

ISSN: 2299–9922
e-ISSN 2391-9418 [Online]

Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education

edited by

Marek Mariusz Tytko

Year 3: 2015

Volume 4 (12)

October – November – December 2015

Original title:

Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education

Working and up-to-date website of the journal (Address):

<http://www.religious-and-sacred-poetry.info> [The Internet service of the quarterly]

The primary version of the periodical is the electronic format

The quarterly is indexed in the specified databases:

Central and Eastern European Online Library (**C.E.E.O.L.**) Frankfurt am Main (Germany),
[Online Distribution License Agreement, 13.03.2013]

The Central European Journal of Social Sciences and Humanities (**C.E.J.S.H.**), Poznań (Poland),
Praha (Czech Republic), Bratislava (Slovak Republic), Budapest (Hungary),
[Abstracts License Agreement, 03.03.2013, Full Texts License Agreement 07.09.2014]

BazHum (B.H.), Warsaw (Poland) [Full Texts License Agreement 07.09.2014]

The European Reference Index for the Humanities Plus (**E.R.I.H. Plus**), Bergen (Norway),
[The journal was approved on 23.07.2015 for inclusion to E.R.I.H. Plus by the European Science
Foundation (ESF) in Norwegian Centre for Research Data (NSD)].

Evaluation: The quarterly has been evaluated by the Polish Ministry of Sciences and Higher Education / the Universities in Warsaw in 2015 (the register “**B**” position **1498 – 7 points** for 1 reviewed text).

Profile of the Quarterly: Humanistic sciences (humanities), Social sciences.

Main scientific disciplines: 1. Literature, 2. Pedagogy.

Other scientific disciplines: 3. Cultural studies, 4. Philosophy, 5. Theological sciences

Main scientific area: 1. Field of the humanities.

Other scientific areas: 2. Field of social sciences, 3. Field of the theological sciences.

Thomson Reuters category: 1. Cultural studies, 2. Literature, Slavic, 3. Poetry, 4. Religion,
5. Education & Educational research.

Journal's affiliation (through Editor-in-Chief): Jagiellonian University (Cracow, Poland)

The International External Reviewers of the Quarterly:

Rev. Prof. dr Janusz Artur Ihnatowicz, Th.D. – The University of St. Thomas (Houston, Texas,
the United States of America),

Prof. Dr Eric Ziolkowski, Ph.D. – The Lafayette College (Easton, Pennsylvania, the United States
of America),

Prof. Dr Margaret Ziolkowski, Ph.D. – The Miami University (Oxford, Ohio, the United States
of America),

Prof. dr Kas Mazurek, Ph.D. – The University of Lethbridge (Lethbridge, Canada),

Prof. dr Natal'â Tigranovna Pahsar'ân, Ph.D. – The State University of Lomonosov (Moscow, Russia),

Prof. dr Aleksej Viktorovič Tatarinov, Ph.D. – The State University of Kuban (Krasnodar, Russia),

Prof. Oksana Anatol'evna Kravčenko, Donetsk University (Donetsk, Ukraine),

Dr hab. Peter Káša, Ph.D. – The University of Prešov (Prešov, Slovakia),

Prof. PhDr. Vladimír Krivánek, CSc. – The University of Hradec Kralove (Hradec Kralove, Czechia),

Doc. PaedDr. Iva Málková, Ph.D. – The University of Ostrava (Ostrava, Czechia),

doc. PhDr. Jiří Poláček, CSc. – Masaryk University (Brno, Czechia),

Em. Prof. PhDr. Marie Sobotková, CSc. – Palacký University (Olomouc, Czech Republic).

The Polish External Reviewers of the Quarterly:

Prof. UG dr hab. Izabela Kępa Ph.D. – The University of Gdańsk (Gdańsk, Poland),

Prof. UKSW dr hab. Krzysztof Koehler, Ph.D. – The University of Cardinal Stefan Wyszyński
(Warsaw, Poland),

Prof. UR dr hab. Marek Nalepa, Ph.D. – The University of Rzeszów (Rzeszów, Poland),

Prof. dr hab. Kazimierz Prus, Ph.D. – The University of Rzeszów (Rzeszów, Poland).

The International Scholarly Council:

Em. Prof. UJ dr hab. Bogusław Żurkowski, Ph.D. (**chief** of the International Board, Gdańsk, Poland), Dr hum. sc. Marek Mariusz Tytko, Ph.D. (**secretary**, Cracow, Poland), Univ.-Prof. Mag. Dr. Alois Woldan (Austria/Wien), Doc. Dr philol. sc., C.Sci., Ph.D. Âŭgen Arkadz'evič Pan'koŭ [Eugeniusz Pańkow] (Belarus, Grodno), Doc. Dr philol. sc., C.Sci. Ph.D., Vol'ga Âŭgen'eŭna Pan'kova [Olga Pańkowa] (Belarus, Grodno), Prof. PhDr. Zdeněk Beneš, CSc. (Czech Republic, Praha), Doc. PhDr. Hana Bočková, Dr. (Czech Republic, Brno), Prof. UW: Doc. PhDr. Libor Martinek (Czech Republic, Opava), Doc. PhDr. Martin Pilař, CSc. (Czech Republic, Ostrava), Prof. PhDr. Michaela Soleiman pour Hashemi CSc., (Czech Republic, Brno), Prof. Ph.D., M.A. Janina Falkowska (Canada, London, Ontario), Prof. Dr Peter Drews, apl. Prof., Ph.D. (Germany, Freiburg im Breisgau), Prof. Dr hab. phil. sc. Alicja Teresa Nagórko, Ph.D. (Germany, Berlin), Prof. WSE Dr hab. Teresa Jadwiga Bela Ph.D. (Poland, Cracow), rev. father Dr hab. Roman Bogacz, Th.D. (Poland, Cracow), Dr hab. Beata Maria Gaj Ph.D. (Poland, Opole), Prof. KUL JPII Dr hab. Piotr Juliusz Jaroszyński, Ph.D. (Poland, Lublin), Prof. UKSW Dr hab. Wojciech Feliks Kudyba, Ph.D. (Poland, Warsaw), rev. sister Prof. UPJPII Dr hab., Th.D. Adelajda Sielepin, CHR (Poland, Cracow), Prof. UŚ Dr hab. Urszula Jolanta Szuścik, Ph.D. (Poland, Katowice – Cieszyn), Prof. UJ Dr hab. Maciej Jan Urbanowski, Ph.D. (Poland, Cracow), Prof. UMCS Dr hab. Anna Marta Żukowska, Ph.D. (Poland, Lublin), rev. father Ass. Prof. Dr Vladimir Vukašinović, Th.D. (Serbia, Beograd), Doc. PhDr. Marián Andričik, Ph.D. (Slovakia, Košice), rev. father Prof. PhDr. Pavol Dancák, Ph.D. (Slovakia, Prešov), Doc. PhDr. PaedDr. Miroslav Gejdoš, Ph.D. (Slovakia, Ružomberok), M.Prof. KU doc.PaedDr. Tomáš Jablonský, Ph.D. (Slovakia, Ružomberok), Doc. PhDr. Zuzana Kákošová, CSc. (Slovakia, Bratislava), rev. father Prof. PaedDr. ThDr. Jozef Leštinský, Th.D. (Slovakia, Ružomberok), Prof. PhDr. Viera Žemberová, CSc. (Slovakia, Prešov), rev. father Akad. Prof. Dr Jože Krašovec, Th.D. (Slovenia, Ljubljana), Prof. Dr Jens Herlth, Ph.D. (Switzerland/Helvetia, Freiburg/Fribourg), Prof. Dr hab. Volodimir Ivanovič Antofijčuk, Ph.D. (Ukraine, Chernivtsi), Prof. dr. hab. Oleksandr Grigorovič Astaf'ev, Ph.D. (Ukraine, Kiev), Prof. Dr hab. Boris Ivanovič Bunčuk, Ph.D. (Ukraine, Chernivtsi), Prof. Dr hab. Nadiâ Georgiïvna Kološuk, Ph.D. (Ukraine, Luck), Prof. Dr hab. Svitlana Ivanivna Kravčenko, Ph.D. (Ukraine, Luck), Prof. Dr hab. Mar'âna Bogdanivna Lanovik, Ph.D. (Ukraine, Ternopil), Prof. Dr hab. Zorâna Bogdanivna Lanovik, Ph.D. (Ukraine, Ternopil), Prof. Dr hab. Luîza Konstantinovna Olander, Ph.D. (Ukraine, Luck), Prof. Dr hab. Nataliâ Mikolaïvna Sidorenko Ph.D. (Ukraine, Kiev), Prof. Dr hab. Lidiâ Vitaliïvna Snicarčuk Ph.D. (Ukraine, Lviv), Prof. Dr Anna Frajlich-Zajac, Ph.D. (the United States, New York)

Members of the Editorial Board (the Editorial Team):

Editor-in-Chief: Dr hum. sc. Marek Mariusz Tytko, Ph.D. (marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl),

Vice-Editor-in-Chief: rev. sr. Prof. UPJPII Dr hab. Adelajda Sielepin CHR, Th.D. (s.adelajda[at]gmail.com)

Subject Editors (Sub-editors):

Em. Prof. UJ Dr hab. Bogusław Żurkowski Ph.D. – pedagogy, culture, literature (boguslaw.zurkowski[at]gmail.com), Prof. WSE Dr hab. Teresa Jadwiga Bela Ph.D. – English and American literature (terbela[at]gmail.com), rev. father Dr hab. Roman Bogacz Th.D. – Biblical theology and Biblical studies (atbogacz[at]cyf-kr.edu.pl), rev. sr. Prof. UPJPII Dr hab. Adelajda Sielepin CHR, Th.D. – liturgical theology and liturgical spirituality (s.adelajda[at]gmail.com), Dr hab. Beata Maria Gaj, Ph.D. – Greek and Latin literature, ancient culture, modern classical culture, classical studies, classical tradition (beatagaj8[at]wp.pl), Prof. KUL JPII Dr hab. Piotr Juliusz Jaroszyński, Ph.D. – philosophy of culture and aesthetics (jarosz[at]kul.lublin.pl), Prof. UKSW Dr hab. Wojciech Feliks Kudyba, Ph.D. – literature (kudyba[at]op.pl), Prof. UJ Dr hab. Maciej Jan Urbanowski, Ph.D. –

literature and contemporary literature (maciej.urbanowski[at]uj.edu.pl), Prof. UŚ Dr hab. Urszula Jolanta **Szuścik**, Ph.D. – psychology of creativity (ulaszus[at]poczta.onet.pl), Prof. UMCS Dr hab. Anna Marta **Żukowska**, Ph.D. – pedagogy, history of education and upbringing (anmartzuk[at]interia.pl), Prof. Dr hab. Svitlana İvanivna **Kravčenko**, Ph.D. – Russian philology, Ukrainian philology and social communication (grelya64[at]mail.ru), Prof. UWŕ., Doc. Ph.Dr. Libor **Martinek** Ph.D. – Czech philology (libor.martinek[at]fpf.slu.cz), Doc. PhDr. Marián **Andričik**, Ph.D. – Slovak philology, Slovak literature, English philology, theory of literary translation, theory of interpretation of literature (marian.andricik[at]upjs.sk), PaedDr. Ivica **Hajdučeková**, Ph.D. – Slovak philology, Slovak literature (hajducekova[at]gmail.com), Prof. Dr hab. Mar'ána Bogdanivna **Lanovik**, Ph.D. – foreign literature, Russian and Ukrainian literature, literary theory, comparative studies, sacrology, the Bible in literature, literary translation theory (m-z[at]ukr.net), Prof. Dr hab. Zorâna Bogdanivna **Lanovik**, Ph.D. – foreign literature, Russian and Ukrainian literature, literary theory, comparative studies, sacrology and hermeneutics, the Bible in literature (m-z[at]ukr.net)

Statistical editor:

Em. Prof. AGH Dr hab. Adam Michał **Nodzeński** D.Tech. – statistics (nodzen[at]agh.edu.pl),

Language editors for Polish and native speakers (Polish language consultants):

Agnieszka Luiza **Kubicka**, M.A. – language editor for Polish language (agnieszkaluiza[at]wp.pl)

Language editors for English and native speakers (English language consultants):

rev. sr. Prof. UPJPII Dr hab., Th.D. Adelajda **Sielepin**, CHR – language editor for English language, **chief** of English Section (s.adelajda[at]gmail.com), Prof. WSE Dr hab. Teresa Jadwiga **Bela** Ph.D. – special editor for texts in English (terbela[at]gmail.com), Muir Alan **Evenden** (the United States) – English native speaker (mevenden[at]gmail.com), Thomas **Koziara** M.A. (the United States) – English native speaker (thomas.koziara.polska[at]gmail.com), Linda **Tytko** B.A. (the United States) – English native speaker (ltytko[at]sbcglobal.net), Mark Simon **Bonnett** (the United Kingdom) – English native speaker (Bignoze1[at]hotmail.com), Doc. PhDr. Marián **Andričik**, Ph.D. – English philology (marian.andricik[at]upjs.sk), Mgr. Aleksander Vadzimavič **Babuk**, M.A. – language editor for English language (alexander-babuk[at]yandex.ru)

Language editors for Russian and Ukrainian, native speakers (Russian and Ukrainian language consultants):

Prof. Dr hab. Svitlana İvanivna **Kravčenko** – language editor for Russian language and native speaker (grelya64[at]mail.ru), Prof. dr hab. Nadiâ Georgiivna **Kološuk** – language editor for Russian and Ukrainian language and native speaker (n_koloshuk[at]ukr.net)

Language editor for Slovak and native speaker:

PaedDr. Ivica **Hajdučeková**, Ph.D. language editor for Slovak language and native speaker (hajducekova[at]gmail.com),

Language editor for Czech and native speaker:

Prof. UW. Doc. Ph.Dr. Libor **Martinek** Ph.D. – language editor for Czech language, Bohemian native speaker (libor.martinek[at]fpf.slu.cz),

Language editors for Belarusian and Polish, native speakers:

Doc. Dr philol.sc., C.Sci., Ph.D. Äŭgen Arkadz'evič **Pan'koŭ** [Eugeniusz **Pańkow**], subject editor for Belarusian and Polish literature, Polish and Belarusian philology ([olgapankov\[at\]linteria.pl](mailto:olgapankov[at]linteria.pl), [pankov_gaal\[at\]mail.ru](mailto:pankov_gaal[at]mail.ru)), Doc. Dr philol. sc., C.Sci., Ph.D., Vol'ga Äŭgen'eŭna **Pan'kova** [Olga **Pańkowa**] subject editor for Belarusian and Polish literature, Belarusian and Polish philology, Russian language editor ([olgapankov\[at\]linteria.pl](mailto:olgapankov[at]linteria.pl), [pankov_gaal\[at\]mail.ru](mailto:pankov_gaal[at]mail.ru)).

Language editor for Greek and Latin (Greek and Latin consultant):

Dr hab. Beata Maria **Gaj**, Ph.D. – Greek and Latin literature, ancient culture, modern classical culture, classical studies, classical tradition (beatagaj8[at]wp.pl),

Technical editors and webmaster:

M.Sc. Eng. Krzysztof **Kubicki** – technical editor, webmaster (krzysiek.kubicki[at]gmail.com), Eng. Beata Anna **Tytko**, technical editor (beata.tytko[at]poczta.fm), Andrzej **Szełęga** M.A. – technical editor, photographer, graphic image technology editor, computer graphics, cameraman and film editor, (info[at]asfoto.net)

Editor:

Dr hum. sc. Marek Mariusz Tytko, Ph.D.,

Address of the editorial office:

ul. Włoska 17/27, 30-638 Kraków (Cracow), Poland
phone: +48 511 350 665
e-mail: religious.and.sacred.poetry[at]gmail.com

The Patronage:

The journal “Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” is published under the scholarly patronage of the Polish Theological Society in Cracow

(Polskie Towarzystwo Teologiczne w Krakowie)

<http://www.ptt.net.pl/>

Symbol UKD: 2:82-1

Copyright © by Marek Mariusz Tytko and the Authors of this volume 2013

Copyright © by Fundacja Naukowa Katolików „Eschaton” 2013

The Publisher:

Fundacja Naukowa Katolików 'Eschaton' (Kraków, Polska)
[The Scholarly Foundation of Catholics 'Eschaton', Cracow, Poland]
Number KRS **0000451001** [The Judgement for Cracow-Centre, Department No. XI, 13.02.2013]
Number NIP **6793090655** [The Financial Office for Cracow-Podgorze (Podgórze), 20.03.2013]
Number REGON **122802966** [The Main Statistical Office – GUS Cracow (Kraków), 05.04.2013]

Address of the Publisher:

ul. Włoska 17/27, 30-638 Kraków (Cracow), Poland
phone: +48 511 350 665; e-mail: fundacja.eschaton[at]gmail.com

President of the Scholarly Foundation of Catholics 'Eschaton':

Dr hum. sc. Marek Mariusz Tytko, Ph.D.

Roman Catholic Church Assistants of the Publisher:

Father Dr hab. Roman **Bogacz** Th.D. – Church Assistant (atbogacz[at]cyf-kr.edu.pl),
Father Ireneusz **Okarmus**, Th.M. – Church Assistant (iokarmus[at]parafiapiaskinowe.pl)
[Church assistants (ecclesiastical assistants) were appointed by His Eminence Metropolitan Cardinal
Stanisław **Dziwisz**, Th.D., The Metropolitan Curia in Cracow, 15.05.2013, Number 1132/2013]

On the cover of the periodical (first page of the cover):

The Icon of *Our Lady of the Snows* (so called *Salus Populi Romani* from the Basilica of St Mary of the
Snows, 12th Century)

On the cover of the periodical (the last page of the cover):

Two poets: Marek Mariusz Tytko & Oleksandr Gordon, Cracow, the PSALM, 19th May 2013 (photo:
Andrzej Szełęga)

The text on the last page of the cover:

Marek Mariusz Tytko, transl. into English by Adelajda Sielepin CHR, Muir Evenden & Mark Bonnet

Cover design:

The cover was designed by Krzysztof Kubicki and inspired by Marek Mariusz Tytko,
Design consultant: Jarosław Kubicki

The graphic trademark of the Quarterly and the Foundation (a Christian fish):

Edward Przebieracz and Krzysztof Kubicki inspired by Marek Mariusz Tytko

ISSN: 2299–9922 [for paper's print version]

[The National Library in Warsaw, The National Centre of the ISSN, 18.02.2013]

e-ISSN 2391-9418 [for online version]

[The National Library in Warsaw, The National Centre of the ISSN, 05.12.2014]

Additional information on
Religious and Sacred Poetry : An International Quarterly of Religion, Culture and Education

The journal is published both in electronic and in paper version. Both versions of 2013 and 2014 and 2015 are provided with a list of reviewers.

The journal uses a reviewing procedure which is described in the electronic and paper version. It follows the rules presented in the Communication of the Polish Ministry of Science and Higher Education.

The volume and issue number of the journal that contains a description of the reviewing procedure: 3/2015.

Direct link to the website containing the description of the reviewing procedure:

http://religious-and-sacred-poetry.info/wordpress/?page_id=104

The journal has a working and up-to-date website.

All the journal reviewers in 2013-2015 were external reviewers.

All the scholarly articles published in the journal in 2013-2015 are provided with a title and an abstract in English.

In 2013-2015 no joint (double) issues of the journal were published.

In 2013-2014 there was a six-month delay in publishing the journal, due to editorial reasons.

In 2015 there was a six-month delay in publishing the journal, due to editorial reasons.

There were 12 issues of the journal published in 2013-2015.

Over 50% of the authors of scholarly articles published in the journal in 2013-2015 are academics working at the universities or other scholarly institutions in the countries other than the country where the journal is published (i.e. Poland)

26 scholarly articles were published in the journal in 2015.

Over 50 % of the people reviewing articles for the journal in 2013-2015 were affiliated to scholarly institutions in the countries outside Poland.

The frequency of publication: every three months

Over 50 % of scholarly articles published in the journal in 2013-2015 were written in English or Russian.

32 members of the Editorial Board work for scholarly or educational institutions in the countries outside Poland, that is outside the country where the journal is published (it refers to the situation on 31.12.2015).

10 members of the Editorial Board work in scholarly or teaching institutions in Poland, that is the country where the journal is published (it refers to the situation on 31.12.2015).

100 % of scholarly articles published in the journal in 2013-2015 are accessible on the Website.

The first year of the journal's publication : 2013.

Dodatkowe informacje na temat
Religious and Sacred Poetry : An International Quarterly of Religion, Culture and Education

Czasopismo jest publikowane zarówno w wersji elektronicznej, jak i papierowej. Obu wersjom z lat 2013, 2014 i 2015 zaopatrzone w listę recenzentów.

Czasopismo stosuje procedurę recenzowania, którą opisano w wersji elektronicznej i papierowej. To spełnia wymogi przedstawione w komunikacie polskiego Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Tom (rocznik) i numer czasopisma, który zawiera opis tej procedury recenzyjnej: 3/2015.

Bezpośredni link do strony zawierającej opis procedury recenzyjnej:

http://religious-and-sacred-poetry.info/wordpress/?page_id=104

Czasopismo ma czynną i aktualizowaną stronę internetową.

Wszyscy recenzenci czasopisma w latach 2013-2015 byli recenzentami zewnętrznymi. Wszystkie naukowe artykuły publikowane w czasopiśmie w latach 2013-2015 zaopatrzone w tytuł i abstract w języku angielskim.

W latach 2013-2015 nie opublikowano żadnych łączonych (podwójnych) numerów czasopisma. W latach 2013-2015 nastąpiło sześciomiesięczne opóźnienie w publikowaniu czasopisma, z powodów redakcyjnych.

Opublikowano 12 numerów czasopisma w latach 2013-2015.

Ponad 50% autorów artykułów naukowych, opublikowanych w czasopiśmie w latach 2013-2015 to uczeni pracujący w uniwersytetach lub innych instytucjach naukowych w państwach innych, niż państwo, gdzie to czasopismo jest publikowane (tu: w Polsce)

26 artykułów naukowych opublikowano w czasopiśmie w 2015.

Ponad 50 % osób recenzujących artykuły dla czasopisma w latach 2013-2015 było afiliowanych do naukowych instytucji w krajach poza Polską.

Częstotliwość publikacji: kwartalnik (co trzy miesiące)

Ponad 50 % artykułów naukowych publikowanych w czasopiśmie w latach 2013-2015 zostało napisanych po angielsku lub rosyjsku.

32 członków Zespołu Redakcyjnego pracuje dla instytucji naukowych lub edukacyjnych w państwach poza Polską, czyli poza państwem, gdzie to czasopismo jest publikowane (to odnosi się do sytuacji na dzień 31.12.2015).

10 członków Zespołu Redakcyjnego pracuje dla instytucji naukowych lub edukacyjnych w Polsce, czyli w państwie, gdzie to czasopismo jest publikowane (to odnosi się do sytuacji na dzień 31.12.2015).

100 % artykułów naukowych publikowanych w czasopiśmie w latach 2013-2015 jest dostępna na stronie internetowej.

Pierwszy rok publikacji czasopisma: 2013.

Spis ilustracji

Ilustracja 1.

Ikona Matki Bożej Śnieżnej (*Salus Populi Romani*),
Bazylika Santa Maria Maggiore, Rzym, V-XIII w. 334

Ilustracja 2.

Bogusław Żurkowski w PSALM-ie w Krakowie 10 VI 2012 r. 352

Table of Illustrations

Illustration 1.

<i>The Icon of God's Mother of the Snows (Salus Populi Romani),</i> Basilica of Saint Mary Major, Rome, 5 th - 13 th Century	334
---	-----

Illustration 2.

Bogusław Żurkowski in the PSALM in Cracow 10 VI 2012	352
--	-----

Spis treści

<i>Spis ilustracji</i>	9
<i>Table of Illustrations</i>	10
<i>Spis treści</i>	11
<i>Table of Contents</i>	17
MAREK MARIUSZ TYTKO (Kraków, Polska)	
<i>O „Poezji Religijnej i Sakralnej” (12)</i> [tekst po polsku]	23
MAREK MARIUSZ TYTKO (Kraków, Polska)	
<i>Świadectwo o Bogusławie Żurakowskim</i> [tekst po polsku]	29

I. Dissertations and Articles (Rozprawy i Artykuły) 39

BORIS ÌVANOVIČ BUNČUK (Czerniowce, Ukraina)	
[BORYS IVANOVYCH BUNCHUK]	
[БОРИС ІВАНОВИЧ БУНЧУК]	
i	
MIKOŁA VASIL'OVICH GUCULÂK (Czerniowce, Ukraina)	
[MYKOŁA VASYLOVYCH GUTSULIAK]	
[МИКОЛА ВАСИЛЬОВИЧ ГУСУЛЯК]	
<i>Українська анонімная релігійно-філософська лірика</i> <i>середини XVII в. в стиховедчеському аспекті</i>	
[Ukraińska, anonimowa liryka religijno-filozoficzna połowy XVII wieku w kontekście wersyfikacji]	
[tekst po rosyjsku]	41

SVİTLANA VOLODIMIRİVNÀ SUHARÊVA (Łuck, Ukraina) [(СВІТЛАНА ВОЛОДИМИРІВНА СУХАРЄВА), SVETLANA VLADIMIROVNA SUHAREVA (СВЕТЛАНА ВЛАДИМИРОВНА СУХАРЕВА)] <i>Поэтическое измерение богословских польскоязычных трактатов XVII в.</i> [Poetycki wymiar teologicznych traktatów polskojęzycznych XVII wieku] [tekst po rosyjsku]	69
IRENA KOSIOROWSKA-MAJKA (Opole, Polska) <i>Some remarks about the old schools of Latin in Silesia</i> [<i>Kilka uwag o dawnych szkołach łaciny na Śląsku</i>] [tekst po angielsku]	87
HANA BEDNAŘIKOVÁ (Ołomuniec, Czechy) <i>Bílek, Zeyer, Březina: dialog mezi tvary a slovy</i> [Bílek, Zeyer, Březina: dialog między kształtami a słowem] [tekst po czesku]	99
MAGDALENA PIWNIKIEWICZ (Warszawa, Polska) <i>W ogrodzie PaRDeS — hermeneutika biblijna Romana Brandstaettera</i> [tekst po polsku]	115
II. Essays (Eseje)	147
Ks. STEFAN RADZISZEWSKI (Radom, Polska) <i>Supper in Milan (colours of betrayal in the view of Leo Perutz)</i> [Kolacja w Mediolanie (kolory zdrady w ujęciu Leo Perutza)] [tekst po angielsku]	149
Ks. STEFAN RADZISZEWSKI (Radom, Polska) <i>Kolacja w Mediolanie (kolory zdrady w ujęciu Leo Perutza)</i> [tekst po polsku]	173

III. Book Reviews (Recenzje książek) 197

MAREK MARIUSZ TYTKO (Kraków, Polska)
[Rec. książki:] Urszula Żydek-Bednarczuk, *Spotkanie kultur. Komunikacja i edukacja międzykulturowa w glottodydaktyce*
[tekst po polsku] 199

KAROL ALICHNOWICZ (Wąbrzeźno, Polska)
[Rec. książki:] *Wojciech Kudyba, Generacja źle obecna*
[tekst po polsku] 205

IV. Reports (Sprawozdania) 211

ANETA DRABEK (Katowice, Polska)
EWA ROZKOSZ (Wrocław, Polska)
Grzechy główne polskich czasopism naukowych
[tekst po polsku] 213

ANETA DRABEK (Katowice, Polska)
ARKADIUSZ MAREK PULIKOWSKI (Katowice, Polska)
Naukowe i branżowe polskie czasopisma elektroniczne – Religious and Sacred Poetry. An International Quarterly of Religion, Culture and Education
[tekst po polsku] 223

INDEX COPERNICUS INTERNATIONAL (Warszawa, Polska)
Wyniki ewaluacji czasopism naukowych ICI Journals Master List 2014
[*Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education*]
[tekst po polsku] 225

MINISTERSTWO NAUKI I SZKOLNICTWA WYŻSZEGO
(Warszawa, Polska)
Szczegółowe wyniki oceny czasopism naukowych z „Wykazu czasopism punktowanych” z 18 grudnia 2015 r. [dane dotyczące „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education”]
[tekst po polsku] 229

MAREK MARIUSZ TYTKO (Kraków, Polska) <i>Komentarz do listu z Index Copernicus „Wyniki ewaluacji czasopism naukowych ICI Journals Master List 2014” (glossa)</i> [tekst po polsku]	231
MAREK MARIUSZ TYTKO (Kraków, Polska) <i>Uwagi historyczne (glossa) o zasadach ewaluacyjnych dla czasopism naukowych w Polsce</i> [tekst po polsku]	235
MINISTERSTWO NAUKI I SZKOLNICTWA WYŻSZEGO (Warszawa, Polska) <i>Kryteria i tryb oceny czasopism naukowych oraz sposób ustalania liczby punktów za zamieszczone w nich publikacje</i> [tekst po polsku]	261
MINISTERSTWO NAUKI I SZKOLNICTWA WYŻSZEGO (Warszawa, Polska) i MAREK MARIUSZ TYTKO (Kraków, Polska) <i>Naukowe czasopisma humanistyczne i społeczne w Polsce (2015) w redakcyjnym wyborze</i> [tekst po polsku]	269
MINISTERSTWO NAUKI I SZKOLNICTWA WYŻSZEGO (Warszawa, Polska) <i>Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 27 października 2015 r. w sprawie kryteriów i trybu przyznawania kategorii naukowej jednostkom naukowym (fragmenty)</i> [tekst po polsku]	293
MAREK MARIUSZ TYTKO (Kraków, Polska) <i>Wychowawcze cele i zadania szkoły katolickiej (wybrane zagadnienia)</i> [tekst po polsku]	299
MAREK MARIUSZ TYTKO (Kraków, Polska) <i>Audiodeskrypcja (glossa)</i> [tekst po polsku]	321

MAREK MARIUSZ TYTKO (Kraków, Polska)	
<i>O wolności artysty</i>	
[tekst po polsku]	325

MAREK MARIUSZ TYTKO (Kraków, Polska)	
<i>Nowa metafizyczność</i>	
[tekst po polsku]	329

V. A Sacred Picture (Obraz sakralny) 333

MAREK MARIUSZ TYTKO (Kraków, Polska)	
<i>Ikona Matki Bożej Śnieżnej (Sahas Populi Romani)</i>	
[tekst po polsku]	335

VI. Information for Authors (Informacja dla Autorów) 341

Evaluation Form [tekst po angielsku]	343
Формуляр рецензии [tekst po rosyjsku]	345
Formularz recenzji [tekst po polsku]	347

Autorzy tekstów w tomie 4 (12) 2015	349
Autorzy artykułów recenzowanych w tomie 4 (12) 2015	350

VII. Information on the Editors (VII. Informacje o Redaktorach) 351

Informacja o Przewodniczącym Międzynarodowej Rady Naukowej „Religious and Sacred Poetry” [tekst po angielsku]	353
Informacja o Przewodniczącym Międzynarodowej Rady Naukowej „Religious and Sacred Poetry” [tekst po polsku]	354
Informacja o Przewodniczącym Międzynarodowej Rady Naukowej „Religious and Sacred Poetry” [tekst po czesku]	355

Informacja o Przewodniczącym Międzynarodowej Rady Naukowej „Religious and Sacred Poetry” [tekst po słowacku]	356
Informacja o Przewodniczącym Międzynarodowej Rady Naukowej „Religious and Sacred Poetry” [tekst po rosyjsku]	357
Informacja o Przewodniczącym Międzynarodowej Rady Naukowej „Religious and Sacred Poetry” [tekst po ukraińsku]	358
Informacja o Przewodniczącym Międzynarodowej Rady Naukowej „Religious and Sacred Poetry” [tekst po białorusku]	359
Informacja o Redaktorze Naczelnym „Religious and Sacred Poetry” [tekst po angielsku]	360
Informacja o Redaktorze Naczelnym „Religious and Sacred Poetry” [tekst po polsku]	361
Informacja o Redaktorze Naczelnym „Religious and Sacred Poetry” [tekst po czesku]	362
Informacja o Redaktorze Naczelnym „Religious and Sacred Poetry” [tekst po słowacku]	363
Informacja o Redaktorze Naczelnym „Religious and Sacred Poetry” [tekst po rosyjsku]	364
Informacja o Redaktorze Naczelnym „Religious and Sacred Poetry” [tekst po ukraińsku]	365
Informacja o Redaktorze Naczelnym „Religious and Sacred Poetry” [tekst po białorusku]	366

Table of Contents

<i>Table of Illustrations</i> [in Polish]	9
<i>Table of Illustrations</i> [in English]	10
<i>Table of Contents</i> [in Polish]	11
<i>Table of Contents</i> [in English]	17

MAREK MARIUSZ TYTKO (Poland) <i>On the "Religious and Sacred Poetry" (12)</i> [the text in Polish]	23
--	----

MAREK MARIUSZ TYTKO (Kraków, Polska) <i>Testimony about Bogusław Żurkowski</i> [the text in Polish]	29
---	----

I. Dissertations and Articles 39

BORIS ÌVANOVIČ BUNČUK (Chernivtsi, Ukraine) [BORYS IVANOVYCH BUNCHUK] and MIKOLA VASIL'OVICH GUCULÂK (Chernivtsi, Ukraine) [MYKOLA VASYLOVYCH GUTSULIAK] <i>Ukrainian Anonymous Religious and Philosophical Lyrics of the mid 17th century in the Context of Versification</i> [the text in Russian]	41
--	----

SVİTLANA VOLODIMIRÌVNA SUHARÊVA (Lutsk, Ukraine) [(СВІТЛАНА ВОЛОДИМИРІВНА СУХАРЄВА), SVETLANA VLADIMIROVNA SUHAREVA (СВЕТЛАНА ВЛАДИМИРОВНА СУХАРЕВА)] <i>Poetic dimension of the theological Polish treatises of the 17th Century</i> [the text in Russian]	69
---	----

IRENA KOSIOROWSKA-MAJKA (Opole, Poland) <i>Some remarks about the old schools of Latin in Silesia</i> [the text in English]	87
---	----

HANA BEDNAŘIKOVÁ (Olomouc, Czech Republic) <i>Bílek, Zeyer, Březina: dialogue among forms and words</i> [the text in Czech]	99
---	----

MAGDALENA PIWNIKIEWICZ (Warsaw, Poland) <i>In the garden of PaRDeS — Roman Brandstaetter's biblical hermeneutics</i> [the text in Polish]	115
---	-----

II. Essays 147

Fr STEFAN RADZISZEWSKI (Radom, Poland) <i>Supper in Milan (colours of betrayal in the view of Leo Perutz)</i> [the text in English]	149
---	-----

Fr STEFAN RADZISZEWSKI (Radom, Poland) <i>Supper in Milan (colours of betrayal in the view of Leo Perutz)</i> [the text in Polish]	173
--	-----

III. Book Reviews 197

MAREK MARIUSZ TYTKO (Cracow, Poland) [Review:] Urszula Żydek-Bednarczuk, <i>Culture meeting: intercultural communication and education in the foreign language teaching (glottodidactics)</i> [the text in Polish]	199
--	-----

KAROL ALICHNOWICZ (Wąbrzeźno, Poland) [Review:] Wojciech Kudyba, <i>Generation that is present badly,</i> [the text in Polish]	205
--	-----

IV. Reports 211

ANETA DRABEK (Katowice, Poland)
EWA ROZKOSZ (Wrocław, Poland)
The most important problems of Polish scientific journals
[the text in Polish] 213

ANETA DRABEK (Katowice, Poland)
ARKADIUSZ MAREK PULIKOWSKI (Katowice, Poland)
Scholarly and Sector Polish electronic periodicals – Religious and Sacred Poetry. An International Quarterly of Religion, Culture and Education
[the text in Polish] 223

INDEX COPERNICUS INTERNATIONAL (Warsaw, Poland)
Results of evaluation the scholarly periodicals in ICI Journals Master List 2014 [Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education]
[the text in Polish] 225

THE MINISTRY OF SCIENCE AND THE UNIVERSITIES
(Warsaw, Poland)
Special results of evaluation the scholarly periodicals in the Periodicals' Ranking List 2014. December 18, 2015 [the metadata concerns "Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education"]
[the text in Polish] 229

MAREK MARIUSZ TYTKO (Cracow, Poland)
Commentary to the letter by Index Copernicus „Results of evaluation of scholarly periodicals ICI Journals Master List 2014 (glossa)
[the text in Polish] 231

MAREK MARIUSZ TYTKO (Cracow, Poland)
Historical notes (glossa) on the rules of evaluation for scholarly periodicals in Poland
[the text in Polish] 235

THE MINISTRY OF SCIENCE AND THE UNIVERSITIES (Warsaw, Poland) <i>The Criteria and the Mode of Evaluation Scholarly Periodicals and the Way of Ranking of the Point Number for the Papers Published in Them</i> [the text in Polish]	261
THE MINISTRY OF SCIENCE AND THE UNIVERSITIES (Warsaw, Poland) and MAREK MARIUSZ TYTKO (Cracow, Poland) <i>Scholarly humanities and social sciences periodicals in Poland (2015) in editorial choice</i> [the text in Polish]	269
THE MINISTRY OF SCIENCE AND THE UNIVERSITIES (Warsaw, Poland) <i>Regulation by Minister of Science and the Universities, October 27, 2015 in question criteria and the mode of scholarly evaluation the scholarly units (Fragments)</i> [the text in Polish]	293
MAREK MARIUSZ TYTKO (Cracow, Poland) <i>Educational aims and goals of the Roman Catholic school (selected issues)</i> [the text in Polish]	299
MAREK MARIUSZ TYTKO (Cracow, Poland) <i>Audiodescription (glossa)</i> [the text in Polish]	321
MAREK MARIUSZ TYTKO (Cracow, Poland) <i>About freedom of an artist</i> [the text in Polish]	325
MAREK MARIUSZ TYTKO (Cracow, Poland) <i>New Metaphysics</i> [the text in Polish]	329

V. A Sacred Picture 333

MAREK MARIUSZ TYTKO (Cracow, Poland)

The Icon of God's Mother of the Snows (Salus Populi Romani)

[the text in Polish] 335

VI. Information for Authors 341

Evaluation Form [in English] 343

Evaluation Form [in Russian] 345

Evaluation Form [in Polish] 349

The Authors of the Texts in the Issue 4 (12) 2015 349

The Authors of the Reviewed Papers in the Issue 4 (12) 2015 350

VII. Information on the Editors 351

Information about Chief of the International

Scholarly Council of „Religious and Sacred Poetry” [in English] 353

Information about Chief of the International

Scholarly Council of „Religious and Sacred Poetry” [in Polish] 354

Information about Chief of the International

Scholarly Council of „Religious and Sacred Poetry” [in Czech] 355

Information about Chief of the International

Scholarly Council of „Religious and Sacred Poetry” [in Slovak] 356

Information about Chief of the International

Scholarly Council of „Religious and Sacred Poetry” [in Russian] 357

Information about Chief of the International

Scholarly Council of „Religious and Sacred Poetry” [in Ukrainian] 358

Information about Chief of the International Scholarly Council of „Religious and Sacred Poetry” [in Belarusian]	359
Information about Editor-in-Chief of „Religious and Sacred Poetry” [in English]	360
Information about Editor-in-Chief of „Religious and Sacred Poetry” [in Polish]	361
Information about Editor-in-Chief of „Religious and Sacred Poetry” [in Czech]	362
Information about Editor-in-Chief of „Religious and Sacred Poetry” [in Slovak]	363
Information about Editor-in-Chief of „Religious and Sacred Poetry” [in Russian]	364
Information about Editor-in-Chief of „Religious and Sacred Poetry” [in Ukrainian]	365
Information about Editor-in-Chief of „Religious and Sacred Poetry” [in Belarusian]	366

O „Poezji Religijnej i Sakralnej” (12)

Niech będzie pochwalony Jezus Chrystus! Szczęść Boże!

Laudetur Jesus Christus! Beneficiat vobis Deus!

Ἐυλογῆμενος ὁ Ἰησοῦς Χριστός! Ὁ Θεός ὑμῶς αὐτοῦς ἐυλογεῖ!

Z wielką przyjemnością oddajemy w Państwa ręce nowy numer naszego czasopisma „Religious and Sacred Poetry”. Kwartalnik naukowy, który stara się wypełnić lukę tematyczną wśród międzynarodowych periodyków akademickich, tworzony jest przez zespół uczonych z dwunastu krajów świata. Jesteśmy czasopi-smem spełniającym warunki naukowości, nie jesteśmy natomiast pismem konfe-syjnym. Gromadzimy badaczy wielu państw wokół problematyki religijnej kultury literackiej, w tym szczególnie wokół zagadnień poezji religijnej i sakralnej. Przed-stawiamy wyniki badań nad kulturą chrześcijańską, stąd w poszczególnych tomach można znaleźć opracowania naukowe dotyczące twórców zarówno prawosław-nych, katolickich, jak i protestanckich. Więcej informacji o nas znajduje się na na-szej czynnej stronie internetowej (umieszczonej pod adresem sieciowym: www.religious-and-sacred-poetry.info).

Pragnę podzielić się z Państwem radosną i bardzo pozytywną wiadomo-ścią. Nasze czasopismo „Religious and Sacred Poetry” (RASP) zostało wpisane na listę „B” czasopism naukowych (krajowych) polskiego Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w grudniu 2015 r. (pozycja 1498 – przyznano nam wyso-ką ocenę siedmiu punktów w skali piętnastopunktowej). **Autor za każdy tekst artykułu naukowego (recenzowanego), otrzymuje w „RASP” 7 punktów**, co liczy się naukowcom (w Polsce) do punktacji niezbędnej do dalszej kariery naukowej.

Jak by tego było mało, pojawiła się w ostatnim czasie jeszcze druga bardzo dobra, pozytywna, niezwykle radosna wiadomość odnośnie do naszego czasopi-sma. Mianowicie, zostaliśmy włączeni do Europejskiego Indeksu Referencyjnego dla Nauk Humanistycznych (European Reference Index for the Humanities (E.R.I.H. Plus), który funkcjonuje w Bergen (Norwegia). Nasze czasopismo zostało zaaprobowane dnia 23.07.2015 r. do włączenia do naukowej bazy E.R.I.H. Plus, po spełnieniu wymagających kryteriów tejże bazy, założonej uprzednio i funkcyj-nującą pod nazwą ERIH przez Europejską Fundację Naukową (European Science Foundation - ESF) z Holandii, a prowadzoną od 2014 r. przez Norweskie Centrum

dla Danych Badawczych (Norwegian Centre for Research Data - NSD) pod nazwą ERIH Plus w norweskim Bergen.

Istotne wydaje się także to, że „Religious and Sacred Poetry” jest indeksowane od początku (od 2013 r.) w kilku naukowych międzynarodowych bazach danych: 1) CEJSH, 2) CEEOL i 3) BazHum, a w roku 2015 – jednorazowo także w 4) ICI Journals Master List Index Copernicus (Warszawa). To indeksowanie w kilku międzynarodowych bazach danych jest istotne nie tylko dla naukowców w Polsce, ale także dla uczonych z innych krajów. W wielu krajach jednym z warunków awansu jest bowiem posiadanie publikacji w czasopismach naukowych, które są obecne w kilku międzynarodowych bazach danych.

W przyszłości zamierzamy być obecnymi także w innych, zagranicznych, międzynarodowych, naukowych bazach danych. Myślimy tu o takich systemach bazodanowych, jak: Art and Humanities (Thomson Reuters), Scopus (Elsevier), Humanities Source – Humanities Research Database (EBSCO) itp. Prowadzimy wstępne rozmowy bezpośrednie i korespondencję z dysponentami tych baz. Jednak, aby zostać włączonym do tych baz danych, trzeba spełnić restrykcyjne kryteria, m.in. kryterium punktualności (braku opóźnień wydawniczych), co bywa trudne do spełnienia w naszych prawdziwych realiach (działamy w pełni jako naukowcy-wolontariusze, bez jakiegokolwiek wsparcia finansowego czy logistycznego z zewnątrz przez jakąkolwiek organizację czy instytucję).

Z drugiej jednak strony, taka sytuacja pozwala nam na pewną niezależność od kogokolwiek z zewnątrz i pozytywnie wpływa wolność badań naukowych. Przyjmujemy teksty od wielu różnych autorów, jeśli są dobrze przygotowane merytorycznie, udokumentowane źródłowo, logicznie skonstruowane, prawidłowo i rzetelnie napisane – także pod względem językowym. Z nadsyłanych tekstów budujemy kolejne numery „Religious and Sacred Poetry”. Gdyby nie Autorzy, którzy nadsyłają do nas swoje teksty, nie zważając na pewne opóźnienia wydawnicze, cóż drukowalibyśmy? Staramy się owe teksty segregować i w jakimś logicznym porządku rzeczowo-chronologicznym – oczywiście po przejściu pomyślnym etapu recenzji zewnętrznej – publikować. Autorzy nasi pracują w różnych krajach, w różnych środowiskach, zajmują się wieloma tematami, a dzięki tej kulturowej różnorodności uzyskujemy dość bogaty obraz rzeczywistości badanej, pewien przekrój kwestii literaturoznawczych, czasem filozoficznych czy teologicznych lub edukacyjnych czy kulturoznawczych.

Z okazji minionych siedemdziesiątych piątych urodzin em. prof. UJ dr. hab. Bogusława Żurakowskiego, przewodniczącego Międzynarodowej Rady Naukowej naszego czasopisma – zamieszczono tuż za wstępem do tego oto numeru świadectwo osobiste o tym uczonym pt. *Świadectwo o Bogusławie Żurakowskim*.

W obecnym tomie w części pierwszej pt. *Rozprawy i artykuły* czytelnik znajdzie kilka oryginalnych tekstów. Tom niniejszy rozpoczynają dwa artykuły autorów z paru uniwersytetów na Ukrainie.

Borys Iwanowycz Bunczuk oraz Mykoła Wasylowycz Guculiak z Uniwersytetu w Czerniowcach na Ukrainie poruszają rzadko poruszane kwestie dawnej literatury Rzeczypospolitej Obojga Narodów – poezji staroruskiej okresu baroku w artykule pt. *Українська анонимная религиозно-философская лирика середины XVII в. в стиховедческом аспекте* [Ukraińska, anonimowa liryka religijno-filozoficzna połowy XVII wieku w kontekście wersyfikacji (tekst napisany został po rosyjsku)].

Switłana Wołodymyrywna Suchariewa z Uniwersytetu w Łucku analizuje problematykę wpływu jezuickiego w rusińskich traktatach grekokatolickich z zakresu teologii w XVII wieku w swoim artykule pt. *Поэтическое измерение богословских польскоязычных трактатов XVII в.* [Poetycki wymiar teologicznych traktatów polskojęzycznych XVII wieku (tekst oryginalny po rosyjsku)].

Z kolei Irena Kosiorowska-Majka z polskiego Uniwersytetu w Opolu przedstawia rzadko poruszaną problematykę dawnej, śląskiej tradycji nauczania języka łacińskiego w okresie nowożytnym (XVI-XVIII w.), a czyni to w studium pt. *Some remarks about the old schools of Latin in Silesia* [Kilka uwag o dawnych szkołach łaciny na Śląsku (tekst napisany po angielsku)].

Hana Bednaříková z Ołomuńca w Czechach skupia się na korespondencji sztuk (plastyki/rzeźby i literatury), analizując problematykę zawartą w twórczości artystycznej / literackiej lub listach trzech czeskich autorów z przełomu XIX i XX wieku w tekście pt. *Bílek, Zeyer, Březina: dialog mezi tvary a slovy* [Bílek, Zeyer, Březina: dialog między kształtami a słowem].

Magdalena Piwnikiewicz z Uniwersytetu (UKSW) w Warszawie przedstawia analizę kwestii odczytywania kolejnych warstw Biblii w dziełach Romana Brandstaettera, a czyni to w artykule napisanym po polsku pt. *W ogrodzie PaRDeS — hermeneutyka biblijna Romana Brandstaettera*.

W części drugiej pt. *Eseje* polski autor ks. Stefan Radziszewski z uczelni w Radomiu koncentruje się na problematyce zdrady w literaturze pięknej na przykładzie jednego dzieła, a czyni to, ukazując także konteksty chrześcijańskie, w eseju dość nietypowym dla naszego czasopisma pt. *Supper in Milan (colours of betrayal in the view of Leo Perutz)*, tzn. *Kolacja w Mediolanie (kolory zdrady w ujęciu Leo Perutza)*. Przedstawiamy obydwie wersje językowe tego eseju (angielską i polską).

Natomiast w części trzeciej naszego czasopisma (*Recenzje książek*) publikujemy recenzje (omówienia) dwóch książek w języku polskim.

Marek Mariusz Tytko z Krakowa skupia się na omówieniu monografii autorstwa Urszuli Żydek-Bednarczuk pt. *Spotkanie kultur. Komunikacja i edukacja międzykulturowa w glottodydaktyce*, szczególnie zracając uwagę na sprawy stereotypów narodowych itp.

Z kolei Karol Alicznowicz z Wąbrzeźna recenzuje książkę Wojciecha Kudby pt. *Generacja źle obecna*, dotyczącą współczesnej literatury polskiej.

W części czwartej, poświęconej sprawozdaniom (*Sprawozdania*), publikujemy (po polsku) raport autorstwa Anety Drabek z Katowic i Ewy Rozkosz z Wrocławia na temat pewnych aspektów dorobku polskiego czasopiśmiennictwa naukowego w kontekście m.in. tzw. „punktozy”. Tekst ten przedrukowujemy za zgodą obydwu autorek, według źródłowej wersji z portalu prowadzonego przez prof. Emanuela Kulczyckiego, poświęconego nauce polskiej.

W tej części publikujemy szereg tekstów „technicznych”, „źródłowych”, ministerialnych (dokumentów oficjalnych), dotyczących współczesnej punktacji czasopism naukowych w Polsce oraz odredakcyjną glossę do tego gorącego tematu, tj. tekst Marka Mariusza Tytki pt. *Uwagi historyczne (glossa) o zasadach ewaluacyjnych dla czasopism naukowych w Polsce*. Jako ilustrację dla ukazania miejsca „Religious and Sacred Poetry” (z oceną: 7 punktów) wśród innych czasopism punktowanych w tekście pt. *Naukowe czasopisma humanistyczne i społeczne w Polsce (2015) w redakcyjnym wyborze*, gdzie dano wybór odredaktorski z ministerialnej listy „B” (z 2015 r.) dla orientacji czytelników.

Przy końcu części czwartej - sprawozdawczej Marek Mariusz Tytko zamieścił także obszerniejszy tekst pt. *Wychowawcze cele i zadania szkoły katolickiej (wybrane zagadnienia)*, cytujący dokumenty Kościoła oraz teksty ks. Jana Zimnego z KUL w Lublinie, znanego polskiego pedagoga katolickiego, oraz dodatek pt. *Instrukcja o tworzeniu i funkcjonowaniu instytucji nauczania i wychowania katolickiego w Diecezji Legnickiej*.

M. M. Tytko dalej opublikował trzy drobne glossy dotyczące kilku bardzo różnych kwestii (edukacyjnej i kulturowej zarazem, filozoficznej oraz literackiej). Tekstami tymi są: *Audiodeskrypcja (glossa)*, *O wolności artysty*, *Nowa metafizyczność*. Tekst ostatni o nowej metafizyczności stanowi archiwalny przedruk z krakowskiej „Sfery” (1996), której onegdaj patronował wspomniany już wyżej dr hab. prof. UJ Bogusław Żurkowski, będąc wtedy faktycznie jej redaktorem naczelnym, choć tego nie wykazano w jakimkolwiek kolofonie, bo pismo ukazywało się (1996-1997) celowo bez stopki redakcyjnej w Kole Młodych przy Stowarzyszeniu Pisarzy Polskich w Krakowie. Pozostałymi redaktorami byli: 1) w numerze pierwszym – Wojciech Szumowski (uwaga: krakowski plastyk, a nie filmowiec, nie należy mylić ze sobą tych dwóch osób z Krakowa o tym samym imieniu i nazwisku, *nota bene* spokrewnionych ze sobą), 2) w numerze drugim oraz podwójnym numerze trzecim / czwartym – Marek Mariusz Tytko, historyk sztuki (piszący te słowa) i 3) Marek Oktawian Bulanowski, polonista. To była cała redakcja.

W części piątej, poświęconej chrześcijańskiemu obrazowi sakralnemu (*Obraz sakralny*), tym razem publikujemy tekst komentarza Marka Mariusza Tytko na temat znanego rzymskiego obrazu pt. *Ikona Matki Bożej Śnieżnej (Salus Populi Romani)*, zamieszczonego na okładce obecnego numeru naszego czasopisma.

W części szóstej, przeznaczonej dla autorów (*Informacje dla autorów*) zamieszczono wzór formularza recenzyjnego w języku angielskim, rosyjskim i polskim. W części tej dodano alfabetyczne wykazy autorów tekstów zamieszczonych w obecnym numerze. Ponadto na koniec załączono krótkie informacje o przewodniczącym Międzynarodowej Rady Naukowej „Religious and Sacred Poetry” (Bogusławie Żurakowskim) i redaktorze naczelnym naszego czasopisma.

Czytelników, jak zawsze zapraszamy do lektury. Autorów zachęcamy do współpracy. Prosimy o kontakt oraz nadsyłanie propozycji oryginalnych tekstów dotąd niepublikowanych i niezłożonych do druku (listy na adres: [marek.mariusz.tytko\[at\]uj.edu.pl](mailto:marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl)). Dla bezpieczeństwa stosujemy zapis [at] zamiast @ w adresach e-mail. Informacje o czasopiśmie można znaleźć na stronie internetowej (www.religious-and-sacred-poetry.info).

Liczymy na ciekawą współpracę naukową z uczonymi różnych dyscyplin (teologii, filozofii, literaturoznawstwa, kulturoznawstwa, psychologii, pedagogiki itd.) i różnych krajów, zwłaszcza – słowiańskich.

Dziękuję zespołowi redakcyjnemu, szczególnie gorąco - redaktorom językowym: prof. Teresie Beli (język angielski), prof. Nadyji Koloszuk (język rosyjski i ukraiński), doc. Oldze i Eugeniuszowi Pańkowom (język białoruski), prof. Liborowi Martinkowi (język czeski), dr Ivicy Hajdučekowej (język słowacki) za nieustrudzone, wieloletnie, bezinteresowne prace nad przekładem biogramów autorских oraz za językowe poprawianie nadesłanych przez autorów tekstów artykułów. Za pomoc przy tworzeniu w przeszłości przekładów tekstów na naszej stronie internetowej dziękuję siostrze prof. Adelajdzie Sielepin CHR (język angielski), Muirowi Evendenowi (język angielski), Markowi Bonnettowi (język angielski), doc. Oldze i Eugeniuszowi Pańkowom (język białoruski), prof. Switłanie Krawczenko (język ukraiński i język rosyjski), prof. Liborowi Martinkowi (język czeski), dr Ivicy Hajdučekowej (język słowacki). Ponadto dziękuję prof. Mar’janie i Zor’janie Łanowykówom z Tarnopola za wszelką pomoc i sugestie. Nadto dziękuję mgr. inż. Krzysztofowi Kubickiemu – za okładkę i serwis internetowy naszego kwartalnika.

Szczególne podziękowania należą się inż. Beacie Annie Tytko, która pracowicie wpisała latem 2015 r. do baz danych CEJSH i CEEOL oraz Polindex wszystkie teksty z „Religious and Sacred Poetry” z lat 2013-2014, dzięki czemu mogą one tam być obecne i dostępne na całym świecie (metadane wraz z pdf-ami poszczególnych artykułów). Ta mrówcza indeksacja przyczyniła się (jako jeden z warunków *sine qua non*) do wpisania nas na listę „B” czasopism naukowych (krajowych) Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w grudniu 2015 r. (pozycja 1498 – przyznano nam ocenę 7 punktów w skali 15-punktowej). Mgrowi Andrzejowi Szeleńdze dziękuję za fotografie (reprodukcje) obrazów sakralnych na liczne okładki naszego czasopisma.

Recenzentom dziękuję za wnikliwe uwagi, które staramy się wprowadzać w teksty artykułów recenzowanych celem ich ulepszenia. Czytającym natomiast dziękuję – za lekturę.

Marek Mariusz Tytko
Redaktor Naczelny / Editor-in-Chief “Religious and Sacred Poetry”
(e-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl)

The Title in English:

On the “Religious and Sacred Poetry” (12)

Słowa-kłucze:

poezja religijna, poezja sakralna, literatura, kultura, wychowanie, czasopismo naukowe, religijna kultura literacka, filologia słowiańska, kultura chrześcijańska,

Key words:

religious poetry, sacred poetry, literature, culture, education, scholarly periodical, religious literary culture, Slavic philology, Christian culture,

Bibliography (First Literature):

Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education. Edited by Marek Mariusz Tytko. Year 3: 2015. Volume 4 (12). October – November – December 2015.

MAREK MARIUSZ TYTKO (Cracow, Poland)

E-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

Świadectwo o Bogusławie Żurakowskim

Bogusław Żurkowski (ur. 9 lipca 1939 r. w Stanisławowie), obecnie profesor nadzwyczajny Gdańskiej Wyższej Szkoły Humanistycznej, emerytowany profesor nadzwyczajny Uniwersytetu Jagiellońskiego, doktor habilitowany nauk humanistycznych w zakresie nauk filologicznych i pedagogiki, specjalności: dydaktyka, kulturoznawstwo, literaturoznawstwo. Nauczyciel akademicki Uniwersytetu Jagiellońskiego (1982-2010), wicedyrektor Instytutu Pedagogiki UJ (1996-2002), założyciel Zakładu Wychowania przez Sztukę w UJ (1996-2000), założyciel i kierownik Zakładu Pedagogiki Kultury w UJ (2000-2009), pracownik naukowo-dydaktyczny Katedry Edukacji Artystycznej, Zakładu Wychowania przez Sztukę i Literaturę w Wyższej Szkole Filozoficzno-Pedagogicznej „Ignatianum” (Towarzystwa Jezusowego¹) w Krakowie (w latach 1994-2004), pracownik naukowo-dydaktyczny Instytutu Filologii Polskiej w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Opolu (1968-1982), autor rozprawy habilitacyjnej pt. *Literatura – Wartość – Dziecko* (Kraków 1993), habilitacja na Wydziale Filozoficznym UJ (Kraków 1994), autor dysertacji doktorskiej pt. *W świecie poezji dla dzieci* (WSP Opole 1975). Zainteresowania badawcze – multidyscyplinarne (pedagogika kultury, literaturoznawstwo, wychowanie przez literaturę i sztukę, komunikacja kulturowa, edukacja aksjologiczna, aksjologia literatury, wychowanie literackie, dziecko i *sacrum*). Bogusław Żurkowski posiada rozmaite doświadczenia pozaakademickie, takie jak: twórczość poetycka, praktyczna animacja kultury literackiej („Poezja i Gwiazdy” w „Jamie Michalika” w Krakowie), krytyka literacka. Jako pisarz jest członkiem PEN-Clubu oraz Stowarzyszenia Pisarzy Polskich. Był wielokrotnie demokratycznie wybierany głosami pisarzy – na wiceprezesa (1992-1996) i prezesa (1996-2008 – trzy kadencje) Krakowskiego Oddziału Stowarzyszenia Pisarzy Polskich. W tym czasie członkami tego Oddziału SPP m.in. było dwoje polskich noblistów – Czesław Miłosz (1911-2004) i Wisława Szymborska (1923-2011). Bogusław Żurkowski jest laureatem Nagrody Międzynarodowej PEN-Clubu (Londyn 1964),

¹ Wyższa Szkoła Filozoficzno-Pedagogiczna „Ignatianum” (Towarzystwa Jezusowego) w Krakowie obecnie nosi nazwę: Akademia „Ignatianum”.

jedynym polskim laureatem Nagrody Międzynarodowej Fundacji Carlo Collodi „Pinocchio” (Rzym 1983), ponadto jako poeta reprezentował Polskę (czytał wiersze) w siedzibie Organizacji Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku w maju 2000 r. B. Żurakowski jest rzymskim katolikiem².

Szczególnym powodem, dla którego niniejsza książka została dedykowana Bogusławowi Żurakowskiemu, okazuje się jego niemały wkład w badania z zakresu kultury artystycznej i literackiej (szczególnie – kultury dziecka) oraz pedagogiki kultury. Profesor m.in. współpracował przez szereg lat przedostatniej dekady XX wieku z Ogólnopolskim Ośrodkiem Sztuki dla Dzieci i Młodzieży w Poznaniu i Komitetem Organizacyjnym Biennale Sztuki dla Dziecka (także w Poznaniu). Zredagował ponadto m.in. następujące książki z zakresu kultury artystycznej i literackiej w kontekstach edukacyjnych: *Kultura artystyczna w przestrzeni wychowania* (Kraków 2011), *Pedagogika kultury - wychowanie do wyboru wartości* (Kraków 2003), *Miejsce dziecka w komunikacji literackiej. Praca zbiorowa* (Warszawa - Poznań 1989, seria: Sztuka i Dziecko), *Obszary spotkań dziecka i dorosłego w sztuce. Praca zbiorowa* (współredakcja z Marią Tyszkową, Warszawa - Poznań 1989, seria: Sztuka i Dziecko), *Wartości literatury dla dzieci i młodzieży. Wybrane problemy. Praca zbiorowa* (współredakcja z Joanną Papuzińską, Warszawa - Poznań 1985, seria: Sztuka i Dziecko), *Wartości w świecie dziecka i sztuki dla dziecka. Praca zbiorowa* (współredakcja z Marią Tyszkową, Warszawa - Poznań 1984, seria: Sztuka i Dziecko). Trzy ostatnie tu podane publikacje z lat 80. XX wieku opublikował w związku z poznańskim Biennale Sztuki dla Dziecka.

Profesor doczekał się już jednej książki sobie dedykowanej pt. *Literatura – człowiek – wartość. Księga jubileuszowa dedykowana Bogusławowi Żurakowskiemu z okazji 50-lecia twórczości i 25-lecia pracy naukowej na Uniwersytecie Jagiellońskim*, pod redakcją Dariusza Piotra Klimczaka oraz Agnieszki Sojki z Zakładu Pedagogiki Kultury w Instytucie Pedagogiki Uniwersytetu Jagiellońskiego (Kraków 2007). Tamtą książkę zbiorową współtworzyli głównie pedagodzy oraz literaci. Tę książkę natomiast z kolei, publikowaną równo w dziesięć lat później (2017), w sześćdziesięciolecie twórczości Profesora (1957-2017), współtworzą pedagodzy i „plastycy”, czyli osoby zainteresowane kulturą plastyczną. Podkreślono przez tę-oto-tu współautorską monografię – także i aspekt ‘artystyczny’ zainteresowań badawczych Profesora. Uczony ten nadal pozostaje czynny, nie tylko w sferze dydaktyki, ale także naukowo, np. będąc aktywnym współpracownikiem i członkiem Komitetu Prognoz Polska 2000 Plus przy Polskiej Akademii Nauk w Warszawie.

² Tę charakterystykę Bogusława Żurakowskiego podają za stronę Przewodniczącego Międzynarodowej Rady Naukowej w czasopiśmie „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education”, dokument elektroniczny, URL: http://religious-and-sacred-poetry.info/wordpress/?page_id=116 [dostęp: 18.02.2017].

Proszę wybaczyć także i poniższą, dłuższą wypowiedź w kwestii naukowych relacji z Profesorem na tle sytuacji ogólnej. Osobistym powodem, dla którego dedykuję tę wypowiedź Mistrzowi naukowemu i Promotorowi mojej pracy doktorskiej pt. *Stefana Szumana koncepcja wychowania przez sztukę* (Zakład Pedagogiki Kultury, Instytut Pedagogiki, Wydział Filozoficzny UJ, Kraków 2007), jest wdzięczność Profesorowi Bogusławowi Żurakowskiemu za Jego ponaddwudziestoletni trud kształtowania we mnie pedagoga-naukowca. W 2017 r. minęło z kolei dziesięć lat od tamtej uniwersyteckiej obrony (7.03.2007), lecz Profesor nie przestał bynajmniej z tą datą patronować memu piarstwu naukowemu już na etapie postdoktorskim. Czyni to nadal, choć bardziej z oddali, dyskretnie, duchowo jako Mentor czy serdeczny Przyjaciel.

Warto zauważyć, że tenże Uczony, nie tylko jako promotor zaledwie pięciu (!) prac doktorskich lub recenzent tylko czterech (!) doktorskich dysertacji³, ale także jako człowiek i przyjaciel uczonych oraz Mistrz słowa, nazywany przez studentów i doktorantów potocznie w skrócie „Żurem”, personalnie jako Bogusław Żurakowski wypracował sobie ustaloną markę naukową ‘z najwyższej półki’ zarówno we współczesnej, polskiej pedagogice kultury, jak i dydaktyce literatury dla dzieci (o czym świadczą nie tylko cytowania jego kilku podstawowych książek), chociaż lokalne, krakowskie, pedagogiczne środowisko macierzyste zawsze uważało go bardziej za ‘pięknoducha’ (sic!) i ‘literata’ (sic!). Nie doceniano Go i nie

³ Autorzy rozpraw doktorskich, których promotorem był Bogusław Żurakowski (w nawiasie – tytuły prac obronionych w Instytucie Pedagogiki UJ i daty przyznania stopnia doktora przez Radę Wydziału Filozoficznego UJ): 1) Jadwiga Lach-Rosocha (*Rola zabytków architektury i zbiorów sztuki w procesie wychowania patriotycznego na przykładzie pogranicza cieszyńskiego*, IP UJ 21.06.2001); 2) Agnieszka Sojka (*Wychowawcze funkcje polskiej pieśni religijnej po 1945 roku*, IP UJ 19.12.2002); 3) o. Janusz Mółka SJ (*Koncepcja wychowawcza w działalności społeczno-opiekunicznej księdza Mieczysława Kuznowicza*, IP UJ 21.11.2002); 4) Jan Czechowski (*Przyjaźń jako wartość wychowawcza w literaturze dla dzieci*, IP UJ 19.10.2006); 5) Marek Mariusz Tytko (*Stefana Szumana koncepcja wychowania przez sztukę*, IP UJ 15.03.2007); Bogusław Żurakowski był recenzentem prac doktorskich następujących osób: 1) Dorota Pauluk (*Modele identyfikacji kobiety z jej rolą w społeczeństwie w podręcznikach do wychowania seksualnego*, IP UJ 19.09.2002); 2) Bożena Raszke (*Funkcje zabaw i gier dydaktycznych w wychowaniu muzycznym uczniów klas I-III*, IP UJ, 19.02.2004); 3) Renata Pater (*Edukacyjna rola muzeów dla dzieci i młodzieży - na przykładzie muzeów niemieckich*, IP UJ, 22.06.2006); 4) Magdalena Ruszel (*Wartości wychowawcze malarstwa polskiego XIX wieku*, IP UJ 20.01.2011). Ponadto profesor Bogusław Żurakowski był m.in. także recenzentem wydawniczym książki pt. *Projekty graficzne pozapodręcznikowego wyboru książek zalecanych do edukacji elementarnej w Polsce w latach 1918-1945* (Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2013, ss. 431, [1] + 1 płyta CD), autorstwa Anny Boguszewskiej, m.in. będącej podstawą przyznania jej stopnia doktora habilitowanego nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika, specjalności: historia wychowania, pedagogika artystyczna, co miało miejsce dnia 7.03.2014 r. w Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie na Wydziale Pedagogiki i Psychologii. Wszelkie dane faktograficzne od stopniach naukowych w tym przypisie wzięto z portalu: *Ludzie nauki* oraz z „Religious and Sacred Poetry”, 2014, nr 1, s. 255 (URL: religious-and-sacred-poetry.info [dostęp: 19.02.2017]).

pomagano przez to w osiągnięciu większych sukcesów w zakresie naukowej pedagogiki uniwersyteckiej. Wskutek zawilości losu nie doczekał się profesury „belwederskiej”, czyli tzw. tytułu naukowego. To nie zmienia faktów, że stał się autorem lub redaktorem wielu cenionych, wymienionych wyżej, naukowych książek zbiorowych lub ciekawych, własnych, indywidualnych prac badawczych z zakresu pedagogiki.

Profesor został promotorem zaledwie pięciu prac doktorskich, choć mogło pojawić się ich znacznie więcej – ale nie powstały z pewnych względów. Ów klub ekskluzywny, elitarny nielicznych doktorów pedagogiki, wypromowanych przez prof. Bogusława Żurakowskiego nigdy nie wyróżniał się jakąś tzw. ‘siłą przebicia’ w Uniwersytecie w Krakowie. Może wynikało to stąd, że Profesora charakteryzowały (i nadal cechują) określone, jasne, wyraziste poglądy: patriotyczne, prawicowe, katolickie, propolskie, antykompradorskie, antyserwilistyczne, co zawsze stało się solą w oku rozmaitym koteriom niezdekomunizowanego środowiska uniwersyteckiego w Polsce. I to może stało się pra-przyczyną takiego, a nie innego rozwoju sytuacji naukowej Jego samego i Jego uczniów (bynajmniej nie naśladowców).

W okresie stanu wojennego pracował przez bardzo krótki czas 1981/1982 r. na Uniwersytecie Warszawskim, nie pozwolono Mu tam jednak prowadzić zajęć dydaktycznych ze studentami, może dlatego, że należał wówczas do środowisk ówczesnej opozycji antykomunistycznej (zdelegalizowanej „Solidarności” i zawieszzonego, a w końcu rozwiązanego – przez komunistyczne władze – „starego” Związku Literatów Polskich, któremu przewodził ostatni jego prezes – Jan Józef Szczepański), opozycji w sposób oczywisty związanej wtedy, w latach osiemdziesiątych XX wieku z Kościołem Katolickim w Polsce, czyli jedyną realną siłą broniącą wówczas Narodu Polskiego od wewnątrz.

W ciągu swej pracy na Uniwersytecie Jagiellońskim w okresie 1982-2010 Bogusław Żurkowski stał się również promotorem prawie trzystu prac magisterskich, głównie z zakresu wychowania przez literaturę dla dzieci. Tytuły wielu z owych prac zaczynały się następująco, według schematu: „Wartości kreowane w literaturze dla dzieci...” albo „Wartości kreowane w poezji...” [tu wstawiano imię i nazwisko pisarza/pisarki, o której to osobie dany delikwent pisał swoje dzieło na stopień zawodowy magistra pedagogiki]. Profesor lubił zadawać do zbadania rozmaite „aksjologiczne” aspekty literatury i sztuki w kontekście wychowania, czyli świadomego kształtowania człowieka „według wartości”. Bliskie stały się Mu poglądy takich filozofów-fenomenologów krakowskich, jak Roman Ingarden (1893-1970) czy Władysław Stróżewski (1933-). Tego ostatniego zapraszał do Instytutu Pedagogiki UJ na specjalne spotkania dla doktorantów z jego seminarium. Pamiętam jedno takowe spotkanie, które stało się prawdziwą, filozoficzną ‘uczta duchową’ dla jego uczestników. Zawsze natomiast, jak sam twierdził, Profe-

sor znajdował się z powodów zasadniczych w opozycji do filozofii ks. Józefa Tischnera (1931-2000), którą traktował od dziesiątków lat dość krytycznie.

Mnie także próbował ukierunkować w tę stronę „aksjologiczną” i „fenomenologiczną”, lecz nie do końca Mu się to udało, ponieważ uczeń Jego bardziej ceni sobie dorobek Lubelskiej Szkoły Filozoficznej, którą poniekąd On sam także od wielu lat doceniał, wskazując na zajęciach seminaryjnych i podczas konsultacji – na konieczność czytania dzieł filozoficznych takich realistów metafizycznych, jak m.in. ks. prof. Stanisława Kamińskiego czy o. prof. Mieczysława Alberta Krapca OP lub dzieł pedagogicznych prof. Stefana Kunowskiego, który co prawda, owej realistycznej, lubelskiej szkoły myślenia nie współtworzył, ale zachowywał podobny realizm i zdrowy rozsądek w swojej pracy naukowej, badaniach z zakresu teorii pedagogiki, jeśli tak to można ująć, zważywszy na wszelkie niedogodności tak śmiałego porównania.

Mój Promotor, Mentor i serdeczny Przyjaciel osobiście wiele mi (tak jak i wielu innym osobom) w życiu pomógł oraz sporo mnie nauczył, pozwalając wyjść z licznych opresji (naukowych i życiowych) obronną ręką. Pomagał mi, jak żaden inny uczony, zawsze miał dla mnie czas, wiele godzin, ilekroć doń przychodziłem. Sam nie wiem, jak On ów czas wygospodarowywał, zważywszy na kolosalną ilość własnych obowiązków. Ta niezwykle ludzka, życiowa, chrześcijańska, solidarnościowa, pro-społeczna strona Profesora z pewnością zasługuje na uznanie. Niechaj ta książka stanie się tylko drobnym darem wdzięcznej pamięci dla Niego, tak twardo potraktowanego przez życie (delikatnie rzecz nazywając), w szczególności przez jego własne, macierzyste środowisko uniwersyteckie, w którym nigdy nie dopracował się na tyle silnej pozycji, aby móc trwale zmienić oblicze „Jagiellońskiej” pedagogiki. W heroicznym okresie walki o chrześcijański personalizm w pedagogice, w latach dziewięćdziesiątych XX wieku, którą toczył wspólnie wraz z prof. Franciszkiem Adamskim (ówczesnym dyrektorem Instytutem Pedagogiki UJ, niezwykle zasłużonym uczonym), będąc wtedy wicedyrektorem w tymże samym Instytucie, nastąpił moment, kiedy wydawało się, że personalizm jako filozofia zdomowi się głębiej i na dłużej w Krakowie w nauce o wychowaniu, lecz tak się, póki co, nie stało.

Relacjonując stan faktyczny *sine ira et studio*, trzeba stwierdzić, że wraz z odejściem obydwu ww. Profesorów z Almae Matris Cracoviensis, pedagogiczni personaliści katoliccy w środowisku uniwersyteckim zostali zepchnięci „do rogu” i ten stan trwa nadal w krakowskiej pedagogice w XXI w., co niesie ze sobą określone konsekwencje na przyszłość. Profesorowi marzyła się sytuacja jasna, wyklarowana, wyrazista, w której pojmuje się naukę ewangelicznie „tak – tak, nie – nie”, *tertium non datur*, jak w logice Arystotelesa (albo prawda, albo fałsz, bez światłocienia). Szansę na takowe rozjaśnienie dawał w pedagogice personalizm oparty o klasyczną filozofię. W mętnych, zrelatywizowanych, redukcjonistycznych teoriach postmodernistycznych, liberalnych, materialistycznych, różnej maści etc.

łatwo było o relatywizm moralny i rozmydlenie, rozmiękczenie, osłabienie kwestii wychowania w bardzo szeroko rozumianej „antypedagogice”, której prof. Bogusław Żurkowski, jako naukowiec, personalista, chrześcijanin, katolik, człowiek, zawsze się sprzeciwiał, płacąc za to wysoką cenę na *forum publicum* w okresie nieustającej, neoliberalnej ‘transformacji’.

Proszę wybaczyć tę przydługą dygresję i jej osobisty ton w tym miejscu, ale czynię to specjalnie, podając kontekst współczesny dla działalności naukowej prof. Bogusława Żurkowskiego, aby postawić kropkę nad i, celem dania świadectwa o dziwnej, paradoksalnej epoce postkomunizmu po 1989 r. w kraju katolickim, tzn. w Polsce, gdzie ok. 95% Polaków ochrzczonych zostało w Kościele Katolickim. Sytuacja „transformacyjna” po 1989 r. nadal tak bardzo nie sprzyjała chrześcijaństwu (katolicyzmowi), a co za tym idzie – nie sprzyjała personalizmowi chrześcijańskiemu, lecz za to tak bardzo – ateizmowi państwowemu (okresowo).

Choć niby jedynie słuszny, państwowy ateizm komunistyczny już się wtedy w 1989 r. ponoć zakończył oficjalnie wraz ogłoszeniem końca systemu totalitarnego w Polsce, ale *de facto* w to miejsce wszedł państwowy ateizm liberalny, nadal niemal po marksistowsku ‘neutralny światopoglądowo’. Koryfeusze dawnej „pedagogiki socjalistycznej” stali się z dnia na dzień, jak za dotknięciem czarodziejskiej różdżki, gorącymi piewcami „pedagogiki liberalnej”, a „wychowanie socjalistyczne” zastąpiono „wychowaniem liberalnym” rozmaicie zresztą nazywanym. Nie ma się co dziwić takiemu stanowi rzeczy, skoro cała transformacja systemu polegała w istocie na kamuflażu, czyli na tym, aby nic w istocie nie zmienić, poza fasadą. Generalnie rzecz biorąc, personalizm chrześcijański nie wszedł na uczelnie, realizm metafizyczny nie zapanował na uniwersytetach w Polsce – to są powszechnie znane fakty, a z faktami się ponoć nie dyskutuje.

Trzeba stwierdzić fakt, że do dziś nie przeprowadzono dekomunizacji ani lustracji na uczelniach w Polsce, co rzutuje negatywnie w konsekwencji na dobór i rozwój młodej kadry naukowej, także pedagogicznej. Odnosi się wrażenie, że preferuje się w III RP nadal zasadę ‘bmw’ (bierni, mierni, ale wierni), tym razem – wierni ateistycznemu liberalizmowi jako nowej ideologii w okresie postkomunistycznym, wierni określonym osobom, środowiskom, koteriom, które w okresie komunizmu służyły totalitaryzmowi. Dziś nadal w III RP, tak samo jak wtedy w okresie PRL-u, osiągają stopnie i tytuły w humanistyce i naukach społecznych, w tym – w pedagogice – w zasadzie najpewniej ci, którzy preferują określoną linię ideologiczną i polityczną, mając określone poglądy, oraz ich uczniowie, którzy podążają wiernie ich śladem. Profesor zawsze ubolewał nad tym stanem rzeczy, mówiąc mi wprost o tej niekorzystnej dla nauki sytuacji.

Rzeczywiście, sytuacja ta, niejako modelowa poprzez zbyt ni br pluralizmu, rzutuje negatywnie na rozwój nauki w naszym państwie, w szczególności humanistyki, w tym newralgicznej dla edukacji Narodu Polskiego dyscypliny – pedagogiki, która została wręcz zdominowana przez jedną, określoną opcję świato-

poglądową, bynajmniej nie chrześcijańską i bynajmniej nie przez filozofię personalistyczną. O tej, tak bardzo niekorzystnej dla nauk humanistycznych i społecznych, dominacji „jedynie słusznej”, preferowanej, wiadomej opcji wspominał Profesor w różnych kontekstach.

Profesor Bogusław Żurkowski, jako głęboko wierzący i praktykujący katolik, „biały”, ‘czysty’ konserwatysta, personalista, nigdy nie należał do jakiegokolwiek partii politycznej, natomiast był i jest nadal członkiem Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego „Solidarność”. Udzielał się swego czasu także przez długie lata w Komisji Zakładowej NSZZ „Solidarność” Uniwersytetu Jagiellońskiego. Mimo takiego, a nie innego potraktowania Go jako uczonego na uczelni, jednak nigdy nie żalił się z tego powodu. Natomiast nad sytuacją dominacji owej „jedynie słusznej” opcji w pedagogice w Polsce, wprost zawsze w rozmowach bardzo ubolewał, uważając, że nauka powinna być wolna od wszelkiej ideologii oraz od ideologów. Jego zdaniem, pedagogika winna opierać się na filozofii obiektywnej, a nie subiektywnej i takiej filozofii obiektywnej przynajmniej poszukiwał jako podstawy dla pedagogiki kultury. Dążył zatem, generalnie, do unaukowania przez ufilozoficzenie pedagogiki jako dziedziny humanistyki. Profesorowi może także zabrakło zdrowia i czasu dla zrealizowania wszystkich swoich ambitnych planów naukowych. Przypominał mi wielokrotnie, że dla człowieka istotny okazuje się czas jako dar darmo dany nam z góry, nadto ważny okazuje się ów właściwy moment dla urzeczywistnienia naszych zamiarów, tzn. ani za wcześnie, ani za późno, lecz zawsze ‘w sam raz’, o właściwej porze dla danej rzeczy.

Na tym koniec owej kontekstowej, pisanej czasem mową Ezopa, długiej dygresji, wynikającej z chęci dania osobistego świadectwa i nakreślenia szerzej sytuacji działania Profesora w określonej epoce. Chodziło o to, aby wyjaśnić kwestię powodu poświęcenia tego oto tu tekstu określonej Osobie jako dowód wdzięczności za postawę człowieka dobrego i silnego duchem, mądrego i zdystansowanego, obiektywnego i krytycznego zarazem, jednocześnie postawę głęboko ludzką, altruistyczną, „osobową”, życzliwą, przyjazną, solidarną, otwartą, solidną, nastawioną na bezinteresowną, konkretną pomoc bliźnim, postawę miłosierdzia wymagającą poświęcenia wiele własnego, cennego czasu na wyprostowanie cudzych, zawiłych spraw, nieraz wydawałoby się – beznadziejnych, mimo niesprzyjających okoliczności zewnętrznych i tzw. przeciwności losu. Za to bycie moim niedoścignionym Mistrzem w tym miejscu Mu bardzo dziękuję jako niegodny uczeń, kreśląc sylwetkę Profesora na tle ‘czasów i chwil’ dla pamięci potomnych. Mądrej głowie dość dwie słowie.

Wdzięczność stanowi cnotę istotną dla wewnętrznego rozwoju duchowego u każdego człowieka. Bez wdzięczności dla Innego, człowiek staje się istotną godną politowania. Wdzięczność okazuje się w relacjach międzyludzkich tym dobrem, które pociąga ku górze, które pomaga wznieść się człowiekowi ponad własną małość i egoizm. Wdzięczność uszlachetnia i staje się dowodem rozwoju osobowego

człowieka. W podstawowej, niezastępowalnej relacji mistrz-uczeń wdzięczność okazywana przez ucznia Mistrzowi wynika nie tylko z zasady dobrych obyczajów, jakiegoś powierzchownego *savoir-vivre'u*, ale z głębokiego przekonania o tym, że tylko dzięki temu Innemu, temu-oto-tu Mistrzowi sam uczeń został wewnętrznie zbudowany, wewnętrznie wychowany i duchowo ukształtowany na dojrzałego człowieka. Bez wdzięczności nie ma rozwoju kultury ludzkiej. Wdzięczność to jedno z imion miłości duchowej, swoistego, bezinteresownego daru dla drugiego, daru z siebie samego. Bez wdzięczności na nic uczone teorie, na nic rozprawy i opasłe tomy. Trzeba pamiętać zawsze to, komu zawdzięcza się swoje wychowanie, ukształcenie, uformowanie.

Oczywiście, istnieje porządek miłości duchowej – od rodziców, rodziny, najbliższych począwszy. W tym porządku umiłowania – ukochanie prawdy stanowi jednak miejsce szczególne. A Mistrz okazuje się tym, który uczył swojego ucznia, jak należy odróżniać prawdę od kłamstwa, prawdę od fałszu, dobro od zła, piękno od brzydoty, harmonię od dysharmonii. Poszukiwanie klasycznie rozumianej prawdy, jako zgodności poznania z rzeczywistością, staje się dla ucznia czymś oczywistym, a wskazana, relacyjna definicja prawdy św. Tomasza z Akwinu (1225-1274) stanowi pewny punkt wyjścia w badaniu świata. Częstkę owej prawdy, w zgodzie poznania z rzeczywistością przedstawili poniżej rozmaici badacze obszaru kultury i wychowania. Każdy z uczonych ma swojego Mistrza, każdy z nich komuś coś zawdzięcza. I tak łańcuch wdzięczności ciągnie kulturę przez pokolenia i ubogaca ją o nowe dobra.

Abstrakt (Streszczenie) po polsku / Abstract (Summary) in Polish

Tekst jest osobistym świadectwem o Bogusławie Żurakowskim (ur. w 1939 r.), emerytowanym profesorze Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Świadectwo to jest rodzajem specyficznej biografii w kontekście relacji mistrz-uczeń. Ukazuje relacje profesora i jego ucznia m.in. w kontekście jego pracy w Instytucie Pedagogiki UJ. Tekst dotyczy aspektów jego koncepcji pedagogiki kultury oraz widzenia spraw edukacji uniwersyteckiej. Tekst dotyczy w szczególności doktorantów (doktorów) Bogusława Żurakowskiego.

Key words in Polish / Słowa kluczowe po polsku:

Bogusław Żurkowski (1939-), Uniwersytet Jagielloński, Kraków, świadectwo, biografia, mistrz-uczeń, Instytut Pedagogiki UJ, pedagogika, edukacja

Title in English / Tytuł po angielsku:

Testimony about Bogusław Żurkowski

Abstract (Summary) in English / Abstrakt (Streszczenie) po angielsku:

The text is a personal testimony about Bogusław Żurkowski (born in 1939), professor emeritus at the Jagiellonian University in Cracow. The testimony is a kind of special biography in the context of a master and pupil relationship. It shows the relationship of the professor and his student (follower) e.g. in the context of his work at the Institute of Pedagogy at the Jagiellonian University. The text is concerned with the aspects of Professor Żurkowski's idea of pedagogy of culture and his view on university education. In particular it is concerned with the doctoral students of Bogusław Żurkowski.

Key words in English / Słowa kluczowe po angielsku:

Bogusław Żurkowski (b. 1939), Jagiellonian University, Cracow, testimony, biography, master-pupil, Institute of Pedagogy, pedagogy, education

Bibliography / Bibliografia:

Primary bibliographical sources (archival materials):

The Jagiellonian University Archive (doctor's thesis collection):

Czechowski Jan, *Przyjaźń jako wartość wychowawcza w literaturze dla dzieci*, Instytut Pedagogiki, Uniwersytet Jagielloński, Kraków 2006, mnps.

Lach-Rosocha Jadwiga, *Rola zabytków architektury i zbiorów sztuki w procesie wychowania patriotycznego na przykładzie pogranicza cieszyńskiego*, Instytut Pedagogiki, Uniwersytet Jagielloński, Kraków 2001, mnps.

Mółka Janusz SJ, *Koncepcja wychowawcza w działalności społeczno-opiekuńczej księdza Mieczysława Kuznowicza*, Instytut Pedagogiki, Uniwersytet Jagielloński, Kraków 2002, mnps.

Pater Renata, *Edukacyjna rola muzeów dla dzieci i młodzieży - na przykładzie muzeów niemieckich*, Instytut Pedagogiki, Uniwersytet Jagielloński, Kraków 2006, mnps.

Pauluk Dorota, *Modele identyfikacji kobiety z jej rolą w społeczeństwie w podręcznikach do wychowania seksualnego*, Instytut Pedagogiki, Uniwersytet Jagielloński, Kraków 2002, mnps.

Raszke Bożena, *Funkcje zabaw i gier dydaktycznych w wychowaniu muzycznym uczniów klas I-III*, Instytut Pedagogiki, Uniwersytet Jagielloński, Kraków 2004, mnps.

Ruszel Magdalena, *Wartości wychowawcze malarstwa polskiego XIX wieku*, Instytut Pedagogiki, Uniwersytet Jagielloński, Kraków 2011, mnps.

Sojka Agnieszka, *Wychowawcze funkcje polskiej pieśni religijnej po 1945 roku*, Instytut Pedagogiki, Uniwersytet Jagielloński, Kraków 2002, mnps.

Tyto Marek Mariusz, *Stefana Szumana koncepcja wychowania przez sztukę*, Instytut Pedagogiki, Uniwersytet Jagielloński, Kraków 2007, mnps.

Książki / Books:

Boguszewska Anna, *Projekty graficzne pozapodręcznikowego wyboru książek zalecanych do edukacji elementarnej w Polsce w latach 1918-1945* (Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2013, ss. 431, [1] + 1 płyta CD.

Netografia / Netgraphy:

Nauka polska, Ludzie nauki, Ośrodek Przetwarzania Informacji PAN, URL: <http://www.nauka-polska.opi.org.pl/dhtml/raportyWyszukiwanie/wyszukiwanieLudzieNauki.fs?lang=pl> [dostęp: 31.12.2015].

Religious and Sacred Poetry, r. 2: 2014, nr 1, s. 255, URL: religious-and-sacred-poetry.info [dostęp: 19.02.2017].

Strona Przewodniczącego Międzynarodowej Rady Naukowej, czasopismo „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education”, dokument elektroniczny, URL: http://religious-and-sacred-poetry.info/wordpress/?page_id=116 [dostęp: 18.12.2015].

I. Dissertations and Articles

(I. Rozprawy i artykuły)

BORIS ÌVANOVIČ BUNČUK (Chemivtsi, Ukraine)
[BORYS IVANOVYCH BUNCHUK]
[БОРИС ІВАНОВИЧ БУНЧУК]
E-mail: clg-phil[at]chnu.edu.ua
MIKOLA VASIL'OVICH GUCULAK (Chemivtsi, Ukraine)
[MYKOLA VASYLOVYCH GUTSULIAK]
[МИКОЛА ВАСИЛЬОВИЧ ГУСУЛЯК]
E-mail: nickelaos92[at]gmail.com

УДК 801.655:821.161.2"16"

Украинская анонимная религиозно-философская лирика середины XVII в. в стиховедческом аспекте

1. Постановка научной проблемы

Украинская барочная литература, как и другие европейские, отличалась крайней религиозностью. Светские темы и мотивы также существовали, но составляли незначительное количество. На „относительно чрезмерный перевес духовного элемента” в украинской литературе XVII–XVIII вв. указывал, в частности, Д. Чижевский¹.

Особое место в барочном искусстве занимала поэзия. Львиная доля украинских поэтических произведений того времени (по подсчетам О. Гнатюк, около 80%) приходилась на поэзию духовную – „многочисленные стихи в честь Христа, Богородицы, святых или уже на тему „четырех последних вещей”: смерти, Страшного суда, рая и ада”². Поскольку в древнеукраинской литературе не было ярких примеров эпоса, стихотворного или прозаического, то в центре внимания находится лирика, прежде всего религиозная, часто с философскими концептами и обобщениями. Значительная часть лирического наследия барочной эпохи остается анонимной: авторство многих поэтических произведений можно установить только гипотетически, учитывая время и место издания, художественные средства, форму, стиль, язык и т. д.

¹ Д. Чижевський, *Емблематична поезія*, [в:] Ibid., *Українське літературне бароко*, Обереги, Київ 2003, с. 222.

² Л. Ушкалов, *Ідеї та форми української барокової поезії*, [в:] Ibid., *Есеї про українське бароко*, Факт, Київ 2006, с. 21.

Цель нашей работы – проанализировать корпус украинских анонимных религиозно-философских стихов в формальном аспекте.

2. Обзор предыдущих исследований

К анонимной религиозно-философской лирике середины XVII в. относим несколько тематически родственных циклов: «Молитвенные стихи», «Рождественские орации-коляды», «Назидательные стихи», «Стихи о смерти», «Эпитафии» и «Дескриптивные стихи»³. Массив этих текстов до сих пор не был объектом специального рассмотрения литературоведов, тем не менее отдельные произведения все же анализировались. Так, О. Левицкий обратил внимание на форму стихотворного перевода 42-го псалма („Во невинности моеї, Боже мой, суди ми...”), обнаруженного им в актовой книге житомирского суда и опубликованного в „Киевской старине” (1886). На основании своей находки ученый предположил, что в XVI – начале XVII вв. в Украине существовал стихотворный перевод если не всей Псалтыри, то по крайней мере избранных псалмов, перевод „настолько популярный, что тогдашние грамотные люди знали много псалмов из него наизусть”⁴. Е. Курганова (Дмитришина) изучила влияние восьмой утренней молитвы на текстовую организацию анонимной диалогической поэмы с назидательного цикла „Бесѣда чоловіка з Богом”⁵. Основанием для такого сопоставления послужило то, что элементы этой молитвы вошли в структуру поэмы.

³ Именно так сгруппировали древнеукраинские анонимные поэзии религиозно-философского содержания составители антологии „Украинская поэзия. Середина XVII в.” (1992). Все рассматриваемые произведения взяты из этой антологии. В книге собственно „религиозно-философские” („метафизические”) стихи представлены лишь в первых трех циклах („Молитвенные стихи”, „Рождественские орации-коляды” и „Назидательные стихи”), однако, на наш взгляд, к ним можно с полным правом отнести также и „Стихи о смерти”, „Эпитафии” и „Дескриптивные стихи” – в силу родства мотивов и образности. Последний стих из дескриптивного цикла („Преподобен Роман-пѣвець дѣву прославляє...”) мы не рассматриваем, так как он датирован 1735 г. и, таким образом, не укладывается в рамки изучаемого периода. Не проанализирован также „дескриптивный” стих „Благо здѣ пречестному знаменію трвати...”, поскольку он повторяется в корпусе геральдических стихов той же антологии (с. 51). Текст из молитвенного цикла, начинающийся словами „Всѣм вся во правду биваєши, Христе...”, является не самостоятельным произведением, а продолжением „назидательного” стиха „Кто єст цар страстем, богат в добродѣтель...” (см. І. Величковський, *Твори*, Київ 1972, с. 160). В нашем исследовании эта ошибка составителей антологии также учтена: оба текста объединены и рассмотрены как одно неделимое произведение.

⁴ О. Левицкий, *Находка въ области старинной южно-русской письменности*, [в:] „Киевская старина”, Т. XIV, Киев 1886 (Январь), с. 600.

⁵ О. Дмитришина, „Бесіда чоловіка з Богом” як вияв взаємодії літургійних та художніх елементів у текстовій організації барокової поезії середини XVII ст., [в:] *Наукові записки НАУК-МА*, Т. 85: *Філологічні науки*, А. А. Мелешевич (ред.), Київ 2008, с. 45-50.

В своей кандидатской диссертации „Текстообразующая роль молитвы в поэзии украинского барокко середины XVII в.” (2013) исследовательница шире продемонстрировала влияние литургических текстов на поэтический язык барочных произведений⁶. Структурную функцию молитвы в барочном стихосложении отметил и Н. Сулыма. В статье „К вопросу об особенностях стихотворных вариаций молитв” (2010) ученый осуществил краткий обзор древнеукраинских поэтических произведений, в основу которых положен тот или иной конфессиональный текст⁷.

В литературоведческом дискурсе много и общих соображений относительно природы барочной духовной поэзии, ее места в истории украинской литературы и пр. Одним из первых исследователей древнеукраинской лирики был Н. Петров. В третьей части своего труда „О словесных науках и литературных занятиях в Киевской академии от начала ее до преобразования в 1819 году” (1867) ученый отмечал, что религиозные песни в Киевской академии „сначала были не больше, чем переложением в стихи церковных песней, молитв и т. п., и, таким образом, они не давали собой какого-либо нового содержания и новых мыслей: новой здесь была только версификация”⁸. И. Франко в статье „Церковная поэзия на Востоке и Западе. Введение к студиям над „Богогласником”” (1913), указывая на различия между поэзией церковной и поэзией религиозной, кратко охарактеризовал „Богогласник” — сборник украинских духовных песен, впервые изданный греко-католическими редакторами в типографии Почаевского монастыря в 1790 г. и включающий немало текстов середины XVII в.⁹ М. Возняк в третьем томе „Истории украинской литературы” (1924) в общих чертах рассмотрел церковно-религиозную поэзию, бытовавшую на Украине в XVI–XVIII вв., но сосредоточился больше на характеристике песенной литературы, чем литературы книжной¹⁰.

Отметим также исследования древней украинской поэзии Д. Чижевского. В очерке „Эмблематическая поэзия”¹¹, являющимся составной частью цикла „Украинское литературное барокко” (1941–44), ученый

⁶ О. Курганова, *Текстовірна роль молитви в поезії українського бароко середини XVII ст.: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01*, Київ 2013, сс. 20.

⁷ М. Сулыма, *До питання про особливості віршованих варіацій молитов*, [в:] *Біля джерел українського бароко: збірник наукових праць (Львівська медієвістика, Вип. 3)*, Б. Криса (ред.), Львів 2010, с. 128–133.

⁸ Н. Петров, *О словесных науках и литературных занятиях в Киевской академии от начала ее до преобразования в 1819 году*, [в:] *Труды Киевской духовной академии. Т. I*, Киев 1867, с. 85.

⁹ І. Франко, *Церковна поезія на Сході і Заході. Вступ до студії над „Богогласником”*, [в:] *Ibid.*, *Зібрання творів: У 50 т., Т. 39: Літературно-критичні праці (1911–1914)*, Київ 1983, с. 126–143.

¹⁰ М. Возняк, *Історія української літератури: У 3 т., Т. III: Віки XVI–XVIII. Друга частина*, Львів 1924, с. 298–373.

¹¹ Д. Чижевський, *Емблематична поезія*, *op. cit.*, с. 189–225.

предложил классификацию поэтической эмблематики, определил технику ее создания и основные черты. Исследователь утверждал, что украинские эмблематические стихи в преобладающем большинстве являются продуктом творчества духовных лиц, поэтому их следует относить к духовной литературе, а не к светской (кроме геральдических эпиграмм, которые имели однозначно светский характер). К эмблематической поэзии, по Д. Чижевскому, можно отнести и некоторые „Вѣрши на Євангеліє для иконописців” из дескриптивного¹² цикла, прежде всего первые четыре дистиха об евангелистах. Но „эти стихи только случайно эмблематические – целый цикл стихов на Евангелие являются стихами к иллюстрациям [а не к эмблемам, – Б. Б., Н. Г.] [...] Дальнейшие рисунки, судя по стихам к ним, не представляли собой ничего эмблематического”¹³. В „Истории украинской литературы” (1956) Д. Чижевский подробно проанализировал барочное сочинительство, в частности, и стихотворное. Упомянувшуюся уже анонимную „Бесѣду челоуѣка с Богом” ученый считал „образцом эвфонического совершенства”¹⁴.

В предисловии к антологии украинской поэзии середины XVII в. В. Кречетень, рассуждая о метафизической (религиозно-философской) лирике, определил ее основные мотивы: непостоянство и быстротечность земной жизни, осуждение мирских соблазнов и удовольствий, неизбежность смерти, равенство всех перед ней, независимо от родовитости, богатства, величия; элегические размышления о добре и зле, о сущности счастья и т. д.¹⁵. Иную классификацию мотивов древнеукраинской духовной поэзии предложил в очерке „Идеи и формы украинской барочной поэзии” Л. Ушкалов (мотивы христологические; Рождества; крестных мук Христовых, „со-распятия” и пр.)¹⁶. Ученый отмечал „мощную вертикальную направленность” поэзии украинского барокко как самую примечательную ее черту: „Собственно говоря, вся сфера литературы являлась тогда в первую очередь возвеличиванием Бога”¹⁷. Комплексный анализ образности и мотивов укра-

¹² Дескриптивные стихи – это „надписи к изображениям различных фигур христианского Олимпа и сцен евангельской истории” (В. Кречетень, *Українська книжна поезія середини XVII ст.*, [в:] *Українська поезія. Середина XVII ст.*, В. І. Кречетень, М. М. Сулима (упоряд.), Київ 1992, с. 12).

¹³ Д. Чижевський, *Емблематична поезія*, *op. cit.*, с. 214.

¹⁴ Д. Чижевський, *Історія української літератури (від початків до доби реалізму)*, Нью-Йорк 1956, с. 271.

¹⁵ В. Кречетень, *Українська книжна поезія середини XVII ст.*, *op. cit.*, с. 12.

¹⁶ Л. Ушкалов, *Ідеї та форми української барокової поезії*, [в:] *Ibid.*, *Есеї про українське бароко*, Київ 2006, с. 22-25.

¹⁷ *Ibidem*, с. 21.

инского поэтического барокко продемонстрировала Б. Крыса в монографии „Пересотворение мира: Украинская поэзия XVII-XVIII веков” (1997)¹⁸.

Среди новейших исследований поэтики украинского барокко выделим работы С. Журавлевой¹⁹, О. Яковины²⁰, О. Цыганок²¹. Исследуя жанровую природу агиографической поэзии эпохи барокко, С. Журавлева отметила, в частности, необходимость уточнения в научном обиходе понятия „духовная поэзия”²². Одним из достоинств работы О. Яковины „Метафизика в поэзии. Украина XVII века” (2010) является определение понятийных границ метафизической, философской и религиозной поэзии. По мнению исследовательницы, в антологии „Украинская поэзия. Середина XVII в.” (1992) раздел под названием „Метафизические (религиозно-философские) стихи” включает тексты, которые отнюдь не являются метафизическими²³. Точка зрения О. Яковины основана на утверждении: „Основой религиозного познания является практика веры, философского – рацио (включая философию интуитивизма и религиозную философию), а метафизического – системное знание как следствие рационального акта, синтезированного через веру с ментальностью”²⁴. Монография О. Цыганок „Фунеральная литература в украинских поэтиках и риториках XVII–XVIII вв.: теория и образцы” (2014) посвящена рассмотрению теории жанров похоронной литературы в поэтиках того времени, являвшихся преимущественно латино- и польскоязычными. Среди стихотворных жанров особой популярностью в поэтиках того периода пользовалась эпитафия – эпиграмматическое стихотворение, предназначенное для размещения на могиле умершего. О. Цыганок, проанализировав композицию, виды и основные признаки эпитафии, объяснила отличие этого жанра от других родственных – эпитахий, нений, тренов, скорбящих элегий и пр.²⁵.

¹⁸ Б. Крыса, *Пересотворення світу: Українська поезія XVII-XVIII століть*, Видавничий відділ „Свічадо”, Львів 1997, сс. 216.

¹⁹ С. Журавльова, *Жанрова природа агіографічної поезії доби Бароко*, [в:] *Актуальні проблеми слов'янської філології: міжвуз. зб. наук. ст.*, Вип. XXI: *Лінгвістика і літературознавство*, В. А. Зарва (відп. ред.), Бердянськ 2009, с. 422-430.

²⁰ О. Яковина, *Метафізика в поезії. Україна XVII століття*, Львів 2010, сс. 216.

²¹ О. Цыганок, *Фунеральне письменство в українських поетиках та риториках XVII-XVIII ст.: теорія та взірці*, Вінниця 2014, сс. 362.

²² С. Журавльова, *Жанрова природа агіографічної поезії доби Бароко*, *op. cit.*, с. 423.

²³ О. Яковина, *Метафізика в поезії. Україна XVII століття*, *op. cit.*, с. 5.

²⁴ *Ibidem*, с. 52.

²⁵ О. Цыганок, *Фунеральне письменство в українських поетиках...*, *op. cit.*, с. 38-98.

3. Методологические замечания

Корпус анонимных религиозно-философских стихов целесообразно проанализировать в аспекте метрики, ритмики, строфики и рифмовки. Такой подход будет актуальным, поскольку в литературоведении отсутствует комплексное исследование формы (как, в принципе, и содержания) этих произведений. В ходе анализа используем методологию М. Гаспарова, изложенную в статье „Русский силлабический тринадцатисложник”²⁶. Главным методом нашего анализа являются статистические подсчеты.

Поскольку объем рассматриваемых произведений может варьироваться от двустихийной миниатюры вроде:

Не всегда узрыши на престолѣ сѣдяща;
Многажды грѣх ради ниц долу лежаща,²⁷ –

до 110-строчной поэмы „Бесѣда человѣка с Богом” (1/6 всего корпуса) или 194-строчного цикла „Вѣрши на Євангеліє для иконописцов” (1/3 всего корпуса), основной единицей наших подсчетов является „верс” – стихотворная строка.

4. Изложение основного материала и обоснование полученных результатов

Общее количество версов в массиве древнеукраинских анонимных религиозно-философских стихов середины XVII в. – 661²⁸. Большинство из них имеют 13-сложную основу (68,8%). Значительно меньше 11-сложных версов (13,6%). Ниже в таблице приводим метрический репертуар этих произведений – по циклам и в целом. Размеры отсортированы по количественному показателю.

²⁶ М. Гаспаров, *Русский силлабический тринадцатисложник* [в:] Idem, *Избранные труды*, Т. 3: *О стихе*, Москва 1997, с. 132-157.

²⁷ *Українська поезія. Середина XVII ст.*, В. І. Кречотень, М. М. Сулима (упоряд.), Київ 1992, с. 40.

²⁸ С пропущенной в молитвенном стихе „Во невинности моеї, Боже мой, суди ми...” строкой – 662.

Таблица 1. Метрический репертуар

Стихотворный размер	Молитвенные стихи	Рождественские орации-коляды	Назидательные стихи	Стихи о смерти	Эпитафии	Дескриптивные стихи	Всего (к-во)	Всего (%)
13-сложник	51	38	106	31	22	207	455	68,8
11-сложник	12	11	31	0	32	4	90	13,6
12-сложник	3	11	4	2	7	16	43	6,5
14-сложник	4	4	2	0	3	16	29	4,4
15-сложник	5	3	0	1	0	1	10	1,5
8-сложник	0	0	0	0	1	8	9	1,4
16-сложник	0	3	0	0	0	4	7	1
10-сложник	0	6	0	0	0	1	7	1
5-сложник	4	0	1	0	0	0	5	0,8
7-сложник	0	0	0	0	1	1	2	0,3
9-сложник	0	1	0	0	0	0	1	0,2
17-сложник	0	1	0	0	0	0	1	0,2
20-сложник	0	1	0	0	0	0	1	0,2
21-сложник	0	1	0	0	0	0	1	0,2
Количество строк	79	80	144	34	66	258	661	100

Отметим отчетливое тяготение большинства циклов к 13-сложному размеру (прежде всего „Стихов о смерти” и „Дескриптивных стихов”). В цикле „Эпитафии” этот размер уступает 11-сложнику.

4.1. Тринадцатисложник

13-сложник – господствующая форма древнеукраинской стихотворной силлабики. Им написаны все „Стихи о смерти”, „БесѢда человѢка с Богом”, преимущественная часть дескриптивных стихов (в частности, „ВѢрши на Євангеліє для иконописцов”), молитвенных стихов („СвѢтом из гроба твоего ВѢскресеніа...”, „Николаю”, „О Христе, царю вѢков, жизни начальниче...” и пр.), рождественская орация-коляда „НинѢ чистая ДѢва Ісуса раждает...”, назидательное четверостишие „Не согришай, ото Бог-сердцевидець видит...”, эпитафия „Всечестному ієромонаху Ігнатію Оксеновичу Старушичу...”.

В своей структуре 13-сложник почти исключительно „правильный” (с цезурой после седьмого слога). Классическая схема 13-сложного размера составляет 92,3% от всех его вариаций. Однако среди анонимных религиозно-философских стихов встречаются такие, тринадцатисложное строение которых имеет тенденцию к неклассичности (схемы „6+7”, „8+5” и т. д.). Это произведения: „Кто єст, иже поживет и не узрит смерти?” („Стихи о смерти”), „Агтели Успеніє Пресвятыя / видѣвше, удивишася, како Дѣвая восходит от земля на небо” („Дескриптивные стихи”), „Свѣтом из гроба твоего Въскресенія...” („Молитвенные стихи”). В последнем тексте фиксируем только один правильный 13-сложный верс („7+6”). У пяти из восьми строк цезура размещена после шестого слога („6+7”). Продемонстрируем это²⁹:

Свѣтом из гроба твоего Въскресенія,	1. —‘UU—U UU—UU—UU	5+8
Христе: просіяша повсюду ученія	2. —‘UUU—U U—UU—UU	6+7
Євангелских вѣщаній: и всѣх просвѣтиша	3. U—UUU—U U—UU—U	7+6
Свѣтом познанія, въ вѣрѣ утвердиша.	4. —‘UU—UU U—UUU—U	6+7
Тѣм, Боже, даждь крестоносу братству свѣтлѣти:	5. —‘—‘U—UU—U —‘UU—U	8+5
Въ заповѣдехъ ти непорочнымъ пребыти,	6. U—UUU— UU—UU—U	6+7
Мирно безмятежну жизнь здѣ препроводити,	7. —‘UUU—U —UUUU—U	6+7
И паки грядуща ты въ славѣ видѣти ³⁰ .	8. U—UU—U UU—UU—	6+7

Оригинальным в ритмическом плане является молитвенное стихотворение „Як око там, где мило, быстро поглядает...”. Поэзия в общем укладывается в правильную 13-сложную схему, тем не менее у половины ее версов по две паузы и, таким образом, строки распадаются на три части („4+3+6”):

Як око там, где мило, быстро поглядает,	1. U—U— U—U —UUU—U	4+3+6
и як рука, где болить, там ся дотикает,	2. UUU— UU— —UUU—U	4+3+6
Так сердце мое в тебѣ утопает, Боже,	3. U—U—UU— UU—U—U	7+6
яко в скарбѣ, которого татѣ красти не може.	4. —‘U—U U—U —‘UU—U	4+3+6
В бѣдахъ ты мнѣ отрада, в скорбехъ ты утѣха,	5. —‘U—UU—U —‘U—U—U	7+6
уповающе на тя не набавишъ смѣха.	6. UU—UUU— UU—U—U	7+6
Ты мнѣ сердце, ты душа, ты уфность, ты смѣлость,	7. —UU—U —‘U— U—UU—U	4+3+6
ты мнѣ всяка любезность, ты здоровья цѣлость ³¹ .	8. —UU—UU—U —‘U—U—U	7+6

²⁹ Символом „U” обозначаем слоги, которые, в зависимости от позиции в строке или интенции декламатора, могут быть как ударными, так и безударными. Так мы устраняем проблему ударности односложных слов, возникающую перед каждым исследователем в области стихосложения. В четвёртой, шестой и восьмой строках предлог „въ” считаем слогообразующим.

³⁰ *Українська поезія. Середина XVII ст.*, оп. cit, с. 30.

³¹ *Ibidem*.

Цезура в 13-сложных версах преимущественно женская (56,2%), но часть мужских и дактилических тоже довольно высокая (24,3% и 15,7% соответственно). Бывают и гипердактилические паузы („и исповѣдуєши, || но праведен нѣ си”). В „Вѣршах на Євангеліє для иконописцов” фиксируем строку, в доцезурной части которой единственное ударение приходится на шестой от конца слог („со піршествующими || бити посажденна”). В диаграмме 1 приводим соотношение цезурных типов во всем массиве анонимных стихов религиозно-философского содержания середины XVII в. „Смешанная” пауза имеет место тогда, когда предцезурную позицию в строке занимает односложное слово, которое, в зависимости от интенции читателя, может быть как ударным, так и безударным.

В любом силлабическом размере целесообразно выделять формы без столкновений словесных ударений в стихоряде („чистые формы”) и формы, в которых такие столкновения существуют („нечистые формы”). Такое деление предложил М. Гаспаров³². „Чистота” форм правильного 13-сложника в религиозно-философских произведениях данного периода составляет 81,7% для первого полустушия, 91,2% – для второго и 73,8% – для строки в целом. В результате анализа ритмики всех силлабических размеров исследуемого корпуса стихов были обнаружены похожие показатели (отклонение в пределах 2%). Это закономерно, ведь общая статистика нашего исследования на 2/3 определяется статистикой правильного тринадцатисложного размера. В определенных произведениях или циклах показатели „чистоты” 13-сложника (7+6) могут существенно отличаться, учитывая неоднородность массива анонимных стихотворений в отношении авторства (очевидно, мы имеем дело с десятью-двадцатью писателями). В таблице 2 предоставляем данные по „чистоте” правильного 13-сложника в отдельных произведениях и циклах (в %).

Таблица 2. „Чистота” форм (137)

Произведение (цикл)	Количество строк*	Доцезурная часть (А)	Послецезурная часть (Б)	Строка в целом (А+Б)
„Нинѣ чистая	20	84,2	84,2	63,2

³² М. Гаспаров, *Русский силлабический тринадцатисложник*, *op. cit.*, с. 136.

Дѣва Ісуса ражда- ет...”				
„Бесѣда челоѣка с Богом”	110	88,2	85,3	75,5
„Всечестному іеромонаху Ігнатію Оксеновичу Ста- рушичу...”	18	85,7	92,9	64,3
Стихи о смерти	34	69,2	88,5	57,7
„Вѣрши на Єван- геліє для иконопи- сцов”	194	76,2	94,5	70,1

**Примечание:* в таблице указано общее количество строк вместе с вкраплениями; учтены только версы с ритмом правильного 13-сложника.

Низкие показатели для строки в целом объясняются стыками ударных слогов на грани цезуры. Это означает, что процент „чистоты” форм для строки в целом никогда не будет превышать процента „чистоты” любого полустушия.

Среди чистых ритмических форм правильного 13-сложника преобладают³³:

1) в доцезурной части: 2-6 („Христос во Вифлеѣмѣ || от дѣвы рожденный”) – 12%; 1-3-6 („міро, злато, каділо || в дар принесоша”) – 10,5%; 3-6 („во Єгипет Іосиф || осла провождает”) – 7,6%; 2-4-6 („Тридѣсят лѣтъ имѣя, || Христос-Бог крестися”) – 7,6%; 1-4-6 („в терніи гібнут, птіци || на пути снѣдают”) – 7,3%; 2-5 („єгда ко свящѣнником || оны посылаєт”) – 6,4%; 2-5-7 („Христос, пригласив єго, || у него витаєт”) – 5%; 1-6 („Пасху ветхозаконну || Христос совершил єст”) – 4,4%; 2-4-7 („И бѣдет вся дѣлесѧ || всѣх людѣй судити”) – 4,4%.

2) в послецезурной части: 2-5 („В день осмый по закону || Христос обрѣзѧся”) – 40,7%; 1-5 („В день четиридесѧтый || в цѣрков принесѣнный”) – 29,5%; 3-5 („Людѣ дѣти своя || ко Христу приносѧт”) – 12,3%; 1-3-5 („Но по смерти в прохладѣ || нѣщій Лѧзар бѧше”) – 12,3%.

Конфигурация ритмических форм обнаруживает картину тонирования силлабических стихов. Так, во втором полустушии правильного 13-сложного размера тенденция к хорейзации составляет 49,5%, к амфибрахизации – 37,1%. Однако, такие цифры не дают оснований говорить о сознательном тонировании силлабики: ритмы хорей или амфибрахия в части Б появляются хаотически, без всякой урегулированности и предсказуемости. Кроме того, ограниченный женским окончанием постцезурный шестисложник – своеобразный „ритм-клише” в правильных 11-, 12-, 13- и 14-сложных

³³ Цифрами обозначаем порядковые номера слогов.

размерах³⁴ – дает всего лишь 5 чистых ритмических форм, каждая из которых укладывается в определенную силлабо-тоническую схему. Полнейшую случайность тонизирования исследуемых стихов подтверждают данные по доцезурной части 13-сложника (7+6), количество чистых ритмических форм в которой достигает 25-ти – с женской, мужской или дактилической паузой: ямб – 18,6%, хорей – 14,8%, анапест – 6,2%, дактиль – 5,2%, амфибрахий – 5,2%. Процент тонизирования сплошной строки еще ниже (ямб – 7,6%, анапест – 2,4%, других размеров не обнаружено).

При анализе ритмики поэтических произведений целесообразно обращать внимание на процент ударности той или иной позиции в стихоряде (слога в силлабике и тонике, стопы в силлабо-тонике). Это, в частности, помогает выделить индивидуальный стиль автора, описать status quo определенного метра в определенную историческую эпоху и тому подобное. В таблице 3 демонстрируем статистику акцентуации правильного 13-сложника в двух крупнейших произведениях корпуса украинских анонимных религиозно-философских стихов середины XVII в. – в „Бесѣда человека с Богом” и „Вѣршах на Євангеліє для иконописцов”. Кроме того, приводим также цифры ударности слогов размера 13₇ в целом для всего корпуса.

Таблица 3. Ударность слогов (13₇)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
„Бесѣда человека с Богом”	39,2	38,2	31,4	38,2	31,4	54,9	36,3	44,1	44,1	36,3	12,7	100	0
„Вѣрши на Євангеліє для иконописцов”	35,4	46,3	39	28,7	33,5	61	18,9	46,3	50	15,2	1,8	100	0
Все произведения	40,5	43,3	39,3	30,2	32,9	57,9	26,7	44,5	45,7	26,7	7,1	98,1	0

Как видим, предпоследняя позиция в 13-сложном стихоряде константно ударная, а последняя – константно безударная. Истоки этого явления следует искать в польской литературе, служившей для восточнославянских писателей XVII в. образцом и безоговорочным авторитетом. Отметим, что канон парокситонного окончания в то время распространялся не только на клаузулу, но и, в значительной степени, на цезуру. В украинских аноним-

³⁴ М. Сулима, *Українське вірчування кінця XVI – початку XVII ст.*, Київ 1985, с. 82.

ных произведениях религиозно-философского содержания эта тенденция заметна, но недостаточно выразительна. Шестая позиция в 13-сложнике (7+6) – сильнейшая в доцезурной части, но ее процент выше процента первой или второй позиции всего лишь на 15-20 пунктов (см. табл. 3). Древнеукраинские стихотворцы, несомненно, пытались придерживаться женской цезуры, однако это не являлось обязательным.

4.2. Одиннадцатисложник

Второе место в метрическом репертуаре исследуемых произведений занимает 11-сложник. Им написано 4 стихотворения: „Царю небесный, наш утѣшителю...” („Молитвенные стихи”), „Кто ест цар страстем...” („Назидательные стихи”), „Паисій Лигаридій з Божей ласки...” и „Надгробок отцу Афанасію Филиповичу...” („Эпитафий”). 87,8% одиннадцатисложных версов – „правильные” (с цезурой после пятого слога). „Неправильные” схемы 11-сложника („6+5”, „7+4” и пр.) засвидетельствованы только как единичные вкрапления.

Особого внимания заслуживает перепев молитвы Святому Духу – произведение „Царю небесный, наш утѣшителю...”, состоящее из безупречных имитаций сапфической строфы³⁵. Еще Н. Петров отмечал, что это стихотворение предназначалось для пения³⁶, поскольку в тексте имеются указания на необходимость двойного произнесения определенных строк. Приведем для примера первую строфу (всего строф – 4):

Царю небесный, наш утѣшителю,	1. —‘UU—U —‘UU—UU	5+6=11
Душе истинный, всѣх содержителю,	2. —‘U—UU —‘UU—UU	5+6=11
иже сый везде (2) и вся исполняя,	3. —‘U—U— U—UU—	5+6=11
вся совершай (2)! ³⁷	4. —‘UU—U	5

Процент 11-сложника в этом произведении составляет три четверти. Это позволяет нам с определенной долей условности отнести стихотворение к монометрическим³⁸.

„Чистота” форм в правильном 11-сложном размере составляет 82,3% для доцезурной части, 87,3% – для постцезурной и 76% – для сплошной строки. Ниже приводим процентные соотношения относительно „чистоты”

³⁵ В традиции украинской силлабической версификации сапфическая строфа обычно состояла из трех правильных 11-сложников и одного 5-сложника – адония.

³⁶ Н. Петров, *О словесных науках и литературных занятиях в Киевской академии*, оп. cit., с. 85.

³⁷ *Українська поезія. Середина XVII ст.*, оп. cit., с. 30.

³⁸ Для различения монометрических и полиметрических произведений используем принятую большинством стиховедов условность: монометрические стихотворные произведения допускают до 25% вкраплений; если вкраплений больше – произведение считаем полиметрическим.

11-сложных версов каждого из четырех упомянутых произведений (таблица 4).

Таблица 4. „Чистота” форм (115)

Произведение	Количество строк*	Доцезурная часть (А)	Послецезурная часть (Б)	Строка в целом (А+Б)
„Царю небесный, наш утѣшителю...”	16	83,3	83,3	75
„Кто ест цар страстем...”	30	82,8	89,7	75,9
„Паисій Лигаридій з Божей ласки...”	18	86,7	80	80
„Надгробок отцу Афанасію Филиповичу...”	20	80	86,7	73,3

**Примечание:* в таблице указано общее количество строк вместе с вкраплениями; учтены только версы с ритмом правильного 11-сложника.

Среди чистых ритмических форм 11-сложника (5+6) самыми популярными являются:

1) в доцезурной части: 2-4 („О, матко моя, || церкви православна”) – 24,6%; 1-4 („з Бóзкого-м власне || чинил розказаня”) – 20%; 2-5 („Ко сёрдцу егó, || яко ко чертогу”) – 12,3% и др.

2) в послецезурной части: 2-5 („Кто ест цар страстем, || богáт в добродѣтель”) – 52,2%; 1-3-5 („Бог еще будет || сáм помóчен тобѣ”) – 17,4%; 1-5 („Тобѣ-м помагал || речью и словáми”) – 11,6%; 3-5 („Рожденный в Хіу, || научénный в Рімѣ”) – 8,7%.

В таблице 5 приводим статистику акцентуации правильного 11-сложника. Отметим сравнительно высокий процент ударности 7-го слога.

Таблица 5. Ударность слогов (115)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
44,3	45,6	40,5	62	31,6	39,2	51,9	27,8	16,5	94,9	0

4.3. Другие силлабические размеры

8-сложником со стабильной цезурой после 4-го слога написан 6-строчный анонимный стих из дескриптивного цикла „Се – чист отрок, се – дѣвица...”, помещенный под гравюрой в черниговском издании „Благодарс-

твенніи акафисты и прочія... молитвы” (1682). Приводим произведение полностью:

Се — чист отрок, се — дѣвица,	1. — — — — — — — — — —	4+4=8
Се — Царь силам, се — Царица.	2. — — — — — — — — — —	4+4=8
Мы вси — раби, Господь с него,	3. — — — — — — — — — —	4+4=8
Яко со всѣх госпожею.	4. — — — — — — — — — —	4+4=8
Гѣм пред ними раби стоймо,	5. — — — — — — — — — —	4+4=8
несѣдалну пѣснь воспоймо ³⁹ .	6. — — — — — — — — — —	4+4=8

Произведение выразительно хореизировано (при скандировании все строки в принципе укладываются в схему четырехстопного хорея), но это обусловлено скорее постоянной цезурой и теоретически небольшим количеством ритмических форм восьмисложника, чем осознанным намерением автора тонизировать силлабические версы. Однако нельзя исключать того, что стихотворец руководствовался уже готовой, сложившейся до него мелодией, которую он почерпнул из ритмического богатства народных песен.

В корпусе исследуемых стихов засвидетельствовано также одно произведение, написанное 16-сложным размером, — „Доброгласен тя орган избра, Дух Пресвятыи Давиде...” („Дескриптивные стихи”). Четыре строки этого произведения сгруппированы в два двустушия:

Доброгласен тя орган избра, Дух Пресвятыи, Давиде:	1. — — — — — — — — — —	9+7
Тобою-бо благодать его, яко рѣка, изыиде.	2. — — — — — — — — — —	9+7
Красных глагол, иже отыгнул вѣрных в наслаждениі,	3. — — — — — — — — — —	9+7
Яже святыи пріймаху, Церкви во украшеніи ⁴⁰ .	4. — — — — — — — — — —	8+8

4.4. Неравносложный стих

Восемь анонимных произведений религиозно-философского содержания относим к неравносложным стихам. Их можно разделить на 2 группы:

1) произведения с определенным доминантным размером, доля которого не менее 50%, — т. н. „приблизительная силлабика”: „Исусе-Боже, поспѣшивый сіа докончати...”, „Во невинности моей, Боже мой, суди ми...” (оба — из цикла „Молитвенные стихи”), „Вѣрши на Рождество Христово” („Рождественские орации-коляды”), „Проходяй, человекѣ! Здѣ став,

³⁹ *Українська поезія. Середина XVII ст.*, оп. cit., с. 48.

⁴⁰ *Ibidem*, с. 40.

да взираеши...” („Эпитафии”), „Злый злѢ страждает; образ сей тоє нам явля-
ет...” („Дескриптивные стихи”);

2) произведения без доминантного размера: „Славный триумф з на-
рождения Христова” („Рождественские орации-коляды”); „Архистратиге
Христов Михаиле...”; „Не всегда узрыши на престолѢ сѢдѣща...” (оба –
из цикла „Дескриптивные стихи”).

Все указанные неравносложные стихотворения объединяет одна от-
личительная черта – неурегулированность силлабических версов. Размер
строк варьируется произвольно, без всякой цикличности, предсказуемости
и порядка. Так, в объемной рождественской орации-коляде „Славный три-
умф з рождения Христова...” (46 строк) диапазон стихотворного размера
составляет от 9-ти до 21-го слога (всего 10 размеров).

Доминирующим размером в первой группе полиметрических произ-
ведений является преимущественно 13-сложник. Так, в уже упоминавшем-
ся перепеве 42-го псалма – молитвенном стихотворении „Во невинности
моей, Боже мой, суди ми...” – этот ритм свойственен для 7/11 строк (63,6%).
Две строки имеют по 12 слогов, столько же – по 14. Одна строка пропущена.
По словам О. Левицкого, имеющиеся отклонения нужно приписывать
не автору (переводчику псалма), а переписчику, который, без сомнения,
„записывал псалом по памяти и невольно изменял силлабическому разме-
ру”⁴¹. Таким образом, вполне вероятно, что произведения, составленные
„приблизительной силлабикой”, в оригинале были все же изосиллабически-
ми, но их структура была нарушена из-за недосмотра переписчиков. Ошиба-
ться, в конечном итоге, могли и сами авторы. Так, Климентий Зиновий в
одном стихотворении заранее извинялся за то, что в его текстах читатель
„может и сызѡра [цезуру, – Б. Б., М. Г.] гдѣ знаити розерванна: / также
и катенція гдѣ колвекъ неравна...”⁴². Подобные признания свидетельствуют
лишь о самокритичности древних стихотворцев, а не о том, что „тогдашние
поэты знали правила польского стихосложения, но не соблюдали их”, как
отмечал Н. Сулыма⁴³.

Среди неравносложных стихов первой группы фиксируем произве-
дение, в основу которого положен 15-сложник с двойной цезурой. Это ше-
стистрочное молитвенное стихотворение „Исусе-Боже, поспѣшивый сіа до-
кончати...”, размещенное в рукописной служебной Минеи конца 80-х годов
XVII в. Последние две строки сокращены на слог:

Исусе-Боже, поспѣшивый сіа докончати: 1. $\text{У} - \text{У} - \text{У} \parallel \text{УУ} - \text{У} \parallel - 5+4+6=15$

⁴¹ О. Левицкий, *Находка въ области старинной южно-русской письменности*, *op. cit.*, с. 599.

⁴² Климентій Зиновій, *Вірші. Приповіді посполиті*, І. П. Чепіга (упоряд.), Київ 1971, с. 204.

⁴³ М. Сулыма, *Українське вірчування кінця XVI – початку XVII ст.*, *op. cit.*, с. 102.

2. $\overline{\text{U}}\text{U}\text{U}\text{—}\overline{\text{U}}$	
3. $\overline{\text{U}}\text{—}\overline{\text{U}}\text{—}\overline{\text{U}} \parallel \text{U}\text{—}\overline{\text{U}}\text{—}\overline{\text{U}} \parallel \text{U—}$	4+5+6=15
4. $\overline{\text{U}}\text{U}\text{U}\text{—}\overline{\text{U}}$	
5. $\text{U}\text{—}\overline{\text{U}}\text{—}\overline{\text{U}} \parallel \text{U}\text{—}\text{U}\text{U} \parallel \text{—}\overline{\text{U}}$	5+4+6=15
6. $\text{U}\text{—}\overline{\text{U}}\text{—}$	
7. $\text{U}\text{U}\text{U}\text{U}\text{—}\overline{\text{U}} \parallel \text{U}\text{U}\text{—}\overline{\text{U}} \parallel \text{U}\text{U—}$	6+4+5=15
8. $\text{U}\text{—}\overline{\text{U}}$	
9. $\text{U—}\text{U}\text{—}\text{U}\text{—}\overline{\text{U}}\text{U} \parallel \text{U}\text{—}\overline{\text{U}}\text{U}\text{U—}$	7+7=14
10. $\text{U}\text{—}\overline{\text{U}}\text{—}\overline{\text{U}}\text{—}\overline{\text{U}}\text{—}\text{U}\text{—}\text{U}\text{U} \parallel \text{U—}$	9+8=14
11. $\text{U}\text{—}\overline{\text{U}}\text{U}$	

$$\begin{array}{c} \text{UU}'\text{U} \\ 3. \text{UUU}'\text{U} \parallel \text{U}'\text{UU} \parallel \text{U}'\text{U} \quad 5+4+6=15 \\ \text{U}'\text{U}'\text{U}' \end{array}$$
$$\begin{array}{c} \text{U} \text{---} \text{---} \\ 4. \text{UUUU} \text{---} \text{U} \parallel \text{UU} \text{---} \text{U} \parallel \text{UU} \text{---} \quad 6+4+5=15 \\ \text{U} \text{---} \end{array}$$

5. $U - UU' - UU' \parallel U' - UUU -$ $7+7=14$

5. $\text{U}-\text{UU}-\text{UU} \parallel \text{U}-\text{UUU}-$ 7+7=14
 6. $\text{U}-\text{U}-\text{U}-\text{UU} \parallel \text{U}-$ 9+8=14
 7. $\text{U}-\text{U}$

$$\text{U}' - \text{U}'$$
$$\text{U}' - \text{U}'$$
$$\text{U}' - \text{U}'$$
$$\text{U}' - \text{U}'$$
$$\text{U}' - \text{U}'$$

„Во не- винности моей, Боже мой, суди ми...”	11	0	0	0	0	0	2	7	2	0	0	0	0	0
„Вѣрши на Рожде- ство Христово”	14	0	0	0	1	1	1	9	0	1	0	1	0	0
„Прохо- дй, че- ловѣче! Здѣ став, да взи- раеши...”	10	1	1	0	0	0	1	6	1	0	0	0	0	0
„Злый злѣ страждает; образ сей тоѣ нам являет...”	8	0	0	0	0	2	4	2	0	0	0	0	0	0
„Славный триумфъ з нарождения Христо- ва...”	46	0	0	1	4	10	11	10	3	3	2	0	1	1
„Архист- ратике Христов Михаи- ле...”	6	1	2	0	1	1	0	0	1	0	0	0	0	0
„Не всегда узрьши на престолѣ сѣдѣща...”	2	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0

4.5. Строфика и рифмовка

В строфическом плане все исследуемые произведения однообразны: строки объединяются попарно в двустипшия с помощью смежной рифмовки. Исключением является уже упоминавшаяся молитвенная песня „Царю небесный, наш утѣшителю...”, структура которой имитирует античный образец – сапфическую строфу.

Рифма в корпусе анонимных религиозно-философских произведений преимущественно женская (96,5%), точная (92,3%). В определенных произведениях показатели рифмовки существенно отличаются, но только

в аспекте граммати́чности. Так, в „Вѣршах на Євангеліє для иконописцев” доля глагольных рифм составляет 88,7%, тогда как в „Бесѣде челоуѣка с Богом” – только 21,8%. Процент неграмматических рифм составляет 3,1% и 18,2% соответственно. По словам Л. Ушкалова, „чем изысканнее поэтическая техника какого-либо автора, тем обильнее он употребляет неграмматические рифмы”⁴⁵. Ввиду этого, мы можем говорить о высшем версификационном мастерстве автора „Бесѣды челоуѣка с Богом” по сравнению с автором „Вѣршей на Євангеліє для иконописцев”. Усредненные данные по глагольности рифм исследуемого корпуса – 50%, неграмматичности – 15,2%.

5. Выводы и перспективы дальнейших исследований

Украинская анонимная религиозно-философская лирика середины XVII в. не отличалась однородностью формы. Несмотря на это, можем выделить общие тенденции. В метрическом аспекте это прежде всего тяготение стихотворной силлабики к правильному 13-сложному размеру (2/3 всех версов). Меньшей популярностью пользовался правильный 11-сложник. Отдельным произведениям присуща неравносложность структуры, сформировавшая две группы: стихи с доминантным размером (преимущественно 13-сложником) и стихи без доминантного размера. Соотношение изосиллабических и неравносложных версов составляет 6:1 соответственно. Клаузула является почти исключительно парокситонной, цезура – преимущественно парокситонной. Часть окситонной и дактилической цезур также довольно высока. Все произведения, кроме одного, составлены двустопными с парной, смежной рифмовкой. Рифма во всех стихах тяготеет к точности. Процент глагольных и неграмматических рифм в отдельных произведениях существенно отличается. Особенно это заметно при сопоставлении назидательной „Бесѣды челоуѣка с Богом” и дескриптивных „Вѣршей на Євангеліє для иконописцев” – крупнейших произведений исследуемого корпуса (вместе их доля составляет около половины всего количества проанализированных строк). Перспектива дальнейших исследований – анализ формы авторских религиозно-философских стихов, в частности, стихов Л. Барановича и Д. Туптала.

Key words in Russian / Ключевые слова:

силлабика, слог, ударение, цезура, ритм, ритмическая форма, рифма.

Title in English:

⁴⁵ Л. Ушкалов, *Ideї та форми української барокової поезії*, *op. cit.*, с. 57.

*Ukrainian Anonymous Religious and Philosophical Lyrics
of the mid 17th century in the Context of Versification*

Abstract (Summary) in English:

The article refers to the form of Ukrainian religious and philosophical poems of the 1630-80's, authorship of which has not been established yet. The aim of our research is to carry out the analysis of these poems in such aspects as metrics, rhythm, stanzaic and rhyming structure. The relevance and originality of the research consists in the fact that neither the form nor the contents of the works have been sufficiently investigated in literary studies. Several thematically related cycles – “Prayer Poems”, “Christmas Orations and Carols”, “Edifying Poems”, “Poems about Death”, “Epitaphs”, “Descriptive Poems” – are taken into consideration, as well as some individual works, in particular “Man's Conversation with God” and “Poems to the Gospel for Iconographers”. In the article we have applied the methodology of M. Gasparov, which was expounded in his article “Russian thirteen-syllable verse” (1971). Statistical calculations are the main basis for our analysis.

The conclusions of the analysis show that Ukrainian anonymous religious and philosophical lyrics of the middle of the 17th century are not characterized by a homogeneity of poetic forms. In spite of this, we can distinguish some general trends. In the metrical aspect syllabic verses reveal a distinct tendency towards the “correct” 13-syllable meter (2/3 of all the verses). The “correct” 11-syllable verse was less popular. Some poems had an irregular syllabic structure. They formed two groups: 1) works with a dominant meter (usually in 13-syllable verse); 2) works without a dominant meter. The ratio between isosyllabic and polymetric verses is 6:1, respectively. The closing rhyme is almost exclusively feminine, caesura is mostly feminine. The proportion of masculine and dactylic caesura is also quite high. All the works, except one, are compiled in couplets with a paired, adjacent rhyme scheme. In all the poems rhyme tends towards accuracy. The percentage of verbal and non-grammatical rhymes is significantly different in certain works. The results of our research are of primarily theoretical nature. They can be used in writing broader studies of old Ukrainian poetry and evolution of its versification.

Key words in English:

syllabics, syllable, stress, caesura, rhythm, rhythmic form, rhyme.

Title in Polish / Tytuł po polsku:

Abstrakt (Streszczenie) po polsku / Abstract (Summary) in Polish:

W artykule przeprowadzono badania nad formą ukraińskiej poezji religijnej i filozoficznej od lat 1630-tych do lat 1680-tych, autorstwo której nie jest jeszcze wiadome. Celem naszej pracy jest analiza tych utworów w aspekcie metryki, rytmu, strofiki i rymowania. Aktualność i oryginalność tego podejścia wynika z braku w dotychczasowej literaturze przedmiotu kompleksowych badań, zarówno formy, jak i treści tych utworów. W artykule zwraca się szczególną uwagę na szeregi powiązanych tematycznie cyklów – „Wiersze Modlitewne”, „Kolędy Bożego Narodzenia”, „Wiersze Pouczające”, „Wiersze o Śmierci”, „Epitafia”, „Wiersze Opisowe” oraz na utwory oddzielne (osobne), przede wszystkim na „Rozmowę Człowieka z Bogiem” i „Wiersze na Ewangelię dla Malarzy”. W badaniu używamy metodologię M. Gasparowa, która jest opisana w artykule „Rosyjski sylabiczny trzynastozgłoskowiec” (1971). Głównym narzędziem analizy stały się obliczenia statystyczne. W analizie okazało się, że anonimowe ukraińskie teksty religijne i filozoficzne w połowie XVII w. nie wyróżniały się jednorodnością formy poetyckiej. Pomimo tego, można wyróżnić ogólne trendy. W aspekcie metrycznym sylabiczne wersy wyodrębniają się tendencją do „prawidłowego” 13-zgłoskowca (2/3 wszystkich wersów). Mniejszą popularnością cieszył się „prawidłowy” 11-zgłoskowiec. Oddzielnym utworem właściwa jest różnolzgowość struktury, która uformowała dwie grupy wierszy: 1) wiersze z dominującym rozmiarem sylab (przeważnie 13-zgłoskowcem); 2) wiersze bez dominującego rozmiaru sylab. Współzależność monometrycznych i polimetrycznych wersów wynosi odpowiednio: 6:1. Klauzula występuje prawie wyjątkowo jako żeńska (po rymie żeńskim), cezura – przeważnie pojawia się jako żeńska (po rymie żeńskim). Część męskich i daktylicznych cesur jest także dosyć liczna. Wszystkie utwory, oprócz jednego, zbudowano dwuwierszami (dystychami) z rymowaniem parzystym, stycznym. Rym we wszystkich utworach poetyckich dąży do dokładności (rymy dokładne). Procent czasownikowych i niegramatycznych rymów w pewnych utworach istotnie się różni. Wyniki badań mają przede wszystkim teoretyczny charakter. Wyniki badań można wykorzystać jako podstawę dla większych prac o dawnej ukraińskiej literaturze i ewolucji jej wersyfikacji.

Słowa kluczowe:

wersyfikacja sylabiczna, sylaba, akcent, cezura, rytm, forma rytmiczna, rym.

Bibliography / Література:

Bibliography in the Cyrillic Alphabet:

- Возняк М. С.**, *Історія української літератури: У 3 т., т. 3: Віки XVI–XVIII. Друга частина*, Товариство „Просвіта”, Львів 1924, с. 298-373.
- Величковський І.**, *Твори*, Наукова думка, Київ 1972, URL: <http://litopys.org.ua/velych/vel.htm> [8.02.2016].
- Гаспаров М. Л.**, *Русский силлабический тринадцатисложник* [в:] Гаспаров М. Л., *Избранные труды*, т. 3: О стихе, Языки русской культуры, Москва 1997, с. 132-157.
- Дмитришина О. Ю.**, „Бесіда чоловіка з Богом” як вияв взаємодії літургійних та художніх елементів у текстовій організації барокової поезії середини XVII ст., [в:] *Наукові записки НаУКМА*, т. 85: Філологічні науки, гол. ред. А. А. Мелешевич, Київ 2008, с. 45-50.
- Журавльова С. С.**, *Жанрова природа агіографічної поезії доби Бароко*, [в:] *Актуальні проблеми слов'янської філології: міжвуз. зб. наук. ст.*, Вип. 21: Лінгвістика і літературознавство, В. А. Зарва (відп. ред.), Бердянськ 2009, с. 422-430.
- Зіновійв Климентій**, *Вірші. Приповісті посполиті*, І. П. Чепіга (упоряд.), Наукова думка, Київ 1971, сс. 392.
- Крекотень В. І.**, *Українська книжна поезія середини XVII ст.*, [в:] *Українська поезія. Середина XVII ст.*, В. І. Крекотень, М. М. Сулима (упоряд.), Наукова думка, Київ 1992, с. 5-23.
- Криса Б. С.**, *Пересотворення світу: Українська поезія XVII-XVIII століть*, Видавничий відділ „Свічадо”, Львів 1997, сс. 216.
- Курганова О. Ю.**, *Текстовірна роль молитви в поезії українського бароко середини XVII ст.: автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01*, НАН України, Інститут української мови, Київ 2013, сс. 20.
- Левинський О. І.**, *Находка въ области старинной южно-русской письменности*, [в:] „Киевская старина”, т. 14, Киев 1886 (Январь), с. 598-601.
- Петров Н. И.**, *О словесных науках и литературных занятиях в Киевской академии от начала ея до преобразования в 1819 году*, [в:] *Труды Киевской духовной академии*, т. 1, Типография Киевопечерской лавры, Киев 1867, с. 82-118.
- Сулима М. М.**, *До питання про особливості віршованих варіацій молитов*, [в:] *Біля джерел українського бароко: збірник наукових праць (Львівська медієвістика, Вип. 3)*, Б. Криса (ред.), Свічадо, Львів 2010, с. 128-133.
- Сулима М. М.**, *Українське віридування кінця XVI – початку XVII ст.*, Наукова думка, Київ 1985, сс. 147.
- Українська поезія. Середина XVII ст.*, В. І. Крекотень, М. М. Сулима (упоряд.), Наукова думка, Київ 1992, с. 30-48.
- Ушкалов Л. В.**, *Ідеї та форми української барокової поезії*, [в:] Ушкалов Л. В., *Есеї про українське бароко*, Факт, Київ 2006, с. 20-79.
- Франко І. Я.**, *Церковна поезія на Сході і Заході. Вступ до студії над „Богогласником”*, [в:] Франко І. Я., *Зібрання творів: У 50 т., т. 39: Літературно-критичні праці (1911-1914)*, Наукова думка, Київ 1983, с. 126-143.
- Циганок О. М.**, *Фунеральне письменство в українських поетиках та риториках XVII-XVIII ст.: теорія та взірці*, ПП „ТД»Едельвейс і К«”, Вінниця 2014, сс. 362.
- Чижевський Д. І.**, *Емблематична поезія*, [в:] Чижевський Д. І., *Українське літературне бароко*, Обереги, Київ 2003, с. 189-225.
- Чижевський Д. І.**, *Історія української літератури (від початків до доби реалізму)*, Українська вільна академія наук у США, Нью-Йорк 1956, сс. 511.

Яковина О. П., *Метафізика в поезії. Україна XVII століття*, Науково-видавничий центр „Опілля-Л”, Львів 2010, сс. 216.

Bibliography transliterated into Latin Alphabet:

Âkovina O. P., *Metafizika v poezii. Ukraïna XVII stolittâ*, Naukovo-vidavničij centr „Opillâ-L”, L'viv 2010, ss. 216.

Ciganok O. M., *Funeral'ne pis'menstvo v ukrains'kih poetikah ta ritorikah XVII-XVIII st.: teoriâ ta vzirci*, PP „TD »Edel'veys i K«”, Vinnicâ 2014, ss. 362.

Čiževs'kij D. Ĭ., *Emblematična poeziâ*, [v:] Čiževs'kij D. Ĭ., *Ukrains'ke literaturne baroko*, Oberegi, Kiïv 2003, s. 189-225.

Čiževs'kij D. Ĭ., *Ĭstoriâ ukrains'koï literaturi (vid počativ do dobi realizmu)*, Ukraïns'ka vil'na akademiâ nauk u SŠA, N'û-Jork 1956, ss. 511.

Dmitrišina O. Ŭ., „Besida čolovika z Bogom” âk viâv vzaëmodiï liturgijnih ta hudožnih elementiv u tekstovij organizacii barokovoi poezii seredini XVII st., [v:] *Naukovî zapiski NaUKMA*, t. 85: *Filologični nauki*, gol. red. A. A. Meleševič, Kiïv 2008, s. 45-50.

Franko Ĭ. Â., *Cerkovna poeziâ na Shodi i Zahodi. Vstup do studij nad „Bogoglasnikom”*, [v:] Franko Ĭ. Â., *Zibrannâ tvoriv: U 50 t., t. 39: Literaturno-kritični pracî (1911-1914)*, Naukova dumka, Kiïv 1983, s. 126-143.

Gasparov M. L., *Russkij sillabičeskij trinadcaticložnik* [v:] Gasparov M. L., *Izbrannye trudy*, t. 3: *O stihe, Âzyki russkoj kul'tury*, Moskva 1997, s. 132-157.

Krekoten' V. Ĭ., *Ukrains'ka knižna poeziâ seredini XVII st.*, [v:] *Ukrains'ka poeziâ. Seredina XVII st.*, V. Ĭ. Krekoten', M.M. Sulima (uporâd.), Nuakova dumka, Kiïv 1992, s. 5-23.

Krisa B. S., *Peresotvorennâ sviťu: Ukrains'ka poeziâ XVII-XVIII stolit',* Vidavničij viddil „Svičado”, L'viv 1997, ss. 216.

Kurganova O. Ŭ., *Tekstovirna rol' molitvi v poezii ukrains'kogo baroko seredini XVII st.: avtoref. dis. ... kand. filol. nauk.: 10.02.01*, NAN Ukraïni, Ĭnstitut ukrâns'koï movi, Kiïv 2013, ss. 20.

Levickij O. I., *Nahodka v" oblasti starinnoj ižno-russkoj pis'mennosti*, [v:] „*Kievskâ starina*”, t. 14, Kiev 1886 (Ânvar'), s. 598-601.

Petrov N. I., *O slovesnyh naukah i literaturnyh zanâtiâh v Kievskoj akademii ot načala eâ do pre-bravovaniâ v 1819 godu*, [v:] *Trudy Kievskoj duhovnoj akademii*, t. 1, Tipografiâ Kievopečerskoj lavry, Kiev 1867, s. 82-118.

Sulima M. M., *Do pitannâ pro osoblivosti viršovanih variâcij molitov*, [v:] *Bilâ džerel ukrains'kogo baroko: zbirnik naukovih prac' (L'vivs'ka mediëvistika, Vip. 3)*, B. Krisa (red.), Svičado, L'viv 2010, s. 128-133.

Sulima M. M., *Ukrains'ke viršovannâ kincâ XVI – počatku XVII st.*, Naukova dumka, Kiïv 1985, ss. 147.

Ukrains'ka poeziâ. Seredina XVII st., V. Ĭ. Krekoten', M. M. Sulima (uporâd.), Naukova dumka, Kiïv 1992, s. 30-48.

Uškalov L. V., *Ĭdei ta formi ukrains'koï barokovoi poezii*, [v:] Uškalov L. V., *Eseï pro ukrains'ke baroko*, Fakt, Kiïv 2006, s. 20-79.

Veličkovs'kij Ĭ., *Tvori*, Naukova dumka, Kiïv 1972, URL: <http://litopys.org.ua/velych/vel.htm> [8.02.2016].

Voznâk M. S., *Ĭstoriâ ukrains'koï literaturi: U 3 t., t. 3: Viki XVI–XVIII. Druga častina*, Tovaristvo „Prosvita”, L'viv 1924, s. 298-373.

Zinoviv Klimentij, Virši. Pripovisti pospoliï, Ĭ. P. Čepiga (uporâd.), Naukova dumka, Kiïv 1971, ss. 392.

Žurav'ova S. S., Žanrova priroda agiografіčnoї poezії dobi Baroko, [v:] Aktual'nі problemi slov'ānskoї філології: Mižvuz. zb. nauk. st., Vip. 21: Lingvіstika і literaturoznavstvo, V. A. Zarva (vidp. red.), Berdāns'k 2009, s. 422-430.

[Transliteration from the Cyrillic Alphabet into Latin by Marek Mariusz Tytko]

Information about the Authors / Informacja o autorach:

Informacja o autorach po angielsku /

Information about the Authors in English:

Boris Ivanovič Bunčuk [Borys Ivanovič Bunčuk, Boris Ivanovich Bunchuk] with a post-doctoral degree in philology, he is Professor at the Department of Ukrainian Literature of the Jurij Fedkowicz National University in Chenivtsi (Czerniowce). His academic subjects are: introduction to literary theory, theory of literature, history of Ukrainian literature, analysis of lyrical poetry. He graduated from the Philological Faculty of the Jurij Fedkowicz National University in Czerniowce (1977). On the basis of the dissertation entitled *Вільний вірш в українській поезії* [Free verse in Ukrainian poetry] (1981, Kiev) he was granted a doctoral degree in philology. He received a post-doctoral degree (dr habil.) in philological studies on the basis of his monograph *Віриування Івана Франка в контексті української версифікації кінця XIX – початку XX ст.* [Iwan Franko's poems in the context of Ukrainian versification at the end of the 19th and the beginning of the 20th century]. Since 1985 he has been the Dean of the Philological Faculty in the Jurij Fedkowicz National University in Czerniowce. His publications include the following: *Віриування Івана Франка* [The Poems of Iwan Franko] (Czerniowce 2000), *Розвиток версифікації Івана Франка. Навчальний посібник* [The development of Iwan Franko's versification. An academic textbook] (Czerniowce 2002), *Еволюція віриування Пантелеймона Куліша. Навчальний посібник* [The evolution of Pantalejmon Kulisz's poems. An academic textbook] (Czerniowce 2002), *Віриування Михайла Старицького. Навчальний посібник* [The poems of Michaił Starycki. An academic textbook] (Czerniowce 2004). He is also the author of numerous articles on Ukrainian and European poetry. E-mail: clg-phil[at]chnu.edu.ua

[Translation into English by Teresa Bela]

Mikola Vasil'ovič Guculâk [Nikolaj Vasil'evič Guculâk, Mikola Vasil'ovic Guculyak] – M.A. in Ukrainian philology, a Master's Degree in Philosophy. In 2014 he completed his studies in Ukrainian philology at the Philological Faculty of the Jurij Fedkowicz National University in Czerniowce, having written his M. A. thesis entitled *Українська анонімна поезія середини XVII століття (особливості версифікації)* [Ukrainian anonymous poetry of the middle of the 17th century (characteristic features of the poems)], and in 2015 he graduated from the Philosophical Faculty of the same University (his M. Phil. Diploma thesis was entitled *Теоретичні засади феноменології Е. Гуссерля* [The theoretical basics of E. Husserl's phenomenology]). Since 2014 he has been an assistant at the Department of Ukrainian literature of the Jurij Fedkowicz National University in Czerniowce. The title of the Candidate dissertation he is now working on is *Українське віриування 30-80-х рр. XVII ст.* [Ukrainian poems from 1630s to 1680s]. His research interests: early Ukrainian literature, Old Polish literature, syllabic verse. E-mail: nickelaos92[at]gmail.com

[Translation into English by Teresa Bela]

Informacja o autorach po polsku / Information about the Authors in Polish:

Boris Ivanovič Bunčuk; Borys Ivanovič Bunčuk [Борис Іванович Бунчук (Борис Бунчук); Борис Іванович Бунчук (Борис Бунчук)] – doktor nauk filologicznych, profesor Katedry Literatury Ukraińskiej Czerniowieckiego Uniwersytetu Narodowego imienia Jurija Fedkowicza. Przedmioty (dyscypliny) naukowe: wprowadzenie do literaturoznawstwa, teoria literatury, historia literatury ukraińskiej, analiza dzieła lirycznego. Ukończył Wydział Filologiczny Czerniowieckiego Uniwersytetu Państwowego imienia Jurija Fedkowicza (1977, Czerniowce). Na podstawie dysertacji pt. *Свободный стих в украинской поэзии / Вільний вірш в українській поезії* [=Wiersz wolny w poezji ukraińskiej] (1981, Kijów) otrzymał stopień kandydata nauk filologicznych [=doktora]. Na podstawie dysertacji pt. *Стихосложение Івана Франка в контексте української версифікації кінця ХІХ – початку ХХ в. / Віршування Івана Франка в контексті української версифікації кінця ХІХ – початку ХХ ст.* [=Wiersze Iwana Franko w kontekście ukraińskiej wersyfikacji końca XIX – początku XX wieku] otrzymał stopień doktora nauk filologicznych [=doktora habilitowanego]. Począwszy od 1985 r. – dziekan Wydziału Filologicznego w Czerniowieckim Narodowym Uniwersytecie imienia Jurija Fedkowicza. Monografie: *Стихосложение Івана Франка / Віршування Івана Франка* [=Wiersze Iwana Franko] (Czerniowce 2000), *Развитие версифікації Івана Франка. Учебное пособие / Розвиток версифікації Івана Франка. Навчальний посібник* [=Rozwój wersyfikacji Iwana Franko. Skrypt naukowy] (Czerniowce, 2002), *Эволюция стихосложения Пантелеймона Куліша. Учебное пособие / Еволюція віршування Пантелеймона Куліша. Навчальний посібник* [=Ewolucja wierszy Pantalejmona Kulisza. Skrypt naukowy] (Czerniowce 2002), *Стихосложение Михайла Старицького. Учебное пособие / Віршування Михайла Старицького. Навчальний посібник* [=Wiersze Michaiła Staryckiego. Skrypt naukowy] (Czerniowce 2004. Autor licznych artykułów na temat wierszy ukraińskich i europejskich. E-mail: clg-phil[at]chnu.edu.ua

[Polski przekład / Translation into Polish by Marek Mariusz Tytko]

Mikola Vasil'ovič Guculák; Nikolaj Vasil'evič Guculák [Микола Васильович Гуцуляк (Микола Гуцуляк); Николай Васильевич Гуцуляк (Николай Гуцуляк)] – magister filologii ukraińskiej, magister filozofii, Na podstawie pracy magisterskiej pt. *Українська анонімна поезія середини ХVІІІ століття (особенности версифікації)* [=Ukraińska poezja anonimowa połowy XVIII wieku (cechy wierszy)] ukończył Wydział Filologiczny Czerniowieckiego Uniwersytetu Narodowego imienia Jurija Fedkowicza (Czerniowce, 2014). W 2015 r. ukończył Wydział Filozoficzny Czerniowieckiego Uniwersytetu Narodowego imienia Jurija Fedkowicza (tytuł pracy magisterskiej – *Теоретические основы феноменологии Э. Гуссерля* [=Teoretyczne podstawy fenomenologii E. Husserla]). Począwszy od 2014 r. – jest asystentem Katedry Literatury Ukraińskiej Czerniowieckiego Uniwersytetu Narodowego imienia Jurija Fedkowicza. Temat dysertacji kandydackiej (=doktorskiej): *Українське стихосложение 30-80-х гг. ХVІІІ в.* [=Ukraińskie wiersze od lat 30-tych do lat 80-tych XVIII wieku]. Zainteresowania naukowe: dawna literatura ukraińska, literatura staropolska, wiersz sylabiczny. E-mail: nickelaos92[at]gmail.com

[Polski przekład / Translation into Polish by Marek Mariusz Tytko]

Informace o autorech v češtině / Informacja o autorach po czesku / Information about the Authors in Czech:

Boris Ivanovič Bunčuk – doktor filologických věd, profesor na Katedře literatury Černovické národní univerzity Jurije Fedkoviče v Černovicích na Ukrajině. Přednáší: úvod do literární vědy, teorii literatury, historii ukrajinské literatury, analýzu básnického díla. V r. 1977 vystudoval Filologickou fakultu Čer-

novické národní univerzity Jurije Fedkoviče. Na základě obhajoby disertační práce *Свободный стих в украинской поэзии / Вільний вірш в українській поезії* (Volný verš v ukrajinské poezii; Kyjev, 1981) obdržel stupeň kandidáta filologických věd (doktor). Na základě disertační práce *Стихосложение Ивана Франка в контексте украинской версификации конца XIX – начала XX в. / Віршування Івана Франка в контексті української версифікації кінця XIX – початку XX ст.* (Verše Ivana Franka v kontextu ukrajinské versifikace od konce XIX. po začátek XX. století) obdržel stupeň doktora filologických věd (docent). Od r. 1985 je děkanem Filologické fakulty Černovické národní univerzity Jurije Fedkoviče. Monografie: *Стихосложение Ивана Франка / Віршування Івана Франка* (Verše Ivana Franka; Černovice, 2000), *Развитие версификации Ивана Франка. Учебное пособие / Розвиток версифікації Івана Франка. Навчальний посібник* (Vývoj versifikace Ivana Franka. Skripta; Černovice, 2002), *Еволюція стихосложения Пантелеймона Куліша. Учебное пособие / Еволюція віршування Пантелеймона Куліша. Навчальний посібник* [Evoluce verše Pantělejmona Kulíše. Skripta; Černovice, 2002], *Стихосложение Михаила Старицкого. Учебное пособие / Віршування Михайла Старицького. Навчальний посібник* (Verš Michajlo Starického. Skripta; Černovice, 2004). Autor mnoha článků na téma ukrajinské a evropské poezie. E-mail: clg-phil[at]chnu.edu.ua

[Český překlad / Translation into Czech by Libor Martinek]

Mikola Vasiljevič Guculjak – magistr ukrajinské filologie, magistr filozofie. Na základě obhajoby magisterské práce *Українська анонімна поезія середини XVII века (особенности версифікації)* (Ukrajinská anonymní poezie poloviny XVII. století / vlastnosti versifikace/) ukončil v r. 2014 studium na Filologické fakultě Černovické národní univerzity Jurije Fedkoviče v Černovicích na Ukrajině. V r. 2015 vystudoval Filozofickou fakultu téže univerzity, kde obhájil magisterskou práci *Теоретические основы феноменологии Э. Гуссерля* (Teoretické základy fenomenologie E. Husserla). Od r. 2014 je asistentem na Katedře ukrajinské literatury Černovické národní univerzity Jurije Fedkoviče. Téma kandidátské disertace (doktor): *Українське стихосложение 30-80-х гг. XVII в.* (Ukrajinský verš od 30. do 80. let XVII. století). Odborné zájmy: starší ukrajinská literatura, staropolská literatura, sylabický verš. E-mail: nickelaos92[at]gmail.com

[Český překlad / Translation into Czech by Libor Martinek]

Informácie o autoroch v slovenčine / Informacja o autorach po slowacku / Information about the Authors in Slovak:

Boris Ivanovič Bunčuk – doktor filologických vied, profesor na Katedre literatúry Černovickej národnej univerzity Jurija Fedkoviča v Černoviciach na Ukrajine. Prednáša: úvod do literárnej vedy, teóriu literatúry, históriu ukrajinskej literatúry, analýzu básnického textu. V r. 1977 vyštudoval Filologickú fakultu Černovickej národnej univerzity Jurija Fedkoviča. Na základe obhajoby dizertačnej práce *Свободный стих в украинской поэзии / Вільний вірш в українській поезії* (Volný verš v ukrajinskej poézii; Kyjev, 1981) získal stupeň kandidáta filologických vied (doktor). Na základe dizertačnej práce *Стихосложение Ивана Франка в контексте украинской версификации конца XIX – начала XX в. / Віршування Івана Франка в контексті української версифікації кінця XIX – початку XX ст.* (Verše Ivana Franka v kontexte ukrajinskej verzifikácie od konca XIX. po začiatok XX. storočia) získal stupeň doktora filologických vied (docent). Od r. 1985 je dekanom Filologickej fakulty Černovickej národnej univerzity Jurija Fedkoviča. Monografie: *Стихосложение Ивана Франка / Віршування Івана Франка* (Verše Ivana Franka; Černovice, 2000), *Развитие версификации Ивана Франка. Учебное пособие / Розвиток версифікації Івана Франка.*

Навчальний посібник (Vývoj verzifikácie Ivana Franka. Učebný text; Černovice, 2002), Эволюция стихосложения Пантелеймона Кулиша. Учебное пособие / Еволюція віршування Пантелеймона Куліша. Навчальний посібник (Evolúcia verša Pantelejmona Kuliša. Učebný text; Černovice, 2002), Стихосложение Михаила Старицкого. Учебное пособие / Віршування Михайла Старицького. Навчальний посібник (Stavba verša Michajla Starického. Učebný text; Černovice, 2004). Autor viacerých článkov na tému ukrajinskej a európskej poézie. E-mail: clg-phil[at]chnu.edu.ua

[Slovenský preklad / Translation into Slovak by Ivica Hajdučeková]

Mikola Vasiljevič Guculjak – magister ukrajinskej filológie, magister filozofie. Na základe obhajoby magisterskej práce *Українська анонимна поезія середини XVII века (особенности версификации)* (Ukrajinská anonymná poézia polovice XVII. storočia /vlastnosti verzifikácie/) ukončil v r. 2014 štúdium na Filologickej fakulte Černovickej národnej univerzity Jurija Fedkoviča v Černoviciach na Ukrajine. V r. 2015 študoval na Filozofickej fakulte tejto univerzity, kde obhájil magisterskú prácu *Теоретические основы феноменологии Э. Гуссерля* (Teoretické základy fenomenológie E. Husserla). Od r. 2014 je asistentom na Katedre ukrajinskej literatúry Černovickej národnej univerzity Jurija Fedkoviča. Téma dizertačnej práce: *Украинское стихосложение 30-80-х гг. XVII в.* (Ukrajinský verš od 30. do 80. let XVII. storočia). Odborné záujmy: staršia ukrajinská literatúra, staropolská literatúra, sylabický verš. E-mail: nickelaos92[at]gmail.com

[Slovenský preklad / Translation into Slovak by Ivica Hajdučeková]

Информация об авторах по-русски / Information about the Authors in Russian:

Борис Иванович Бунчук (Борис Бунчук) – доктор филологических наук, профессор кафедры украинской литературы Черновицкого национального университета имени Юрия Федьковича. Учебные дисциплины: введение в литературоведение, теория литературы, история украинской литературы, анализ лирического произведения. Окончил филологический факультет Черновицкого государственного университета имени Юрия Федьковича (1977, Черновцы). На основе диссертации "Свободный стих в украинской поэзии" (1981, Киев) получил степень кандидата филологических наук. На основе диссертации "Стихосложение Ивана Франка в контексте украинской версификации конца XIX – начала XX в." получил степень доктора филологических наук. Начиная с 1985 г. – декан филологического факультета Черновицкого национального университета имени Юрия Федьковича. Монографии: "Стихосложение Ивана Франко" (2000, Черновцы), "Развитие версификации Ивана Франко: учебное пособие" (2002, Черновцы), "Эволюция стихосложения Пантелеймона Кулиша: учебное пособие", "Стихосложение Михаила Старицкого: учебное пособие" (2004, Черновцы). Автор многих статей по вопросам украинского и европейского стихосложения. E-mail: clg-phil[at]chnu.edu.ua

Николай Васильевич Гуцуляк (Николай Гуцуляк) – магистр украинской филологии, магистр философии. Защитой магистерской работы ("Украинская анонимная поэзия середины XVII века (особенности версификации)") окончил филологический факультет Черновицкого национального университета имени Юрия Федьковича (2014, Черновцы). В 2015 г. окончил философский факультет Черновицкого национального университета имени Юрия Федьковича (название магистерской работы – "Теоретические основы феноменологии Э. Гуссерля"). Начиная с 2014 г. – аспирант кафедры украинской литературы Черновицкого национального

університета імені Юрія Федьковича. Тема дисертації: "Украинское стихосложение 30-80-х гг. XVII в.". Научные интересы: древняя украинская литература, древняя польская литература, силлабическое стихосложение. E-mail: nickelaos92[at]gmail.com

Інформація про авторів / Довідка про авторів (українською мовою) / Information about the Authors (in Ukrainian):

Борис Іванович Бунчук (Борис Бунчук) – доктор філологічних наук, професор кафедри української літератури Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Навчальні дисципліни: вступ до літературознавства, теорія літератури, історія української літератури, аналіз ліричного твору. Закінчив філологічний факультет Чернівецького державного університету імені Юрія Федьковича (1977, Чернівці). На основі дисертації "Вільний вірш в українській поезії" (1981, Київ) отримав ступінь кандидата філологічних наук. На основі дисертації "Віршування Івана Франка в контексті української версифікації кінця XIX – початку XX ст." (2001, Київ) отримав ступінь доктора філологічних наук. Із 1985 р. – декан філологічного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Монографії: "Віршування Івана Франка" (2000, Чернівці), "Розвиток версифікації Івана Франка: навчальний посібник" (2002, Чернівці), "Еволюція віршування Пантелєймона Куліша : навчальний посібник" (2002, Чернівці), "Віршування Михайла Старицького : навчальний посібник" (2004, Чернівці). Автор багатьох статей з питань українського і європейського віршування. E-mail: clg-phil[at]chnu.edu.ua

Микола Васильович Гуцуляк (Микола Гуцуляк) – магістр української філології, магістр філософії. Захистом магістерської роботи ("Українська анонімна поезія середини XVII століття (особливості версифікації)") закінчив філологічний факультет Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (2014, Чернівці). У 2015 р. закінчив філософський факультет Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (тема магістерської роботи – "Теоретичні засади феноменології Е. Гуссерля"). Із 2014 р. – аспірант кафедри української літератури Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Тема дисертації: "Українське віршування 30-80-х рр. XVII ст.". Наукові інтереси: давня українська література, давня польська література, силлабічне віршування. E-mail: nickelaos92[at]gmail.com

SVĚTLANA VOLODIMIRŮVNA SUHARĚVA (Lutsk, Ukraine)
[(СВІТЛАНА ВОЛОДИМИРІВНА СУХАРЄВА),
SVETLANA VLADIMIROVNA SUHAREVA
(СВЕТЛАНА ВЛАДИМИРОВНА СУХАРЕВА)]
E-mail: pyza_sv[at]wp.pl

Поэтическое измерение богословских польскоязычных трактатов XVII в.

Пограничье истории и богословия в XVII в. на Украине послужило щедрой почвой, на которой обильно сошло художественное слово в прозаической и поэтической формах. Особенно ярко это проявилось в обширных богословских трактатах, посвящённых проблемам Брестской унии. Ключевые проблемы полемической польскоязычной прозы XVII в. исследовали такие выдающиеся учёные, как Иван Франко, Иван Вагилевич, Порфирий Яременко, Ришард Лужный, Дэвид Фрик, Наталия Поплавская и др., однако собственно литературный аспект в дальнейшем требует комплексного подхода исследователей.

Проблемы объединения христианских Церквей восточного и западного обрядов волновали общество Речи Посполитой, в состав которой входили также украинские земли, задолго до подписания Брестской унии с Римом. Основательно раскрыл проблематику общественно-богословских дебатов иезуит Петр Скарга в работе „O jedności Kościoła Bożego”¹. В течение XVII в. тематика, поднятая Петром Скаргой, оставалась неизменной, однако постепенно трансформировалась в риторически-образном плане, что свидетельствовало о творческой индивидуальности авторов польскоязычных трактатов и динамическом развитии художественного изложения в рамках единого межконфессионального дискурса.

В первый период развития литературно-богословской полемики сформировался герменевтический стиль, основанный на Библии, и зарождающийся в то время принцип концептивной антитетичности. Многие представители униатского течения не только почерпнули от Петра Скарги тема-

¹ P. Skarga, *Kazania przygodne z inemi drobniejszymi pracami, o różnych rzeczach wszelakim stanom należących*, Kraków 1610, s. 294-381.

тическую наполненность его трудов, но и слепо следовали за своим предшественником в стиле, художественных образах, первазийных средствах изображения действительности. Зато Мелетий Смотрицкий в своём „Треносе” и сочинениях периода его униатской деятельности, Лазарь Баранович, Касьян Сакович, Петр Могила отошли от устоявшегося риторического канона, став первооткрывателями нового направления в украинской прозе – литературного барокко. Их полемическое наследие, изложенное на польском языке, в фрагментарной форме собрано в антологическом сборнике Ивана Вагилевича², что несколько облегчает современным литературоведам поиски источников. Тем не менее, полные версии этих произведений разбросаны по архивам Польши, Украины, Беларуси и России, поэтому перед учёными стоит задача не только изучения, но и систематического переиздания прозы XVII в.

В последнее время проводится активная работа в сфере популяризации, перевода и переиздания произведений Мелетия Смотрицкого, одного из виднейших представителей полемической литературы, в частности „Треноса” по случаю 400 годовщины со дня его издания³. Богословский трактат „Тренос”, особенно две первые его части, можно считать вершиной художественного мастерства, основанной на достижениях всех предыдущих литературных эпох, начиная от „Слова о полку Игореве”.

На первых порах своей литературной деятельности Мелетий Смотрицкий, воспитанный при дворе Константина Острожского под чутким надзором своего отца, острожского учителя, учёного и православного писателя Герасима Смотрицкого, был ревностным сторонником православия. Большое влияние на мировоззрение Мелетия Смотрицкого имела также общественная позиция его брата. Об этом свидетельствовал выданный в Вильно „Threnos, to jest Lament jedynej Ś. Powszechnej Apostolskiej Wschodniej Cerkwie z objaśnieniem dogmat wiary”, который нашёл широкий резонанс в общественных религиозных и светских кругах.

Богословский трактат в ответ на вильнюсские погромы написан в форме поэтического плача, наследующего библейские lamentации и древние славянские плачи и причитания. Те же жалобные мотивы находим в эпистолярном полемическом наследии антиуниатского характера анонимного автора Клирика Острожского. Таким образом, видим стиль одной и той

² J. D. Wagilewicz, *Pisarze polscy Rusini*, Przemyśl 1996.

³ M. Smotrzycki, *Threnos, to jest Lament jedynej Ś. Powszechnej Apostolskiej Wschodniej Cerkwie z objaśnieniem dogmat wiary. pierwszej z Greckiego na Słowiański, a teraz z Słowiańskiego na Polski przetłumaczony przez Theofila Ortologa, teź Świątej Cerkwie Wschodniej Syna*, Wilno 1610 [w:] *Collected Works of Meletij Smotryc'kyj*, Harvard 1987, p. 1 (1)-235 (220). [Melecjusz; Meletiusz Smotriski, Smotrzycki, Smotrzycki; Мелетій Смотрицький, Мелецій Смапырщкі, Мелетий Смотрицкий, Meletius Smotrickij, Smotrisky, Smotrisky].

же богословской и интеллектуальной школы, придерживающейся канонов православной риторики.

Мелетий Смотрицкий представил метафорический и персонификованный образ Матери-Церкви, а следовательно также Матери-Родины, причитающей по своим сыновьям, которые вероломно её предали. Уход из православия писатель отождествлял с символической смертью. Персонификация проявилась на синтаксическом уровне в презентации диалогической речи („*jakom rzekła*”). Мифологические элементы как прообраз сарматского мира отражали первичный уровень образности произведения. Сквозь концепт золотой вольности просматривалась идея казачества.

Многочисленные библейские параллели и риторические приёмы, среди которых качественно выделялся приём апострофы, свидетельствуют о том, что в „Треносе” имеем дело не с фрагментарными ламентационными мотивами, как это было у Клирика, а с целостной литературной ламентацией как жанровой разновидностью в пределах богословского трактата. Поскольку в „Треносе” лишь первые его части носят поэтический характер и постепенно перерождаются в исключительно богословский трактат, являясь своеобразным продолжением предыдущего литературного периода и полностью его наследуя, это полемическое сочинение относим к раннему барочному стилю.

Одним из самых выдающихся ответов на „Тренос” Мелетия Смотрицкого можно считать богословский трактат-апологию Петра Скарги „*Na threny i lament Theofila Ortologa, do Rusi greckiego nabożeństwa przestroga*”, однако нужно отметить, что это произведение значительно отбегало от общей тенденции барочной насыщенности текста того времени, предпочитая собственно теологические аспекты, характерные для предыдущей литературы. Таким образом, голос Скарги звучал уже не так пророчески, как прежде, его слову не хватало художественной филигранности. Он оставался феноменом, целой эпохой в литературе и богословии, которая понемногу отходила в прошлое.

На смену Петру Скарге пришло новое поколение писателей, к которому, как мы уже отметили, принадлежал Мелетий Смотрицкий, со временем изменивший свое мировоззрение и перешедший на сторону униатов. Не менее ценными в полемическом плане были его трактаты на защиту Брестской унии „Апология” и „Экзетезис”, однако в литературном плане писатель не смог превзойти своего „Треноса” – образца тогдашней поэтики полемической польскоязычной прозы.

Изменение Смотрицким вероисповедания стало шокирующей новостью для бывших его собратьев. Особенно болезненно воспринял этот переход в униатство Андрей Мужилковский, с которым Мелетий Смотрицкий активно сотрудничал во времена вильнюсской деятельности. При поддержке

казаков Андрей Мужилковский выступил на Киевском соборе против „Апологии” Мелетия Смотрицкого, силой заставив его отречься от своего нового трактата-перегинации. Позже, узнав о исключительно формальном отречении Смотрицкого, Мужилковский, вопреки разрешению официальных церковных властей, руководствуясь субъективным морально-эмоциональным фактором, издал богословский трактат антиунийного звучания – „Antidotum przeznaczemu narodowi ruskiemu, albo warunek przeciw apologii jadem napelnionej, którą wydał Melety Smotrzycki, niesłusznie Cerkiew Ruską prawosławną w niej pomawiając haeresją i schismą”⁴.

Фундаментальное произведение Андрея Мужилковского в тематическом плане не отличается оригинальностью – его двенадцать разделов напоминают другие полемические трактаты изучаемой эпохи, однако в художественном измерении „Antidotum przeznaczemu narodowi ruskiemu...” заслуживает особого внимания исследователей. Перед нами предстает не просто одновекторный дискурс, а многоплановый диалог к которому были привлечены не только главные, но и второстепенные оппоненты – Зизаний, Филалет и Ортолог. Учитывая то, что за псевдонимом Ортолог вероятнее всего был скрыт сам Мелетий Смотрицкий во времена написания „Треноса”, открывается новый полемический приём Андрея Мужилковского – он заставляет оппонента вести спор с самим собой в пределах двух конфессиональных полюсов. Этот же приём применил в „Апологии” Мелетий Смотрицкий – он вёл диалог с самим собой, акцентируя внимание на трансформации собственного мировоззрения как индивидуальном художественном хронотопе.

В богословском споре Андрей Мужилковский ссылялся на высокий авторитет церковной иерархии: „Jeśli do zgody Kościół Zachodni chce z nami / niechaj z Patriarchą naszym Pasterzem o tym conferuje / pod którym my jednak powinni być / by i Unia doskonała z miłości / i z jednego rozumienia o Artykułach Wiary stanęła”⁵. Тем не менее, его „Antidotum...” индивидуален и радикален, в нём чувствуется явная поддержка казацкой старшины, которая была готова защищать православие не только словом, но и саблей. В произведении не находим даже тени намёка на бывшие дружеские отношения с оппонентом, о которых свидетельствовала переписка писателя. Обращения к Смотрицкому „Милый Апологиар” и „милый Натуралист” – это всего лишь риторические приёмы, призванные передать снисходительное превосходство

⁴ A. Mużyłowski, *Antidotum przeznaczemu narodowi ruskiemu. Albo warunek przeciw Apologii iadem napelnionej, którą wydał Melety Smotrzycki, niesłusznie Cerkiew Ruską prawosławną w niej pomawiając haeresją i schismą. Dla niektórych scribeńców, W porycwczą przygotowany y podany przez Wielebnego w Chrystusie oycę, Andrzeia Mużyłowskie[go], protopopę x: Sluckie[go] y Kopylskie[go].* – [S. I.] : [s. n.], [Kijów] 1629, ss. 96 [48 k.].

⁵ Ibidem, s. 8.

над противником при помощи авторитета автора⁶. Позиция Мужилковского предельно ясна – тезисы Зизания заслуживают поддержки и признания, апологетика Филалета (Мартина Броневского) несколько сомнительна, ведь тот был скорее историком, чем основательным теологом, а католические тезисы Мелетия Смотрицкого подлежат всеобщему осуждению.

Особая роль в „Antidotum...” Андрея Мужилковского отведена концепту мудрой молодости и безрассудной старости, представленным по принципу антитетической структуры. Произведение по сути всё апологетическое, это доказательство от противного, отрицание паломнической „Апологии” Мелетия Смотрицкого. Эмоциональной окраски авторской картине добавляют биографические вкрапления – предания об отказе Леонтия Карповича принять Смотрицкого в монашескую конгрегацию, трудности при его иерейском рукоположении из-за отсутствия праздничных одежд и т.д. Трактат завершён тремя важными приложениями – копией письма Мелетия Смотрицкого к Иову Борецкому, в котором он отрекается от своих униатских взглядов, и две предостережения – к духовному сословию и шляхте.

Несмотря на горячий характер Андрея Мужилковского, который ещё больше разжигали радикально настроенные казаки, и ортодоксильную направленность его взглядов, в трактате „Antidotum ...” не использовано сокрушительной сатиры, чрезмерной иронии или резкого критицизма, как бы это могло показаться на первый взгляд. Писатель вдумчиво подбирал методы, точно их употреблял для создания общей риторической картины дискуссии, выводил барочные концепты на уровень мегаконцептов, параллельно применяемых в апологетических блоках польскоязычной литературы того времени.

Качественно новым этапом на пути развития барочного концепта стала киево-могилянская полемическая литература. Удаление во времени от событий Брестской унии сделало своё – полемические тезисы понемногу стали исчерпываться и сходить на обочину писательской деятельности. Их место заняла система барочных образов, словесных фигур, которые были призваны к восстановлению общественной контroversии. В этой атмосфере радикальных высказываний особая роль была отведена Касьяну Саковичу – сначала приверженцу православия, позже инициатору униатского движения и в конечном итоге представителю западного католического мира.

В поисках душевного равновесия писатель обратил внимание на церковно-литургический аспект полемики, на чем акцентировалось внимание задолго до подписания унии в Бресте – во времена скандального выступления Яна Сакрана и речи Станислава Ореховского на защиту восточного христианского обряда. Однако следует отметить, что полемика Касьяна

⁶ Ibidem, s. 14.

Саковича имела исключительно личностный характер – он искал общественный и религиозный идеал в вещах не абсолютного, а бытового характера, что привело писателя к радикальной позиции в своей среде – сначала православной, а позже униатской. В трактате „Επανορθωσις Abo Perspectiwa, i Objaśnienie Błędów, Herezji i Zabobonów, w Grekoruskiej Cerkwi Disunickiej...” он отмечал: „Jeden z władyków na Wołyniu brodę Metropolitowi zeszełemu wytargał, a drugi policzki mu dawał, o czym na Wołyniu głośno”⁷.

Касьян Сакович видел обновление устройства христианской Церкви в реформировании её литургического календаря, на что он указывал в произведениях „Kalendarz stary, w ktorym jawny y oczywisty bład ukazuie się okolo święcenia Páschi” (1640) i „Okulary Kalendarzowi Staremu” (1644). Литургическую тематику он дополнял рутенизмами и латинизмами, таким образом поэтически обыгрывая основные лейтмотивы произведений с помощью структурных концептов. Происходило это в результате калькирования украинских лексем в польскоязычных текстах: prestoł, Wielkidzień, kolanopokłonny, żertownik, wsienoczny, świeszczennicy, przedeświaszczenna, piatnica, monastyr.

Наибольшую ценность художественного стиля Касьяна Саковича составляют распространенные концептические метафоры, представленные рядом синонимов: „Ale nie dziw, bo jak Dom bez Gospodarza, członki bez głowy, okręt bez Stymnika, wojsko bez Wodza i Hetmana, tak Owce bez Pasterza w rozsypkę i w ostatnie niebezpieczeństwo i zgubę przychodzą”⁸.

Полемическое сочинение Касьяна Саковича „Επανορθωσις Abo Perspectiwa...” остро оппонировал Пётр Могила в трактате „Lithos abo Kamień z procy prawdy Cerkwi świętej Prawosławnej Ruskiej na skruszenie fałeczności nej perspektywy albo raczej paszkwilu od Kassjana Sakowicza”, во вступлении „Elogium” саркастически подчёркивая, что у Саковича было отрезано одно ухо:

⁷ K. Sakowicz, *Επανορθωσις Abo Perspectiwa, i Objaśnienie Błędów, Herezji i Zabobonów, w Grekoruskiej Cerkwi Disunickiej tak w Artykułach Wiary, jako i w Administrowaniu Sakramentów, i w inszych Obrządkach i Ceremoniach znajdujących się*, Kraków 1642, s. 1.

⁸ Ibidem.

Oderwałeś od Rusi Kamień, Kassianie,
Za ciemną Perspektywę nie dziewuj że na nie.,
Dajże pokój już Rusi, pokić stanie ducha,
Kassianie, bo zbędziesz i drugiego ucha⁹.

(P. Mohyła [Mohiła], *Lithos abo Kamień z procy prawdy Cerkwie świętej Prawosławney Ruskiej na skruszenie fałecznociemnej perspektywy albo raczej paszkwilu od Kassiana Sakowicza* [...])

Петр Могила не только высмеял физические недостатки оппонента, но также сатирически обыграл его имя, называя не Касьяном, а Кусьяном, то есть соблазнителем. Основным концептуальным оборотом, как возникает из самого названия трактата, был образ Камня („Литоса”) – оружия, направленного на противника. На ряду с весомыми богословскими аргументами писатель прибегнул к суровой критике, используя эмоционально окрашенные обращения: *durniu, głupcze, fałszerzu, potwarco bezmozgi, niedouku, kabalisto śmiały, szalawiło* и т.п.

Важнейшие полемические аспекты автор выделил в отдельные микротрактаты. Таким образом, имеем дело с трактатами в трактате, как отмечал сам писатель: „Pierwszy Traktat o Pochodzeniu Ducha Świętego”¹⁰, „Wtóry Traktat o zwiernchności cerkiewnej”¹¹.

Художественный стиль Петра Скарги сформирован на основе двух ключевых факторов – библейской герменевтики („Cerkiew Ś. Swiaszczenników / Solą / Światłością / Pochodnią / i Zwierniadłem / w Wierze Świętej / Pobożnościach / i we wszystkich Cnotach Chrześcijańskich”¹²) и разговорной лексики („O niewstydlivy i w złościach zastarzały Zuzanisto”¹³). Сатира и уважение к богословию составляют в его произведениях устойчивый конгломерат и свидетельствуют о постепенном зарождении новой литературной эпохи – позднего барокко. В ней наблюдается определённая обособленность литературы от других общественных дисциплин, в частности богословия и истории. Творчество Петра Могилы ярко отражает переходный этап между этими эпохами, хотя глубоко индивидуально и неповторимо. В нём ещё много теологии, но разговорный фактор начинает играть доминирующую роль. С одной стороны, внешне это напоминает определённую компрометацию

⁹ P. Mohyła [Mohiła], *Lithos abo Kamień z procy prawdy Cerkwie świętej Prawosławney Ruskiej na skruszenie fałecznociemnej perspektywy albo raczej paszkwilu od Kassiana Sakowicza* [...] roku P. 1642 w Krakowie wydany wypuszczony przez [...] Euzebia Pimina [...], u Monastynu... Ławry Pieczarskiej Kijowskiej, [Kijów] 1644, s. 1.

¹⁰ Ibidem, s. 383.

¹¹ Ibidem, s. 404.

¹² Ibidem, s. 33.

¹³ Ibidem, s. 43.

общественно важных наук. С другой, внутренней стороны, имеем дело с углублением явления литературы, видимым процессом его идентификации.

Концептический стиль Петра Могилы продолжил Теофил Рутка, в 1690 году выступив с опротестованием „Литоса...” при помощи нового теологического трактата „Kamień przeciw Kamieniowi...”. Однако стиль Теофила Рутки скорее наследовательный, чем оригинальный, служащий логическим и завершающим апологетическим звеном в целостной концептической структуре полемики.

Трактаты Лазаря Барановича, ученика Петра Могилы, – это всплеск барочной сентенции, интеллектуальный конденсат полемики в виде чётких концептов, представленных в семантическом, структурном, контекстуальном и интертекстуальном плане. Игра слов порождала художественный вымысел, который должен был стоять на стражи богословия и исторической правды. Однако природа вымысла, в том числе художественного, такова, что он в корне расходится с исторической правдой. Таким образом, в результате распространения мегаконцептичного способа мышления эпохи барокко возник концептуальный конфликт, который по своей сущности не был отрицательным. Пришло время литературе становиться на собственную колею развития, искать новые пути воссоздания действительности, находить новые средства изображения.

На этом пути Лазарь Баранович не был одинок – он создал целую школу писателей-новаторов, которые в поэтической среде значительно превзошли своего учителя. Стоит здесь вспомнить о творческом наследии двух выдающихся писателей – Иоаникия Галятовского и Симеона Полоцкого. С целью распространения полемической литературы Баранович основал типографии в Новгороде Сиверском и Чернигове, которые подпадали под его юрисдикцию епископа, что повлияло на динамичность польско-язычного книгоиздания.

Одним из наиболее значимых трактатов Лазаря Барановича был его ответ на полемическое выступление иезуита Павла Боймы „Stara wiara albo jasne pokazanie...” (Вильно, 1668) – „Nowa miara starej wiary Bogiem udzielona jaśnie w Bogu Przeoświeconemu Jego Mościu Ojcu Łazarzowi Baranowiczowi Archiepiskopowi Czernihowskiemu, Nowogrodzkiemu i wszystkiego Siewierza...” (Киев, 1676). Хотя это и прозаическое произведение, оно исполнено *prosimetrum*, а его поэтика превышает даже многие стихотворные формы того времени.

Произвольный стиль Лазаря Барановича считал разные отрасли общественной деятельности – писатель описывал путешествия Колумба, учение Отцов Церкви, науку Ричарда Лауренцио, приводил пример из сказки о сетующим тростнике, описывая слабость св. Петра: „laska trzcinowa

złomana trzy razy”¹⁴. Система образов в трактате „Nowa miara starey wiary...” сосредоточена на противопоставлении всего нового и старого. Кроме веры, новыми должны были стать Рим, Русь и т.д.

Лазарь Баранович концентрировал внимание оппонентов на присутствии общего неприятеля - турка, этим приемом примиряя различные христианские конфессии и призывая их к единству:

Sam Duchu Święty Ruś pogodź z Lechami /
Górę by prędko wzięli nad Turkami.
Jak wiele Rusi hołduje Turkowi /
Wszyscy Polakom pomagać gotowi.
Tyło czekają aby była zgoda...¹⁵.

(Łazarz Baranowicz, *Nowa miara starey wiary Bogiem udzielona jaśnie w Bogu Przeoświeconemu Jego Mościu Ojcu Łazarzowi Baranowiczowi Archiepiskopowi Czernihowskiemu, Nowogrodzkiemu i wszystkiego Siewierza na wymierzenie władzy Ś. Piotra, i Papieżów Rzymskich, i Pochodzenia Du-cha Ś. od Ojca*)

Тем не менее, писатель совершенно отрицал верховенство Рима. Это своеобразное затишье дебатов было свойственно не только творчеству Барановича, но и всей полемической польскоязычной прозе второй половины XVII в.

В конце XVII века конфессиональная полемика постепенно была вытеснена из литературного обихода другими общественными проблемами, хотя видоизменённые дебаты на тему восточного и западного обрядов ещё долго не прекращались. Литературное польскоязычное наследие известных общественных деятелей – Мелетия Смотрицкого, Андрея Мужиловского, Петра Могилы, Лазаря Барановича и других полемистов – внесло значительный вклад в развитие литературы на рубеже культур и послужило хорошим стартом для художественного представления гуманистических идей.

Мы рассмотрели только наиболее важные аспекты развития польскоязычных трактатов на Украине, однако в не меньшей степени внимания исследователей заслуживают труды Ипатия Потия, Сильвестра Коссова, Льва Кревзы-Ревуского, Иоахима Мороховского и других писателей-полемистов. Их тенденции художественного представления действительности имели более подражательный характер, хотя внесли немалую лепту в развитие общей концептуальной системы образов и мотивов.

¹⁴ Ł. Baranowicz, *Nowa miara starey wiary Bogiem udzielona jaśnie w Bogu Przeoświeconemu Jego Mościu Ojcu Łazarzowi Baranowiczowi Archiepiskopowi Czernihowskiemu, Nowogrodzkiemu i wszystkiego Siewierza na wymierzenie władzy Ś. Piotra, i Papieżów Rzymskich, i Pochodzenia Du-cha Ś. od Ojca*, Nowogródek Siewerski 1676, s. 17.

¹⁵ Ibidem, s. 343.

Следует подитожить, что богословские польскоязычные трактаты на Украине в XVII в. не были однородны. Их общепринятый в риторическом плане стиль отображал развитие целой литературной эпохи – от раннего барокко до его поздних проявлений в культурной среде. Вместе с тем, каждый писатель-полемист обладал индивидуальным художественным стилем, особенным концептическим мышлением, способствующим развитию собственно литературного инструментария, кардинально отличающегося от теологического и исторического. В его основу был положен художественный вымысел и мегаконцептическая структура высказываний. Немаловажную роль отыграла при этом риторика предыдущего литературного периода.

Ключевые слова:

Брестская уния, полемика, богословский трактат, риторика, концепт, мегаконцепт.

Title in English:

Poetic dimension of the theological Polish treatises of the 17th Century

Abstract (Summary) in English / Abstrakt (Streszczenie) po angielsku:

The article deals with poetic peculiarities of theological treatises of the 17th century. Special attention has been paid to polemical works of Meletiy Smotryckiy, Andriy Muzhylovskiy, Petro Mohyla, Lazar Baranovych, Kasian Sakovych, Joanykiy Galyatovskiy. It was with reference to their work that the conceptual dominants of the mature artistic style of the Polish polemical prose have been presented.

Polemical theological prose of the 17th century, written in Polish, continued literary traditions, founded by Piotr Skarga but in some degree it turned away from the traditional rhetorical canon of the previous century. Literary works were poetized owing to the application of hermeneutic style, based on the Bible and the works of the Church Fathers. At the first stage of the development of polemics it was the treatise „Threnos” by Meletiy Smotryckiy that played a special role since its two first parts are considered to be the model of poetry in prose. The writer introduced a personalized image of Mother Church adorning it with the elements of folk (biblical) lamentation.

After the Union of Brest it was “Antidotum” - Andriy Muzhylovskiy’s speech against Meletiy Smotryckiy - that demonstrated a continuation of poetical interpretation of theological works. The treatise is full of emotions and satire,

it abounds in expressive vocabulary of the literary type, and is clearly founded on the tradition of Cossacks' public speeches. At the same time, the further literary activities of Meletiy Smotryckiy, especially his „Apologia...”, written in Catholic spirit, was a poetic supplementation of „Threnos”.

At the second stage of the development of polemics the quality of theological circumspection was replaced by biting satire, irony, sarcasm. At that time the works of Kasiyan Sakovych played an especially important role. The answer to his work „Perspectiva...” was provided by “Lithos...”, a well-known polemical treatise of Petro Mohyla, at the beginning of which the opponent's shortcomings were shown in a poeticized manner. The conceptual style of Petro Mohyla was continued by Teofil Rutka. The treatises of Lazar Baranowych, Petro Mohyla's pupil, represent exquisite literary Baroque style in the full sense of its meaning. Artistic fiction predominates over the historical truth and verbal game puts aside theological problems. The unique thing is the appeal to the Virgin Mary, not encountered in earlier polemical treatises. The representatives of Chemihiv theological school, founded by Baranovych, followed his way. At the later stage of polemics a special role was played by Ioanykiy Galatovskiy.

Gradually, polemicists were giving up voluminous treatises turning to poeticizing mini-treatises, devoted to one selected theological theme, and then polemics began to decay. Instead of theological treatises, shorter genres of Polish prose appeared which were clearly separate from poetry.

Key words in English / Słowa kluczowe po angielsku:

Brest Union, polemics, theological treatise, rhetoric, concept, megaconcept

Title in Polish / Tytuł po polsku:

Poetycki wymiar teologicznych traktatów polskojęzycznych XVII wieku

Abstrakt (Streszczenie) po polsku / Abstract (Summary) in Polish:

W artykule przedstawiono cechy poetyckie traktatów teologicznych XVII w. Szczególną uwagę zwraca się na twórczość polemiczną Melecjusza Smotrzyckiego, Andrzeja Mużyłowskiego, Piotra Mohyły, Łazarza Baranowicza, Kasjana Sakowicza, Joanicjusza Galatowskiego. Określono cechy konceptualne ukształtowanego stylu literackiego polskojęzycznej prozy polemicznej.

Pisana w języku polskim teologiczna proza polemiczna XVII w. była kontynuacją tradycji literackich, ustalonych przez Piotra Skargę, jednak pod względem artystycznym nieco odeszła od tradycyjnego kanonu retorycznego ubiegłego wieku. Szczególnie poetyzował dzieła literackie styl hermeneutyczny, oparty

o Biblię i pisma Ojców Kościoła. W związku z tym, na pierwszym etapie polemiki szczególną rolę odegrał traktat „Threnos” Melecjusza Smotrzyckiego, którego pierwsze dwie części są wzorem poezji w prozie. Pisarz przedstawił personifikowany obraz Matki Kościoła, zdobiąc go elementami lamentów ludowych (biblijnych).

Kontynuacją poetyckiej interpretacji dzieł teologicznych po Unii Brzeskiej było wystąpienie Andrzeja Mużyłowskiego przeciw Melecjuszowi Smotrzyckiemu „Antidotum...”. Traktat pełen emocji, satyry, literackiego słownictwa ekspresyjnego, został oparty o tradycję oracji kozackich. Równocześnie poetyckim uzupełnieniem dzieła „Threnos” była dalsza działalność literacka Melecjusza Smotrzyckiego, zwłaszcza jego „Apologia...”, napisana w duchu katolickim.

Na drugim etapie rozwoju polemiki roztropność teologiczna została zamieniona przez ostrą satyrę, ironię, sarkazm. Szczególną rolę w tym okresie literackim odegrały dzieła Kasjana Sakowicza. W odpowiedzi na jego pracę „Perspectiva...” pojawił się słynny traktat polemiczny Piotra Mohyły „Lithos...”, na początku którego poetycko przedstawiono braki oponenta. Konceptualny (konceptualistyczny, koncepcyjny) styl Piotra Mohyły kontynuował Teofil Rutka.

Traktaty ucznia Piotra Mohyły, Łazarza Baranowicza należą do wyrafinowanego baroku literackiego w pełni jego rozwoju. Wyobraźnia artystyczna przeważa w nich nad prawdą historyczną, a gra słów przez swoją poetyckość odsuwa na margines kwestie teologiczne. Unikalnym jest wezwanie do Najświętszej Marii Panny, czego nie zauważamy w poprzednich traktatach teologicznych. Droga Baranowicza kroczyli przedstawiciele założonej przez niego czernihowskiej szkoły teologicznej. Szczególną rolę na późniejszym etapie polemiki odegrał Joanicjusz Galatowski.

Stopniowo polemici przechodzili od traktatów o dużej objętości aż do poetyckich minitraktatów, poświęconych wybranemu zagadnieniu teologicznemu, po czym polemika zaczęła obumierać. Zamiast dzieł teologicznych — pojawiły się inne, krótsze gatunki prozy polskojęzycznej, wyraźnie oddzielone od poezji.

Słowa-kłucze po polsku / Key words in Polish:

Unia Brzeska, polemika, traktat teologiczny, retoryka, koncept, megakoncept.

Библиография / Bibliography / Bibliografia:

Baranowicz Łazarz, *Nowa miara starej wiary Bogiem udzielona jasnie w Bogu Przeoświeconemu Jego Mościu Ojcu Łazarzowi Baranowiczowi Archiepiskopowi Czernihowskiemu, Nowogrodzkiemu i wszystkiego Siewierza na wymierzenie władzy Ś. Piotra, i Papieżów Rzymskich, i Pochodzenia Ducha Ś. od Ojca*, Drukarnia Arcybiskupia, Nowogródek Siewierski 1676, ss. 354 [XXVIII].

Mohyła Piotr [Mohyla Piotr], *Lithos abo Kamień z procy prawdy Cerkwie świętej Prawosławney Ruskiej na skruszenie fałecznościowej perspektywy albo raczej paszkwili od Kassiana Sakowicza [...]*

roku P. 1642 w Krakowie wydano wypuszczony przez [...] Euzebia Pimina [...], u Monastery... Ławry Pieczarskiej Kijowskiej, [Kijów] 1644, ss. [16], 424.

Mużyłowski Andrzej, *Antidotum przeznaczemu narodowi ruskiemu. Albo warunek przeciw Apologiej iadem napelnionej, którą wydał Melety Smotrzycky, niesłusznie Cerkiew Ruską prawosławną w niej pomawiając haeresję i schizmę. Dla niektórych scribentów, W porywczą przygotowany y podany przez Wielebnego w Chrystusie oycę, Andrzeia Mużyłowskięgo*, protopopę x: Słuckięgo y Kopylskie[go]. - [S. l.] : [s. n.], [Kijów] 1629, ss. 96 [48 k.].

Sakowicz Kasjan, *Επανορθωσις Abo Perspectiwa, i objaśnienie Błędów, Herezji i Zabobonów, w Grekoruskiej Cerkwi Disunickiej tak w Artykułach Wiary, jako i w Administrowaniu Sakramentów, i w inszych Obrządkach i Ceremoniach znajdujących się*, Kraków 1642, ss. 119 [1].

Skarga Piotr, *Kazania przygodne z inemi drobniejszymi pracami, o różnych rzeczach wszelakim stanom należących*, Kraków 1610, ss. 779.

Smotrzycki Meletij [Melecjusz], *Threnos, to jest Lament jedynej Ś. Powszechnej Apostolskiej Wschodniej Cerkwie z objaśnieniem dogmat wiary pierwszej z Greckiego na Słowiański, a teraz z Słowiańskiego na Polski przetłumaczony przez Theofila Ortologa, tejże Świętej Cerkwie Wschodniej Syna*, Wilno 1610 [w:] *Collected Works of Meletij Smotryc'kyj*, Harvard 1987, pp. 850, p. 1(1)-235(220).

Wagilewicz Jan Dalibór [Vagilevič Īvan Mikolajovič], *Pisarze polscy Rusini wraz z dodatkiem Pisarze łacińscy Rusini [=Pol's'ki pis'menniki Rusini z dodatkom Latins'ki pis'menniki Rusini]*, do druku przygotował i przedmową poprzedził Rostysław Radyszewskij Południowo-Wschodni Instytut Naukowy, Przemyśl 1996, ss. 318.

Bibliography transliterated in a part from the Greek Alphabet into Latin:

Sakowicz Kasjan, *Epanoryosis Abo Perspectiwa, i objaśnienie Błędów, Herezji i Zabobonów, w Grekoruskiej Cerkwi Disunickiej tak w Artykułach Wiary, jako i w Administrowaniu Sakramentów, i w inszych Obrządkach i Ceremoniach znajdujących się*, Kraków 1642, ss. 119 [1].

Information about the Author / Informacje o Autorce:

Information about the Author in English:

Svitlana Volodimirivna Suharêva [(Світлана Володимирівна Сухарєва), Svetlana Vladimirovna Suhareva [Svitlana Sukharieva] (Светлана Владимировна Сухарева)] holds a degree of doctor habil. in philology and is a coordinator of the Polish Institute at the Lesya Ukrainka East-European National University in Luck (Lutsk), Ukraine. She is associate professor of foreign languages at the Faculty of International Relations at that University. In 1994 she finished her studies at the Philological Faculty of the Lesya Ukrainka Wolyn State University as a specialist in Ukrainian and foreign languages. In 2003 she graduated from the Cardinal Wyszyński University in Warsaw with the title of Master of Divinity. Since 1995 she has been working in the Lesya Ukrainka East-European National University, teaching Polish and the theory and practice of translation. She specializes in Polish as a foreign language and her academic subject is teaching literature. The title of her dissertation for the degree of the Candidate of Sciences was “Біблійна герменевтика української польськоюмовної прози кінця XVI – початку XVII ст.” [Biblical hermeneutics of Ukrainian prose written in Polish at the end of the 16th and the beginning of the 17th century] (The Taras Shevchenko Kiev National University, the defence took place on 11.11.2008.) The title of her monograph for the degree of the Doctor of Sciences (i.e. Doctor Habil.) is “Польська і українська польськоюмова проза XVII ст.” [Polish and Ukrainian prose written in Polish in the 17th century], (The Taras Shevchenko Kiev

National University, the defence took place on 07. 04. 2017). Publications: 1/ *Біблійний вимір української польськомовної прози побереґейської доби* [A biblical dimension of the Ukrainian prose written in Polish after the Union of Brest] (Lutsk 2008), 2/ *Подорож довкола світу. Вивчаємо польську мову* [A journey round the world. An academic textbook for students in higher education] (Lutsk 2011), 3/ *Риторичний простір польськомовної прози XVII ст.* [Rhetorical space of the prose written in Polish in the 17th century] (Lutsk 2015). E-mail: pyza_sv[at]wp.pl

[Translation into English by Teresa Bela]

Informacja o autorce po polsku / Information about the Author in Polish:

Swietłana Władimirowna Suchariewa, Svitlana Volodimirivna Suhareva [(Світлана Володимирівна Сухарєва), **Svetlana Vladimirovna Suhareva** (Светлана Владимировна Сухарева)], D.Sci., jest doktorem nauk filologicznych (=doktorem habilitowanym filologii), koordynatorką Instytutu Polski we Wschodnioeuropejskim Uniwersytecie Narodowym imienia Łesi Ukrainki w Łucku na Ukrainie. Jest docentką języków obcych na Wydziale Stosunków Międzynarodowych we Wschodnioeuropejskim Uniwersytecie Narodowym imienia Łesi Ukrainki. W 1994 roku ukończyła Wydział Filologiczny Wołyńskiego Uniwersytetu Państwowego imienia Łesi Ukrainki i uzyskała tytuł specjalisty filologii ukraińskiej i obcej. W 2003 roku ukończyła Uniwersytet Kardynała Wyszyńskiego w Warszawie i uzyskała tytuł magistra teologii. Od 1995 roku pracuje na Wschodnioeuropejskim Uniwersytecie Narodowym imienia Łesi Ukrainki jako nauczyciel akademicki. Naucza następujących przedmiotów: teorii i praktyki przekładu, polskiego jako języka obcego, specjalizuje się w polszczyźnie jako języku obcym, jej akademicki kierunek: nauczanie literatury. Temat rozprawy doktorskiej (=kandydackiej): *Біблійна герменевтика української польськомовної прози кінця XVI – початку XVII ст.*, [Hermeneutyka biblijna ukraińskiej prozy polskojęzycznej końca XVI – początku XVII w.] (Instytut Badań Literackich imienia Tarasa Szewczenki Narodowej Akademii Nauk Ukrainy, obrona 11.11.2008). Temat rozprawy habilitacyjnej (=doktora nauk): *Польська і українська польськомовна проза XVII ст.* [Polska i ukraińska proza polskojęzyczna XVII w.] (Kijowski Uniwersytet Narodowy imienia Tarasa Szewczenki, obrona 07.04.2017). Wydania naukowe i dydaktyczne: 1) *Біблійний вимір української польськомовної прози побереґейської доби* ([Wymiar biblijny ukraińskiej prozy polskojęzycznej po unii brzeskiej]; Łuck 2008), 2) *Подорож довкола світу. Вивчаємо польську мову. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів* ([Podróż dookoła świata. Podręcznik akademicki dla studentów szkół wyższych]; Łuck 2011), 3) *Риторичний простір польськомовної прози XVII ст.* [(Przestrzeń retoryczna prozy polskojęzycznej XVII w.); Łuck 2015]. E-mail: pyza_sv[at]wp.pl

Informace o autorce v češtině / Information about the Author in Czech:

Světłana Vladimirovna Suchariewa, Svitlana Volodimirivna Suhareva [(Світлана Володимирівна Сухарєва), **Svetlana Vladimirovna Suhareva** (Светлана Владимировна Сухарева)], DrSc. [D.Sci.], je doktorkou filologických věd (= docentkou filologie), koordinátorkou Polského institutu ve Východoevropské národní univerzitě Lesi Ukrajinky v Lucku na Ukrajině. Je docentkou cizích jazyků na Fakultě mezinárodních vztahů na zmíněné univerzitě. V r. 1994 vystudovala Filologickou fakultu Volyňské státní univerzity Lesi Ukrajinky a získala titul specialistky ukrajinské a cizí filologie. V r. 2003 vystudovala Univerzitu Kardinála Wyszyńskiego ve Varšavě a získala titul magistra teologie. Od r. 1995 pracuje na Východoevropské národní univerzitě Lesi Ukrajinky v Lucku jako vysokoškolský pedagog. Vyučuje následující předměty: Teorii a praxi překladu, polštinu jako cizí jazyk a specializuje se na polštinu jako cizí jazyk; její akademické směřování: výuka literatury. Dokto-

rát obhájila v r. 2008 na základe kandidátskej práce *Бібліїна герменевтика української польськомовної прози кінця XVI – початку XVII ст.*, [Biblická hermeneutika ukrajinskej prózy v poľskom jazyce konce XVI. – počátku XVII. stol.] na Ústavu pro výzkum literatury Tarase Ševčenka Národní akademie věd Ukrajiny. Habilitační práci (= docent) *Польська і українська польськомовна проза XVII ст.* [Poľská a ukrajinská próza v poľskom jazyce XVII. stol.] obhájila v r. 2017 na Kyjevské národnej univerzite Tarase Ševčenka. Vedecké a didaktické publikácie: 1) *Бібліїний вимір української польськомовної прози поберестейської доби* ([Biblický rozměr ukrajinskej prózy v poľskom jazyce po Brestskej únii]; Luck 2008), 2) *Подорож довкола світу. Вивчаємо польську мову. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів* [Cesta kolem světa. Akademická příručka pro studenty vysokých škol]; Luck 2011), 3) *Риторичний простір польськомовної прози XVII ст.* ([Rétorický prostor prózy v poľskom jazyce XVII. stol.]; Luck 2015). E-mail: pyza_sv[at]wp.pl

[Český překlad / Translation into Czech by Libor Martinek]

Informácie o autorke v slovenčine / Information about the Author in Slovak:

Світлана Владиміровна Сухарєва, Svitlana Volodimirivna Suhareva [(Світлана Володимирівна Сухарєва)], DrSc. [D.Sci.], je doktorkou filologických vied, koordinátorkou Poľského inštitútu vo Východoeurópskej národnej univerzite Lesy Ukrajinky v Lucku na Ukrajine. Je docentkou cudzích jazykov na Fakulte medzinárodných vzťahov na uvedenej univerzite. V r. 1994 vyštudovala Filologickú fakultu Volynskej štátnej univerzity Lesy Ukrajinky a získala titul špecialistky ukrajinskej a inonárodnej filológie. V r. 2003 vyštudovala Univerzitu Kardinála Wyszyńskiego vo Varšave a získala titul magisterky teológie. Od r. 1995 pracuje na Východoeurópskej národnej univerzite Lesy Ukrajinky v Lucku ako vysokoškolský pedagóg. Vyučuje predmety: teória a prax prekladu, poľština ako cudzí jazyk a špecializuje sa na poľštinu ako cudzí jazyk; jej akademické zameranie: výučba literatúry. Doktorát obhájila v r. 2008 na základe kandidátskej práce *Бібліїна герменевтика української польськомовної прози кінця XVI – початку XVII ст.* [Biblická hermeneutika ukrajinskej prózy v poľskom jazyku konca XVI. – začiatku XVII. stor.] na Ústave pre výskum literatúry Tarasa Ševčenka Národnej akademie vied Ukrajiny. Habilitačnú prácu *Польська і українська польськомовна проза XVII ст.* [Poľská a ukrajinská próza v poľskom jazyku XVII. stor.] obhájila v r. 2017 na Kyjevskej národnej univerzite Tarasa Ševčenka. Vedecké a didaktické publikácie: 1) *Бібліїний вимір української польськомовної прози поберестейської доби* ([Biblický rozměr ukrajinskej prózy v poľskom jazyku po Brestskej únii]; Luck 2008), 2) *Подорож довкола світу. Вивчаємо польську мову. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів* ([Cesta okolo sveta. Akademická příručka pre študentov vysokých škôl]; Luck 2011), 3) *Риторичний простір польськомовної прози XVII ст.* ([Rétorický priestor prózy v poľskom jazyku XVII. storočia]; Luck 2015). E-mail: pyza_sv[at]wp.pl

[Slovenský preklad / Translation into Slovak by Ivica Hajdučeková]

Информация об авторе по-русски / Справка об авторе на русском языке / Information about the Author in Russian:

Светлана Владиміровна Сухарєва [Світлана Володимирівна Сухарєва] – доктор филологических наук, координатор Института Польши в Восточноевропейском национальном университете имени Леси Украинки в Луцке (Украина). Доцент кафедры иностранных языков на факультете международных отношений в Восточноевропейском национальном университете имени Леси Украинки. В 1994 году закончила филологический факультет Волынского

государственного университета имени Леси Украинки и получила диплом учителя украинского и иностранных языков. В 2003 году закончила Университет кардинала Вышинского в Варшаве и получила диплом магистра богословия. С 1995 года работает преподавателем в Восточноевропейском национальном университете имени Леси Украинки. Преподает теорию и практику перевода, польский язык как иностранный. Научные интересы: изучение литературы. Тема кандидатской диссертации: *Біблійна герменевтика української польськомовної прози кінця XVI – початку XVII ст.* [Библейская герменевтика украинской польскоязычной прозы конца XVI – начала XVII в.], дата защиты – 11.11.2008 г. в Институте литературы им. Т. Г. Шевченко Национальной академии наук Украины). Тема докторской диссертации: *Польська і українська польськомовна проза XVII ст.* [Польская и украинская польскоязычная проза XVII в.], дата защиты – 07.04.2017 г. в Киевском национальном университете имени Тараса Шевченко. Научные и учебные издания: монография *Біблійний вимір української польськомовної прози поберестейської доби* [Библейское измерение украинской польскоязычной прозы после Бресткой унии] (Луцк, 2008), учебное пособие для студентов высших учебных заведений *Подорож довкола світу. Вивчаємо польську мову* [Путешествие вокруг света. Изучаем польский язык] (Луцк, 2011), монография *Риторичний простір польськомовної прози XVII ст.* [Риторическое пространство польскоязычной прозы XVII в.] (Луцк, 2015). E-mail: ruza_sv[at]wp.pl

Інформація про автора / Довідка про автора українською мовою / Information about the Author in Ukrainian:

Світлана Володимирівна Сухарсва – доктор філологічних наук, координатор Інституту Польщі у Східноєвропейському національному університеті імені Лесі Українки в Луцьку (Україна). Доцент кафедри іноземних мов на факультеті міжнародних відносин Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. У 1994 році закінчила філологічний факультет Волинського державного університету імені Лесі Українки й отримала диплом учителя української та іноземних мов. У 2003 році закінчила Університет кардинала Вишинського у Варшаві й отримала диплом магістра богослов'я. Із 1995 року працює викладачем Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Викладає теорію і практику перекладу, польську мову як іноземну. Наукові інтереси: вивчення літератури. Тема кандидатської дисертації: „Біблійна герменевтика української польськомовної прози кінця XVI – початку XVII ст.”, дата захисту – 11.11.2008 р. в Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка Національної академії наук України. Тема докторської дисертації: „Польська і українська польськомовна проза XVII ст.”, дата захисту – 07.04.2017 р. в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка). Наукові та навчальні видання: монографія *Біблійний вимір української польськомовної прози поберестейської доби* (Луцьк, 2008), навчальний посібник для вищої школи *Подорож довкола світу. Вивчаємо польську мову* (Луцьк 2011), монографія *Риторичний простір польськомовної прози XVII ст.* (Луцьк, 2015). E-mail: pyza_sv[at]wp.pl

Звесткі пра аўтара па-беларуску / Information about the Author in Belarusian:

Святлана Ўладзіміраўна Сухарава — доктар філалагічных навук, каардынатар Інстытута Польшчы ва Ўсходнеўрапейскім нацыянальным універсітэце імя Лесі Українкі ў Луцку (Україна). Дацэнт кафедры замежных моваў на факультэце міжнародных адносін ва Ўсходнеўрапейскім нацыянальным універсітэце імя Лесі Українкі. У 1994 годзе скончыла філалагічны факультэт Вальнскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Лесі Українкі і атрымала дыплом

настаўніка ўкраінскай і замежных моваў. У 2003 году скончыла Ўніверсітэт кардынала Вышынскага ў Варшаве і атрымала дыплом магістра багаслоўя. З 1995 года працуе выкладчыкам ва Ўсходнеўрапейскім нацыянальным універсітэце імя Лесі Українкі. Выкладае тэорыю і практыку перакладу, польскую мову як замежную. Навуковыя інтарэсы: вывучэнне літаратуры. Тэма кандыдацкай дысертацыі: *Біблійна герменевтыка ўкраінскай польскамоўнай прозы кінца XVI — пачатку XVII ст.* [Біблейская герменеўтыка ўкраінскай польскамоўнай прозы канца XVI — пачатку XVII ст.], дата абароны — 11.11.2008 г. у Інстытуце літаратуры імя Т. Р. Шаўчэнкі Нацыянальнай акадэміі навук Украіны). Тэма доктарскай дысертацыі: *Польська і українська польскамоўна проза XVII ст.* [Польская і ўкраінская польскамоўная проза XVII ст.], дата абароны — 07.04.2017 г. у Кіеўскім нацыянальным універсітэце імя Тараса Шаўчэнкі. Навуковыя і навучальныя выданні: манаграфія *Біблійний вимір української польскамоўної прози поберестейської доби* [Біблейскае вымярэнне ўкраінскай польскамоўнай прозы пасля Берасцейскай уніі] (Луцк, 2008), навучальны дапаможнік для студэнтаў вышэйшых навучальных устаноў *Подорож довкола світу. Вивчаємо польську мову* [Вандроўка вакол свету. Вывучаем польскую мову] (Луцк, 2011), манаграфія *Риторичний простір польскамоўної прози XVII ст.* [Рытарычная прастора польскамоўнай прозы XVII ст.] (Луцк, 2015). E-mail: pyza_sv[at]wp.

[Przekład białoruski / тлумачэнне на беларускую мову: Eugeniusz Pańkow i Olga Pańkowa]

IRENA KOSIOROWSKA-MAJKA (Opole, Poland)

E-mail: irenakm1[at]o2.pl

Some remarks about the old schools of Latin in Silesia

The classical studies and classic humanistic grammar schools in the past used to pave the way for providing young men and women high quality education and the importance of Latin was appreciated even among technical courses. Nowadays opinions about having it as a teaching subject are divided. Not many schools in Poland teach Latin and according to the Ministry of Education only 3.8% high school students learn the language¹. Many educators think that not everyone can be taught all the subjects at the same time. Prof. Jerzy Łanowski, an authority in Polish classical studies, used to say that ‘not everybody deserves exposure to Latin, not everyone needs to study it, it is a privilege for the chosen ones’². Is Latin completely dead? Has the longing for knowing the source vanished? Will the source dry up and will *barbaricum* take over? Nowhere else but in old Silesia could one hear the opposition raising the voice, who in the 17th and 18th century knew that any departure from humanistic studies could not bring anything good. At the time of the Reformation Ambroży Moiban³, the leader of Silesian Lutherans, defended the culture and the literature against radical Lutheran Puritans who in turn, in the name of religion and Christian morality, opposed and misinterpreted the antiquity. Moiban shows that in every critical historical period, be it even revolutionary, there are always those who will stop at nothing in closing down schools, trying to convince the people that funding them is pointless. The fall of culture and schooling begins with neglect of the humanistic studies. The disdain for *studia humaniora* becomes even more evident in places where dangerous extremes are voiced loudest. One can

¹ Source – vide: Fundacja na Rzecz Badania i Promocji Kultury Klasycznej Traditio Europae, URL: <http://www.facebook.com/lacinawszkole> [Access 12.01.2016]; Fundacja na Rzecz Badania i Promocji Kultury Klasycznej Traditio Europae, URL: <http://www.traditio-europae.org> [Access: 12.01.2016].

² J. Łanowski, *O jedynym boskim cudzie świata antycznego*, Opole 1993 [the lecture on the Antic Culture Days (Dni Kultury Antycznej)].

³ J. Budzyński, *Paideia humanistyczna, czyli wychowanie do kultury. Studium z dziejów klasycznej edukacji w gimnazjach XVI-XVIII wieku (na przykładzie Śląska)*, Wydawnictwo WSP, Częstochowa 2003, p. 63.

see the drop in the overall level of people's literacy, closure of schools and barbarization of the society.

Silesia has a long history of scientific disciplines developing alongside humanistic studies. The Latin humanistic schools have been developing strongest in this area. There were over a hundred such schools located in Silesia at the beginning of the 16th century compared to a dozen or so in Poland. This influenced the development of other disciplines in neighbouring lands. Prof Ryszard Gansiniec once wrote that 'the humanistic studies in the Cracow Academy were possible thanks to Silesian scholars who took the academic chairs there as the very first ones'⁴. This significant influence was later confirmed by those researching the academic life in the Academy. Silesian men of letters upon leaving their grammar schools were in possession of interesting book collections, often containing unconventional items, which they later used when giving lectures in Cracow. Famous European physicians⁵ such as Laurentius Schotlz von Rosenau (1552-1599)⁶, the owner of the renowned Wrocław garden, 'even more renowned than Wrocław itself' as the saying went, were taught at the St. Elizabeth grammar schools in Wrocław. He later studied in Wittenberg, Padua and Bologna. Daniel Rindfleisch-Bucretius (1562-1621)⁷, another famous doctor from Silesia, who attended a Silesian humanistic grammar school, became known as the co-author of modern anatomy. He played a crucial role in publishing the scientific legacy of famous European physicians such as Giulio Cesare Casseri and Adriaan van de Spiegel (Spigelius, 1578-1625)⁸. Historical facts show that Daniel Bucretius was the editor, and possibly a co-author of the revolutionary anatomical work *'The Human Body Factory'*. It is worth mentioning that this renowned doctor, scientist and humanist, in the preface to this book, explained the reasons behind the neglect of Latin in his literary craft. He saw the task of writing the anatomy textbook on the basis of his master's legacy as a literary challenge, sort of a 'participation in the literary republic of the time'. Bucretius was worried about such an ambitious task because, as he explained 'he had had a long break from writing' (*rem maxime Reipublicae Literariae me utilem praestitutum non credebam longo intervallo*)⁹.

⁴ Vide: R. Gansiniec, *Wkład czołowych przedstawicieli ziemi śląskiej w kształtowanie się myśli poznawczej i literatury polskiego Odrodzenia*, [in:] *Pallas Silesia. Antyk na Śląsku*, t. 1, red. Józef Budzyński, Fundacja „Pallas Silesia” na Rzecz Neolatynistyki Śląskiej, Katowice 1997, p. 10-33; Prof. dr Ryszard Gansiniec, *Z życia i twórczości. Materiały posesyjne*, do druku przygotował Józef Śliwiok, Górnos Śląskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk im. Walentego Roździeńskiego, Katowice 1997, pp. 91.

⁵ Vide: B. Gaj, *Ślązaczka. Pomiędzy rustica grossa i Pallas Silesiae – portret kobiety w literaturze łacińskiego Śląska*, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2010, p. 149, seria: Studia i Monografie - Uniwersytet Opolski, nr 441.

⁶ Ibidem, p. 187.

⁷ Ibidem, pp. 191, 213-214, 217.

⁸ Ibidem, p. 191.

⁹ Ibidem, p. 194.

The curricula set out by the humanistic grammar schools, the classical *Lateinschule*, gave the students a good start into various professions, not only those perceived as humanistic. They encompassed Latin, Greek, Hebrew, reading source material from Cicero, Terentius, Virgil, Isocrates, Xenophon, Homer as well as Hebrew script. Much emphasis was put on rhetoric and declamation exercises, preparation of theatre plays, poetics *ad imitationem Virgilii aut Horatii*¹⁰, hence the reason why Silesian education had its 'poetic' reputation giving way to the achievements of renowned poets such as Martin Opitz (1597-1639)¹¹, Laurentius Corvinus (1465-1527)¹², or Caspar Ursinus Velius (1493-1593)¹³. One of the most important points of a grammar school curriculum was the teaching of catechism and the analysis of a Sunday reading from the Bible, the study of logic and physics, ethics and law, mathematics and music. Apart from that it was common practice for professors to tutor their students individually in response to the high demand for good education in those days.

Schools in question were founded during the 13th century¹⁴. There are currently two founding documents from the Wrocław schools: St Elizabeth's and St Mary Magdalena's. Altogether there were fourteen schools established by the end of the 13th century in Silesia's main cities. The St Mary Magdalena's school of Latin, established in 1267, retained its Catholic character until the dawn of the Reformation and as of 1570 it was a German-speaking school. Its curriculum was continually modernized and by the middle of the 18th century it was broadened to teaching mathematics, foreign languages, dance, and also fencing. Throughout the generations this school had retained its humanistic character but the situation changed after World War II.

One of the most prominent schools in Wrocław in the 16th and 17th centuries was the City School, known also as the St Elizabeth Grammar School. Despite the existence of a renowned Jesuit college in Wrocław the elite preferred to send their children to the *Elizabethanum*. Professor Józef Budzyński researched

¹⁰ Vide: J. Budzyński, *Horacjanizm w liryce polsko-lacińskiej Renesansu i Baroku*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Lódź 1985, p. 53, seria: Rozprawy Literackie.

¹¹ Vide: *Ślązacy od czasów najdawniejszych do współczesności. Schlesier von den frühesten Zeiten bis zur Gegenwart*, t. 3, pod red. Joanny Rostropowicz, przekład z języka polskiego na język niemiecki: Josef Gonschior [et al.], przekład z języka niemieckiego na język polski: Janusz Krosny, Joanna Rostropowicz, Przemysław Rostropowicz, Górnośląskie Centrum Kultury i Spotkań im. Eichendorffa, Editio Silesia, Fundacja Nauki i Kultury na Śląsku, Łubowice-Opole, 2009, p. 206-208.

¹² Vide: D. Rott, *Wawrzyniec Korwin w kręgu wrocławskich miłośników antyku*, [in:] *Tradycje kultury antycznej na Śląsku. Praca zbiorowa*, t. 1, pod red. Joanny Rostropowicz, Uniwersytet Opolski, Opole 1997, p. 57-71.

¹³ Vide: *Ślązacy...*, op. cit., p. 254-256.

¹⁴ Vide: J. Budzyński, *Tradycje literackie i teatralne humanistycznych szkół Śląska od średniowiecza do oświecenia*, „Szumacher”, Kielce 1996, p. 5, seria: Spotkania z Literaturą, nr 19.

the schools of that time very thoroughly in his publications and details about these findings can be found there¹⁵.

Rhetoric and classic Latin dominated the curricula of both Protestant and Catholic schools. Much emphasis was put on exercising declamations as the basis for the theatrical craft. Oratory exercises, short stage plays, recitals, speech composition were not only an introduction into the world of theatre but also exercises in memory, familiarization with public speaking but mostly learning to use Latin, Greek and German.

After the Reformation, which brought on an interesting and Antiquity-focused educational landscape, there arrived a new crisis for the grammar schools – the time of Enlightenment and the Prussian reforms. The main purpose of the 1763 reform was compulsory education (the so-called ‘school coercion’) as well as compulsory school reporting back to the state. Various sanctions were imposed upon schools such as the removal of Latin and replacing it with German. Some of the first published documents were the *General Rules for Catholic Schools* and *The Instruction for Village Schools and Parsons*, prepared by Jan Ignacy Felbiger (1724- 1788), a renowned Silesian educator. These documents were probably the prototypes for the Polish National Education Commission which was established later¹⁶. The reform initiative in Prussia gained momentum in the second part of the 18th century and Catholic schools were affected as of 1774 under the *Schulreglement für die Universität in Breslau und die katholischen Gymnasien in dem Herzogtum Schlesien und der Grafschaft Glatz* regulations. As a result, a different kind of school was emerging, the so-called ‘real schools’, city schools where much emphasis was put on mathematics, nature studies, history, geography and modern languages. Some grammar schools limited the teaching of Latin, others such as the Jesuit Grammar School in Wrocław, expanded the list of classic texts to be read by students. These included the works of Vitruvius and Catullus¹⁷. However the previously dominant type of classical education deeply rooted in practical use of Latin and Greek, was lost. Many professors who were also authors of school plays discussed these issues and objected to a complete removal of Latin from schools. New and interesting ideas were emerging such as the one proposed by Karol Friedrich Flögel who in his 1769 school program assumed three types of studies: the study of nature, the study of antiquity and the study of modernity. Thirty years prior to that, in 1738, Christian Stieff, the rector of Wrocław Elizabethan Grammar School, published an interesting document, the school drama program titled *The Renewed and Universal Barbaric Threat in the Humanistic*

¹⁵ Vide: J. Budzyński, *Paideia humanistyczna...*, op. cit., ibidem.

¹⁶ Ibidem, p. 246.

¹⁷ Ibidem, p. 247.

*Field (Litterarum barbaries passim denuo imminens)*¹⁸. The ‘barbarity’ in question was the perceived degradation in the knowledge of the ancient languages and science. He did not believe in the educational reform but he believed that after his death there would come a revival of the study of humanistic science and art but the formula would be different. That is exactly what happened later when at the turn of the 18th century a Neo-hellenic Renaissance of antiquity began. After Humboldt’s Prussian education reform in the 19th century Latin became a compulsory subject in humanistic schools at a rate of eight hours per week. The final written exams at the end of the high schools included Latin.

Lessons in Latin were at the time a different subject. It was not particularly liked by students since the teaching methods left a lot to wish for. Corporal punishment as a form of motivation for learning was commonplace in many schools. Professor Manfred Korfman from the University of Tübingen, who for the past twenty years has been conducting archaeological excavation near Troy, claims that the level of school essays at the time was higher than those written by today’s university students. There is an essay by a seventeen-year-old Karl Marx from those days written in classical Latin. The subject matter included observations on ancient Romans who disregarded rhetoric as being useless while planting pea plants or impaling their enemies, all of it written using *ablativum absolutum cum causale*. The research carried out by Winckelmann, Lessing, Herder and other Germans, Dutchmen and Englishmen became deeply rooted in the source study of philosophy, art and ancient religions but also in the history of the European culture based on aesthetics and classical thought. To this day all encyclopedias connect this important 19th century scientific trend, known as the *Altertumswissenschaft*, with the universal education in Germany, the discussion of which was championed mainly in Silesia with its rich variety of schooling. The notion of *Altertumswissenschaft*, which shaped the modern humanistic studies, had strong links with the Latin grammar school of the time. These facilities gave their students a solid base of participation in contemporary culture and prepared them for the world of science as well.

All of the above mentioned and other renowned professors from the old Silesian *Lateinschulen* were included among the great scholars of the ‘old Silesia’ where the humanistic study was dominated by and passed on in Latin. They represented a model of education which became the driving force of European culture in the 19th and 20th century. Unfortunately the language was removed once more from schools after World War I by the totalitarian regimes. The Bolsheviks removed Latin from school curricula because it was perceived as subject of the elite.

¹⁸ Ibidem, p. 251.

I was only reinstated after the Perestroika¹⁹. The Americans ‘democratized’ the education and as a result Latin became redundant there. The Third Reich perceived Latin in a peculiar way, Joseph Goebbels’s propaganda speeches were based on ancient Roman patterns. In Mussolini’s fascist Italy there was always the drive to continue the traditions of *Imperium Romanum* with Latin being at the forefront. After World War II the language came back into the classrooms but only to a limited extent, in specialist classes such as humanistic, biology or chemistry ones. Polish schools, including Silesian schools, were forced into ‘dehumanizing the curricula’ and pushing Latin out²⁰. The final nail in the coffin was put in by the Polish Ministry of Education in 1992 when it allowed school principals to enforce teaching of a second modern language or Latin. Due to the international situation and demand for modern western languages Latin could not win this fight. In the 1960s it was perceived as irrelevant in the modern western world due to the student protests.

What is the current situation of Latin and the state of the knowledge about antiquity today? This can be discussed in greater detail in a different article but the question remains relevant. Nowadays very few people discuss the grammatical complexities of *ablativus absolutus*, *accusativus cum infinitivo*. Latin in its entirety is studied only by theologians. Lawyers and doctors tend to know only the minimum terminology required for their professions but this is bound to change as English is slowly replacing Latin in many ways. The modern-day *lingua franca*, the English language, is the dominant method of online communication, mostly due to the abundance of social media channels. There is, however, room for Latin on the Internet as well. The term ‘status’, one of the most common notions on Facebook, describes the user’s state of mind and much like the ‘profile’ are both Latin terms. The ‘album’, part of the user’s profile, in ancient Rome meant ‘part of the wall allocated for announcements’ but on Facebook it is a space designed to host the user’s photos. One of the best known symbols used by Facebook is the famous ‘Like’ button with the ‘thumb up’ icon. If we add all that together the spirit of ancient Rome still lives on the 21st century Internet.

Latin as a language lives on after all as it still has many admirers. The Latin traditions live on in the Catholic Church where they unite the congregations, being no-body’s property and at the same time having a universal value. The Latin Letters Bureau at the Vatican Secretary of State has seven people working on translating the Church’s most important documents into Latin.

¹⁹ In the time of the XCI General Meeting of the Polish Philological Society in Toruń, (September 15-17, 1995) the guests from Vilnius (e.g. Prof. E. Ulcinaite) said, how they enjoy, that Latin was coming back to schools. They demonstrated a hand-book that was prepared to print.

²⁰ Vide: B. Brzuska, *Sytuacja łaciny jako przedmiotu szkolnego w PRL, w latach 1944-1977*, URL: <http://old.al.uw.edu.pl/pliki/B%20Brzuska%20-%20Lacina%20w%20PRL.pdf> [Access: 12.01.2016].

The Latin language is part of the European identity. It is said that knowing it allows the speaker to master other languages more easily. Ireneusz Kania, a political analyst and translator explains this in an interview published in NTO (12.07.2013):

“While studying a language we activate areas of our intellect that are rarely used under normal circumstances. I am talking here about memory, the power of concentration, cognition and finally the very specific ability to think in abstract terms and symbols, often used in algebra or chess. You need to activate and train them.”

Let us hope that the ‘renewed and universal barbarization threat’ to the humanistic study in our time will turn into a revival of the humanistic art and science along with its Greek and Roman heritage. This revival is at this time not yet known. *Contra spem spero*.

Abstract (Summary) in English / Abstrakt (Streszczenie) po angielsku:

The author discusses the history of teaching Latin in schools in Silesia in the article “Some remarks about the old schools of Latin in Silesia”. There was used the historiographical method of research in the paper. Much attention is devoted the period between the sixteenth and the eighteenth centuries when the use Latin developed very rapidly bonding a culturally diverse society. In this context there appears a reflection on the state of teaching Latin in modern times and it is not a favorable prospect to develop. The language of Ancient Romans is understood by few and complex grammatical structures adorn only pages of Latin grammar books.

Key-words in English / Słowa-klucze po angielsku:

Humanistic School of Latin, teaching Latin in modern times, Silesia, neo-Latin culture.

Tytuł po polsku / Title in Polish:

Kilka uwag o dawnych szkołach łaciny na Śląsku

Abstrakt (Streszczenie po polsku) / Abstract (Summary) in Polish:

Autorka omawia historię nauczania łaciny w szkołach na Śląsku w artykule pt. *Kilka uwag o dawnych szkołach łaciny na Śląsku* (Some remarks about the old schools of Latin in Silesia). W artykule użyto historiograficznej metody badań. Wiele uwagi poświęcono okresowi pomiędzy szesnastym a osiemnastym wiekiem,

kiedy to używano łaciny rozwijanej bardzo szybko do tworzenia więzi kulturalnie zróżnicowanej społeczności. W tym kontekście pojawia się refleksja na temat stanu nauczania łaciny w czasach nowożytnych, jednak tu nie było korzystnej perspektywy rozwoju. Język starożytnych Rzymian był zrozumiały tylko przez niewielu a kompletne struktury gramatyczne ozdabiały tylko stronicę łacińskich książek gramatycznych.

[Polish translation / polski przekład / by Marek Mariusz Tytko]

Key words in English:

Humanistyczna szkoła łaciny, nauczanie łaciny w nowożytności, Śląsk, kultura neolacińska.

Bibliography / Bibliografia:

Unpublished materials:

Łanowski Jerzy, *O jedynym boskim cudzie świata antycznego*, Opole 1993 [the lecture on the Antic Culture Days (Dni Kultury Antycznej)].

Published materials:

Budzyński Józef, *Horacjanizm w liryce polsko-łacińskiej Renesansu i Baroku*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1985, pp. 241, seria: Rozprawy Literackie, nr 49.

Budzyński Józef, *Paideia humanistyczna, czyli wychowanie do kultury. Studium z dziejów klasycznej edukacji w gimnazjach XVI-XVIII wieku (na przykładzie Śląska)*, Wydawnictwo WSP, Częstochowa 2003, pp. 602, [2].

Budzyński Józef, *Tradycje literackie i teatralne humanistycznych szkół Śląska od średniowiecza do oświecenia*, „Szumacher”, Kielce 1996, pp. 51, [2], seria: Spotkania z Literaturą, nr 19.

Gaj Beata, *Ślązaczka. Pomiędzy rustica grossa i Pallas Silesiae – portret kobiety w literaturze łacińskiego Śląska*, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2010, pp. 332, [2], seria: Studia i Monografie - Uniwersytet Opolski, nr 441.

Gansiniec Ryszard, *Wkład czołowych przedstawicieli ziemi śląskiej w kształtowanie się myśli poznawczej i literatury polskiego Odrodzenia*, [in:] *Pallas Silesia. Antyk na Śląsku*, t. 1, red. nac. Józef Budzyński, Fundacja „Pallas Silesia” na Rzecz Neolatynistyki Śląskiej, Katowice 1997, p. 10-33.

Prof. dr Ryszard Gansiniec, *Z życia i twórczości. Materiały posesyjne*, do druku przygotował Józef Śliwiok, Gómośląskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk im. Walentego Rożdżeńkiego, Katowice 1997, pp. 91.

Rott Dariusz, *Wawrzyniec Korwin w kręgu wrocławskich miłośników antyku*, [in:] *Tradycje kultury antycznej na Śląsku. Praca zbiorowa*, t. 1, pod red. Joanny Rostropowicz, Uniwersytet Opolski, Opole 1997, p. 57-71.

Ślązacy od czasów najdawniejszych do współczesności. Schlesier von den frühesten Zeiten bis zur Gegenwart, t. 3, pod red. Joanny Rostropowicz, przekład z języka polskiego na język niemiecki: Josef Gonschior [et al.], przekład z języka niemieckiego na język polski: Janusz Krosny, Joanna Rostropowicz, Przemysław Rostropowicz, Gómośląskie Centrum Kultury i Spotkań im. Eichendorffa, Editio Silesia, Fundacja Nauki i Kultury na Śląsku, Łubowice-Opole, 2009, p. 312.

Tradycje kultury antycznej na Śląsku. Praca zbiorowa, vol. 1, pod red. Joanny Rostropowicz, Uniwersytet Opolski, Opole 1997, pp. 357.

Electronic materials:

Brzuska Barbara, *Sytuacja łaciny jako przedmiotu szkolnego w PRL, w latach 1944-1977*, URL: <http://old.al.uw.edu.pl/pliki/B%20Brzuska%20-%20Lacina%20w%20PRL.pdf> [Access: 12.01.2016].

Fundacja na Rzecz Badania i Promocji Kultury Klasycznej Traditio Europae, URL: <http://www.facebook.com/lacinawszkole> [Access: 12.01.2016].

Fundacja na Rzecz Badania i Promocji Kultury Klasycznej Traditio Europae, URL: <http://www.traditio-europae.org> [Access: 12.01.2016].

Information about the author / Informacje o autorze:

Information about the author in English:

Irena Kosiorowska-Majka, M.A., a Latinist and Hellenist, a graduate of the Institute of Classical Philology and the Culture of Antiquity of the Philological Faculty at the University of Wrocław (1982). Her M. A. thesis was entitled *Postać Odyseusza w tragediach Eurypidesa* [The figure of Odysseus in Euripides' tragedies]. She works at the Foreign Language Centre of the University of Opole, teaching Latin and Greek. She is a doctoral student (since 2012) at the Historical Faculty of the University of Opole, a member of the Opole Filological Society (since 1984) and co-organizer of the Conference of „Latin Live“ in Kamień Śląski (2011). She also deals with the teaching of Latin at schools, e.g. in The Catholic High School in Opole. Her publications include: *Altertumwissenschaft i humanistyczna szkoła łacińska* [Archeology and the humanistic Latin school] [in] *Antiquitate imbuti. Uczeń z dawnych ziem pruskich w badaniach nad starożytnością i epokami późniejszym* [Antiquitate imbuti. Scholars of the old Prussian regions and their research on Antiquity and later epochs], edited by B. Gaj (Opole 2014) and *Elementy mitologiczne w rzeźbach fontann na Śląsku Opolskim* [Mythological elements in the sculptures of the fountains in Opole Silesia] [in] *Morze w kulturze starożytnych Greków i Rzymian* [The sea in the culture of the ancient Greeks and Romans], (Opole 1995). Her research also includes the history of medicine in Silesia in the 16th-18th century and the literary achievement of the medical doctors of that time. E-mail: [irenakm\[at\]jo2.pl](mailto:irenakm[at]jo2.pl)

[Translated into English by Teresa Bela]

Informacja o autorce po polsku / Information about the author in Polish:

Irena Kosiorowska-Majka, mgr, latynistka i hellenistka, absolwentka filologii klasycznej Uniwersytetu Wrocławskiego (1982), tytuł magistra uzyskała na podstawie pracy magisterskiej pt. *Postać Odyseusza w tragediach Eurypidesa* (1982) w Instytucie Filologii Klasycznej i Kultury Antycznej na Wydziale Filologicznym tegoż uniwersytetu, lektorka języka łacińskiego i greckiego, pracownica Studium Języków Obcych Uniwersytetu Opolskiego, doktorantka Wydziału Historycznego Uniwersytetu Opolskiego (od 2012), członkini Opolskiego Towarzystwa Filologicznego (od 1984), współorganizatorka Konferencji „Łaciny Żywej” w Kamieniu Śląskim (2011). Zajmuje się też dydaktyką łaciny w szkołach, m.in. w Katolickim Liceum Ogólnokształcącym w Opolu. Publikacje: *Altertumwissenschaft i humanistyczna szkoła łacińska*, [w:] *Antiquitate imbuti. Uczeń z dawnych ziem pruskich w badaniach nad starożytnością i epokami późniejszymi*, pod red. B. Gaj (Opole 2014), *Elementy mitologiczne w rzeźbach fontann na Śląsku Opolskim*, [w:] *Morze w kulturze starożytnych Greków*

i Rzymian, Opole 1995). Problematyka badawcza obejmuje historię medycyny na Śląsku w XVI-XVIII wieku oraz literackie osiągnięcia lekarzy w tym czasie. E-mail: irenakm1[at]o2.pl

Informace o autorce v češtině / Information about the author in Czech:

Irena Kosiorowska-Majka, Mgr., latinistka a helénistka, absolventka klasické filologie Vratislavské univerzity (Uniwersytet Wrocławski; 1982), titul magistra získala na základě obhajoby magisterské práce *Postać Odyseusza w tragediach Eurypidesa* (Postava Odysea v Euripidových tragédiích) na Ústavu klasické filologie a antické kultury (Instytut Filologii Klasycznej i Kultury Antycznej) Filologické fakulty (Wydział Filologiczny) téže univerzity v r. 1982. Je lektorkou latiny a řečtiny, působí na Studiu cizích jazyků Opolské univerzity (Studium Języków Obcych Uniwersytetu Opolskiego), od r. 2012 je doktorandkou Historické fakulty Opolské univerzity (Wydział Historyczny Uniwersytetu Opolskiego), od r. 1984 je členkou Opolského filologického sdružení (Opolskie Towarzystwo Filologiczne), spoluorganizovala Konferenci „Živé latiny“ (Konferencja „Łaciny Żywej“) v Kamení Slezském (Kamień Śląski) v r. 2011. Zabývá se didaktikou latiny ve školách, mj. v Katolickém všeobecně vzdělávacím lyceu (Katolickie Liceum Ogólnokształcące) v Opolích. Publikace: *Altertumwissenschaft i humanistyczna szkoła łacińska*, [w:] *Antiquitate imbuti. Učení z dawnych ziem pruskich w badaniach nad starożytnością i epokami późniejszymi*, pod red. B. Gaj (Altertumwissenschaft a latinská humanistická škola, in *Antiquitate imbuti. Vzdělanci z dávných pruských zemí ve výzkumech antiky a pozdějších epoch*; red. Beata Gaj; Opole, 2014), *Elementy mitologiczne w rzeźbach fontann na Śląsku Opolskim*, [w:] *Morze w kulturze starożytnych Greków i Rzymian* (Mytologické prvky na fontánách v Opolském Slezsku, in *Moře v kultuře starověkých Řeků a Římanů*; Opole, 1995). Výzkumné zaměření obsahuje dějiny medicíny ve Slezsku v XVI. – XVIII. století a literární úspěchy lékařů v této době. E-mail: irenakm1[at]o2.pl

[Český překlad / Translation into Czech by Libor Martinek]

Informácie o autorky v slovenčine / Information about the author in Slovak:

Irena Kosiorowska-Majka, Mgr., latinčínárka a helenistka, absolventka klasickej filológie Vroclavskej univerzity (Uniwersytet Wrocławski; 1982), titul magistra získala na základe obhajoby magisterskej práce *Postać Odyseusza w tragediach Eurypidesa* (Postava Odysea v Euripidových tragédiách) na Ústave klasickej filológie a antickej kultúry (Instytut Filologii Klasycznej i Kultury Antycznej) Filologickej fakulty (Wydział Filologiczny) tej istej univerzity v r. 1982. Je lektorkou latinčiny a gréčtiny, pracovníčkou Štúdia cudzích jazykov Opolskej univerzity (Studium Języków Obcych Uniwersytetu Opolskiego), od r. 2012 je doktorandkou Fakulty histórie Opolskej univerzity (Wydział Historyczny Uniwersytetu Opolskiego), od r. 1984 je členkou Opolského filologického združenia (Opolskie Towarzystwo Filologiczne), spoluorganizovala Konferenciu „Živej latinčiny“ (Konferencja „Łaciny Żywej“) v Kamení Sliezskeho (Kamień Śląski) v r. 2011. Zaoberá sa didaktikou latinčiny na školách, okrem iného v Katolíckom všeobecne vzdelávacom lýceu (Katolickie Liceum Ogólnokształcące) v Opole. Publikácie: *Altertumwissenschaft i humanistyczna szkoła łacińska*, [w:] *Antiquitate imbuti. Učení z dawnych ziem pruskich w badaniach nad starożytnością i epokami późniejszymi*, pod red. B. Gaj (Altertumwissenschaft a latinská humanistická škola, in *Antiquitate imbuti. Vzdělanci z dávných pruských zemí vo výskume antiky a neskorších epoch*; red. Beata Gaj; Opole, 2014), *Elementy mitologiczne w rzeźbach fontann na Śląsku Opolskim*, [w:] *Morze w kulturze starożytnych Greków i Rzymian* (Mytologické prvky na fontánach v Opolskom Sliezskeho, in *More v kultúre starovekých Grékov a Rimanov*; Opole, 1995). Výskumné zameranie obsahuje dejiny medicíny v Sliezskeho v XVI. – XVIII. storočí a literárne úspechy lekárov v tej dobe. E-mail: irenakm1[at]o2.pl

[Slovenský preklad / Translation into Slovak by Ivica Hajdučeková]

**Информация об авторе по-русски /
Справка об авторе на русском языке /
Information about the author in Russian:**

Ирена Косеровская-Майка, магистр, специалист по классической филологии (латинский и древнегреческий языки), выпускница отделения классической филологии во Вроцлавском университете (1982). Степень магистра получила на основании защиты диссертации *Postać Odyseusza w tragediach Eurypidesa* [«Образ Одиссея в трагедиях Эврипида»] (1982) в Институте классической филологии и античной культуры на филологическом факультете того же университета. Преподаватель латинского и древнегреческого языков, сотрудница курсов иностранных языков Опольского университета, докторант исторического факультета Опольского университета (с 2012 года), член Опольского филологического общества (с 1984 года), один из организаторов конференции «Живая латынь» (Konferencja „Łacina Żywa“) в Камене Шлёнском (2011). Занимается методикой преподавания латыни в школах, преподаёт в Католическом общеобразовательном лицее в Ополе. Публикации: *Altertumwissenschaft i humanistyczna szkoła łacińska*, [w:] *Antiquitate imbuti. Uczeń z dawnych ziem pruskich w badaniach nad starożytnością i epokami późniejszymi*, pod red. B. Gaj [«Altertumwissenschaft i латинская гуманистическая школа» в издании «Antiquitate imbuti. Учёные на древних прусских землях в изучении античности и более поздних эпох»] (ред. Беата Гай; Ополе, 2014), *Elementy mitologiczne w rzeźbach fontann na Śląsku Opolskim*, [w:] *Morze w kulturze starożytnych Greków i Rzymian* [«Мифологические элементы в фонтанных скульптурах в Опольском Шлёнске» в издании «Море в культуре древних греков и римлян»] (Ополе, 1995). Исследовательская проблематика включает историю медицины в Силезии (Шлёнск) XVI–XVIII веков и литературные достижения докторов тех времён. E-mail: irenakm1[at]o2.pl

[Русский перевод: Надежда Георгиевна Колошук / Translation into Russian by Nadiya Koloshuk]

**Інформація про автора /
Довідка про автора українською мовою /
Information about the author in Ukrainian:**

Ірена Косьоровська-Майка, магістр, фахівець із латини та давньогрецької мови, випускниця відділення класичної філології Вроцлавського університету (1982), ступінь магістра отримала на підставі захисту магістерської праці *Postać Odyseusza w tragediach Eurypidesa* [«Постать Одиссея у трагедіях Еврипіда»] (1982) в Інституті класичної філології та античної культури на філологічному факультеті того ж університету. Викладач латини і грецької мови, співробітниця курсів іноземних мов в Опольському університеті, докторантка історичного факультету Опольського університету (із 2012 року), член Опольського філологічного товариства (із 1984 року), співорганізаторка конференції «Латина жива» (Konferencja „Łacina Żywa“) в Каменю Шльонським (2011). Викладає латину в школах, зокрема в Католицькому загальноосвітньому лиціє в Ополе. Публікації: *Altertumwissenschaft i humanistyczna szkoła łacińska*, [w:] *Antiquitate imbuti. Uczeń z dawnych ziem pruskich w badaniach nad starożytnością i epokami późniejszymi*, pod red. B. Gaj [«Altertumwissenschaft i латинська гуманістична школа» у виданні «Antiquitate imbuti. Вчені з давніх пруських земель у вивченні античності і пізніших епох»] (ред. Беата Гай; Ополе, 2014), *Elementy mitologiczne w rzeźbach fontann na Śląsku Opolskim*, [w:] *Morze w kulturze starożytnych Greków i Rzymian* [«Міфологічні елементи у фонтанних скульптурах в Опольському Шльонську» у виданні «Море в культурі стародавніх греків та римлян»] (Ополе, 1995).

Дослідницька проблематика включає історію медицини в Сілезії (Шльонську) у XVI–XVIII століттях та літературні досягнення лікарів у ті часи. E-mail: irenakm1[at]o2.pl

[Український переклад Надія Георгіївна Колошук /
Translation into Ukrainian by Nadiya Koloshuk]

Звесткі пра аўтара па-беларуску / Information about the Author in Belarusian:

Ірэна Касяроўская-Майка, магістр, лаціністка і эленістка, выпускніца класічнай філалогіі Вроцлаўскага ўніверсітэта (1982). Ступень магістра атрымала на падставе абароны дысертачыі *Postać Odyseusza w tragediach Eurypidesa* [Постаць Адыеся ў трагедыях Эўрыпіда] (1982) у Інстытуце класічнай філалогіі і антычнай культуры філалагічнага факультэта ўзгаданага вышэй ўніверсітэта. Лектар лацінскай і старажытнагрэчаскай моваў, супрацоўніца навуковых курсаў замежных моваў Апольскага ўніверсітэта, аспірант гістарычнага факультэта Апольскага ўніверсітэта (з 2012 года), член Апольскага філалагічнага таварыства (з 1984 года), адзін з арганізатараў канферэнцыі *Łaciny Żywej* [Жывой латыні] у Камені Сілезскім (2011). Займаецца метадыкай выкладання латыні ў школах, выкладае ў Каталіцкім агульнаадукацыйным ліцэі ў Аполе. Публікацыі: *Altertumwissenschaft i humanistyczna szkoła łacińska*, [w:] *Antiquitate imbuti. Uczni z dawnych ziem pruskich w badaniach nad starożytnością i epokami późniejszymi*, пад рэд. Б. Гай [Altertumwissenschaft i лацінская гуманістычная школа [y] Antiquitate imbuti. Навукоўцы на старажытных прускіх землях у вивучэнні антычнасці і пазнейшых эпох] (Аполе, 2014), *Elementy mitologiczne w rzeźbach fontann na Śląsku Opolskim*, [w:] *Morze w kulturze starożytnych Greków i Rzymian* [Міфалагічныя элементы ў фантачных скульптурах у Апольскай Сілезіі [y] Мора ў культуры старажытных грэкаў і рымлян] (Аполе, 1995). Праблематыка даследаванняў уключае гісторыю медыцыны ў Сілезіі XVI–XVIII стагоддзяў і літаратурныя дасягненні медыкаў таго часу. E-mail: irenakm1[at]o2.pl

[Przekład białoruski / Тлумачэнне на беларускую мову: Eugeniusz Pańkow i Olga Pańkowa]

HANA BEDNAŘIKOVÁ (Olomouc, Czech Republic)

E-mail: gioconda.2005[at]post.cz

Bílek, Zeyer, Březina: dialog mezi tvary a slovy

Umělecké a osobní setkání Františka Bílka s Juliem Zeyerem a Otokarem Březinou vychází z jejich vzájemného vnitřního souznění a má také svůj přesah, který vychází z přirozených souvislostí, jež existují mezi řečí výrazových prostředků ve výtvarném umění a v literatuře. Bílkovo dílo bývá obecně řazeno do období secese a do uměleckého kánonu symbolismu: ke kontextu dobové ikonografie¹ odkazují především protáhlé vertikální linie většiny jeho soch, ale také způsob zobrazení lidských postav s výrazně stylizovanými gesty rukou a s důrazem na ornamentální detail (bohatý vlas, řasnatá roucha, hvězdy, stylizace vegetativních motivů nebo písmen). Ve své tvorbě Bílek zároveň usiloval o propojení s uměleckým řemeslem (knižní práce, keramika), a ani jeho vlastní literární tvorba² nebyla pouze doprovodnou součástí výtvarného projevu, ale představovala de facto autonomní reprezentaci a vyjádření uměleckého názoru. Všechny tyto polohy Bílkova díla pak v širším smyslu rezonují se syntetickými koncepcemi secesního kánonu.

Ponecháme-li prozatím stranou rozměry Bílkova lidského, uměleckého a duchovního dialogu se Zeyerem a Březinou, je možno konstatovat, že jeho dílo našlo ohlas a sympatie především v okruhu jeho vrstevníků, tedy mezi představiteli generace devadesátých let 19. století, a to především mezi autory z okruhu *Moderní revue*. O Bílkovi se s uznáním vyjadřoval například symbolistický básník Karel Hlaváček, který byl současně nadaným výtvarníkem i výtvarným kritikem, pro spirituální kontext Bílkova sochařského projevu měl hluboké pochopení zejména Jiří Karásek ze Lvovic, ale také přední mluvčí generační kritiky Arnošt Procházka, který u příležitosti souhrnné výstavy Bílkových děl v roce 1908 napsal:

¹ Do tohoto vývojového kontextu řadí Bílka například Petr Wittlich nebo Marcela Mrázová-Schusterová.

² M. Mrázová-Schusterová, *Duchovní umění Františka Bílka*, red. Luděk Novák a Miroslav Lamač, r. 1966, nr 2, s. 63-73.

„Bílek je šťastná a blahoslavená výminka v české skulptuře. Požehnaný umělec, nad nímž se vznáší Duch svatý. A je krutou obžalobou, že národ tak chudý, prachudý na opravdové umělce, neposkytl dosud tvůrci jako je František Bílek, duchu v podstatě tak českému, který žije své mohutné vidiny v grandiosních rozměrech, nikde příležitosti, by z malého náčrtu vybudoval své dílo v žádaných si rozměrech.“³

Na význam Bílkova díla v dobovém kontextu poukázala také Zdenka Braunerová:

„Málo bylo těch, jež s počátku chápali umění Bílkovo. A není u nás umělce výtvarného, jehož práce přijímány byly s větší nedůvěrou, ba se skeptickým úsměvem a pohrdáním od oficiálně uznávaných veličin, než jsou dosud práce Bílkovy. (...) Dílo Františka Bílka je pro nás nejvyššího významu národního i kulturního, Bílek je člověk, jehož dosah krátkozraké oko nezměří, je člověk veliký, nad vši úrovní běžných davových názorů se vznášející.“⁴

V roce 1890 ukončuje Bílek studium na Akademii výtvarných umění v Praze a získává stipendium rytíře Lanny. Bílkův pobyt v Paříži má pro jeho další umělecký vývoj zásadní formativní význam. Bílek se zapisuje na Académie Collarossi a navštěvuje kurzy u prof. Injalberta. Od roku 1892 si však již pronajímá vlastní ateliér a začíná pracovat zcela samostatně. Prostřednictvím Zdenky Braunerové, která mu byla v pařížském prostředí obětavou průvodkyní, se Bílek seznamuje s komunitou českých umělců žijících v Paříži, stýká se například s Ludškem Maroldem a s Alfonsem Muchou, ale také s předním představitelem polské moderny Stanisławem Wyspiańskim.

Během pařížského pobytu vytvoří Bílek dvě zásadní plastiky, které napříště určí jeho budoucí směřování: první z nich je *Golgota*⁵, jejíž zpracování již na první pohled upoutá svou zvláštností. Silného emotivního a uměleckého účinku dosahuje Bílek mimo jiné užitím neobvyklých materiálů⁶ (provazy visící z vertikálního břevna kříže a tmová koruna spletená z drátů). Kompozice ve svém celku evokuje utrpení a opuštěnost, to je zdůrazněno také protínáním vertikálních a horizontálních linií (klečící postava hluboce zarmoucené Panny Marie, nachýlený kříž bez Ježíšova těla, volně visící příčné břevno a provazy, zhroucená postava apoštola Jana, tmová koruna na zemi). Petr Wittlich v těchto souvislostech poukazuje na skutečnost, že Bílka právě v této době zaujaly především specifické výrazové prostředky středověkých sakrálních plastik a že byl doslova uchvácen sochařskou výzdobou katedrály v Chartres.⁷ Patrně i tyto okolnosti určily základní dispozici Bílkova výrazu: protáhlost a vertikálnost jeho plastik se stanou jedním z výrazových

³ A. Procházka, *České kritiky*, Praha 1912, s. 16.

⁴ Z. Braunerová, *František Bílek*, „Volné směry“, red. nac. J. Kotěra, r. 1900, nr 6, s. 113-130.

⁵ Někdy se užívá také názvu *Panna Maria z Golgoty*.

⁶ Podrobný popis podává Petr Wittlich v knize *Česká secese*, Praha 1982, s. 30.

⁷ Ibidem, s. 29.

prostředků a charakteristickými rozpoznávacími znaky, které budou zcela přirozeně sugerovat spirituální podtext a duchovní dimenzi jeho děl. V souvislosti s Bílkovou *Golgoutou* upozorňuje Marcela Mrázová-Schusterová ještě na jeden podstatný aspekt: „Z Bílkových meditací o mystickém spojení P. Marie a Krista vyroste jeden proud jeho díla (např. *Výklad slova Madona*, 1897, *Matko!*, 1899, *Meditace ke Křížové cestě*, 1906).“⁸ Druhá z Bílkových pařížských plastik z počátku devadesátých let nese název *Orba je naší viny trest*. Podobně jako *Golgota* se i tato kompozice vyznačuje neobvyklým pojetím. V horizontální linii vidíme schýlenou, asketicky útlou a křehkou postavu Krista, jenž holýma rukama orá tvrdou půdu posetou drobnými objekty (destičky s nápisy z *Desatera*). I tato Bílkova sochařská realizace je ve své vizuální expresivitě i ve svém hlubinném významu symbolickou vizí viny a následného mystéria vykoupení.

Po návratu z Paříže předložil Bílek obě plastiky k posouzení akademické komisi v Praze. Výsledek byl zdrcující. Bílkova umělecká koncepce se zcela rozcházel s oficiálním tradicionalismem a s konzervativním pojetím tehdejších akademiků. Zejména Myslbekův tvrdý odsudek⁹ Bílkových prací měl za následek odnětí stipendia. Bílek je hluboce zklamán a vrací se do svého rodiště v jihočeském Chýnově. Tento konflikt byl ovšem z širšího hlediska logický a ve své podstatě zákonitý, a to především ve smyslu prosazení nového umělecko-zobrazovacího paradigmatu, které znamenalo rozchod se zastaralými a přežilými formami; v obecnějším smyslu byla tato roztržka součástí obecnějších kulturních pohybů charakteristických pro celkový kontext pozdní moderny 19. století.

Počátkem srpna roku 1896 navštívil Bílka spisovatel Julius Zeyer. Jejich setkání zprostředkovala Zdenka Braunerová, která na počátku července v dopise Zeyerovi napsala:

„Mnoho jsme s Bílkem hovořili o našich životních plánech (...). Říkal mi jak nesmírně touží Vás poznat, že cítí, že byste mu mohl rozumět. Nikdo nepromluvil tak krásná slova o Kristu, pravil, jako pan Zeyer.“¹⁰

Setkání se Zeyerem bude mít pro Bílkův vývoj zásadní význam a přátelství obou umělců potrvá až do Zeyerovy smrti v roce 1901. Patrně během podzimu roku 1896 posílá Zeyer Bílkovi do Chýnova svou knihu *Tři legendy o krucifixu*. Bílek je nadšen a v listopadu Zeyerovi sděluje:

⁸ M. Mrázová, *František Bílek*, Praha 1986, s. 15.

⁹ O dva roky později však Myslbek svůj názor změnil a ocenil zejména umělecké pojetí v Bílkově plastice *Orba je naší viny trest*.

¹⁰ Okolnosti vzájemné komunikace mezi Zeyerem a Braunerovou zachycuje knižně vydaná korespondence, srov. V. Hellmuth-Brauner, *Přátelství básníka a malířky*, Praha 1941, s. 8.

„Přečetl jsem vzácné dílo Vaše: Legendy o krucifixu. Legendy?. Ó to Pravda jest, již netušil, ale žil jsem i já.“¹¹.

Tři legendy o krucifixu vyšly v roce 1895 v nakladatelství F. Šimáčka a Zeyer knihu dedikoval Zenonu Przesmyckému-Miriamovi¹². Z úryvku Bílkova dopisu je zřejmé, že Zeyerovy texty na mladého a senzitivního sochaře hluboce zapůsobily. To byl také jeden z hlavních důvodů, proč se Bílek rozhodl k výtvarné realizaci, která bude mít v souvislostech jeho uměleckého vývoje zásadní význam. Lze usuzovat, že samotná představa ukřižovaného Krista, která se ve třech různých obdobách objevuje v Zeyerově literárním textu, byla do značné míry pro Bílka živoucí inspirací a přímým podnětem. Všemi třemi Zeyerovým novelami (*Inultus*, *El Cristo de la Luz* a *Samko Pták*) se prolíná obraz Krista v jeho utrpení a následně v jeho zjeveném božství.

V pražské barokní legendě se mladík Inultus (Nepomstěný) stává předlohou pro umělecké ztvárnění Kristova utrpení. Oběť je dokonána v okamžiku, kdy Inulta zavraždí sochařka Flavia. Tuto představu Zeyer v textu evokuje na dvou místech:

„Utvořiti umírajícího Krista v agónii takové, by zachvěl každým srdcem.“¹³.

Obdoba tohoto zobrazení se zároveň objevuje také jako přímý požadavek donátora dona Baltazara:

„Postavte mi na prázdný oltář této kaple Krista takového, jak jste o něm včera mluvila, takového, jenž by agónií svou mne bodl, jehož němý výkřik bolu by mou dřímající duši probudil.“¹⁴.

V závěru novely se Kristus zjevuje ve své evangelijní podstatě:

„Což nevidíte, že před rakví jeho kráčí král David s harfou v ruce a za ní sám Spasitel, bos, s korunou z trní na hlavě? (...) O těch, kteří prvními mezi lidmi slouží, neví Bůh, těm však, kteří platí za poslední, zjevuje Spasitel někdy pro útěchu sladkou, umučenou, slunně jasnou svoji tvář.“¹⁵.

V příběhu ze středověkého Toleda *El Cristo de la Luz* je ukřižování zobrazeno v gotické jednoduchosti:

¹¹ *Básník a sochař. Dopisy Julia Zeyera a Františka Bílka z let 1896-1901*, ed. J. R. Marek, Za svobodu, Praha 1948, s. 41.

¹² Zenon Przesmycki-Miriam uváděl do polského kulturního prostředí také podněty z tehdejší české literatury, a to zejména tvorbu Zeyerovu, Vrchlického a Březinovu.

¹³ J. Zeyer, *Jan Maria Plojhar. Tři legendy o krucifixu*, Praha 1976, s. 303.

¹⁴ *Ibidem*, s. 305.

¹⁵ *Ibidem*, s. 314.

„Přívod stanul před hrubě tesaným tím křížem, s něhož Kristus shlížel, socha dosti neuměle provedená, ale s obličejem plným dobroty, na němž se utrpení a soustrast jevíly.“¹⁶

Závěrečná scéna je syntézou a vizí tajemného mystéria:

„(...) a viděl, že všechno světlo světů bylo vlastně krví Kristovou, jí že pájelo slunce a všechny hvězdy jí že se živily a země pila ji, by kvetla, a vesmír bez konce v ní tonul!“¹⁷

V poslední novele nalezne Samko hrubě tesanou a téměř františkánsky strohou podobu románského krucifixu, ale o to silnější je jeho následný prožitek:

„Klekl a hleděl vroucně na sochu. Tvář její byla zsinálá, smutná, zničená, oči vyhaslé, na čele byly velké krůpěje krve, tělo bylo zubožené, všechna jeho žebra byla znát a z kolenou prýštila krev. Obličej byl hluboce výrazný, bylo neskonale mnoho vroucnosti a prostoty v pojetí a v provedení toho krucifixu, ale vnitřní vysoký význam a cenu toho umění chápala už doba tak málo (...)“¹⁸

K emotivním vrcholům Zeyerových *Tří legend* bezpochyby patří scéna zjevení Krista v chrámě:

„Pozvedl hlavu a hleděl opět na monstranci. Tu viděl, strnut, že náhle rostla, že se měnila v jakýsi dům vystavený z lunné záře, s křišťálovými vraty, která se otevřela tiše, a z nitra toho hvězdotípytného stanu nesla se ta bílá hostie jak vidno, a ejhle, byl to Kristus sám! Byl oděn sukní hrubou, ale čistou jako ze sněhu, tvář jeho byla bledá, oči jeho temné byly plny smilování a úsměv jeho byl slunný láskou. Samko myslil, že zasedne po boku byzantského císaře, on ale kráčel bez pohledu na tribunu pomalu kostelem, vznášel se oblakem kadidla, dýmem voskovic a mířil v šero, kde kvíleli mrzáci a žebráci, a tam usedl mezi ně.“¹⁹

Proměny obrazu Krista, jež jsou tematizovány v Zeyerových novelách, lze naznačit schématem: *utrpení na kříži – zjevení – světlo*. Tento spirituální koncept Bílka hluboce zasáhne a stane se zřejmě jedním z rozhodujících faktorů, které ovlivní následnou výtvarnou realizaci. Bílkovy práce na *Krucifixu* budou trvat téměř tři roky a bude to také období jeho živé korespondenční výměny s Juliem Zeyerem, který byl Bílkovi laskavým rádcem, duchovním mentorem, ale pomohl mu také zcela prakticky, neboť pro mladého umělce vyjednal finanční podporu u mecenáše Josefa Hlávky. Konečné realizaci však předcházelo několik přípravných prací a studií; během tohoto poměrně dlouhého období se zároveň vyvíjela celková výtvarná koncepce a změny doznal i Bílkův autorský záměr: „Zpočátku byla socha pojata jako drastický iluzionistický obraz Ježíšova utrpení, který měl

¹⁶ Ibidem, s. 322.

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Ibidem, s. 353.

¹⁹ Ibidem, s. 347-348.

v intencích Bílkova rozjitřeného psychismu útočit na diváka. Zeyer však žádal, aby ve výrazu tváře bylo méně smrtelného a více božského, vyjádřeného světelným odlehčením hmoty.²⁰

Vrátíme-li se zpět k Zeyerově literární předloze, je možno říci, že tento významový posun může do jisté míry odpovídat schématu, které jsme naznačili výše. Bílek hovoří o svém pojetí Krista s velkou naléhavostí:

„Největší utrpení svatých lidí a Krista nebylo utrpení smrti; to bylo, když viděli, že je Bůh opustil. Toto největší utrpení bylo u Krista Pána vrcholem, to jen dalo mu ránu největší, že hned u něho dokonáno bylo vše.“²¹

Zeyerova odpověď je zároveň hlubokou meditací na biblickým výrokem:

„Co do výroku 'Dokonáno jest' – tu myslím, že Kristus nechtěl pouze říci život, utrpení má konec, ale oběť dokonána byla, a spása lidí dovršena ukončením děje života, je tedy v těch slovech mnoho jasu, obětovná láska k lidstvu, přeznačuje agonii těla. Ta převládala, když Kristus pravil: Bože, proč jsi mne opustil? To byla slabost těla, přelítla člověka jako stín mraku, a v tom mraku byla celá naše bída, i tu Kristus na sebe vzal - 'dokonáno jest'. To velké, ohromné, kovové slovo, je už vítězstvím duše, božství nad hmotou těla, nad bídou lidskou. A nám je to největší slib! Umírám, abych žil. Dokonáno jest porážka smrti, dokonáno jest **poslání** moje, teď můžete mne sledovat, neboť já jsem **cesta**!“²²

Bílek dokončil *Krucifix* ve druhé polovině roku 1899. Práce na tomto dřevorezu v nadživotní velikosti byla pro Bílka hlubokou vnitřní kontemplací a současně také určitým druhem modlitby. Bílek zde ztvárnil sílu své vize v jedinečné syntéze: jeho plastika spojuje dokonalou uměleckou bravuru a vysoké duchovní hodnoty a znamená obrat v jeho uměleckém vývoji, avšak současně představuje i významný příspěvek do celkového kontextu dobových výtvarných snah v českém uměleckém prostředí té doby.

Březinova sbírka *Ruce* vychází v roce 1901. Jeden z nejlepších vykladačů Březinova díla, Oldřich Králík, v této souvislosti napsal:

„Drama 'bytosti záhadné' (...) nemohlo být uzavřeno velkolepěji než oněmi mohutnými skladbami zreálněného stylu, které už nechtějí osvobozovat ideu z pout země, nýbrž ideou osvobodit zemi.“²³

Básnické skladby v páté Březinově sbírce se vyznačují velkolepou dikcí spojenou se vznešeností jednotlivých básnických obrazů. Téměř dithyrambická

²⁰ P. Wittlich, *Česká secese*, Praha 1982, s. 120.

²¹ J. R. Marek, *Básník a sochař. Dopisy Julia Zejera a Františka Bílka z let 1896-1901*, Praha 1948, s. 59.

²² *Ibidem*, str. 62.

²³ O. Králík, *Otokar Březina 1892-1907. Logika jeho díla*, Praha 1948, s. 355.

faktura rozvolněného verše v sobě nese nespočetné trsy metafor a symbolů, které svou sémantickou šířkou rozehrávají možnost nekonečných konotací. Březina si přál, aby jeho *Ruce* ilustroval právě Bílek. Přátelství obou umělců začíná v roce 1900 a potrvá až do Březinovy smrti. Na sklonku roku 1899 (přesnější datace dopisu není určena) Bílek Březinovi píše:

„Odpovězte mi: znáte Pravdu? Víte: proč je člověk, co je vůbec člověk a co tu má na zemi chtít? Znáte tuto jedinou ‘lidskou’ vědu, které *není tajného nic*, protože není v Ní tajemných temnot? Znáte toto ‘slunce duší’?“²⁴.

Březina odpovídá:

„Na velké Vaše otázky dávám odpověď (jak dalece mi možno *dnes*) ve svém díle (...). Poznati pravdu vymíněno jest Spravedlnosti celému mystickému Člověku, který jest jednotou v milionech minulých, přítomných a budoucích spojen tajemně s celým kosmem, s životem země a se vším, co na ní tpí a co zasaženo bylo spolu s ním jedním osudem viny.“²⁵.

Březina velice dobře rozpoznal základní znaky Bílkova výtvarného projevu, který téměř kongeniálně korespondovaly s jeho uměleckými názory i se spirituálním kontextem jeho vlastního díla:

„Jaká podivuhodná řeč je sochařství! Jakou úzkostnou důtklivost dává mlčení! Do jakých hlubin za život a smrt sahá moudrost a tajemné nápovědi gesta! Cítím to, když stojím před Vašimi pracemi; a zdá se mi, že v minulosti jediný Swedenborg tušil tajemný svět, který otvírá před naší meditací skryté záření každého údu našeho těla.“²⁶.

Spojením Březinových veršů a Bílkových výtvarných realizací tak vzniká jedinečný celek. Specifičnost tohoto typu souvztažnosti lze ilustrovat na příkladu vnitřní korespondence úvodních veršů básně *Místa harmonie a smíření* a stejnojmenné Bílkovy kresby:

„Síněmi ilusí v paláci tvém němí a užaslí jdeme, / vždy záhadnější je svět před naším pohledem... / Zářící moudrost slunce, noci a jiter královský vjezd, / potkání nebes a země, proroctví smrti a hvězd...“²⁷.

Bílkova výtvarná koncepce je autonomní interpretací, ale současně vyjadřuje tematicky i myšlenkově sugestivní obraz otevřeného prostoru, který je obsažen v Březinových verších: vertikální perspektiva směřuje k proudu světla, které

²⁴ O. Březina, *Korespondence I (1884-1908)*, Brno 2004, s. 526.

²⁵ Ibidem, s. 525.

²⁶ Ibidem, s. 652.

²⁷ O. Březina, Otokar, *Ruce*, Brno 1965, s. 49.

evokuje okamžik prozíření, jež je prahem k poznání řádu věcí. Tato symbolická reprezentace je obsažena jak v básnickém textu, tak ve výtvarné realizaci²⁸.

Uměleckou a životní blízkost obou umělců lze dokumentovat také dalšími vzájemnými kontakty, jež mnohdy dokládají jejich niternou vzájemnost. V roce 1901 napíše Březina esej *Úvod k Otčenáši Františka Bílka*, který byl původně koncipován jako doprovodný text k cyklu Bílkových kreseb pro revue *Nový život*. Tento esej byl však později vydáván i samostatně jako součást katalogů k Bílkovým výstavám. Březinovo dílo inspirovalo tři Bílkovy výtvarné plastiky. V roce 1901 vzniká první sousoší *Slepců*, jehož předlohou byla Březinova báseň *Hudba slepců*. Bílkova základní kresebná studie, která má hodnotu samostatného uměleckého díla, vznikla ještě téhož roku. Druhou plastikou je *Úžas* (1907). Tato realizace je největší Bílkovou sochou provedenou ve dřevě; její charakteristická linie ještě posiluje výsostnou duchovní dimenzi Bílkovy umělecké koncepce; zvláštní záklon hlavy evokuje náhlý okamžik mystického zření a úžas lidské bytosti nad „jsoucнем všech věcí v pravém světle“. Třetí Bílkovou realizací, jež je inspirována Březinovým textem, je sousoší *Budoucí dobyvatelé z let 1931-1937*. Tato kompozice pěti postav v dubovém dřevě je vyjádřením duchovních alegorií: *Uvědomělý, Pocit zaviněné choroby, Duchovní čich a chut', Tvůrce*. Bílek se zde přímo inspiroval v Březinově eseji *Smysl boje* (1906):

„Tělo člověka formováno bylo minulostí; celé oblasti v jeho smyslech, do noci kosmu obrácené, nebyly dosud zasaženy naším světlem; citlivost pro vyšší formy lásky, která by si uvědomovala radost všech jako svou vlastní, zůstala nevyvinuta (...). Tělo třeba v podvědomé oblasti rozšířit, zduchovnit, čistší, rezonantnější, jasnovidnější učinit“²⁹.

Bílek Březinu také často portrétoval. Marcela Mrázová-Schusterová v katalogu z Bílkovy výstavy z roku 1986³⁰ uvádí, že se dochovalo asi šest sochařských portrétů a také několik replik:

„Březinovy portréty jsou v sochařském materiálu do té míry individualizovány, že každý další portrét objevuje vždy novou stránku básnickovy osobnosti; někdy více podtrhuje fyziognomické rysy jinde zase vytváří autonomní duchovní portrét.“³¹

²⁸ Otázkami vzájemných korespondencí mezi Březinovou sbírkou *Ruce* a Bílkovými výtvarnými realizacemi se zabývá také Josef Vojvodík: „Stejně jako Březina byl i Bílek příliš výraznou tvůrčí individualitou, než aby se projevil jen jako pouhý ilustrátor Březinových textů. Březinův poetický model světa si vložil a vizuálně interpretoval důsledně po svém, tu s větším, tu s menším porozuměním.“ (*Tvůrčí dialog Otakara Březiny a Františka Bílka*, [v:] *František Bílek (1872-1941)*, M. Halířová, H. Larvová et al. (red.), Praha 2000, s. 175.)

²⁹ O. Březina, *Eseje*. Olomouc 1996, s. 78.

³⁰ F. Bílek, *Výbor z díla*. Praha 1986, s. 38-39.

³¹ *Ibidem*, s. 38-39.

Známý je zejména portrét, který vytvořil Bílek pro Březinovy *Sebrané spisy* z roku 1933.

Zcela ojedinělou okolností duchovního a lidského souznění obou uměleckých osobností je téma matky. Báseň *Moje Matka* se objevuje v Březinově první básnické sbírce *Tajemné dálky* z roku 1895, v té době se však oba umělci ještě neznali. V roce 1899 vytvořil Bílek dřevorez *Moje matka*.³² Tato zvláštní shoda ve volbě námětu svědčí o niterné příbuznosti senzibility obou umělců; obraz matky se tak vtěluje do vyšších duchovních dimenzí: je známou skutečností, že u Bílka je toto téma hluboce spjato s mystériem P. Marie, jež představuje jeden z velkých ikonografických okruhů jeho sochařského díla. I tato shoda dodává uměleckému dialogu obou umělců další rozměr.

Analogie, shody a vzájemné vlivy mezi různými druhy umění vycházejí z širších souvislostí a koexistují také v obecnějším esteticko-historickém rámci. György Vajda³³ označuje tato vztahová paradigmaty jako *jazyk a styl epochy*. Je to tedy kontext, jenž vymezuje podmínky pro jednotlivé celky obecných estetických modelů: v konkrétním případě se jedná o soubory výtvarných a literárních výrazových prostředků epochy secese a symbolismu. Tento výchozí koncept je základem pro možnosti komparace v dalších souvislostech do nichž vstupují konkrétní díla v perspektivě umělecké, duchovní, filozofické, ale mohou přistupovat i hlediska osobnostní a individuální (v našem případě to je faktor písemné korespondence jako specifický druh dobové komunikace, tento aspekt vystupuje do popředí zejména v případě korespondenční výměny mezi Františkem Bílkem a Juliem Zeyerem). Je to typ vztahového komplexu, který vyrůstá na základech rozličných zobrazovacích systémů (literatura, výtvarné umění atd.) a který může v obecné rovině mít také konstitutivní význam jako jedno z kritérií pro hledání dalších možností v interdisciplinárních přístupech.

Abstrakt v češtině / Abstract (Summary) in Czech:

Článek se zabývá souvislostmi sochařského a výtvarného projevu Františka Bílka v kontextu jeho dalších vazeb k dílu Julia Zeyera a Otokara Březiny. Metodologický rámec tvoří srovnávací perspektiva, jež se týká obsahových, strukturálních a sémantických znaků charakteristických pro kulturní epochu konce devatenáctého a počátku století dvacátého v rámci možných reciprocit mezi výtvarným dílem a literaturou. Umělecké koncepce Františka Bílka se sice formovaly v este-

³² Plastika je nyní součástí výzdoby Bílkova domu v jihočeském Chýnově.

³³ G. Vajda, *Méthodes de la comparaison des lettres et des arts*, [v:] *Literature and the Other Arts*, Z. Konstantinović (red.), Innsbruck 1981, s. 331-336. O aplikaci Vajdových koncepcí srov. také: H. Bednaříková: *Možnosti výkladu v rámci Comparative Arts: zobrazení Salomé jako estetická reprezentace*, „Bohemica Litteraria“, red. J. Kudrnáček, r. 2011, nr 2 (14), s. 41-51.

tickém kánonu symbolismu, avšak v jeho výtvarných realizacích existují silné duchovní přesahy. To byl také jeden z důvodů Bílkových vazeb k osobnosti a k dílu Julia Zeyera: přímým podnětem k vytvoření Bílkova *Krucifixu* z roku 1899 byla sbírka Zeyerových novel *Tři legendy o krucifixu* (1895): složitý duchovní i umělecký proces geneze tohoto Bílkova stěžejního díla zachycuje také jeho korespondence s Juliem Zeyerem z tohoto období.

Hluboká spřízněnost mezi Bílkem a Otokarem Březinou je patrná v Bílkových výtvarných realizacích, které vytvořil pro Březinovu básnickou sbírku *Ruce* (1901); Bílkovy vertikální kompozice, založené na práci se světlem, korespondují se sémantikou i vnitřní výstavbou Březinova verše a jeho básnického výrazu. Umělecké kontakty mezi Bílkem a Březinou pokračují i v dalším období, Březinovy básně se staly přímou inspirací pro některé další Bílkovy výtvarné realizace (*Úžas*, *Slepci*) a Březina se Bílkovým dílem zabýval soustavně také ve své další tvorbě esejistické.

Studie je součástí širšího badatelského záměru, který mapuje vztahy mezi literaturou a výtvarným uměním dané epochy v českém prostředí.

Klíčová slova v češtině / Key words in Czech:

František Bílek (1872-1941), Julius Zeyer (1841-1901), Otokar Březina (1868-1929), symbolismus, secese, výtvarná realizace, sochařství, spirituální přesah, korespondence, analogie, vlivy, komparativní přístupy.

Title in English / Název v angličtině / Tytuł po angielsku:

Bílek, Zeyer, Březina: dialogue among forms and words

Abstract (Summary) in English / Abstrakt (Streszczenie) po angielsku:

The article deals with some aspects of the relations between the part of visual art of František Bílek and the literary context represented by the works of Julius Zeyer and Otokar Březina. The method of interpretation in the frame of comparative approaches aims to describe certain features of the artistic expression and mentality at the turn of the 19th century.

Bílek's genuine artistic conceptions were based on the ideas of spiritual symbolism: one of the most important of Bílek's sculptural realizations, *Krucifix* (1899) was directly influenced by a collection of Zeyer's novels *Tři legendy o krucifixu* [Three legends of the Crucifix] (1895): the extensive mutual change of letters between both artists represents also the complexity of ideas and opinions.

The visual realizations for Březina's collection of poems *Ruce* (1901) have many signs of Bílek's artistic style: the leading vertical line of his drawings deeply corre-

sponds to the varieties of Březina's symbolistic poetry in a larger semiotic context. Generally, these analogies represent an important part of the cultural, spiritual and artistic complex of the period. And even later mutual influences continue: Březina deals with the artistic and spiritual values of Bílek's works and some of Bílek's sculptures were directly inspired by Březina poems (*Úžas, Slepci*).

The article is a part of a larger comparative project dealing with relations between literature and visual Arts in the cultural context of the Czech fin de siècle and Art Nouveau in the frame of the comparative and interdisciplinary dimension.

Key words in English / Klíčová slova v angličtině:

František Bílek (1872-1941), Julius Zeyer (1841-1901), Otokar Březina (1868-1929), symbolism, Art Nouveau, visual realization, sculpture, spiritual dimension, correspondence, analogies, influences, comparative approaches

Tytuł po polsku / Title in Polish:

Bílek, Zeyer, Březina: dialog między kształtami a słowem

**Abstrakt (Shrnutí) v polštině / Abstract (Summary) in Polish /
Abstrakt (Streszczenie) po polsku:**

W artykule zajęto się aspektami relacji pomiędzy rzeźbiarską (plastyczną) oraz literacką twórczością Františka Bílka w kontekście jego dalszych odniesień do dzieła Juliusa Zeyera i Otokara Březiny. Metodologiczną ramę tworzy perspektywa porównawcza, która dotyczy treściowych, strukturalnych i semantycznych znaków charakterystycznych dla kultury epoki końca dziewiętnastego i początku dwudziestego stulecia, w ramach możliwych wzajemnych odniesień między dziełem plastycznym a literaturą. Artystyczne koncepcje Františka Bílka, chociaż formowały się w estetycznym kanonie symbolizmu, to jednak w jego plastycznych realizacjach istnieją silne warstwy duchowe. To był taki jeden z dowodów odniesień Bílka do osoby i dzieła Juliusa Zeyera: pierwszą inspiracją (podniecią, impulsem) do stworzenia Bílkowego *Krucifixu* (Krucyfiksu) z roku 1899 był zbiór nowel Zeyera pt. *Trři legendy o krucifixu* [Trzy legendy o krucyfiksie] (1895): złożony, duchowny i artystyczny proces genezy tego oto kluczowego dzieła Bílka obrazuje także jego korespondencja z Juliusem Zeyerem z tamtego okresu.

Głębokie powinowactwo między Bílkiem a Otokarem Březiną jest widoczne w Bílkowych realizacjach plastycznych (grafikach), które stworzył dla poetyckiego zbioru Březiny *Ruce* [Ręce] (1901); Bíłkowe kompozycje wertykalne, założenie oparte na pracy ze światłem, korespondują ze semantyką i wewnętrzną konstrukcją Březinowego wiersza i jego poetyckiego wyrazu. Artystycz-

ne kontakty między Bílkem i Březiną znalazły swoją kontynuację i w późniejszym okresie. Březinowe poezje stały się pierwszą inspiracją dla niektórych dalszych (późniejszych) Bílkowych realizacji plastycznych (*Úžas* [Zdziwienie], *Slepíci* [Ślepcy]) a Březina dziełem Bílka się zajmował ciągle także w swojej późniejszej twórczości eseistycznej.

Studium jest częścią szerszego programu badawczego, który mapuje związki między literaturą a sztuką plastyczną danej epoki w czeskim środowisku.

[Przekład polski / Translation into Polish: Marek Mariusz Tytko]

Słowa klucze po polsku / Klíčová slova v polštině / Key words in Polish:

František Bílek (1872-1941), Julius Zeyer (1841-1901), Otokar Březina (1868-1929), symbolizm, secesja, plastyczna realizacja, rzeźba, wymiar duchowy, korespondencja, analogie, wpływy, ujęcia komparatystyczne.

Bibliography / Literatura:

Primary bibliographical sources:

- Březina O.**, *Eseje*, Votobia, Olomouc 1996, ss. 273.
Březina O., *Korespondence I (1884-1908)*, Host, Brno 2004, ss. 864.
Březina O., *Korespondence II (1909-1929)*, Host, Brno 2004, ss. 952.
Březina O., *Ruce*, Nakladatelství Blok, Brno 1965, ss. 68.
František Bílek – *Výbor z díla. Ateliér Bílkovy vily*, ed. M. Mrázová, Galerie hlavního města Prahy, Praha 1986, ss. 75.
**Básník a sochař. Dopisy Julia Zeyera a Františka Bílka z let 1896-1901, ed. J. R. Marek, Za svobodu, Praha 1948, ss. 232.
Zeyer J., *Jan Maria Plojhar. Tři legendy o krucifixu*, Československý spisovatel, Praha 1976, ss. 392.**

Secondary bibliographical sources:

- Bednaříková H.**, *Možnosti výkladu v rámci Comparative Arts: zobrazení Salomé jako estetická reprezentace*, „Bohemica Litteraria“, red. nacz. J. Kudrnáč, r.: 2011 (14), nr 2, s. 41-51.
Braunerová Z., *František Bílek*, „Volné směry. Měsíčník umělecký“, red. nacz. Jan Kotěra, r.: 1900, nr 6, s. 113-130.
Králík O., *Otokar Březina (1892-1907). Logika jeho díla*, Melantrich, Praha 1948, ss. 539.
Med J., *František Bílek - Julius Zeyer: Typ duchovního přátelství*, [w:] *František Bílek (1872-1941)*, M. Halířová (red.) a H. Larvová (red.), Galerie hlavního města Prahy, Praha 2000, s. 127-132.
Mrázová-Schusterová M., *Duchovní umění Františka Bílka*, „Výtvarné umění“, red. nacz. Luděk Novák a Miroslav Lamač, r.: 1966, nr 2, s. 63-73.
Procházka A., *České kritiky*, Moderní revue, Praha 1912, ss. 221.
Vajda G., *Méthodes de la comparaison des lettres et des arts*, [v:] *Literature and the Other Arts*, Z. Konstantinović (red.), Universität Innsbruck, Innsbruck 1981, s. 331-336.

Vojvodík J., *Tvůrčí dialog Otokara Březiny a Františka Bílky*, [v:] *František Bílek (1872-1941)*, M. Halířová (red.) a H. Larvová (red.), Galerie hlavního města Prahy, Praha 2000, s. 141-180.

Wittlich P., *Česká secese*, Odeon, Praha 1982, ss. 380.

Wittlich P., *Sochařství české secese*, Univerzita Karlova, Praha 2000, ss. 427.

Information about the autor:

Information about the autor in English:

Hana Bednaříková, PhDr, PhD., a literary historian; her diploma work was entitled *Problematika teorie překladu – na materialu Čapkovy Francouzské poezie nové doby* [Problems of translation theory – on the material from Čapek's work – concerning modern French poetry] (Philosophical Faculty of the Palacký University in Olomunec, 1987), her PhDr work (rigorosum work) entitled „*Velký Meaulnes*“ *Alaina-Fourniera v českých prekladech* [„*Big Meaulnes*“ by Alain-Fournier in Czech translations] (Philosophical Faculty of the Palacký University in Olomunec, 1988), the doctoral dissertation (Ph.D.) on Czech literature entitled *Fin de siècle: analýza zobrazovacích postupů a estetických kategorií* [Fin de siècle: an analysis of the development of imaging and of aesthetical categories] (Philosophical Faculty of the Palacký University in Olomunec, 1999). She now works in the Institute of Bohemian and Librarian Studies in the Faculty of Philosophy and Natural Sciences in Opawa. In her research she deals with literary comparative studies and with world literature as well as the history of Czech literary modernism in the 19th century and cultural semiotics. She is the author of two monographs - *Česka dekadence. Kontext, text, interpretace* [Czech dekadence. Context, text, interpretation] (Bmo 2000) and *Šalda, desátá léta. Ku koncepcím a vývojovým proměnám Šaldova estetického a kritického myšlení v desátých letech 20. století* [Šalda, the 1910s. Towards the conceptions and changes in aesthetic and critical thinking in Šalda in the 1910s], (Bmo 2009) – and of numerous articles, studies and essays, which she published in such literary journals as „*Revue de la littérature comparée*“, „*Helikon*“, „*Slavica literaria*“, „*Tvar*“, „*Host*“, „*Aluze*“. She also translates from French (Todorov, Deleuze, Durand, Le Grand Jeu, Ribordy, Bellour). E-mail: gioconda[at]post.cz

[Translated into English by Teresa Bela]

Informacje o autorce po polsku / Information about the autor in Polish

Hana Bednaříková, PhDr. Ph.D., historyczka literatury, pracę dyplomową na temat: *Problematika teorie překladu – na materiálu Čapkovy Francouzské poezie nové doby* [=Problematyka teorii przekładu – na materiale Čapka – francuskiej poezji nowoczesnej (poezji nowych czasów)] (Wydział Filozoficzny Uniwersytetu Palackiego w Ołomuńcu, 1987), praca rygorozalna (PhDr.) na temat: „*Velký Meaulnes*“ *Alaina-Fourniera v českých prekladech* [=„*Wielki Meaulnes*” Alaina-Fourniera w przekładach czeskich] (Wydział Filozoficzny Uniwersytetu Palackiego w Ołomuńcu, 1988), dysertacja doktorska (Ph.D.) w zakresie literatury czeskiej na temat: *Fin de siècle: analýza zobrazovacích postupů a estetických kategorií* [Fin de siècle: analiza rozwoju obrazowania i kategorii estetycznych] (Wydział Filozoficzny Uniwersytetu Palackiego w Ołomuńcu, 1999). Obecnie pracuje na Wydziale Filozoficzno-Przyrodniczym w Opawie w Instytucie Bohemistyki i Bibliotekoznawstwa. Zajmuje się obszarem komparatystyki literackiej i literatury światowej (powszechnej), dziejami czeskiego modernizmu literackiego 19. stulecia oraz semiotyką kulturową. Jest autorką dwóch monografii: *Česká dekadence. Kontext, text, interpretace* [=Czeska dekadencja. Kontekst, tekst, interpretacja] (Bmo 2000) a *Šalda, desátá léta. Ke koncepcím a vývojovým proměnám Šaldova estetického a kritického myšlení v desátých letech 20. století* [=Szalda, lata dziesiąte. Ku koncepcjom i rozwojowym metamorfozom

(zmianom) estetycznego i krytycznego myślenia u Szaldy w latach dziesiątych 20. stulecia] (Brno, 2009); a także wielu dziesiątków artykułów, studiów i esejów, które publikowała na przykład w „Revue de la littérature comparée”, „Helikon”, „Slavica litteraria”, „Tvar”, „Host”, „Aluze”. Przekłada z francuskiego (Todorov, Deleuze, Durand, Le Grand Jeu, Ribordy, Bellour). E-mail: gioconda[at]post.cz

[Przekład polski / Translation into Polish by Marek Mariusz Tytko]

Informace o autorce v češtině / Information about the autor in Czech:

Hana Bednaříková, PhDr. Ph.D., literární historička, diplomová práce na téma: *Problematika teorie překladu – na materiálu Čapkovy Francouzské poezie nové doby* (Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, 1987), rigorózní práce (PhDr.) na téma: „*Velký Meaulnes*“ *Alaina-Fourniera v českých překladech* (Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, 1988), disertační práce (Ph.D.) v oboru česká literatura na téma: *Fin de siècle: analýza zobrazovacích postupů a estetických kategorií* (Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, 1999). V současné době učí na Filozoficko-přírodovědecké fakultě v Opavě na Ústavu bohemistiky a knihovnictví. Věnuje se oblasti literární komparistiky a světové literatury, dějinám české literární moderny 19. století a kulturní sémiotice. Je autorkou dvou monografií: *Česká dekadence: Kontext, text, interpretace* (Brno 2000) a *Šalda, desátá léta. Ke koncepcím a vývojovým proměnám Šaldova estetického a kritického myšlení v desátých letech 20. století* (Brno, 2009); a také několika desítek článků, studií a esejů, které publikovala například v *Revue de la littérature comparée*, *Helikon*, *Slavica litteraria*, *Tvar*, *Host*, *Aluze*. Překládá z francouzštiny (Todorov, Deleuze, Durand, Le Grand Jeu, Ribordy, Bellour). E-mail: gioconda[at]post.cz

Informácie o autorky v slovenčine / Information about the autor in Slovak:

Hana Bednaříková, PhDr. Ph.D., literárna historička, diplomová práca na tému: *Problematika teórie prekladu – na materiáli Čapkovej Francúzskej poézie novej doby* (Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, 1987), rigorózna práca (PhDr.) na tému: „*Velký Meaulnes*“ *Alaina-Fourniera v českých prekladoch* (Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, 1988), dizertačná práca (PhD.) v odbore česká literatúra na tému: *Fin de siècle: analýza zobrazovacích postupov a estetických kategórií* (Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, 1999). V súčasnej dobe učí na Filozoficko-prirodovedeckej fakulte v Opave na Ústave bohemistiky a knihovníctva. Venuje sa oblasti literárnej komparistiky a svetovej literatúry, dejinám českej literárnej moderny 19. storočia a kultúrnej sémiotike. Je autorkou dvoch monografií: *Česká dekadencia: Kontext, text, interpretácie* (Brno 2000) a *Šalda, desiate roky. Ku koncepciám a vývinovým premenám Šaldového estetického a kritického myslenia v desiatych rokoch 20. storočia* (Brno, 2009); a tiež desiatky článkov, štúdií a esejí, ktoré publikovala napríklad v *Revue de la littérature comparée*, *Helikon*, *Slavica litteraria*, *Tvar*, *Host*, *Aluze*. Prekladá z francúzštiny (Todorov, Deleuze, Durand, Le Grand Jeu, Ribordy, Bellour). E-mail: gioconda[at]post.cz

[Slovenský preklad / Translation into Slovak by Ivica Hajdučeková]

**Информация об авторе по-русски /
Справка об авторе на русском языке /
Information about the autor in Russian:**

Хана Беднарикова, Ph.D. (доктор философии), историк литературы. Её дипломная работа: *Problematika teorie překladu – na materiálu Čapkovy Francouzské poezie nové doby* [«Проблематика теории перевода (на материале переводов Чапека из новой французской поэзии)»] (философский факультет Университета Палацкого в Оломоуце, 1987); ригористическое исследование (соответствует кандидатским экзаменам в России): *“Velký Meaulnes“ Alaina-Fourniera v českých překladech* [«„Великий Мольт“ Алена-Фурнье в чешских переводах»] (философский факультет Университета Палацкого в Оломоуце, 1988); докторская диссертация: *Fin de siècle: analýza zobrazovacích postupů a estetických kategorií* [«Fin de siècle: анализ развития визуализации и эстетических категорий»] (философский факультет Университета Палацкого в Оломоуце, 1999). В настоящее время работает на философско-естественном факультете в Опаве в Институте богемистики и библиотековедения. Занимается сферой сравнительного литературоведения и современной мировой литературы, литературы чешского модернизма XIX века, а также семиотикой культуры. Опубликовала две монографии: *Česká dekadence: Kontext, text, interpretace* [«Чешский декаданс: Контекст, текст, интерпретация»] (Брно, 2000) и *Šalda, desátá léta. Ke koncepcím a vývojovým proměnám Šaldova estetického a kritického myšlení v desátých letech 20. století* [«Шалда, десятилетие. К концепции и метаморфозам развития эстетического и критического мышления у Шалды в десятилетиях XX века»] (Брно, 2009); а также несколько десятков статей, заметок и эссе, появившихся, например, в *Revue de la littérature comparée*, *Helikon*, *Slavica litteraria*, *Tvar*, *Host*, *Aluze*. Переводила с французского (Тодоров, Делёз, Дюран, Ле Гран Же, Риборди, Беллуп). E-mail: gioconda[at]post.cz

[Русский перевод: Надежда Георгиевна Колошук / Translation into Russian by Nadiya Koloshuk]

**Інформація про автора / Довідка про автора українською мовою /
Information about the autor in Ukrainian:**

Гана Беднарикова, Ph.D. (доктор філософії), історик літератури. Її дипломна праця: *Problematika teorie překladu – na materiálu Čapkovy Francouzské poezie nové doby* [«Проблематика теорії перекладу (на матеріалі Чапеківих перекладів із нової французької поезії)»] (філософський факультет Університету Палацького в Оломоуці, 1987); праця ригористична (відповідна кандидатським іспитам в Україні): *“Velký Meaulnes“ Alaina-Fourniera v českých překladech* [«„Великий Мольт“ Алена-Фурнье в чеських перекладах»] (філософський факультет Університету Палацького в Оломоуці, 1988); докторська дисертація: *Fin de siècle: analýza zobrazovacích postupů a estetických kategorií* [«Fin de siècle: аналіз розвитку візуалізації та естетичних категорій»] (філософський факультет Університету Палацького в Оломоуці, 1999). Нині працює на філософсько-природничому факультеті в Опаві в Інституті богемістики та бібліотекознавства. Займається цариною літературознавчої компаративістики й сучасної світової літератури, літературою чеського модернізму XIX століття, а також культурною семиотикою. Опублікувала дві монографії: *Česká dekadence: Kontext, text, interpretace* [«Чеський декаданс: Контекст, текст, інтерпретація»] (Брно, 2000) і *Šalda, desátá léta. Ke koncepcím a vývojovým proměnám Šaldova estetického a kritického myšlení v desátých letech 20. století* [«Шалда, десяти роки. До концепції і метаморфоз розвитку естетичного і критичного мислення у Шалди в десятиліттях XX століття»] (Брно, 2009); а також кілька десятків статей, розвідок та есеїв, друкованих, наприклад, у *Revue de la littérature comparée*, *Helikon*, *Slavica litteraria*, *Tvar*, *Host*, *Aluze*. Перекладала

з французької (Годоров, Дельоз, Дюран, Ле Гран Же, Ріборді, Беллур). E-mail: gioconda[at]post.cz

[Український переклад Надія Георгіївна Колошук Translation into Ukrainian by Nadiya Koloshuk]

MAGDALENA PIWNIKIEWICZ (Warsaw, Poland)

E-mail: magdalena.piwnikiewicz[at]gmail.com

W ogrodzie PaRDeS — hermeneutyka biblijna Romana Brandstaettera

Nawiązując do metod wypracowanych w ramach europejskiej i nieeuropejskiej hermeneutyki biblijnej¹, chciałabym podkreślić, że klucz do zrozumienia religijnego wymiaru twórczości Romana Brandstaettera znajduje się nie tylko w kręgu cywilizacji chrześcijańskiej, ale ma swe silne korzenie w judaizmie. Myślę o znanych pisarzowi tajnikach hermeneutyki PaRDeS, nauki o poczwórnym sensie ksiąg biblijnych. Jej szczegółową wykładnię można znaleźć w powstałej w XIII wieku *Sefer ha-Zohar* (Księdze Blasku), największym dziele kabalistycznym². Sama teoria czytania Biblii znana jest jednak dużo dłużej i wyrasta z fundamentalnego dla judaizmu przekonania o wielowymiarowości sensu obecnego w największej spośród Ksiąg. PaRDeS to cztery sposoby interpretacji Pisma przez rabinów³. Pierwszy z nich, *p'shat* (prosty), jest najoczywistszym, dosłownym rozumieniem tekstu. Drugi, *remez* (wskazówka), oznacza analizę odwołującą się do innych tekstów, opierającą na odczytaniu sensów alegorycznych i symbolicznych. Trzecia droga, czyli *drasz* (poszukiwanie), polega na homiletycznym zastosowaniu przeczytanych treści, odnajdywaniu kontekstu interpretacyjnego w indywidualnych doświadczeniach odbiorcy i jednocześnie niejako wczytywaniu ich do tekstu biblijnego. Ostatni sposób to *sod* (tajemnica), najgłębszy i najbardziej ukryty sens, do którego dochodzi się przez znajomość tradycji kabalistycznej. Był on trudny do pojęcia dla odbiorcy zanurzonego w kulturze żydowskiej, zaś dla czytelnika wychowanego poza jej kręgiem bywa prawie niedostrzegalny.

Słowo ***pardes*** jest interpretowane nie tylko jako akronim scalający cztery powyżej opisane drogi do poznania Pisma Świętego, lecz także w swojej podstawo-

¹ Vide: D. H. Stern, *Komentarz żydowski do Nowego Testamentu*, przekładu Nowego Testamentu dokonał i komentarzem opatrzył David H. Stern, przekład Aleksandra Czwojdrak „Vocatio”, Warszawa 2004, ss. XLII, 1221, [1], seria: Prymasowska Seria Biblijna.

² *Opowieści Zoharu. (Wybór)*, [t. 1-2], [t. 1:] *Opowieści Zoharu. (Wybór)*, przełożył z hebrajskiego i komentarzem opatrzył Ireneusz Kania, [t. 2:] Ireneusz Kania, *O kabale i Zoharze*, Oficyna Literacka, Kraków 1994, [t. 1:] ss. 214, [2], [t. 2:] 78, [2].

³ D. H. Stern, *Komentarz żydowski do Nowego Testamentu*, op. cit., s. 16.

wej funkcji – hebrajskiego leksemu oznaczającego ogród. W pismach rabinistycznych często pojawia się wizja uprawiania hermeneutyki Biblii jako żmudnych poszukiwań w gęstwinach cudownego ogrodu. W dalszych rozważaniach postaram się przedstawić hermeneutyczną wędrówkę Romana Brandstaettera przez „ogród” ukrytych sensów – odsłonić, w jaki sposób metoda interpretacyjna PaRDeS wpłynęła na Brandstaetterowskie czytanie tekstu biblijnego i przetwarzanie doświadczenia odbioru na kreację nowej materii literackiej.

1. *P'szat*

Zrozumienie literalnego sensu tekstu polega na odczytaniu dosłownego znaczenia tworzących go wyrazów i wzbogaceniu go o kontekst historyczny zaistniałej sytuacji komunikacyjnej. W hermeneutyce PaRDeS jest pierwszym i najbardziej podstawowym sposobem czytania Biblii, któremu rabin nie poświęcają zbyt wiele miejsca w swoich pismach ze względu na prostotę jego wykładni. Brandstaetter w trakcie pisania *Jezusa z Nazarethu* dał dowód tego, jak ważna jest dla niego, w odróżnieniu od innych żydowskich hermeneutów, biblijna warstwa znaczeniowa *p'szat*. Anastazja Seul, badaczka prozy Romana Brandstaettera, pisała o iście „benedyktyńskich” dziewięciu latach przygotowań, poprzedzających wydanie powieści⁴. W tym czasie autor zgromadził aż siedemnaście teczek materiałów mających pomóc mu jak najwierniej odtworzyć realia czasów Jezusa Chrystusa. Treści poznane dzięki dogłębnej lekturze Ewangelii pisarz uzupełnił o wiadomości z dzieł historyków (Swetoniusza, Tacyta, Józefa Flawiusza, Euzebiusza z Cezarei), kulturoznawców (Johana Huizingi, Mircei Eliadego), teologów (Karla Rahnera, Wincentego Granata) i przede wszystkim biblistów (Giuseppe Ricottiego, Henriego Daniela-Ropsa, Władysława Szczepańskiego i in.). Jako przykład rzetelności badawczej Brandstaettera w poznawaniu starożytnej Palestyny może posłużyć fakt, że sprawdzał w niemieckim opracowaniu znanym jako *Bibellexikon* nawet taki szczegół jak czas dojrzewania pierwszych fig w Izraelu⁵. Innym dowodem profesjonalizmu pisarza jest drobiazgowość, z którą studiował opisy i rysunki szczątków niejakiego Jochanana (Jehochanana). Na podstawie tych dokumentów zdołał wierne odtworzyć na kartach powieści, w jaki sposób krzyżowano niegdyś skazańców⁶.

Dowody nabytej przez autora rozległej wiedzy historycznej znajdujemy także bezpośrednio w warstwie narracyjnej powieści *Jezus z Nazarethu*. Wielokrotnie przywoływane są w niej postacie o rodowodzie pozaliterackim: dwóch

⁴ A. Seul, *Biblia w powieści Romana Brandstaettera „Jezus z Nazarethu”*, Uniwersytet Zielonogórski, Zielona Góra 2004, s. 81. Dalsze cytaty według tego wydania.

⁵ Ibidem, s. 82.

⁶ Ibidem, s. 83.

arcykapłanów żydowskich — Józef Kajfasz i jego teść Annasz, przedstawiciele panującej ówczesnie w Judei dynastii herodiańskiej, sprawujący władzę w Imperium Romanum cesarz Tyberiusz i wyznaczony przez niego namiestnik żydowskiej części prowincji Syrii, Poncjusz Piłat. Ponadto pojawiają się wzmianki o wydarzeniach, których autentyczność potwierdziły badania Michaela Granta opublikowane w pracy pt. *Dzieje dawnego Izraela*. O budzącym oburzenie wśród ludności żydowskiej spisie Kwiryniusza⁷, przywołanej epizodycznie — w trakcie rozmowy Josefa z poganiaczem wielbłądów — wojnie Warusa⁸ czy przywołanych w rozmyślaniach Filipa Tetrarchy licznych aktach okrucieństwa jego ojca, króla Heroda Wielkiego⁹.

Przedstawiona przez Brandstaettera wizja Chrystusa jest historyczna nie tylko ze względu na zgodność z materiałami źródłowymi. Jego literacka rekonstrukcja ziemskiego życia syna cieśli z Nazaretu obejmuje także zdobytą w rodzinnym domu wiedzę o kulturze i religii judaizmu. Ponadto napotykamy w trakcie czytania tetralogii Brandstaettera na szczegółowy opis wypełniania czynności kapłańskich (przy okazji rozmowy Zachariasza z aniołem), przebiegu uroczystości weselnych (zaślubiny Josefa i Miriam oraz gody w Kanie Galilejskiej) i sposobu wykonywania różnych mniej doniosłych zwyczajów takich jak obmywanie rąk, modlitwa przed posiłkiem, skrapianie wodą miętową podłogi synagogi czy prowadzenie dyskusji w bramie wjazdowej do miasta. Gromadzący się przy niej tłum stanowił nieodłączny element żydowskiego krajobrazu, gdyż brama miejska była ulubionym miejscem

„spotkań, rozmów, dyskusji i wymierzania sprawiedliwości”¹⁰.

W rozdziale pt. *Jezus przed sądem Sanhedrynu* autor wykazuje się także znakomitą obeznaniem z żydowskim prawem, przedstawiając szczegółowo od strony formalnej i merytorycznej przebieg procesu przeciwko Nazarejczykowi. Brandstaetter pracował nad tym fragmentem powieści przez trzy miesiące, bazując na relacjach trzech ewangelistów (św. Mateusza, św. Marka i św. Łukasza), a gdy te okazały się niewystarczające — także na przepisach prawa procesowego i karnego w Talmudzie¹¹. Dzięki tym studiom ustalił, że skoro Chrystus nie wyznaczył nikogo, kto by go reprezentował w trakcie rozprawy, w roli obrońców musieli wystąpić

⁷ R. Brandstaetter, *Jezus z Nazarethu*, t. 1-2, Wydawnictwo AA, Wydawnictwo M, Kraków 2012, s. 131-132. Dalsze cytaty według tego wydania.

⁸ Ibidem, s. 202-203.

⁹ Ibidem, s. 190.

¹⁰ Ibidem, s. 114.

¹¹ R. Brandstaetter, *Jak pisałem „Jezusa z Nazarethu”*, „Tygodnik Powszechny”, r. 27: 1973, nr 51/52, s. 6-7. Dalsze cytaty według tego wydania.

członkowie Sanhedrynu. Brandstaetterowski opis procesu uwzględnia ten wymóg prawny. W trakcie przesłuchiwania dziesięciu świadków

„garstka faryzeuszów sprzyjających Jezusowi zastosowała znamieny, lecz bezpieczny dla siebie sposób obrony, nie wypowiadając się ani za nauką Rabbiego, ani przeciw niej [...]”¹².

Dzięki obiektywnym i bardzo logicznym wypowiedziom linii obrony rozprawa o mało nie zakończyła się uniewinnieniem skazańca. Na przeszkodzie stanęły jedynie słowa wypowiedziane przez samego Jezusa. Na pytanie arcykapłana o to, czy jest Synem Bożym, odpowiedział twierdząco, czym wywołał irracjonalne i niemające nic wspólnego z literą prawa wzburzenie zebranego wokół tłumu:

„Gamaliel, Nikodem, Josef z Ramathaim i inni faryzeusze, którzy bronili Jezusa, milcząc, bezradnie stali na środku komnaty, a chociaż nie wymieniali między sobą słów, jednocześnie i zgodnie zdali sobie sprawę z tragicznego obrotu sprawy: Jezua ben Josef swoim trudnym do zrozumienia oświadczeniem całkowicie się pogrążył i nie ma już takiej siły ludzkiej, która by zdołała ugasić namiętność mężów i przywieść ich do chłodnego opamiętania. Nic tu już nie pomoże powoływanie się na prawo, według którego nie wolno karać oskarżonego na podstawie jego własnych zeznań, żadne nawoływanie do rozsądku nie odniesie skutku ani żadne tłumaczenie, że Jezua nie popełnił bluźnierstwa, bo mówiąc to, co powiedział, nie wymienił Imienia Pana, a przecież nie ma bluźnierstwa, jeśli bluźnierca nie wypowie świętego Imienia w Jego pełnym brzmieniu. Stało się coś, czego nie można odwrócić, stłumić rozważy, coś, co zepchnęło na dalszy plan wszystkie ustawy, przepisy, kodeksy, nawet samo Prawo.”¹³.

Brandstaetter zaskakuje czytelnika nieobeznanego z przepisami Talmudu swoją rozległą wiedzą na ich temat i spójnością przedstawionej przez siebie wersji wydarzeń. Zdaniem Seul, wprowadzone przez pisarza tło prawne pozwala na

„pełniejsze zrozumienie złożonej problematyki społeczno-religijnej czasów Jezusa”¹⁴.

Autor pomaga odbiorcy jeszcze głębiej wniknąć w świat swojej powieści dzięki specyficznemu, odziedziczonemu po przodkach sposobowi postrzegania rzeczywistości. W wywiadzie, którego udzielił Janowi Grzegorzcykowi, wyznał:

„[...] Należę do tego typu ludzi semickiego pochodzenia, którym przychodzi z trudnością myśleć kategoriami abstrakcyjnymi. Ja osobiście myślę obraza-

¹² R. Brandstaetter, *Jezus z Nazarethu*, t. 3-4, Wydawnictwo AA, Wydawnictwo M, Kraków 2012, s. 520.

¹³ *Ibidem*, s. 528.

¹⁴ A. Seul, *Biblia w powieści Romana Brandstaettera...*, op. cit., s. 115.

mi. Obraz przybiera różne kształty: symbolu, przypowieści, paraboli itd. Stąd też zdarza się, że czytając Pismo Święte, gdy natrafiam na jakieś przypowieści, obrazy, symbole, które dla czytelnika niesemickiego pochodzenia wydają się trudne do odczytania, dla mnie ich zagadkowość jest tylko pozorna.”¹⁵.

Ten właściwy dla Żydów typ myślenia, oparty na obrazowości, a nie na abstrakcyjnych kategoriach rozumowania, stał się także tematem jednego z esejów Brandstaettera w przywoływanym już wielokrotnie zbiorze pt. *Krąg biblijny*:

„Moje przeżywanie Pisma Świętego odbywa się za pomocą tworzenia szeregu konkretnych, realistycznych obrazów, biorących swój logiczny początek w przeczytanym tekście, który niejako uzupełniam swoim tworzywem.”¹⁶.

Dużym zaskoczeniem dla czytelnika z europejskiego kręgu kulturowego jest także zapoznanie się za sprawą twórczości Brandstaettera z żydowskim sposobem odczuwania czasu. Mamy w tym przypadku do czynienia z pewnym paradoksem, który autor wyjaśnia na łamach „Tygodnika Powszechnego”:

„[...] Język hebrajski nie posiada czasu teraźniejszego; on nie istnieje w języku hebrajskim. Istnieje czas przeszły i czas przyszły; czas teraźniejszy tworzony jest za pomocą imiesłów. To znowu z kolei, o wieczny paradoksie, jest sprzeczne ze znanym sposobem odczuwania czasu przez Żydów, dla których właściwie wszystko, co przeszłe, i wszystko, co przyszłe, jest teraźniejsze; tak się to odczuwanie czasów u Żydów ukształtowało. Żyd mówi, że „było” (mając, powiedzmy, na myśli Obietnicę Pańską), a rozumie to „było” jako „jest”. [...] Bez tej znajomości psychiki semickiej i semickiego odczuwania czasu jest niemożliwością - moim zdaniem - podejść w ogóle do »problemu« Chrystusa i do problemu czasu, w którym żył.”¹⁷.

Także w wielu innych przypadkach zaznajomiony z obiema cywilizacjami, zarówno europejską, jak i semicką (izraelską), autor pomaga swojemu czytelnikowi zrozumieć zupełnie obcą dla niego mentalność bohaterów. Przeważnie informacje tego typu są wplecione w tok narracji przy pomocy znamiennej sformułowania „dla synów Izraela...”.

Nie ulega wątpliwości, że zarówno wnikliwie studiowanie kontekstu historycznego opowieści biblijnych, jak i głęboka świadomość działania mechanizmów

¹⁵ [R. Brandstaetter, J. Grzegorzcyk], *Epoka, która była Rajem... Z Romanem Brandstaetterem rozmawiając o „Jezusie z Nazarethu”*, rozm. Jan Grzegorzcyk, „W Drodze”, r. 11: 1983, nr 5, s. 10.

¹⁶ R. Brandstaetter, *Krąg biblijny*, Wydawnictwo AA, Wydawnictwo M, Kraków 2012, s. 137. Dalsze cytaty według tego wydania.

¹⁷ R. Brandstaetter, *Jak pisałem „Jezusa z Nazarethu”*, op. cit., ibidem.

myślowych, właściwych dla semickiego kręgu kulturowego, pozwoliły autorowi nadzwyczaj realistycznie zbudować świat przedstawiony *Jezusa z Nazarethu*. Drugim, równie istotnym filarem, na którym opiera się moim zdaniem w twórczości Romana Brandstaettera hermeneutyczne *p'szat* jest warstwa językowa tekstu. Autor, tworząc swoje interpretacje treści przedstawionych w Świętych Księgach, jest

„wiemy literze Biblii”¹⁸,

szczególnie zaś Ewangelii według św. Jana. W *Kręgu biblijnym* to ją wskazuje jako główne źródło stylistycznej i językowej inspiracji:

„Wiele zawdzięczaam prozodii św. Jana. Pisząc moją powieść o Jezusie z Nazarethu, zapożyczyłem z czwartej Ewangelii [...] - jej semicki tok myśli, kadencję zdania, metodę nawrotów do tej samej myśli w różnych formacjach składniowych, skłonność do tautologii, szeroką frazę rytmu, dostrojonego do wewnętrznej substancji słowa, melodię przejść od realistycznego obrazu do teofanicznych wypowiedzi. Po prostu starałem się nieudolnie naśladować w moim piarstwie prozę czwartego Ewangelisty, gdyż uważałem, że tylko za pomocą jego środków pisarskich, odziedziczonych po starotestamentowym i apokaliptycznym piśmiennictwie starohebrajskim zdołam częściowo wypowiedzieć to, co chcę wypowiedzieć i uporać się choćby pozornie z trudnościami, jakie nastroczało mi pisanie książki o Bogu-Człowieku.”¹⁹.

Ponadto Brandstaetterowska narracja jest nasycona poetyką biblijną, czego najlepszym przykładem jest fragment powieści dotyczący wygłoszonego przez Jezusa słynnego Kazania na Górze. W notatkach autora znajdujemy wytyczne, według których skomponował swój tekst:

„- konstrukcja poetycka kazania
- paralelizm przeciwstawny:
jedna myśl »wyrażona pozytywnie«
druga myśl »wyrażona negatywnie«
- albo za pomocą nieustannych kontrastów”²⁰.

Mieczysław Kotlarczyk nazywał wewnętrzny rytm dzieła Brandstaettera

„swoistą melodią, w której liczne powtórzenia i antycypacje stanowią ekwiwalent biblijnych paralelizmów synonimicznych”²¹.

¹⁸ A. Seul, *Biblia w powieści Romana Brandstaettera...*, op. cit., s. 87.

¹⁹ Cif.: A. Rzymiska, *Kamienny most. Tradycja judaistyczna w twórczości Romana Brandstaettera*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn 2005, s. 97-98. Dalsze cytaty według tego wydania.

²⁰ A. Seul, *Biblia w powieści Romana Brandstaettera...*, op. cit., s. 87.

²¹ Ibidem, s. 86.

Obecna w *Jezusie z Nazarethu* stylizacja na język Pisma Świętego przejawia się również w warstwie leksykalnej tekstu. Nie jest to jednak prosty mechanizm gromadzenia w zdaniu dużej ilości słów o rodowodzie biblijnym. W trakcie procesu twórczego towarzyszyła Brandstaetterowi nieustanna refleksja nad tym, czy dobór właśnie tych słów będzie adekwatny do opisywanej sytuacji i jakie konotacje uruchomi w umyśle odbiorcy. Zamierzając posłużyć się słowem ‘chleb’ w rozdziale pt. *Ciało i krew*, precyzyjnie odnotował wszystkie konteksty, w których przywoływane jest ono w księgach biblijnych:

„chleb znoju - Ps 127, 2; chleb płaczu - Ps 42, 4 (80, 6); chleb ucisku - Iz 30, 2; chleb popiołu - Ps 102, 10 (Iz 102, 10); chleb grzechu - Prz 4, 17; chleb gnuśności - Prz 31, 37; chleb mądrości - Prz 9, 1-6; chleb roztropności - Syr 15, 3”²².

Szczególną umiejętnością operowania słowem biblijnym wykazał się autor, konstruując wypowiedzi Jezusa w sytuacjach, gdy nie mógł zacytować ani sparafrazować gotowej przemowy z Ewangelii:

„[...] Chrystus w »Jezusie z Nazarethu« mówi tylko swoimi słowami, przekazanymi nam przez Ewangelię. Jeżeli natomiast wypowiada jakieś myśli lub myśli jakimś obrazami niezanotowanymi przez Nowy Testament, są to wszystko myśli i obrazy, które czerpałem ze Starego Testamentu. A tymi obrazami i myślami ze Starego Testamentu mogłem myśleć i mówić, albowiem Stary Testament był Jego codzienną strawą duchową — czego niezliczone dowody mamy w Ewangeliach — na którego boski autorytet wielokrotnie się powoływał.”²³.

Zastosowanie przez autora tej zasady sprawia, że wszystkie wypowiedzi Chrystusa odcinają się nieco od pozostałych partii tekstowych, wydają się w porównaniu z nimi zdecydowanie bardziej oficjalne i trochę sztuczne. Brandstaetter stroni także od przedstawiania myśli Boga-człowieka, sprawiając wrażenie, że nie śmie swoją wyobraźnię twórczą naruszyć tajemnicy umysłu Boga. O ile w tych fragmentach powieści, które skupiają się na motywacjach kierujących innymi bohaterami, możemy mówić o wprowadzeniu przez narratora elementów monologu wewnętrznego, o tyle w przypadku Chrystusa jest to niemożliwe.

²² Ibidem, s. 82.

²³ R. Brandstaetter, *Jak pisałem „Jezusa z Nazarethu”*, op. cit., s. 6.

2. Remez

Słowo *remez* stanowi hebrajski odpowiednik dużo szerzej znanego w kulturze europejskiej pojęcia alegoria²⁴. Ta natomiast już od czasów starożytnych rozumiana jest jako taki sposób mówienia, który przewiduje istnienie dwóch planów znaczeniowych. Rzymski retor, Kwintyliusz, zanotował w VIII księdze swego słynnego dzieła pt. *Kształcenie mówcy*, że alegoria

„co innego słowami, a co innego sensem wskazuje”²⁵.

Metoda interpretacji oparta na poszukiwaniu w tekście jego drugiego, ukrytego znaczenia, pojawiła się jako reakcja na spadek wśród społeczności greckiej autorytetu eposów Homera. Uznano, że pieśniarz, wpłatając do swoich dzieł wiele irracjonalnych treści, w rzeczywistości ukrywał pod ich warstwą inne, istotniejsze przesłanie. W *Komentarzu Żydowskim do Nowego Testamentu* Davida H. Sterna natrafiamy na tezę, że kategoria *remez* – niezdefiniowana wprost – funkcjonowała w rozumowaniu wykształconych Żydów, posługiwał się nią między innymi rabin Sza’ul z Tarsu znany w kulturze europejskiej jako św. Paweł.

W *Jezusie z Nazarethu* Romana Brandstaettera postacią, która zajmuje się badaniem Biblii metodą alegoryczną jest Johanan ben Zebadia, czyli św. Jan:

„Młody rybak studiował. Rozczytywał się z zapalem w Księgach Daniela, Henocha i psalmach Salomona, dyskutował w beth-hamidraszu z współuczniami i doktorami Prawa i od nich dowiedział się o filozoficznych pismach Filona z Aleksandrii, którego nauka o symbolach i alegorii jako metodzie badań Świętej Tory zapadła głęboko w jego umysł. W owym czasie zainteresowanie Johanana ben Zebadia dla symboli tak bardzo wzrosło, że zawładnęło niepo dzielnie całą jego świadomością.”²⁶.

Ten fragment powieści podpowiada nam, gdzie szukać źródła, z którego korzystał sam autor, kształtując swoje wyobrażenie o *remez*, alegorycznym sensie Świętych Ksiąg. W inspirowanej treściami biblijnymi twórczość Brandstaettera zauważalne są wpływy Aleksandryjczyka. Doskonałym tego przykładem jest opis powołania apostoła Nathanaela (Bartłomieja). Zanim doszło między nim a Jezusem do pierwszego spotkania, przyszły uczeń miał niezwykły sen:

²⁴ G. G. Scholem, *Kabala i jej symbolika*, przełożył Ryszard Wojnakowski, wybór ilustracji i komentarzy Piotr Hordyński, Wydawnictwo Znak, Kraków 1996, s. 67.

²⁵ Cif.: J. Abramowska, *Rehabilitacja alegorii*, [w:] *Alegoria*, pod red. Janiny Abramowskiej, Słowo/Obraz Terytoria, Gdańsk 2003, s. 5, seria: Tematy Teoretycznoliterackie, t. 5. Dalsze cytaty według tego wydania.

²⁶ R. Brandstaetter, *Jezus z Nazarethu*, t. 1-2, op. cit., s. 336-337.

„Stał pod drzewem figowym wyobrażającym synów Izraela i ich niezliczoną różność, i usłyszał nad sobą Głos [...]:

- Zbierz figi z tego drzewa, Nathanaelu, i wrzuć je do dwóch koszów; do jednego, do kosza Ocalenia, wrzuć figi dobre, soczyste, słodkie, a do drugiego, do kosza Ostatniej Próby, wrzuć figi robaczywe, suche, złe.

[...] Gdy rano przystąpił do pracy i właśnie trzymał w dłoni soczystą i dobrą figę, którą zamierzał wrzucić do kosza Ocalenia, nagle w owocu owym poznał samego siebie i zamyślił się, i w tym zamyśleniu, w drobnym ułamku czasu ujrział całe swoje dotychczasowe życie [...].²⁷

Zdaniem Manilia Simonettiego, Filon z Aleksandrii uznawał zasadność interpretacji alegorycznej w tych fragmentach Pisma Świętego, w których sens literalny jest niemożliwy do zaakceptowania lub przejście od litery do alegorii jest ułatwione przez pewne znaki w tekście²⁸. Opisana przez Brandstaettera historia Nathanaela i drzewa figowego, po pierwsze, wykracza poza ramy narracji realistycznej, a po drugie napotykamy w niej na wyraźną językową wskazówkę alegoryczności, czyli słowo „wyobrażające”. Drzewo figowe wyobraża synów Izraela. Znamienny wydaje się również fakt, że w napisanym przez Aleksandryjczyka komentarzu do Księgi Rodzaju zatytułowanym *O stworzeniu świata* filozof ten zawarł wizję Edenu, w której

„wszystkie rośliny były obdarzone duszą i rozumem, a owoce, jakie rodziły, były to cnoty, a także czyste poznanie i bystrość myśli pozwalające odróżnić dobro od zła”²⁹.

Brandstaetterowskie wyjaśnienie tajemniczych słów Jezusa o drzewie figowym skierowanych do apostoła Bartłomieja jest, jak się zdaje, mocno zainspirowane komentarzem wspomnianego, żydowskiego filozofa z Aleksandrii.

W lirycznej twórczości Romana Brandstaettera napotykamy na liczne zastosowania alegorii jako środka stylistycznego, mającego przedstawić treści niemożliwe do wyrażenia w prosty, dosłowny sposób. Tomik poetycki *Pieśń o moim Chrystusie* rozpoczyna się wierszem *Walka z Rybą skrzydlatą*. Mamy w nim do czynienia z alegorycznym wyobrażeniem przeżycia, które Brandstaetter zwykł nazywać „nocą biblijną”.

W eseju, który zatytułował tymi właśnie słowami, opisuje najbardziej przełomowy moment swojego życia:

²⁷ Ibidem, s. 470-472.

²⁸ M. Simonetti, *Miedzy dosłownością a alegorią. Przyczynek do historii egzegezy patrystycznej*, przekład Tomasz Skibiński, Wydawnictwo WAM, Kraków 2000, s. 16, seria: Myśl Teologiczna, t. 26; vide: A. Korczak, *Alegoreza Filona z Aleksandrii*, „Przegląd Religioznawczy” r.: 2012, nr 243, s. 3-18.

²⁹ Cif.: A. Rzymaska, *Kamienny most. Tradycja judaistyczna w twórczości Romana Brandstaettera*, op. cit., s. 99.

„Zatrzymałem wzrok na leżącej obok jednego z biurków stercie starych tygodników. Wyciągnąłem na chybił trafił kilka numerów. Z jednego z nich wypadła na podłogę dużych rozmiarów wkładka. Podniosłem ją. Była to reprodukcja rzeźby z XVII wieku Innocenza de Palermo z kościoła San Domino w Asyżu, przedstawiająca [...] Chrystusa w chwilę po Jego śmierci. Z półrozchylonych warg uszedł ostatni oddech, kolczasta korona spoczywała na Jego głowie jak gniazdo uwite z ciemi. Miał oczy zamknięte, ale widział. Głowa jego wprawdzie opadła bezsilnie ku prawemu ramieniu, ale na twarzy malowało się skupione zaskupienie we wszystko, co się wokół działo.

Ten martwy Chrystus żył.

Pomyślałem: Bóg.

I, włożywszy reprodukcję do teczki, wyszedłem.”³⁰.

Brandstaetter przez wiele lat praktykował codzienną lekturę ksiąg biblijnych, początkowo tylko Starego, z czasem – powodowany ciekawością – także Nowego Testamentu. Dopiero jednak tamtej grudniowej nocy po raz pierwszy uwierzył w boskość Chrystusa, w to, że galilejski Rabbi jest obiecany narodowi żydowskiemu Mesjaszem, a nie jedynie

„ofiarą wewnętrzno-żydowskich sporów, zakończonych tragiczną dla Izraela schizmą”³¹.

W wierszu pt. *Walka z Rybą skrzydlatą* widzimy alegorię tamtego metafizycznego doświadczenia. Podmiot liryczny opisuje chwilę, w której pozornie nie było nic nadzwyczajnego (siedzi przy stole, obok leży puszka po mięsnej konserwie i stoi filiżanka po kawie), a która jednocześnie

„[...] była łabędziem wydarzeń / Śpiewających w nim / Ale trudnych do zdefiniowania”³².

Nagle w wierszu pojawia się zagadkowa istota:

„Dopadła mnie skrzydłata Ryba
O zielonych oczach
I niespotykanej głąbkości ciała,
Orkiestra ściągien i mięśni
Pod unerwioną skórą,
I kazała sobie służyć
W zakonie śpiewających ptaków,
Ryba Nieśmiertelna,
Ryba Nieskończona,
Ryba Absolutnej Mądrości,
Ryba Przyczyny.”³³.

³⁰ R. Brandstaetter, *Krąg biblijny*, op. cit., s. 89-90.

³¹ Ibidem, s. 64.

³² R. Brandstaetter, *Walka z Rybą skrzydlatą*, [w:], idem, *Pieśń o moim Chrystusie*, Pax, Warszawa 1960, s. 12. Dalsze cytaty ze zbioru według tego wydania.

Co prawda, występuje w przyrodzie gatunek ryby, który ma na tyle rozwinięte płetwy piersiowe, że jest w stanie unieść się nad powierzchnią wody oceanu nawet na dziesięć sekund, lecz nie sposób odczytywać opisaną w wierszu sytuacji dosłownie. Na to, że mamy do czynienia z zabiegiem personifikacji wskazuje nie tylko fakt, iż autor przypisał skrzydlatej Rybie typowo ludzkie zachowanie („kazała sobie służyć”), lecz także uruchomione przez niego konotacje historyczno-kulturowe. *Ichthys* (ΙΧΘΥΣ), czyli w języku starogreckim ‘ryba’, to akronim, którego używali pierwsi chrześcijanie w czasie prześladowań jako swojego znaku rozpoznawczego.

W przekonaniu, że skrzydlata Ryba z wiersza Brandstaettera jest alegorią Chrystusa, utwierdzają nas cztery ostatnie wersy przytoczonego wcześniej fragmentu. Jej wyjątkowość nie kończy się bowiem na tym, że posiada skrzydła i przejawia cechy właściwe dla ludzi, nosi w sobie również pierwiastek boski. Stanowi ucieleśnienie Nieśmiertelności, Nieskończoności, Absolutnej Mądrości i Praprzyczyny. *Remez*, czyli wskazówka, ewidentnie kieruje naszą uwagę ku postaci Jezusa Chrystusa. Wciąż zastanawia jednak, dlaczego poeta nie poprzestał na obrazie zwyczajnej, bezskrzydłej ryby. Odpowiedzi na to pytanie zdają się dostarczać zacytowane wcześniej wersy:

„I kazała sobie służyć / W zakonie śpiewających ptaków”.

Ze względu na to, że wyznawcy judaizmu ograniczają swój kult Biblii do ksiąg Starego Testamentu (Starego Zakonu), przyjęło się w polszczyźnie określać ich przydomkiem starozakonni³⁴. Chrystus w wierszu Brandstaettera każe podmiotowi lirycznemu podjąć posługę w zakonie „śpiewających ptaków”. Bardzo popularnym animalistycznym symbolem Chrystusa oprócz ryby i baranka jest pelikan. W średniowieczu często przedstawiano Syna Bożego pod postacią właśnie tego ptaka, ponieważ wierzone wówczas, że pelikany karmią pisklęta własną krwią³⁵. Jest to oczywiste nawiązanie do ofiarnej śmierci Jezusa i chrześcijańskiego obrzędu Eucharystii. Drugi trop interpretacyjny to, co prawda, mniej znana w symbolice chrześcijańskiej, lecz dużo bardziej niż pelikan kojarząca się z ptasim śpiewem, jaskółka. W renesansie jako zwiastunka wiosny była uznawana za symbol zmartwychwstania Jezusa, który pokonał śmierć tak samo jak nadchodząca nowa pora roku — zimą. Warto zauważyć, że Brandstaetter w innym wierszu, zatytułowanym *Dzień powszedni w Nazarecie*, nazywa Chrystusa

³³ Ibidem, s. 13-14.

³⁴ *Słownik języka polskiego*, on-line Sjp.pl, hasło: „starozakonny”, URL: <http://sjp.pl/starozakonny>, [dostęp 17.05.2015].

³⁵ J. Wołoszka, *Pelikan - symbol Chrystusa*, „Niedziela” (edycja szczecińska), r. 53: 2010, nr 15, online URL: <http://www.niedziela.pl/artukul/56081/nd/Pelikan-symbol-Chrystusa>, [dostęp 17.05.2015].

„jaskółczym Młodzieńcem”³⁶.

I wreszcie — ptak może tu być aluzją do Ducha Świętego, wyobrażanego pod postacią gołębiczy.

Cykl poetycki pt. *Pieśń o moim Chrystusie* ma spójną budowę między innymi dzięki stale powracającemu w różnych wierszach alegorycznemu obrazowi zmagania się człowieka z ciężarem Bożej miłości. Schemat działania *remez* polega zazwyczaj na przyjmowaniu przez abstrakcyjne treści postrzegalnej zmysłami formy — człowieka, zwierzęcia, rośliny lub przedmiotu. Nie sposób przyporządkować pojęcia ‘ciężaru’ do jakiegokolwiek z tych kategorii, lecz sama czynność unoszenia czegoś bardzo ciężkiego jest obrazowym przedstawieniem zmagania o naturze abstrakcyjnej. Już pierwszy wiersz tomu, czyli *Walka z Rybą Skrzydlatą*, zarysowuje obraz zmagania się z ciężarem i siłą Bożej miłości. Podmiot liryczny siłuje się z Rybą-Chrystusem niczym Jakub z aniołem w Księdze Rodzaju:

„I zaczęła się walka, która trwała
Do świtu. Zmagala się Ryba z Człowiekiem,
Z siłaczem o skalistych mięśniach,
Który przytrzymał ją za skrzydła,
Żądając wolności [...]”³⁷.

Zakończenie wiersza Brandstaettera o pojedynku między człowiekiem i Bogiem nieco odbiega od biblijnego pierwowzoru. Bohater nie potrafi oprzeć się sile Chrystusa, i przegrywa walkę. Choć boi się reakcji swoich krewnych i znajomych na to, że uległ skrzydlatej Rybie, jest jednak „bardzo dumny ze swojego kalectwa”. Jego klęska paradoksalnie okazuje się być zwycięstwem, ciężar Bożej miłości — błogosławieństwem, a poddanie się mu — jedyną słuszną decyzją.

3. *Drasz*

Według Davida H. Sterna, można wyróżnić dwa sposoby działania metody hermeneutycznej *drasz*. Pierwszy to homiletyczne odczytanie tekstu skoncentrowane na tym, by wydobyć z niego moralne przesłanie i ukazać je potencjalnemu odbiorcy. Ten typ lektury Pisma Świętego wiąże się często z czynnością zestawiania ze sobą różnych, często bardzo odległych od siebie historycznie fragmentów i odnajdywania łączących je analogii. Tworzenie tego rodzaju powiązań uznawane jest przez lud Izraela za dopuszczalne z powodu wiary w boski, transcendentny charakter Świętych Ksiąg.

³⁶ R. Brandstaetter, *Powszedni dzień w Nazarecie*, [w:] idem, *Pieśń o moim Chrystusie*, op. cit., s. 38.

³⁷ R. Brandstaetter, *Walka z Rybą skrzydlatą*, [w:] idem, *Pieśń o moim Chrystusie*, op. cit., s. 14.

Z homiletyczną wykładnią tekstu ściśle wiąże się sztuka wnioskowania. Słowo *drasz* wywodzi się bowiem w hebrajszczyźnie od czasownikowego rdzenia *darasz*, który można przetłumaczyć jako

„wyciągać wnioski”³⁸.

Zasady interpretacji tekstu biblijnego oparte na wnioskowaniu logicznym sformułował znany rabin Hillel. W *Jezusie z Nazarethu* obecna jest krótka opowieść przedstawiającą epizod z życia owego żydowskiego mędrca i Szamaja, twórcy drugiej szkoły faryzejskiej:

„Pewnego dnia przybył do rabiego Szamaja pewien poganin i rzekł:
- Pragnę przyjąć wiarę w Jahwe pod warunkiem, że nauka, której mi udzieliś, nie potrwa dłużej, niż potrafię zachować równowagę, stojąc na jednej nodze. – Oburzony rabbi Szamaj, znany z gwałtownego usposobienia, wyrzucił niedoszłego prozelitę za drzwi. Poganin udał się wówczas z tą samą prośbą do łagodnego i spokojnego Hillela, a ten mu odpowiedział: Nie czyni bliźniemu, co tobie niemiłe. Oto cała Tora. Reszta jest komentarzem.”³⁹.

Zarówno porywczy Szamaj, jak i opanowany Hillel udzielają w rzeczywistości mężczyźnie tej samej odpowiedzi. Gest wyrzucenia prowokatora za drzwi zdaje się nieść za sobą dokładnie to samo przesłanie, które przy pomocy słów wyraził drugi rabin. Ta zwięzła, zaledwie kilkuwyrazowa reguła została przez niego wyprowadzona z liczącej sobie setki stron księgi. Hillel dokonał tego przez zastosowanie piątej z siedmiu stworzonych przez siebie zasad wnioskowania, polegającej na określeniu

„tego, co ogólne, przez to, co szczegółowe”⁴⁰.

W Ewangelii według św. Mateusza pojawia się scena bardzo podobna do tej, która rozegrała się między poganinem a dwoma żydowskimi rabinami. Tym razem pytanie zostaje postawione Jezusowi:

„Gdy faryzeusze dowiedzieli się, że zamknął usta saduceuszom, zebrali się razem, a jeden z nich, uczony w Prawie, zapytał Go, wystawiając Go na próbę:
»Nauczycielu, które przykazanie w Prawie jest największe?« On mu odpo-

³⁸ A. Cohen, *Talmud. Systematyczny wykład na temat Talmudu i nauk rabinów dotyczących religii, etyki i prawodawstwa*, [z:] *Talmud. Syntetyczny wykład na temat „Talmudu” i nauk rabinów dotyczących religii, etyki i prawodawstwa*, przełożyła Regina Gromacka, wyd. 3., Cyklady, Warszawa 2002, s. 8-29, portal online Talmud.pl, URL: http://www.talmud.pl/pdf/cohen_talmud_wst%C4%99p.pdf [dostęp 23.05.2015].

³⁹ R. Brandstaetter, *Jezus z Nazarethu*, t. 3-4, op. cit., s. 194.

⁴⁰ A. Rzymiska, *Kamienny most. Tradycja judaistyczna w twórczości...*, op. cit., s. 119.

wiedział: »Będziesz miłował Pana Boga swego całym swoim sercem, całą swoją duszą i całym swoim umysłem. To jest największe i pierwsze przykazanie. Drugie podobne jest do niego: Będziesz miłował swego bliźniego jak siebie samego. Na tych dwóch przykazaniach opiera się całe Prawo i Proroctwo»⁴¹.

Obaj mędrcy postawieni przed zadaniem streszczenia całego bogactwa myśli biblijnej, wynoszą wymiar etyczny Świętych Ksiąg ponad niezwykle rozbudowany aspekt rytualny. Jezus w przeciwieństwie jednak do Hillela dopiero na drugim miejscu stawia relacje międzyludzkie, wyżej kładąc miłość względem Boga. W połączeniu tych dwóch przykazań upatruje zaś źródło wszystkich pozostałych nauk zawartych w Biblii.

Zdaniem Anny Rzymskiej, Jezus z powieści Brandstaettera również stosuje sztukę wnioskowania opartą na tradycji hermeneutycznej Hillela. Josef pragnął wysłać swojego nadzwyczaj zdolnego syna do jerozolimskiego *beth hamidraszu* (domu nauki), w którym wykładał Gamaliel, wnuk słynnego Hillela. Nazareńskiemu cieśli wprawdzie nie udało się wcielić tego planu w życie, lecz mimo to narrator powieści wielokrotnie podkreśla, że Jezus najbardziej upodobał sobie rozumowanie indukcyjne, którym posłużył się Hillel w rozmowie z poganinem⁴². Przykład stosowania przez bohatera piątej reguły wnioskowania pojawia się w rozdziałach powieści:

„Pracował u pewnego bogacza, właściciela dużego majątku opodal Nazaretu, człowieka o dobrym sercu, lecz nieszczęśliwego z powodu młodszego syna, który otrzymawszy od niego część swojej majątności, niedługo potem zabrał wszystko, co posiadał, i odjechał w daleką krainę i, jak wieść głosiła, roztrwonil wszystkie swoje pieniądze, gdyż żył rozpustnie. Bogacz ów, darząc Jezusa zaufaniem, zwierzył Mu się ze swojego zmartwienia i we współczuciu, które On mu okazywał, znalazł pociechę dla swojego skołatanego serca.”⁴³.

Każdy chrześcijanin doskonale zna tę opowieść z Ewangelii według św. Łukasza. W Brandstaetterowskiej interpretacji Nowego Testamentu historia syna marnotrawnego nie jest wymysłem Jezusa, lecz autentycznym zdarzeniem, którego miał być świadkiem. Opis dalszych losów bogacza i jego młodszego syna jest dokładną parafrazą tekstu ewangelicznego wzbogaconą o towarzyszące wówczas bohaterowi myśli:

⁴¹ Mt, 22, 34-40. Ten i wszystkie kolejne cytaty z Pisma Świętego według strony online: *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu. Biblia Tysiąclecia*, Pallotinum, URL: <http://biblia.deon.pl/> [dostęp: 12.05.2015].

⁴² A. Rzymśka, *Kamienny most. Tradycja judaistyczna w twórczości...*, op. cit., s. 122.

⁴³ R. Brandstaetter, *Jezus z Nazaretu*, t. 3-4, op. cit., s. 278-279.

„[...] Wtedy w Jezusie nastąpiło tak bardzo przez Niego upragnione przesunięcie postaci i wartości, bogacz całkowicie stracił rysy swojej twarzy i stało się, że bogacz nie był bogaczem, był kimś innym, a w swojej inności był całkowitą doskonałością Tego, kim był, obrazem Nieskończoności [...]”⁴⁴.

Jezus z jednostkowego doświadczenia, które miało miejsce w życiu bogacza i jego syna, wyprowadza ogólną refleksję na temat doskonałej miłości Boga Ojca do człowieka. Według tego samego schematu logicznego powstają również wszystkie pozostałe, opowiedziane przez głównego bohatera, alegoryczne historie. Przypowieści o ziarnie rzuconym w ziemię i chwastach na polu pszenicy zrodziły się w wyobraźni Nazareńczyka, gdy pracował jako najemnik na polu sąsiada. Impulsem — do stworzenia parabolicznego obrazu radości Boga z powodu odzyskanego grzesznika — był widok matki odnajdującej po kilku godzinach krzątający brakującą drachmę. Poszukiwanie zagubionej owcy przydarzyło się natomiast samemu Jezusowi. Przez całą noc błądził po dolinach i wzgórzach, by przyprowadzić zwierzę do reszty stada. W czasie nocnych rozmyślań odkrył metaforyczny sens tamtego zdarzenia:

„[...] Leżąc bezsenne na macie podwójnie złożonej, porównywał Wiekuistego z pasterzem, a człowieka z owcą, i widział duszę ludzką zagubioną wśród rozpadlin, i ujrzał jak Pan ją odszukał i odnalazł, i prowadził do spokojnej wody, i orzeźwił ją, i powiodł prawymi ścieżkami do swojego Imienia.”⁴⁵.

Za każdym razem Brandstaetterowski Chrystus wyprowadza z zaobserwowanych wypadków uniwersalną naukę, dzięki której człowiek może poznać prawdę o Bogu:

„Rozmyślając nad tymi zdarzeniami i spostrzeżeniami, uogólniał je, wyciągał z nich nauki moralne i tworzył z nich porównania, alegorie i symbole, i układał z nich przypowieści, i znów powracał myślą do znalezionej owcy i znalezionej drachmy, gdyż czuł w sobie potrzebę szukania i znajdowania wszystkiego, co jest zgubione, wszystkiego, co pragnie być odszukane i znalezione [...]”⁴⁶.

Darasz tłumaczy się często również jako „poszukiwać”. Hermeneuta stosujący tę metodę czytania Biblii nie tylko wydobywa z analizowanego tekstu moralne przesłanie, lecz także stara się odnieść odkrytą prawdę do swojego życia, nadać jej kontekst własnego, prywatnego doświadczenia. Jest to tzw. podejście **eisegetyczne**, które w przeciwieństwie do egzegetycznego polega na interpretacji wysoce subiektywnej, nieprzestającej na samym odczytywaniu sensu Biblii,

⁴⁴ Ibidem, s. 283.

⁴⁵ Ibidem, s. 233.

⁴⁶ Ibidem.

lecz wprowadzającej do przestrzeni tekstu odbiorcę i świat jego odczuć oraz wyobrażeń⁴⁷.

Brandstaetter jako dziecko siadywał wieczorami razem z dziadkiem nad biblijnymi księgami i ćwiczył się w odkrywaniu ich tajemnic. Jedną z pierwszych porad, które usłyszał od seniora rodu, były słowa:

„- Czytaj powoli i wyraźnie. Nie polykaj liter. Wejdź w siebie i miej na uwadze, że czytasz Pismo Święte, a nie powieści Karola Maya.”⁴⁸.

Wśród czysto praktycznych wskazówek, takich jak powstrzymanie się od pośpiechu i zachowanie atmosfery powagi, znalazło się zalecenie zupełnie innej natury — mężczyzna radzi wnukowi, by „wszedł w siebie”. Oznacza to bardzo intymny sposób przeżywania opisanych w Biblii wydarzeń, dopuszczenie do głosu swoich emocji i pozwolenie Bogu współuczestniczenie w ich przeżywaniu. Autor *Kręgu biblijnego*, już jako dorosły mężczyzna, ponownie usłyszał udzieloną mu niegdyś przez własnego dziadka poradę, lecz tym razem z ust przyjaciela, który wartość Biblii odkrył w trakcie dramatycznych wydarzeń II wojny światowej:

„[...] Wśród huku pękających bomb i łoskotu walących się domów odruchowo otworzył Pismo Święte i rzucił okiem na otwartą stronicę. Były to Treny Jeremiasza. Przeczytał je raz, drugi, trzeci. Potem łapczywie rzucił się na Ewangelię. Plakał, czytając o płaczu Jezusa nad Jerozolimą. Czytał o sobie. Czytał o zburzonej Warszawie, o wrzasku mordowanych ludzi, o huku pękających domów. »Pastwiska Jakubowe« stały się pastwiskami Mazowsza, zburzone »warownie córki Judejskiej« — ulicą Marszałkowską, »wydarte i połamane zawory Syjonu« — Starówką. I mój przyjaciel nagle odkrył w Piśmie Świętym swój własny życiorys.”⁴⁹.

Dopiero pod wpływem tamtych doświadczeń mężczyzna otworzył się na zupełnie nowy sposób czytania Pisma Świętego, który jest współodczuwaniem z bohaterami przeżywanych przez nich emocji, poznawaniem Boga poprzez zatarcie granic między swoim „ja” a sferą tekstu biblijnego. Przyjaciel Brandstaettera powtarzał prawdę o konieczności „wejścia w siebie”, niejako ją dopełniając:

„- Czytanie Biblii jest rzeczą bardzo łatwą. Trzeba ją tylko sobą wypełnić, a wtedy wszystko stanie się w niej jasne.”⁵⁰.

⁴⁷ Eisegeza, [w:] *Słownik hermeneutyki biblijnej*, red. nauk. wyd. oryg. R. J. Coggins, J. L. Houlden, autorzy: Kenneth T. Aitken [et al.], red. nauk. wyd. pol. Waldemar Chrostowski, przekład Bogusław Widła, „Vocatio”, Warszawa 2005, seria: Prymasowska Seria Biblijna, hasło w wersji online [prze-druk] [w:] portal wiara.pl: URL: <http://biblia.wiara.pl/doc/599028>. Eisegeza, [dostęp: 7.06.2015].

⁴⁸ R. Brandstaetter, *Krąg biblijny*, op. cit., s. 55.

⁴⁹ Ibidem, s. 107.

⁵⁰ Ibidem.

Nie wystarczy bowiem jedynie pozwolić treściom biblijnym wnikać do swojego duchowego wnętrza, trzeba także własnym światem doświadczeń wypełnić przestrzeń Świętych Ksiąg. W twórczości Brandstaettera metoda hermeneutyczna *drasz* przyjmuje oba powyższe kierunki działania. Przykładem zastosowania pierwszego z nich jest fragment eseju pt. *Jak czytałem Pismo Święte w Jerozolimie* poświęcony wydarzeniom z 19. rozdziału Ewangelii według św. Jana:

„»Wtedy wydał Go na śmierć krzyżową.

Wziąwszy Jezusa, powiedli go...

Dźwigał swój krzyż

I szedł na miejsce

Zwane

Trupią Czaszką...«

— czułem jak to zdarzenie, obwiedzione ramami moich okien, jak żywy obraz, bez uszczerbku dla swej tragicznej wielkości i głębi, nie tylko mieści się w moim życiu, ale zaczyna je w niezrozumiały dla mnie sposób przenikać i uzupełniać.”⁵¹

Autor najpierw zacytował samodzielnie przetłumaczone z greki wersety biblijne, a następnie opatrzył je krótkim komentarzem wyjaśniającym, jakie wrażenie wywarła na nim ich lektura. Jak podpowiada już sam tytuł tekstu, Brandstaetter przebywał wówczas w Ziemi Świętej, a z okien jego mieszkania rozlegał się widok na Dolinę Świętego Krzyża, którą — według przekazów historycznych — wiodła droga skazańców na Golgotę.

Na kartach *Kręgu biblijnego* pojawia się również zapis refleksji, jakie wzbudziła w autorze starotestamentowa opowieść o nieszczęśliwej miłości króla Dawida i Batszeby. Przybierają one nieco homiletyczną formę ze względu na zwracanie się do milczącego audytorium:

„Czytamy dzieje Dawida i Batshabe, a opowieść, nic nie tracąc ze swojej barwności, rytmu i napięcia, zaczyna urastać do rozmiarów groźnego memento, staje się rozmową z naszym głosem wewnętrznym, który coraz donośniej do nas woła i wołając zdziera z naszych uczynków jedną zasłonę po drugiej [...]. Pod naciskiem naszych wzruszeń opowieść, nie zmieniając swojego kształtu, zmieniła tonację i stała się podniosłą, modlitewną wariacją na temat naszego grzechu. Straciwszy swój przedmiotowy charakter stała się naszym osobistym przeżyciem.”⁵²

W przytoczonym fragmencie tekstu uwidacznia się bardzo osobisty charakter zapisów Brandstaettera. Wprowadzenie do nich pojęcia ‘grzechu’ sprawia,

⁵¹ Ibidem, s. 80.

⁵² Ibidem, s. 122.

że przyjmują one ton intymnego zwierzenia. Zastosowanie kategorii pierwszej osoby liczby mnogiej wydaje się być w tej sytuacji zabiegiem mającym zrównoważyć nazbyt prywatny ton wypowiedzi.

Drugi kierunek działania metody *drasz*, czyli wypełnianie Biblii bogactwem własnych myśli i uczuć, przybiera w twórczości Brandstaettera formę literackich impresji:

„Moje przeżywanie Pisma Świętego odbywa się za pomocą tworzenia szeregu konkretnych, realistycznych obrazów, biorących swój logiczny początek w przeczytanym tekście, który niejako uzupełniam własnym tworzywem. Widzę dalsze losy tych postaci, jak uwikłane w wymyślone przeze mnie konflikty tworzą się od nowa, ożywają, dopełniają i wskutek tego potwierdzają w mojej świadomości [...] prawdę Ewangelii.”⁵³

Medytacja nad opowieścią o grzesznej miłości Dawida i Batszeby, zaowocowała powstaniem krótkiej prozy:

„Dawid, od czasu, gdy poznał Batszebę żonę Uriasza Chetyty, przestał tworzyć, albowiem nie mógł pogodzić swojego uczucia dla Boga z uczuciem dla kobiety, która była zwierciadłem jego grzechu. Głos króla łamał się, a palce sztywniały, gdy je przykładł do strun harfy. Z początku starał się przezwyciężyć opór palców, głosu i natchnienia za pomocą nieustannych ćwiczeń, ale potem dał spokój tym próżnym staraniom, gdyż struny pod jego nieudolnym dotknięciem brzmiały fałszywym dźwiękiem, co było dowodem, że Bóg opuścił harfę.”⁵⁴

Autor wypełnia swoistą lukę w tekście biblijnym, wyobrażając sobie, co mogło dziać się w duszy bohatera. Pisze swoją opowieść o tym, jakie emocje towarzyszyły Dawidowi od chwili, gdy dowiedział się, że kobieta, której zapragnął, należy do innego mężczyzny, do momentu skazania go na pewną śmierć. Tworzy

„psychologiczny komentarz ujawniający wewnętrzne bodźce działania”⁵⁵

postaci, którego nie sposób doszukać się w surowym stylu ksiąg biblijnych. Erich Auerbach w swojej książce pt. *Mimesis. Rzeczywistość przedstawiona w literaturze Zachodu* zwracał uwagę na fakt, że w Piśmie Świętym abstrakcyjny świat myśli i uczuć często pozostaje niejako w cieniu rozgrywających się wyda-

⁵³ Ibidem, s. 137.

⁵⁴ Ibidem, s. 143-144.

⁵⁵ Ibidem, s. 142.

rzeń⁵⁶. Brandstaetter odwrócił tę tendencję, eksponując przede wszystkim psychologiczne wnętrza bohaterów. Dalszy ciąg losów Dawida i Batszeby opisuje wszak z perspektywy trzeciego uczestnika miłosnego trójkąta. Zdradzony Uriasz, inaczej niż w kanonicznej wersji, jest świadom tego, co wydarzyło się podczas jego pobytu na froncie wojennym – wyczytał prawdę z oczu żony. Mężczyzna mimo to nie wpada jednak w gniew, nie dochodzi sprawiedliwości i ze spokojem przyjmuje wyznaczone przez króla zadanie:

„[...] Uriasz, jadąc teraz na koniu, zwiesił głowę, albowiem domyślił się, że wiezie swoją śmierć w zapieczętowanym liście. Koń z wolna stąpał po kamienistej drodze. Uriasz mógł list zniszczyć albo uciec do krainy Moabu, gdzie znalazłby schronienie i opiekę; ale nie chciał tego uczynić, czuł bowiem całym jestestwem, że jego śmierć obudzi drzemiące sumienie króla i przywrócić do życia jego martwą harfę.”⁵⁷.

Autor wzbogacił biblijną opowieść o dodatkowy aspekt. Uriasz nie był przecież jej pierwszoplanową postacią. Czytelnik mógł mu, co prawda, współczuć jako ofierze okrutnego podstępu, lecz nic ponadto. W Brandstaetterowskiej reinterpretacji jego postać nabiera wyrazistszych kształtów i zyskuje znamienne cechy charakteru – niebywałą wręcz szlachetność ducha. Pod tym względem zajmuje niejako miejsce Dawida, gdyż ze względu na wielkość ofiary, którą chce ponieść, to on stanowi prawdziwą prefigurację Chrystusa – nazywanego przecież w tradycji chrześcijańskiej mianem syna Dawida. Paradoksalnie, to dzięki Uriaszowi wiele pokoleń później z linii rodowej króla i jego nowej żony, Batszeby, przyjdzie na świat Mesjasz.

4. Sod

Poszukiwanie sensu mistycznego ksiąg biblijnych, czyli *sod*, to ostatni, najbardziej tajemniczy element systemu hermeneutycznego PaRDeS. Gershom Gerhard Scholem, opisując początki mistycyzmu żydowskiego, twierdził, że rozwinął się on w akademii talmudycznej w Jawne, założonej przez Jochanana ben Zakkaja, ucznia i następcę wspomnianego w poprzednim rozdziale rabiego Hillela⁵⁸. Nowy *beth-hamidrasz* bardzo szybko stał się ośrodkiem życia religijnego, poli-

⁵⁶ E. Auerbach, *Blizna Odyseusza*, [w:] idem, *Mimesis. Rzeczywistość przedstawiona w literaturze Zachodu*, przełożył i przedmową opatrzył Zbigniew Żabicki, przedmowa do drugiego wydania Michał Paweł Markowski, Prószyński i S-ka, Warszawa 2004, s. 78.

⁵⁷ Ibidem, s. 144.

⁵⁸ G. G. Scholem, *Mistycyzm żydowski i jego główne kierunki*, przełożył Ireneusz Kania, wstępem opatrzył Michał Galas, Czytelnik, Warszawa 1997, s. 69-70.

tycznego i kulturalnego Żydów⁵⁹. Działający w nim uczeni, oprócz wykładania tradycyjnej nauki judaizmu, kultywowali wiedzę mistyczną, którą przekazywali tylko wąskiej grupie słuchaczy. Zdaniem Alana Untermanna, za godnego poznania jej tajemników uznawano tylko tego, kto

„spełniał określone warunki, wynikające z jego wewnętrznej istoty”⁶⁰.

Roman Brandstaetter w eseju pt. *Kim jest trzeci Jeździec Apokalipsy?* uznał mistykę żydowską za najistotniejsze spośród wszystkich źródeł badawczych egzegezy Nowego Testamentu, zaś w wywiadzie udzielonym Janowi Grzegorzcykowi wskazał na ks. Kazimierza Borowicza jako jednego z nielicznych hermeneutów, którzy

„czynią poszukiwania w głębokich wodach hebrajskiej mistyki, zamiast szukać bezcelowo w płytkich wodach hellenizmu i historii porównawczej religii”⁶¹.

Ślady *sod* rozproszone są w całej religijnej twórczości Brandstaettera. W wierszu pt. *Niepokój Josefa* podmiot liryczny ustami ziemskiego ojca Jezusa wypowiada swoje pragnienie poznania mistycznego sekretu Boga:

„Jestem głodny twoich owoców
Tajemnico, która się zaczynasz
W niezrozumiałych ogrodach.
Wysłuchaj modlitwy mojego głodu
I nie ukrywaj przede mną swojej
twarzy.”⁶².

Znamienne jest, że autor opisał transcendentną rzeczywistość, w której możliwe jest poznanie boskich tajemnic przy pomocy alegorycznego obrazu ogrodu. Ten zabieg zdaje się być aluzją do PaRDeS-u jako metody odkrywania prawdy o Bogu. Prośbę Josefa o łaskę zrozumienia tajemnicy jednoczesnego dziewictwa i macierzyństwa Miriam można zatem odczytać w szerszym kontekście – uniwersalnej modlitwy każdego człowieka pragnącego zanurzyć się w mistycznym poznaniu swego Stwórcy. Dwa ostatnie wersy zacytowanego fragmentu korespondują z końcowymi słowami *Hymnu o miłości* św. Pawła:

⁵⁹ R. Żebrowski Rafał, *Jochanan ben Zak(k)aj* (hasło), [w:] *Polski słownik judaistyczny*, Żydowski Instytut Historyczny, portal online, URL: [http://www.jhi.pl/psj/Jochanan_ben_Zak\(k\)aj](http://www.jhi.pl/psj/Jochanan_ben_Zak(k)aj) [dostęp: 31.05.2015].

⁶⁰ A. Rzymska, *Kamienny most. Tradycja judaistyczna w twórczości...*, op. cit., s. 142.

⁶¹ R. Brandstaetter, *Krag biblijny*, op. cit., s. 330.

⁶² R. Brandstaetter, *Niepokój Josefa*, [w:], idem, *Pieśń o moim Chrystusie*, op. cit., s. 28.

„Teraz widzimy jakby w zwierciadle, niejasno;
wtedy zaś [zobaczymy] twarzą w twarz:
Teraz poznaję po części,
wtedy zaś poznam tak, jak i zostałem poznany.”⁶³.

W obu utworach mowa jest o tęsknocie za oglądaniem Bożego oblicza. To jednak pozostaje dla człowieka nieodstępne, dopóki „widzi jakby w zwierciadle, niejasno”, czyli posługuje się właściwymi dla jego ziemskiego życia niedoskonałymi zdolnościami poznawczymi. Sposobem na wzbicie się ponad te ograniczenia jest właśnie technika hermeneutyczna *sod*, ponieważ — jak twierdził Marc-Alain Ouaknin — w judaizmie pojęcie ‘Boga’ sprowadza się do pojęcia ‘księgi’⁶⁴:

„Bóg jest tekstem”⁶⁵.

Jednym z elementów mistyki żydowskiej stała się wiara w magiczną siłę liter tekstu biblijnego, czyli tzw. ‘kabała’. Jej literackim opracowaniem jest starożytny, żydowski traktat o stworzeniu świata pt. *Sefer Jecira*. Alfabet hebrajski ukazany został jako swoiste prątworkiwo rzeczywistości. Brandstaetter powrócił do podjętego w swoim tomiku poetyckim tematu modlitwy Josefa na kartach własnej tetralogii *Jezus z Nazarethu*, tym razem nawiązując do tradycji kabalistycznej. Bohater, dowiedziawszy się o cudownym poczęciu Syna Bożego przez małżonkę, staje się bardzo niespokojny, jego głowę wypełnia wiele sprzecznych myśli. Aby temu zaradzić, zaczyna modlić się słowami z Księgi Powtórzonego Prawa wzywającymi do okazywania Bogu bezgranicznej miłości:

„[...] będziesz miłował Wiekuistego, Boga twojego, ze wszystkiego serca twego i ze wszystkiej duszy twojej, i ze wszystkiej siły twojej.”⁶⁶.

Josef zapamiętałe wypowiada biblijny fragment wciąż na nowo, zagłębia się w jego istotę, medytuje nad nim i doprowadza w ten sposób do niezwykłego finału swojej modlitwy:

„Nagle ujrzał, jak ów werset poczyną wirować, rozpada się na pojedyncze słowa, potem na litery, i krążąc dookoła niewidzialnej osi, układa się w postać ludzką, która jednocześnie zachowała sens i kształt świętego zdania.

- Josefie, synu Dawidowy, dlaczego boisz się przyjąć Miriam, małżonkę swoją? Nie trwóż się. To, co się w niej poczęło, jest z Ducha Świętego, więc jest silniejsze nade wszystko, co ludzkie. - [...] Anioł, wypowiedziawszy te słowa,

⁶³ 1 Kor 13, 12.

⁶⁴ A. Rzymaska, *Kamienny most. Tradycja judaistyczna w twórczości...*, op. cit., s. 211.

⁶⁵ M.-A. Ouaknin, *Bóg Żydów* (rozdział), [w:] Jean Bottéro, Joseph Moingt, Marc-Alain Ouaknin, *Najpiękniejsza historia Boga*, tłum. Krzysztof Pruski, „Cyklady”, Warszawa 1998, s. 51.

⁶⁶ R. Brandstaetter, *Jezus z Nazarethu*, t. 1-2, op. cit., s. 102.

począł krążyć dokola Josefa, potem rozpadł się na pojedyncze litery i znów ukształtowany w słowa wrócił na wargi oblubieńca.”⁶⁷.

W Ewangelii według św. Łukasza anioł ukazuje się Józefowi przy pomocy onirycznej wizji. Brandstaetter opisuje ten epizod inaczej — bohater jego powieści doznaje mistycznego stanu zawieszenia między snem a jawą, poprzedzonego kabalistyczną praktyką kontemplacji biblijnego wersetu. Anna Rzymska zinterpretowała to jako nawiązanie do chasydzkiej modlitwy *dwekut*⁶⁸. Charakter tej formy religijności opisał Krzysztof Masewicz:

„Modląc się kontemlował słowa modlitwy, wyobrażając sobie poszczególne litery. Uwaga skoncentrowana na obiektach znajdujących się przed oczami stopniowo pozbawiała litery plastycznych kształtów i treści, a tempo recytacji stawało się automatyczne. Człowiek recytował modlitwę aż do momentu, gdy wstępowała weń przerażająca cisza i jego myśl przestawała funkcjonować. Znajdował się wtedy w stanie łączności z Pierwiastkiem Bożym w sobie, w »świecie myśli« oddziaływującym jednocześnie na poziomie immanentnym i transcendentnym.”⁶⁹.

Tym, co nieco różni bohatera *Jezusa z Nazarethu* od chasydzkich mistyków, jest spontaniczność jego działania i rezultat, który ono przyniosło. Josef nie pogrąża się w „przerażającej ciszy”, spotkanie z aniołem wywołuje w nim jednoznacznie pozytywne uczucie — przynosi upragnioną otuchę.

Innym epizodem biblijnym, które Brandstaetter przedstawił na kartach tetralogii jako efekt praktyki kabalistycznej, stało się wskrzeszenie Łazarza. Jezus przywraca do życia przyjaciela z Betanii, scalając na powrót litery tworzące niedys jego imię:

„[...] Przyzywał jego martwe, rozkładające się imię, obumarłe litery jego imienia, ich nędzną przemijalność, ich proch, i każdą literę powoływał do życia, pobudzał jej krwiobieg, scalał z resztą liter, łączył, ściśle zespałał jak ogniwo z ogniwem, wprowadzał je w ruch, w przelewanie, w płynność, w rytm, a potem to imię już scalone i związane w jedną całość tchnął swój oddech i imię poczęło ożywać, i otwarło się na przyjęcia powracającej duszy, która runęła z żarłoczną zachłannością w jego ożywioną imiennosc.”⁷⁰.

Imię w tradycji judaizmu stanowi mistyczną reprezentację obiektu bądź pojęcia, którego dotyczy, posiadanie imienia to wyraz istnienia, zaś zmiana imienia na inne jest zewnętrzną oznaką przeobrażenia o naturze duchowej. Według Rapha-

⁶⁷ Ibidem, s. 102-103.

⁶⁸ A. Rzymska, *Kamienny most. Tradycja judaistyczna w twórczości...*, op. cit., s. 145.

⁶⁹ K. Masewicz, *Chasidim. Narodziny fantazji*, „Więź”, r. 27: 1984, nr 4, s. 77.

⁷⁰ R. Brandstaetter, *Jezus z Nazarethu*, t. 3-4, op. cit., s. 290.

ela Jehudy Zwi Werblowsky'ego, problematyka imienia stoi w samym centrum uwagi mistycyzmu żydowskiego⁷¹. W powyższym cytacie z powieści Brandstaettera tajemnica boskiej władzy nad życiem i śmiercią została przedstawiona przy pomocy połączenia dwóch zasadniczych dla kabalistyki kwestii — magicznych właściwości hebrajskiego alfabetu oraz imienia jako mistycznego odpowiednika ludzkiej duszy.

Roman Brandstaetter rozwijał temat ukrytej semantyki liter w tomie pt. *Czas chleba i światła*, opisując rozmowę Jezusa z apostołami, w której to mistrz wyjawiał uczniom prawdę o swoim przeznaczeniu, o tym, że zostanie zabity i trzeciego dnia zmartwychwstanie, Piotr zaś odpowiedział, że takie cierpienie nigdy na Niego nie przyjdzie. Wtedy rozgniewany Chrystus srogo zganił apostoła słowami:

„Idź precz ode mnie, szatanie!”⁷².

Ten epizod biblijny, opowiedziany na nowo, przez Brandstaettera został wzbogacony o próbę rekonstrukcji myśli i uczuć, które towarzyszyły bohaterowi. Jego oczom ukazała się wizja samego siebie wstępującego na świętą literę TAW ((ת:

„[...] Żadna moc ludzka nie może Go powstrzymać od tego wstąpienia - na figurę czteroramienną, której czteroramiennność jest odbiciem ruchomego tronu Jahwe, Merkabah, odbiciem podobieństwa do czterech istot o czterech twarzach i czterech skrzydłach, na czterech kołach, toczących się jednocześnie w czterech kierunkach, zaprawdę, odbiciem krzyża, świętej litery TAW, najdosłowniejszego, czteroramiennego tronu Pana.”⁷³.

Narrator udziela niezorientowanemu w tradycji judaistycznej czytelnikowi wyjaśnienia, opowiadając o podobieństwie łączącego znak krzyża oraz ostatnią literę hebrajskiego alfabetu i sygnalizując, gdzie można odnaleźć precyzyjniejszą wykładnię — w rabinistycznej myśli *Ma'asech Merkawah*, czyli *Mistyce Tronu*. TAW (ת) uchodzi za szczególnie tajemniczy i groźny symbol. W Biblii obecny jest w Księdze Ezechiela, gdy Bóg rozkazuje naznaczyć nim czoła mężów Izraela. Według interpretacji talmudycznej, owo piętnowanie odbywało się na dwa sposoby — TAW ((ת na obliczach sprawiedliwych nakreślone zostało narzędziem pisarskim, natomiast czoła bezbożników skazanych na zagładę naznaczono TAW ((ת krwią. Stało się tak dlatego, że w symbolu tym tkwi silna ambiwalencja semantyczna —

⁷¹ R. J. Werblowsky Zwi-, *Słowo u mistyków żydowskich*, przełożyła J. Karpińska, „A Akcent. Literatura i sztuka. Almanach”, r. 9: 1988, nr 2 (32), s. 142.

⁷² Mt 16, 23.

⁷³ R. Brandstaetter, *Jezus z Nazarethu*, t. 3-4, op. cit., s. 122-123.

„TAW oznacza *tichje* — będziesz żył — i *tamut* — umrzesz”⁷⁴.

Te dwa przeciwieństwa spotykają się w osobie Jezusa Chrystusa. Brandstaetter dał do zrozumienia, że w alfabecie hebrajskim od początku zapisany był los Mesjasza, jego męczeńska śmierć i zmartwychwstanie jako doskonała synteza dwóch członów antynomii.

TAW ((ן w omawianym fragmencie zostało jednak zespolone nie tylko z czytelnym dla każdego Europejczyka symbolem krzyża, lecz także z jeszcze jednym, bardzo zagadkowym — *Maase Merkawę*. Ten jeden z najstarszych nurtów mistyki żydowskiej polegał na kontemplacji wizji proroka Ezechiela: Boga siedzącego na Tronie. Roman Brandstaetter, opisując przeżycia wewnętrzne swego bohatera, stworzył wielowymiarowy obraz. Dokonał tego za pomocą wprowadzenia do biblijnego epizodu elementów *sod*, mistycznego języka zrozumiałego dla zaznajomionego z nim wcześniej odbiorcą. Okazuje się on, dzięki posiadanej wiedzy na temat tradycji żydowskiej, zdolny dojrzeć w literackiej rekonstrukcji myśli Jezusa wszystkie trzy ukryte znaki. Pierwszym jest krzyż stanowiący obrazową zapowiedź męczeństwa, drugim — święta litera TAW ((ן zapowiadająca paradoksalne złączenie pierwiastka śmierci i pierwiastka życia, a ostatnim — Boży Tron, który wskazuje na królewską tożsamość składającego ofiarę Mesjasza, jego dostojność i chwałę.

Słowo ‘tron’ ma w mistyce żydowskiej podwójne znaczenie, oprócz dosłownego — symboliczne, odnoszące się do Arki Przymierza. Znak krzyża zestawiony z *Merkawę* pojawia się w jednym z rozdziałów tetralogii Brandstaettera zatytułowanym *Wąż uzdrawiający*. Narrator opowiada w nim o *bar micwie* Jezusa, żydowskiej uroczystości związanej z osiągnięciem przez mężczyznę wieku pełnoletniości. Syn Jozefa i Miriam w obecności wszystkich krewnych zgodnie ze zwyczajem został wezwany do pierwszego publicznego odczytania i skomentowania w synagodze fragmentu Tory. Młodzieniec wybrał wówczas ze Świętych Ksiąg opowieść o miedzianym wężu wywyższonym na pustyni:

„[...] Począł mówić równym, ciemnomatowym, nieco ścisłym głosem o miedzianym wężu, którego Mojżesz zawiesił wysoko na drzewie, aby był widziany przez wszystkich łaknących uzdrowienia i łaski Pana [...] a chociaż w wersecie nie było wyraźnie powiedziane, że wąż wisiał na drzewie, jasne jest, że Mojżesz musiał go zawiesić na drzewie lub choćby na słupie, a do tego celu specjalnie nadawał się słup z przybitą doń poprzeczką, aby wąż, wisząc wysoko nad ziemią, był z dala i z bliska widziany przez tłum spragniony uzdrowienia [...] i przy tych słowach rozkrzyżował szeroko ręce i lekko po-

⁷⁴ T. Zaderecki, *Tajemnice alfabetu hebrajskiego*, wyd. 2, Agade, Warszawa 1994, s. 86.

chylił głowę ku prawemu bokowi – ten ruch zwykł często czynić, gdy przeżywał i rozważał sprawy przysparzające Mu trosk.”⁷⁵

Podobnie, jak w poprzednim cytacie, znów mowa o TAW ((n, tym razem litera nie została przywołana wprost, lecz jedynie zasygnalizowana przez obraz słupa z poprzeczką — w zespoleniu ze znakiem krzyża, który wyrażony zostaje za pomocą pozycji ciała przyjętej przez bohatera. Nawet jego głowa przechyla się ku prawemu bokowi, zgodnie z przyjętym w chrześcijańskiej tradycji wzorcem. Dopelnieniem wszystkiego stała się obecność *Merkawy* w postaci Arki. Jezus przemawiał bowiem w przedniej części synagogi przy Arce, w której trzymano zwoje Tory. Niewykluczone również, że — zgodnie z obyczajem żydowskim — młodzieniec miał na sobie tefilin, dwa małe skórzane pudełeczka, które zawierają napisane na pergaminie wersety Tory. Jedno znajduje się na czole, a drugie przytroczone do ramienia. W ten sposób, podążając za przyjętą interpretacją, *Merkawa* wręcz dosłownie nałożyłaby się na symbol krzyża wyrażający się w ułożeniu ciała Jezusa.

W wygłoszonym w trakcie uroczystości *bar micwy* komentarzu biblijnym bohater przedstawił wizję dwóch węży, miłosiernego i jadowitego. Przyjęta przez mówcę charakterystyczna pozycja ciała stanowi aluzję do zbawczej męki Jezusa i stanowi odpowiedź dla czytelnika, że pod postacią pierwszego z gadów kryje się sam Nazarejczyk. W identyfikacji drugiego pomaga natomiast inna wskazówka:

„Niektórzy spośród słuchaczy, czy to podnieceni swą ognistą wyobraźnią, czy też ulegając wewnętrznej sile Młodzieńca mówiącego z niezwykłą swadą, mimo woli w jadowitym gadzie wydającym przeraźliwy syk odnajdywali podobieństwo do jednego ze znakomitych mężów jerozolimskich, ale zdławili w sobie natychmiast to błędne wrażenie, zwłaszcza, że im nawet przez myśl nie przeszło, aby Mówca mógł świadomie przed całym zgromadzeniem snuć podobne analogie, uwłaczające wysokiej godności arcykapłana.”⁷⁶

Skojarzenie powstałe w umysłach słuchaczy dotyczy osoby najwyższego dostojnika religijnego, Hanana (Annasza) i ma uzasadnienie we wcześniejszym fragmencie powieści, z którego czytelnik dowiaduje się, że na temat charakterystycznego, węzowego syku arcykapłana krążyła po uliczkach Jerozolimy złośliwa przyspiewka. Anna Rzymaska zinterpretowała syk Hanana jako coś więcej niż tylko element kreacji bohatera. Badaczka odwołała się w tej kwestii właśnie do kabalistycznego rozumienia liter hebrajskich⁷⁷. Niniejsza analiza w oparciu o tę informację zatacza zatem koło. Tak jak Chrystus został przedstawiony przy pomocy sym-

⁷⁵ R. Brandstaetter, *Jezus z Nazarethu*, t. 1-2, op. cit., s. 273.

⁷⁶ Ibidem, s. 273.

⁷⁷ A. Rzymaska, *Kamienny most. Tradycja judaistyczna w twórczości...*, op. cit., s. 157.

bolicznego obrazu węża uzdrawiającego i semantyki litery TAW ((ת, tak też arcykapłan Hanan reprezentowany jest przez znak węża jadowitego i hebrajski odpowiednik syczącej głoski s, SZIN ((ש.

Na stronicach kabalistycznej księgi *Sefer ha-Temuna* opisana została koncepcja, według której w obecnie trwającej *szemicie*, czyli cyklu kosmicznym, jedna z liter alfabetu hebrajskiego nosi w sobie skazę, jest niedoskonała. Dopiero podczas kolejnej, nowej „ery” uzyska swego rodzaju pełnię. Gershom Gerhard Scholem twierdził, że tą niepełną literą, zdaniem kabalistów, miałoby być właśnie SZIN ((ש — pisane dziś z trzema główkami, zaś w przyszłej, doskonalszej postaci z czterema⁷⁸. Można zatem wysnuć wniosek, że z powodu owej wady alfabetu zapisane przy jego pomocy Święte Księgi również są niejako skażone, a co za tym idzie — także kryjący się pod ich symbolem cały, stworzony przez Boga Jahwe świat. Arcykapłana Hanana reprezentowanego przez SZIN ((ש należałoby zatem interpretować jako tę postać, która jest swoistą skazą na pięknym dziele Stwórcy. Ta myśl zaś koresponduje nie tylko ze wspomnianym wcześniej obrazem — przeciwstawiającego się wężowi miłosiernemu — węża jadowitego, lecz także z wykreowanym przez Brandstaettera rysem psychologicznym Hanana. Został on bowiem przedstawiony jako człowiek przebiegły, okrutny, żądny władzy i bogactwa, i co najistotniejsze — świadomy ciężącego nad nim z powodu prześladowania Jezusa świętego gniewu Boga Jahwe, a mimo to nieporzucający swoich niecnych zamiarów.

Mistyczna opozycja między TAW ((ת i SZIN ((ש dopełnia się w śmierci i zmartwychwstaniu Chrystusa. Arcykapłan był przecież jednym z sędziów Sanhedrynu, którzy podjęli decyzję o uśmierceniu Jezusa. Doprowadzając jednak do Ukrzyżowania, paradoksalnie przyczynił się do wypełnienia wielkiego dzieła zbawienia. Tę *błogosławioną winę* można odczytać jako bezpośredni powód przemiany wadliwego, niepełnego SZIN ((ש w doskonałą formę z Ery Mesjańskiej. Wizja świata wykreowana w *Jezusie z Nazarethu* opiera się na wspomnianej grze antagonizmów, litery chwały — TAW ((ת i litery skazy — SZIN ((ש, węża uzdrawiającego i węża jadowitego, miłości Boga i jej braku w sercu grzesznika wybierającego zło. To ścieranie się przeciwieństw ostatecznie kończy się ich paradoksalną syntezą, niemającą jednak nic wspólnego z manichejską filozofią koegzystencji dobra i zła. Dzięki ofierze poniesionej przez Jezusa bezgraniczna dobroć triumfuje i uzdrawia wszystko to, co słabe i grzeszne. Tę prawdę z łatwością odczytuje każdy czytelnik, lecz tylko ten, kto jest zaznajomiony w tajnikami rabinistycznej hermeneutyki, może dostrzec całe bogactwo budujących strukturę powieści Brandstaettera mistycznych znaków — odkryć *sod*, czyli tajemnicę.

⁷⁸ G. G. Scholem, *Kabala i jej symbolika*, op. cit., s. 86-87.

5. Zakończenie

Cały dorobek literacki Romana Brandstaettera poruszający tematykę religijną jest świadectwem jego hermeneutycznych poszukiwań, stopniowym zbliżaniem się pisarza do prawdy o Bogu skrywającym się za zasłoną biblijnych ksiąg. Ludzkość wydała na świat wielu znanych egzegetów, lecz Brandstaetter na ich tle wyróżnia się jako ten, który nie tylko stworzył swego rodzaju poradnik poznawania Pisma Świętego, lecz także wyraził swe doświadczenie tekstu biblijnego przy pomocy sztuki fikcjonalnej — opowiadań, wierszy, dramatów i czterotomowej powieści pt. *Jezus z Nazaretu* stanowiącej *opus magnum* jego twórczości.

Dzieła Romana Brandstaettera, inspirowane treściami biblijnymi, stanowią na tle epoki, w której tworzył, zjawisko ciekawe a zarazem osobliwe. W czasie, gdy na salony literackie Europy wkraczał już postmodernizm, ściśle hermeneutyczna postawa twórcza polskiego pisarza z Poznania mogła wydawać się nieadekwatna do ówczesnej sytuacji wobec zaistnienia nowej mody w literaturze. Z biblijnych esejów Brandstaettera opublikowanych w 1975 roku wyłania się bowiem zupełnie inny obraz rzeczywistości niż ten, który przedstawiali wówczas w swych pismach filozoficznych Jean-François Lyotard czy Jacques Derrida. W przeciwieństwie do nich pisarz z Polski opierał swoją wizję obcowania z tekstem na przekonaniu o jego szeroko pojętej spójności, zarówno w obrębie poszczególnych elementów wewnętrznych dzieła, jak i ze światem zewnętrznym, w którym jest ono zanurzone i którego stanowi integralną część. Brandstaetterowi jako pisarzowi nieustannie konfrontującemu swoje osobiste doświadczenia z przesłaniem Świętych Ksiąg dwóch wielkich religii, judaizmu i chrześcijaństwa, z trudem przysłoby zapewne także znalezienie wspólnego języka ze współczesnymi literackimi kreatorami wizerunku Mesjasza w literaturze⁷⁹.

Metodologiczny ekscentryzm jest więc tą wartością która przyciąga uwagę współczesnego odbiorcy do dorobku literackiego Romana Brandstaettera. Recepcja wyłaniającej się z jego twórczości myśli hermeneutycznej stanowi dziś realną kontropropozycję dla proponowanej przez postmodernistów koncepcji świata jako intelektualnej gry, w której nie ma miejsca na żadną obiektywną, broniącą się przed ostrzem ironii prawdę.

Badania nad inspirowanymi Biblią tekstami Brandstaettera wydają się być szczególnie zasadne w XXI wieku, gdy w dyskusjach akademickich coraz częściej mówi się o swoistym przezwyciężeniu paradygmatu postmodernistycz-

⁷⁹ Wojciech Kudyba napisał o tym w swoim artykule. Vide: W. Kudyba, *Utopijni święci. Figura mesjasza w prozie polskiej po roku 1989*, „Ethos”, r. 27: 2014, nr 3 (107), s. 156-166..

nego i powrocie do *pistis* — postawy zaufania wobec pojęcia obiektywnej prawdy i przekonania o możliwości znalezienia w niej egzystencjalnego oparcia⁸⁰.

Abstrakt (Streszczenie) po polsku / Abstract (Summary) in Polish:

Przedmiotem pracy jest wpływ żydowskiej tradycji hermeneutycznej na mechanizmy interpretacyjne tekstu biblijnego obecne w twórczości Romana Brandstaettera. We wstępie przedstawiona została geneza sztuki hermeneutycznej jako metodologii badań nad literaturą i odpowiedź na pytanie, dlaczego bliższe przyjrzenie się sposobom funkcjonowania hermeneutyki biblijnej w dorobku literackim autora pozwala zrozumieć istotę religijności jego dzieł. W kolejnych czterech częściach pracy (1. *P'szat*, 2. *Remez*, 3. *Drasz* i 4. *Sod*) przedstawiono sposoby funkcjonowania w obrębie dzieł pisarza techniki hermeneutycznej PaRDeS i to, jak Roman Brandstaetter przetwarza swoje doświadczenie odbioru na nową, własną materię literacką.

Słowa kluczowe po polsku / Key words in Polish:

Roman Brandstaetter (1906-1987); hermeneutyka; Biblia; judaizm; PaRDeS; p'szat; remez; drasz; sod.

Title in English / Tytuł po angielsku:

In the garden of PaRDeS — Roman Brandstaetter's biblical hermeneutics

Abstract (Summary) in English / Abstrakt (Streszczenie) po angielsku:

The article deals with the problem of the influence of Jewish hermeneutical tradition on interpretative mechanisms of the biblical text presented in Roman Brandstaetter's works. The introductory part of the article presents the genesis of hermeneutical art as methodology in literary research and provides the answer to the question why a closer look at the functioning of biblical hermeneutics in the author's literary output allows us to understand the essence of its religiousness. In the four sections of the paper (1. *P'szat*, 2. *Remez*, 3. *Drasz* and 4. *Sod*) there is shown the implementation of hermeneutical technique PaRDeS within Roman Brandstaetter's works and demonstrate the ways in which the writer converts his own reception experience into to his own new literary matter.

⁸⁰ G. Lewicki, *Ku zniesieniu ponowoczesności*, „Pulaski Policy Papers. Komentarz Międzynarodowy Pulaskiego” (Warsaw), r. 2009, nr 20, 16.12.2009, s. 1-3, portal online, URL: https://pulaski.pl/wp-content/uploads/2017/02/Pulaski_Policy_Papers_No_20_09.pdf [7.06.2015].

Key words in English / Słowa-klucze po angielsku:

Roman Brandstaetter (1906-1987); hermeneutics, Bible, Judaism, PaRDeS, p'szat; remez; drasz; sod

Bibliografia / Bibliography:

Źródła / Primary bibliographical sources:

Brandstaetter Roman, *Jak pisałem „Jezusa z Nazarethu”*, „Tygodnik Powszechny” r. 27: 1973, nr 51/52, s. 6-7.

Brandstaetter Roman, *Jezus z Nazarethu*, t. 1-2, Wydawnictwo AA, Wydawnictwo M, Kraków 2012, ss. 813, [1].

Brandstaetter Roman, *Jezus z Nazarethu*, t. 3-4, Wydawnictwo AA, Wydawnictwo M, Kraków 2012, ss. 749, [1].

Brandstaetter Roman, *Krąg biblijny*, Wydawnictwo AA, Wydawnictwo M, Kraków 2012, ss. 367.

Brandstaetter Roman, *Pieśń o moim Chrystusie*, Pax, Warszawa 1960, ss. 194, [2].

[**Brandstaetter Roman**, **Grzegorzcyk Jan**], *Epoka, która była Rajem... Z Romanem Brandstaetterem rozmawiając o „Jezusie z Nazarethu”*, rozm. Jan Grzegorzcyk, „W Drodze”, r. 11: 1983, nr 5, s. 11.

Literatura przedmiotu / Secondary bibliographical sources:

Abramowska Janina, *Rehabilitacja alegorii*, [w:] *Alegoria*, pod red. Janiny Abramowskiej, Słowo/Obraz Terytoria, Gdańsk 2003, 218, [2], seria: Tematy Teoretycznoliterackie, t. 5.

Auerbach Erich, *Mimesis. Rzeczywistość przedstawiona w literaturze Zachodu*, przełożył i przedmową opatrzył Zbigniew Żabicki, przedmowa do drugiego wydania Michał Paweł Markowski, Prószyński i S-ka, Warszawa 2004, ss. 540.

Bottéro Jean, **Moingt Joseph**, **Ouaknin Marc-Alain**, *Najpiękniejsza historia Boga*, tłum. Krzysztof Pruski, „Cyklady”, Warszawa 1998, ss. 158, [2].

Cohen Abraham, *Talmud. Syntetyczny wykład na temat „Talmudu” i nauk rabinów dotyczących religii, etyki i prawodawstwa*, przełożyła Regina Gromacka, wyd. 3., Cyklady, Warszawa 2002, ss. 397.

Korczak Andrzej, *Alegoreza Filona z Aleksandrii*, „Przegląd Religioznawczy” r.: 2012, nr 243, s. 3-18.

Kudyba Wojciech, *Utopijni święci. Figura mesjasza w prozie polskiej po roku 1989*, „Ethos”, r. 27: 2014, nr 3 (107), s. 156-166.

Masewicz Krzysztof, *Chasidim. Narodziny fantazji*, „Więź”, r. 27: 1984, nr 4, s. 73-84.

Opowieści Zoharu. (Wybór), [t. 1-2], [t. 1:] *Opowieści Zoharu. (Wybór)*, przełożył z hebrajskiego i komentarzem opatrzył Ireneusz Kania, [t. 2:] Ireneusz Kania, *O kabale i Zoharze*, Oficyna Literacka, Kraków 1994, [t. 1:] ss. 214, [2], [t. 2:] 78, [2].

Rzymska Anna, *Kamienny most. Tradycja judaistyczna w twórczości Romana Brandstaettera*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn 2005, ss. 333.

Scholem Gershom Gerhard, *Kabala i jej symbolika*, przełożył Ryszard Wojnakowski, wybór ilustracji i komentarzy Piotr Hordyński, Wydawnictwo Znak, Kraków 1996, ss. 229, [3].

Scholem Gershom Gerhard, *Mistycyzm żydowski i jego główne kierunki*, przełożył Ireneusz Kania, wstępem opatrzył Michał Galas, Czytelnik, Warszawa 1997, ss. 519, [1].

Seul Anastazja, *Biblia w powieści Romana Brandstaettera „Jezus z Nazarethu”*, Uniwersytet Zielonogórski, Zielona Góra 2004, ss. 297.

Simonetti Manlio, *Między dosłownością a alegorią. Przyczynek do historii egzegezy patrystycznej*, przekład Tomasz Skibiński, Wydawnictwo WAM, Kraków 2000, ss. 386, [1], seria: Myśl Teologiczna, t. 26.

Słownik hermeneutyki biblijnej, red. nauk. wyd. oryg. R. J. Coggins, J. L. Houlden, autorzy: Kenneth T. Aitken [et al.], red. nauk. wyd. pol. Waldemar Chrostowski, przekład Bogusław Widła, „Vocatio”, Warszawa 2005, ss. XV, [1], 936, seria: Prymasowska Seria Biblijna.

Stern David H., *Komentarz żydowski do Nowego Testamentu*, przekładu Nowego Testamentu dokonał i komentarzem opatrzył David H. Stern, przekład Aleksandra Czwojdrak „Vocatio”, Warszawa 2004, ss. XLII, 1221, [1], seria: Prymasowska Seria Biblijna.

Werblowsky Raphael Jehuda Zwi, *Słowo u mistyków żydowskich*, przełożyła J. Karpńska, „A Akcent. Literatura i sztuka. Almanach”, r. 9: 1988, nr 2 (32), s. 141-144.

Zaderecki Tadeusz, *Tajemnice alfabetu hebrajskiego*, wyd. 2, Agade, Warszawa 1994, ss. 95.

Netografia:

Cohen Abraham, *Talmud. Systematyczny wykład na temat Talmudu i nauk rabinów dotyczących religii, etyki i prawodawstwa*, [z:] *Talmud. Syntetyczny wykład na temat „Talmudu” i nauk rabinów dotyczących religii, etyki i prawodawstwa*, przełożyła Regina Gromacka, wyd. 3., Cyklady, Warszawa 2002, s. 8-29, online Talmud.pl, URL: http://www.talmud.pl/pdf/cohen_talmud_wsr%C4%99p.pdf [dostęp 23.05.2015].

Eisegeza, [w:] *Słownik hermeneutyki biblijnej*, red. nauk. wyd. oryg. R. J. Coggins, J. L. Houlden, autorzy: Kenneth T. Aitken [et al.], red. nauk. wyd. pol. Waldemar Chrostowski, przekład Bogusław Widła, „Vocatio”, Warszawa 2005, seria: Prymasowska Seria Biblijna, hasło w wersji online [prze-druk] [w:] portal wiara.pl: URL: <http://biblia.wiara.pl/doc/599028>. Eisegeza, [dostęp: 7.06.2015].

Lewicki, Grzegorz, *Ku zniesieniu ponowoczesności*, „Pulaski Policy Papers. Komentarz Międzynarodowy Pulaskiego” (Warsaw), r. 2009, nr 20, 16.12.2009, s. 1-3, portal online, URL: https://pulaski.pl/wp-content/uploads/2017/02/Pulaski_Policy_Papers_No_20_09.pdf [7.06.2015].

Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu. Biblia Tysiąclecia, Pallotinum, online, URL: <http://biblia.deon.pl/> [dostęp: 12.05.2015].

Słownik języka polskiego, on-line Sjp.pl, hasło: „starozakonny”, URL: <http://sjp.pl/starozakonny>, [dostęp 17.05.2015].

Woloszka Justyna, *Pelikan - symbol Chrystusa*, „Niedziela” (edycja szczecińska), r. 53: 2010, nr 15, online URL: <http://www.niedziela.pl/artukul/56081/nd/Pelikan-symbol-Chrystusa>, [dostęp 17.05.2015].

Żebrowski Rafał, *Jochanan ben Zak(k)aj* (hasło), [w:] *Polski słownik judaistycznego*, Żydowski Instytut Historyczny, portal online, URL: [http://www.jhi.pl/psj/Jochanan_ben_Zak\(k\)aj](http://www.jhi.pl/psj/Jochanan_ben_Zak(k)aj) [dostęp: 31.05.2015].

Information about the Author:

Information about the Author in English:

Magdalena Piwnikiewicz, MA in Polish Philology; she studied at the Faculty of Humanities of the Cardinal Stefan Wyszyński University (UKSW) in Warsaw (she graduated in 2015). She is the author of an M.A. thesis entitled *Hermeneutika biblijna Romana Brandstaettera na wybranych*

przykładach [Roman Brandstaetter's biblical hermeneutics on selected samples]. She is a doctoral student at the same Faculty (she started her doctoral studies in 2015). She was an actress in the "Adonai" Theatre in Legionowo near Warsaw (a missionary theatre for evangelization). Her research interests include the literature of the 20th and 21st century in the context of Antiquity and the Biblical tradition.. E-mail: magdalena.piwnikiewicz[at]gmail.com

[Translation into English by Marek Mariusz Tytko]

Information about the Author in Polish / Informacja o Autorce po polsku:

Magdalena Piwnikiewicz, mgr filologii polskiej, ukończyła polonistyczne studia magisterskie na Wydziale Nauk Humanistycznych Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego (UKSW) w Warszawie (w 2015), autorka pracy magisterskiej pt. *Hermeneutyka biblijna Romana Brandstaettera na wybranych przykładach*. Jest doktorantką na tym samym Wydziale (studia doktoranckie od 2015). Była aktorką Teatru „Adonai” w Legionowie koło Warszawy (misyjny teatr ewangelizacyjny). Zainteresowania badawcze: literatura polska XX i XXI wieku (Roman Brandstaetter, Zbigniew Herbert, Anna Piwkowska) w kontekście Biblii i tradycji antyku.
E-mail: magdalena.piwnikiewicz[at]gmail.com

Information about the Author in Czech / Informace o autorce:

Mgr. Magdalena Piwnikiewicz, vystudovala polonistiku na Fakultě humanitních věd (Wydział Nauk Humanistycznych) Univerzity kardinála Wyszyńského (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego; zkr. UKSW) ve Varšavě, kde v r. 2015 obhájila magisterskou práci *Hermeneutika biblijna Romana Brandstaettera na vybranych przykładach* (Biblická hermeneutika Romana Brandstaettera na vybraných příkladech). Na stejné fakultě studuje v doktorském programu (od r. 2015). Hrála v divadle Adonai v Legionowu u Varšavy (misijní evangelizační divadlo). Badatelské zaměření: polská literatura 19. a 20. století (Roman Brandstaetter, Zbigniew Herbert, Anna Piwkowska) v biblickém kontextu a antické tradici. E-mail: magdalena.piwnikiewicz[at]gmail.com

[Český překlad / Translation into Czech by Libor Martinek]

Information about the Author in Slovak / Informace o autorke v slovenčine:

Mgr. Magdalena Piwnikiewicz, vyštudovala polonistiku na Fakulte humanitných vied (Wydział Nauk Humanistycznych) Univerzity kardinála Stefana Wyszyńskiego (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego; skr. UKSW) vo Varšave, kde v r. 2015 obhájila magisterskú prácu *Hermeneutika biblijna Romana Brandstaettera na wybranych przykładach* (Biblická hermeneutika Romana Brandstaettera na vybraných príkladoch). Na tej istej fakulte študuje v doktorandskom programe (od r. 2015). Účinkovala v divadle Adonai v Legionowu pri Varšave (misijné evanjelizačné divadlo). Bádateľské zameranie: poľská literatúra 19. a 20. storočia (Roman Brandstaetter, Zbigniew Herbert, Anna Piwkowska) v biblickom kontexte a v antickej tradícii.
E-mail: magdalena.piwnikiewicz[at]gmail.com

[Slovenský preklad / Translation into Slovak by Ivica Hajdučeková]

Information about the Author in Russian:

Магдалена Пивнікевіч, магістр польскай філалогіі, у 2015 годзе скончыла магістратуру на факультэце гуманітарных навук Універсітэта кардынала Стэфана Вышынскага (UKSW) у Варшаве, аўтар магістарскай работы *Hermeneutika biblijna Romana Brandstaettera na wybranych przykladach* («Біблейская герменеўтыка Рамана Брандштэтэра ў выбраных прыкладах»). Аспірантка таго ж факультэта (з 2015 года). Была актрысай тэатра *Аданай* ў Легіянове каля Варшавы (тэатр евангельскай місіі). Навучныя інтарэсы: польская літаратура XX і XXI стагоддзяў (Раман Брандштэтэр, Збігнеў Герберт, Ганна Півкоўская) у кантэксце Бібліі і антычнай традыцыі. E-mail: magdalena.piwnikiewicz[at]gmail.com

[Русский перевод: Надежда Георгиевна Колошук / Translation into Russian by Nadiya Koloshuk]

Information about the Author in Ukrainian:

Магдалена Півнікевіч, магістр польської філології, у 2015 році закінчила магістерські студії на факультеті гуманітарних наук Університету кардинала Стефана Вишинського (UKSW) у Варшаві; авторка магістерської праці *Hermeneutika biblijna Romana Brandstaettera na wybranych przykladach* («Біблійна герменеўтыка Рамана Брандштэтэра у выбраних прикладах»). Наразі – докторантка того самого факультету (докторантський термін від 2015 року). Була акторкою театру «Адонаї» в Леґіонові поблизу Варшави (театр євангелістської місії). Наукові зацікавлення: польська література XX і XXI століть (Роман Брандштеттер, Збігнев Герберт, Анна Півковська) у контексті Біблії та античної традиції. E-mail: magdalena.piwnikiewicz[at]gmail.com

[Український переклад Надія Георгіївна Колошук/ Translation into Ukrainian by Nadiya Koloshuk]

Звесткі пра аўтара (па-беларуску) / Information about the Author (in Belarusian):

Магдалена Піўнікевіч, магістр польскай філалогіі, у 2015 годзе скончыла магістратуру на факультэце гуманітарных навук Універсітэта кардынала Стэфана Вышынскага (UKSW) у Варшаве, аўтар магістарскай работы *Hermeneutika biblijna Romana Brandstaettera na wybranych przykladach* [Біблейская герменеўтыка Рамана Брандштэтэра ў выбраных прыкладах]. Аспірантка таго ж факультэта (з 2015 года). Была актрысай тэатра *Аданай* ў Леґіянове каля Варшавы (тэатр евангельскай місіі). Навучовыя інтарэсы: польская літаратура XX і XXI стагоддзяў (Раман Брандштэтэр, Збігнеў Герберт, Ганна Піўкоўская) у кантэксце біблейскай і антычнай традыцыі. E-mail: magdalena.piwnikiewicz[at]gmail.com

[Przekład białoruski/ тлумачэнне на беларускую мову: Eugeniusz Pańkow i Olga Pańkowa]

II. Essays

(II. Eseje)

Ks. STEFAN RADZISZEWSKI (Radom, Poland)

E-mail: stefanradziszewski[at]gmail.com

Supper in Milan (colours of betrayal in the view of Leo Perutz)

“Who’s going to be Judas? Should we draw?”¹

(Pawel Huelle, *Ostatnia Wieczerza*)

“Believe me, I should never have fallen in love with him if I had known he had Judas’s face.”²

(Leo Perutz, *Leonardo’s Judas*)

“Judas looking at Judas. Did you see?”³

(Leo Perutz, *Leonardo’s Judas*)

In Poland, Anno Domini 1506, in Jan Haller’s printing house in Kraków, *Laski’s Statute*⁴ is published. At the same time in Milan, Joachim Behaim – a merchant included in the *Last Supper* painting by Leonardo da Vinci⁵ – comes to the Three Moors inn. Young Joachim is as of yet unaware that he’s been immortalised in Master Leonardo’s painting as Judas. Thus ends the novel in which Leo Perutz gives his own hypothesis of Judas’s betrayal. In his version, Joachim Behaim, alias Judas Iscariot, does not regret his crime. Pleased with himself, he travels and wonders that Leonardo chose his face to paint the face of apostle

¹ P. Huelle, *Ostatnia Wieczerza*, Społeczny Instytut Wydawniczy „Znak”, Kraków 2007, p. 194 (own translation).

² L. Perutz, *Leonardo’s Judas*, translated from the German by Eric Mosbacher, 1st U.S. ed., Arcade Pub., New York 1989, pp. 152. Vide: idem, *Leonardo’s Judas*, translated from the German by Eric Mosbacher, Collins Harvill, London 1989, pp. 152.

³ Ibid, p. 151.

⁴ *Laski’s Statute* was the first codification of law published in the Kingdom of Poland (1505). The 1506 publication was the first illustrated printing in Poland. Vide: *Co[m]mune incliti Polonie Regni priuilegium co[n]stitutionu[m] & indultuu[m] publicitus decretorum approbatoru[m]q[ue] cum no[n]nullis iuribus [...] / p[er] Serenissimum [...] Alexa[n]drum [...] Regem polonie [...] eide[m] privilegio a[n]nexis & ascriptis Manda[n]teq[ue] sacra eadem Maiestate accuratissime castigatis*, in edibus Joha[n]nis Haller [...] imp[re]ssus, Cracouie 27 I 1506, k. [14], [1], CLXXV [i.e. 174], CLXXVI–CCLXIII, LXVIII.

⁵ Vide: C. Kacprzak, *Leonardo da Vinci*, Wydawnictwo Petrus, Kraków 2013, pp. 117, [1], series: Wielcy Ludzie Nauki i Kultury.

the traitor. And what bore the blame in this respect was just one ‘innocent’ meeting with the painter which lasted only a moment and took place eight years earlier.

1. Artists love Love

Renaissance Milan is Leonardo’s city. In its walls, conversations about painting and music, mathematics and cuisine, God and human affairs never cease (P, 97-98). However, the street traditionally lives its own life: the carriers wish cholera, paralysis and smallpox on the passers-by (P, 23) that disturb them, here and there you can hear a street song:

“Thieves and robbers prowl at night, / Good people, hold your purses tight.” (P, 3).

The eponymous Judas (let us pretend for now that we do not know his identity – although it is commonly known that the man is Joachim Behaim) visits several Milan inns: the Lamb, Bell, Weaver’s Shuttle, Mulberry Tree (P, 96), and in the last, fourteenth chapter of Perutz’s novel –

“the Three Moors inn, where the best people stayed” (P, 149).

He is in his element in the artistic world. Perutz eagerly provides the names of the artists the young merchant meets: Marco d’Oggiono, Matteo Bellincioli, Alfonso Sebastiani, Matteo Bandello, Giambattista Simoni (sculptor in the cathedral – his is the figure of Christ as a young man). It seems that Joachim came to love the night life of bohemian artists, and the long debates on love and art.

On his return from Venice, Joachim fondly recalls his first visit to Leonardo’s city:

“I know an inn where they serve you a wine which could awaken the dead. Painters and other artists frequent the place, and I was on very good terms with them.” (P, 149)

However, a change of opinion about the artists’ world once hosting Behaim in Milan is inevitable. When he sees himself as Judas, he is suddenly furious:

“What a vile trick to play. Can one imagine a dirtier, more childish prank? Yet he’s an old man, fit for nothing but the grave. So that’s why he drew my portrait. I let myself in for it by associating with those painters and all that rabble” (P, 151).

That “old man, fit for nothing” is the author of *The Last Supper*, Master – or Messer – Leonardo. Perutz does not mince words, but we know that from the first pages of his novel – when characterising one poet, the author gives him a face

“with the melancholy expression of a monkey afflicted with angina” (P, 2).

The writer was much kinder towards Messer Leonardo – in the novel, the painter has a dignified appearance⁶, excellent, broad education⁷, intriguing habits⁸ and splendid references⁹. So,

“who is this Messer Leonardo?” (P, 38).

Leonardo da Vinci has been hired by the prior of the Santa Maria delle Grazie monastery. His *Last Supper* is supposed to decorate the refectory, that is, the dining room of the Dominican monastery. Meanwhile, the artist’s work has come to a standstill. The mysterious impotence sets out the novel’s background – together with duke Ludovico Sforza and the worried prior, we wait for Master Leonardo to make an appearance. It is in the duke’s palace that the intellectual elite of Milan gathers and this city seems to be the cultural capital of the world of that time:

at that time it had attracted the best artists and scholars in Italy to its houses and palaces, and everyone from duke to cobbler wrote, rhymed, criticized, painted, sang, played the fiddle or the lyre or, if incapable of any of these things, merely interpreted Dante. (P, 16)

⁶ “You’ll never come across anyone like him, nor will anyone else, for to make another like him is beyond Nature’s power. (...) He’s impressive to look at” (P, 39).

⁷ This is proven by Leonardo’s indignation on hearing that the duke’s physician treats people by bleeding them. The Renaissance genius presents his knowledge of the medical sciences to end it with a maxim: “What knowledge does he possess? Can he explain to me why sleepiness and boredom both induce the strange activity known as yawning? Can he tell me how it is that sorrow, suffering and physical pain seek a little relief by producing drops of a salty liquid from our eyes? Or why fear and cold both cause the human frame to tremble? Ask him; he won’t know what to answer. He can’t tell you the number of muscles needed to maintain the mobility of the tongue, enabling it to speak and praise its Maker, and he doesn’t know the place and the importance of the spleen and the liver in the human system. Can he explain to me the nature of that wonderful instrument, the heart, devised and made by the Supreme Designer? (...) But to be a physician he should try to understand what a human being is and what life is.” (P, 126-127)

⁸ “For a half scudo that had unexpectedly landed in his pocket that morning Messer Leonardo bought several siskins, two thrushes, two chaffinches and a woodpecker which, as was his custom, he wanted to set free in a meadow or wood outside the city. For he enjoyed watching the different ways in which birds behaved when they were released after a long time in confinement. Some fluttered about uncertainly, as if they did not know what to do with their liberty, while others flew up and away and quickly vanished from sight.” (P, 78)

⁹ Giamino talks to Leonardo about the respect with which duke Moro speaks of the latter: “He mentions your name only with the greatest possible respect.” (P, 133)

Everyone is alarmed by the news of Leonardo's creative impotence. The secretary sent to seek the artist finds him

"bareheaded in the rain, crouching over his sketch-book" (P, 5).

In the face of the prior's accusations of delaying the work, made in the duke's presence, the artist confesses with disarming honesty:

"I am working so hard on this *Last Supper* that I quite forget to eat or sleep." (P, 6)

A hungry and sleepy painter poses a grave danger to art¹⁰. What is more, true art, not only mechanical craft, requires inspiration, a holy spark, which will enable the artist to express the ingenious idea:

"But for this *Last Supper* I need heavenly as well as earthly aid if it is to be something great that will live for all eternity and bear witness to me." (P, 79).

The same philosophy of art is given a more laconic form:

"I am a painter and not a pack-ass." (P, 79).

On finishing *The Last Supper*, when d'Oggiono announces joyfully that Leonardo will finally satisfy the duke and make the city famous, the painter gives his philosophy:

"I serve no duke and no prince (...) I belong to no city, no country, and no kingdom. I serve only my passion for observing, understanding, ordering and creating, and I belong to my work." (P, 146).

Indeed, Leonardo is unreservedly engrossed in the work on *The Last Supper*. Although he appears in the novel only from time to time, he is its main protagonist. The reader follows him when he sets off to find another model. Leonardo uses a specific method of portraying the apostles:

¹⁰ Most of all, one has to avoid hurry: " 'We are outraged!' called the monks. 'Finish your work, Maestro.' 'Do not hurry me. Might I grasp the whole mystery of the *Supper* as quickly as you wish? May I hurry? Not when I want to paint the Master's thoughts on resignation and sacrifice; not when Judas reaches out a finger, a finger of a hand which has not touched the silver pieces yet, but yearns so much for them... / *Do not hurry me, oh world, you that do not understand me. Do not cry, oh world, you that understand nothing*" (J. Cepik, *Leonardo da Vinci. Powieść biograficzna*, „Śląsk”, Katowice 1984, p. 164; own translation).

Sometimes I'm struck by someone's chin, forehead, hair or beard, and I follow him all day long wherever he goes, so that I can study his character and personality and base Jacob or Simon Peter or another of the twelve disciples on him. (P, 79)

Perutz starts the story in the novel from Leonardo, who desperately seeks Judas the traitor. Is it worth following him? And what if he exclaims: *Eureka, I found it!* when he sees my face? What if I am the apostle with the treacherous heart? Artists love love, hence they stigmatise the betrayal of love with such passion. Beware of Leonardo, all of you who carry emptiness in your hearts.

2. Boccetta

Leonardo da Vinci's creative impotence lasts for some time. But the problem the artist is facing (like a block preventing him from continuing his work), is not easy to solve. His answer to the charges of indolence and failure to meet the deadline for finishing the work is very emphatic:

"It is because I do not yet have and have not yet seen the most important thing of all, Judas's face," Leonardo replied. "Please understand me, gentlemen, it is not any ordinary rogue or villain I seek; *I need the wickedest man in the whole of Milan, he's the one I'm after; so that I may give Judas his features.* I search for him everywhere, wherever I am, day and night, in the streets, the taverns, the markets and even, Your Serene Highness, at your court; and until I find him I cannot go on with the work – unless I paint Judas with his back to the viewer, but that would bring me dishonour. Find me my Judas, Your Serene Highness, and you'll see how I work." (P, 11-12; italics by SR)¹¹

Leonardo seeks a wretch to match Judas. It would seem that in Milan there lives a man who is the incarnation of apostle the traitor. That is Bernardo Boccetta, a Florentine from an old family, very rich, but who has his daughter spin wool late into the night and grudges her food. Leonardo's friend, brother Luca, who taught mathematics at Pavia University, claims that

"If Boccetta could save his father from purgatory by paying half a scudo, he wouldn't do it." (P, 104)

Thus the greedy merchant and usurer is the opposite of Leonardo, who frees siskins, thrushes, chaffinches and a woodpecker.

¹¹ Leonardo's struggle with a model (or rather lack thereof) is thus described by his biographer: "He sought for Judas for months. The face of this companion of the Master was only a pale outline. *I do not see him yet*, he drove the monks away. He had combed through Milan's districts of the worst reputation before he reportedly found him – the villain living among other villains in a crumbling ruin, dirty and stuffy as the worst *bordello*" (J. Cepik, *Leonardo da Vinci...*, op. cit., pp. 165-166; own translation).

Bocchetta's figure is presented by the Simpach brothers, two merchants of German descent, who have lived in Milan for twenty years. Anselm and Heinrich pick the wicked Florentine to pieces:

"He's mean, envious, full of lies and deceit (...) He's thievish, he's treacherous, he's a liar and he's crafty..."

"A base individual, without shame or honour (...) He's capable of any kind of villainy (...)

"Do you call him a person, Anselm?" the young brother exclaimed indignantly. "He's a monster, an abomination, a repulsive worm who succeeded in creeping into a human skin." (P, 68)

The friendly Simpach brothers "congratulate" Joachim that in his dealings with Bocchetta he lost only seventeen ducats. In their opinion, no amount is too great to get free of such a wretch. That opinion corresponds to what d'Oggiono earlier tells to Behaim, who does not believe that his debt might never be paid:

"The man who owes me the money is a Florentine now living in Milan. His name is Bernardo Bocchetta. (...) He owes me seventeen ducats. Seventeen ducats, genuine and of full weight."

(...)

"Let me tell you about Bocchetta. (...) So far he has cheated everyone with whom he has dealt. He has gone bankrupt twice, and both times the bankruptcy was fraudulent. He has been in prison and got out without accepting any liability. Everyone knows he's a rogue and a swindler, but nobody can catch him." (P, 40-41)

Joachim Behaim does not trust the opinions of his 'preceptors', who do not expect him to be successful in this endeavour:

"When you have told him your name and the purpose of your visit, he'll explain that he's far too busy to see you, or he's just going to have his supper, or has an extremely important appointment that it's impossible to postpone, or he's exhausted from the day's work, or he's just about to set out on a pilgrimage to procure indulgences, or he has letters to write or feels ill and must rest – unless he prefers simply to slam the door in your face." (P, 49)

but the bitter taste of failure makes him realise that he will not win the battle for the seventeen ducats

"So there was nothing for it but to go away, and as he did so he applied to Bocchetta and himself all the epithets that his fury suggested. He called Bocchetta a scoundrelly, thievish and deceitful miser and himself an idiot, a blockhead and a good-for-nothing, who deserved a whipping, and he said these things to himself so loudly that passers-by turned and stared at him. He would like to see Bocchetta rotting on the gallows, he declared (...)" (P, 60).

At first Bernardo Bocchetta, the cruel usurer, seems the ideal model for Judas. But Leonardo has doubts – Bocchetta is a thief and a rascal, but Judas's treason

is more than that. The artist senses that the apostle's betrayal does not come out only of his thievish nature. And so Bocchetta cannot be the model for Judas in *The Last Supper*.

"He's nothing but a contemptible miser. Rather than keep a cat, he uses a stick to chase the mice in his house. He would have pocketed the thirty pieces of silver and not betrayed Christ. No, Judas's sin was not avarice, and it was not for the sake of money that he kissed Our Lord in the garden of Gethsemane." (P, 12).

So what is Judas's sin, what does his betrayal consist in? Leonardo doesn't know *that* yet, but he is certain that Judas's face in his *Last Supper* will not be Bocchetta's face.

3. Seventeen ducats

Leonardo's Judas named in the title is Joachim Behaim, born and living in the Czech Republic, but he prefers to be believed a German, because it

"gained him more respect and prestige in the countries through which he travelled" (P, 16).

He trades everything that he can buy at a good price in the countries of the Middle East. His trading philosophy is simple. In a conversation with the artists building the Milan cathedral the Czech-German confesses:

"You have your wares just as I have mine: Christ and the apostles and the Blessed Virgin, the Pharisees, Pilate, the publicans, the sick of the palsy, the lepers and all the womenfolk in the Bible, as well as the holy martyrs and the Three Kings from the East. And I have my wares: Venetian satin and carpets from Alexandria, raisins in pots and saffron and ginger in greased bags." (P, 47).

The unyielding merchant with whom you cannot haggle, seems quite amiable in Perutz's novel. True, he keeps getting back to the seventeen ducats that Bocchetta owes his father, but the author presents him more like a Don Juan, travelling from one city to another in search of love. Maybe it will be in Milan that he will find the one for him and will sooth his heart. The scene of Joachim meeting a beautiful stranger is called by Perutz a miracle witnessed by St. Jacob Street:

"They looked at each other. Their lips were closed, the expression on their faces was that of persons who are strangers to each other, but their eyes asked questions: Who are you? Where are you from? Where are you going? Will you love me?" (P, 18).

The enamoured merchant is tormented because the stranger disappears – he doesn't know who she is or where she lives. It seems that fate has played a trick on the proud Behaim, maybe as punishment for his previous love affairs:

“A delightful little Annie, he said to himself, for to him every girl he fancied was a little Annie, even though her name turned out to be Giovanna, Maddalena, Beatrice or, in an eastern country, Fatima or Julmar.” (P, 19).

But Joachim does not abandon his search for the beautiful stranger. He attempts to get some information about the girl from a wandering minstrel:

“if you could just tell me which church she goes to for Mass.” (P, 53).

However, his endeavours are fruitless:

“»So you don't want just me to pimp for you, you want Almighty God to do it too«, Mancino said sharply.”¹².

Joachim keeps asking Mancino about the girl, whom he stubbornly calls Annie (P, 61) and repeats like a chorus:

“tell that to my Annie.” (P, 53).

When her name is finally revealed (Niccola runs into the inn to thank Joachim for returning her handkerchief, which Mancino takes with anger and sorrow), Joachim is at a loss for words (P, 64). After he meets Niccola in the inn by the road to Monza – the lovers are served by a boy born mute (P, 73) – one may suppose that this great love will end in marriage and the happily-ever-afters. Yet the ominous shadow of Bocchetta falls upon the love of Joachim and Niccola. Behaim does not want to give up and he is waiting for an opportune moment to strike and regain the seventeen ducats.

“Accursed coward, in this world and the next. I wish I could see him in hell, yelling for a glass of water. But while he's in this world is he to go on prospering, enjoying my ducats, holding them in his hands and tossing them up and catching them and hearing them clink? If he came out of the house now, at this moment, if I just happened to catch him as a result, oh, the mere thought of it is delightful. Come out, you rogue! The plague on you! The plague? That's far too mild a punishment for him. Doesn't he deserve a worse death than that?” (P, 119).

¹² P, 53; actually, the lovers first meet in half-darkness behind a pillar in the church of Sant' Eusorgio.

It might even be supposed that the reader will take the side of Behaim, a young lover, who rightfully demands the mean usurer to return the money. Behaim, who will become Judas, corners Boccetta, who was to be Judas, more and more closely. The situation thickens with hatred, and drifts towards crime. When Mancino warns Boccetta of the threat posed by the young merchant, Behaim watches their conversation from hiding. On hearing the warning, Boccetta reacts in hysterical way, or even more - in the way that signifies a demonic state of being trapped:

“He let out a laugh that sounded like a hoarse bark” (P, 119).

The time of confrontation – not so much of good and evil as of greed and hatred on one side and anger and vengeance on the other – is near.

4. Villon

How does it happen that Villon finds his way into Perutz’s novel on Judas Iscariot? The mysterious poet, born in 1431 in Paris, vanished without a trace – no one knows what his life was after 1464, or when he died. In Perutz’s commentary, the author states:

“Mancino was no other than François Villon, student, poet, vagabond and member of a gang of thieves who, after disappearing in France, turned up again at the end of the century in Milan, where he lived his restless life among the artists who subsisted in the shadow of the Cathedral” (P, 153).

Joachim Behaim first meets Niccola when Mancino -Villon sings his *canzone* for her:

“[Joachim] had seen her in the Via San Jacopo, which leads past the fruit and vegetable market, at the time when the Angelus is rung, that is, when it was more crowded than usual, with people flocking to the market to buy cabbages, turnips, apples, figs or olives and mingling with worshippers coming from church. (...) he heard a song being sung over in the market place, and he turned and, in the midst of the noise and bustle, the baskets of grapes, the barrows piled with vegetables, the braying donkeys, the swearing porters, the squabbling peasants, the haggling women and the prowling cats, he saw a man standing on a vegetable barrel and singing in a melodious voice, as unperturbed as if he were alone in the market place and all round him was quiet.” (P, 17-18).

“It was immediately obvious to [Behaim] that the man’s song was directed at her” (P, 18), at the beautiful stranger. And since the girl vanished in the crowd, the mysterious singer on the barrel of cabbage is the only trace of her existence. Joachim decides to gain all information about the Milan beauty from the singer –

Mancino. His interest has likely been awoken also by the singer himself: "Who's the man (...) He's a versifier, a poet, and he recites his poems to earn himself a meal. They call him Mancino, because he does everything with his left hand" (P, 32). Over a jug of wine tongues loosen, and soon the merchant learns that the poet is a 'friend' of master Leonardo: "We call him Mancino because he doesn't know his real name himself, and Messer Leonardo says it's a great miracle anyone could so totally forget his past life because of a brain injury." (P, 51) It turns out that Behaim has already met Mancino:

"(...) now that I'm sitting facing you I have the feeling, or rather I'm almost certain, that I once saw you years ago. Your face is not one that is easily forgotten. I was sitting over a glass of wine outside an inn at which I was staying somewhere in Burgundy or Provence. It was a summer's day, and I saw a procession coming along the street; there were two pikemen on the right and two on the left, and in the middle was a man they were taking to the gallows, and that man was you. But, so far from looking like an evil-doer, you walked proudly, head up, as if you had been invited to dine at the duke's table." (P, 100).

Behaim is fascinated by the new acquaintance (it might be caused by the fact that he is unable to meet the beautiful stranger); Mancino-Villon does indeed arouse much emotion. Perutz has him come into the inn accompanied by Villon's song:

"There's Mancino. He's kept us waiting a long time this evening. Mancino, come here."
"He wouldn't have come sooner even if the Pope had sent for him. He's been with that fat girl he's crazy about."
"He walks in like a hero, straight from the battlefield of love..."
"...from the bordel in which they both reside."¹³

Mancino-Villon is a volcano of various emotions. At first sight, he is haughty and cynical:

"The first commandment is: Stay on good terms with those who have the money." (P, 61).

When asked to use his dagger, he agrees despite lack of time, adding the innocent words:

"you know what it says in the Bible: one must be ready to leave one's boat and one's nets for a good case." (P, 101).

¹³ P, 31; Perutz writes Mancino's song, which is in fact Villon's song, as the singer appears in the Lamb inn: *Say that you love me, and no sooner said/ Than with rekindled passion I replied: / "Into a paradise I'll turn your bed / In the bordel in which we both reside."/ Triumphant, like Achilles in his day, / The battle won, and with a victor's pride, / I left her sleeping when I came away / In the bordel in which we both reside.*

Yet every now and again the poet's spirit rises in him. He repeats the chorus from Villon's poetry:

"Only myself I do not know"¹⁴.

He is also a prophet. He senses that Niccola's acquaintance with the German merchant will cause a disaster, one that cannot be avoided:

"»You will see her again,« said Mancino, the grief in his face turning to inner fury. »You will see her again, because I can't prevent it. And take note of this: I'm afraid it will turn out badly for the girl. And also for you. And perhaps also for me.«" (P, 53).

In fact, the greatest price will indeed be paid by the poet, because neither Bocchetta nor Behaim truly love Niccola. Only Mancino loves her.

His love for Niccola is purely platonic – Mancino, a regular customer of brothels and a paid murderer, carries in his heart a pure affection for a young girl, the daughter of Bocchetta the usurer. Well aware that Behaim will stop at nothing to regain his seventeen ducats, Mancino warns Bocchetta against the young merchant (P, 117-119). The enamoured minstrel does all this for Niccola, whom he is not worthy of:

"Look at you and what you are, he began his self-denunciation. Do you still call yourself a scholar? You're a loafer, a pauper, a fool and a clown. You're a stable boy, handy with a knife when occasion arises, chained all your life to this abject poverty; and now you're in the winter of your life, and how long will it be before they carry you away and pronounce over you the ritual words, *De terre vient, en terre tourne*? How did I come to lose my youth? How and when did it happen? It stole away like a thief in the night, and suddenly I saw that it had gone." (P, 114-115).

There is a constant inner fight in the poet:

"you're more despicable than a rat. Clear out of here, stupid brute and idiot that you are." (P, 115).

¹⁴ See P, 35; *I know the priest by his apparel, / I know the master by the man; / The wine by glancing at the barrel/ The vanity of life's brief span./ I know praise and I know blame,/ Stabs in the back, the lightning blow;/ I know honour, vice and shame; / Only myself I do not know.* In Villon's biography, presented as a novel by Jarmila Loukotková, the poem makes such an impression that after its last words *I know too well brute death's relentless flow/ (...) / I know it all, myself I do not know*, there is unending silence (Jarmila Loukotková, *Poeta śpiewa na przekór*, transl. by Anna Jolanta Bluszcz, "Śląsk", Katowice 1978, p. 41). Original text – vide: eadem, *Navzdory básník zpívá. Středověká epopej*, Státní Naklad, Krasné literat, Hudby a Umění, Praha 1957, pp. 719, [8].

He wants to take care of Niccola, but he knows that he ought to leave, run as far away as he can, because being a drunkard and a brawler he is not worthy of her affection. It might be said that Mancino gives his life for his beloved. The stunning image of love which in the world of the greedy and the vile has come to live in the heart of the poet is presented in the scene of Mancino's death. Bocchetta comes to the hospital, thinking that the dying Mancino has hidden 'his' seventeen ducats. The aim of his visit is not a reconciliation. It is the last attempt on the part of Bocchetta to get information about the ducats from Mancino:

"Do you recognise me?" [Bocchetta] said. "I came here for the good of your immortal soul, I came here in a spirit of Christian charity to lead you back to the way of honesty. (...) Tell me where you've buried or hidden them [the seventeen ducats], I ask you that for the salvation of your soul."

(...) "Just keep looking then," [Mancino] said. "Creep and crawl and slave and sweat until you've found them. For you know that he who has the money has the honour."

"So you won't tell me?" Bocchetta shouted, pale with fury and struggling vainly to free his hands. "Then go to hell, and may a thousand devils take their pleasure with you, I wish I could..." (P, 136-137).

Earlier, Bocchetta tells Mancino a fictitious story of a devout priest who had given him seventeen ducats for safekeeping. That would sanctify the money in some way, and stealing it would be sacrilegious and would certainly cause some dire punishment. But Bocchetta's blackmail has no effect – the dying Mancino knows all about his vileness. The drama of Mancino-Villon is the drama of a sensitive conscience and heart. His examination of his own conscience on the hospital bed is short. Mancino is a severe judge of his own life:

"I shall appear before God's judgement seat just as I am and have been all my life, a drinker, gambler, loafer, brawler, whoremonger..." (P, 135).

Mancino-Villon's defender is his friend:

"»The Disposer of our Destinies knows that you are none of those things, but a poet«, said Leonardo" (P, 135)¹⁵,

and the moment of death brings words of reconciliation:

"»*Nostre Seigneur se taist tout quoy*«,« Mancino whispered, and those were his last words in this world." (P, 137).

¹⁵ Cf. J. Loukotková, *Poeta śpiewa na przekór*, op. cit., pp. 594-595.

Mancino is the novel's most tragic character. Yet Leo Perutz has an exceptional liking for him. As a writer for a writer – and a sinner for another sinner. Mancino's life reflects the words of Lascaris the Greek, who after the fall of Constantinople escaped to the court of the duke of Milan and became a tutor of his two sons:

“What is happiness but having the poison of life wrapped in a golden shawl?” (P, 128).

When the world around him is full of greed and lies, Mancino is immersed in poetry. And even his crimes do not destroy the readers' reception – we like Mancino.

5. Three purses

The dying Mancino points to Joachim Behaim as apostle the traitor in *The Last Supper*:

“And if you're still in need of Judas's face, my Leonardo, I know the man who has it. Look for your Judas no longer, for I have found him. Except that he did not pocket thirty pieces of silver, but seventeen ducats.” (P, 135).

It turns out that it is not the miser and usurer Boccetta that will serve as a model for the Iscariot. The true Judas is Joachim Behaim, shown by Leo Perutz thrice when holding a purse with money. Already during the first meeting with Leonardo (Behaim doesn't know that Leonardo is Leonardo, and Leonardo doesn't know that Joachim is Judas) the young merchant holds a *leather purse* in his hand (P, 14), since he has just sold a horse profitably at the duke's court. Judas's emblem identifies Joachim for the second time, when the merchant wakes up in a foreign house after a night-time drinking session. He has been sleeping on a pallet, in full clothing, with some bulky tome under his head instead of a pillow.

“[H]e suddenly had an alarming thought, which promptly disappeared when he felt his coat pockets and found that his *purse* was still in one of them.” (P, 44).

The last time that we see the German merchant, he is holding the money taken from Boccetta. Leonardo is listening to his 'version' of events. Behaim tells the story of the betrayal and is indignant at hearing that he has wasted a great, true love. Master Leonardo calms him down and – certain now that he has finally found the true Judas – admits the merchant is right, and invites him to pose for a sketch with the 'recovered loot':

“Hold the *purse* in your hand for a minute” (P, 145).

Actually Perutz's whole novel describes the search for Judas. The true Judas appears in the background of the very first scene (although Leonardo is unaware that his model has already arrived). Young Giomino explains the riddle of Judas's betrayal to Master Leonardo:

"You said [Bocetta] was only a miser but, believe me, he's also a swindler, and a shameless one at that. I could tell you other things about him too – so many, the fire would have gone out before I finished. But no, he's not a Judas. How could he be a Judas, for there's not a soul in the world whom he loves.";

"You know Judas's secret? You know what his sin was? You know why he betrayed Christ?"

"He betrayed Him when he realized he loved Him," the boy replied. "He could see that he was going to love Him too much, and his pride would not permit that.";

"Yes, that was the sin of Judas, it was pride that made him betray his love." (P, 13-14).

The end of chapter one of *Leonardo's Judas* – just after Leonardo's conversation with Giomino – brings a description of Iscariot:

"The German horse dealer was still down below in the old courtyard. He had a *leather purse* in his hand (...) He was an unusually handsome man of about forty, tall, with lively eyes and a dark beard, which he wore trimmed in the Levantine fashion. He was in a good mood, pleased with the world as he found it, for he had obtained the price he wanted for the two horses." (P, 14).

However, Leonardo does not notice him, because he is busy thinking... about his *Last Supper*.

Judas's true sin – according to Perutz – was not greed, but pride. Judas committed betrayal when he felt that he loved Jesus – when he felt he would have to love Him even more, and his own pride would not allow that. Similarly, Joachim Behaim denies his love to Niccola:

"Alas, I'm only too much in love with her; it's shameful that I should still be in love with Bocetta's daughter." (P, 120).

The affection dies when he sees with his own eyes that his lover is the daughter of Bocetta the usurer:

"the door opened and he saw Niccola. He knew it was she before he saw her (...) Joachim Behaim followed behind her; and his love died, murdered by his will, betrayed by his pride. His love obstructed his plan. It could not be allowed to live." (P, 121).

Yet the cruel traitor does not own up to his crime.

"Are you criticizing me for giving back his money and his daughter to a desperate father?" (P, 143).

he cries angrily to Mancino's indignant friends. His cynicism and pride do not leave room for the slightest remorse. The Judas from the Gospel returned the silver pieces, and then went and hanged himself. Joachim Behaim is pleased with himself and does not acknowledge his guilt. Master Leonardo does not want to scare him away – after all, he is the perfect model for his *Last Supper*. Hence the painter responds according to Behaim's logic of betrayal:

“Certainly not, no one's criticizing you (...) I shall show you the honour to which you are entitled by ensuring that you shall be remembered in Milan. For the face of a man like you is worth drawing and being handed down to those who will come after us.” (P, 143-144).

6. Simoni the victor

In his novel, Leo Perutz paints the portrait of Judas Iscariot. The German merchant, greedy for money and revenge on the usurer from Milan, changes into a monster right before the reader's eyes.

“Everyone has his own devil to torment him” (P, 104),

says Mancino, and Joachim Behaim's devil was the seventeen ducats that Boccetta owed Joachim's father. The request by Leonardo:

“What I should like you to do is to tell us how you contrived to recover your money, your seventeen ducats, from Boccetta, who is, after all, well known throughout Milan as a scoundrel and a thief” (P, 140),

opens the last part of the novel, where Behaim explains his scheme. At first, being in love with Niccola, he does not want to believe she is Boccetta's daughter. The surprised d'Oggiono tells him:

“Don't you know, or are you only pretending not to know, that she's Boccetta's daughter?” (P, 105).

That is too much for Joachim to bear. He feels deceived, betrayed, ridiculed. He fell in love with the daughter of his greatest enemy.

“Job himself suffered nothing worse. What wickedness, what deceit, what treachery. She looked so frank and ingenuous, she acted as if she were devoted to me, she was all smiles, she talked about anything and everything, but kept to herself the fact that she was that infamous rogue's daughter.” (P, 106).

But his complaints are insincere. He feigns the grief for his lost love. To the witnesses of his fall, he poses as the desperate lover, the broken-hearted admirer:

“To think that of all the thousands of men in Milan Boccetta should be her father. But that was what happened to me. You see, gentlemen, how badly fate can treat an honourable man.”;

“»Did Judas Iscariot also call himself an honourable man?« the woodcarver whispered to the organist.” (P, 141).

Joachim’s bitter confession:

“I loved her only too much, and my pride and honour would not allow that” (P, 142),

is followed by Leo Perutz’s commentary that leaves no place for illusion:

“»Yes«, said Leonardo, thinking of someone else. »His pride and honour did not allow that«.” (P, 142).

However, Joachim decides to turn his defeat into a victory. He disregards the girl’s entreaties:

“Darling, she muttered, take me with you. Take me away from the strange man who is my father, take me away from this house, which is worse than a prison, take me away from Milan. You ask whether I shall love you always. Take me with you, darling, and if in the next life there’s love like earthly love, I’ll be yours for all eternity.” (P, 93)

and insidiously (promising her to take her away to Venice) he sends her to her father’s house to steal the money that makes the famed debt. He uses her love to regain the seventeen ducats. And he does not regret the act – he is a Judas *par excellence* – a Judas who betrays to avoid his pride being threatened by the power of love. Love has to be dealt with before it touches your heart – such could be the motto of Joachim-Judas. Truly, the threat was great: Judas was already thinking about marriage, family happiness, love:

“All that’s necessary is a priest and two witnesses, and that she should say yes, and that’s all.” (P, 92).

But pride and greed win. He is still base and despicable, he still is a Judas¹⁶.

¹⁶ Leo Perutz does not share the opinion of Łysiak, who defends apostle the traitor. In the mysterious hand with a knife from da Vinci’s painting, Łysiak sees a weapon which is to “defend Judas against all stabs in the back from humanity” (Waldemar Łysiak, *Flet z mandragory*, wyd. 4., Wydawnictwo Nobilis - Krzysztof Sobieraj, Warszawa 2009, p. 62; own translation). In Łysiak’s opinion, Judas’s

The bitter truth about Judas, served by Leo Perutz in a sweet-sour sauce of Joachim and Niccola's romance, with the addition of the adventurous life of the poet Mancino, Leonardo da Vinci's artistic struggles, disputes at the Milan court and quarrels at inns, has a sad epilogue. Judas returns to the crime scene. Eight years later, Joachim Behaim stops in Milan again. He wants to sell some precious stones.

"One of the bags contained cut sapphires, emeralds and rubies, a dozen of them altogether, and all fine specimens; the other contained stones of lesser value, amethysts, yellow topazes and hyacinths." (P, 147).

He wonders at the strange behaviour of Milan dwellers:

"People looked at him, stared at him, put their heads together and whispered. Others seemed terrified at the sight of him. They stopped, shook their heads, and made the sign of the cross once, twice or even three times, as if to avert an evil." (P, 148).

Finally, as advised by the landlord, Joachim goes to see Leonardo's work (it shall explain everything, he is told):

"When Behaim went to the monastery refectory the next morning and stood looking at the *Last Supper* and turned his eyes from Christ and Simon Peter to Judas holding his purse in his hand, he felt as if he had received a blow in the face and his head was in a whirl. Gold help me, he said to himself. Am I dreaming, or what has happened to me? What a disgraceful trick to play on me. How could he dare do such a thing?" (P, 151).

While Joachim-Judas stands staring at the painted Judas, all stare at him. There is complete silence like during the Elevation in church. No one makes a sound. A moment later, furious, Behaim rushes outside, but the crowd's murmur follows him:

"Judas looking at Judas. Did you see?" (P, 151).

Judas's curse has stuck to Joachim Behaim. His despicability made the German merchant's face become the face of apostle the traitor for all times. A man who didn't want to love.

Rushing away from the unfriendly city, Joachim does not notice his 'beloved'. Eight years have passed. Niccola is going towards the Milan Cathedral.

betrayal had been known by the Providence centuries ago. He was the only intellectual among the apostles and so he understood the mission of Jesus, and became a collaborator in the act of Redemption – and hence he is innocent. "Judas Iscariot (...) sacrificed himself so that all that was decided without him could be fulfilled. When revealing his Lord, he kissed Him to show his love to Him once again. Is that not an act worthy of the highest sympathy and respect" (ibidem, p. 59; own translation).

Joachim doesn't recognise Niccola, Simoni and their small son. Cursing in Czech, he passes the three without a look. Yet Simoni's heart turns cold with anxiety.

“The woodcarver stopped and dropped the boy's hand.
»It was he«, he said, with a beating heart and in a sudden cold sweat. »Did you see him?«
»Yes«, Niccola replied, »I saw him«.
»And... do you still love him?« the woodcarver wanted to know.
»How can you ask such a silly question?« Niccola replied, putting her arm round his shoulders. »Believe me, I should never have fallen in love with him if I had known he had Judas's face.«” (P, 152).

These are the last words of Perutz's novel. Simoni's anxiety infects the reader. *If I had known... Had I known...* The mirror gives a mysterious smile.

7. The final comments

Who is Niccola, the beauty from Milan, seduced and betrayed by Joachim-Judas? She is a girl who inspires common awe and adoration. She catches Joachim's fancy. She steals Mancino's heart. Simoni sighs for her without a hope of reciprocity. Even Leonardo talks of Niccola appreciatively:

“»Whom did you recognise?« asked d'Oggiono.
»The girl Niccola«, the woodcarver [Simoni] replied. »You know, the money-lender's daughter. And, though she never even glances at me, I'm always delighted to see her, she's so charming. She goes to Mass at Sant' Eusorgio«.
»Yes, she's beautiful«, said Messer Leonardo. »God performed a great miracle when he made her face«.” (P, 82-3).

It seems that Bocchetta's beautiful daughter is the symbol of a human soul. Beautiful, but naive. Capable of great things, but also fallible. Looking for true love, but also gullible. Devout, but also sinful¹⁷. But mainly, she is destined to win in the end (that is what Niccola means in Greek). Such is the nature of each human being. We are called to live in the light, but fall over and over again, enticed with the seductive colours of betrayal. It is thus that I read the final message of Leo Perutz's novel: we are like the beautiful Niccola, born to final victory, but always threatened by the looming danger that we may become like the base and despicable traitor, Joachim Behaim. At first he seems likeable, but his end is pride incapable of love. An incurable disease, it should be added.

All that Leo Perutz's Judas wants is to have dinner in some inn in Milan. Nobody wants to open the door to him. People stare at him in terror. They fearfully

¹⁷ Niccola constantly sits in churches at services, and her favourite saints include: St Catherine, St Cecilia, St Jacob (P, 86).

cross themselves and run at the sight of the traitor – meeting Judas could cause misfortune. Joachim Behaim is surprised, but not really worried by his new role as an anti-hero. He shall set off again, return to his trade and likely quickly forget an unpleasant stay in Leonardo's city. But his face will forever remain the face of Judas the traitor, the biggest villain on earth.

Abstract (Summary) in English / Abstrakt (Streszczenie) po angielsku:

The eponymous hero of „Leonardo's Judas” by the Austrian novelist Leo Perutz is a traitor apostle, whom the master Leonardo da Vinci is eager to paint on his “Last Supper”. Initially, it seems that the best model of “Judas” would be Bocceta, a greedy merchant from Milan, but – after numerous adventures – Leonardo finds the true Judas, who is young Joachim Behaim. He is an arch-traitor who not only desires silver (“seventeen ducats”), but seduces and perfidiously abandons beautiful Niccola (betrayal of love). Joachim-Judas does not regret his crime (as Judas in the Gospel) – pleased with himself, he sets out into the world.

Perutz's novel is not only an original vision of the history of Judas, it is a parable of human life: the human soul (Niccola) is seduced by sin (Behaim), but there is always an opportunity for redemption (Simoni). The Creator (master Leonardo), like a good father, watches everything from the above.

Keywords in English / Słowa kluczowe po angielsku:

Leo Perutz, Judas, betrayal, Leonardo da Vinci, love

Bibliography:

Primary bibliographical sources:

*Co[m]mune incliti Polonie Regni priuilegium co[n]stitutionu[m] & indultuu[m] publicitus decreto-
rum approbatoru[m]q[ue] cum no[n]nullis iuribus [...] / p[er] Serenissimum [...] Alexa[n]drum [...] Regem polonie [...] eide[m] priuilegio a[n]nexis & ascriptis Manda[n]teq[ue] sacra eadem Maiestate
accuratissime castigatis, in edibus Joha[n]nis Haller [...] imp[re]ssus, Cracouie 27 I 1506, c. [14], [1],
CLXXV [i.e. 174], CLXXVI-CCLXIII, LXVIII.*

Perutz Leo, *Judasza Leonarda*, przełożyła [translated by] Maria Kłos-Gwizdalska, przedmowa [foreword] S. Lichański, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1968, pp. 173, [3], series: KIK Klub Interesującej Książki.

Perutz Leo, *Leonardo's Judas*, translated from the German by Eric Mosbacher, 1st U.S. ed., Arcade Pub., New York 1989, pp. 154.

Perutz Leo, *Leonardo's Judas*, translated from the German by Eric Mosbacher, Collins Harvill, London 1989, pp. 154.

Secondary bibliographical sources:

Cepik Jerzy, *Leonardo da Vinci. Powieść biograficzna*, „Śląsk”, Katowice 1984, pp. 403, [3], [29].

Huelle Paweł, *Ostatnia Wieczerza*, Społeczny Instytut Wydawniczy „Znak”, Kraków 2007, pp. 230, [2].

Kacprzak Cezary, *Leonardo da Vinci*, Wydawnictwo Petrus, Kraków 2013, pp. 117, [1], series: Wielcy Ludzie Nauki i Kultury.

Loukotková Jarmila, *Poeta śpiewa na przekór*, z czeskiego przełożyła Anna Jolanta Bluszcz, „Śląsk”, Katowice 1978, pp. 657, [2] s., [7].

Loukotková Jarmila, *Navzdory básník zpívá. Středověká epopej*, Státní Naklad, Krasné literat, Hudby a Umění, Praha 1957, pp. 719, [8].

Łysiak Waldemar, *Flet z mandragory*, wyd. 4., Wydawnictwo Nobilis - Krzysztof Sobieraj, Warszawa 2009, pp. 295.

Information about the Author:

Information about the Author in English:

Fr Stefan Radziszewski (born 1971), ThD, PhD, a post-doctoral degree (habilitation) in theology. Doctor of Divinity (homiletics, The Catholic University of Lublin – KUL, 2005; the doctoral thesis entitled *Przepowiadanie homilijne biskupa Mieczysława Jaworskiego jako odpowiedź na zasadnicze wyzwania czasów współczesnych* [Bishop Mieczysław Jaworski's homiletic prophecies as an answer to the fundamental challenges of today]), Doctor of Humanities (Polish Philology, KUL, 2009, the doctoral thesis entitled *Pomiędzy duchem a materią. Wokół zagadnień wczesnej poezji Anny Kamieńskiej* [Between the spirit and the matter. Concerning the issues of Anna Kamieńska's early poems]), a postdoctoral-degree (habilitation) in theology (Silesian University in Katowice, 2015, the habilitation monograph entitled: *Siedem kamyków wiary. Z teologii literatury. Siedem twarzy Judasza* [Seven little stones of belief. Concerning theology of literature. Seven faces of Judas]). He is the prefect of the Nazareth school (the Jadwiga of Poland's School of the Sisters of the Holy Family of Nazareth) in Kielce, chaplain of the Catholic Intellectuals' Club (KIK) in Kielce; professor of the College of Commerce (WSH) in Radom (since 2015). He has authored the following books: *Kamieńska ostiumiczna* [2011] (*Ostiumic Kamieńska*, about Anna Kamieńska's poetry), *Katechizm sercem pisany* [2006] (*Heart-written Catechism*), about the sermons of Bishop Mieczysław Jaworski, *Kot czarny. Literatura dla odważnych* (*The Black Cat. Literature for the Brave*) [2011] and *Kot biały. Literatura dla samotnych* (*The White Cat. Literature for the Sad and Lonely*) [2012], *Siedem twarzy Judasza* [2012] (*Seven Faces of Judas*), about the apostle-traitor in the literature of the 20th century, *Poezja w sutannie* [2011] (*Poetry in cassock*, an anthology) and *Rekolekcje dla młodzieży* [2012] (*Retreat for the Young*), an audio-book; he conducts classes in literature at the Jan Kochanowski University in Kielce and at the Higher Theological Seminary in Kielce, and runs a theatre. at the Seminary. E-mail: stefanradziszewski[at]gmail.com

Informacja o Autorze po polsku / Information about the Author in Polish:

Ks. Stefan Radziszewski (ur. w 1971), ThD, PhD, dr hab. prof. WSH, dr teologii (homiletyka, KUL, 2005, praca doktorska pt. *Przepowiadanie homilijne biskupa Mieczysława Jaworskiego jako odpowiedź na zasadnicze wyzwania czasów współczesnych*), dr nauk humanistycznych (filologia polska, KUL, 2009, praca doktorska pt. *Pomiędzy duchem a materią. Wokół zagadnień wczesnej poezji Anny Kamieńskiej*); doktor habilitowany nauk teologicznych (Uniwersytet Śląski w Katowicach, 2015, praca

habilitacyjna pt. *Siedem kamyków wiary. Z teologii literatury. Siedem twarzy Judasza*), prefekt kieleckiego Nazaretu, kapelan Klubu Inteligencji Katolickiej w Kielcach; profesor nadzwyczajny Wyższej Szkoły Handlowej w Radomiu (od 2015 r.); autor książek: *Kamieńska ostiumiczna* [2011] (o poezji Anny Kamieńskiej), *Katechizm sercem pisany* [2006] (o kazaniach bpa Mieczysława Jaworskiego), *Kot czarny. Literatura dla odważnych* [2011] oraz *Kot biały. Literatura dla smutnych [sic!]* [2012], *Siedem twarzy Judasza* [2012] (apostoł zdrajca w literaturze XX wieku), *Poezja w sutannie* [2011] (antologia) oraz *Rekolekcji dla młodzieży* [2012] (audiobook); prowadzi zajęcia z literatury w Uniwersytecie Jana Kochanowskiego w Kielcach, Wyższym Seminarium Duchownym w Kielcach oraz teatr seminaryjny. E-mail: stefanradziszewski[at]gmail.com

Informace o autorovi v češtině / Information about the Author in Czech:

O. Stefan Radziszewski (nar. 1971), Th.D., Ph.D., dr. hab., prof. WSH, dr. teologie (homiletika, Katolická univerzita v Lublinu, 2005, doktorská práce *Homilie Mieczysława Jaworského jako odpověď na zásadní výzvy současnosti*), doktor humanitních věd (polonistika, KUL, 2009, doktorská práce *Mezi duchem a hmotou. K problematice rané poezie Anny Kamieńské*), docent (doktor habilitovaný) teologie (Uniwersytet Śląski w Katowicach, 2015) na základě obhajoby habilitační práce *Siedem kamyków wiary. Z teologii literatury. Siedem twarzy Judasza* (Sedm kamínků víry. Z teologie literatury. Sedm tváří Jidáše), prefekt kieleckého Nazaretu, kaplan Klubu katolické inteligence v Kielcích; od r. 2015 mimořádný profesor Vyšší ekonomické školy v Radomiu (Wyższa Szkoła Handlowa w Radomiu); autor knih *Kamieńska ostiumiczna* [„Kamieńská ostiumická“; 2011] (o poezii Anny Kamieńské), *Katechizm sercem pisany* [„Katechismus psaný srdcem“; 2006] (o kázáních biskupa Mieczysława Jaworského), *Kot czarny. Literatura dla odważnych* [„Černá kočka. Literatura pro odvážné“; 2011], *Kot biały. Literatura dla smutnych [sic!]* [„Bílá kočka. Literatura pro smutné [sic!]; 2012], *Siedem twarzy Judasza* [„Sedm tváří Jidáše“; 2012] (apostoł zrádce v literatuře 20. století), *Poezja w sutannie* [„Poezie v sutane“; 2011] (antologie) a *Rekolekcji dla młodzieży* [„Útočiště pro mládež“; 2012] (audiokniha); přednáší literaturu na Univerzitě Jana Kochanowského v Kielcích, na Vyšším duchovním semináři v Kielcích a vede seminární divadlo. E-mail: stefanradziszewski[at]gmail

[Český překlad: Libor Martinek]

Informácie o autorovi v slovenčine / Information about the Author in Slovak:

P. Stefan Radziszewski (nar. 1971), Th.D., Ph.D., dr. hab., prof. WSH, dr. teológie (homiletika, Katolícka univerzita v Lubline, 2005, doktorská práca *Homilie Mieczysława Jaworského ako odpoveď na ásadné výzvy súčasnosti*), dr. humanitných vied (polonistika, KUL, 2009, doktorská práca *Medzi duchom a hmotou. K problematike ranej poézie Anny Kamieńskej*), habilitovaný doktor teológie (Ślęska univerzita w Katowicach, 2015, habilitačná práca s názvom *Siedem kamienków wiary. Z teologii literatury. Siedem twarzy Judasza*), prefekt kieleckiego Nazaretu, kapłan Klubu katolíckej inteligencie v Kielciach; mimoriadny profesor Wyższej ekonomickej školy w Radome (od 2015); autor knih *Kamieńska ostiumiczna* [„Kamieńská ostiumická“ 2011] (o poézii Anny Kamieńskej), *Katechizm sercem pisany* [„Katechizmus písaný srdcom“; 2006] (o kázňach biskupa Mieczysława Jaworského), *Kot czarny. Literatura dla odważnych* [„Čierna mačka. Literatúra pre odvážnych“; 2011], *Kot biały. Literatura dla smutnych [sic!]* [„Biela mačka. Literatúra pre smutných“ [sic!]; 2012], *Siedem twarzy Judasza* [„Siedem tvární Judáša“; 2012] (apostoł zradca v literatuře 20. storočia), *Poezja w sutannie* [„Poézia v sutane“; 2011] (antológia) a *Rekolekcji dla młodzieży* [„Útočište pre mládež“; 2012] (audiokniha); prednáša literatúru na Univerzi-

[Slovenský preklad: Ivica Hajdučková]

Информация об авторе по-русски / Справка об авторе на русском языке / Information about the Author in Russian:

Ксёндз Стефан Радзиевский (г. р. 1971), ThD, PhD, доктор хабилитированный, проф. WSH, доктор теологии (гомилетика, Католический университет в Люблине, 2005; докторская диссертация «Гомилетические предсказания епископа Мечислава Яворского как ответ на главные вызовы современности»), доктор гуманитарных наук (польская филология, Католический университет в Люблине, 2009; докторская диссертация «Между духом и материей. О проблематике ранней поэзии Анны Каменской»). Доктор хабилитированный теологических наук (Шлёнский университет в Катовицах, 2015, хабилитационная диссертация *Siedem kamyków wiary. Z teologii literatury. Siedem twarzy Judasza* [«Семь камешков веры. Из литературной теологии. Семь обличий Иуды»]). Префект общеобразовательного лицея «Назарет» (лицей сестёр-назаретянок имени Св. Королевы Ядвиги в Кельце), капеллан Клуба католической интеллигенции в Кельце. Экстраординарный (внештатный) профессор Высшей торговой школы в Радоме (с 2015 г.). Автор книг: «Каменская остиумическая» / «Каменская на выходе» (2011, о поэзии Анны Каменской), «Катехизис, писанный сердцем» (2006, о проповедях епископа М. Яворского), «Чёрный кот. Литература для отважных» (2011), «Белый кот. Литература для одуноких» [sic!] (2012), «Семь обличий Иуды» (2012, об апостоле-предателе в литературе XX века), «Поэзия в сутане (антология)» (2011) и «Собрание для молодёжи» (2012, аудиокнига). Ведёт занятия по литературе в Университете имени Яна Кохановского в Кельце, на Высшем теологическом семинаре в Кельце и в семинарском театре.
E-mail: stefanradziszewski[at]gmail.com

[Русский перевод: Надежда Георгиевна Колошук]

Інформація про автора / Довідка про автора українською мовою / Information about the Author in Ukrainian:

Ксьондз Стефан Радзівський (р. н. 1971), ThD, PhD, доктор габілітований, професор WSH, доктор теології (гомілетика, Католицький університет у Любліні, 2005; докторська дисертація «Гомілетичні пророцтва єпископа Мечислава Яворського як відповідь на засадничі виклики сучасності»), доктор гуманітарних наук (польська філологія, Католицький університет у Любліні, 2009; докторська дисертація «Між духом і матерією. Про проблематику ранньої поезії Анни Каменської»). Доктор габілітований теологічних наук (Шльонський університет у Катовіце, 2015, габілітаційна праця *Siedem kamyków wiary. Z teologii literatury. Siedem twarzy Judasza* [«Сім камінців віри. З літературної теології. Сім облич Іуди»]). Префект загальноосвітнього ліцею «Назарет» (ліцей сестер-назаретянок імені Св. Королеви Ядвіги в Кельце), капелан Клубу католицької інтелігенції в Кельце. Екстраординарний (позаштатний) професор Вищої торгової школи в Радомі (із 2015 р.). Автор книг: «Каменська остиумічна» / «Каменська на виході» (2011, про поезію Анни Каменської), «Катехізис, писаний серцем» (2006, про проповіді єпископа М. Яворського), «Чорний кіт. Література для відважних» (2011), «Білий кіт. Література для самотніх» [sic!] (2012), «Сім облич Іуди» (2012, про апостола-зрадника в літературі XX ст.), «Поєзія в сутані (антологія)» (2011) та «Збірник для молоді» (2012, аудіо-книга). Веде заняття

з літератури в Університеті імені Яна Кохановського в Кельце, на Вищому теологічному семінарі в Кельце та в семінарському театрі. E-mail: stefanradziszewski[at]gmail.com

[Український переклад Надія Георгіївна Колошук]

Звесткі пра аўтараў (па-беларуску) / Information about the Author (in Belarusian):

Кс. Стэфан Радзішэўскі (нар. у 1971), ThD, PhD, dr hab., прафесар WSH, кандыдат тэалагічных навук (гамілетыка, КТУ, 2005, кандыдацкая дысертация *Przepowiadanie homilijne biskupa Mieczysława Jaworskiego jako odpowiedź na zasadnicze wyzwania czasów współczesnych* [Гамілетычнае прадбачанне біскупа Мечыслава Яворскага ў якасці адказа на асноўныя заклікі сучаснасці]), кандыдат гуманістычных навук (польская філалогія, КТУ, 2009, кандыдацкая дысертация *Pomiędzy duchem a materią. Wokół zagadnień wcześniejszej poezji Anny Kamieńskiej*. [Паміж духам і матэрыяй. У кантэксце праблем ранняй паэзіі Ганны Каменьскай]), дацэнт багаслоўскай навукі (Сілезскі універсітэт, Катавіцэ, 2015, доктарская праца: *Siedem kamyków wiary. Z teologii literatury. Siedem twarzy Judasza* [Сем каменчыкаў веры. У багаслоўі літаратуры. Сем твар Юды]), прэфект Назарэтанскай школы ў Кельцах, капелан каталіцкага інтэлектуальнага клуба (КІК) у Кельцах, прафесар [дацэнт] вышэйшай школы эканомікі ў Радаме (з 015 года); аўтар кніг: *Kamieńska ostiumiczna* [2011], (*Ostium Каменьска*, пра паэзію Ганны Каменьскай), *Katechizm sercem pisany* [2006] [Катэхізіс, напісаны сэрцам] (пра казанні біскупа Мечыслава Яворскага), *Kot czarny. Literatura dla odważnych* [2011] [Чорны кот. Літаратура для смелых], а таксама *Kot biały. Literatura dla samotnych* [2012] [Белы кот. Літаратура для сумных і амотных], *Siedem twarzy Judasza* [2012] [Сем абліччаў Юды (апостал-зраднік у літаратуры XX стагоддзя)], *Poezja w sutannie* [2011] [Паэзія ў сутанне (анталогія)], а таксама *Rekolekcje dla młodzieży* [2012] [Рэкалекцыі для моладзі (аўдыёкніга)]; выкладае літаратуру ў Універсітэце Яна Кохановскага ў Кельцах, Вышэйшай духоўнай семінарыі ў Кельцах, а таксама кіруе семінарскім тэатрам. E-mail: stefanradziszewski[at]gmail.com

[Тлумачэнне на беларускую мову: Eugeniusz Pańkow, Helena Antoniewicz]

Ks. STEFAN RADZISZEWSKI (Radom, Poland)

E-mail: stefanradziszewski[at]gmail.com

Kolacja w Mediolanie (kolory zdrady w ujęciu Leo Perutza)

„Kto będzie Judaszem? Może wylosujemy?”¹.

(Paweł Huelle, *Ostatnia Wieczerza*)

„Wierz mi, nigdy bym go nie pokochała, gdybym wiedziała, że ma twarz Judasza”².

(Leo Perutz, *Judasz Leonarda*)

„Widziałeś, Judasz przyszedł obejrzeć Judasza”³.

(Leo Perutz, *Judasz Leonarda*)

Celem pracy (eseju) jest przybliżenie problematyki zdrady (postaci zdrajcy – Judasza / Joachima Behaima) w dziele Leo Perutza pt. *Judasz Leonarda*. W eseju użyto metody opisowej (opisu, relacji z elementami analizy treści dzieła).

W Polsce Anno Domini 1506, w drukarni Jana Hallera w Krakowie, ukazuje się *Statut Łaskiego*⁴. W tym samym czasie do gospody Pod Trzema Murzynami w Mediolanie przybył Joachim Behaim, kupiec, którego Leonardo da Vinci umieścił na swojej *Ostatniej Wieczerzy*⁵. Młody Joachim nie wie jeszcze, że na obrazie mistrza Leonarda został uwieczniony jako Judasz. Tak kończy się powieść, w której Leo Perutz podaje własną hipotezę zdrady Judasza. W jego wersji Joachim Behaim, alias Judasz Iskariota, nie żałuje swej zbrodni, zadowolony z siebie podróżuje i dziwi się, że Leonardo właśnie jego twarz uczynił twarzą apostoła zdrajcy. Wszystkiemu winne „niewinne” spotkanie z malarzem, które trwało ledwie przez chwilę, osiem lat wcześniej.

¹ P. Huelle, *Ostatnia Wieczerza*, Kraków 2007, s. 194.

² L. Perutz, *Judasz Leonarda*, tł. M. Kłos-Gwizdalska, Warszawa 1968, s. 171.

³ Ibidem, s. 170.

⁴ *Statut Łaskiego* był pierwszą kodyfikacją praw publikowaną w Koronie Polskiej (1505). Publikacja z 1506 była pierwszym drukiem ilustrowanym wydanym w Polsce. Vide: *Co[m]mune incliti Polonie Regni priuilegium co[n]stitutionu[m] & indultuu[m] publicitus decretorum approbatoru[m]q[ue] cum no[n]nullis iuribus [...] / p[er] Serenissimum [...] Alexa[n]drum [...] Regem polonie [...] eide[m] privilegio a[n]nexis & ascriptis Manda[n]teq[ue] sacra eadem Maiestate accuratissime castigatis, in edibus Joha[n]nis Haller [...] imp[re]ssus, Cracouie 27 I 1506, k. [14], [1], CLXXV [i.e. 174], CLXXVI-CCLXIII, LXVIII.*

⁵ Vide: C. Kacprzak, *Leonardo da Vinci*, Wydawnictwo Petrus, Kraków 2013, pp. 117, [1], series: Wielcy Ludzie Nauki i Kultury.

1. Artyści kochają miłość

Renesansowy Mediolan to miasto Leonarda. W jego murach nieustannie trwają rozmowy o malarstwie i muzyce, o matematyce i kuchni, o Bogu i sprawach ludzkich (P, 110-112). Chociaż ulica tradycyjnie żyje swoim życiem: tragarze życzą przechodniom cholery, paraliżu i czarnej ospy (P, 31). Tu i ówdzie słychać uliczną śpiewkę:

„Włóczą się nocą rzezimieszki, / Trzymajta się ludzie za kieski” (P, 9).

Tytułowy Judasz (na razie udajmy, iż nie znamy jego tożsamości (jednak powszechnie wiadomo, że chodzi o Joachima Behaima) odwiedza kolejne mediołańskie gospody: „Pod Jągnięciem”, „Dzwoneczek”, „Czółenko Tkacza”, „Pod Morwą” (P, 108-109), a w czternastym, ostatnim, rozdziale powieści Perutza,

„gospodę »Pod Tizema Murzynami«, gdzie zwykli się zatrzymywać najwytworniejsi podróżni” (P, 168).

W świecie artystów czuje się jak ryba w wodzie. Perutz skwapliwie podaje imiona twórców, z którymi spotykał się młody kupiec: Marco d'Oggiono, Matteo Bellincioni, Alfonso Sebastiani, Matteo Bandello, Giambattista Simoni (rzeźbiarz w katedrze – to jego dziełem jest figura Chrystusa jako młodzieńca). Wydaje się, że Joachim pokochał nocne życie cyganerii artystycznej, długie debaty o miłości i sztuce.

Po przyjeździe z Wenecji Joachim z sentymentem wspomina swój pierwszy pobyt w mieście Leonarda:

„Znam w Mediolanie szynk, w którym podają wino zdolne umarłego przywrócić do życia. Zbierają się tam malarze i inni artyści, z którymi się bardzo zaprzyjaźniłem” (P, 168).

Zmiana opinii o świecie artystów, który w Mediolanie gościł Behaima, jest jednak nieunikniona. Gdy widzi samego siebie jako Judasza, nagle ogarnia go wściekłość:

„Co za nikczemność! Czy można spłacać komuś ohydniejszego figla? I kto to zrobił? Stary dziad, niezdatny już do niczego, dawno powinien gnić w trumnie. A więc to dlatego mnie wtedy portretował... Oto skutki tego, że zadałem się z kompanią malarzy i całą tą hołotą!” (P, 170).

Ten „stary dziad, niezdalny już do niczego” to autor *Ostatniej Wieczery*, Mistrz Leonardo. Perutz nie przebiera w słowach, ale wiemy o tym od pierwszych stron jego powieści – np. charakteryzując pewnego poetę, autor opisuje jego twarz

„o melancholijnym wyrazie chorej na gruźlicę małpy” (P, 9).

Dla Mistrza Leonarda pisarz okazał się jak najbardziej łaskawy – w jego powieści malarz posiada dostojny wygląd⁶, znakomite i wszechstronne wykształcenie⁷, intrygujące obyczaje⁸ i świetne referencje⁹. A zatem,

„któż to jest, ten mistrz Leonardo?” (P, 47).

Leonardo da Vinci został zatrudniony przez przeora klasztoru Santa Maria delle Grazie. Jego *Ostatnia Wieczera* ma ozdabiać refektarz, czyli jadalnię dominikańskiego klasztoru. Tymczasem praca artysty utknęła w martwym punkcie. Tajemnicza niemoc stanowi ekspozycję powieści – wraz z księciem Ludowikiem Sforzą oraz zafrasowanym przeorem oczekujemy na pojawienie się Mistrza Leonarda. To właśnie w książęcym pałacu zbiera się śmietanka intelektualna Mediolanu, który zdaje się być kulturalną stolicą ówczesnego świata:

⁶ „Podobnego jemu nie znajdziecie ani wy, ani ktokolwiek inny. Bo stworzenie takiego człowieka po raz drugi przekracza możliwości natury (...) Nawet z wyglądu jest to wspaniały mężczyzna” (P, 92).

⁷ Świadectwem tego jest oburzenie Leonarda na wieść, iż książęcy medyk leczy przez upuszczanie pacjentowi krwi; swoją tyradę renesansowy geniusz rozpoczyna maksymą, a potem następuje popis znajomości nauk medycznych: „Chcąc być lekarzem, trzeba wprawdzie starać się poznać, czym jest człowiek i czym jest życie (...) Co on w ogóle wie? Jakie posiada wiadomości? Czy potrafi mi wytłumaczyć, dlaczego zarówno potrzeba snu, jak i nuda zmuszają nas do owej szczególnej czynności, którą nazywamy ziewaniem? Czy potrafi mi powiedzieć, jak to się dzieje, że troska, cierpienie i fizyczne bóle starają się przynieść nam pewną ulgę wyciskając z naszych oczu kroplami słonawą ciecz? Albo dlaczego strach tak samo jak zimno wprowadza ludzkie ciało w drżenie? Zapytajcie go o to, a on wam nie odpowie. Nie potrafi podać wam ilości mięśni przeznaczonych na utrzymanie sprawności języka, żeby mógł mówić i sławić Stwórcę. Nie będzie umiał wam powiedzieć, jaką rangę i jakie miejsce w gospodarce ludzkiego organizmu zajmuje śledziona czy wątroba. Czy potrafi mi wytłumaczyć, jakiego rodzaju cudownym instrumentem, przez Najwyższego Mistrza zaprojektowanym i utworzonym, jest serce człowieka?” (P, 142-143).

⁸ „Za pół skuda, który tego ranka niespodziewanie wpadł mu do kieszeni, mistrz Leonardo wyhandlował kilka czyżyków, dwa drozdy, dwie zięby i dzięcioła, by je potem, co też było jego zwyczajem, za miastem, na łączce czy w lesku wypuścić na wolność. Zawsze od nowa znajdował wielką przyjemność w obserwowaniu, jak różnie zachowywały się te ptaki, gdy po długiej niewoli odzyskiwały znów swobodę, jak niektóre z nich niezdecydowanie trzepotały skrzydełkami, fruując w kółko, jakby nie wiedząc, co z sobą począć, podczas gdy inne wzbijały się w górę i w mgnieniu oka znikwały w przestrzeniach” (P, 90).

⁹ Giamino do Leonarda mówi o uznaniu, jakim darzy go książę Moro: „Zawsze z najwyższym szacunkiem wymienia wasze imię” (P, 150).

„w domach i pałacach tego miasta zbierały się najwybitniejsze i najbardziej wykształcone umysły Italii, w Mediolanie każdy, kto żył, od szewca do księcia, namiętnie układał wiersze, rozprawiał, dyskutował, skandował, malował, śpiewał, grał na skrzypcach lub brzdąkał na lutni, a jeśli już nie znał się na żadnej z tych sztuk, no to przynajmniej po swojemu objaśniał Dantego.” (P, 23-24).

Wszyscy z niepokojem przyjmują wieści o twórczej niemocy Leonarda.
Posłany na poszukiwanie artysty sekretarz

„znalazł malarza siedzącego z gołą głową na deszczu, w kącie starego dziedzińca, ze szkicownikami na kolanach.” (P, 12).

Wobec wyrażanych w obecności księcia oskarżeń przeora o opóźnienia w pracy, artysta z rozbrajającą szczerością wyznaje:

„pracuję nad *Ostatnią Wieczerzą* z taką gorliwością, że zapominam przy niej o jedzeniu i spaniu” (P, 13).

Głodny i niewyspany malarz stanowi wielkie zagrożenie dla sztuki¹⁰. Więcej, prawdziwa sztuka, a nie tylko mechaniczne rzemiosło, wymaga natchnienia, świętej iskry, która pozwoli wyrazić genialną ideę:

„do pracy nad *Wieczerzą* potrzeba mi pomocy zarówno niebios, jak i ziemi – wyznaje Leonardo – żeby powstało z niej coś wielkiego, o doniosłej wymowie, coś, co będzie żyło wiecznie, co przetrwa i o mnie świadczyć będzie.” (P, 91).

Ta sama filozofia sztuki zostaje podana w bardziej lakonicznej formule:

„jestem malarzem, a nie jucznym osłem” (P, 91).

Po ukończeniu *Ostatniej Wieczerzy*, gdy d'Oggiono z radością oznajmia, że Leonardo nareszcie zadowoli księcia i rozsławi miasto, malarz wygłasza swoją dewizę:

„Nie służę żadnemu księciu ani żadnemu władcy[,] (...) nie należę do żadnego miasta, żadnego kraju ani państwa. Służę jedynie mojej namiętności patrzenia, poznawania, porządkowania i kształtowania, należę do mojego dzieła.” (P, 165).

¹⁰ Nade wszystko trzeba wystrzegać się pośpiechu: „– Jesteśmy oburzeni! – wołali mnisi. – Kończ dzieło, maestro! – Nie popędzajcie mnie. Czyż mogę tak szybko, jak wy tego chcecie, pojąć całą tajemnicę *Wieczerzy*? Czyż wolno mi się spieszyć? Ani wtedy, kiedy chcę malować myśl Mistrza o rezygnacji i ofierze, ani wtedy, gdy Judasz wyciąga palec, palec dłoni, która jeszcze nie dotknęła srebrników, ale bardzo ich pragnie... / *Nie poganiaj mnie świecie, który mnie nie rozumiesz. Nie krzycz, świecie, który niczego nie pojmujesz*” (J. Cepik, *Leonardo da Vinci*, Katowice 1984, s. 164).

Rzeczywiście, Leonardo pochłonięty jest bez reszty pracą nad *Ostatnią Wieczerzą*. Chociaż pojawia się w powieści jedynie od czasu do czasu, to właśnie on jest jej głównym bohaterem. Czytelnik podąża za nim, kiedy udaje się w drogę, aby zdobyć kolejnego modelu. Leonardo posługuje się bowiem swoistą metodą portretowania apostołów:

„niekiedy przez cały dzień, stąpając mu niejako po piętach, chodzę za kimś, czyja broda, czoło, włosy czy zarost zwróciły moją uwagę, bo pragnę zgłębić jego istotę i charakter, żeby na jego podobieństwo ukształtować mojego Jakuba czy Szymona, Piotra lub któregoś innego z dwunastu.” (P, 92).

Perutz rozpoczyna powieściową historię od Leonarda, który rozpaczliwie szuka Judasza-zdrajcy. Czy warto za nim podążać? A jeśli, patrząc na moją twarz, wykrzyknie: „Eureka, znalazłem!”? A jeśli to ja jestem apostołem o zdradzieckim sercu? Artyści kochają miłość, stąd z pasją napiętnują zdradę miłości. Bohater zdaje się myśleć: „Strzeżcie się Leonarda, wszyscy niosący pustkę w swoim sercu!”.

2. Boccetta

Twórcza niemoc Leonarda da Vinci trwa od dłuższego czasu. Jednak problem, wobec którego stoi artysta (stoi jak najbardziej dosłownie i nie potrafi ruszyć do przodu), nie jest łatwy do rozwiązania. Jego odpowiedź na zarzuty o lenistwo i niedotrzymanie terminu oddania dzieła jest bardzo stanowcza:

„Nie mam jeszcze elementu najważniejszego, a nawet go jeszcze nie widzę: mianowicie głowy Judasza – odpowiedział mistrz Leonardo. – Zrozumcie mnie dobrze, panowie! Nie szukam pierwszego lepszego łotrzyka czy pospolitego przestępcy, nie, **pragnę znaleźć najgorszego człowieka w całym Mediolanie, poszukuję go, żeby dać Judaszowi jego rysy**. Szukam wszędzie, gdziekolwiek jestem, nocą i dniem, na ulicach, w szynkach, na targowiskach, a także na twoim dworze, miłościwy panie, i póki go nie znajdę, nie mogę posunąć naprzód mojej pracy – chyba żebym ustawił Judasza plecami do widzów, lecz byłoby to dla mnie uwłaczające. Dajcie mi Judasza, miłościwy panie, a zobaczycie, jak porwę się do roboty” (P, 19, **podkreślenie** – S. R.)¹¹.

Leonardo poszukuje nikczemnika na miarę Judasza. Wydaje się, iż w Mediolanie mieszka człowiek, będący wcieleniem apostoła zdrajcy. To Bernardo Boccetta, Florentyńczyk starego rodu, który jest bardzo bogaty, ale każe swej córce

¹¹ Zmagania Leonarda z modelem (tzn. z jego brakiem) opisuje biograf: „Judasza szukał miesiącami i miesiącami, twarz tego towarzysza Mistrza była tylko bladym zarysem. *Jeszcze go nie widzę, bracisz-kowie* – opędał się od mnichów. Przeszukał cieszące się najgorszą sławą dzielnice Mediolanu, zanim go podobno znalazł, tego łotra żyjącego między innymi łotrami w rozsypującej się ruderze pełnej brudu i zaduchu najgorszego *bordello*” (J. Cepik, op. cit., s. 165-166).

do późnej nocy prząść wełnę i skąpi jej jedzenia. Przyjaciół Leonarda, brat Luca, który wykładał matematykę w Pawii, twierdzi, że

„gdyby Boccetta mógł wybawić swojego ojca z czyścica, płacąc za to pół skuda – nie zapłaciłby” (P, 119);

chciwy kupiec i lichwiarz jest zatem przeciwieństwem Leonarda, miłośnika uwalniającego czyżyki, drozdy, zięby i dzięcioła.

W powieści charakterystykę Boccetty przedstawiają bracia Simpachowie, dwaj kupcy niemieckiego pochodzenia, od dwudziestu lat mieszkający w Mediolanie. Anselm i Henryk nie zostawiają suchej nitki na niegodziwym Florentyńczyku:

„– To chciwiec, pełen zawiści, uosobienie kłamstwa i przewrotności (...). Złodziej, wirolomca, nie dotrzymuje słowa, frant kuty na cztery nogi (...).

– Człowiek nikczemny z gatunku tych, dla których nie istnieje pojęcie wstydu ani honoru (...). Człowiek zdolny do każdego łajdactwa (...).

– Nazywasz go »człowiekiem«, Anzelmie? – wykrzyknął oburzony młodszy brat. – To potwór, zwierzę, wstrętny gad, któremu udało się wśliznąć w ludzką powłokę.” (P, 80).

Sympatyczni bracia Simpachowie „gratulują” Joachimowi, że w kontakcie z Boccettą stracił tylko siedemnaście dukatów. Ich zdaniem żadna suma nie jest zbyt wielka, aby uwolnić się od takiego nikczemnika. Ta opinia jest zgodna z tym, co wcześniej d'Oggiono opowiadał Behaimowi, który nie dowierza, iż jego dług nigdy nie zostanie spłacony:

„– Człowiek, który jest mi winien pieniądze, jest rodem z Florencji, ale mieszka teraz w Mediolanie. Nazywa się Bernardo Boccetta (...). Jest mi winien siedemnaście dukatów. Siedemnaście szczerych, uczciwej wagi dukatów. (...)

– Opowiem wam, co to za typ, ten Boccetta (...). Do dnia dzisiejszego oszukiwał wszystkich, którzy mieli z nim do czynienia. Dwa razy bankrutował i zawsze były to bankructwa sfingowane. Siedział w kryminale, ale jednak zdołał stamtąd się wygrzebać, nie podpisując żadnego zobowiązania. Każdemu wiadomo, że to oszust żerujący na ludziach, ale nie można go przyłapać.” (P, 49-50).

Joachim Behaim nie dowierza opinii swoich preceptorów, którzy nie wróżą jego staraniom sukcesu:

„Dowiedziawszy się waszego nazwiska oraz słysząc o celu waszej wizyty, Boccetta oświadczy, że akurat dzisiaj ma nawał pracy, że właśnie wybiera się na wieczerzę, że ma w niezwykle ważnej sprawie spotkanie, którego nie może przesunąć, że jest zmęczony całodziennymi zajęciami, że wybiera się na pielgrzymkę, żeby uzyskać odpust, że musi napisać i wysłać kilka niecierpiących zwłoki listów lub że czuje się chory i potrzeba mu spokoju – jeśli w ogóle nie uzna za bardziej wskazane zatrzaskać wam drzwi przed nosem.” (P, 59).

Jednak gorzki smak porażki uświadamia mu, że nie wygra swej wojny o siedemnaście dukatów:

„Nie zostało mu więc na razie nic innego, jak odejść; po drodze wymyślał Boccettcie i sobie, nie przebijając w słowach z wściekłości. Nazwał Boccettę łajdakiem, opryskiem, zdrańskim sknerą i podłym łotrem, zaś siebie głupcem i durniem niezdarnym do niczego i służącym na porcję kijów. Wymyślał tak głośno, że przechodnie za nim się oglądali, zarzekając się, że musi zobaczyć Boccettę na szubienicy.” (P, 72).

Początkowo Bernardo Boccetta, okrutny lichwiarz, zdaje się być idealnym modelem Judasza. Ale Leonardo żywi wątpliwości – Boccetta jest złodziejem i draniem, ale zdrada Judasza to coś więcej. Artysta wewnętrznie odczuwa, że zdrada apostoła nie płynie jedynie z jego złodziejskiej natury. I dlatego Boccetta nie może być wzorcem Judasza w *Ostatniej Wieczery*.

„Jest to tylko nędzny skąpiec, uganiający się w swoim domu z patykiem za myszami, żeby nie trzymać kota. Ten schowałby do kieszeni owe trzydzieści srebrników i nie wydałby Chrystusa. Nie, grzechem Judasza nie była chciwość i nie z żądzy złota zdradził Pana pocałunkiem w Ogrodzie Getsemani.” (P, 19).

Co zatem było grzechem Judasza, na czym polega jego zdrada? Tego Leonardo w powieści Perutza jeszcze nie wie, ale jest przekonany, że twarz Judasza w jego *Ostatniej Wieczery* nie będzie twarzą Boccetty.

3. Siedemnaście dukatów

Tytułowy Judasz Leonarda to Joachim Behaim, który urodził się w Czechach i tam mieszkał, ale wolał uchodzić za Niemca, bowiem

„w krajach, po których podróżował, przydawało mu to szacunku i poważania.” (P, 23).

Handlował wszystkim, co za korzystną cenę mógł kupić w krajach Bliskiego Wschodu. Jego filozofia handlu jest prosta, w rozmowie z artystami, budującymi katedrę mediolańską Czech-Niemiec wyznaje:

„Wy macie swój towar: Chrystusa i Jego apostołów, Jego błogosławioną Matkę, faryzeuszy, Piłata, celników, paralityków, trędowatych i cały tłum niewiast ewangelicznych, w dodatku jeszcze świętych męczenników i trzech mędrców ze Wschodu. Ja też mam swój towar: we-neckie atłasy, aleksandryjskie kobierce, rodziniki w kamionkowych bańkach, szafran i imbir w naoliwionych workach.” (P, 56).

Nieustępliwy kupiec, z którym nie ma możliwości targów, wydaje się w powieści Perutza całkiem sympatyczny. Co prawda ciągle powraca do siedem-

nastu dukatów, które Bocchetta winien jest jego ojcu, ale właściwie autor portretuje go jako Don Juana, podróżującego od miasta do miasta w poszukiwaniu miłości. Być może w Mediolanie odnajdzie tę jedyną i uspokoi swoje serce. Perutz scenę spotkania Joachima z piękną nieznajomą nazywa cudem, którego świadkiem jest ulica Św. Jakuba:

„Przyglądali się sobie. Ich wargi były zamknięte, rysy wskazywały, że są obcymi sobie ludźmi, lecz oczy pytały:

– Kim jesteś? Skąd przybywasz? Dokąd idziesz? Czy chcesz mnie pokochać?” (P, 26).

Zakochany kupiec cierpi udrękę, ponieważ nieznajoma zniknęła – nie wie, kim ona jest i gdzie mieszka. Wydaje się, że los zakpił z dumnego Behaima, być może była to kara za jego poprzednie wyczyny miłosne:

„Cóż za urocza Anetka, powiedział sobie, albowiem każda dziewczyna, która mu się podo-
bała, była dla niego »Anetką«, choćby nawet się okazało, że ma na imię Giovanna, Madda-
lena, Beatrice lub – jeśli pochodziła ze Wschodu – Fatima czy Dżulnar.” (P, 27).

Joachim nie rezygnuje jednak z poszukiwań nieznajomej. Od wędrownego minstrela próbuje wydobyć informacje na temat dziewczyny:

„(...) może zechcecie mi zdradzić, do którego kościoła chodzi na mszę.” (P, 63).

Jego starania są jednak bezskuteczne:

„Widzę, że nie tylko ze mnie, ale i z Pana Boga chcecie zrobić rajfura! – obruszył się Mancino.”¹² (P, 63).

Joachim nieustannie dopytuje Mancina o dziewczynę, którą z uporem nazywa Anetką (P, 72) i jak refren powtarza:

„Powiedźcie to mojej Anetce!” (P, 64).

Gdy dochodzi do ujawnienia jej imienia (Niccola wbiega do gospody, dziękując Joachimowi za oddanie chusteczkę, co Mancino przyjmuje z gniewem i żalem), Joachim nie może z siebie wydobyć słowa (P, 76). Po spotkaniu z Niccolą w oberży przy drodze do Monzy – kochanków obsługuje chłopiec niemy od urodzenia (P, 85) – można przypuszczać, że wielka miłość zakończy się małżeństwem i wszyscy będą żyli długo i szczęśliwie. Jednak na miłość Joachima i Niccoli pada

¹² P, 63; istotnie, pierwsze spotkania zakochanych odbywają się w półmroku, za filarem w kościele Św. Eusorgia.

złowrogi cień Boccetty. Behaim nie chce dać za wygraną i czeka na stosowną chwilę, aby uderzyć i odzyskać siedemnaście dukatów.

„O, bądź przeklęty, tchórze, teraz i potem, na ziemi i na drugim świecie! Chciałbym móc usłyszeć z piekła twoje błagalne wrzaski o kroplę wody na język... Ale czy na tym świecie ma mu się dalej tak dobrze powodzić, czy ma się radować moimi dukatami, bawić się nimi i rozkoszować ich dźwiękiem? Och, gdyby tak teraz, w tej chwili wyszedł przed drzwi domu, gdyby tak niespodziewanie wpadł mi w ręce, och, co za rozkosz sprawia już sama myśl, że to mogłoby się stać! Wyjdź z domu, nikczemniku! Niech cię zaraza pochłonie! Dlaczego zaraza? Czy to nie zbyt łagodna dla niego kara, czy nie zasługuje na gorszą śmierć?” (P, 135).

Można nawet przypuszczać, że czytelnik stanie po stronie Behaima, młodego amanta, słusznie domagającego się zwrotu pieniędzy od złośliwego lichwiarza. Behaim, który stanie się Judaszem, coraz mocniej osacza Boccettę, który miał być Judaszem. Sytuacja staje się gęsta od nienawiści i dryfuje w kierunku zbrodni. Gdy Mancino ostrzega Boccettę o grożącym mu niebezpieczeństwie ze strony młodego kupca, Behaim z ukrycia obserwuje ich rozmowę. Boccetta, słysząc ostrzeżenie, reaguje w sposób znamionujący histerię, a nawet demoniczny stan osaczenia:

„wybuchnął śmiechem przypominającym ochryple szczekanie psa.” (P, 134).

Chwila konfrontacji – nie tyle dobra i zła, ale chciwości i nienawiści z jednej strony oraz złości i pragnienia zemsty z drugiej – jest bliska.

4. Villon

Skąd Villon w powieści Perutza o Judaszu Iskariocie? Tajemniczy poeta, urodzony w 1431 roku w Paryżu, przepadł bez śladu – nikt nie wie, jakie są jego dzieje po roku 1464, ani jaka jest data jego śmierci. W odautorskim komentarzu Perutza czytamy:

„(...) mój Mancino jest nie kim innym, jak właśnie Franciszkiem Villonem, studentem, poetą, waganem i członkiem złodziejskiej szajki, który, gdy słuch o nim we Francji zaginął, pojawia się z końcem stulecia w Mediolanie i tam pędzi awanturniczy żywot wśród artystów gnieźdzących się w zaczarowanym kręgu katedry.” (P, 173).

Joachim Behaim po raz pierwszy spotyka Niccolę, gdy Mancino-Villon śpiewa dla niej swoją canzonę:

„[Joachim] spotkał ją na ulicy Św. Jakuba przechodzącą przez rynek owocowy i warzywny w porze dzwonienia na Anioł Pański, a więc o godzinie, w której na tej ulicy panował największy tłok. Albowiem do tych, którzy się spieszyli, żeby na targu kupić marchwi, kapusty, jabłek, fig i oliwek, dołączali się jeszcze ludzie wracający z nabożeństwa z pobliskiego ko-

ściola[.] (...) usłyszał melodię piosenki dolatującą z targu i[.] kiedy spojrzał w tamtą stronę, zobaczył człowieka, który w zgiełku i wrzawie targowej, między koszami winogron, wózkami z warzywem, ryczącymi osłami, klnącymi tragarzami, kłócącymi się chłopami, wśród targujących się bab i włóczących się kotów, stał na beczce i[.] niczym się nie przejmując[.] śpiewał swoją piosenkę, jakby był sam jeden na rynku wśród ogromnej ciszy.” (P, 25).

Behaim szybko

„(...) uświadomił sobie, że piosenka może być przeznaczona tylko dla niej” (P, 25),

dla pięknej nieznajomej. A ponieważ dziewczyna rozplynęła się w tłumie ludzi, tajemniczy śpiewak na beczce kapusty stał się jedynym śladem jej obecności. Joachim postanawia właśnie od Mancina wydobyć wszystkie informacje na temat mediolańskiej piękności. Zapewne zaciekał go także sam śpiewak:

„Kim jest ten człowiek (...) [?] To wierszokleta, panie, poeta. Deklamuje swoje strofy i tym sposobem zarabia na strawę. Nazywają go »Mancino«[.] mańkut, bo wszystko robi lewą ręką” (P, 39).

Przy dzbanie wina języki się rozwiązują i wkrótce kupiec dowiaduje się, że poeta to „przyjaciół” mistrza Leonarda da Vinci:

„nazywamy go Mancino, bo on sam nie zna swojego nazwiska i mistrz Leonardo uważa to za niebывały cud, że wskutek uszkodzenia kory mózgowej ten człowiek mógł tak całkowicie zapomnieć o swoim dawnym życiu.” (P, 61).

Okazuje się, że Behaim już spotkał Mancina:

„Gdy siedzę tu teraz naprzeciwko was, wydaje mi się, że przed laty już was gdzieś spotkałem. Wasza twarz nie jest z tych, które się łatwo zapomina. Otóż[.] pewnego wieczora, gdy popijając wino siedziałem przed gospodą gdzieś w Burgundii, a może w Prowansji, zobaczyłem zbliżający się drogą pochód, dwóch ludzi z pikami po prawej, dwóch po lewej, prowadziło między sobą człowieka na szubienicę, tym kimś byliście wy. Nie wyglądaliście jednak na rzezimieszka czy innego łotryka, lecz kroczyliście z dumnie podniesioną głową, jakbyście szli zaproszeni na książęcą ucztę.” (P, 113-114).

Behaim ulega fascynacji nową znajomością (być może zostało to spowodowane brakiem możliwości spotkania pięknej nieznajomej). Mancino-Villon rzeczywiście budzi sporo emocji. Perutz wprowadza go do gospody przy akompaniamencie pieśni Villona:

„– Oto Mancino. Długo kazał nam dziś na siebie czekać. Bywaj, Mancino!
– Żeby go nawet wzywał sam papież, nie przyszedłby wcześniej. Był u tej grubej dziewczyny, w której się durzy.
– Kroczy jak bohater, wraca z miłosnych zapasów...”

– Z burdelu – który im obojgu jest domem.”¹³ (P, 38-39).

Mancino-Villon jest wulkanem rozmaitych emocji. Na pierwszy rzut oka jest wyniosły i cyniczny:

„Pierwsze przykazanie: żyj w zgodzie z tym, kto ma pieniądze” (P, 72).

Gdy otrzymuje propozycję, aby użyć swojego sztyletu, pomimo braku czasu — zgadza się, stwierdzając przy tym niewinnie:

„(...) nawet w Ewangelii napisano: Trzeba być gotowym dla dobrego uczynku porzucić łódź i sieć” (P, 114).

Jednak raz po raz odzywa się w nim dusza poety, powtarza refren z Villona:

„Znam wszystko, lecz nie znam siebie”¹⁴.

Jest również prorokiem, przeczuwa, że znajomość Niccoli z niemieckim kupcem przyniesie nieszczęście, którego nie sposób uniknąć:

„Zobaczycie ją – rzekł Mancino i smutek w jego twarzy ustąpił miejsca zawziętości. – Owszem, zobaczycie, gdyż niestety nie mogę temu zapobiec. I zapamiętajcie sobie, co wam powiem: ta sprawa źle się skończy dla dziewczyny. I wtedy również i dla was, to wam powiadam. A może i dla mnie.” (P, 64).

Największą cenę zapłaci rzeczywiście sam poeta, bowiem ani Boccetta, ani Behaim tak naprawdę nie kochają Niccoli, kocha ją jedynie Mancino.

Miłość do Niccoli jest czysto platoniczna – Mancino, bywalec domów publicznych i płatny morderca – nosi w swym sercu czyste uczucie dla młodej dziewczyny, córki lichwiarza Boccetty. Mając świadomość, że Behaim nie cofnie się

¹³ P, 38-39; Perutz zapisał pieśń Mancina, która tak naprawdę jest pieśnią Villona, towarzyszącą ukazaniu się pieśniarza w gospodzie „Pod Jagnięciem”: „Powiedz, że mnie kochasz, a ja cię nagrodzę / Płomieniem żądzę nowo podsyconym; / Z twego łóżka uczynię rozkoszy ogrody/ W burdelu będącym nam obojgu domem. // Ta walka rozkosze zwycięży mi dała/ Jak ongiś Achillowi, panu Myrmidonów, / kiedyś odchodził, ona jeszcze spała / W burdelu będącym nam obojgu domem.”.

¹⁴ Vide: P, 43-44: „Po beczulce poznam wino, / Znam smutne błazeństwa dziwaków, / Znam cnoty i brzemie winy, / Znam głosy wszystkich ptaków./ Znam spleśniałego chleba smak, / Bywałem już w piekle i niebie, / Znam też dotkliwy mamony brak, / Znam wszystko, lecz nie znam siebie. W biografii Villona, którą w formie powieściowej przedstawia Jarmila Loukotková, wiersz robi takie wrażenie, iż po jego ostatnich słowach Znam Śmierć, co wszystkich w ziemię wtłoczy./ Znam wszystko, tylko siebie nie, następuje przedłużająca się w nieskończoność cisza”(J. Loukotková, *Poeta śpiewa na przekór*, tł. A. Bluszcz, Katowice 1978, s. 41).

przed niczym, aby odzyskać swoje siedemnaście dukatów, Mancino ostrzega Boccettę przed młodym kupcem (P, 133-134).

Zakochany minstrel czyni to wszystko dla Niccoli, której nie jest godzien:

„Przyjrzyj się sobie, zastanów się, kim jesteś – obruszył się w duchu. – Czy wciąż jeszcze uważasz się za uczniaka? Jesteś obibokiem i głodomorem, głupcem i błaznem! Parobkiem do koni, a jeśli zajdzie potrzeba, nożownikiem... przez całe życie skazany na żalosną nędzę; nadeszła już zima twojego życia, w niedługim czasie wyniosą cię na marach i zajęczą nad tobą *de terre vient, en terre tourne*. O ja nieszczęsny, czy to możliwe, że opuściła mnie już moja młodość! Jak to się dokonało i kiedy? Nie uciekła ode mnie, ani pieszo, ani konno, gdy raptem stwierdziłem, że już jej nie ma.” (P, 129).

Nieustannie trwa w poecie wewnętrzna walka:

„jesteś gorszy i mamiejszy od szczura. Bydlę! Łobuz! Wara ci od niej!” (P, 130).

Chce opiekować się Niccolą, ale wie, że powinien odejść, uciec jak najdalej, ponieważ jako pijak i zabijaka nie zasługuje na jej uczucie. Można powiedzieć, iż Mancino oddaje życie za ukochaną. Wstrząsający obraz miłości, która w świecie chciwych i niegodziwych zamieszkała w sercu poety, zapisano w scenie śmierci Mancina. Bocchetta przybywa do szpitala, myśląc że umierający Mancino schował „jego” siedemnaście dukatów. Celem wizyty nie jest pojednanie, ale ostatnia próba wyciągnięcia informacji o dukatach:

„– Czy mnie poznajecie? – spytał [Bocchetta]. – Przybyłem tu dla zbawienia waszej duszy, nie lękając się trudu ani drogi, przyszedłem wiedziony chrześcijańskim miłosierdziem, żeby was nawrócić na drogę uczciwości (...). Wyjawcie mi miejsce, w którym je [siedemnaście dukatów] ukryliście czy zakopali, proszę was o to dla zbawienia waszej duszy.

– Szukajcie dalej – rzekł [Mancino] – szukajcie pilnie. Nie upadajcie na duchu, pełzajcie na czworakach, męczcie się, harujcie, póki nie znajdziecie. Wiecie przecież, że kto ma pieniądze, ten ma honor.

– I ty śmiesz mi to mówić? – wrzasnął błady z wściekłości Bocchetta, natężając daremnie wszystkie siły, żeby oswobodzić się z więzów. – A więc giń w piekle, niech się tam nad tobą pastwią tysiące diabłów, och, gdybym mógł cię...” (P, 154-155).

Bocchetta wcześniej opowiada Mancinowi zmyśloną historię o pobożnym kapłanie, który dał mu siedemnaście dukatów na przechowanie, a więc są to niejako uświęcone pieniądze, zaś ich przywłaszczenie stanowi świętokradztwo i z pewnością sprowadzi jakąś okropną karę. Jednak szantaż Bocetty jest nieskuteczny – umierający Mancino zna całą prawdę o jego niegodziwości. Dramat Mancina-Villona to dramat wrażliwego sumienia i serca. Rachunek sumienia na szpitalnym łóżku jest krótki – Mancino osądza swoje życie surowo:

„(...) stoję przed sędziowskim tronem Boga jako ten, którym jestem i którym byłem przez całe moje życie, a więc jako pijak, gracz, nierób, awanturnik, dziwkarz...” (P, 152).

Adwokatem-obroncą Mancina-Villona jest jego przyjaciel:

„Ten, który rządzi naszymi losami[,] wie, że nie jesteś nikim innym, lecz jesteś poetą – rzekł Leonardo” (P, 152)¹⁵,

a chwila śmierci przynosi słowa pojednania:

„*Nostre Seigneur se taist tout quoy* – usłyszeli szept Mancina. Były to jego ostatnie słowa na tym świecie.” (P, 155).

Mancino jest najbardziej tragicznym bohaterem powieści. Leo Perutz darzy go jednak wyjątkowo wielką sympatią. Jak pisarz pisarza. I jak grzesznik innego grzesznika. W losie Mancina odbija się sentencja Greka Lascarisa, który po upadku Konstantynopola uciekł na dwór księcia Mediolanu i stał się wychowawcą jego dwóch synów:

„Czymże innym jest szczęście, jeśli nie trucizną życia podaną w złocistym pucharze (...)” (P, 144).

Gdy wokół niego istnieje świat pełen chciwości i kłamstwa, Mancino żyje zanurzony w poezji. I nawet jego przestępstwa nie przekreślają czytelniczego odbioru – lubimy Mancina.

5. Trzy sakiewki

Umierający Mancino wskazuje Joachima Behaima jako apostoła-zdrajcę w *Ostatniej Wieczery*:

„Jeśli szukasz głowy Judasza, Leonardo, to znam takiego człowieka, wypisz[,] wymaluj [—] Judasz. Nie szukaj więcej! Zdaje mi się, że znalazłem ci Judasza. Z tą tylko różnicą, że ten zagamął do kiesy nie trzydzieści srebników, ale siedemnaście dukatów.” (P, 153).

Okazuje się, że nie chciwiec i lichwiarz Bocchetta posłuży jako model Iskarioty. Prawdziwym Judaszem jest Joachim Behaim, którego Leo Perutz trzykrotnie ukazuje trzymającego sakiewkę. Już przy pierwszym spotkaniu z Leonardem (Behaim nie wie, że Leonardo to Leonardo, zaś Leonardo nie wie, że Joachim to Judasz) młody kupiec ściska w ręku *sakiewkę* (P, 22) – przed chwilą na dworze księżym dobrze sprzedał konia. Po raz drugi emblemat Judasza identyfikuje Joachi-

¹⁵ Por. J. Loukotková, op. cit., s. 594-595.

ma, gdy po nocnym pijaństwie budzi się w nieznanym mieszkaniu – spał na sieniaku, w ubraniu, z jakąś opasłą księgą zamiast poduszki pod głową.

„Ogarnął go niepokój, który jednak zaraz ustąpił, gdy pomacawszy w kieszeniach płaszcz, znalazł w jednej z nich *sakiewkę z pieniędzmi*.” (P, 53).

Ostatni raz widzimy niemieckiego handlarza, który trzyma w ręku pieniądze zabrane Boccetcie. Leonardo słucha jego „wersji” wydarzeń, Behaim opowiada historię zdrady i jest oburzony, słysząc, że zmarnował wielką, prawdziwą miłość; mistrz Leonardo uspokaja go i – już pewien, iż wreszcie odnalazł prawdziwego Judasza – przyznaje mu słuszość, zaprasza, aby pozwolił się naszkicować z „odzyskanym łupem”:

„Zatrzymajcie tę *sakiewkę* na chwilę w ręce” (P, 163).

Właściwie cała powieść Perutza opowiada o poszukiwaniu Judasza – już w pierwszej scenie powieści prawdziwy Judasz pojawia się w tle (Leonardo jeszcze nie wie, że jego model już przybył). Młody Giomino objaśnia mistrzowi zagadkę zdrady Judasza:

„– Mówiliście, że ten Boccetta jest tylko chciwcem. Ale wiercie mi, że jest także oszustem i to haniebnym; mógłbym opowiedzieć o nim jeszcze wiele innych rzeczy, tak dużo, że przy tym opowiadaniu wygasłby mi ogień. Ale Judaszem to on nie jest, nie, Judaszem nie jest. No[,] bo jak mógłby być Judaszem, skoro na całym świecie nie ma ani jednego człowieka, którego by kochał.

– To ty znasz tajemnicę grzechu Judasza? Wiesz, dlaczego zdradził Chrystusa? – spytał Mistrz Leonardo.

– Zdradził Go, gdy poznał, że Go kocha – odparł chłopiec. – Przewidział naprzód, że będzie musiał kochać Go za bardzo, więc jego pycha nie dopuściła do tego.

– Tak, pycha kazała mu popełnić zdradę na własnej miłości, to był grzech Judasza – rzekł mistrz Leonardo.” (P, 21).

Koniec rozdziału pierwszego *Judasza Leonarda* – tuż po rozmowie Leonarda z Giomino – przynosi opis Iskarioty:

„Na starym dziedzińcu stał wciąż jeszcze niemiecki handlarz koni. W ręce trzymał *skórzaną sakiewkę* (...). Był to niezwykle piękny mężczyzna około czterdziestki, wysoki, rosy, z żywymi, bystrzymi oczami i ciemną brodą przyciętą wedle wschodniej mody. Był w dobrym humorze, zadowolony z całego świata, gdyż za obydwie konie osiągnął w końcu taką cenę, jaką postanowił uzyskać.” (P, 22).

Leonardo nie zwraca jednak na niego uwagi, ponieważ zajęty jest rozmyślaniami... o swojej *Ostatniej Wieczery*.

Prawdziwym grzechem Judasza – według Perutza – nie jest chciwość, ale pycha. Judasz zdradza, gdy czuje, że kocha Jezusa – czuje, że będzie musiał kochać Go jeszcze mocniej, a na to nie pozwala jego własna pycha. Podobnie Joachim Behaim wypiera się swojej miłości do Niccoli:

„Biada mi, zbyt głęboko uwikłałem się w tę miłość, co za wstyd, co za hańba, że wciąż jeszcze miłuję córkę tego Boccetty.” (P, 136).

Uczucie zgąsło, gdy na własne oczy zobaczył, że jego kochanka jest córką lichwiarza Boccetty:

„(...) otworzył się drzwi i zobaczył Niccolę, wiedział, że to ona, jeszcze zanim ją zobaczył (...). Joachim Behaim ruszył za nią i miłość w nim umarła, zamordowana skrytobójczo jego własną wolą i zdradzona przez jego dumę; była przeszkodą na drodze do urzeczywistnienia jego planu, musiała umrzeć.” (P, 137).

Okrutny zdrajca nie przyznaje się jednak do winy.

„Czy możecie mnie zganić za to, że zrozpaczonemu ojcu zwróciłem jego pieniądze i córkę?” (P, 162)–

z wściekłością krzyczy do oburzonych przyjaciół Mancina. Jego cynizm i pycha nie pozwalają na najmniejsze wyrzuty sumienia. Judasz z Ewangelii oddał srebreniki, a potem poszedł i powiesił się. Joachim Behaim jest zadowolony z siebie i nie uznaje swej winy. Mistrz Leonardo nie chce go spłoszyć – wszak jest wymarzonym modelem do jego *Ostatniej Wieczerzy*, dlatego odpowiada zgodnie z jego logiką zdrady:

„Na pewno nie, nikt was nie zgani[,] (...) chcę, byście dostąpili należnego wam zaszczytu i postaram się, żeby pamięć o was nie zaginęła w Mediolanie. Albowiem twarz takiego człowieka zasługuje na to, żeby ją uwiecznić i przekazać potomności.” (P, 162).

6. Simoni zwycięzca

Leo Perutz w swojej powieści kreśli portret Judasza Iskarioty. Niemiecki kupiec, chciwy i żądny rewanzu na lichwiarzu z Mediolanu, na oczach czytelnika zmienia się w potwora.

„Każdy ma swojego diabła, co go nęka” (P, 118)–

powiada Mancino – zaś diabłem Joachima Behaima stało się siedemnaście dukatów, które jego ojcu winien był Boccetta. Pytanie Leonarda:

„Chcę was prosić, byście nam opowiedzieli, w jaki sposób wam się udało wydobyć wasze pieniądze, owych siedemnaście dukatów, od Boccetty, osławionego w całym Mediolanie złodzieja i oszusta” (P, 158) —

otwiera ostatnią część powieści, w której Behaim wyjaśnia swoją intrygę. Początkowo, zakochany w Niccoli, nie wierzy, że jest córką Boccetty. Zdumiony d'Oggiono uświadamia Behaima:

„Czyż nie wiecie, lub tylko udajecie, że nie wiecie, że to córka Boccetty?” (P, 120).

Tego Joachim nie może znieść. Czuje się oszukany, zdradzony, wykpiony. Zakochał się wszak w córce swojego największego wroga.

„Nawet Hioba nie spotkały gorsze ciosy. Co za przewrotność! Co za chytryść! Zostałem oszukany! Tak szczerze patrzy mi w oczy, udaje całkowite oddanie, uśmiecha się słodko, mówi o tylu rzeczach, ale to jedno przemilcza, że jest córką tego nędznego łotra!” (P, 121).

Jego utyskiwanie jest jednak obłudne. Tylko pozornie opłakuje utraconą miłość. Wobec świadków swojego upadku pozuje na zrozpaczonego kochanka, na amanta o złamanym sercu:

„— Z wielu tysięcy kobiet mieszkających w Mediolanie akurat ona musiała być córką tego Boccetty. I taka rzecz musiała się zdarzyć właśnie mnie! Widzicie więc, panowie, jak okrutnie los obchodzi się czasem z uczciwymi ludźmi.
— Ciekaw jestem, czy Judasz Iskariota też nazywał siebie człowiekiem uczciwym — szepnął snyderz do organisty.” (P, 159).

Gorzkie wyznanie Joachima:

„(...) za bardzo ją kochałem, na co moja duma i honor nie mogły się zgodzić (...)” (P, 160),

opatrzył Leo Perutz komentarzem, który nie pozostawia złudzeń:

„— Tak... — rzekł Leonardo i pomyślał o kimś zupełnie innym. — Jego duma i honor nie mogły się z tym pogodzić.” (P, 160).

Joachim ze swojej klęski postanawia jednak uczynić zwycięstwo. Nie zważa na błaganie dziewczyny:

„Najdroższy — żaliła się — zabierz mnie z sobą. Zabierz mnie od tego obcego człowieka, który jest moim ojcem, zabierz mnie z tego domu, gorszego niż więzienie, zabierz mnie z Mediolanu! Pytasz, czy będę cię zawsze miłowała. Och, najdroższy, zabierz mnie z sobą, i jeśli w niebiosach istnieje miłość podobna do ziemskiej, to będę cię kochała przez całą wieczność!” (P, 107),

ale podstępnie (obiecując wspólny wyjazd do Wenecji) posyła ją do domu ojca, aby ukradła pieniądze, które stanowią osławiony dług. Wykorzystuje jej miłość, aby odzyskać siedemnaście dukatów. I nie żałuje swojego czynu – jest Judaszem *par excellence*. Judaszem, który zdradza dla zdrady, aby jego pycha nie została zagrożona przez siłę miłości. Należy rozprawić się z miłością, zanim dotknie twojego serca – taka mogłaby być dewiza Joachima-Judasza. Rzeczywiście, zagrożenie było wielkie: zakochany Judasz myślał już o małżeństwie, szczęściu rodzinnym, miłości –

„Wszystko, co w takich przypadkach jest konieczne, da się szybko załatwić. Potrzebny mi ksiądz i dwaj świadkowie, potrzebne mi »tak« z jej ust i nic więcej.” (P, 105).

Ale pycha i chciwość zwyciężyły – nadal jest podły i nikczemny, nadal jest Judaszem¹⁶.

Gorzka prawda o Judaszu, podana przez Leo Perutza w słodko-kwaśnym sosie romansu Joachima i Niccoli, z dodatkami o awanturczym losie poety Mancina, perypetiach artystycznych Leonarda da Vinci, dysputach na dworze mediolańskim i kłótniach w gospodach, kończy się smutnym epilogiem. Judasz powraca na miejsce zbrodni. Osiem lat później Joachim Behaim znowu zatrzymuje się w Mediolanie. Pragnie sprzedać drogie kamienie.

„Jedna z sakiewek zawierała oszlifowane szafiry, szmaragdy i rubiny, w sumie cały tuzin, wszystko wybrane piękne okazy, w drugiej mieściły się kamienie pośledniejszej jakości, ametysty, złote topazy i hiacynty.” (P, 165).

Zastanawia go dziwne zachowanie mieszkańców Mediolanu:

„Mijający go na ulicy ludzie przyglądali mu się bacznie, potem zbijali się w gromadki i szepotali między sobą. Inni znów zdawali się wystraszeni jego widokiem. Przystawali, potrząsali głowami i kreślili jeden, dwa, a nawet trzy znaki krzyża dla odczynienia uroku.” (P, 166).

W końcu – za radą gospodarza karczmy – Joachim udaje się na spotkanie z dziełem Leonarda (ponoć ono wszystko wyjaśni):

¹⁶ Leo Perutz nie podziela opinii Łysiaka, który broni apostoła-zdrajcę; Łysiak w tajemniczej ręce z nożem z dzieła da Vinci widzi oręż, który ma „bronić Judasza od wszystkich ciosów w plecy zadawanych mu przez ludzkość” (W. Łysiak, *Flet z mandragory*, Warszawa 2009, s. 62). Zdaniem Łysiaka, zdrada Judasza była od wieków przewidziana przez Opatrzność, on jako jedyny intelektualista wśród apostołów zrozumiał misję Jezusa, stał się współpracownikiem w dziele odkupienia – i dlatego jest niewinny. „Judas Iskariota (...) poświęcił się, by to, co zostało postanowione bez niego, mogło zostać spełnione. Wydając swego Pana, ucałował Go, aby raz jeszcze okazać Mu swą miłość. Czyż nie jest godny najwyższego współczucia i szacunku?” (tamże, s. 59).

„Rano Behaim stanął w refektarzu klasztornym przed *Ostatnią Wieczerzą* i[,] przyjrzawszy się Chrystusowi i Szymonowi Piotrowi, przeniósł wzrok na Judasza, trzymającego w garści sakiewkę, doznał wrażenia, że ktoś uderzył go w czoło tak mocno, że poczuł zawrót głowy. Panie Boże, ratuj! – westchnął w duchu. – Czy to sen, czy to rzeczywistość? Co za podłość, na rany Chrystusa, co za haniebny cios! Jak on śmiał!” (P, 170).

Podczas gdy literacki Joachim-Judasza stał wpatrzony w namalowanego na ścianie Judasza, wszyscy mu się przyglądali. Zapanowała cisza jak w kościele podczas Przeistoczenia, nikt nie odezwał się ani jednym słowem. Po chwili wściekły Behaim wybiegł na dwór, ale popędził za nim gwar tłumu:

„Widziałeś? Judasza przyszedł obejrzyć Judasza” (P, 170).

Przekleństwo Judasza przylgnęło do Joachima Behaima. Jego nikczemność sprawiła, że do końca czasów obliczem apostoła-zdrajcy stała się twarz niemieckiego kupca. Tego, który nie chciał kochać.

Uciekając z nieżywczości miasta, Joachim nie zauważa swej „ukochałej”. Minęło osiem lat, Niccola idzie w stronę mediolańskiej katedry – Joachim nie rozpoznaje Niccoli, Simoniego oraz ich małego synka. Klnąc po czesku, minął tych troje, nawet na nich nie spojrzawszy. Jednak serce Simoniego przeniknęła trwoga.

„Snycerz przystanął i puścił rękę chłopczyka.

– To był on – powiedział z bijącym na alarm sercem, a zimny pot wystąpił mu na czoło. – Czyś go widziała?

– Tak – odparła Niccola. – Widziałam.

– I... kochasz go jeszcze? – spytał zdławionym głosem Simoni.

– Jak możesz tak niemądrze pytać – powiedziała Niccola, przytulając się do jego ramienia. – Wierz mi, nigdy bym go nie pokochała, gdybym wiedziała, że ma twarz Judasza.” (P, 171).

To ostatnie słowa powieści Perutza. Niepokój Simoniego udziela się czytelnikowi. „Gdybym wiedział... Gdybym wiedziała...”. Lustro uśmiecha się tajemniczo.

7. Uwagi końcowe

Kim jest Niccola, mediolańska piękność, uwiedziona i zdradzona przez Joachima-Judasza. To dziewczyna, która budzi powszechny zachwyt i uwielbienie. Wpada w oko Joachimowi. Skradła serce Mancina. Simoni wzdycha do niej bez nadziei na wzajemność. Nawet Leonardo wypowiada się o Niccoli z uznaniem:

„– Kogóż to poznaliście – spytał malarz d'Oggiono.

– Tę dziewczynę, Niccolę – odparł rzeźbiarz [Simoni]. – Znać ją, córkę tego lichwiarza. I choć[,] przechodząc koło mnie[,] nigdy nie obdarzy mnie ani jednym spojrzeniem, zawsze cieszę się, gdy ją spotykam. Ile ona ma wdzięku! Chodzi na mszę do kościoła Św. Eusorgia.

– Tak, to ładna dziewczyna – rzekł mistrz Leonardo. – Stwarzając jej twarz, Bóg uczynił wielki cud.” (P, 95-96).

Wydaje się, że piękna córka Boccetty jest symbolem duszy człowieka. Piękna, ale naiwna. Zdolna do wielkich rzeczy, ale i skłonna do upadku. Szukająca prawdziwej miłości, ale i łatwowierna. Pobożna, ale i grzeszna¹⁷. Ale nade wszystko przeznaczona do ostatecznego zwycięstwa (greckie znaczenie imienia Niccola). Taka jest natura każdego człowieka. Powołany, aby żyć w światłości, raz po raz upada, zwabiony kusicielskimi kolorami zdrady. Tak czytam powieściowe przesłanie Leo Perutza: jesteśmy niczym piękna Niccola, powołani do ostatecznego zwycięstwa, ale zawsze wisi nad nami niebezpieczeństwo, że staniemy się jak podły i nikczemny zdrajca, Joachim Behaim. Początkowo i on budzi sympatię, ale jego kresem staje się niezdolna do miłości pycha. Dodam: choroba nieuleczalna.

Judasza Leo Perutza pragnie tylko zjeść kolację w jakiejś mediolańskiej gospodzie. Nikt nie chce mu otworzyć. Ludzie patrzą na niego z przerażeniem. Żegnają się z lękiem i uciekają na widok zdrajcy – spotkanie z Judaszem może przynieść nieszczęście. Joachim Behaim jest zaskoczony, ale niespecjalnie się martwi swoją nową rolą antybohatera. Wyruszy znów w drogę, powróci do swego kupiectwa i pewnie szybko zapomni o nieprzyjemnym pobycie w mieście Leonarda. Jednak jego twarz będzie już na zawsze twarzą Judasza — zdrajcy, największego niegodziwca pod słońcem.

Abstract (Summary) in Polish / Abstrakt (Streszczenie) po polsku:

Tytułowy bohater „Judasza Leonarda”, austriackiego powieściopisarza Leo Perutza, to apostoł zdrajca, którego mistrz Leonardo da Vinci pragnie namalować na swojej „Ostatniej wieczerzy”. Początkowo wydaje się, że najlepszym modelem „Judasza” będzie Bocceta, chciwy kupiec z Mediolanu, jednak – po licznych perypetiach – Leonardo odnajduje prawdziwego Judasza, którym jest młody Joachim Behaim. To on jest arcyzdrajcą, który nie tylko pożąda srebrników (w powieści „siedemnastu dukatów”), ale uwodzi i perfidnie porzuca piękną Niccolę (zdrada miłości). Joachim-Judasza nie żałuje swej zbrodni (jak Judasza w Ewangelii) – zadowolony z siebie wyrusza w świat.

Powieść Perutza to nie tylko oryginalna wizja historii Judasza, to parabola życia człowieka: ludzka dusza (Niccola) zostaje zwiedziona przez grzech (Behaim), ale zawsze istnieje dla niej możliwość odkupienia (Simoni). Nad wszystkich czuwa, jako dobry ojciec, Stwórca (mistrz Leonardo).

¹⁷ Niccola nieustannie siedzi w kościołach na nabożeństwach, zaś do grona jej ulubionych świętych należą: św. Katarzyna, św. Cecylia, św. Juda Tadeusz i św. Jakub (P, 99).

Slowa klucze / Key word in Polish:

Leo Perutz, Judasz, zdrada, Leonardo da Vinci, miłość

The title in English:

Supper in Milan (colours of betrayal in the view of Leo Perutz)

Abstract (Summary) in English / Abstrakt (Streszczenie) po angielsku:

The eponymous hero of „Leonardo's Judas” by the Austrian novelist Leo Perutz is a traitor apostle, whom the master Leonardo da Vinci is eager to paint on his “Last Supper”. Initially, it seems that the best model of “Judas” would be Bocceta, a greedy merchant from Milan, but – after numerous adventures – Leonardo finds the true Judas, who is young Joachim Behaim. He is an arch-traitor who not only desires silver (“seventeen ducats”), but seduces and perfidiously abandons beautiful Niccola (betrayal of love). Joachim-Judas does not regret his crime (as Judas in the Gospel) – pleased with himself, he sets out into the world.

Perutz's novel is not only an original vision of the history of Judas, it is a parable of human life: the human soul (Niccola) is seduced by sin (Behaim), but there is always an opportunity for redemption (Simoni). The Creator (master Leonardo), like a good father, watches everything from the above.

Keywords in English / Słowa klucze po angielsku:

Leo Perutz, Judas, betrayal, Leonardo da Vinci, love

Bibliography / Bibliografia:

Primary bibliographical sources / Bibliografia podmiotowa / Źródła:

Co[m]mune incliti Polonie Regni priuilegium co[n]stitutionu[m] & indultuu[m] publicitus decreto-
rum approbatoru[m]q[ue] cum no[n]nullis iuribus [...] / p[er] Serenissimum [...] Alexa[n]drum [...] *Regem polonie* [...] eide[m] priuilegio a[n]nexis & ascriptis Manda[n]teq[ue] sacra eadem Maiestate
accuratissime castigatis, in edibus Joha[n]nis Haller [...] imp[re]ssus, Cracouie 27 I 1506, c. [14], [1],
CLXXV [i.e. 174], CLXXVI-CCLXIII, LXVIII.

Perutz Leo, *Judasz Leonarda*, przełożyła [translated by] Maria Kłos-Gwizdalska, przedmowa [fore-
word] S. Lichański, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1968, pp. 173, [3], series: KIK Klub
Interesującej Książki.

Perutz Leo, *Leonardo's Judas*, translated from the German by Eric Mosbacher, 1st U.S. ed., Arcade
Pub., New York 1989, pp. 154.

Perutz Leo, *Leonardo's Judas*, translated from the German by Eric Mosbacher, Collins Harvill, Lon-
don 1989, pp. 154.

Secondary bibliographical sources / Bibliografia przedmiotowa:

Cepik Jerzy, *Leonardo da Vinci. Powieść biograficzna*, „Śląsk”, Katowice 1984, pp. 403, [3], [29].

Huelle Paweł, *Ostatnia Wieczerza*, Społeczny Instytut Wydawniczy „Znak”, Kraków 2007, pp. 230, [2].

Kacprzak Cezary, *Leonardo da Vinci*, Wydawnictwo Petrus, Kraków 2013, pp. 117, [1], series: Wielcy Ludzie Nauki i Kultury.

Loukotková Jarmila, *Poeta śpiewa na przekór*, z czeskiego przełożyła Anna Jolanta Bluszcz, „Śląsk”, Katowice 1978, pp. 657, [2] s., [7].

Loukotková Jarmila, *Navzdory básník zpívá. Středověká epopej*, Státní Naklad, Krasné literat, Hudby a Umění, Praha 1957, pp. 719, [8].

Łysiak Waldemar, *Flet z mandragory*, wyd. 4., Wydawnictwo Nobilis - Krzysztof Sobieraj, Warszawa 2009, pp. 295.

Information about the Author:

Information about the Author in English:

Fr Stefan Radziszewski (born 1971), ThD, PhD, a post-doctoral degree (habilitation) in theology. Doctor of Divinity (homiletics, The Catholic University of Lublin – KUL, 2005; the doctoral thesis entitled *Przepowiadanie homilijne biskupa Mieczysława Jaworskiego jako odpowiedź na zasadnicze wyzwania czasów współczesnych* [Bishop Mieczysław Jaworski's homiletic prophecies as an answer to the fundamental challenges of today]), Doctor of Humanities (Polish Philology, KUL, 2009, the doctoral thesis entitled *Pomiędzy duchem a materią. Wokół zagadnień wczesnej poezji Anny Kamieńskiej* [Between the spirit and the matter. Concerning the issues of Anna Kamieńska's early poems]), a postdoctoral-degree (habilitation) in theology (Silesian University in Katowice, 2015, the habilitation monograph entitled: *Siedem kamyków wiary. Z teologii literatury. Siedem twarzy Judasza* [Seven little stones of belief. Concerning theology of literature. Seven faces of Judas]). He is the prefect of the Nazareth school (the Jadwiga of Poland's School of the Sisters of the Holy Family of Nazareth) in Kielce, chaplain of the Catholic Intellectuals' Club (KIK) in Kielce; professor of the College of Commerce (WSH) in Radom (since 2015). He has authored the following books: *Kamieńska ostiumiczna* [2011] (*Ostiumic Kamieńska*, about Anna Kamieńska's poetry), *Katechizm sercem pisany* [2006] (*Heart-written Catechism*), about the sermons of Bishop Mieczysław Jaworski, *Kot czarny. Literatura dla odważnych* (The Black Cat. Literature for the Brave) [2011] and *Kot biały. Literatura dla samotnych* (The White Cat. Literature for the Sad and Lonely) [2012], *Siedem twarzy Judasza* [2012] (*Seven Faces of Judas*), about the apostle-traitor in the literature of the 20th century, *Poezja w sutannie* [2011] (*Poetry in cassock*, an anthology) and *Rekolekcje dla młodzieży* [2012] (*Retreat for the Young*), an audio-book; he conducts classes in literature at the Jan Kochanowski University in Kielce and at the Higher Theological Seminary in Kielce, and runs a theatre. at the Seminary. E-mail: stefanradziszewski[at]gmail.com

Informacja o Autorze po polsku / Information about the Author in Polish:

Ks. Stefan Radziszewski (ur. w 1971), ThD, PhD, dr hab. prof. WSH, dr teologii (homiletyka, KUL, 2005, praca doktorska pt. *Przepowiadanie homilijne biskupa Mieczysława Jaworskiego jako odpowiedź na zasadnicze wyzwania czasów współczesnych*), dr nauk humanistycznych (filologia polska, KUL, 2009, praca doktorska pt. *Pomiędzy duchem a materią. Wokół zagadnień wczesnej poezji Anny Kamieńskiej*); doktor habilitowany nauk teologicznych (Uniwersytet Śląski w Katowicach, 2015, praca habilitacyjna pt. *Siedem kamyków wiary. Z teologii literatury: Siedem twarzy Judasza*), prefekt kieleckiego Nazaretu, kapelan Klubu Inteligencji Katolickiej w Kielcach; profesor nadzwyczajny Wyższej Szkoły Handlowej w Radomiu (od 2015 r.); autor książek: *Kamieńska ostiumiczna* [2011] (o poezji Anny Kamieńskiej), *Katechizm sercem pisany* [2006] (o kazaniach bpa Mieczysława Jaworskiego), *Kot czarny. Literatura dla odważnych* [2011] oraz *Kot biały. Literatura dla samotnych* [sic!] [2012], *Siedem twarzy Judasza* [2012] (apostoł zdrajca w literaturze XX wieku), *Poezja w sutannie* [2011] (antologia) oraz *Rekolekcji dla młodzieży* [2012] (audiobook); prowadzi zajęcia z literatury w Uniwersytecie Jana Kochanowskiego w Kielcach, Wyższym Seminarium Duchownym w Kielcach oraz teatr seminaryjny. E-mail: stefanradziszewski[at]gmail.com

Informace o autorovi v češtině / Information about the Author in Czech:

O. Stefan Radziszewski (nar. 1971), Th.D., Ph.D., dr. hab., prof. WSH, dr. teologie (homiletika, Katolická univerzita v Lublinu, 2005, doktorská práce *Homilie Mieczysława Jaworského jako odpověď na zásadní výzvy současnosti*), doktor humanitních věd (polonistika, KUL, 2009, doktorská práce *Mezi duchem a hmotou. K problematice rané poezie Anny Kamieńské*), docent (doktor habilitovaný) teologie (Uniwersytet Śląski w Katowicach, 2015) na základě obhajoby habilitační práce *Siedem kamyków wiary. Z teologii literatury. Siedem twarzy Judasza* (Sedm kamínků víry. Z teologie literatury. Sedm tváří Jidáše), prefekt kieleckého Nazaretu, kaplan Klubu katolické inteligence v Kielcích; od r. 2015 mimořádný profesor Vyšší ekonomické školy v Radomiu (Wyższa Szkoła Handlowa w Radomiu); autor knih *Kamieńska ostiumiczna* [„Kamieńská ostiumická“; 2011] (o poezii Anny Kamieńské), *Katechizm sercem pisany* [„Katechismus psaný srdcem“; 2006] (o kázáních biskupa Mieczysława Jaworského), *Kot czarny. Literatura dla odważnych* [„Černá kočka. Literatura pro odvážné“; 2011], *Kot biały. Literatura dla samotnych* [sic!] [„Bílá kočka. Literatura pro samotné“ [sic!]; 2012], *Siedem twarzy Judasza* [„Sedm tváří Jidáše“; 2012] (apoštol zrádce v literatuře 20. století), *Poezja w sutannie* [„Poezie v sutaně“; 2011] (antologie) a *Rekolekcji dla młodzieży* [„Útočiště pro mládež“; 2012] (audio-kniha); přednáší literaturu na Univerzitě Jana Kochanowského v Kielcích, na Vyšším duchovním semináři v Kielcích a vede seminární divadlo. E-mail: stefanradziszewski[at]gmail

[Český překlad: Libor Martinek]

Informácie o autorovi v slovenčine / Information about the Author in Slovak:

P. Stefan Radziszewski (nar. 1971), Th.D., Ph.D., dr. hab., prof. WSH, dr. teológie (homiletika, Katolícka univerzita v Lubline, 2005, doktorská práca *Homilie Mieczysława Jaworského ako odpoveď na ásadné výzvy súčasnosti*), dr. humanitných vied (polonistika, KUL, 2009, doktorská práca *Medzi duchom a hmotou. K problematike ranej poézie Anny Kamieńskej*), habilitovaný doktor teológie (Sliezska univerzita v Katowiciach, 2015, habilitačná práca s názvom *Siedem kamienkov wiery. Z teológie literatúry. Siedem tváří Judáša*; pt. *Siedem kamyków wiary. Z teologii literatury: Siedem twarzy Judasza*), prefekt kieleckého Nazaretu, kaplán Klubu katolíckej inteligencie v Kielciach; mimoriadny profesor

Vyššej ekonomickej školy v Radome (od 2015); autor kníh *Kamińska ostiumiczna* [„Kamińska ostiumická“ 2011] (o poézii Anny Kamińskiej), *Katechizm sercem pisany* [„Katechizmus písaný srdcom“; 2006] (o kázňach biskupa Mieczysława Jaworského), *Kot czarny. Literatura dla odważnych* [„Čierna mačka. Literatúra pre odvážnych“; 2011], *Kot biały. Literatura dla samotnych* [sic!] [„Biela mačka. Literatúra pre smutných“ [sic!]; 2012], *Siedem twarzy Judasza* [„Sedem tvári Judáša“; 2012] (apoštol zradca v literatúre 20. storočia), *Poezja w sutannie* [„Poézia v sutane“; 2011] (antológia) a *Rekolekcji dla młodzieży* [„Útočište pre mládež“; 2012] (audiokniha); prednáša literatúru na Univerzite Jána Kochanowského v Kielciach, na Vyššom duchovnom seminári v Kielciach a vedie seminárne divadlo. E-mail: stefanradziszewski[at]gmail.com

[Slovenský preklad: Ivica Hajdučeková]

Информация об авторе по-русски / Справка об авторе на русском языке / Information about the Author in Russian:

Ксёндз Стефан Радзиевский (г. р. 1971), ThD, PhD, доктор хабилитированный, проф. WSH, доктор теологии (гомилетика, Католический университет в Люблине, 2005; докторская диссертация «Гомилетические предсказания епископа Мечислава Яворского как ответ на главные вызовы современности»), доктор гуманитарных наук (польская филология, Католический университет в Люблине, 2009; докторская диссертация «Между духом и материей. О проблематике ранней поэзии Анны Каменской»). Доктор хабилитированный теологических наук (Шлёнский университет в Катовицах, 2015, хабилитационная диссертация *Siedem kamyków wiary. Z teologii literatury. Siedem twarzy Judasza* [«Семь камешков веры. Из литературной теологии. Семь обличий Иуды»]). Префект общеобразовательного лицея «Назарет» (лицей сестёр-назаретянок имени Св. Королевы Ядвиги в Кельце), капеллан Клуба католической интеллигенции в Кельце. Экстраординарный (внештатный) профессор Высшей торговой школы в Радоме (с 2015 г.). Автор книг: «Каменская остиумическая» / «Каменская на выходе» (2011, о поэзии Анны Каменской), «Катехизис, писанный сердцем» (2006, о проповедях епископа М. Яворского), «Чёрный кот. Литература для отважных» (2011), «Белый кот. Литература для одуноких» [sic!] (2012), «Семь обличий Иуды» (2012, об апостоле-предателе в литературе XX века), «Поэзия в сутане (антология)» (2011) и «Собрание для молодёжи» (2012, аудиокнига). Ведёт занятия по литературе в Университете имени Яна Кохановского в Кельце, на Высшем теологическом семинаре в Кельце и в семинарском театре. E-mail: stefanradziszewski[at]gmail.com

[Русский перевод: Надежда Георгиевна Колошук]

Інформація про автора / Довідка про автора українською мовою / Information about the Author in Ukrainian:

Ксьондз Стефан Радзівський (р. н. 1971), ThD, PhD, доктор габлітований, професор WSH, доктор теології (гомілетика, Католицький університет у Любліні, 2005; докторська дисертація «Гомілетичні пророцтва єпископа Мечислава Яворського як відповідь на засадничі виклики сучасності»), доктор гуманітарних наук (польська філологія, Католицький університет у Любліні, 2009; докторська дисертація «Між духом і матерією. Про проблематику ранньої поезії Анни Каменської»). Доктор габлітований теологічних наук (Шльонський університет у Катовіце, 2015, габілітаційна праця *Siedem kamyków wiary. Z teologii literatury. Siedem twarzy Judasza* [«Сім камінців віри. З літературної теології. Сім обличчя Іуди»]). Префект загальноосвітнього

ліцею «Назарет» (ліцей сестер-назаретянок імені Св. Королеви Ядвіги в Кельце), капелан Клубу католицької інтелігенції в Кельце. Екстраординарний (позаштатний) професор Вищої торгової школи в Радомі (із 2015 р.). Автор книг: «Каменська остіумічна» / «Каменська на виході» (2011, про поезію Анни Каменської), «Катехізис, писаний серцем» (2006, про проповіді єпископа М. Яворського), «Чорний кіт. Література для відважних» (2011), «Білий кіт. Література для сумних» [sic!] (2012), «Сім обличчій Іуди» (2012, про апостола-зрадника в літературі ХХ ст.), «Поезія в сутані (антологія)» (2011) та «Збірник для молоді» (2012, аудіо-книга). Веде заняття з літератури в Університеті імені Яна Кохановського в Кельце, на Вищому теологічному семінарі в Кельце та в семінарському театрі. E-mail: stefanradziszewski[at]gmail.com

[Український переклад Надія Георгіївна Колошук]

Звесткі пра аўтараў (па-беларуску) / Information about the Author (in Belarusian):

Кс. Стэфан Радзішэўскі (нар. у 1971), ThD, PhD, dr hab., прафесар WSH, кандыдат тэалагічных навук (гамілетыка, КЛТУ, 2005, кандыдацкая дысэртацыя *Przepowiadanie homilijne biskupa Mieczysława Jaworskiego jako odpowiedź na zasadnicze wyzwania czasów współczesnych* [Гамілетычнае прадбачанне біскупа Мечыслава Яворскага ў якасці адказа на асноўныя заклікі сучаснасці]), кандыдат гуманістычных навук (польская філалогія, КЛТУ, 2009, кандыдацкая дысэртацыя *Pomiędzy duchem a materią. Wokół zagadnień wczesnej poezji Anny Kamieńskiej*. [Паміж духам і матэрыяй. У кантэксце праблем ранняй паэзіі Ганны Каменьскай]), дацэнт багаслоўскай навукі (Сілезскі універсітэт, Катавіцэ, 2015, доктарская праца: *Siedem kamyków wiary. Z teologii literatury. Siedem twarzy Judasza* [Сем каменьчыкаў веры. У багаслоўі літаратуры. Сем твар Юды]), прэфект Назарэтанскай школы ў Кельцах, капелан каталіцкага інтэлектуальнага клуба (КІК) у Кельцах, прафесар [дацэнт] вышэй школы эканомікі ў Радаме (з 015 года); аўтар кніг: *Kamieńska ostiumiczna* [2011], (*Ostium Каменьска*, пра паэзію Ганны Каменьскай), *Katechizm sercem pisany* [2006] [Катэхізис, напісаны сэрцам] (пра казанні біскуп Мечыслава Яворскага), *Kot czarny. Literatura dla odważnych* [2011] [Чорны кот. Літаратура для смелых], а таксама *Kot biały. Literatura dla samotnych* [2012] [Белы кот. Літаратура для сумных і амотных], *Siedem twarzy Judasza* [2012] [Сем абліччаў Юды (апостал-зраднік у літаратуры ХХ стагоддзя)], *Poezja w sutannie* [2011] [Паэзія ў сутанне (анталогія)], а таксама *Rekolekcje dla młodzieży* [2012] [Рэкалекцыі для моладзі (аўдыёкніга)]; выкладае літаратуру ў Універсітэце Яна Кохановскага ў Кельцах, Вышэйшай духоўнай семінарыі ў Кельцах, а таксама кіруе семінарскім тэатрам. E-mail: stefanradziszewski[at]gmail.com

[Тлумачэнне на беларускую мову: Eugeniusz Pańkow, Helena Antoniewicz]

III. Book Reviews

(III. Recenzje książek)

MAREK MARIUSZ TYTKO (Cracow, Poland)

E-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

[Rev.] Urszula Żydek-Bednarczuk, *Spotkanie kultur. Komunikacja i edukacja międzykulturowa w glottodydaktyce*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2015, ss. 137, [7].

Ukazała się interdyscyplinarna książka z pogranicza dydaktyki, kulturoznawstwa, pedagogiki i językoznawstwa. Zwróciłem uwagę zwłaszcza na rozdział V pt. *Standardy kulturowe, stereotypy i autostereotypy w komunikacji międzykulturowej* (s. 53-66).

W trakcie lektury tej publikacji naukowej wynotowałem istotne fragmenty, główne tezy autorki. Mogą one być inspiracją dla innych badaczy, poszukujących odpowiedzi na pytania z zakresu stereotypów lub autostereotypów w kulturze, zwłaszcza w kontekście etnicznym (etnograficznym), aksjologicznym (etycznym).

Czytamy tam m.in. [s. 56]:

„Przekładając wiedzę o obcych standardach kulturowych na wiedzę o polskich standardach, możemy wydzielić obszary, które obejmują: [1] grzeczność i gościnność, [2] reguły w zachowaniu i działaniu uzależnione od sytuacji konwencjonalnych i niekonwencjonalnych (np. zwyczaje i obyczaje), [3] autorytety, [4] religijność, [5] praca i potrzeba improwizacji w sytuacjach krytycznych, [6] tabu (np. seksualne, religijne, obyczajowe), [7] prywatność, [8] osobista własność, [9] role społeczne (mężczyzna, kobieta), [10] honor, ojczyzna, [11] zachowania niewerbalne.

Wiedza o standardach kulturowych służy kształceniu kompetencji międzykulturowej. Dotyczy ona [kompetencja i/lub wiedza? – pyt. M. M. T.] umiejętności: [1] samodzielnej analizy i refleksji nad kulturą polską i własną, [2] interpretowania kultury polskiej na tle kultury własnej, [3] postrzegania i analizy własnego nastawienia oraz przejawów kulturowych form zachowania, czyli postrzegania siebie i innych w kontekście składników kultury, [4] identyfikacji nieporozumień i strategiczne podejście do konfliktów na tle kulturowym, [5] podejścia do obcości i rozwiązywania sytuacji trudnych w różnych praktykach komunikacyjnych (K. Myczko, [Kompetencja interkulturowa jako cel kształcenia językowego [w:] Mackiewicz M. (red.), *Dydaktyka języków obcych a kompetencja kulturowa i komunikacja interkulturowa*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły bankowej, Poznań] 2005 [s. 27-36]: 34).

Treści standardów kulturowych zmieniają się pod wpływem rozwoju społeczeństwa i dzięki procesom globalizacyjnym. Nie bez znaczenia jest przyjęcie opcji podmiotowego traktowania kultury” (s. 56)

I dalej przeczytać można na temat definicji (rozumień) stereotypów i autostereotypów, czyli nieprawdziwych wyobrażeń o kimś lub o czymś [s. 57]:

„Oprócz standardów kulturowych występują także stereotypy i autostereotypy. Dotyczą myślenia i mówienia, często decydują o zachowaniu i działaniu. Definiujemy je jako językowe wyrażenia będące wyrazem przekonania skierowanego na grupy społeczne lub na jednostkę – członka danej grupy. Mają formę logicznego sądu, który w sposób niezwyfikowany, z tendencją do wartościowania emocjonalnego przypisuje pewnej klasie osób określone właściwości lub sposoby zachowań. Odznaczają się wysokim stopniem upowszechnienia i często są mylone ze standardami kulturowymi. Stereotypy mają swoją genezę w tradycji paradygmacie kulturowym, stąd użytkownik języka drugiego – L 2 – obcując z obcą kulturą, traktuje je jako obowiązujące schematy konceptualizujące proces rozumienia zjawisk kulturowych i społecznych. Funkcjonowanie stereotypów związane jest z: [1] **kategoryzacją** – spełniają rolę wartościowanych etykietek, np. *Polak-pijak, złodziej*; [2] **generalizowaniem** – pełnią rolę obrazów w naszych głowach, uogólniają wypowiedź i dotyczą wszystkich, np. *kobieta kierowca to zły kierowca*; [3] **powtarzaniem i petryfikacją**, np. *Polak to pijak i złodziej, dlatego uważaj na Polaków; na pewno coś ukradnie* (tak jak w dowcipie [niemieckim – dop. M. M. T.] – *Hans, jedziesz samochodem do Polski. Nie martw się o twój samochód, on już tam jest*); [4] **wartościowaniem** – w większości stereotypy wartościują negatywnie, budują opozycje *my – oni, swój – obcy*.

Stereotypy zostały wprowadzone przez Waltera Lippmana ([Lippman Walter, *Public Opinion*, Macmillan Co., New York] 1922) jako »obrazy w głowach ludzi«. Są to »obrazy ludzi i rzeczy, obrazy uproszczone[,] cząstkowe i jednostronne[,] służące ułatwionemu diagnozowaniu zjawisk, uzgodnieniu wspólnych ocen, i tworzeniu przez to więzi społecznych« (Bartmiński, [Stereotypy mieszającą w języku], Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie Skłodowskiej, Lublin] 2007, s. 106).

W komunikacji kulturowej ekonomizują one wysiłek poznawania świata, ale też dają ludziom poczucie bezpieczeństwa, pomagają w działaniu. Józef Chałasiński pisał: »stereotypy są to definicje ludzi, przedmiotów, stosunków i sytuacji, których dokonujemy na każdym kroku, i które przekazuje tradycja społeczna. Nie są one wynikiem logicznego rozumowania, lecz wynikiem doświadczenia, w którym dominującą rolę odgrywają procesy instynktowne. [...] Rzeczywistość społeczna [a także kulturowa – U. Ż. B.] jest więc światem obrazów o konwencjonalnej. Zmiennej treści, to świat stereotypów i mitów« (Chałasiński [Józef, *Antagonizm polsko-niemiecki w osadzie fabrycznej „Kolonja” na Górnym Śląsku*, „Przegląd Socjologiczny”, 1935, nr 3, s. 48-49]).

Definicję „autostereotypu” można znaleźć nieco dalej w tekście Urszuli Żydek-Bednarczyk [s. 59:]

„Oprócz stereotypów występują również autostereotypy. [Autostereotypy] To wyobrażenia (zazwyczaj negatywne) o sobie lub własnej grupie społecznej, jej zaletach i wadach. Mają charakter samooceny własnej grupy społecznej, do której przyrównujemy przedstawicieli innych grup. Wizerunek własny Polaka, Francuza, Niemca wpływa na motywacje, wybory i życie codzienne. Autostereotypy zmieniają się dynamicznie. Nie mały wpływ na tę zmianę ma globalizacja i mobilność. W badaniach prowadzonych w ramach Projektu Społecznego 2012 (...) pt. »Kształtowanie samowiedzy Polaków poprzez dyskurs publiczny« (IS UW [=Instytut Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego – dop. M.M.T.]) oraz innych opracowaniach zwrócono uwagę, że Polaka, Polkę i Polskę cechują: [1] zaradność, [2] zdolność do eksperymentowania z dostępnymi, często ograniczonymi środkami, [3] skłonność do inwestowania w relacje międzyludzkie, [4] budowanie nieformalnych sieci współpracy i kontaktów, [5] pogłębianie znajomości i zacieranie granicy publiczny – prywatny, [6] zagrożenia wynikające z niepewnej, własnej pozycji, [7] potrzeba tłumaczenia swojej narodowej misji i powoływanie się na trudną historię, [8] niezdolność do przyjmowania porażek, [9] rodzinność, [10] religijność.

Na podstawie tych badań udało się wyodrębnić cechy autostereotypu Polaków układających się (sic!) [M.M.T.: wg mnie powinno być tak: CECHY układające się] w pary: [A] cwaniactwo v[ersu]s pracowitość; [B] hipokryzja vs szczerość, [C] brak zaufania vs otwartość (Rogoczewska M., Goldys A., *[Polacy – w pułapce autostereotypów?]*, Instytut badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk] 2009).

Analizując treści polskich autostereotypów, warto zwrócić uwagę, że nastawione są one przede wszystkim na sferę działania i kontakty międzyludzkie. Tym samym w komunikacji międzyludzkiej odgrywają znaczącą rolę”.

Autorka podaje literaturę przedmiotu (s. 60), na której się opierała (co do tego wyboru można mieć zapewne obiekcje):

„Na podstawie opracowanej literatury przybliżmy autostereotyp Polaka (Cała [Alina], *Autostereotyp i stereotypy narodowe*, [w:] Krzemiński J. (red.), *Czy Polacy są antysemitami?*, Brak wydawcy, Warszawa] 1996 [s. 199-229], Dyba K. [*szukać podobieństw, rozumieć różnice – edukacja międzykulturowa w szkole*, 2003 www.womkat.edu.pl/files/kwartalnik/11/dyba.doc], [dostęp: 11.07.2010], Niewiara [*Kształty polskiej tożsamości. Potoczny dyskurs narodowy w perspektywie etnolingwistycznej XVI-XX w.*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice] 2009, Bartmiński J. [*Stereotypy mieszkają w języku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin] 2007).” (s. 60).

Z punktu widzenia badaczy kultury Polski / kultury Polaków interesujący jest podrozdział pt. „Autostereotyp Polski i Polaka” (s. 60-61).

Zacytuję tu fragment istotny dla zagadnienia [s. 60:]

„Obraz autostereotypu Polski, Polki i Polaka przedstawiono na podstawie literatury oraz wyników badań prowadzonych przez zespół Jerzego Bartmińskiego w Uniwersytecie im. Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie (Bartmiński 2007, Bartmiński J. [*Stereotypy mieszkają w języku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin] 2007). W autostereotypie Polaka da się zauważyć zarówno cechy pozytywne, jak i negatywne. Do cech charakteryzujących go [Polaka] należą:

[1.] Aspekt psychiczny [-] [Cechy:] [a] odwaga (dzielny, nieulekły), [b] waleczność, [c] skłonność do bijatyk, [d] skłonność do sporów (kłótnie, rozgrywki), [e] nieposłuszeństwo (przeciwstawianie się systemowi, opozycyjność), [f] zawiść i zazdrość, [g] honor, [h] duma (zarozumiałość, pycha, godność), [i] szlachetność, [j] gościnność, [k] mądrość (inteligencja, zdolności, spryt), [l] fantazja, [l] niesolidność;

[2.] [Aspekt] fizyczny [-] [Cechy:] [a] siła, [b] zdrowie, [c] uroda (piękna Polka), [d] jasne włosy, niebieskie oczy;

[3.] [Aspekt] kulturowy [-] [Cechy:] [a] ubiór: współczesny, ale też ludowy, [b] język polski i gwary, [c] taniec, muzyka: mazur, kujawiak, polonez;

[4.] [Aspekt] bytowy [-] [Cechy:] [a] picie alkoholu, pijak, [b] jedzenie: barszcz, bigos, pierogi;

[5.] [Aspekt] ekonomiczny [-] [Cechy:] [a] bogaty – biedny, Polska A i B, [b] lubiący przepych (marzący o dostatku);

[6.] [Aspekt] religijny [-] [Cechy:] [a] katolik, [b] religijność (wierzący, praktykujący);

[7.] [Aspekt] ideologiczny [-] [Cechy:] [a] wolny, ceniący wolność.

Podsumowując autostereotyp Polaka, możemy stwierdzić, że istnieje rodzaj matrycy cech Polaka wyrytych w umysłach członków narodowości. Analiza owej [s. 61] matrycy pokazuje: zarówno cechy pozytywne: odwagę, waleczność, gościnność, pobożność, umiłowanie wolności, jak i negatywne: skłonność do waśni, pijaństwo, nieuczciwość, kłótniowość. Do prowadzenia dialogu kulturowe-

go z *Innym* poznanie tych cech jest niezwykle ważne – dla Polaków oznacza uświadomienie sobie ich obecności, dla *Innych* zaś – poznanie, które pozwala wspólnie koegzystować. Interesująca jest również mapa mentalna Polaka w Europie i jego miejsca (...) [Niewiara, 2009:]; Niewiara [*Kształty polskiej tożsamości. Potoczny dyskurs narodowy w perspektywie etnolingwistycznej XVI-XX w.*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice] 2009, s. 339].

W schematyczny sposób pokazano wizję Polaka i jego miejsca wobec siebie i innych. Na mapie mentalnej zaznaczono strzałkami kierunki zainteresowania Polaków *Innymi* [Zachodem – dop. M. M. T] oraz *Innych* [Wschodu i Południa] – Polakami, Wyraźnie widzimy tutaj zainteresowanie naszych południowych sąsiadów Polską, co jest dobrym znakiem dla prowadzenia dialogu międzykulturowego. Kolejnym elementem budującym podstawy dialogu jest wiedza o wzorcach kulturowych – standardach” (s. 60-61).

Oczywiście można mieć zawsze zastrzeżenia co do metody badawczej opisywanych (relacjonowanych) tu badań. Pytanie, na ile badacz sam nie ulega stereotypom i autostereotypom zawsze towarzyszyć powinno tego typu refleksji nad życiem społecznym i jego obrazem w umysłowości ludzkiej. Wcale tak nie musi być, jak ukazuje to badacz, który skupił się na jakiejś próbie i zapytał takich, a nie innych respondentów. Granica błędu statystycznego bywa tu dość szeroka.

Autorka dalej jednak, nie wnikając w jakiegokolwiek kwestie metodologiczne, przyjmuje wyniki cudzych badań bez zastrzeżeń, a opierając się na owych cudzych ustaleniach, tak analizuje tę problematykę stereotypów / autostereotypów [s. 62]:

„Porównując siebie do *Innego*, otrzymujemy metaobraz (Bolten J., *Einführung In die Interkulturelle Wirtschaftskommunikation*, utb. GmbH Göttingen, 2007; s. 123) (...). Schemat 5. Relacja obrazu samego siebie, *Innego/Obcego* i metaobrazu.[:] Obraz samego siebie -> Metaobraz -> Obraz *Innego/Obcego* -> Obraz samego siebie. [Źródło: Bolten J., *Einführung In die Interkulturelle Wirtschaftskommunikation*, utb. GmbH Göttingen, 2007, s. 123]. W obrębie metaobrazów można rozróżnić obrazy przyjazne (pozytywne) i wrogie (negatywne). »Oba prawie zawsze pełnią funkcję wzmacniania własnej identyczności: obrazy przyjazne, w tym sensie, że sprzymierzeńcy wzmacniają i potwierdzają to, co własne, obrazy wrogie, przez to, że umożliwiają oddzielenie od tego, od czego w żadnym wypadku nie chcę lub czego jestem przeciwieństwem« (Bolten J., *Einführung In die Interkulturelle Wirtschaftskommunikation*, utb. GmbH Göttingen, 2007, s. 123)” (s. 62).

Książka, mimo różnorodnych tez mogących uchodzić za kontrowersyjne, warta jest uwagi badaczy i krytycznej, zdystansowanej lektury. Może inspirować do dalszych badań np. w zakresie badań nad patriotyzmem (patriotologii) czy badań społecznych stereotypów/autostereotypów u innych narodów.

Abstrakt (Streszczenie) / Abstract (Summary) in Polish:

Tekst jest recenzją z książki Urszuli Żydek-Bednarczuk pt. *Spotkanie kultur. Komunikacja i edukacja międzykulturowa w glotodydaktyce*. W recenzji autor skupił się na opisie motywu stereotypu i autostereotypu kulturowego (narodowego). Szczególnie przedstawił on autostereotyp Polaka, definicje, rozu-

mienie, typy w kontekście kulturowym. Zaprezentowano wiele źródłowych cytatów dla ilustracji tego problemu.

Key words in Polish / Słowa-klucze po polsku:

Urszula Żydek-Bednarczuk, kultura, komunikacja międzykulturowa, edukacja międzykulturowa, międzykulturowość, glottodydaktyka, autostereotypy kulturowe, stereotypy kulturowe, Europa, Polska,

Title in English:

Culture meeting: intercultural communication and education in the foreign language teaching (glottodidactics)

Abstract (Summary) in English / Abstrakt (Streszczenie) po angielsku:

The text is a review the book by Urszula Żydek-Bednarczuk, that is entitled *Culture meeting. Intercultural communication and education in the foreign language teaching / glottodidactics* (in Polish: *Spotkanie kultur. Komunikacja i edukacja międzykulturowa w glottodydaktyce*). The author in his review focused on description motive of cultural (national) stereotype and cultural (national) auto-stereotype. Especially, she presented the auto-stereotype of a Pole, definitions, the understanding, its types in the culture context. There has been presented many source-based quotations, for the illustration of the problem.

Key words in English:

Urszula Żydek-Bednarczuk, culture, inter-cultural communication, inter-cultural education, inter-culture, glottodidactics, cultural autostereotypes, cultural stereotypes, Europe, Poland,

Bibliography / bibliografia:

Urszula Żydek-Bednarczuk, *Spotkanie kultur. Komunikacja i edukacja międzykulturowa w glottodydaktyce*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2015, ss. 137, [7].

KAROL ALICHNOWICZ (Wąbrzeźno, Poland)

E-mail: alichnowicz[at]op.pl

[Rev.] Wojciech Kudyba, *Generacja źle obecna*, Towarzystwo Przyjaciół Sopotu. Redakcja „Toposu”, Sopot 2014, ss. 159, [1], seria: Biblioteka „Toposu”, t. 105, Biblioteka „Toposu”. Biblioteka Krytyki.

Książka Wojciecha Kudyby *Generacja źle obecna* wydaje się potwierdzać słuszność posługiwania się kryteriami pokoleniowymi w ujęciach historyczno-lub krytycznoliterackich. Temat pracy stanowi liryczna twórczość kilku wybranych poetów urodzonych w latach 50. ubiegłego wieku: Wojciecha Gawłowskiego, Jana Kaspra, Romana Bąka, Sergiusza Sterny-Wachowiaka, Piotra Cieleśza, Krzysztofa Kuczkowskiego, Jana Polkowskiego. Badacz zrezygnował z ujęcia syntetycznego na rzecz prezentacji portretów „autorów o wyraźnej dykcji”, decydując się przy tym na przegląd indywidualnych estetyk twórczych i dróg poetyckich, co dało dobre wyobrażenie o charakteryzowanej przez niego generacji. Bez wątpienia nośne retorycznie wyrażenie zawarte w tytule książki sygnalizuje niejasny status owego pokolenia w historii literatury polskiej. Z tego zapewne powodu Wojciech Kudyba nie decyduje się na odniesienie do utrwalonych w dyskursie krytycznym nazw: Nowej Prywatności, Nowych Roczników, pokolenia’76. Intencją autora staje się bowiem zarówno odnalezienie języka oraz kategorii adekwatnie do rzeczywistości opisujących poetycki dorobek przedstawicieli generacji, jak i krytyczna rewizja stereotypów zaciemniających obraz lirycznej twórczości omawianych autorów.

Składnikiem generacyjnej świadomości roczników 50. jako odrębnej formacji pokoleniowej (chodzi tu o poetów debiutujących na przełomie lat 70. i 80. XX wieku) jest dla Wojciecha Kudyby doświadczenie swoistego „bycia pomiędzy”. Kategoria ta odnosi się w autorskim rozumieniu, po pierwsze, do charakterystycznego zjawiska z dziedziny socjologii literatury, dotyczącego wpisanej w losy pokolenia osobliwej sytuacji komunikacyjno-literackiej –

„pozostawiania [poetów] **na granicy kontaktu z czytelnikiem**” (podkreśl. Autora).

Po drugie zaś, uniwersalnego wymiaru tak rozumianej „pograniczności” (jest główny lejtymotyw *Generacji źle obecnej*), czyli swoistego

„rozdarcia pomiędzy egzystencją a historią, indywidualnością a zbiorowością” (s. 9).

W ten sposób pojmowana „pograniczność” wydaje się być znamioną cechą owej odrębnej generacji, istniejącej na innych, jakby swoistych, prawach, którą to cechę wyraził był trafnie, w sposób metaforyczny jeden z przedstawicieli roczników 50., Tomasz Jastrun, w wierszu pod znamionym tytułem *Pokolenia*:

„Lecz są pokolenia inaczej”.

Formuła „pokolenia inaczej” sygnalizuje niesprowadzalność pewnych generacji do spetryfikowanej formuły, a równocześnie może symbolizować historycznoliterackie problemy kodyfikatorów i klasyfikatorów.

Wojciech Kudyba wybiera zatem, pomny tych terminologicznych problemów, inną perspektywę opisu, dostrzegając poetyckie wykładniki „pograniczności” w „podróżach wewnętrznych” roczników 50.:

„Być może właśnie podróże wewnętrzne i osiągnięte dzięki nim zakorzenienie w porządku ponadjednostkowym – w utwierdzonych przez wspólnotę wartościach moralnych i religijnych, w zbiorowych (choćby tylko rodzinnych) mitach, w rozmaicie rozumianej pamięci – właśnie one stają się szczególną własnością tej generacji, jej sposobem poetyckiego istnienia – innym niż projekt Nowej Fali i pokolenia Brulionu. (...). Być może dlatego, że drogi ku własnemu wnętrzu okazywały się najpewniejszym sposobem utwierdzania osobistej, jednostkowej tożsamości w taki sposób, by nie oznaczało to alienacji ani z obszaru historii (która właśnie dzięki podobnym podróżom ujawniała swe głębsze sensy), ani z obszaru natury (która zmieniała się w przestrzeń medytacji), ani z obszaru wspólnoty (medytacja pozwalała budować silniejsze, oparte na nowych zasadach więzi ze zbiorowością). Podróż w głąb „ja” okazywała się podróżą ku wspólnotocie” (s. 9-10).

Odczytywane z niezwykłą maestrią przez badacza poetyckie zapisy „podróży wewnętrznych” wiążą się w szczególny sposób z przeżyciami religijnymi i „doświadczeniami metafizycznymi” (jak rzekłby Witkacy). Można by nawet rzec, że wiara, jej poszukiwanie, manifestacja w codziennym byciu-w-świecie, stanowią ważne źródło twórczości właściwie wszystkich omawianych przez Wojciecha Kudybę autorów. Forma tych aktywności i jej świadectwa – co badacz interesująco udowadnia – znajdują swój wyraz w języku lirycznym wolnym od klisz i stereotypów. Poszukiwania religijne mogą bowiem biegunowo się różnić i ujawniać swe paradoksalne oblicze, świadczące niekiedy tyleż o bliskości *sacrum*, co niezgodnym z kanonem religijnym rozumieniu transcendencji

„Czy zapalisz ze mną papierosa Boże” –

można przeczytać w *Długo mnie u Ciebie nie było* Piotra Cielesza. Do Stwórcy podąża się nie jedną, lecz wieloma ścieżkami.

Interpretacje Wojciecha Kudyby znamionuje – co raz jeszcze należy podkreślić – godna podziwu wnikliwość i precyzja w rozszyfrowywaniu tajemnic poetyckich światów. Badacz stara się zawsze odnajdywać dla nich bogaty kontekst kulturowy w planie treści wypowiedzi poetyckiej, np. motywy szarości u Wojciecha Gawłowskiego, ciemności u Romana Bąka i Jana Polkowskiego itp. Kontekst ten pozwala z innej perspektywy spojrzeć na świadectwo poszukiwania duchowości w poezji Krzysztofa Kuczkowskiego (np. w grze z kulturą popularną) lub dostrzec w utworach Jana Polkowskiego zjawisko uniwersalizacji prawdy biografii oraz historii. Książka autora *Gorców Pana* w sposób roztropny przypomina o generacji poetów, których liryczna twórczość może być odczytywana jako głos jednego pokolenia. A nie zbiorowość rozproszonych głosów.

Abstrakt / Streszczenie polskie / Abstract / Summary in Polish:

Autor w recenzji omawia książkę Wojciecha Kudyby poświęconą generacji poetów urodzonych w latach 1950. Autor analizuje twórczość sześciu poetów (Wojciech Gawłowski, Jan Kasper, Roman Bąk, Sergiusz Sterna-Wachowiak, Piotr Cielesz, Krzysztof Kuczkowski) w perspektywie literackiej komunikacji, religijnej i metafizycznej tradycji. Książka została opublikowana w języku polskim.

Słowa-klucze / Key-words in Polish:

polska poezja religijna, polska poezja metafizyczna, polska liryka XX wieku, polska liryka XXI wieku, generacja poetycka, Wojciech Gawłowski (1953-), Jan Kasper (1952-), Roman Bąk (1958-), Sergiusz Sterna-Wachowiak (1953-), Piotr Cielesz (1958-), Krzysztof Kuczkowski (1955-), Jan Polkowski (1953-)

Title in English:

[Rev.] *Wojciech Kudyba, Generation that is present badly, Publishing of Sopot's Friends Society, Sopot 2014, pp. 159, [1].*

Abstract in English:

The author in the review discusses Wojciech Kudyba's book on Polish generation of poets who were born in the 1950s. The author analyses the poetry of six poets (Wojciech Gawłowski, Jan Kasper, Roman Bąk, Sergiusz Sterna-Wachowiak,

Piotr Cieleś, Krzysztof Kuczkowski) in the perspective of literary communication, religious and metaphysical traditions. The book has been published in Polish.

Key-words in English:

Polish religious poetry, Polish metaphysical poetry, Polish lyrics of the 20th century, Polish lyrics of the 21st century, poetry generation, Wojciech Gawłowski (1953-), Jan Kasper (1952-), Roman Bąk (1958-), Sergiusz Stema-Wachowiak (1953-), Piotr Cieleś (1958-), Krzysztof Kuczkowski (1955-), Jan Polkowski (1953-),

Bibliography / Bibliografia:

Wojciech Kudyba, *Generacja źle obecna*, Towarzystwo Przyjaciół Sopotu. Redakcja „Toposu”, Sopot 2014, ss. 159, [1], seria: Biblioteka „Toposu”. Biblioteka Krytyki, t. 105.

Information about the author / Informacja o autorze:

Information about the author in English / Informacja o autorze po angielsku:

Karol Alichnowicz (1974-), PhD in literary studies, he is a historian of literature. He graduated from Institute for the Literary Research at the Polish Academy of Sciences in Warsaw (2005), where he gained a degree of a doctor in the humanities on the basis of his dissertation devoted to “*Miejsce dla kpiarza*”. *Satyra w latach 1948-1955* [“A Place for a wit (a tease)”. Satire in the years 1948-1955]. He is the author of the book with the same title (Cracow 2006). E-mail: alichnowicz[at]op.pl

[English translation by Marek Mariusz Tytko]

Information about the Author in Polish / Informacja o Autorce po polsku:

Karol Alichnowicz (1974-), dr nauk humanistycznych w zakresie literaturoznawstwa, historyk literatury. Stopień doktora uzyskał w Instytucie Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk w Warszawie (2005) na podstawie rozprawy pt. „*Miejsce dla kpiarza*”. *Satyra w latach 1948-1955*. Autor książki pod tym samym tytułem (Kraków 2006). E-mail: alichnowicz[at]op.pl

Informace o autorovi v češtině / Information about the Author in Czech:

Karol Alichnowicz (1974-), doktor humanitních věd v oblasti literární vědy, historik literatury. Doktorát obhájil v Ústavu pro výzkum literatury Polské akademie věd (Instytut Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk) ve Varšavě v r. 2005 na základě disertační práce „*Miejsce dla kpiarza*”. *Satyra w latach 1948-1955* („Místo pro vtipálka.“ Satira v letech 1948 – 1955). Autor knihy se stejným názvem (Krakov 2006). E-mail: alichnowicz[at]op.pl

[Český překlad: Libor Martinek]

Informácie o autorovi v slovenčine / Information about the Author in Slovak:

Karol Alichnowicz (nar. 1974), PhD., doktor humanitných vied v oblasti literárnej vedy, historik literatúry. Doktorandský stupeň štúdia získal v Inštitúte literárnovedného výskumu Poľskej akadémie vied vo Varšave (2005) na základe obhajoby dizertácie „*Miejsce dla kpiarza*”. *Satyra w latach 1948-1955* [Miesto pre posmeškára. Satira v rokoch 1948 – 1955]. Je autorom publikácie s totožným názvom (Krakov, 2006). E-mail: alichnowicz[at]op.pl

[Slovenský preklad: Ivica Hajdučeková]

Информация об авторе по-русски / Справка об авторе на русском языке / Information about the author in Russian / Informacja o autorze po rosyjsku:

Кароль Алихнович (р. 1974), доктор гуманитарных наук (PhD) в сфере литературоведения, историк литературы. Степень доктора получил в Институте литературных исследований Польской Академии наук в Варшаве (2005) после защиты диссертации «*“Место для насмешника”*. Сатира в 1948-1955 годах» [“*Miejsce dla kpiarza*”. *Satyra w latach 1948-1955*]. Автор книги с таким же названием (Краков, 2006). E-mail: alichnowicz[at]op.pl

[Русский перевод: Надежда Георгиевна Колошук]

Інформація про автора / Довідка про автора українською мовою / Information about the author in Ukrainian / Informacja o autorze po ukraińsku:

Кароль Аліхнович (р. н. 1974), доктор гуманітарних наук (PhD) у царині літературознавства, історик літератури. Ступінь доктора отримав в Інституті літературних досліджень Польської Академії наук у Варшаві (2005) після захисту дисертації «*“Місце для насмішника”*. Сатира в 1948-1955 роках» [“*Miejsce dla kpiarza*”. *Satyra w latach 1948-1955*]. Автор книги з такою ж назвою (Краків, 2006). E-mail: alichnowicz[at]op.pl

[Український переклад Надія Георгіївна Колошук]

IV. Reports

(IV. Sprawozdania)

ANETA DRABEK (Katowice, Poland)

E-mail: anetadr[at]gmail.com lub aneta.drabek[at]us.edu.pl

EWA ROZKOSZ (Wrocław, Poland)

E-mail: ewa.rozkosz[at]dsw.edu.pl

Grzechy główne polskich czasopism naukowych¹

Podstawowym narzędziem stosowanym w ocenie dorobku publikacyjnego jednostek naukowych w Polsce jest **Wykaz czasopism naukowych**. Wykaz uwzględnia czasopisma posiadające Impact Factor (część A), zaindeksowane na listach ERIH (część C) oraz czasopisma nie posiadające wskaźnika Impact Factor (część B).

Umieszczenie czasopisma w części B wymaga od redakcji wysłania (za pośrednictwem systemu informatycznego) ankiety ewaluacyjnej. W procesie oceny sprawdzane jest spełnianie przez czasopisma określonych (w komunikacie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego) wymogów i kryteriów. Na tej podstawie czasopisma są kwalifikowane do umieszczenia na części B oraz otrzymują punkty (od 1 do 15).

Pod koniec 2015 roku ukaże się oczekiwany od dawna nowy Wykaz czasopism punktowanych. W ubiegłorocznym wykazie zmieniła się tylko Część A, Część B w bardzo niewielkim zakresie, a Część C pozostała bez zmian. 2 czerwca 2015 roku mogliśmy zapoznać się z nowymi kryteriami oceny, a redakcje polskich czasopism zdecydowały poddać się ocenie, wypełniając tzw. ankietę ewaluacyjną. Informacje zawarte w ankietach są ogólnie dostępne. Każdy może je przejrzeć i dowiedzieć się więcej o danym czasopiśmie, a właściwie zapoznać się z deklaracjami jego redakcji. Celem artykułu jest krytyczna analiza wypełnionych ankiet

¹ „Dzisiaj na łamach »Warsztatu badacza« gościnny wpis, w którym Aneta Drabek we współpracy z Ewą Rozkosz przygotowały katalog »przewinień« polskich czasopism naukowych – na podstawie ankiet zgłoszonych w 2015 r.” [Emanuel Kulczycki, ze wstępu do tekstu umieszczonego na portalu „Warsztat Badacza”]. Tekst przedrukowujemy w wersji poprawionej przez Autorki, za zgodą twórcy i wydawcy portalu oraz za zgodą obydwu Współautorek tekstu mającego walory edukacyjne. Źródło pierwotnej wersji tekstu - adres internetowy: http://ekulczycki.pl/warsztat_badacza/grzechy-glowne-polskich-czasopism-naukowych/ [dostęp: 15.11.2015]. [Przypis od Redakcji]. Tekst ten pozwala zrozumieć do pewnego stopnia, na czym polega proces oceny czasopism naukowych w Polsce.

Autorki (p. Aneta Drabek i p. Ewa Rozkosz) dziękują p. Magdalenie Bemke-Świtlik za wszelkie uwagi i sugestie zgłaszane przy przygotowaniu tego tekstu.

ewaluacyjnych z punktu widzenia wymogów i kryteriów oceny, jak również standardów wydawniczych.

Ankiety jako źródło dodatkowej informacji

Warto zauważyć, że stosowanie już od kilku lat nowych zasad oceny, spowodowało podniesienie poziomu wielu periodyków, uświadomienie redakcjom znaczenia udostępniania tekstów w otwartym dostępie, a także stosowania odpowiednich procedur recenzyjnych, czy zasad etycznych. I ta poprawa niesie za sobą zwiększenie liczby punktów, czyli mamy tutaj do czynienia z zachodzącym we właściwym kierunku mechanizmem, które można zawrzeć w zdaniu: robimy coraz lepsze czasopismo, w przemyślany sposób budujemy strategię jego rozwoju, a w zamian otrzymujemy więcej punktów.

Niestety, są też takie czasopisma, które – można odnieść wrażenie – istnieją tylko dla punktów, a najważniejszym kryterium wprowadzenia jakiejś zmiany jest zdobycie dodatkowych punktów. Niektóre redakcje posuwają się nawet do podawania nieprawdziwych informacji lub w bardzo dowolny sposób interpretują ministerialne wytyczne. Na podstawie danych znalezionych w ankietach, przygotowany został katalog “grzechów głównych” polskich czasopism.

Katalog grzechów głównych

1. Swobodne manipulowanie częstotliwością wydawania (w tym roku kwartalnik, w zeszłym było trochę więcej pieniędzy – więc dwumiesięcznik, a w przyszłym może rocznik; no chyba, że będzie ocena – to znowu kwartalnik).

2. Brak aktualnej strony internetowej. Pomimo uściślenia w komunikacie, że chodzi o aktualną i czynną stronę WWW, wciąż wiele adresów internetowych prowadzi w niebyt (brak strony internetowej), do wydawcy (np. uczelni), do miejsca z którego trudno wyłowić jakieś sensowne informacje lub do strony księgarni internetowej, gdzie każdy tom prezentowany jest oddzielnie jako produkt do sprzedaży tuż obok książek i trudno znaleźć podstawowe informacje o czasopiśmie. Szokująco wygląda też komunikat, że domena wygasła. Kilka miesięcy po złożeniu ankiety i nikt nie zadbał o opłacenie domeny? Strona WWW jest jednym z tańszych sposobów na reklamę – nie wykorzystać go (pomijając nawet czy ministerstwo “daje” za to punkty, czy nie) to co najmniej nierozsądne. No chyba, że celem czasopisma jest publikacja tekstów swoich stałych autorów i nie są im potrzebni ani nowi autorzy, ani czytelnicy.

3. Indeksowanie w bazie. Pomimo braku definicji indeksowania w bazie dziwi bardzo swobodny sposób podejścia do tematu. Wiele redakcji zaznaczyło bazy, w których (nawet po 4 miesiącach od złożenia ankiety) nie ma nawet jednego numeru. Samo podpisanie umowy z wydawcą bazy, czy też wymiana maili w tej

sprawie to chyba jednak za mało. Zdarzały się również przypadki, gdzie jedynym śladem indeksowania w bazie (np. w serwisie Web of Science) jest informacja w ankiecie ewaluacyjnej.

3. Punktoza. Wiele redakcji nawet nie ukrywa, że celem wydawania periodyku są punkty, więc dodatkowo chwala się spełnieniem takich kryteriów, jak zwiększenie częstotliwości (do kwartalnika), czy też np. udowadnianie, że jednak wydano te 24 artykuły w danym roku.

4. Problemy z wydawaniem. Wiele redakcji czasopism boryka się z problemami finansowymi, na czym zazwyczaj cierpi płynność wydawnicza. Brak stabilności to poważny problem i stawia pod znakiem zapytania sens wydawania takiego periodyku.

5. Problem z recenzentami. Pomimo jasnej definicji recenzenta zewnętrznego wciąż widać dość naiwne próby wytłumaczenia dlaczego redakcja odstąpiła od spełnienia tego kryterium.

6. Żebranie o punkty. (Dajcie nam punkty, to będziemy mieć lepszych autorów i teksty). A nie powinno być odwrotnie?

7. Powoływanie się na „znane” osoby, które dobrze oceniły czasopismo. Rekomendacje w stylu: wszyscy nas znają, jeden profesor z zagranicy dobrze się wyraził o naszym czasopiśmie, prenumeruje nas biblioteka zagraniczna itd. brzmią jak dość rozpaczliwa próba udowadniania każdemu, że niby punktów mało, ale jesteśmy fantastyczni. Może po prostu zaprosić takiego eksperta na łamy naszego czasopisma?

8. Myślenie życzeniowe. Co prawda na razie jest tak sobie, ale planujemy wypłynąć na szerokie, międzynarodowe wody (planujemy publikować po angielsku, zgłosić się do Web of Science, wprowadzić double-blind review itp.).

9. Anglojęzyczne tytuły czasopism. Chodzi o podawanie anglojęzycznych tytułów, które są (czasem) bardzo kiepskim tłumaczeniem polskiego tytułu i w ogóle nie funkcjonują w obiegu naukowym. Z reguły nie ma o nich mowy nawet w opisie czasopisma na stronie WWW. Wypełnienie rubryki “Tytuł w języku angielskim” nie jest obowiązkowe i powinno mieć miejsce tylko wtedy, gdy czasopismo faktycznie wykorzystuje taką wersję swej nazwy.

10. Chwalenie się czymś, co powinno być oczywistą oczywistością, np. że artykuły podlegają korekcie językowej albo że czasopismo nie zmieniło ISSN-u. Niektórzy szczególnie podkreślają fakt, że czasopismo ma ISSN. Warto wiedzieć, że ISSN może zostać nadane każdemu wydawnictwu ciągłemu (od gazetki szkolnej do poważnego czasopisma naukowego) podobnie jak PESEL nadaje się każdemu Polakowi, więc żadna to wielka “zasługa” mieć ISSN. No cóż, może być jeszcze gorzej, skoro niektórzy piszą wprost, że nie mają pieniędzy na redakcję i korektę.

11. Numery łączone może nie są najgorszym z grzechów, ale tłumaczenia dlaczego takie numery wyszły czasem wprawiają w zdumienie. Uzasadnienia redakcji:

- trudności finansowe,
- problemy formalno-prawne (np. brak zgody wydawcy na wydanie rocznika i konieczność wydania numeru łączonego w kolejnym roku),
- zebranie artykułów o podobnej tematyce w jeden numer,
- tradycja wydawania przez miesięczniki “wakacyjnych” numerów jako łączonych,
- opóźnienia spowodowane problemami z płynnością wydawniczą (niewielka liczba zgłaszanych artykułów, problemy z doбором recenzentów zewnętrznych itp.).

12. Opóźnienia (czasem dużo większe niż założone 6 miesięcy, dochodzące nawet do dwóch lat). Zdarza się, że redakcje z całą szczerością przyznają się do tego, a czasem po prostu ukrywają ten fakt, a dane podają na podstawie tekstów będących w trakcie opracowania redakcyjnego. Można też zaobserwować zwiększony „wysyp” numerów czasopism w czasie, kiedy trzeba wypełnić ankietę. W niektórych przypadkach można odnieść wrażenie, że czasopismo ukazuje się tylko w „okolicach” ankiety ewaluacyjnej.

13. Manipulacja grupą nauk. Zgłaszanie ankiety czasopisma o profilu technicznym do grupy nauk społecznych celem uzyskania wyższej liczby punktów MNiSW.

14. Polityka redakcji. Budowanie strategii rozwoju czasopisma wyłącznie na podstawie kryteriów oceny czasopism przedstawianych przez MNiSW. Można zastanawiać się, jak wyglądałby wykaz czasopism, gdyby zastosować jako kryterium wstępne warunek stosowany w ERIH Plus, czyli konieczność publikacji co najmniej 2/3 artykułów przygotowanych przez autorów pochodzących spoza instytucji, w której afiliowane jest czasopismo. Warto też poddać refleksji świadomość redakcji umieszczającej na stronie internetowej zapis typu “mamy wdrożoną procedurę ghostwriting” bez dodatkowego wyjaśnienia – czy za takim zapisem stoi pozostałość minionych kryteriów oceny, czy w istocie redakcja wdrożyła mechanizmy chroniące przed niepożądanymi praktykami związanymi z oznaczeniem autorstwa.

15. Kłopoty z tekstami w językach obcych. Celem tego kryterium nie jest publikacja “na siłę” w obcych językach, a próba zainteresowania międzynarodowego gremium wynikami badań prowadzonych w kraju lub też możliwość zapraszania ekspertów spoza Polski jako autorów w naszym periodyku. Może warto co jakiś czas sprawdzać, czy te obce teksty ktoś w ogóle czyta lub pobiera ze strony zamiast autorytatywnie stwierdzać, że od roku x będziemy publikować założoną liczbę artykułów w języku angielskim czy niemieckim? Warto też zastanowić się, jakie (merytoryczne) warunki muszą spełnić teksty polskich autorów publikowane w obcych językach, aby zainteresować odbiorców z innych krajów.

16. Książka, czasopismo, czy seria? Niby już wszyscy wiedzą, ale jednak nie wszyscy. ISBN jest identyfikatorem dla książki (monografii, wydawnictwa zwanego), a ISSN dla czasopisma (wydawnictwa ciągłego, czyli takiego którego za-

kończenie nie jest z góry zaplanowane). Jeśli dane wydawnictwo ma zarówno ISSN, jak i ISBN to jest to seria monograficzna.

Krytyczna analiza ankiet ewaluacyjnych i sposób prezentacji jej wyników nie służy “wytykaniu palcem” błędów redakcji. Naszą intencją było zwrócenie uwagi na istnienie kontrowersyjnych praktyk w polskim w czasopiśmiennictwie naukowym. Praktyki, które ujęłyśmy w “Katalogu grzechów głównych” mogą budzić niepokój, a także obniżyć zaufanie autorów i czytelników do redakcji. Sprawiają również, że zasadne jest pytanie o sens czasopism, o to czym celom one służą i czy realizują przypisaną im funkcję upowszechniania nauki.

Abstract (Summary) in Polish / Abstrakt (Streszczenie) po polsku

Wykaz czasopism punktowanych jest podstawowym narzędziem ewaluacji dorobku publikacyjnego jednostek naukowych. Składa się z trzech części: A, B i C. W roku 2015 czasopisma polskie nieposiadające wskaźnika Impact Factor oraz niezaindeksowane na listach ERIH mogły przesłać ankietę ewaluacyjną i tym samym umieścić czasopismo w części B wykazu. Ocena tych czasopism dokonywana jest częściowo w oparciu o deklaracje redakcji zamieszczone w ankiecie. Na podstawie oceny czasopismo jest kwalifikowane (lub odrzucane), a także przyznawana jest odpowiednia liczba punktów.

Celem artykułu jest krytyczna analiza ankiet ewaluacyjnych z punktu widzenia wymogów i kryteriów oceny, jak również standardów wydawniczych. Podjęto najważniejsze kwestie dotyczące interpretacji zasad oceny oraz sposobu prowadzenia czasopisma przez redakcje.

Key words in Polish / Słowa kluczowe po polsku:

Wykaz polskich czasopism, czasopisma naukowe, ocena czasopism, punktoza

Title in English / Tytuł po angielsku

The most important problems of Polish scientific journals

Key words in English / Słowa kluczowe po angielsku:

Polish Journals List, scholarly journals, journal evaluation, impactitis

Abstract (Summary) in English / Abstrakt (Streszczenie) po angielsku

Polish Journals List is the basic bibliometric tool used in the parametric evaluation of Polish scientific institutions. The list consists of three parts: A, B, C.

In 2015 Polish journals without the Impact Factor, and not indexed on the ERIH lists could send their evaluation questionnaires and could be listed in Part B of the list. The evaluation of such journals is partially based on the data provided by publishers/editors in the questionnaires. On this basis the journals were approved (or rejected) and they were assigned a relevant number of points. The purpose of this paper is to present the results of the critical analysis of the completed evaluation questionnaires from the point of view of the requirements, evaluation criteria, as well as publishing standards. The paper also discusses the most important problems of Polish scientific journals, in particular problems connected with the interpretation of law.

Bibliografia:

Aneta Drabik, Ewa Rozkosz, *Grzechy główne polskich czasopism naukowych*, [w:] Punktowanie czasopism · Warsztat badacza — 5 lis, 2015, Źródło: http://ekulczycki.pl/warsztat_badacza/grzechy-glowne-polskich-czasopism-naukowych/ [dostęp: 15.11.2015]

Informacja o autorkach:

Informacja o autorkach po angielsku / Information about the Authors in English:

Aneta Drabek, Ph. D., librarian, specialist in library science and in scientific and technical information. She studied library science at the University of Silesia in Katowice (graduated in 1977). She obtained a doctoral degree in humanities in the field of bibliography at the Philological Faculty of the University of Silesia in Katowice, in 2002 (her doctoral dissertation was entitled “Bibliometric analysis of academic periodicals in the field of social sciences”). She is a senior curator at the Library of the University of Silesia and works at the Centre of Scientific Information and Academic Library (CINiBA) in Katowice. She is a co-creator of the database “Arianta - Polish Academic and Professional Electronic Journals” <http://www.arianta.pl/> E-mail address: [aneta.drabek\[at\]us.edu.pl](mailto:aneta.drabek[at]us.edu.pl)

[English translation by Teresa Bela]

Ewa A. Rozkosz, M.A., a graduate in scientific information and library science at the University of Wrocław (her M. A. thesis : “Information Literacy : an attempt in a systematic presentation”), a doctoral student at the University of Lower Silesia (the topic of her doctoral dissertation: “Social mastering of information competency : academic practices of Polish specialists in humanities”). She is the Director of the Centre of Scientific Information at the University of Lower Silesia in Wrocław, a specialist in scientometrics, bibliometrics, informetrics and digitisation of humanities. She started the institutional repository of the University of Lower Silesia (oPUB) and is a co-author of the Polish version of Open Journal Systems, editor of the database - Directory of Open Access Journals (DOAJ), editor of the bibliographical database of the University in Polish Scholarly Bibliography. Blog: <http://edukacjainformacyjna.pl> ; e-mail address: [ewa.rozkosz\[at\]dsw.edu.pl](mailto:ewa.rozkosz[at]dsw.edu.pl)

[English translation by Teresa Bela]

Informacja o autorkach po polsku / Information about the Authors in Polish:

Aneta Drabek, dr, bibliotekoznawczyni, specjalistka bibliotekoznawstwa i informacji naukowo-technicznej. Ukończyła studia bibliotekoznawstwa w Uniwersytecie Śląskim w Katowicach (1997). Uzyskała stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie bibliologii na podstawie rozprawy pt. *Bibliometryczna analiza czasopism naukowych w dziedzinie nauk społecznych* (Uniwersytet Śląski w Katowicach; Wydział Filologiczny 2002). Kustosz dyplomowany Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, pracownica Centrum Informacji Naukowej i Biblioteki Akademickiej (CINiBA) w Katowicach. Współtwórczyni (2005) bazy danych „Arianta – Naukowe i Branżowe Polskie Czasopisma Elektroniczne” <http://www.arianta.pl/> E-mail: [aneta.drabek\[at\]us.edu.pl](mailto:aneta.drabek[at]us.edu.pl)

Ewa A. Rozkosz, mgr, absolwentka informacji naukowej i bibliotekoznawstwa na Uniwersytecie Wrocławskim (praca magisterska pt. *Information Literacy – próba systematycznego ujęcia*), doktorantka Dolnośląskiej Szkoły Wyższej (temat dysertacji: *Spoleczne uczenie się kompetencji informacyjnych. Praktyki naukowe polskich humanistów*). Dyrektorka Centrum Informacji Naukowej w Dolnośląskiej Szkole Wyższej we Wrocławiu, specjalistka w zakresie naukometrii, bibliometrii, edukacji informacyjnej oraz cyfryzacji humanistyki. Jest założycielką instytucjonalnego repozytorium Dolnośląskiej Szkoły Wyższej (oPUB), współautorką polskiej wersji Open Journal Systems, redaktorką bazy Directory of Open Access Journals (DOAJ), redaktorką bazy bibliograficznej macierzystej uczelni w Polskiej Bibliografii Naukowej. Blog: <http://edukacjainformacyjna.pl> ; E-mail: [ewa.rozkosz\[at\]dsw.edu.pl](mailto:ewa.rozkosz[at]dsw.edu.pl)

Informace o autorech v češtině / Information about the Authors in Czech / Informacja o autorkach po czesku:

Dr. Aneta Drabek, odbornice v oblasti knihovnictví, specialistka v oboru knihovnictví a vědeckotechnických informací. Vystudovala knihovnictví na Slezské univerzitě v Katovicích (Uniwersytet Śląski w Katowicach, 1997). Obhájila doktorát humanitních věd v oblasti bibliologie na základě práce *Bibliometryczna analiza czasopism naukowych w dziedzinie nauk społecznych* („Bibliometrická analýza vědeckých časopisů v oblasti společenských věd; Filologická fakulta Slezské univerzity v Katovicích, 2002). Diplomovaný kustod kabinetu Centra vědeckých informací Knihovny Slezské univerzity v Katovicích, a Akademické knihovny (CINiBA) v Katovicích. Spoluautorka informační báze „Arianta – Polské vědecké a oborové elektronické časopisy“ (Arianta – Naukowe i Branżowe Polskie Czasopisma Elektroniczne, 2005), <http://www.arianta.pl/> E-mail: [aneta.drabek\[at\]us.edu.pl](mailto:aneta.drabek[at]us.edu.pl)

[Český překlad / Translation into Czech by Libor Martinek]

Mgr. Ewa A. Rozkosz, absolventka studia vědeckých informací a knihovnictví na Vratislavské univerzitě (Uniwersytet Wrocławski), kde obhájila magisterskou práci *Information Literacy – próba systematycznego ujęcia* („Informační gramotnost – pokus o systematické uchopení), doktorandka Vyšší dolnoslezské školy (Dolnośląskiej Szkoły Wyższej), téma dizertace *Spoleczne uczenie się kompetencji informacyjnych. Praktyki naukowe polskich humanistów* („Sociální učení informačních kompetencí. Odborná praxe polských humanitních vědců“). Ředitelka Centra vědeckých informací ve Vyšší dolnoslezské škole ve Vratislavi (Centrum Informacji Naukowej w Dolnośląskiej Szkole Wyższej we Wrocławiu), specialistka v oblasti vědometrie, bibliometrie, informačního vzdělávání a digitalizace humanitních věd. Zakladatelka institucionálního repositoria v Dolnoslezské vyšší škole

(oPUB), spoluautorka polské verze Open Journal Systems, redaktorka báze Directory of Open Access Journals (DOAJ), redaktorka bibliografické báze alma mater v Polské vědecké bibliografii (Polska Bibliografia Naukowa). Blog: <http://edukacjainformacyjna.pl> E-mail: [ewa.rozkosz\[at\]dsw.edu.pl](mailto:ewa.rozkosz[at]dsw.edu.pl)

[Český překlad / Translation into czech by Libor Martinek]

Informácie o autoroch v slovenčine / Information about the Authors in Slovak / Informacja o autorkach po słowacku:

Dr. Aneta Drabek, odborníčka v oblasti knihovníctva, špecialistka v odbore knihovníctva a vedeckotechnických informácií. Vyštudovala knihovníctvo na Sliezskej univerzite v Katoviciach (Uniwersytet Śląski w Katowicach, 1997). Obhájila doktorát v humanitných vedách v oblasti bibliológie na základe práce *Bibliometryczna analiza czasopism naukowych w dziedzinie nauk społecznych* („Bibliometrická analýza vedeckých časopisov v oblasti spoločenských vied; Filologická fakulta Sliezskej univerzity v Katoviciach, 2002). Diplomovaný kustod kabinetu Centra vedeckých informácií Knižnice Sliezskej univerzity v Katoviciach, a Akademickiej knižnice (CINiBA) v Katoviciach. Spoluautorka informačnej bázy „Arianta – Poľské vedecké a odborné elektronické časopisy“ (Arianta – Naukowe i Branżowe Polskie Czasopisma Elektroniczne, 2005), <http://www.arianta.pl/>
E-mail: [aneta.drabek\[at\]us.edu.pl](mailto:aneta.drabek[at]us.edu.pl)

[Slovenský preklad: Ivica Hajdučeková]

Mgr. Ewa A. Rozkosz, absolventka štúdia vedeckých informácií a knihovníctva na Vratislavskej univerzite (Uniwersytet Wrocławski), kde obhájila magisterskú prácu *Information Literacy – próba systematycznego ujęcia* („Informačná gramotnosť – pokus o systematické uchopenie), doktorandka Vyššej dolnosliezskej školy (Dolnośląskiej Szkoły Wyższej), téma dizertácie *Spoleczne uczenie się kompetencji informacyjnych. Praktyki naukowe polskich humanistów* („Sociálne učenie informačných kompetencií. Odborná prax poľských humanitných vedcov“). Riaditeľka Centra vedeckých informácií vo Vyššej dolnosliezskej škole vo Vratislave (Centrum Informacji Naukowej w Dolnośląskiej Szkole Wyższej we Wrocławiu), špecialistka v oblasti vedometrie, bibliometrie, informačného vzdelávania a digitalizácie humanitných vied. Zakladateľka inštitucionálneho repozitória v Dolnosliezskej vyššej škole (oPUB), spoluautorka poľskej verzie Open Journal Systems, redaktorka bázy Directory of Open Access Journals (DOAJ), redaktorka bibliografickej bázy alma mater v Poľskej vedeckej bibliografii (Polska Bibliografia Naukowa). Blog: <http://edukacjainformacyjna.pl>
E-mail: [ewa.rozkosz\[at\]dsw.edu.pl](mailto:ewa.rozkosz[at]dsw.edu.pl)

[Slovenský preklad: Ivica Hajdučeková]

Информация об авторах по-русски / Information about the Authors in Russian / Informacja o autorkach po rosyjsku:

Анета Драбек, доктор, библиотековед, специалист в области библиотековедения и научно-технической информации. Закончила Шлёнский университет в Катовице (1997). Получила степень доктора гуманитарных наук в области библиотековедения после защиты диссертации «Библиометрический анализ периодических научных изданий в области общественных наук» (Шлёнский университет в Катовице, филологический факультет, 2002). Дипломированный

хранитель Библиотеки Шлёнского университета в Катовице, сотрудница Центра научной информации и Академической библиотеки (CINiBA) в Катовице. Соавтор (2005) базы данных «Арианта – Научные и отраслевые электронные польские периодические издания» – <http://www.arianta.pl/> E-mail: aneta.drabek[at]us.edu.pl

[Русский перевод: Надежда Георгиевна Колошук]

Эва А. Розкош, магистр, выпускница отделения научной информации и библиотековедения во Вроцлавском университете (магистерская работа «*Information Literacy*: попытка систематического подхода»). Докторант Дольношлёнской высшей школы во Вроцлаве (тема диссертации «Общественное обучение информационной компетенции. Научные практики польских гуманитариев»). Директор Центра научной информации в Дольношлёнской высшей школе во Вроцлаве, специалист в области наукометрии, библиометрии, информационного образования и цифрования [данных] в гуманитарных науках. Основатель репозитария в Дольношлёнской высшей школе во Вроцлаве (oPUB), соавтор польской версии Open Journal Systems, редактор базы данных Directory of Open Access Journals (DOAJ), редактор библиографической базы собственной школы в Польской научной библиографии. Блог: <http://edukacjainformacyjna.pl> ; E-mail: ewa.rozkosz[at]dsw.edu.pl

[Русский перевод: Надежда Георгиевна Колошук]

Інформація про авторів / Довідка про авторів українською мовою / Information about the Authors in Ukrainian / Informacja o autorkach po ukraińsku:

Анета Драбек, доктор, бібліотекознавець, фахівець у царині бібліотекознавства та науково-технічної інформації. Закінчила судії з бібліотекознавства у Шльонському університеті в Катовицях (1997). Отримала ступінь доктора гуманітарних наук у царині бібліотекознавства після захисту дисертації «Бібліометричний аналіз періодичних наукових видань у суспільних науках» (Шльонський університет у Катовицях, філологічний факультет, 2002). Дипломований хранитель Библиотеки Шльонського університету в Катовицях, співробітниця Центру наукової інформації та Академічної бібліотеки (CINiBA) в Катовицях. Співавторка (2005) бази даних «Аріанта – Наукові та галузеві електронні польські періодичні видання» – <http://www.arianta.pl/> E-mail: aneta.drabek[at]us.edu.pl

[Український переклад Надія Георгіївна Колошук]

Ева А. Розкош, магістр, випускниця відділу наукової інформації та бібліотекознавства у Вроцлавському університеті (магістерська праця «*Information Literacy*: спроба систематичного підходу»). Докторантка Дольношльонської вищої школи у Вроцлаві (тема дисертації «Суспільне навчання інформаційній компетенції. Наукові практики польських гуманітаріїв»). Директор Центру наукової інформації в Дольношльонській вищій школі у Вроцлаві, спеціаліст у царині наукометрії, бібліометрії, інформаційної освіти та цифрування [даних] у гуманітарних науках. Засновниця депозитарію в Дальношльонській вищій школі у Вроцлаві (oPUB), одна з авторів польської версії Open Journal Systems, редакторка бази даних Directory of Open Access Journals (DOAJ), редакторка бібліографічної бази у власній школі в Польській науковій бібліографії. Блог <http://edukacjainformacyjna.pl> ; E-mail: ewa.rozkosz[at]dsw.edu.pl

[Український переклад Надія Георгіївна Колошук]

Звесткі пра аўтараў па-беларуску / Information about the Author in Belarussian / Informacja o autorkach po bialorusku:

Анега Драбэк, кандыдат навук, бібліятэказнаўца, спецыяліст у галіне бібліятэказнаўства і навукова-тэхнічнай інфармацыі. Скончыла Сілезскі Універсітэт у Катавіцах па спецыяльнасці бібліятэказнаўства (1997). Атрымала ступень кандыдата гуманістычных навук у сферы бібліялогіі на падставе дысертацыі пад назвай “Бібліяметрычны аналіз навуковых часопісаў у галіне грамадскіх навук” [*Bibliometryczna analiza czasopism naukowych w dziedzinie nauk społecznych*] (Сілезскі Універсітэт у Катавіцах; філалагічны факультэт 2002). Дыпламаваны куратар бібліятэкі Сілезскага Універсітэта ў Катавіцах, супрацоўнік Цэнтра навуковай інфармацыі і акадэмічнай бібліятэкі (CINiBA) ў Катавіцах. Адна са стваральнікаў (2005) базы дадзеных “Арыянта – навуковыя і галіновыя польскія электронныя часопісы” [Arianta – Naukowe i Branżowe Polskie Czasopisma Elektroniczne]. <http://www.arianta.pl/> E-mail: aneta.drabek[at]us.edu.pl

[Тлумачэнне на беларускую мову: Eugeniusz Pańkow, Helena Antoniewicz]

Ева А. Розкаш, магістр, выпускніца Вроцлаўскага Універсітэта па спецыяльнасці навуковая інфармацыя і бібліятэказнаўства (магістэрская праца пад назвай “Information Literacy – спроба сістэматычнага трактавання” [*Information Literacy – próba systematycznego ujęcia*]), аспірантка Ніжнесілезскай Вышэйшай школы (тэма дысертацыі: “Грамадскае навучанне інфармацыйным кампетэнцыям. Навуковыя практыкі польскіх гуманістаў”). [*Spoleczne uczenie się kompetencji informacyjnych. Praktyki naukowe polskich humanistów*]). Дырэктар Цэнтра навуковай інфармацыі ў Ніжнесілезскай Вышэйшай школе ў Вроцлаве, спецыяліст у галіне навукаметрыі, бібліяметрыі, інфармацыйнай адукацыі, а таксама ацыфроўкі гуманістыкі. З’яўляецца заснавальнікам інстытуцыйнага архіву Ніжнесілезскай Вышэйшай школы (oPUB), сааўтар польскай версіі Open Journal Systems, рэдактар базы Directory of Open Access Journals (DOAJ), рэдактар бібліяграфічнай базы альма-матэр у Польскай Навуковай Бібліяграфіі. Blog: <http://edukacjainformacyjna.pl> E-mail: ewa.rozkosz[at]dsw.edu.pl

[Тлумачэнне на беларускую мову: Eugeniusz Pańkow, Helena Antoniewicz]

ANETA DRABEK (Katowice, Poland)

E-mail: anetadr[at]gmail.com

ARKADIUSZ MAREK PULIKOWSKI (Katowice, Poland)

E-mail: arkadiusz.pulikowski@us.edu.pl

Naukowe i branżowe polskie czasopisma elektroniczne – Religious and Sacred Poetry. An International Quarterly of Religion, Culture and Education

Metadane pochodzące z portalu Arianta [stan na 31.12.2015]: <http://www.arianta.pl>

Religious and Sacred Poetry. An International Quarterly of Religion, Culture and Education

Adres strony WWW: <http://religious-and-sacred-poetry.info/>

ISSN: [e] 2391-9418; [p] 2299-9922

Data początkowa: 2013

Data online: 2013

Wydawca/Instytucja sprawcza: Fundacja Naukowa Katolików Eschaton

Symbol UKD: 2:82-1

Częstotliwość: kwartalnik

Spisy treści: 2013/1-

Pełne teksty: 2013/1-

Branżowe: NIE

Tylko online: NIE

Wyszukiwarka: NIE

Korzysta z Open Journal Systems: NIE

Data aktualizacji: 2015-11-17

Dziedzina: religioznawstwo i teologia, filologia.

Indeksowane w:

BazHum,

CEJSH - The Central European Journal of Social Sciences and Humanities

CEEOL - Central and Eastern European Online Library

IC Journals Master List

PBN - Polska Bibliografia Naukowa

Abstract (Summary) in Polish / Abstrakt (Streszczenie) po polsku

Tekst prezentuje podstawowe metadane z portalu Arianta, gdzie znajduje się rejestr polskich naukowych i branżowych czasopism elektronicznych. Metadane dotyczą czasopisma zatytułowanego: „Religious and Sacred Poetry. An International Quarterly of Religion, Culture and Education” (stan na grudzień 2015 roku).

Key words in Polish / Słowa-klucze po polsku

czasopisma, nauka, Polska, Religious and Sacred Poetry, portal Arianta

Title in English / Tytuł po angielsku:

Scholarly and Sector Polish electronic periodicals – Religious and Sacred Poetry. An International Quarterly of Religion, Culture and Education

Abstract (Summary) in English / Abstrakt (Streszczenie) po angielsku

The text presents the basic metadata from the Arianta Internet service, where are a register of Polish scholarly and sector electronic journals (periodicals). The metadata concerns the journal entitled “Religious and Sacred Poetry. An International Quarterly of Religion, Culture and Education” (December 2015).

Key words in English / Słowa-klucze po angielsku

periodicals, science, Poland, Religious and Sacred Poetry, Arianta Internet service

Bibliography / Bibliografia:

Naukowe i branżowe polskie czasopisma elektroniczne. Aneta Drabek i Arkadiusz Pulikowski, źródło: <http://www.arianta.pl/> [dostęp: 08.12.2015].

INDEX COPERNICUS INTERNATIONAL (Warsaw, Poland)
E-mail: mailer[at]indexcopernicus.com

Wyniki ewaluacji czasopism naukowych ICI Journals Master List 2014 [Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education]

Pismo z Index Copernicus International wysłane dnia 8 grudnia 2015 r. o godzinie 1.13 PM na adres: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

Szanowna Redakcjo,

Z przyjemnością informujemy, że czasopismo Religious and Sacred Poetry : An International Quarterly of Religion, Culture and Education (ISSN 2299-9922) pozytywnie przeszło proces ewaluacji ICI Journals Master List 2014, której wynikiem jest przyznanie wskaźnika ICV (Index Copernicus Value) w wysokości 76.96 pkt. Paszport Państwa czasopisma w bazie ICI Journals Master List znajduje się TUTAJ:

<http://journals.indexcopernicus.com/Religious+and+Sacred+Poetry++An+International+Quarterly+of+Religion+Culture+and+Education,p24783607,6.html>

Pragniemy zwrócić uwagę, iż metodologia oceny czasopism naukowych autorstwa Index Copernicus przeszła w tym roku gruntowną zmianę. Na ocenę ICV (Index Copernicus Value) składają się dwa komponenty:

- jakość czasopisma naukowego, w ramach którego czasopismo może otrzymać maksymalnie 100 punktów,
- siła oddziaływania czasopisma naukowego w ramach którego złożone algorytmy wyliczają punkty w przedziale od 0 do 400 punktów.

Podczas tegorocznej ewaluacji można posłużyć się również wartością znormalizowaną wskaźnika ICV, która dla niniejszego czasopisma wynosi 7.39 pkt. Wartość znormalizowana służy do porównania wskaźnika ICV czasopisma za 2014 r. ze wskaźnikami z lat poprzednich.

Nowa metodologia oceny ICI Journals Master List dostępna jest TUTAJ: http://journals.indexcopernicus.com/page.php?page=3&id_lang=6

Zapraszamy Redakcje czasopism naukowych do zamówienia:

- logo Index Copernicus. Zamieszczenie logotypu ICI w wersji drukowanej lub elektronicznej periodyku jest potwierdzeniem indeksacji w bazie ICI Journals Master List oraz świadczy o dbałości Redakcji o procesy indeksacji i dystrybucji treści naukowych.

- ozdobny certyfikat oprawiony w ramę, potwierdza indeksację czasopisma w bazie ICI Journals Master List.

Ponadto informujemy, iż Index Copernicus jako wydawca czasopism naukowych dysponuje nowoczesnym i bardzo przyjaznym dla użytkowników narzędziem ICI Publishers Panel, które pozwala na publikowanie czasopisma on-line w wielu wersjach językowych. ICI Publisher Panel wspiera zarządzanie procesem edytorskim i wydawniczym, znacznie ułatwia nawiązywanie współpracy z recenzentami, wpływa na promocję nowych wydań, w szczególności poprzez nadawanie artykułom numerów DOI oraz automatyczny eksport treści naukowych do międzynarodowych baz indeksacyjnych. Tworzenie baz adresatów i regularne rozsyłanie newsletterów za pomocą ICI Publishers Panel istotnie może zwiększyć szansę na uzyskanie wysokiego wskaźnika cytowalności.

W przypadku dodatkowych pytań lub wątpliwości prosimy o kontakt telefoniczny z biurem Index Copernicus: +48 22 487 53 93 lub mailowy pod adresem: evaluation@indexcopernicus.com

Z poważaniem,

Zespół Index Copernicus International

<http://indexcopernicus.com>

***Aneks: Metadane na temat czasopisma „Religious and Sacred Poetry”
na stronie Index Copernicus International:***

Religious and Sacred Poetry : An International Quarterly of Religion, Culture and Education [RASP]

p-ISSN: 2299-9922

e-ISSN: 2391-9418

ICV 2014: 76.96

Ocena Znormalizowana: 7.39

Obszar: Nauki humanistyczne. Nauki społeczne

Wersja drukowana: tak

Wersja elektroniczna: tak

Brak ocen historycznych

Czasopismo jest indeksowane w: BazHum, CEEOL (Central and Eastern European Online Library), CEJSH, ERIH Plus,

Informacje podstawowe:

Tytuł główny: [English] Religious and Sacred Poetry : An International Quarterly of Religion, Culture and Education

Tytuł angielski: Religious and Sacred Poetry : An International Quarterly of Religion, Culture and Education

Skrót tytułu: RASP

p-ISSN 2299-9922

e-ISSN 2391-9418

URL: <http://religious-and-sacred-poetry.info>

Kraj: PL Polska

Afiliacja: Uniwersytet Jagielloński

Kraj afiliacji: PL Polska

Charakter czasopisma: naukowy

Częstotliwość: kwartalnik

Nakład: 40 [egzemplarzy]

Dostępność tekstów: bezpłatna

Profil naukowy:

Obszar: Nauki społeczne

Dyscypliny: Humanities

Dane kontaktowe:

Redaktor naczelny: Dr n. hum., PhD Marek Mariusz Tytko

Uniwersytet Jagielloński PL Polska

Wydawca: Fundacja Naukowa Katolików Eschaton

ul. Włoska 17/27, 30-638 Kraków Małopolskie PL Polska

Redakcja: Religious and Sacred Poetry

ul. Włoska 17/27 30-638 Kraków Małopolskie PL Polska

Opis czasopisma:

Czasopismo poświęcone poezji religijnej, literaturze, religii i kulturze chrześcijańskiej oraz edukacji chrześcijańskiej. Czasopismo jest utworzone przez naukowców z 12 krajów z Europy i Ameryki Północnej.

Abstract (Summary) in Polish / Abstrakt (Streszczenie) po polsku

Tekst prezentuje list Index Copernicus International do redakcji czasopisma „Religious and Sacred Poetry” oraz podstawowe metadane z portalu Index Copernicus International, gdzie znajduje się rejestr polskich czasopism naukowych. Metadane dotyczą czasopisma zatytułowanego: „Religious and Sacred Poetry. An International Quarterly of Religion, Culture and Education” (stan na 8 grudnia 2015 r.).

Key words in Polish / Słowa-klucze po polsku

czasopisma, nauka, Polska, Religious and Sacred Poetry, portal Index Copernicus International

Title in English / Tytuł po angielsku:

Results of evaluation the scholarly periodicals in ICI Journals Master List 2014 [Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education]

Abstract (Summary) in English / Abstrakt (Streszczenie) po angielsku

The text presents the letter by Index Copernicus to the editorial team of “Religious and Sacred Poetry” and the basic metadata from the Index Copernicus International Internet service, where are a register of Polish scholarly journals (periodicals). The metadata concerns the journal entitled “Religious and Sacred Poetry. An International Quarterly of Religion, Culture and Education” (December 8, 2015).

Key words in English / Słowa-klucze po angielsku

periodicals, science, Poland, Religious and Sacred Poetry, Index Copernicus International Internet service

Bibliography / Bibliografia:

<http://journals.indexcopernicus.com/Religious+and+Sacred+Poetry++An+International+Quarterly+of+Religion+Culture+and+Education,p24783607,6.html> [Access: 08.12.2015]

Wyniki ewaluacji czasopism naukowych ICI Journals Master List 2014 - pismo z Index Copernicus International wysłane dnia 8 grudnia 2015 r. o godzinie 1.13 PM do “Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” na adres: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl [e-mail]

MINISTERSTWO NAUKI
I SZKOLNICTWA WYŻSZEGO (Warsaw, Poland)
E-mail: sekretariat.bm[at]nauka.gov.pl

Szczegółowe wyniki oceny czasopism naukowych z „Wykazu czasopism punktowanych” z 18 grudnia 2015 r. [dane dotyczące „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education”]

Szczegółowe wyniki oceny czasopism naukowych zawierające informacje o liczbie punktów przyznanych za poszczególne parametry oceny:

I. Dane czasopisma:

1. Pozycja w wykazie “B” Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego: 1498.
2. Tytuł podany przez czasopismo w ankiecie: Religious and Sacred Poetry :
An International Quarterly of Religion, Culture and Education
3. ISSN: 2299-9922
4. EISSN: 2391-9418

II. Przyznana punktacja¹ z tytułu kryteriów, o których mowa w pkt 13 a) - k):

5. Cytowalność czasopisma – 0 pkt (BBJ 0 pkt)
6. Zagraniczna afiliacja autorów: – 1 pkt (BBJ 0 pkt)
7. Indeksacja w bazach danych: – 1 pkt (BBJ 1 pkt)
8. Liczba artykułów naukowych / rok – 1 pkt (BBJ 0 pkt)
9. Umieждународowanie recenzentów: – 0,5 pkt (BBJ 0 pkt)
10. Częstotliwość wydawania: – 0,5 pkt (BBJ 0 pkt)
11. Język publikacji: – 0,5 pkt (BBJ 0 pkt)
12. Umieждународowanie rady naukowej: – 0,5 pkt (BBJ 0,5 pkt)
13. Wersja on-line: – 1 pkt (BBJ 1 pkt)
14. Okres funkcjonowania czasopisma: – 0 pkt (BBJ 1,5 pkt)
15. POL-Index: – 1 pkt (BBJ 1 pkt)

III. Punktacja czasopisma:

16. Pp Suma punktów wyznaczona zgodnie z pkt 19: – 7 pkt (BBJ 5 pkt)

¹ Podawano punktację dla „Religious and Sacred Poetry” (RASP), czasopisma wydawanego od 2013 r. W nawiasie okrągłym dodano dla porównania punktację „Biuletynu Biblioteki Jagiellońskiej” (skrót: BBJ), istniejącego od połowy XX wieku (dodatkowa punktacja – 1,5 pkt) [dop. red.].

17. Pe Ocena czasopisma zgodnie z pkt 20) (ocena ekspercka) – 0 pkt (BBJ 2 pkt)
18. P – Ostateczna liczba punktów – 7 pkt (BBJ 7 pkt)

Źródło:

https://pbn.nauka.gov.pl/help/index.php?option=com_content&view=article&id=388&Itemid=286&lang=pl [dostęp: 3.03.2016]

Instytucje: Index Copernicus International, Ośrodek Przetwarzania Informacji, Interdyscyplinarne Centrum Modelowania Matematycznego

Abstract (Summary) in Polish / Abstrakt (Streszczenie) po polsku

Tekst prezentuje szczegółowe wyniki oceny czasopisma naukowego z „Wykazu czasopism punktowanych” z 18 grudnia 2015 r. Ukazano dane ze strony Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego dotyczące „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education”]

Key words in Polish / Słowa-kłucze po polsku

czasopisma, nauka, Polska, Religious and Sacred Poetry, portal Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, ocena czasopisma naukowego

Title in English / Tytuł po angielsku:

Special results of evaluation the scholarly periodicals in the Periodicals' Ranking List 2014. December 18, 2015 [the metadata concerns "Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education"]

Abstract (Summary) in English / Abstrakt (Streszczenie) po angielsku

The text presents the special results of evaluation the scholarly periodical from the Journals' Ranking List published December, 18, 2015. There were shown the metadata from the Internet service by the Ministry of Science and the Universities, that concerns "Religious and Sacred Poetry. An International Quarterly of Religion, Culture and Education" (December 8, 2015).

Key words in English / Słowa-kłucze po angielsku

periodicals, science, Poland, Religious and Sacred Poetry, Ministry of Science and the universities' Internet service, scholarly journal evaluation

Bibliography / Bibliografia:

<https://pbn.nauka.gov.pl/help/images/files/ListaB.pdf> [dostęp: 3.03.2016].

https://pbn.nauka.gov.pl/help/index.php?option=com_content&view=article&id=388&Itemid=286&lang=pl [dostęp: 30.3.2016].

MAREK MARIUSZ TYTKO (Cracow, Poland)

E-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

Komentarz do listu z Index Copernicus „Wyniki ewaluacji czasopism naukowych ICI Journals Master List 2014” (glossa)

Wskaźnik dla „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” był obliczony po raz pierwszy w 2015 r. za rok 2014. Ów wskaźnik wynosi na 100 punktów – ponad 76 procent (czyli bardzo wysoko w skali 100-procentowej) za jakość czasopisma. Przeliczając to ze skali procentowej na skalę 10-punktową - ilość punktów wynosi 7,6 pkt za 2014 r. Wskaźnik liczony był bezwzględnie, ale przy obliczeniu z mnożnikiem za lata ubiegłe (kiedy nie byliśmy w ogóle klasyfikowani jako czasopismo) wynosi on około 7,39 pkt w skali 10-punktowej. Ponieważ zaistnieliśmy jako „nowi” na liście Index Copernicus International Journals Master List, więc nie mamy współczynnika wpływu za lata ubiegłe (PWW = Polski Współczynnik Wpływu, IF = Impact Factor).

A to dopiero jest kwestią przyszłości, o ile jest sens poddawaniu się corocznej ewaluacji w ICI Master List. Aby nasze czasopismo miało w nadchodzących latach współczynnik wpływu, to muszą nas inni cytować (w innych czasopismach z listy „A” tzw. „listy filadelfijskiej”, listy „B” (listy krajowej) oraz Listy „C”, tj. listy czasopism z bazy ERIH). To jednak nie zależy od nas, jako redakcji. Można tylko zachęcić wielu uczonych do cytowania „Religious and Sacred Poetry” w pisanych przez nich artykułach naukowych (tekstach recenzowanych naukowo – bo tylko teksty z Peer Review są tu istotne), publikowanych w czasopismach z listy „B” Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego lub z listy „C” tegoż MNiSW (z listy ERIH-a) lub z listy „A” MNiSW (tzw. listy filadelfijskiej). Wtedy dopiero będziemy mieli (mamy nadzieję na to) PWW = polski współczynnik wpływu a następnie IF (Impact Factor).

Wtedy by nam dopiero to Ministerstwo (ściślej: komisja przezeń powołana) przyznało dodatkowe punkty. W ocenie ICI Master List w skali procentowej – można uzyskać do 400%, a w skali punktowej MNiSW - do 40 pkt, razem maksymalnie czasopismo może mieć wg MNiSW 50 pkt - to są najlepsze pisma z listy filadelfijskiej [lista filadelfijska - od 15 (20) pkt do 50 pkt.].

Póki co jesteśmy na ICI Journals Master List oraz na liście „B” punktowanych czasopism naukowych (krajowych, tj. mających siedzibę w Polsce) tworzonej

przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego. To pierwsza ocena, jaką uzyskało nasze czasopismo, za publikację 1 tekstu recenzowanego - otrzymują autorzy za 2014 rok 7,6. pkt, a za 2015 - 7,39 pkt. Według MNiSW – autorzy publikujący artykuł naukowy w naszym czasopiśmie otrzymują 7 pkt. To jest dość dobrze (w skali 15-punktowej) za publikację artykułu recenzowanego naukowo.

Autor mający np. cztery publikacje w „Religious and Sacred Poetry” - uzyskuje 28 punktów. Wg MNiSW – punktuje się pełnymi liczbami naturalnymi, bez ułamków, czyli inaczej niż Index Copernicus International Journals Master List.

Jesteśmy też na liście „Arianta” (Biblioteka Śląska, Katowice), tj. bazy danych obejmującej ok. 4100 polskich czasopism elektronicznych).

Dla formalności i uzupełnienia podaję opis katalogowy z Biblioteki Narodowej (Warszawa) dotyczący „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” (zapis oryginalny z Katalogu BN¹, warto zwrócić uwagę na Układ Katalogowy Dziesiętny tzw. UKD):

Tytuł: Religious and Sacred Poetry : an international quarterly of religion, culture and education / [ed. in chief Marek Mariusz Tytko].

Adres wydawniczy: Kraków : Fundacja Naukowa Katolików "Eschaton", 2013-.

(...)

Zasób: Y. 1: vol. 1 - 4 (Jan. / Mar. - Oct. / Dec. 2013)= vol. 1-4,

Y. 2: vol. 1-4 (Jan. / Mar. - Oct. / Dec. 2014)= vol. 5-8

(...)

Opis fizyczny: 24 cm.

Uwagi: Kwart[alnik].

Tekst, streszcz., spis treści pol., ang.

Hasło przedmiotowe: Poezja.

Czasopisma literackie polskie

Hasło dodatkowe: Tytko, Marek Mariusz (1967-). Red.

Fundacja Naukowa Katolików Eschaton.

ISSN 2299-9922

UKD 82(05).

Nr bibliografii narodowej: BWC 2014/414.

Dla porównania zapis katalogowy z Biblioteki Jagiellońskiej (BJ)². Tam nas nie tylko opisują, ale również dają odsyłacz do naszej strony internetowej „Religious and Sacred Poetry” (przełączenie działu).

1

https://alpha.bn.org.pl/search~S5*pol/?searchtype=t&searcharg=religious+and+sacred+poetry&searchscope=2&sortdropdown=-&SORT=D&extended=0&SUBMIT=Szukaj&searchlimits=&searchorigarg=religious+and+sacred+poetry [dostęp: 12.02.2016].

² Pod adresem: <https://chamo.bj.uj.edu.pl/uj/lib/item?id=chamo:1148363&theme=system> [dostęp: 12.02.2016].

Religious and Sacred Poetry : an international quarterly of religion, culture and education / ed. Marek Mariusz Tytko.

Wariant tytułu: Poezja Religijna i Sakralna : międzynarodowy kwartalnik religii, kultury i wychowania

Tytuł skrócony: Relig. Sacred Poetry

Tytuł kluczowy: Religious and Sacred Poetry

Adres wydawniczy: Kraków : Fundacja Naukowa Katolików Eschaton, 2013-.

Opis fizyczny: 24 cm.

Częstotliwość: Kwart[alnik].

Hasło dod[atkowe]. - autor: Tytko, Marek Mariusz (1967-). [Red.]

Hasło dod[atkowe]. - instytucja: Fundacja Naukowa Katolików Eschaton.

Tyt[ul]. na innym nośniku: Religious and Sacred Poetry (Online) Year 1, Vol. 1 (2013)-, ISSN 2391-9418 (xx003355097)

Uwagi: Bibliogr[afia]. przy art[ykułach].

Tekst część. pol., ang., ros., alf[abet]. część. cyrylici.

Streszcz[enie].: ang., pol.

Dostępny również w wersji elektronicznej.

Wersja elektroniczna [<http://religious-and-sacred-poetry.info/>]

Temat:

Poezja chrześcijańska – historia i krytyka – czasopisma.

Cywilizacja chrześcijańska – czasopisma.

Europa – cywilizacja – czasopisma.

Warto zwrócić uwagę na określenie tematu (katalogowanie przedmiotowe) w Bibliotece Jagiellońskiej, którego nie ma w katalogu Biblioteki Narodowej:

- 1) Poezja chrześcijańska – historia i krytyka – czasopisma.
- 2) Cywilizacja chrześcijańska – czasopisma.
- 3) Europa – cywilizacja – czasopisma.

Jesteśmy zatem (jako „Religious and Sacred Poetry”) postrzegani przez katalogerów z Biblioteki Jagiellońskiej jako czasopismo zajmujące się: 1) poezją chrześcijańską w aspekcie historycznym i krytycznym (krytyką [literacką]), 2) cywilizacją chrześcijańską oraz 3) cywilizacją w Europie.

Abstract (Summary) in Polish / Abstrakt (Streszczenie) po polsku

Tekst prezentuje komentarz do wyników oceny czasopisma naukowego „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” dokonanych przez ICI Journals Master List z 8 grudnia 2015 r. Ukazano także dane ze strony Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Biblioteki Jagiellońskiej i Biblioteki Narodowej o tym czasopiśmie.

Key words in Polish / Słowa-klucze po polsku

czasopisma, nauka, Polska, Religious and Sacred Poetry, portal Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, ocena czasopisma naukowego, Index Copernicus International Journals Master List, Biblioteka Jagiellońska, Biblioteka Narodowa,

Title in English / Tytuł po angielsku:

Commentary to the letter by Index Copernicus „Results of evaluation of scholarly periodicals ICI Journals Master List 2014 (glossa)

Abstract (Summary) in English / Abstrakt (Streszczenie) po angielsku

The text presents the commentary to the results of evaluation the scholarly periodical “Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” published by ICI Journals Master List (December 8, 2015. There have shown also the metadata from the Internet service by the Ministry of Science and the Universities, the Jagiellonian Library, the national Library on this journal.

Key words in English / Słowa-kucze po angielsku:

periodicals, science, Poland, Religious and Sacred Poetry, Ministry of Science and the Universities’ Internet service, scholarly journal evaluation, Index Copernicus International Journals Master List, Jagiellonian Library, National Library,

Bibliography / Bibliografia:

<https://pbn.nauka.gov.pl/help/images/files/ListaB.pdf> [dostęp: 03.03.2016].

https://pbn.nauka.gov.pl/help/index.php?option=com_content&view=article&id=388&Itemid=286&lang=pl [dostęp: 3.03.2016]

<http://journals.indexcopernicus.com/Religious+and+Sacred+Poetry++An+International+Quarterly+of+Religion+Culture+and+Education,p24783607,6.html> [Access: 08.12.2015]

<https://chamo.bj.uj.edu.pl/uj/lib/item?id=chamo:1148363&theme=system> [dostęp: 12.02.2016]

https://alpha.bn.org.pl/search~S5*pol/?searchtype=t&searcharg=religious+and+sacred+poetry&searchscope=2&sortdropdown=-&SORT=D&extended=0&SUBMIT=Szukaj&searchlimits=&searchorigarg=treligious+and+sacred+poetry [dostęp: 12.02.2016].

Wyniki ewaluacji czasopism naukowych ICI Journals Master List 2014 - pismo z Index Copernicus International wysłane dnia 8 grudnia 2015 r. o godzinie 1.13 PM do “Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education” na adres: [marek.mariusz.tytko\[at\]uj.edu.pl](mailto:marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl)

MAREK MARIUSZ TYTKO (Cracow, Poland)

E-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

Uwagi historyczne (glossa) o zasadach ewaluacyjnych dla czasopism naukowych w Polsce

Część I. Wstęp.

Ponieważ polskie Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego uregulowało urzędowo sferę czasopism naukowych, stanowiąc zasady tzw. parametryzacji tych czasopism, przyznając przy tym punkty za spełnienie określonych kryteriów, zatem czasopisma naukowe, w tym społeczne i humanistyczne, wydawane w Rzeczypospolitej Polskiej przystosowały się do tej sytuacji w mniejszym lub większym stopniu. Również nasze czasopismo „Religious i Sacred Poetry : An International Quarterly of Religion, Culture and Education” musiało się przystosować do narzucanych ministerialnie wymogów urzędowych, warunków zewnętrznych, aby w ogóle móc funkcjonować w przestrzeni publicznej i być zauważonym. Celem istnienia każdego czasopisma naukowego nie jest uzyskanie jak najwyższej ilości punktów, lecz przedstawianie wyników badań na jak najwyższym poziomie formalnym i rzeczowym. Inną sprawą jest, że ten poziom formalnie i rzeczowo jest (powinien) być oceniany, aby zapewnić wysokie standardy wydawnicze i naukowe (Peer Review).

Celem niniejszego tekstu jest zebranie uwag praktycznych i próba uogólnienia kwestii związanych z ewaluacją czasopism naukowych (zwłaszcza z zakresu nauk humanistycznych i społecznych, które reprezentuje nasz periodyk). Przy tworzeniu posługiwano się metodą historiograficzną analizy dokumentu oraz stosowano obserwację uczestniczącą (jako podmiot w ewaluacji). Autor niniejszej glossy świadom był pierwszej tak obszernej dyskusji na temat parametryzacji czasopism w Polsce, jaka miała miejsce w 2011 r. na łamach „Kultury i Edukacji”¹.

¹ „Kultura i Edukacja. Kwartalnik”, r. 2011, nr 2 zamieściła szereg cennych tekstów na temat parametryzacji, m.in. Borowicz Ryszard, *Od redakcji: Autor w humanistyce – kwestia nie tylko wyrafinowanej parametryzacji*, „Kultura i Edukacja. Kwartalnik”, r. 2011, nr 2, s. 155-157; Antonowicz Dominik, *Doświadczenia ewaluacji badań naukowych w Wielkiej Brytanii w kontekście funkcjonowania Research Assessment Exercise 2008*, „Kultura i Edukacja. Kwartalnik”, r. 2011, nr 2, s. 158-172; Brzeziński Jerzy, *Kontrowersje wokół oceny jednostek naukowych z obszaru nauk społecznych*, „Kultura i Eduka-

W niniejszym, w pewnym sensie już historycznym opracowaniu autorskim podano wskazówki-zasady, które powinno się przyjąć, moim zdaniem, dla czasopisma naukowego, aby uzyskać (docelowo) jak najwyższą punktację przy corocznej ewaluacji ministerialnej czasopism naukowych. Kryteria punktacji faktycznej są umieszczone na stronie [www. Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego](http://www.MinisterstwaNaukiiSzkolnictwaWyższego.gov.pl). Regulował je (w momencie tworzenia się naszego kwartalnika) *Komunikat z dnia 14 września 2012 r. w sprawie kryteriów i trybu oceny czasopism naukowych* (kryteria obowiązujące w 2012 r.)² oraz późniejsze rozporządzenia (aktualnie obowiązujące zarządzenie Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 2 grudnia 2015 r. – przedrukowujemy poniżej jako osobny tekst). Nasze czasopismo oczywiście te wymogi ministerialne (także uprzednio obowiązujące) zawsze uwzględniało (od momentu powstania dnia 3 maja 2012 r.), nie zaniedbując w procesie redakcyjnym i wydawniczym formalnej i materialnej (rzeczowej) warstwy czasopisma.

Informacje dotyczące oceny czasopism naukowych, były udostępniane pod adresem MNiSW³. Tam, na stronie ministerialnej należy na bieżąco śledzić zmiany (nowych kryteriów, które będą podawane sukcesywnie w kolejnych latach).

Uwaga: podana niżej punktacja na podstawie tabelki MNiSW dotyczy roku 2012. W nowych komunikatach, które wydawało i będzie zapewne nadal co jakiś czas wydawać MNiSW – kryteria i punktacja ulegały i będą ulegać zmianie. To trzeba monitorować na bieżąco.

Prof. dr hab. Jerzy Wilkin, ekonomista, osoba odpowiedzialna z upoważnienia MNiSW za ewaluację polskich periodyków naukowych, w swoim artykule pt. *Ocena parametryczna czasopism naukowych w Polsce – podstawy metodologiczne, znaczenie i perspektywy*⁴ (2013) omówił generalnie podstawy metodologiczne i zasady procesu parametrycznej ewaluacji czasopism naukowych w Polsce. Tam można było szukać wyjaśnień – kompetentnego komentarza kwestii metodologiczno-parametrycznych dla czasopism naukowych. Według prof. J. Wilkina (2013), dla każdego czasopisma naukowego chodzi m.in. o „wyliczenie tzw. Pol-

cja. Kwartalnik”, r. 2011, nr 2, s. 173-188; Dahlig-Turek Ewa, *ESF, ERIH, JCR... czyli o ewaluacji humanistyki*, „Kultura i Edukacja. Kwartalnik”, r. 2011, nr 2, s. 189-203; Sojak Radosław, *Humanistyka w czasach parametryzacji*, „Kultura i Edukacja. Kwartalnik”, r. 2011, nr 2, s. 204-209, Śliwerski Bogusław, *Pedagog jako autor w humanistyce*, „Kultura i Edukacja. Kwartalnik”, r. 2011, nr 2, s. 225-248.

² Vide strona internetowa Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego (wg stanu na 31.01.2012): http://www.bip.nauka.gov.pl/_gAllery/20/10/20102/20120914_komunikat_ocena_czasopism.pdf [dostęp: 31.01.2013].

³ <http://www.nauka.gov.pl/finansowanie/finansowanie-nauki/dzialalnosc-statutowa/ocena-jednostek-naukowych/lista-czasopism-punktowanych/>. [dostęp: 31.01.2013].

⁴ Jerzy Wilkin, *Ocena parametryczna czasopism naukowych w Polsce – podstawy metodologiczne, znaczenie i perspektywy*, „PAUza Akademicka”, r. : 2013, nr 194, z dnia 17 I 2013 r., s. 1-3.

skiego Współczynnika Wpływu (PWW), który będzie ważnym uzupełnieniem Impact Factor, ustalanego przez »Journal Citation Reports«⁵. Ta parametryzacja z użyciem Polskiego Współczynnika Wpływu (PWW) ma zafunkcjonować w 2017 r., przy czym już obecnie czasopisma naukowe pracują nań.

Poniżej zamieszczono także moje własne opracowanie, uwagi szczegółowe, które formułuję na podstawie pytań w ankietach ewaluacyjnych czasopism MNiSW w generatorze ankiet z 2011/2012 r. Pytania-kryteria dostępne były tylko i wyłącznie dla uprawnionych osób rejestrujących czasopismo w 2011/2012 r., tj. tworzących rekord czasopisma w bazie MNiSW do dnia 10.02.2012 r. do północy. Niżej podpisany podówczas zarejestrował 11 czasopism w tej bazie jako uprawniony autor artykułów i odpisał 'ręcznie' ww. pytania przy procedurze rejestracji, obecnie – pytania te są już oczywiście niedostępne. Pytania te w pewnej mierze powtarzały się w następnych latach (2013), także i w roku obecnym (2015) w pewnym zakresie. Nie wiadomo, jakie pytania będą w kolejnych ankietach, w latach przyszłych, zapewne należy je sobie odpisać 'ręcznie' przy rejestracji przy kolejnej ewaluacji ministerialnej, aby mieć porównanie. O ile MNiSW ich nie poda wprost w rozporządzeniu *post factum*. Można by z czasem porównać owe pytania i przykładowe do czasopism kryteria (co dwa lata w Polsce).

Na podstawie odpowiedzi na te pytania – MNiSW dokonało ewaluacji czasopism naukowych i ogłosiło publicznie listy: 'A', 'B', 'C' i 'Z' w dniu 17 IX 2012 r. W komunikacie MNiSW z 17 IX 2012 r. w sprawie ogłoszenia listy czasopism są tylko zestawy tytułów oraz ilości przyznanych punktów. Przy opracowywaniu niniejszego tekstu autor korzystał także z wiedzy zaczerpniętej z indywidualnej korespondencji z Ministerstwem Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach konsultacji w sprawie dookreślenia zasad ewaluacji czasopism. Korespondencję tę autor prowadził mailowo w okresie 2010-2012 r. Autor dodatkowo korzystał także z ogólnej wiedzy ewaluacyjnej nabytej podczas konferencji metodologicznej w Toruniu w dniu 26 VI 2012 r. zorganizowanej przez Komitet Nauk Pedagogicznych PAN (m.in. dyskusja na temat rozumienia zasad punktacji wydawnictw naukowych i ich ewaluacji). Pomocną była także lektura kwartalnika „Kultura i Edukacja” nr 2 z 2011 r., poświęconego w dużej części zasadom ewaluacji dorobku naukowego, w tym m.in. ewaluacji czasopism. Autor korzystał także z własnych doświadczeń edytorskich w zakresie dotyczących edycji czasopism naukowych.

Część II. Tabela parametryczna wag kryteriów czasopism naukowych (autorstwa MNiSW)

Na stronie www MNiSW podano ogólne kryteria (np. tzw. obszerne wskazówki i zalecenia tzw. „dobre praktyki”), z którymi należy się zapoznać osobno.

⁵ Ibidem, s. 3.

Odrębnie istnieją ogólne zasady ścisłego przyporządkowania punktacji do poszczególnego kryterium. W jednym z załączników do komunikatu MNiSW, który jest w postaci tabelki dostępny tylko do wydruku m.in. na stronie (można było tam wejść na [www](http://neo.amu.edu.pl/ifrom/images/dokumenty/zalaczniki.pdf) i wydrukować to sobie na papierze), adres przykładowy:

<http://neo.amu.edu.pl/ifrom/images/dokumenty/zalaczniki.pdf> [dostęp 31.01.2013]

Nie dało się tej tabelki skopiować, dlatego trzeba było ją sobie wydrukować i zobaczyć. Poniżej podaję tekst (treść), ale bez ram tabeli. Uwaga: określenie 'Liczba $P = 1$ ' w tabeli oznacza, że za spełnienie tego kryterium należy się 1 punkt w procesie oceny czasopism.

Tabelka pokazuje tzw. „wagi”, czyli obrazowo rzecz ujmując, „ważność” danego kryterium oceny (procentowy udział danego kryterium w ogólnej ocenie czasopisma). Jeśli waga jednego kryterium np. wynosi 0,3 a innego 0,1 to oznacza, że kryterium z wagą 0,3 jest trzy razy ważniejsze, niż kryterium z wagą 0,1. Suma wag musi być zawsze 1,0, tj. innymi słowy: 100%. W tabeli należy zawsze brać pod uwagę wagę dla odpowiedniego rodzaju nauk (grup dyscyplin naukowych).

Trzy liczby oznaczają kolejno wagi: 1. dla nauk ścisłych [przyrodniczych, medycznych, technicznych], 2. dla nauk humanistycznych i 3. dla nauk społecznych. Np. historiografia (historia), filologia, teologia, to nauki humanistyczne, a socjologia, pedagogika – społeczne.

ZAŁĄCZNIK NR 1. Parametr oceny P. Kryterium Wagi z zakresu nauk ścisłych, przyrodniczych, medycznych i technicznych. Wagi z zakresu nauk humanistycznych Wagi z zakresu nauk społecznych

[KRYTERIUM 0 – dotyczy w praktyce czasopism z list ERIH-a lub tzw. listy filadelfijskiej – Thomson Reuters]

P ustala wybrana biblioteka akademicka INDEKS CYTOWAŃ (predicted impact factor) PIF lub ERIH 0,35 0,10* 0,25

*dla nauk humanistycznych zamiast PIF oceniane jest indeksowanie czasopisma w Arts&Humanities Citation Index.

[KRYTERIUM 1]

$P = 1$, jeżeli procentowa liczba autorów z afiliacją zagraniczną w stosunku do całkowitej liczby autorów za ostatnie dwa lata $> 25\%$

Zagraniczna afiliacja autorów publikacji naukowych 0,05 0,20* 0,07 [tzw. WAGI – średnia liczba oznacza wagę kryterium dla czasopisma humanistycznego – dop. M.M.T.]

*dla nauk humanistycznych $P=1$, jeżeli procentowa liczba autorów z afiliacją zagraniczną wynosi 15%.

[KRYTERIUM 2]

Liczba P = 1, jeżeli liczba baz indeksacyjnych, w których czasopismo jest indeksowane >1

Indeksacja w bazach danych 0,10 0,05 0,15 [tzw. WAGI – środkowa liczba oznacza wagę kryterium dla czasopisma humanistycznego – dop. M.M.T.]

[KRYTERIUM 3]

Liczba P=1, jeżeli średnia liczba publikacji naukowych za ostatnie dwa lata >24

Liczba prac naukowych publikowanych/rok 0,10 0,15 0,10 [tzw. WAGI – środkowa liczba oznacza wagę kryterium dla czasopisma humanistycznego – dop. M.M.T.]

[KRYTERIUM 4]

Liczba P=1, jeżeli procentowa liczba recenzentów międzynarodowych w stosunku do całkowitej liczby recenzentów w ciągu ostatnich dwóch lat >50%

Umieźdzynarodowienie recenzentów 0,10 0,10* 0,10 [tzw. WAGI – środkowa liczba oznacza wagę kryterium dla czasopisma humanistycznego – dop. M.M.T.]

Na dzień złożenia aplikacji.

Dla nauk humanistycznych P=1, jeżeli procentowa liczba recenzentów z afiliacją zagraniczną wynosi >25%

[KRYTERIUM 5]

Liczba P=1, jeżeli czasopismo wydawane regularnie co kwartał lub częściej.

Częstotliwość wydawania 0,04 0,10 0,05 [tzw. WAGI – środkowa liczba oznacza wagę kryterium dla czasopisma humanistycznego – dop. M.M.T.]

[Kryterium 6]

Liczba P=1, jeżeli publikacje są w języku angielskim lub innym języku kongresowym

Język publikacji 0,10 0,05* 0,15 [tzw. WAGI – środkowa liczba oznacza wagę kryterium dla czasopisma humanistycznego – dop. M.M.T.]

*dla nauk humanistycznych P=1, jeżeli procent prac w pełnej wersji opublikowanych w ostatnich 2 latach w języku angielskim lub innym kongresowym $\geq 20\%$

[KRYTERIUM 7]

Liczba P=1, jeżeli liczba członków zagranicznych rady naukowej jest większa, niż połowa całkowitej liczby członków tej rady. Umieźdzynarodowienie rady naukowej

0,05 0,10* 0,05 [tzw. WAGI – środkowa liczba oznacza wagę kryterium dla czasopisma humanistycznego – dop. M.M.T.] na czas składania aplikacji.
*dla nauk humanistycznych P=1, jeżeli procentowa liczba członków rady naukowej z afiliacją zagraniczną wynosi >25%

[KRYTERIUM 8]

Liczba P=1, jeżeli dostępność pełnej wersji artykułów naukowych w wersji on-line
Wersje on-line 0,05 0,10 0,02 [tzw. WAGI – środkowa liczba oznacza wagę kryterium dla czasopisma humanistycznego – dop. M.M.T.]

[KRYTERIUM 9]

Liczba P=1, jeżeli teksty publikacji są weryfikowane przez osobę, dla której język publikacji jest językiem ojczystym (z wyłączeniem polskiego) [np. dla angielskiego chodzi o tzw. English native speaker – dop. M.M.T.]

Redaktorzy językowi 0,02 0,05 0,02 [tzw. WAGI – środkowa liczba oznacza wagę kryterium dla czasopisma humanistycznego – dop. M.M.T.]

[REDAKTORZY językowi dla języków obcych – dop. M.M.T.:] Wymienieni z imienia i nazwiska.

[KRYTERIUM 10]

Liczba P=1, jeżeli na rzecz redakcji działa redaktor statystyczny.

Redaktor statystyczny 0,02 0,00 0,02 [tzw. WAGI – środkowa liczba oznacza wagę kryterium dla czasopisma humanistycznego – dop. M.M.T.]

[Redaktorzy statystyczni, niezbędni są więc np. dla pedagogiki czy socjologii, ale nie dla historii czy literaturoznawstwa lub językoznawstwa? – dop. M.M.T.]. Wymienieni z imienia i nazwiska [redaktorzy statystyczni].

[KRYTERIUM 11]

Liczba P=1, jeżeli na rzecz redakcji działają redaktorzy tematyczni.

Redaktorzy tematyczni 0,02 0,00 0,02 [tzw. WAGI – środkowa liczba oznacza wagę kryterium dla czasopisma humanistycznego – dop. M.M.T.]

[Redaktorzy tematyczni są niezbędni np. dla pedagogiki czy socjologii, ale także dla historii czy filologii itd. – dop. M.M.T.]. Wymienieni z imienia i nazwiska [redaktorzy tematyczni].

SUMA KONTROLNA 1,00 1,00 1,00

Przytoczone kryteria oceny czasopism naukowych z zakresu nauk humanistycznych i społecznych oraz zakresu nauk ścisłych przyrodniczych, medycznych i technicznych mogą ulec zmianie przy kolejnej ewaluacji czasopism, dlatego mają tylko charakter orientacyjny, na zasadzie oceny ex post. Powyższe kryteria niekoniecznie w przyszłości będą takie same, wyznaczają tylko ogólny kierunek oceny – jak wynikało ze strony MNiSW.

Część III. Uwagi do kryteriów.

W niniejszej części przekazano uwagi autora do wspomnianych kryteriów MNiSW oraz do kryteriów ogłoszonych przez MNiSW na przełomie 2011/2012 r., które potem zmodyfikowano zapewne z uwagi na protesty środowiska naukowego i dyskusję.

I. Tytuł, deklarowany i faktyczna pierwotność wersji i strona www. czasopisma:

1. Tytuł czasopisma w języku angielskim – 1 pkt.

Np. “The Sowiniec. A Half Year Journal. The Center [Centre] for Research and Documentation of the Polish Struggle for the Independence”, “The Jagiellonian Library Bulletin” etc. [tytuły do weryfikacji przez English native speaker’a].

2. Pierwotna wersja – elektroniczna – należy podać adres strony www. Wtórna wersja – papierowa. – 1 pkt. [Kiedyś było: zamiennie, alternatywnie: 1 pkt – otrzymuje się za pierwotną wersję papierową, ale tylko przy częstotliwości co najmniej kwartalnej – tj. np. kwartalnik, dwumiesięcznik, miesięcznik, dwutygodnik, potem stało się to osobnym kryterium częstotliwości].

3. Czasopisma ma swoją stronę internetową (serwis www w osobnej domenie). Na stronie są podane wszelkie wymagane informacje o czasopiśmie.

4. W tym m. in. powinny być następujące podstrony:

a) Wykazy imion i nazwisk członków międzynarodowej rady naukowej (kraj, miasto, afiliacja – uczelnia, stopień lub tytuł naukowy, plus ewentualnie jednostka uczelniana), należy podać co najmniej adres mailowy do sekretarza rady naukowej i adres mailowy przewodniczącego rady naukowej.

b) Wykazy imion i nazwisk redaktorów (stopień lub tytuł naukowy, dyscyplina naukowa lub reprezentowane pole badawcze danej dyscypliny, afiliacja j. w., adres e-mail osobno dla wszystkich redaktorów. Adresy e-mailowe osobne (personalizowane) do korespondencji – potrzebne są do kontaktu dla autorów.

c) Wykazy wszystkich recenzentów – imię, nazwisk, tytuł lub stopień naukowy, kraj, miasto, afiliacja – nazwa uczelni. Ten wykaz powstaje post factum, powinien być umieszczany na koniec każdego roku – tj. przynajmniej 1 raz w roku, ale może być to uzupełniane – przy każdym numerze na bieżąco.

- d) Informacja o profilu czasopisma – jakie dyscypliny naukowe reprezentuje na swoich łamach – cele, zadania etc.
- d) Instrukcje (formalne, techniczne) przygotowania tekstów przez autorów. Tu należało podać zasady wraz z przykładami konkretnymi zapisów na wzór. Zasady bibliograficzne wg przyjętych norm – np. schematy dla przypisów, schematy dla bibliografii (dla różnych typów wydawnictw: artykuł, rozdział w książce, książka zbiorowa, książka monograficzna, recenzja z książki etc.).
- e) Formularze (tabelki) recenzyjne z kryteriami oceny artykułów i punktacją np. od 1 do 5, osobno dla każdego kryterium – do zaznaczania „iksem” (albo „plusem”) w odpowiednim miejscu.
- f) Fragmenty recenzji każdego artykułu (konkluzje recenzenckie – uzasadnienia, argumenty przemawiające „za” drukiem danego tekstu (nie: całe recenzje!).
- g) Na stronie powinny być umieszczone pełne dane kontaktowe do redakcji (adres fizyczny, telefon, e-mail, w tym np. dane sekretarza redakcji etc.).
- h) Pełna nazwa wydawcy. Na stronie powinny być umieszczone pełne dane kontaktowe do wydawcy (adres fizyczny, telefon, e-mail).
- i) Ewentualne osobna pełna nazwa dystrybutora czasopisma w formie papierowej czy elektronicznej (kolportaż, prenumerata-subskrypcja etc.), jeśli dane te są różne od wydawcy. W tym przypadku na stronie powinny być umieszczone pełne dane kontaktowe do kolportera (adres fizyczny, telefon, e-mail).
- j) kolejne numery czasopisma do ściągnięcia (pdf lub DJV) bieżące lub archiwalne – jeśli czasopismo ma zadeklarowaną wersję elektroniczną jako pierwotną. Przy licencji Open Access – dostęp bezpłatny (tu: może być link np. do JBC – Jagiellońskiej Biblioteki Cyfrowej lub innej tego typu). MNiSW nie określiło wtedy (2011/2012) wprost (nie znalazłem nigdzie tego), czy dostęp on-line musi być bezpłatny [Open Access] czy płatny – tu była luka w kryteriach MNiSW.
- j) wzory oświadczeń antyplagiatowych i dotyczących tzw. autorskich praw majątkowych - dla autorów do pobrania etc.
- k) Informacja o punktacji. Ilość punktów za publikację artykułu – podstawa ewaluacji – na jakiej podstawie można napisać, że czasopismo ma określoną ilość punktów (należało podać odpowiedni komunikat MNiSW w tej sprawie, nr komunikatu, z jakiego dnia, wskazać adres strony www, gdzie to jest napisane).
- l) Imię i nazwisko oraz e-mail do administratora strony www powinien być podany także, aby każdy użytkownik internetu mógł mu zgłosić np. usterki techniczne strony www, czy tym podobne.
- ł) inne podstrony – wg uznania (np. historia czasopisma, aktualności itd.).
- m) język strony www; strona serwisu czasopisma polskiego powinna być prowadzona w języku polskim oraz jeśli czasopismo publikuje teksty w języku angielskim - obowiązkowo powinien być serwis internetowy co najmniej w języku angielskim, ewentualnie także ponadto w innych językach np. kongresowych, jeśli

teksty w tych językach są przyjmowane do publikacji (rosyjski, niemiecki, francuski, hiszpański, włoski etc.).

Dobry wzór polskiej strony www czasopisma naukowego: „Kultura i Wychowanie”, „Kultura i Edukacja”, „Pedagogika Katolicka” etc. Na stronach tych czasopism można sobie zobaczyć wzory oświadczeń autorskich, tabelki recenzyjnych, różnych opisów etc.

II. Międzynarodowa rada naukowa (The International Scientific Board):

1. Rada naukowa - najlepiej międzynarodowa – 1 pkt.
2. Międzynarodowa Rada Naukowa – ponad 50% naukowców (samodzielnych pracowników naukowych zza granicy, mających stopień docenta lub dr hab. lub tytuł prof., dla krajów anglosaskich – dr, tj. np. PhD) – czyli przy np. w sumie 9 członkach – 5 z zagranicy, 4 z Polski, a np. przy 7 członkach rady w sumie – 4 spoza Polski; w tym konieczne jest powołanie przewodniczącego międzynarodowej rady naukowej, reprezentującego tę radę. Odpowiednio: przy trzech członkach międzynarodowej rady naukowej – dwóch jej członków powinno być z zagranicy (stała afiliacja ‘uczelniana’ poza Polską; mogą to być Polacy, chodzi o afiliację zagraniczną, a nie o narodowość czy obywatelstwo).
3. Redaktor naczelny i przewodniczący międzynarodowej rady naukowej – najlepiej, żeby to były 2 różne osoby, ale nie jest to obligatoryjne. Można te dwie funkcje łączyć.
4. Afiliacja członków międzynarodowej rady naukowej – najlepiej rozproszona, z różnych uczelni, z różnych krajów, a nie z jednej uczelni z jednego kraju.
5. Określenie kompetencji międzynarodowej rady naukowej, np. do kompetencji rady należy: wyznaczenie recenzentów naukowych, doradztwo naukowe w sprawach dot. czasopisma (zalecane wskazanie kompetencji rady na stronie www – można wzorować się na zaleceniach Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego dostępnych na jego stronach internetowych w zakładce pt. „Dobre praktyki”).
6. Międzynarodowa rada naukowa jest tylko organem opiniodawczym, pomocniczym, choć można jej dodać także inne kompetencje, np. wyznaczanie kierunku rozwoju czasopisma etc., wg uznania.
7. Członkowie międzynarodowej rady naukowej mogą być jednocześnie redaktorami czasopisma (członkami zespołu redakcyjnego), np. redaktorami tematycznymi, redaktorami językowymi etc., to się nie wyklucza wg przepisów MNiSW).
8. Redaktor naczelny ze stopniem lub tytułem naukowym może być jednocześnie członkiem międzynarodowej rady naukowej, to się nie wyklucza.

III. Zespół redakcyjny (the editorial team)

1. Redaktor naczelny – najlepiej osoba ze stopniem naukowym (dr, dr hab. doc.) lub tytułem naukowym (prof.) w danej dziedzinie reprezentowanej przez czasopismo.
2. Redaktor naczelny powinien mieć afiliację w instytucji naukowej (pierwsze zatrudnienie w danej uczelni) w Polsce. Tu się liczy szczególnie afiliacja redaktorów naczelnych czasopism punktowanych od ośmiu punktów wzwyż – to ważne do rankingu uczelni (uczelnia zbiera punkty za takich redaktorów naczelnych, będących jej pracownikami na pierwszym etapie, jeśli prowadzą czasopismo punktowane na co najmniej 8 pkt lub więcej).
3. Redaktor naczelny NIE może być (zakaz) jednocześnie redaktorem tematycznym, ani językowym, ani statystycznym, ani tzw. redaktorem-native speakerem, ani jakimkolwiek innym redaktorem (np. bibliograficznym, jeśli takowy jest powołany). Rozdział funkcji w redakcji powinien być ściśle przestrzegany. Redaktor naczelny spełnia funkcję koordynacyjną, organizacyjną, czuwa nad obiegiem tekstów w redakcji i pomiędzy redakcją a recenzentami zewnętrznymi etc., czuwa nad całością. Redaktor naczelny nie może dawać tzw. wewnętrznych rekomendacji dla tekstów (nie pisze wewnętrznych rekomendacji dla przyjęcia lub odrzucenia tekstów do publikacji – rekomendacje piszą wyłącznie redaktorzy tematyczni dla redaktora naczelnego).
4. Redakcja (zespół redakcyjny – editorial team) składa się z poszczególnych rodzajów redaktorów (editors) według kompetencji.
5. English native speaker w składzie redakcji (nie musi mieć stopnia ani tytułu naukowego – może być magister, a nawet bez tego tytułu zawodowego [brak ministerialnego wymogu posiadania wykształcenia] – chodzi o czytanie tekstu w danym języku ze zrozumieniem) – jeśli teksty mają być drukowane w języku angielskim – English native speaker to: Amerykanin, Brytyjczyk, Australijczyk, Nowozelandczyk, Kanadyjczyk, tj. rodzimy mówca języka angielskiego, rodzimy użytkownik angielszczyzny (analogicznie – native speakerzy w innych językach np. kongresowych, jeśli mają być publikowane (a więc sprawdzane językowo w redakcji przed publikacją) teksty w tych językach. Np. Hiszpan (lub hiszpańskojęzyczny Latynos etc.), Francuz (lub frankofoński Kanadyjczyk etc.), Niemiec (lub niemieckojęzyczny Szwajcar czy Austriak etc.), Rosjanin (lub rosyjskojęzyczny Ukrainiec czy rosyjskojęzyczny Białorusin etc.).
6. W składzie redakcji powinien być redaktor językowy np. języka polskiego (co najmniej magister filologii polskiej, lepiej: doktor filologii polskiej, najlepiej: językoznawca-polonista). Analogicznie – redaktor językowy dla każdego innego języka, w którym drukuje się teksty w danym czasopiśmie.
7. W składzie redakcji powinien być redaktor języka angielskiego (co najmniej magister anglistyki, lepiej: doktor, najlepiej dr hab. lub profesor anglista), jeśli teksty

w języku angielskim mają być publikowane, a ponadto jest niezbędny dla tłumaczenia lub sprawdzania abstraktów pisanych po angielsku do każdego artykułu. Analogicznie – powinni być powołani redaktorzy językowi dla innych języków kongresowych w składzie redakcji (English editor, French editor etc.), jeśli teksty w tych językach mają być publikowane. Przykładowo rzecz biorąc, redaktor językowy, np. polski anglista powinien być, ale on nie wystarcza, oprócz niego powinni być English native speakerzy. Optymalna jest sytuacja, kiedy to np. English native speaker jest zarazem anglistą, tj. posiada uniwersyteckie wykształcenie językowe w zakresie filologii angielskiej, ale nie było to i nie jest to wymagane przez MNiSW.

8. Redaktor tematyczny (Subject editor, sub-editor) do każdego zakresu nauk (do każdej dyscypliny naukowej z zakresu nauk społecznych i np. ścisłych) reprezentowanej artykułami w czasopiśmie np. redaktor tematyczny w zakresie historiografii/historii (History), bibliotekoznawstwa (Librarianship), socjologii (Sociology) etc. W wymogach MNiSW z 2011/2012 r. był wymóg dla każdej dziedziny, natomiast w wymogach ogłoszonych komunikatem MNiSW 17 IX 2012 – dla nauk humanistycznych wymóg ten zniesiono, co nie oznacza, że on nie powróci, dlatego lepiej jest posiadać redaktora z zakresu nauk humanistycznych (np. historii, filologii, teologii), niż nie posiadać. Dla nauk społecznych (np. pedagogiki, socjologii) redaktor tematyczny jest obligatoryjny.

9. Redaktor statystyczny - nie musi być, ale może, nie jest to zabronione. Był lub obecnie jest obligatoryjny tylko w naukach ścisłych, przyrodniczych, medycznych i technicznych, a nadto w społecznych (np. w pedagogice), ale pierwotnie był ogłoszony w zasadach MNiSW [obowiązywał przy ankietach czasopism rejestrowanych do dnia 10 II 2012 r.] jako niezbędny, wymagalny także dla czasopism humanistycznych. Nie wiadomo, czy znowu MNiSW nie powróci w swoich wymogach do tego punktu dla humanistów, lepiej mieć redaktora statystycznego ‘w zapasie’ – przynajmniej formalnie w stopce redakcyjnej – na pewno nie zawadzi, a może pomóc, tym bardziej, że w pracach historycznych czy bibliotekoznawczych, filologicznych czy tym podobnych, także trafiają się czasem tabelki statystyczne, obliczenia procentowe etc. Ktoś to powinien zweryfikować. To jest in plus dla czasopisma (także humanistycznego), moim zdaniem. Redaktorem statystycznym może być albo matematyk, statystyk (minimum: magister, lepiej: doktor), albo osoba mająca publikowany dorobek naukowy w zakresie statystyki, choć niebędąca statystykiem czy matematykiem (np. fizyk, chemik etc.). Ten wymóg nie jest obligatoryjny dla ‘humaniorów’, ale warto to mieć dla skorygowania jakiejś tabelki z procentami czy tp. – sprawdzenie poprawności wyliczeń liczbowych w artykułach zawsze się przyda.

10. Redaktor bibliograficzny. MNiSW nigdzie nie wymienia funkcji „redaktora bibliograficznego” (luka w wymogach), ale ceniące się wydawnictwa takowego redaktora posiadają. Jego zadaniem jest tylko sprawdzanie poprawności zapisu

wszystkich adresów bibliograficznych podanych zarówno w przypisach, jak i w tzw. bibliografii na końcu artykułu. Do obowiązków redaktora bibliograficznego w czasopismach naukowych posiadających tzw. numer DOI (ang. digital object identifier – cyfrowy identyfikator dokumentu elektronicznego) należy także weryfikacja czy dany artykuł lub książka (cytowane w przypisie lub bibliografii) posiadają numer DOI (czy są notowane w bazach danych, trzeba tu w bazach sprawdzić wszystkie wystąpienia ‘cudzych’ adresów bibliograficznych, cytowanych w artykule, który my chcemy wydać w naszym czasopiśmie). Zadaniem redaktora bibliograficznego jest więc sprawdzanie i dopisywanie (doklejanie) cudzego numeru DOI do wystąpień tej pozycji w przypisach i/lub w bibliografii do każdego artykułu mającego być przez nas wydany w naszym czasopiśmie. Niektóre redakcje czasopism naukowych przerzucają na autorów obowiązek wklejania do tekstów ich artykułów - numerów DOI cytowanych pozycji w przypisach, jednak obowiązek ten (obowiązek autorski) nie wyklucza obowiązku redakcyjnego (sic!) zweryfikowania autora przez redaktora bibliograficznego, czy jest poprawny zapis także pod względem cytowanych pozycji w aspekcie obecności numerów DOI.

Z tego powodu funkcja redaktora bibliograficznego jest szczególnie potrzebna, choć – zupełnie niewymagalna przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego z niewiadomych powodów (luka w przepisach). Należy się liczyć z faktem, że redaktor bibliograficzny jest niezbędny jako weryfikator wszelkich danych (adresów) bibliograficznych (a nie tylko owego DOI) i z tego względu może być po pewnym czasie wprowadzony jako obligatoryjny przez MNiSW, więc lepiej już go mieć teraz w redakcji jako faktycznie działającego i wyszczególnionego w stopce (np. bibliotekoznawca, specjalista informacji naukowej), niż nie mieć.

11. W składzie redakcji mogą być także redaktorzy techniczni, webmasterzy (administratorzy strony internetowej), korektorzy, ale oni nie wchodzą w zakres meritum czasopisma.

IV. Autorzy

1. Autorzy „formalnie” dzielą się na A) autorów tekstów artykułów naukowych oraz B) autorów innych tekstów, np. autorów recenzji książkowych lub innych tekstów niebędących artykułami (np. materiałów źródłowych, wspomnień, listów do redakcji, nekrologów etc.), publikowanych w czasopiśmie.

2. Przy liczeniu ilości autorów publikujących w danym roku w danym czasopiśmie należy brać pod uwagę tylko i wyłącznie autorów artykułów (A), czyli autorów tekstów o objętości minimum więcej niż 0,5 arkusza wydawniczego (min. ok. 11 stron znormalizowanych), zaopatrzonych w aparat naukowy: przypisy, bibliografię, summary, key words etc.). Pozostali autorzy (B) nie liczą się do ogólnej liczby autorów.

3. Dla uzyskania wysokiej punktacji - potrzeba **więcej**, niż 24 (dwudziestu czterech) różnych autorów artykułów (tj. minimum 25 – dwadzieścia pięć różnych osób) publikujących w danym czasopiśmie artykuły w ciągu ostatnich 2 lat przed dniem oceny. Za to przysługuje 1 punkt. Uwaga: pierwotnie był wymóg obecności więcej, niż 24 różnych autorów publikujących w danym czasopiśmie w okresie 1 roku, ale to zostało złagodzone. MNiSW zmieniało to kryterium w międzyczasie, dlatego lepiej jest posiadać minimum 25 (dwudziestu pięciu) różnych autorów tekstów artykułów naukowych, opublikowanych w ciągu 1 roku, aby nie być w przyszłości zaskoczonym zmianą. Nie było i nie jest dla mnie jasne, czy autorzy mogą się powtarzać w cyklu rocznym lub dwuletnim, tj. czy jeden i ten sam autor może publikować kilka artykułów rocznie lub kilka artykułów w cyklu dwuletnim i czy w tym wypadku liczą się niepowtarzalne artykuły czy niepowtarzalni autorzy? Jak należałoby to liczyć? Co byłoby lepsze? Liczba więcej niż 24 niepowtarzalnych artykułów rocznie? Czy liczba więcej niż 24 niepowtarzalnych autorów rocznie? A może liczba więcej niż 24 niepowtarzalnych artykułów w ciągu 2 lat (w cyklu dwuletnim)? Czy może liczba więcej niż 24 niepowtarzalnych autorów w ciągu 2 lat (w cyklu dwuletnim)? Wszystko po to, aby uzyskać ów 1 punkt za to wybrane kryterium liczbowe.

4. Dla nauk humanistycznych [wg informacji uzyskanych ze strony MNiSW - dostęp po 17 IX 2012 r.]: przynajmniej 15% autorów (według kryteriów sprzed 10 II 2012 - najlepiej: powyżej 50%) w danym roku – ma być z zagranicy (afiliowanych za granicą, mogą być Polacy afiliowani za granicą przy tamtejszych uczelniach) – wtedy należy się 1 punkt w ocenie.

5. Według kryteriów ze strony MNiSW [dostęp 18 IX 2012 r.] - przynajmniej 15% (wg kryteriów MNiSW do 10 II 2012 r. najlepiej, aby było powyżej 50%) artykułów w języku angielskim lub innym języku kongresowym (np. rosyjskim, francuskim, niemieckim, hiszpańskim). Lepiej oczywiście, jeśli będzie powyżej 50% (to ważne zwłaszcza dla czasopism mających ambicję dojść na tzw. listę filadelfijską), ale wystarczy powyżej 15% dla nauk humanistycznych, co oznacza w praktyce, że co ok. piąty artykuł powinien być w języku angielskim lub innym języku kongresowym. Przy przyjęciu, że 1 autor publikuje 1 artykuł – liczba autorów i liczba artykułów są tożsame dla danego numeru.

V. Artykuły

1. Za artykuł uznaje się tekst spełniający wszystkie wymogi formalne, tj. aparat naukowy:

a) przypisy, np. dolne, końcowe, śródtekstowe etc.,

b) bibliografia na końcu (wg porządku alfabetycznego), wg jednolitego schematu dla czasopisma (schemat opisu powinien być ustalony przez redakcję, najlepiej – aby wzorzec ten był zgodny z normami opisu bibliograficznego),

c) słowa kluczowe po polsku – najlepiej w praktyce ok. 5-8, (nie potrzeba ich, gdy artykuł jest cały w języku angielskim, ale można je podać, choć nie jest to obligatoryjne, przydatne to jest dla polskich, naukowych baz danych), ilość słów-kłuczy nie jest ograniczona, to sprawa zwyczajowa, przez termin ‘słowo-kłucz’ rozumie się 1 termin, a nie 1 wyraz, oczywiście (np. ‘literatura polska’ etc.). Ilość słów kluczowych nie jest określona przez MNiSW, wynika z praktyki edytorskiej.

d) słowa kluczowe po angielsku – najlepiej w praktyce ok. 5-8, słowa-kłucze tożsame znaczeniowo z wersją polską słów-kłuczy, jeśli jest takowa wersja rodzima; ilość słów kluczowych nie jest ograniczona, to sprawa zwyczajowa, wynika z praktyki.

e) polskie streszczenie (abstrakt) – minimum 900 znaków (potrzebne do baz danych), jeśli tekst w języku angielskim – abstrakt polski nie jest wymagalny, ale jeśli jest ów abstrakt polski – to tym lepiej. Dla artykułów pisanych w językach nie kongresowych, np. po czesku, słowacku etc. obszerniejszy abstrakt polski jest obligatoryjny – wymagany przez MNiSW (ok. 1800-2700 znaków, zwyczajowo). Abstrakty dłuższe – ok. 1800-2700 znaków stosuje się zwłaszcza w naukach humanistycznych, np. historycznych czy filologicznych, aby przekazać w streszczeniu więcej informacji, to wynika z opisowego charakteru nauk humanistycznych. Abstrakty dłuższe nie są zakazane żadnymi przepisami MNiSW, a wskazane praktyką edytorską i możliwe do nieobligatoryjnego stosowania. Bazy danych z reguły przyjmują także dłuższe abstrakty, niż 900 znaków, a przynajmniej powinny to robić (np. PBN nie limituje ilości znaków w swojej bazie danych, podobnie CEEOL, CEJSH itd.).

f) English summary (English abstract) – minimum 900 znaków (do baz danych). W tekstach angielskich nie są wymagane polskie słowa-kłucze i polskie streszczenia, ale w tekstach polskich – tak, obydwie wersje językowe słów kluczowych i streszczeń (polska i angielska są wymagane). Dla nauk humanistycznych zalecane są (nieobligatoryjne) streszczenia/summary dłuższe (1800-2700 znaków) np. dla tekstów angielskich czy polskich, ale obligatoryjne zwłaszcza dla tekstów w językach niekongresowych, innych niż polski (uwagi jak wyżej).

2. Artykuł musi mieć objętość powyżej 0,5 arkusza wydawniczego, czyli w praktyce ‘długość’ minimum ponad 11 stron, ok. 20 tys. znaków), najlepiej więc przyjmować, zalecać artykuły o objętości minimum 20-21 tys. znaków, aby do jednego numeru (w roczniku czy półroczniku) weszło jak najwięcej artykułów (to zasada ekonomiczna, a nie merytoryczna). Przy założeniu, że mamy wymóg opublikowania rocznie więcej niż 24 (dwudziestu czterech) artykułów różnych osób (różnych autorów) w ciągu ostatnich 2 lat poprzedzających ewaluację – konieczna jest publikacja 6-7 artykułów różnych autorów w jednym woluminie danego tytułu półrocznika, albo 12-13 artykułów różnych autorów – w jednym woluminie każdego rocznika danego tytułu czasopisma. Tak było przy owych łagodnych kryteriach (2012 r.). Jeśli natomiast MNiSW zastrzega kryteria w poszczególnych latach (np. tak było w 2015 r.) do obecności ponad 24 (dwudziestu czterech) autorów artykułów (lub artykułów?) rocznie (a nie w okresie dwuletnim), to wtedy uzysku-

jemy odpowiednio następujące liczby: po 12-13 artykułów do jednego woluminu półrocznika, po minimum 25 (dwadzieścia pięć) artykułów dla jednego woluminu rocznika, po 6-7 artykułów dla 1 woluminu kwartalnika – w każdym numerze (tak, aby suma roczna dała wynik 25 (dwudziestu pięciu) autorów różnych). Minimum w każdym numerze musi być 6 artykułów autorstwa 6 różnych osób). MNiSW nie określiło, czy ilość autorów liczy się także jako ilość współautorów (np. jeśli dany artykuł jest pisany przez 2-3 współautorów, to co wtedy? Jak to liczyć?). Tu była istotna luka w przepisach MNiSW, jak można wnioskować. MNiSW później zmieniło to na kryterium powyżej 24 różnych artykułów naukowych rocznie (zamiast kryterium powyżej 24 autorów rocznie). Nie było i nie ma ograniczenia zatem, aby jeden autor publikował kilka artykułów rocznie w danym czasopiśmie. Zwyczajowo redakcje drukują zazwyczaj w Polsce jeden artykuł naukowy jednego autora w jednym numerze danego czasopisma, ale nie ma tu reguły, są wyjątki.

3. Najlepiej jeśli powyżej 50% artykułów w każdym jednym woluminie jest autorstwa osób spoza redakcji i spoza rady naukowej, tj. powyżej połowy autorów musi być osobami „zewnątrznymi”.

4. Najlepiej, jeśli powyżej 50 % artykułów w każdym jednym woluminie jest autorstwa osób spoza macierzystej uczelni redaktora naczelnego (tu np. w wypadku „Religious and Sacred Poetry” - spoza Uniwersytetu Jagiellońskiego), spoza macierzystej uczelni przewodniczącego rady naukowej, spoza macierzystej jednostki wydawcy. Innymi słowy: autorzy spoza macierzystej jednostki (spoza macierzystej uczelni) – muszą stanowić większość w każdym woluminie (więcej niż 50%). Taki wymóg MNiSW był pierwotnie w kryteriach 2011/2012 [przy rejestracji czasopism w bazie MNiSW do 10 II 2012]. Później formalnie go nie było od 2012 r. (nie zauważyłem), ale nie wiadomo, czy wymóg ów będzie obowiązywał w przyszłości, bo kryteria się zmieniają. Lepiej, jednak, aby tego wymogu przestrzegać na wypadek zmiany kryteriów przez MNiSW, poza tym lepiej jest dla czasopisma, gdy autorzy artykułów pochodzą z różnych ośrodków akademickich, także z różnych krajów.

4. Każdy tekst, w tym każdy artykuł musi mieć obligatoryjnie tytuł w języku angielskim (potrzebne to jest dla spisu treści w języku angielskim). Niektóre redakcje dodatkowo, nieobligatoryjnie, praktycznie, zwyczajowo – dają spisy treści w innych językach, np. francuskim, niemieckim rosyjskim, hiszpańskim, włoskim, a nawet po łacinie etc., co wymaga z kolei dostarczenia przez autora tytułów swojego artykułu w tych językach. To jest mile widziane, ale nie skutkuje dodatkowo punktacją MNiSW.

5. Każdy artykuł w najlepszych czasopismach powinien być recenzowany w tzw. double-blind review process (podwójnie ślepy proces recenzowania): autor nie zna recenzenta, recenzent nie zna autora – kodowanie tekstów artykułów wysyłanych do recenzji przez redaktora naczelnego. Artykuł musi być tak napisany, aby recenzent nie rozpoznał tożsamości autora, np. należy unikać zdań w tekście typu: „Zda-

niem autora niniejszego artykułu” [przypis - zob. Jan Kowalski, tam a tam], bo to odślania tożsamość autora dla recenzenta czytającego ów tekst i czyni kodowanie iluzją. Autor powinien tak przygotować tekst, aby tożsamość autora była nierozpoznawalna dla recenzenta, to trzeba napisać na stronie internetowej w instrukcjach formalnych dla autorów.

6. Artykuły powinny być zaopatrzone w DOI przez redakcję, a wszystkie cytowane w przypisach i w bibliografii teksty – powinny mieć przeklejone DOI z bazy np. prowadzonej przez Crossref. To jest wymóg dla czasopism mających ambicję wyjść ponad lokalne znaczenie, aby wzrosła cytowalność oraz aby móc policzyć w przyszłość IF (Impact Factor) dla danego czasopisma (w zasadzie nie dotyczy to polskiej humanistyki w praktyce, moim zdaniem). W Polsce obecnie liczy się zastępczo tzw. PIF (Predicted Impact Factor). Przypisy z DOI – autor jest zobligowany sprawdzić w naukowej bazie danych numer DOI nadawany przez np. Crossref i skopiować stamtąd cudze DOI dla każdej cytowanej przez siebie pozycji bibliograficznej, jeśli posiada ona swój numer DOI. Przez cytowanie rozumie się każde wystąpienie danej pozycji bibliograficznej, tj. nie tylko w przypisach, ale i w bibliografii końcowej. M.in. od tego DOI się liczy potem np. H-index dla danego naukowca (autora) itd.

VI. Spis treści

1. Czasopismo naukowe (redagowane na wysokim poziomie) powinno mieć spis treści zarówno w języku polskim, jak i w języku angielskim (najlepiej z numerami DOI wklejanymi petitem pod każdą pozycją – każdym tekstem [a nie tylko – pod każdym artykułem] w spisie treści). Spis treści po polsku i spis treści po angielsku – zawierać powinny te same DOI pod danym tekstem (jednym i tym samym – ale zapisywanym w różnych językach w spisach treści po pol. i po ang.).
2. Spisy treści w innych językach (np. francuskim, rosyjskim, niemieckim) per analogiam powinny zawierać odpowiednio te same numery DOI co w polskim spisie treści – pisane petitem po każdej pozycji w spisie treści.
3. Jeśli spisy treści bez DOI (lub z DOI) – to także per analogiam do wersji angielskiej i polskiej - zachowana ma być zasada dostarczania przez autora wersji tytułu w innym języku (rosyjskim, niemieckim, francuskim, hiszpańskim etc.) i weryfikacji przez redakcję (odp. redaktor językowy i native speaker w wyżej wymienionych językach).

VII. Nadbitki artykułów w wersji papierowej i elektronicznej

1. MNiSW pomija w swoich wytycznych kwestię nadbitek z artykułów z czasopism naukowych. Jednak dobrym zwyczajem jest tworzenie pewnej ilości nadbitek papierowych (np. 20 egz.) i nadbitki elektronicznej (w pdf) dla każdego autora

tekstu (nie tylko: artykułu) do rozesłania do bibliotek polskich lub zagranicznych w celu włączenia ich do zbiorów (pdf-y do zbiorów cyfrowych w tzw. bibliotekach cyfrowych) i skatalogowania. Nadbitki w pdf (wersje elektroniczne), tak samo jak wersje papierowe nadbitek powinny na pierwszej stronie u góry zawierać adres bibliograficzny petitem oraz najlepiej także numer DOI, w celu informacyjnym dla katalogującego i czytelnika. To jest mile widziany, znany zwyczaj, ułatwiający życie czytelnikom. Nadbitki elektroniczne artykułów (z wtopionym nieusuwalnym numerem DOI, tożsamym z numerem DOI w tym samym artykule opublikowanym w danym czasopiśmie, skąd pochodzi nadbitka) powinny być umieszczane w bibliotekach cyfrowych, np. w JBC (Jagiellońskiej Bibliotece Cyfrowej), katalogowane osobno jako pozycje w katalogu np. VTLS, tak jak się to już czyni np. w Bibliotece Jagiellońskiej (dobry zwyczaj katalogowania nadbitek). W najlepszych czasopismach naukowych każda nadbitka papierowa oraz elektroniczna powinna być zaopatrzona w nieusuwalny numer DOI.

VIII Bazy naukowe –

1. Wszystkie teksty (obligatoryjnie: wszystkie artykuły) z każdego woluminu są indeksowane w co najmniej dwóch elektronicznych, naukowych bazach danych – 1 pkt. [w 2015 r. – wprowadzono indeksację w więcej niż dwóch bazach danych, aby uzyskać 1 punkt].
2. Dla czasopism humanistycznych z Europy Centralnej proponowane są zwłaszcza dwie bazy: CEEOL i CEJSH oraz BazHum (stosunkowo bliskie tematyce), jakkolwiek dla nauk humanistycznych pożądane są bazy typu Arts and Humanities lub inne (zachodnioeuropejskie lub amerykańskie), np. SCOPUS jako bardziej prestiżowe (ale amerykański JCR Thomson Reuters jest tu praktycznie trudno osiągalny nawet dla najwybitniejszych, natomiast dla większości polskich czasopism humanistycznych – w ogóle jest ów JCR nieosiągalny). Jednak w sensie wymogu ilościowego – dwie dowolne bazy wystarczą. MNiSW nie określiło, jak dotąd, czy stworzona przez MNiSW, testowana 2012/2013 baza PBN (Polska Bibliografia Naukowa, będzie liczona jako jedna z tych baz naukowych, które liczą się dla uzyskania 1 pkt. za tzw. obecność w bazach danych. Jednym z aktywnych konsultantów-próbnych użytkowników PBN był w 2012 r. niżej podpisany autor, którego wnioski i postulaty zostały pozytywnie wzięte pod uwagę przy modyfikacji tej bazy (PBN). W 2015 r. wprowadzono POL-index jako bazę dodatkową dla uzyskania dodatkowej punktacji (1 lub 2 punkty) przy zaindeksowaniu artykułów odpowiednio za 2 lata (1 pkt) lub za 6 lat (2 pkt).
3. Abstrakty (summaries etc.), słowa kluczowe (key words), bibliografię wraz z DOI – należy wklejać do ww. baz danych, stąd obligatoryjność tych elementów w każdym tekście nadsyłanym przez autorów (a zwłaszcza w każdym artykule) publikowanym potem przez czasopismo naukowe.

IX Procedura antyplagiatowa

1. Za wdrożenie procedury antyplagiatowej przez redakcję czasopisma naukowego (od 2012 r.) - 1 pkt.
2. Procedura antyplagiatowa (antiplagiarism) i antyghostwritingowa ma zapobiegać nadużyciom w tym zakresie (zapobieganie plagiatom, autoplaciatom i tzw. autorom-gościom, dopisującym się tylko do cudzych do artykułów jako autorzy) itp. negatywnym zjawiskom.
3. Procedura ta oblijuje redakcję do rozpoczęcia procedowania redakcyjnego dopiero po otrzymaniu pisemnego oświadczenia (na papierze z własnoręcznym podpisem) danego autora, że jest on osobiście autorem danego tekstu. Że ten tekst jest jego oryginalnym wytworem i że nie drukował, nie publikował tego tekstu u innego wydawcy, ani też, że tekst nie uczestniczy aktualnie w innym postępowaniu wydawniczym u innego wydawcy, a jeśli uczestniczy, to autor deklaruje, że wycofa ów tekst od innego wydawcy, jeśli redakcja ('naszego') czasopisma naukowego – zakwalifikuje jego tekst do druku, tj. do dalszego postępowania redakcyjnego i ewaluacyjnego (recenzji zewnętrznej). Autor deklaruje także, że żadne tzw. osoby trzecie nie mają prawa do tekstu, tj. tzw. chodzi np. o autorskie prawa majątkowe, pełne prawa wydawnicze (copyright) i że autor zgadza się na publikację w danym czasopiśmie, po koniecznych poprawkach redakcyjnych etc. Za plagiat jest uważany także autoplaciat – niezależnie od rozmiarów (np. nawet kopiowanie 1 zdania bez podania jego pierwotnego adresu bibliograficznego jest uznawane za plagiat).
4. Autorzy pobierają wzór oświadczenia ze strony www, drukują na papierze, wypełniają i dostarczają go do redakcji (listownie lub osobiście) podpisane własnoręcznie.
5. Po otrzymaniu ww. oświadczenia – redakcja może procedować dalej tekst.

X. Proces rekomendowania wewnętrznego i recenzowania zewnętrznego

1. Przy redagowaniu czasopisma naukowego konieczne jest rozdzielenie procesu rekomendowania wewnętrznego, dokonywanego wyłącznie przez redaktorów tematycznych, wg reprezentowanych dziedzin (tematycznie) od procesu recenzowania zewnętrznego przez recenzentów spoza redakcji i spoza rady naukowej.
2. Redaktor tematyczny otrzymuje tekst od redaktora naczelnego lub (za zgodą redaktora naczelnego) od sekretarza redakcji – jeśli taki jest podział funkcji w redakcji. Po przeczytaniu tekstu opiniuje wewnętrznie dany tekst (może używać tej samej tabelki ewaluacyjnej, która jest używana przez recenzentów zewnętrznych), chodzi o rozeznanie wstępne, co to za tekst i na jakim poziomie, czy spełnia kryteria do publikacji.

3. W zależności od tego – co uzna redaktor tematyczny (TAK, warunkowo TAK) – tekst idzie do redaktora językowego, następnie do native speaker'a (np. tekst angielski), redaktora bibliograficznego, a jeśli potrzeba – redaktora statystycznego (przy obliczeniach) – do sprawdzenia i poprawki.
4. W przypadku rekomendacji (redaktora tematycznego) na NIE (np. tekst nie leży w profilu czasopisma, tekst nie jest naukowy, ale publicystyczny, nie da się go poprawić etc.) – autor tekstu jest informowany przez redaktora naczelnego (delikatnie) o braku możliwości publikacji tego tekstu z podanych powodów, jednocześnie z zaproszeniem do przysłania następnego według podanych wskazówek, albo do gruntownego przepracowania danego tekstu wg wymogów w instrukcji dla autorów, dostępnej on-line.
5. Po doprowadzeniu przez redakcję wraz z autorem – danego tekstu do stanu drukowalności – tekst artykułu (wraz z pozytywną rekomendacją redaktora tematycznego na TAK) otrzymuje redaktor naczelny do dalszego procedowania.
6. Redaktor naczelny, zebrawszy opinie członków rady naukowej co do grona potencjalnych recenzentów zewnętrznych – wybiera z danej grupy potencjalnych recenzentów – te osoby, które są najbardziej kompetentne dla oceny danego artykułu naukowego.
7. Teksty inne, niż artykuł naukowy (np. recenzje z książek, zaproszenia na konferencje naukowe, glossy, listy, sprawozdania z konferencji, bibliografie, wywiady etc.) – nie podlegają procesowi recenzowania zewnętrznego, ale przechodzą tylko proces obróbki wewnątrzredakcyjnej (językowej, merytorycznej, bibliograficznej etc.).
8. Redaktor naczelny koduje teksty, usuwa z nich wszelkie dane mogące identyfikować tożsamość autora (imię, nazwisko, uczelnia, miasto, kraj) i jako zakodowane wysyła (elektronicznie) do co najmniej 2 (dwóch) recenzentów zewnętrznych, w tym – do recenzentów zagranicznych (przynajmniej jednego). Nie jest nigdzie powiedziane (nie znalazłem), ile tekstów powinien maksymalnie recenzować dany recenzent, ale minimum na pewno jeden tekst.
9. Po zrecenzowaniu – zakodowane teksty wraz z recenzjami (tabelkami recenzyjnymi) są przysyłane przez recenzentów do redaktora naczelnego. Recenzent może nanieść poprawki w tekście zakodowanego artykułu i tekst ten przysłać do redakcji z sugestiami zmian.
10. Redaktor naczelny zwłaszcza w razie zaistnienia uwag posyła anonimowo tabelkę i uwagi recenzenta do autora tekstu, aby ten się ustosunkował do oceny, np. w ciągu kilku dni. To jest sytuacja modelowa. Jednak w praktyce redakcje wprowadzają zmiany sugerowane przez recenzentów (zwłaszcza te drobne, językowe etc.) we własnym zakresie, mając na to zgodę autorów wyrażaną w oświadczeniach autorskich (np. antyplagiatowych).

11. Ponieważ dla każdego artykułu muszą być co najmniej dwie recenzje zewnętrzne – wszystkie te recenzje (z reguły – dwie) jako anonimowe posyła się autorowi do ustosunkowania się (sytuacja modelowa).
12. Jeśli obie recenzje są negatywne – tekst nie może być drukowany, o czym informuje się autora.
13. Jeśli jedna recenzja jest pozytywna, a druga negatywna – redaktor naczelny po konsultacji z kompetentnymi członkami (międzynarodowej) rady naukowej wysyła tekst artykułu do trzeciego, innego recenzenta w celu rozstrzygnięcia (na TAK lub na NIE).
14. Jeśli i ta trzecia recenzja jest negatywna – artykuł nie może być drukowany (publikowany).
15. Jeśli ta trzecia recenzja jest pozytywna – artykuł może być drukowany (publikowany).
16. Jak należy rozumieć zalecenia, ową trzecią recenzję także posyła się autorowi anonimowo do ustosunkowania się – wraz z dwoma pozostałymi recenzjami.
17. Po ustosunkowaniu się autora artykułu do oceny wszystkich (dwóch lub trzech) recenzentów zewnętrznych i do sugestii zmian, jakie zaproponowali ci recenzenci zewnętrzni – redakcja (redaktor naczelny wraz z redaktorem tematycznym lub ewentualnie z redaktorem językowym) decydują o ostatecznym kształcie tekstu kierowanego do publikacji.
18. Teksty są poddawane procesowi obróbki (skład, łamanie etc.) i są publikowane (w wersji elektronicznej on-line i papierowej), autorzy otrzymują egzemplarze autorskie (papierowe i pdf), ewentualnie także nadbitki (papierowe i pdf), a pdf-y woluminu czasopisma naukowego są umieszczane na stronie www oraz w bibliotece cyfrowej (np. w JBC itp.), jeśli mają być dostępne on-line odpowiednio (Open Access lub za opłaceniem dostępu, w zależności od decyzji redakcji czy wydawcy – sprawa ta była uregulowana przez MNiSW, istniała luka w przepisach).
19. Fragmenty uzasadnienia (argumentacji) tekstu recenzji (bez tabel) publikuje się na stronie www czasopisma w pdf post factum, po opublikowaniu danego woluminu, ale – jak rozumiem - bez danych recenzenta. Można to robić raz w roku, albo po wydaniu każdego woluminu (np. półrocznika czy kwartalnika). To nie jest obligatoryjne.

XI. Recenzenci

1. Recenzentami powinni być samodzielni pracownicy naukowci (doktorzy habilitowani, docenci lub profesorzy, z krajów anglosaskich dopuszcza się osoby z doktoratem, np. PhD).
2. Przez recenzenta zagranicznego rozumie się osobę afiliowaną w zagranicznej instytucji naukowej najlepiej na stałe (a przynajmniej czasowo w momencie sporządzania recenzji, np. visiting professor na półrocznym stażu zagranicznym).

3. Przynajmniej 15% (najlepiej: powyżej 50%) recenzentów (samodzielnych pracowników naukowych, dla krajów anglosaskich: wystarczy np. recenzent z PhD) powinno być z zagranicy, tj. powinno być afiliowanych przy zagranicznych jednostkach (instytucjach) naukowych, przy czym mogą być Polacy za granicą (polscy naukowcy przebywający na stałe lub czasowo za granicą).

4. Według zaleceń polskiego Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego (z 2012 r.) anonimowymi recenzentami zewnętrznymi nie mogą być:

a) członkowie redakcji czasopisma naukowego, które ma być recenzowane,
b) członkowie międzynarodowej rady naukowej czasopisma naukowego, które ma być recenzowane,

c) autorzy współpracujący z recenzowanym danym czasopismem naukowym w ciągu ostatnich 2 lat (wymóg obiektywności), oraz tym bardziej osoby będące autorami tekstu w woluminie czasopisma naukowego, które ma być recenzowane przez tą samą osobę (autor nie może być zarazem recenzentem, nawet jeśli to dotyczy innych tekstów w tym samym woluminie).

d) osoby nie posiadające stopnia naukowego – np. nie będący samodzielnymi pracownikami naukowymi w danej dziedzinie (wyjątek: w krajach anglosaskich wystarczy doktor, np. PhD).

e) osoby mające afiliację w tej samej jednostce (tej samej uczelni) co redaktor naczelny czasopisma (np. gdy redaktor naczelny jest z Uniwersytetu Jagiellońskiego, to recenzent zewnętrzny nie może być z Uniwersytetu Jagiellońskiego),

f) osoby mające afiliację w tej samej jednostce (tej samej uczelni), co przewodniczący międzynarodowej rady naukowej (np. gdy przewodniczący międzynarodowej rady naukowej jest z Uniwersytetu Jagiellońskiego, to recenzent zewnętrzny nie może być z tej uczelni),

g) autor tekstu i recenzent zewnętrzny nie mogą mieć afiliacji w jednej i tej samej uczelni, niezależnie od tego, które to jest zatrudnienie – pierwszy etat czy drugi etat (np. gdy autor jest z KUL, to recenzent zewnętrzny nie może być z KUL, gdy autor jest z UAM, to recenzent nie może być z UAM. Nawet, jeśli jest z innego wydziału na tej samej uczelni), chodzi o formalny wymóg obiektywności.

3. Każdy artykuł w danym języku powinien mieć 2 recenzentów, przy czym najlepiej co najmniej 1 recenzent musi być native speakerem tego języka, w którym jest dany (recenzowany) artykuł, a co najmniej jeden powinien być z zagranicy, może być to Polak afiliowany za granicą, nawet czasowo, w momencie nadsyłania recenzji np. na rocznym pobycie w zagranicznym uniwersytecie).

4. MNiSW nie uregulowało nigdzie (nie znalazłem) tego, jak należy liczyć ilość recenzentów w procesie ewaluacji danego woluminu czasopisma. Oznacza to, że jeśli w danym czasopiśmie recenzentami były cztery osoby, w tym 1 osoba z zagranicy, przy czym ta jedna osoba zrecenzowała tylko 1 artykuł (np. pisany w języku angielskim), natomiast pozostałe osoby recenzowały po kilkanaście artykułów, to w niczym nie zmienia faktu, iż 25% recenzentów (jeden na czterech)

w sensie personalnym – było recenzentami zagranicznymi dla tego woluminu. Tu jest (korzystna dla czasopism!) luka w przepisach, bo procent recenzentów ('recenzowalności zagranicznej') liczy się nie od ilości zrecenzowanych przez nich artykułów, ale od ilości osób recenzujących.

5. Nazwiska recenzentów po wydaniu numeru ogłasza się (w stopce redakcyjnej i na stronie www czasopisma) post factum, alfabetycznie wraz z afiliacją – nazwą uczelni, nazwą miasta i państwa.

Jako swoisty aneks do niniejszej historycznej glossy, może posłużyć tekst autorstwa Jerzego Wilkina (profesor na Wydziale Nauk Ekonomicznych Uniwersytetu Warszawskiego, członka korespondenta Polskiej Akademii Nauk) pt. *Ocena parametryczna czasopism naukowych w Polsce – podstawy metodologiczne, znaczenie i perspektywy* („PAUza Akademicka : Tygodnik Polskiej Akademii Umiejętności”, r. V: 2013, nr 194, 17 stycznia 2013, s. 1-3. ISSN 1689-488X). Prof. Jerzy Wilkin w 2012 r. pełnił funkcję przewodniczącego „Zespołu specjalistycznego do oceny czasopism naukowych”. W tekście Jerzy Wilkin stawia pytania i odpowiada na nie.

Poniżej dodaję bardzo obszerny cytat z jego wypowiedzi, ponieważ się z nią zgadzam (mimo upływu kilku lat od daty jej publikacji - jej generalne wnioski są aktualne). Artykuł ten opublikowano w momencie, gdy powstawał już pierwszy numer „Religious and Sacred Poetry”, tj. gdy zbieraliśmy już teksty i nad nimi pracowaliśmy. Wskazówki prof. J. Wilkina oraz zalecenia MNiSW były nam bardzo pomocne przy planowaniu rozwoju naszego czasopisma naukowego:

„Z czego wynika konieczność parametryzacji czasopism? Każdy naukowiec ma wyobrażenie i własną ocenę znaczenia czy rangi czasopism ze swojej dziedziny, zarówno w skali krajowej, jak i międzynarodowej. Są czasopisma wybitne, prestiżowe i wpływowe w skali światowej, są czasopisma dobre i bardzo dobre w skali krajowej, a niedostrzegane w skali międzynarodowej, są też czasopisma przeciętne i miernie nie tylko w skali krajowej, ale nawet lokalnej. Można przyjąć, że wszystkie one spełniają pożyteczne funkcje, jeśli ktoś chce je finansować, upowszechniać i zamieszczać w nich artykuły. W nauce, podobnie jak i we wszystkich dziedzinach życia, trwa jednak rywalizacja: o prestiż, siłę oddziaływania, a także o pieniądze. Ranking punktowy czasopism, podobnie jak i parametryzacja jednostek naukowych, jest próbą obiektywizacji ich jakości i pozycji na potrzeby pragmatyki postępowania przy podziale środków finansowych na naukę. Chodzi o wypracowanie przejrzystych i obiektywnych podstaw podziału funduszy publicznych, służących finansowaniu nauki.

Obecnie parametryzacja jednostek w dużym stopniu zależy od klasyfikacji czasopism. Głównym problemem oceny czasopism jest znalezienie możliwie największej liczby wspólnych elementów oceny, a następnie przyznanie tym elementom określonej wagi. Każdy z naukowców jest w stanie wskazać najwybitniejszych badaczy, najlepsze czasopisma i najlepsze instytucje z zakresu swojej dziedziny albo dyscypliny naukowej; znacznie trudniej jest już uzgodnić taką ocenę w kręgu nawet stosunkowo niewielkich zespołów (np. komitetów naukowych PAN).

Ocena środowiskowa, w tym peer review, jest bardzo ważna i pożyteczna, ale staje się mało praktyczna w dokonywaniu ocen i porównań osiągnięć z różnych obszarów nauki, dziedzin i dyscyplin. O doniosłości i złożoności zadania związanego z oceną czasopism świadczą m.in. przedstawione poniżej dane. Na liście czasopism naukowych MNiSW znalazło się 16 500 czasopism, z tego w części A (potocznie nazywanej listą filadelfijską) jest 10 230 czasopism, w części B mamy 1854 czasopisma,

a w części C jest 4337 czasopism naukowych. Na liście tej ponad 1800 pozycji to czasopisma polskie, z których najwięcej, bowiem 1606, umieszczonych jest w części B; 133 czasopism polskich znajduje się w części A; a 100 czasopism w części C 1. Najwięcej trudności wiązało się ze sporządzeniem części B ww. listy czasopism, w której umieszczona jest większość polskich czasopism naukowych.

Zasady, kryteria i procedury sporządzania listy czasopism.

Przystępując do utworzenia listy punktowanych czasopism naukowych, kierowany przeze mnie zespół znalazł się w bardzo trudnej sytuacji 2. Po pierwsze, odziedziczył po poprzednim zespole zajmującym się sprawą oceny czasopism, kierowanym przez byłego wiceministra nauki i szkolnictwa wyższego, prof. Macieja Banacha, zestaw kryteriów i zasad oceny czasopism, ogłoszonych na stronach internetowych MNiSW, według których w 2010/2011 roku redakcje czasopism wypełniły ankiety i w większości przypadków dostosowały się do nowych podstaw oceny. Po drugie, zespół pracował pod silną presją czasu, bowiem nowa lista czasopism musiała zostać ogłoszona jeszcze w 2012 roku.

Koncepcja oceny czasopism naukowych, sformułowana przez zespół prof. Banacha, opierała się na czterech założeniach:

- dążenia do wypracowania podstaw pełnej parametryzacji czasopism i wyeliminowania uznaniowości w tej dziedzinie (wyeliminowanie „ręcznego sterowania” i uznaniowego przydzielania punktów poszczególnym czasopismom);
- konieczności uporządkowania zasad publikowania artykułów i wprowadzenia wysokich, formalnych standardów w tym zakresie (zasady recenzowania, zapora przeciw ghostwriting oraz wprowadzenie redaktorów tematycznych, językowych i statystycznych);
- preferowania dostępności czasopism w sieciach internetowych (indeksowania w bazach danych, dostępność on-line itp.);
- silnego umiędzynarodowienia polskich czasopism naukowych (streszczenia i artykuły w językach obcych, zwłaszcza w języku angielskim, zagraniczni autorzy, członkowie rad naukowych czy redakcyjnych, zagraniczni recenzenci, a także cytowania polskich publikacji w literaturze światowej).

Te założenia można było uznać za uzasadnione i godne kontynuacji. Wyżej wymieniona koncepcja była najsilniej krytykowana przez przedstawicieli nauk humanistycznych i społecznych, jako nieprzystająca do specyfiki pracy naukowej i charakteru publikacji w tych obszarach nauk. Przygotowane przez nas symulacje oceny czasopism, opierające się na szczegółowych zasadach, kryteriach i wagach punktowych zaproponowanych w końcu 2010 r., wykazywały silną degradację, jeśli chodzi o liczbę punktów, czasopism z zakresu nauk humanistycznych i społecznych w stosunku do poprzedniej oceny. Ich większość mieściłaby się w przedziale 1–3 punktów, a najlepsze z trudem uzyskiwałyby 6–7 punktów (na 10 możliwych), co słusznie uznane byłoby za niesprawiedliwe i nieuzasadnione. Jednym z nowych kryteriów oceny czasopism był zaproponowany przez zespół prof. M. Banacha współczynnik PIF (Predicted Impact Factor), obliczany na podstawie cytowań polskich czasopism w bazach Thomson Reuters Scientific, a głównie Web of Science. Po dokonaniu tych obliczeń okazało się, że PIF posiada tylko około 40% czasopism z grupy nauk technicznych, ścisłych, medycznych i przyrodniczych, niespełna 10% czasopism z nauk społecznych i poniżej 5% czasopism humanistycznych. Nie mógł więc PIF być podstawą oceny czasopism z listy B, chociaż spełniać może pożyteczną funkcję pomocniczą – i w takiej roli został wykorzystany.

Po wielu dyskusjach nasz zespół postanowił zmodyfikować zasady, kryteria i niektóre szczegółowe warunki oceny czasopism, zachowując jednak parametryczny charakter tej oceny i bazując na danych z wcześniej wypełnionych ankiet. Najważniejsze modyfikacje polegały na:

- ustaleniu nowego zakresu punktacji: w części A – od 15 do 50 punktów, w części B – od 1 do 10 punktów i w części C – 10, 12 i 14 punktów, w zależności od grupy czasopism w bazie ERIH;
- wprowadzeniu tzw. stałej przeniesienia w wysokości 0,4, co oznaczało, iż znaczna część punktów wynika z poprzedniej punktacji (z 2010 r.). Pozwoliło to zmniejszyć rozpiętość między oceną tego samego czasopisma dokonaną w 2010 roku i 2012 roku;

- za minimalną liczbę kryteriów wstępnych uznano 5 (z 9 możliwych), w tym obligatoryjnie: naukowy charakter czasopisma;
- silnie zróżnicowane zostały wagi poszczególnych kryteriów oceny, w tym PIF, na liście B w odniesieniu do jej trzech składników: nauk technicznych, ścisłych, medycznych i przyrodniczych (TZ), nauk społecznych (S) i nauk humanistycznych (H). Szczegółowe dane na ten temat są zamieszczone na stronie internetowej Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Wnioski i przewidywane kierunki ewolucji w zasadach oceny czasopism naukowych w Polsce.

Przygotowanie nowych zasad oceny czasopism naukowych i sporządzenie pełnej listy tych czasopism, zaakceptowanej i opublikowanej przez MNiSW, było trudnym zadaniem, które – w moim przekonaniu – mimo wszystko zakończyło się sporym sukcesem. Chciałbym z dużym naciskiem podkreślić, że lista ta została opracowana według zasad przygotowanych i przedyskutowanych przez zespół ekspertów, reprezentujących środowisko naukowe, a nie przez urzędników Ministerstwa. Pomimo wielu prób, nie udało się nam znaleźć sposobu uwzględnienia tzw. oceny eksperckiej (peer review) w odniesieniu do poszczególnych czasopism, chociaż doceniamy znaczenie takiej oceny. Przyjęliśmy pewne zasady i kryteria formalne, które jednakże generują – przynajmniej w jakimś zakresie – również efekty projakościowe. Niektóre z tych efektów zaczynają już być dostrzegalne. Opublikowanie „Kryteriów i zasad oceny czasopism naukowych” pod koniec 2010 roku skłoniło większość redakcji i wydawców czasopism do zwrócenia baczniejszej uwagi na sposób recenzowania artykułów, dobór recenzentów i rad redakcyjnych, częstotliwość wydawania czasopism, sporządzanie abstraktów i słów kluczowych. Zachęciło ich także do umieszczania abstraktów i pełnych artykułów w międzynarodowych bazach danych i szerszej obecności czasopisma w przestrzeni wirtualnej. To wszystko jest zjawiskiem niewątpliwie pozytywnym i – w moim głębokim przekonaniu – zaowocuje dość szybko zwiększeniem obecności polskiej nauki na forum międzynarodowym.

Przygotowana przez nas lista czasopism naukowych ma szereg wad, wynikających z zastosowanej metodologii jej konstruowania. (...) Teraz jest czas i sposobność na dokonanie korekt i udoskonalenie systemu oceny czasopism w Polsce. Mam w tej sprawie optymistyczne nastawienie. Z czego ono wynika?

- Mamy wreszcie komputerową bazę czasopism naukowych wraz z dość znaczną liczbą danych o ich zawartości. Polskie czasopisma zaczynają być obecne w przestrzeni wirtualnej, co staje się już warunkiem ich odpowiedniego znaczenia, a wręcz przeżycia. Coraz więcej czasopism, poza abstraktami w języku polskim i angielskim (a niekiedy też w innych językach), umieszcza pełne teksty artykułów w internecie, co wydatnie ułatwia ich dostępność i potencjalne oddziaływanie.
- Czasopisma naukowe będą teraz oceniane corocznie, co umożliwi redakcjom, a także autorom tekstów, szybsze dostosowanie się do wymaganych kryteriów i ewentualną poprawę pozycji na liście czasopism.
- W najbliższym czasie kierowany przeze mnie zespół i współpracujące instytucje dokonają weryfikacji danych umieszczanych w ankietach czasopism. Wstępny ogłód sytuacji, przeprowadzony na próbie ok. 200 czasopism, wykazał wiele niestaranności, a także nierzetelności w zakresie informacji o swoich czasopismach.
- Dość zaawansowane jest przygotowywanie systemu obliczania indeksów cytowań w czasopismach ukazujących się w języku polskim, mającego umożliwić wyliczenie tzw. Polskiego Współczynnika Wpływu (PWW), który będzie ważnym uzupełnieniem Impact Factor, ustalanego przez „Journal Citation Reports”.

Czy formalna ocena czasopism naukowych, taka jaką przedstawia np. MNiSW, jest potrzebna? Czy można z niej zrezygnować i zastąpić ją różnymi, zdecentralizowanymi ocenami, przygotowywanymi przez samo środowisko naukowe? Zapewne tak i mamy tego dowody w wielu krajach. Trzeba byłoby jednak zupełnie zmienić system finansowania nauki w Polsce. W aktualnie obowiązującym systemie taka formalna ocena czasopism jest konieczna (wynika zresztą z zapisów ustawo-

wych). Częścią tego systemu jest sposób oceny czasopism i kategoryzacja jednostek naukowych. Powyżej wskazałem, jakie ma to znaczenie i na jakie natrafia trudności. Czujemy się przede wszystkim rzecznikami środowiska naukowego, a nie bezdusznymi biurokratami. Zachęcam i proszę, aby w dyskusji na te ważne tematy wyzbyć się, w miarę możliwości, partykularyzmów, egoizmu i zacie-trzewienia. Serdecznie apeluję o współpracę, w tym o konstruktywne uwagi na temat systemu oceny, np. o tym, które niewątpliwie walory czasopism są pominięte w obecnym systemie oceny, a znaczenie których jest nadmiernie eksponowane? Nawet w trudnej sytuacji polskiej nauki jest wiele do wygrania i poprawienia po stronie środowiska naukowego. (...).

Niniejszy artykuł (glossa), nawiązując do cytowanego obszernie tekstu prof. Jerzego Wilkina oraz do zaleceń Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego (z 2012 r.), próbował w sposób historyczny ująć sytuację modelowego, humanistycznego czasopisma naukowego i dać pewne uwagi oraz postawić pewne pytania wynikające z praktyki redakcyjnej. Uważam, że pewne zasady w tych zaleceniach MNiSW (2012) były lepsze, niż zasady MNiSW z 2015 r. obecne przy ocenie czasopism naukowych. Np. w 2015 r. zrezygnowano z dwóch zewnętrznych recenzentów, kontentując się jednym zewnętrznym, a drugim – wewnętrznym, tj. będącym członkiem tej samej redakcji czy rady naukowej danego czasopisma. To uważam za błąd. Powinno być zawsze dwóch niezależnych, zewnętrznych recenzentów przy recenzji poprzedzającej publikację (Peer Review). Podobnie granicę 50% udziału osób zagranicznych (autorów, recenzentów, członków rady naukowej, członków redakcji) twar-do bym utrzymał dla czasopism humanistycznych i społecznych. Niniejsza glossa może dokumentować kontekst historyczny, w jakim kształtowało się nasze czasopismo naukowe (2012-2013 r.) oraz wyjaśniać pewne kryteria (ministerialne i nie tylko), jakie zostały przyjęte w naszej redakcji i jakie obowiązują do dziś, mimo zmiany zaleceń MNiSW.

Abstract (Summary) in Polish / Abstrakt (Streszczenie) po polsku

Tekst (glossa) prezentuje podstawowe kwestie dotyczące parametryzacji polskich naukowych czasopism humanistycznych i społecznych. Praktyczne uwagi na temat oceny czasopism są oparte na doświadczeniu parametryzacji w 2012 r. i 2015 r.

Key words in Polish / Słowa-kłucze po polsku

czasopisma, nauka, Polska, Religious and Sacred Poetry, czasopisma naukowe, ocena

Title in English / Tytuł po angielsku:

Historical notes (glossa) on the rules of evaluation for scholarly periodicals in Poland

Abstract (Summary) in English / Abstrakt (Streszczenie) po angielsku

The text (glossa) presents the basic questions that concern evaluation of Polish scholarly humanistic and social periodicals. Practical notes on the subject of periodical evaluation are based on experience of parametrization in 2012 and 2015 in Poland.

Key words in English / Słowa-klucze po angielsku

periodicals, science, Poland, Religious and Sacred Poetry, scholarly journals, evaluation

Bibliography / Bibliografia:

Antonowicz Dominik, *Doświadczenia ewaluacji badań naukowych w Wielkiej Brytanii w kontekście funkcjonowania Research Assessment Exercise 2008*, „Kultura i Edukacja. Kwartalnik”, r. 2011, nr 2, s. 158-172.

Borowicz Ryszard, *Od redakcji: Autor w humanistyce – kwestia nie tylko wyrafinowanej parametryzacji*, „Kultura i Edukacja. Kwartalnik”, r. 2011, nr 2, s. 155-157.

Brzeziński Jerzy, *Kontrowersje wokół oceny jednostek naukowych z obszaru nauk społecznych*, „Kultura i Edukacja. Kwartalnik”, r. 2011, nr 2, s. 173-188.

Dahlig-Turek Ewa, *ESF, ERIH, JCR... czyli o ewaluacji humanistyki*, „Kultura i Edukacja. Kwartalnik”, r. 2011, nr 2, s. 189-203.

Komunikat z dnia 14 września 2012 r. w sprawie kryteriów i trybu oceny czasopism naukowych (kryteria obowiązujące w 2012 r.)

http://www.bip.nauka.gov.pl/_gAllery/20/10/20102/20120914_komunikat_ocena_czasopism.pdf [dostęp: 31.01.2013].

<http://www.nauka.gov.pl/finansowanie/finansowanie-nauki/dzialalnosc-statutowa/ocena-jednostek-naukowych/lista-czasopism-punktowanych/> [dostęp: 31.01.2013].

Sojak Radosław, *Humanistyka w czasach parametryzacji*, „Kultura i Edukacja. Kwartalnik”, r. 2011, nr 2, s. 204-209.

Śliwerski Bogusław, *Pedagog jako autor w humanistyce*, „Kultura i Edukacja. Kwartalnik”, r. 2011, nr 2, s. 225-248.

Wilkin Jerzy, *Ocena parametryczna czasopism naukowych w Polsce – podstawy metodologiczne, znaczenie i perspektywy*, „PAUza Akademicka : Tygodnik Polskiej Akademii Umiejętności”, r. 5: 2013, nr 194, 17 stycznia 2013, s. 1-3.

MINISTERSTWO NAUKI
I SZKOLNICTWA WYŻSZEGO (Warsaw, Poland)
E-mail: sekretariat.bm[at]nauka.gov.pl

Kryteria i tryb oceny czasopism naukowych oraz sposób ustalania liczby punktów za zamieszczone w nich publikacje

(Źródło: Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 27 października 2015 r. w sprawie kryteriów i trybu przyznawania kategorii naukowej jednostkom naukowym, Dziennik Ustaw –Rzeczypospolitej Polskiej, z dnia 2 grudnia 2015 r., nr 37, poz. 2015 Załącznik nr 4, Kryteria i tryb oceny czasopism naukowych oraz sposób ustalania liczby punktów za zamieszczone w nich publikacje)

1. Ocenę czasopism przeprowadza się odrębnie dla następujących grup czasopism naukowych:

- 1) umieszczanych w części A wykazu czasopism naukowych, o której mowa w § 14 ust. 2 pkt 1 rozporządzenia;
- 2) umieszczanych w części B wykazu czasopism naukowych, o której mowa w § 14 ust. 2 pkt 2 rozporządzenia;
- 3) umieszczanych w części C wykazu czasopism naukowych, o której mowa w § 14 ust. 2 pkt 3 rozporządzenia.

2. Zespół, o którym mowa w § 14 ust. 3 rozporządzenia, dokonuje oceny czasopism naukowych oraz przedstawia ministrowi właściwemu do spraw nauki, zwanemu dalej „ministrem”, propozycje liczby punktów przyznawanych za publikacje w tych czasopismach objętych wykazem określonym w § 14 ust. 1, zwanym dalej „wykazem”. Proces oceny czasopism naukowych ewidencjonowany jest w systemie teleinformatycznym, o którym mowa w § 2 ust. 2 rozporządzenia.

3. Zespół określa wykaz baz czasopism naukowych uwzględnianych przy ocenie jednostek naukowych oraz stanowiących podstawę do umieszczenia czasopisma naukowego w wykazie, biorąc pod uwagę:

- 1) liczbę czasopism ujętych w bazie czasopism naukowych;
- 2) uznawalność bazy czasopism naukowych w międzynarodowym środowisku naukowym;
- 3) sposób kwalifikowania czasopism naukowych do umieszczenia w bazie czasopism naukowych;
- 4) wskaźniki bibliometryczne określone dla czasopism naukowych ujętych w bazie czasopism naukowych.

4. Zespół przedstawia ministrowi proponowany wykaz baz czasopism naukowych, wraz z uzasadnieniem. Po zasięgnięciu opinii Komitetu Ewaluacji Jednostek Naukowych minister ogłasza w formie komunikatu na stronie internetowej urzędu obsługującego ministra, wykaz baz czasopism naukowych uwzględnianych przy ocenie jednostek naukowych.

5. W części A wykazu czasopism naukowych:

1) uwzględnia się czasopisma naukowe umieszczone w bazach czasopism naukowych wskazanych w komunikacie, o którym mowa w ust. 4, posiadające obliczony pięcioletni lub dwuletni współczynnik wpływu;

2) liczbę punktów za publikację w danym czasopiśmie naukowym określa się odrębnie dla poszczególnych grup tematycznych czasopism naukowych oraz dla poszczególnych baz czasopism naukowych w zależności od wartości współczynnika wpływu, o którym mowa w pkt 1;

3) przy ustalaniu liczby punktów za publikację w czasopiśmie naukowym umieszczonym w więcej niż jednej bazie czasopism naukowych uwzględnia się najwyższą wartość określoną dla poszczególnych baz zgodnie z pkt 2.

6. W części B wykazu czasopism naukowych:

1) uwzględnia się krajowe czasopisma naukowe nieposiadające współczynnika wpływu. Za krajowe czasopismo naukowe uznaje się czasopismo, którego aktualny adres redakcji lub adres wydawcy znajduje się na terenie Rzeczypospolitej Polskiej;

2) czasopisma naukowe są oceniane na podstawie informacji zawartych w ankiecie czasopisma naukowego, zwanej dalej „ankietą”, złożonej przez osobę upoważnioną do reprezentowania redakcji lub wydawcy tego czasopisma. Zakres informacji zawartej w ankiecie określa ust. 8;

3) ankietę składa się w postaci elektronicznej w systemie teleinformatycznym w rozumieniu art. 3 pkt 3 ustawy z dnia 17 lutego 2005 r. o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne (Dz. U. z 2014 r. poz. 1114) oraz w terminie wskazanym przez ministra na stronie internetowej urzędu obsługującego ministra;

4) ocenie są poddawane krajowe czasopisma naukowe, których pierwszy numer ukazał się nie później niż 2 lata przed rokiem złożenia ankiety;

5) ocenie są poddawane czasopisma wydawane w postaci papierowej lub w postaci elektronicznej. W przypadku czasopism naukowych wydawanych w postaci papierowej i postaci elektronicznej, obie postacie tych czasopism muszą być tożsame. Wersję elektroniczną ocenia się, jeżeli posiada numer eISSN i jest udostępniona pod wskazanym adresem internetowym stanowiącym część czasopisma *on-line*, w ramach jego struktury formalnej (rocznik, tom, wolumin, numer) lub posiada Digital Object Identifier (DOI)¹ oraz rok wydania;

¹ DOI – *Digital Object Identifier* – cyfrowy identyfikator dokumentu elektronicznego [dop. redakcji].

6) czasopisma naukowe są oceniane w trzech grupach nauk: w grupie nauk humanistycznych, grupie nauk społecznych oraz w grupie nauk ścisłych, technicznych, medycznych i przyrodniczych;

7) czasopisma naukowe znajdujące się w bazach czasopism naukowych, o których mowa w ust. 4, nieuwzględnione w części A lub C wykazu, są umieszczone w części B wykazu. Za publikacje w tych czasopismach przyznaje się nie mniej niż 10 pkt, nie dłużej jednak niż przez 2 kolejne lata;

8) ocenę czasopism naukowych przeprowadza się w dwóch etapach: a) w pierwszym etapie oceny dokonuje się według następujących kryteriów:

- udostępnianie listy recenzentów publikacji na stronie internetowej czasopisma naukowego lub w numerze wydrukowanym, nie rzadziej niż raz w roku,
- stosowanie, opublikowanej na stronie internetowej czasopisma naukowego lub w postaci papierowej procedury recenzowania publikacji, uwzględniającej poniższe zasady:

- do oceny każdej publikacji powoływanych jest co najmniej dwóch niezależnych recenzentów, spoza jednostki naukowej afiliowanej przez autora publikacji,

- recenzentowi nie ujawnia się autora lub autorów recenzowanej publikacji (*double-blind review process*) lub recenzent podpisuje deklarację o niewystępowaniu konfliktu interesów, przy czym za konflikt interesów uznaje się zachodzące między recenzentem, a autorem bezpośrednie relacje osobiste (w szczególności pokrewieństwo do drugiego stopnia, związek małżeński), relacje podległości zawodowej lub bezpośrednią współpracę naukową w ciągu ostatnich dwóch lat poprzedzających rok przygotowania recenzji,

- pisemna recenzja publikacji zawiera wniosek recenzenta dotyczący warunków dopuszczenia publikacji do wydania lub jej odrzucenia,

- kryteria oceny publikacji i formularz recenzji są udostępnione na stronie internetowej czasopisma naukowego lub w każdym jego numerze,

- posiadanie przez czasopismo naukowe aktywnej strony internetowej zawierającej w szczególności: tytuł, numer ISSN, skład rady naukowej, informacje dotyczące kryteriów oceny publikacji i procedur ich kwalifikowania do druku, skład redakcji czasopisma oraz spisy treści wydanych numerów lub zeszytów w okresie dwóch lat poprzedzających rok złożenia ankiety,

- co najmniej 50% recenzentów oceniających publikacje naukowe stanowią recenzenci zewnątrzni, tj. osoby niebędące członkami rady naukowej czasopisma naukowego, niezatrudnione w redakcji czasopisma lub w podmiocie, w którym afiliowany jest redaktor naczelny czasopisma,

- zamieszczanie w każdej publikacji w okresie dwóch lat poprzedzających rok złożenia ankiety co najmniej tytułu i streszczenia w języku angielskim,

- stabilność wydawnicza w okresie dwóch lat poprzedzających rok złożenia ankiety, potwierdzona ciągłością wydawania czasopisma (brak opóźnień większych niż 6 miesięcy);

b) do drugiego etapu oceny są kwalifikowane czasopisma naukowe spełniające co najmniej 5 kryteriów określonych w lit. a. W drugim etapie oceny dokonuje się według następujących kryteriów:

- cytowania czasopisma naukowego określone na podstawie danych gromadzonych w bazach czasopism naukowych wskazanych w komunikacie, o którym mowa w ust. 4,
 - wartość polskiego współczynnika wpływu (PWW),
 - procentowy udział autorów publikacji zatrudnionych w zagranicznych jednostkach naukowych w stosunku do całkowitej liczby autorów publikacji,
 - sklasyfikowanie czasopisma naukowego w co najmniej dwóch bazach czasopism naukowych wskazanych w komunikacie, o którym mowa w ust. 4,
 - liczba publikacji naukowych w czasopiśmie naukowym w roku poprzedzającym rok złożenia ankiety,
 - stopień umiędzynarodowienia procesu recenzowania – określony procentowo udział recenzentów zatrudnionych w zagranicznych jednostkach naukowych w stosunku do całkowitej liczby recenzentów,
 - częstotliwość wydawania czasopisma naukowego,
 - procentowy udział publikacji w pełnej wersji w języku angielskim, francuskim, hiszpańskim, niemieckim, rosyjskim lub włoskim w stosunku do ogólnej liczby publikacji,
 - umiędzynarodowienie rady naukowej – procentowy udział członków rady naukowej czasopisma naukowego zatrudnionych w zagranicznych jednostkach naukowych lub dydaktycznych w stosunku do całkowitej liczby członków rady naukowej,
 - udostępnianie wszystkich bieżących publikacji w wersji *on-line*,
 - okres nieprzerwanego wydawania czasopisma naukowego do roku poprzedzającego rok złożenia ankiety²,
 - wprowadzanie danych do bazy cytowań POL-index³ – wprowadzenie do systemu POL-index danych zawierających pełne rekordy bibliograficzne każdej publikacji z okresu dwóch lub z okresu sześciu lat poprzedzających rok złożenia ankiety,
 - znaczenie czasopisma naukowego dla rozwoju nauki polskiej i popularyzacji osiągnięć naukowych w Polsce oraz za granicą;
- 9) podstawę do ustalenia liczby punktów za publikację w czasopiśmie naukowym stanowi suma punktów przyznanych za kryteria, o których mowa w pkt 8 lit. b;

² Warunek nieprzerwanego okresu wydawania czasopisma naukowego jest spełniony, jeżeli w każdym roku ukazało się co najmniej jedno wydanie czasopisma naukowego, a dla czasopism naukowych wydawanych w trybie *on-line* – ukazało się co najmniej 6 artykułów naukowych w każdym roku.

³ POL-index – baza cytowań powstała jako element systemu POL-on, odpowiedzialna za gromadzenie informacji o cytowaniach, celem wyznaczenia Polskiego Współczynnika Wpływu (PWW). Szczegółowe informacje techniczne, w tym specyfikacje, formaty plików wymiany znajdują się w formie elektronicznej na stronach internetowych systemu POL-index.

10) liczba punktów za publikacje naukowe w czasopismach naukowych umieszczonych w części B wykazu wynosi nie więcej niż 15 pkt;

11) Zespół przedstawia Ministrowi do zatwierdzenia szczegółowe zasady przyznawania punktów za kryteria określone w pkt 8 lit. b dla poszczególnych grup nauk. Zatwierdzone zasady są publikowane w formie komunikatu na stronie internetowej urzędu obsługującego ministra.

7. W części C wykazu czasopism naukowych:

1) uwzględnia się czasopisma naukowe znajdujące się w indeksowanych międzynarodowych bazach czasopism naukowych o największym zasięgu, właściwych dla nauk humanistycznych i społecznych;

2) liczba punktów za publikacje naukowe w czasopismach naukowych umieszczonych w części C wykazu wynosi nie więcej niż 25 pkt i nie mniej niż 10 pkt;

3) kryterium służącym do ustalenia liczby punktów za publikacje w czasopismach naukowych są wskaźniki bibliometryczne, o których mowa w ust. 3 pkt 4;

4) przy ustalaniu liczby punktów za publikację w czasopiśmie naukowym umieszczonym w więcej niż jednej bazie czasopism naukowych uwzględnia się najwyższą wartość określoną dla poszczególnych baz zgodnie z ust. 4;

5) dla czasopisma naukowego ujętego w bazie czasopism naukowych uwzględnianej przy ocenie, niezawierającej współczynników bibliometrycznych stanowiących podstawę do ustalenia wykazu czasopism naukowych, za publikacje w takim czasopiśmie przyznaje się 10 pkt.

8. Ankieta obejmuje następujące informacje:

1) tytuł czasopisma w języku oryginalnym;

2) tytuł czasopisma w języku angielskim;

3) historia czasopisma naukowego (tytuł czasopisma, wydawca, ISSN, eISSN, okres wydawania czasopisma naukowego w latach od – do); ISSN;

4) eISSN;

5) identyfikator DOI;

6) adres strony internetowej czasopisma naukowego;

7) rok ukazania się pierwszego numeru czasopisma naukowego;

8) grupy nauk do jakich należy czasopismo naukowe:

a) nauki ścisłe, przyrodnicze, medyczne i techniczne,

b) nauki humanistyczne,

c) nauki społeczne;

10) dyscypliny nauki (wyznaczenie maksymalnie dwóch podstawowych dyscyplin nauki oraz maksymalnie trzech pozostałych dyscyplin nauki zgodnie z przepisami dotyczącymi obszarów wiedzy, dziedzin nauki i sztuki oraz dyscyplin naukowych i artystycznych);

11) dziedziny nauki (wyznaczenie podstawowej dziedziny nauki oraz maksymalnie dwóch pozostałych dziedzin nauki zgodnie z przepisami dotyczącymi obszarów wiedzy, dziedzin nauki i sztuki oraz dyscyplin naukowych i artystycznych);

- 12) grupa lub grupy tematyczne czasopism naukowych, odrębnie dla poszczególnych baz czasopism naukowych (maksymalnie pięć najważniejszych kategorii);
- 13) język lub języki publikacji w czasopiśmie naukowym wraz z informacją o liczbie publikacji w danym języku w okresie czterech lat poprzedzających rok złożenia ankiety (w rozbiciu na poszczególne lata);
- 14) redaktor naczelny:
- a) imię (imiona),
 - b) nazwisko,
 - c) stopień lub tytuł naukowy albo stopień lub tytuł w zakresie sztuki,
 - d) afiliacja,
 - e) kraj afiliacji,
 - f) e-mail;
- 15) adres redakcji:
- a) instytucja/firma,
 - b) jednostka organizacyjna instytucji lub firmy,
 - c) ulica/nr/lokal,
 - d) kod pocztowy/skrytka pocztowa/poczta,
 - e) miasto,
 - f) województwo,
 - g) kraj,
 - h) telefon kontaktowy,
 - i) faks,
 - j) e-mail,
 - k) adres strony internetowej czasopisma naukowego;
- 16) główny wydawca:
- a) instytucja/firma,
 - b) jednostka organizacyjna,
 - c) ulica/nr/ lokal,
 - d) kod pocztowy/skrytka pocztowa/poczta,
 - e) miasto,
 - f) województwo,
 - g) kraj,
 - h) telefon kontaktowy,
 - i) faks,
 - j) e-mail,
 - k) adres strony internetowej oficyny wydawniczej,
 - l) osoba wskazana do kontaktu;
- 17) pozostali wydawcy (tylko nazwa instytucji);
- 18) afiliacja czasopisma (jeżeli występuje);
- 19) informacje dotyczące kryteriów wstępnych:

- stosowanie procedury recenzowania szczegółowo opisanej na stronie internetowej czasopisma naukowego lub w wersji drukowanej,
 - posiadanie przez czasopismo naukowe aktywnej strony internetowej,
 - procentowy udział osób recenzujących publikacje w czasopiśmie naukowym w okresie dwóch lat poprzedzających rok złożenia ankiety, zatrudnionych w zagranicznych jednostkach naukowych w stosunku do całkowitej liczby recenzentów,
 - procent publikacji w czasopiśmie naukowym w okresie dwóch lat poprzedzających rok wypełnienia ankiety zawierających tytuł i streszczenie w języku angielskim do ogólnej liczby publikacji w czasopiśmie naukowym,
 - liczba numerów łączonych czasopisma naukowego wydanych w okresie dwóch lat poprzedzających rok wypełnienia ankiety,
 - informacja o wystąpieniu w okresie dwóch lat poprzedzających rok wypełnienia ankiety opóźnienia wydawniczego wynoszącego 6 lub więcej miesięcy,
 - liczba numerów czasopisma naukowego wydanych w każdym roku w okresie dwóch lat poprzedzających rok wypełnienia ankiety.
- 20) informacje uwzględniane przy ocenie czasopisma naukowego:
- wykaz baz czasopism naukowych, w których czasopismo naukowe jest uwzględnione,
 - procentowy udział autorów publikacji w czasopiśmie naukowym w okresie dwóch lat poprzedzających rok wypełnienia ankiety, zatrudnionych w zagranicznych jednostkach naukowych w stosunku do całkowitej liczby autorów,
 - liczba publikacji w czasopiśmie naukowym z okresu czterech lat poprzedzających rok złożenia ankiety, w rozbiciu na poszczególne lata,
 - procentowy udział osób recenzujących publikacje w czasopiśmie naukowym w okresie dwóch lat poprzedzających rok złożenia ankiety, zatrudnionych w zagranicznych jednostkach naukowych w stosunku do całkowitej liczby recenzentów,
 - częstotliwość wydawania czasopisma naukowego,
 - procentowy udział publikacji wydawanych w językach innych niż polski w okresie dwóch lat poprzedzających rok złożenia ankiety, w stosunku do ogólnej liczby publikacji w tych latach,
 - liczba członków rady naukowej czasopisma naukowego zatrudnionych w zagranicznych jednostkach naukowych lub dydaktycznych (według stanu na koniec roku kalendarzowego poprzedzającego rok złożenia ankiety),
 - liczba członków rady naukowej czasopisma naukowego zatrudnionych w Polsce (według stanu na koniec roku kalendarzowego poprzedzającego rok wypełnienia ankiety),
 - procentowy udział publikacji w okresie dwóch lat poprzedzających ocenę czasopisma naukowego, dostępnych w pełnej wersji w Internecie, w stosunku do ogólnej liczby publikacji w tych latach,
 - rok, od którego czasopismo naukowe jest nieprzerwanie wydawane,

- informacje dodatkowe, w szczególności wyjaśnienie powodów wydania w okresie ostatnich dwóch lat poprzedzających ocenę czasopisma naukowego numerów łączonych czasopisma naukowego.

Abstract in Polish / Abstrakt po polsku:

Publikacja jest tekstem załącznika do Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 27 października 2015 r. w sprawie kryteriów i trybu przyznawania kategorii naukowej jednostkom naukowym. Tekst precyzuje zasady oceny czasopism naukowych w Polsce (od 1 stycznia 2017 r.).

Key words in Polish / Słowa kluczowe po polsku:

Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, czasopisma naukowe, Polska, ocena czasopism naukowych, zasady oceny czasopism, XXI wiek, nauka,

Title in English:

The Criteria and the Mode of Evaluation Scholarly Periodicals and the Way of Ranking of the Point Number for the Papers Published in Them

Abstract in English:

The paper is the text of the addition to the Regulation of the Ministry of the Science and the Universities from October 27, 2015 in the question of the criteria and the mode of scholarly evaluation of scholarly units. The text specifies the rules of scholarly periodical evaluation in Poland (after January 1, 2017).

Key words in English:

Ministry of the Science and the University, scholarly periodicals, Poland, scholarly periodical evaluation, rules of periodical evaluation, the 21. Century, science,

Bibliography / Bibliografia:

Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 27 października 2015 r. w sprawie kryteriów i trybu przyznawania kategorii naukowej jednostkom naukowym, Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, z dnia 2 grudnia 2015 r., nr 37, poz. 2015, Załącznik nr 4, *Kryteria i tryb oceny czasopism naukowych oraz sposób ustalania liczby punktów za zamieszczone w nich publikacje*, s. 36-44. Adres internetowy strony MNiSW: <http://dziennikustaw.gov.pl/du/2015/2015/1> [dostęp: 7.12.2015].

MINISTERSTWO NAUKI
I SZKOLNICTWA WYŻSZEGO (Warsaw, Poland)

E-mail: sekretariat.bm[at]nauka.gov.pl
and

MAREK MARIUSZ TYTKO (Cracow, Poland)

E-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

Naukowe czasopisma humanistyczne i społeczne w Polsce (2015) w redakcyjnym wyborze

1. Wstęp

Poniżej zamieszczono wykaz polskich czasopism naukowych z zakresu nauk humanistycznych i społecznych. Wykaz ten jest ukazany w moim autorskim (redaktorskim, redakcyjnym) wyborze – wybrałem niektóre czasopisma z ministerialnej listy czasopism punktowanych MNiSW (tzw. lista „B”). W kwestii czasopism naukowych oceny uważam, że owe dodatkowe parę punktów dodawane jest według uznaniowej zasady dowolności ad libitum, co może być niesprawiedliwe. Zauważone błędy w nazwach czasopism poprawiłem. Wykaz publikujemy w celu pogładowym, aby ukazać kontekst polskiego naukowego czasopiśmiennictwa humanistycznego i społecznego, w jakim funkcjonuje „Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education”. Poniżej publikujemy wybór 918-tu czasopism humanistycznych i społecznych z listy „B” Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 23 grudnia 2015 r. Cała ta lista liczy 2211 pozycji (w tym – naukowe czasopisma medyczne, periodyki z nauk ścisłych oraz prawniczych, które tu w zasadzie pominięto).

Kolejno w danej linii znajdują się następujące dane:

- 1) pozycja (numer) na alfabetycznej liście czasopism (nie oznacza to oczywiście nic na temat jakości czasopisma – to tylko liczba porządkowa na liście);
- 2) Tytuł. Podtytuły Czasopisma.
- 3) ISSN dla formy papierowej danego czasopisma;
- 4) ISSN dla formy elektronicznej danego czasopisma [jeśli podano: „(null)” – to znaczy, że czasopismo nie posiada wersji elektronicznej];
- 5) punktacja (od 1 do 15 punktów) dla danego czasopisma za lata 2013-2014, obowiązujące także w 2015 r. w danym czasopiśmie; tj. za publikację jednego artyku-

łu recenzowanego (Peer Review) przysługuje autorowi podana tam ilość punktów (punktacja ministerialna). Na poniższej liście dodano od redakcji skrót „pkt.” po ostatniej liczbie (tj. punktacji).

Uwaga: Tytuły i podtytuły w niniejszym spisie zostały zapisane dużymi literami, zgodnie z zasadami pisowni czasopism, niezależnie od tego, jak zapisano owe tytuły w bazie czasopism Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Wykaz ministerialny publikujemy w autorskim, redakcyjnym wyborze (M. M. Tytki).

2. Wybór czasopism humanistycznych i społecznych w Polsce w 2015 r. Część B wykazu czasopism naukowych. Czasopisma naukowe nieposiadające współczynnika wpływu Impact Factor (IF) wraz z liczbą punktów przyznawanych za publikację w tych czasopismach

- 2 *Studia Etnologiczne i Antropologiczne* 1506-5790 2353-9860 **8 pkt.**
- 3 *Academic Journal of Modern Philology* 2299-7164 2353-3218 **7 pkt.**
- 11 *Acta Archaeologica Lodziensia* 0065-0986 (null) **9 pkt.**
- 14 *Acta Baltico-Slavica* 0065-1044 2392-2389 **14 pkt.**
- 26 *Acta Humana* 2082-4459 2449-8491 **6 pkt.**
- 31 *Acta Neophilologica* 1509-1619 (null) **8 pkt.**
- 34 *Acta Philologica* 0065-1524 (null) **8 pkt.**
- 36 *Acta Poligraphica* 2299-9981 (null) **5 pkt.**
- 37 *Acta Polono-Ruthenica* 1427-549X (null) **13 pkt.**
- 50 *Acta Scientifica Academiae Ostroviensis. Sectio A. Nauki Humanistyczne, Społeczne i Techniczne* 2300-1739 (null) **7 pkt.**
- 52 *Acta Universitatis Lodzensis. Folia Psychologica* 1427-969X 2353-4842 **6 pkt.**
- 53 *Acta Universitatis Lodzensis. Folia Germanica* 1427-9665 2449-6820 **6 pkt.**
- 54 *Acta Universitatis Lodzensis. Folia Litteraria Rossica* 1427-9681 2353-4834 **8 pkt.**
- 56 *Acta Universitatis Lodzensis. Folia Sociologica* 0208-600X 2353-4850 **8 pkt.**
- 58 *Acta Universitatis Lodzensis. Folia Historica* 0208-6050 (null) **8 pkt.**
- 59 *Acta Universitatis Lodzensis. Folia Linguistica Rosnica* 1731-8025 2353-9623 **8 pkt.**
- 63 *Acta Universitatis Lodzensis. Folia Librorum* 0860-7435 (null) **4 pkt.**
- 64 *Acta Universitatis Lodzensis. Folia Linguistica* 0208-6077 2450-0119 **4 pkt.**
- 65 *Acta Universitatis Lodzensis. Folia Litteraria Polonica* 1505-9057 2353-1908 **12 pkt.**
- 66 *Acta Universitatis Lodzensis. Folia Litteraria Romanica* 1505-9065 2449-8831 **6 pkt.**
- 67 *Acta Universitatis Lodzensis. Folia Philosophica* 0208-6107 2353-9631 **6 pkt.**
- 68 *Acta Universitatis Lodzensis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców* 0860-6587 (null) **8 pkt.**
- 69 *Acta Universitatis Nicolai Copernici Pedagogika* 0860-1232 (null) **7 pkt.**
- 73 *Acta Universitatis Wratislaviensis. Slavica Wratislaviensia* 0137-1150 (null) **13 pkt.**
- 74 *Acta Universitatis Wratislaviensis. Nederlandica Wratislaviensia* 0860-0716 (null) **12 pkt.**
- 75 *Acta Universitatis Wratislaviensis. Niemcoznawstwo* 2084-252X (null) **4 pkt.**
- 78 *Ad American: Journal of American Studies* 1896-9461 2449-8661 **11 pkt.**
- 92 *Akcent. Literatura i Sztuka. Kwartalnik* 0208-6220 (null) **10 pkt.**
- 103 *Almanach Historyczny* 1642-4530 (null) **7 pkt.**
- 104 *Almanach Karaimski* 2300-8164 2353-5466 **6 pkt.**
- 106 *Ameryka Łacińska* 1506-8900 2081-1152 **7 pkt.**
- 107 *Anabasis. Studia Classica et Orientalia* 2082-8993 (null) **11 pkt.**

- 110** *Analecta Cracoviensia* 0209-0864 2391-6842 **12 pkt.**
- 111** *Analecta Nipponica. Journal of Polish Association for Japanese Studies* 2084-2147 (null) **5 pkt.**
- 112** *Analecta. Studia i Materiały z Dziejów Nauki* 1509-0957 (null) **7 pkt.**
- 114** *Analiza i Egzystencja* 1734-9923 2300-7621 **10 pkt.**
- 116** *Anglica Wratislaviensia* 0301-7966 (null) **9 pkt.**
- 117** *Anglica. An International Journal of English Studies* 0860-5734 (null) **8 pkt.**
- 122** *Annales Canonici* 1895-0620 2391-6567 **8 pkt.**
- 124** *Annales Missiologici Posnanienses* 1731-6170 (null) **7 pkt.**
- 125** *Annales Neophilologiarum* 1734-4557 (null) **7 pkt.**
- 128** *Annales UMCS Sectio FF Philologiae* 0239-426X 2449-853X **6 pkt.**
- 136** *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio I. Philosophia-Sociologia* 0137-2025 2300-7540 **8 pkt.**
- 139** *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio J. Paedagogia-Psychologia* 0867-2040 2449-8521 **8 pkt.**
- 140** *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio L. Artes* 1732-1352 2083-3636 **7 pkt.**
- 141** *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia* 2081-1861 2300-3057 **7 pkt.**
- 144** *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Paedagogica III* 2299-2103 2392-3210 **3 pkt.**
- 145** *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Russologica* 1689-9911 (null) **6 pkt.**
- 146** *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Linguistica* 2083-1765 (null) **8 pkt.**
- 148** *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Anglica (Online)* 2449-5239 (null) **3 pkt.**
- 150** *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad Didacticam Litterarum Polonarum et Linguae Polonae Pertinentia* 2082-0909 (null) **5 pkt.**
- 152** *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia de Arte et Educatione* 2081-3325 2300-5912 **7 pkt.**
- 153** *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia de Cultura* 2083-7275 1644-1885 **8 pkt.**
- 154** *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Historica* 2081-3341 (null) **5 pkt.**
- 155** *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Historicolitteraria* 2081-1853 2300-5831 **8 pkt.**
- 157** *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Poetica* 2353-4583 2449-7401 **6 pkt.**
- 158** *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Psychologica* 2084-5596 (null) **6 pkt.**
- 159** *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Sociologica* 2081-6642 2449-688X **8 pkt.**
- 160** *Annales. Etyka w życiu gospodarczym* 1899-2226 2353-4869 **10 pkt.**
- 170** *Anthropological Review* 1898-6773 2083-4594 **15 pkt.**
- 171** *Anthropos* 1730-9549 (null) **7 pkt.**
- 174** *Aparat Represji w Polsce Ludowej* 1944-1989 1733-6996 (null) **4 pkt.**
- 178** *Archaeologia Historica Polona* 1425-3534 (null) **5 pkt.**
- 179** *Architecturae et Artibus* 2080-9638 (null) **7 pkt.**
- 195** *Archives of Psychiatry and Psychotherapy* 1509-2046 2083-828X **12 pkt.**
- 200** *Archiwa – Kancelarie – Zbiory* 1895-9075 (null) **10 pkt.**
- 201** *Archiwa Biblioteki i Muzea Kościelne* 0518-3766 (null) **10 pkt.**
- 202** *Archiwista Polski* 1425-9893 (null) **4 pkt.**
- 203** *Archiwum Emigracji* 2084-3550 (null) **8 pkt.**
- 204** *Archiwum Filozofii Prawa i Filozofii Społecznej* 2082-3304 (null) **6 pkt.**
- 206** *Archiwum Historii Filozofii i Myśli Społecznej* 0066-6874 (null) **10 pkt.**
- 207** *Archiwum Historii i Filozofii Medycyny* 0860-1844 (null) **7 pkt.**
- 211** *Argument: Biannual Philosophical Journal* 2083-6635 2084-1043 **7 pkt.**

- 213 *Ars inter Culturas* 2083-1226 (null) **7 pkt.**
- 214 *Ars Separatoria Acta* 1731-6340 (null) **6 pkt.**
- 215 *Art Inquiry. Recherches sur les Arts* 1641-9278 (null) **8 pkt.**
- 217 *Art of the Orient* 2299-811X (null) **4 pkt.**
- 221 *Aspekty Muzyki* 2082-6044 (null) **3 pkt.**
- 222 *Aspiracje: Pismo Warszawskich Uczelni Artystycznych* 1732-6125 (null) **4 pkt.**
- 224 *Ateneum Kapłańskie* 0208-9041 (null) **4 pkt.**
- 225 *Ateneum Przegląd Familiologiczny* 2391-7814 (null) **4 pkt.**
- 228 *Autobiografia. Literatura. Kultura. Media* 2353-8694 (null) **8 pkt.**
- 232 *Avant. Pismo Awangardy Filozoficzno-Naukowej* 2082-7598 2082-6710 **13 pkt.**
- 239 *Baltic Linguistics* 2081-7533 (null) **9 pkt.**
- 243 *Barbarzyńca. Pismo Antropologiczne* 1643-9708 (null) **3 pkt.**
- 245 *Beyond Philology: An International Journal of Linguistics, Literary Studies and English Language Teaching* 1732-1220 (null) **7 pkt.**
- 253 *Białoruskie Zeszyty Historyczne* 1232-7468 (null) **8 pkt.**
- 254 *Białorutenistyka Białostocka* 2081-2515 (null) **6 pkt.**
- 255 *Białostockie Archiwum Językowe* 1641-6961 (null) **9 pkt.**
- 256 *Białostockie Studia Literaturoznawcze* 2082-9701 (null) **9 pkt.**
- 258 *Białostockie Teki Historyczne* 1425-1930 (null) **9 pkt.**
- 259 *Biblica et Patristica Thoruniensia* 1689-5150 (null) **9 pkt.**
- 260 *Biblioteka* 1506-3615 2391-5838 **8 pkt.**
- 261 *Biblioteka i Edukacja* 2299-565X (null) **4 pkt.**
- 262 *Biblioteka Regionalisty* 2081-4461 2449-9781 **8 pkt.**
- 263 *Biblioteka Teologii Fundamentalnej* 2084-5731 (null) **3 pkt.**
- 264 *Biblioteka Współczesnej Myśli Pedagogicznej* 2300-2689 (null) **5 pkt.**
- 265 *Bibliotekarz Lubelski* 0137-9895 (null) **4 pkt.**
- 266 *Bibliotekarz Podlaski. Ogólnopolskie Naukowe Pismo Bibliotekoznawcze i Bibliologiczne* 1640-7806 (null) **7 pkt.**
- 267 *Bibliotheca Nostra. Śląski Kwartalnik Naukowy* 1734-6576 2084-5464 **9 pkt.**
- 276 *Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej* 0006-3940 2450-0410 **7 pkt.**
- 277 *Biuletyn Edukacji Medialnej* 1733-0297 (null) **6 pkt.**
- 278 *Biuletyn Fundacji General Elżbiety Zawackiej* 2081-2752 (null) **3 pkt.**
- 279 *Biuletyn Historii Pogranicza* 1641-0033 (null) **6 pkt.**
- 280 *Biuletyn Historii Sztuki* 0006-3967 (null) **15 pkt.**
- 281 *Biuletyn Historii Wychowania* 1233-2224 (null) **9 pkt.**
- 292 *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego* 0032-3802 (null) **13 pkt.**
- 294 *Biuletyn Polskiej Misji Historycznej = Bulletin der Polnischen Historischen Mission* 2083-7755 2391-792X **7 pkt.**
- 295 *Biuletyn Stowarzyszenia Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego* 1896-8406 (null) **10 pkt.**
- 296 *Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich* 1731-1438 (null) **6 pkt.**
- 302 *Bohemistyka* 1642-9893 (null) **13 pkt.**
- 311 *Bulletin de la Société des Sciences et des Lettres de Łódź, Série: Recherches sur les Déformations* 0459-6854 (null) **14 pkt.**
- 336 *Chowanna* 0137-706X 2353-9682 **10 pkt.**
- 337 *Christianitas Antiqua* 1730-3788 (null) **3 pkt.**
- 339 *Chrześcijaństwo, Świat, Polityka* 1896-9038 (null) **7 pkt.**
- 342 *Civitas. Studia z Filozofii Polityki* 1428-2631 (null) **7 pkt.**
- 343 *Classica Cracoviensia* 1505-8913 2391-6753 **9 pkt.**

- 345 Coaching Review 2081-7029 (null) **6 pkt.**
- 346 Cognitive Studies / Études Cognitives 2080-7147 2392-2397 **14 pkt.**
- 347 Collectanea Philologica 1733-0319 2353-0901 **8 pkt.**
- 348 Colloquia Communia 0239-6815 (null) **3 pkt.**
- 349 Colloquia Germanica Stetinensia 0867-5791 (null) **9 pkt.**
- 350 Colloquia Humanistica 2081-6774 2392-2419 **8 pkt.**
- 351 Colloquia Litteraria 1896-3455 2353-8112 **4 pkt.**
- 352 Colloquia Theologica Ottoniana 1731-0555 2353-2998 **7 pkt.**
- 353 Colloquium 2081-3813 (null) **8 pkt.**
- 360 Comparative Legilinguistics 2080-5926 2391-4491 **7 pkt.**
- 373 Conversatoria Linguistica 1897-1415 (null) **3 pkt.**
- 374 Conversatoria Litteraria 1897-1423 (null) **5 pkt.**
- 375 Convivium. Germanistisches Jahrbuch Polen 2196-8403 (null) **7 pkt.**
- 378 Cracow Indological Studies 1732-0917 (null) **12 pkt.**
- 379 Crossroads. A Journal of English Studies (null) 2300-6250 **6 pkt.**
- 383 Current Issues in Personality Psychology 2353-4192 2353-561X **12 pkt.**
- 385 Current Problems of Psychiatry 2081-3910 2353-8627 **7 pkt.**
- 387 Cyber Empathy: Magazine of Visual Communication and New Media in Art Science Humanities Design and Technology 2299-906X (null) **6 pkt.**
- 388 Cywilizacja i Polityka 1732-5641 (null) **9 pkt.**
- 389 Czas Kultury 0867-2148 (null) **12 pkt.**
- 394 Czasopismo Prawno-Historyczne 0070-2471 (null) **9 pkt.**
- 395 Czasopismo Psychologiczne 1425-6460 (null) **11 pkt.**
- 398 Człowiek i Społeczeństwo 0239-3271 (null) **9 pkt.**
- 400 Człowiek Niepełnosprawność Społeczeństwo 1734-5537 (null) **10 pkt.**
- 401 Człowiek w Kulturze 1230-4492 (null) **6 pkt.**
- 402 Czytanie Literatury. Łódzkie Studia Literaturoznawcze 2299-7458 2449-8386 **6 pkt.**
- 403 Dagerotyp 1233-2445 (null) **6 pkt.**
- 420 Dialog. Miesięcznik Poświęcony Dramaturgii Współczesnej 0012-2041 (null) **10 pkt.**
- 421 Dialogi Polityczne. Filozofia, Społeczeństwo, Prawo 1730-8003 (null) **7 pkt.**
- 422 Dialogue and Universalism 1234-5792 (null) **9 pkt.**
- 425 Didaskalia. Gazeta Teatralna 1233-0477 (null) **14 pkt.**
- 435 Drohiczyński Przegląd Naukowy. Wielokulturowe Studia Drohiczyńskiego Towarzystwa Naukowego 2080-587X 2080-7538 **5 pkt.**
- 436 Duchowość w Polsce 2081-4674 (null) **3 pkt.**
- 440 Dyskurs. Pismo Naukowo-Artystyczne ASP we Wrocławiu 1733-1528 (null) **6 pkt.**
- 441 Dyskursy Młodych Andragogów 2084-2740 (null) **10 pkt.**
- 442 Dziecko krzywdzone. Teoria, Badania, Praktyka. 1644-6526 (null) **9 pkt.**
- 443 Dziennikarstwo i Media 2082-8322 (null) **5 pkt.**
- 444 Eastern Review 1427-9657 (null) **5 pkt.**
- 445 Ecclesia. Studia z Dziejów Wielkopolski 1731-0679 (null) **6 pkt.**
- 446 Echa Przeszłości 1509-9873 (null) **9 pkt.**
- 456 EduAkcja. Magazyn Edukacji Elektronicznej (null) 2081-870X **6 pkt.**
- 457 Edukacja 0239-6858 2449-8998 **12 pkt.**
- 460 Edukacja Dorosłych 1230-929X (null) **11 pkt.**
- 462 Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce 1896-2327 2353-7787 **9 pkt.**
- 463 Edukacja Etyczna 2083-8972 (null) **5 pkt.**
- 464 Edukacja Filozoficzna 0860-3839 (null) **5 pkt.**
- 465 Edukacja Humanistyczna (Szczecin) 1507-4943 (null) **7 pkt.**

- 466 Edukacja Międzykulturowa 2299-4106 (null) **7 pkt.**
- 467 Edukacja Prawnicza 1231-0336 (null) **5 pkt.**
- 468 Edukacja Ustawiczna Dorosłych 1507-6563 (null) **14 pkt.**
- 501 Eos: Commentarii Societatis Philologiae Polonorum 0012-7825 (null) **13 pkt.**
- 502 Ephemerides Marianorum 2299-7784 (null) **6 pkt.**
- 503 Episteme (UKSW) 2081-4801 (null) **5 pkt.**
- 504 Episteme: Czasopismo Naukowo-Kulturalne 1895-4421 (null) **5 pkt.**
- 506 Equilibrium 1689-765X 2353-3293 **14 pkt.**
- 507 Er(r)go. Teoria – Literatura – Kultura 1508-6305 (null) **11 pkt.**
- 508 Estetyka i Krytyka 1643-1243 2353-723X **12 pkt.**
- 509 Estudios Hispánicos 2084-2546 (null) **10 pkt.**
- 510 Ethics in Progress 2084-9257 (null) **7 pkt.**
- 511 Ethnologia Polona 0137-4079 (null) **13 pkt.**
- 512 Ethis. Kwartalnik Instytutu Jana Pawła II KUL 0860-8024 (null) **12 pkt.**
- 515 Etnolingwistyka. Problemy Języka i Kultury 0860-8032 2449-8335 **13 pkt.**
- 516 Études et Travaux (Centre d'Archéologie Méditerranéenne de l'Académie Polonaise des Sciences) 0079-3566 2449-9579 **11 pkt.**
- 517 Etyka 0014-2263 2392-1161 **10 pkt.**
- 518 Europa Orientalis. Studia z Dziejów Europy Wschodniej i Państw Bałtyckich 2081-8742 (null) **7 pkt.**
- 519 Europa Regionum 1428-278X (null) **7 pkt.**
- 520 Europa XXI 1429-7132 2300-8547 **12 pkt.**
- 523 European Polygraph 1898-5238 (null) **10 pkt.**
- 528 Fa-art. Kwartalnik Literacki 1231-0158 (null) **4 pkt.**
- 529 Facta Simonidis. Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Zamościu 1899-3109 (null) **8 pkt.**
- 530 Family Forum 2084-1698 2391-9388 **8 pkt.**
- 538 Fenomenologia 1731-7541 (null) **7 pkt.**
- 539 Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych 1426-3777 (null) **5 pkt.**
- 540 Filo-Sofija 1642-3267 (null) **7 pkt.**
- 541 Filoteknos [Filoteknos. Literatura Dziecięca – Mediacja Kulturowa – Antropologia Dzieciństwa / Children's Literature – Cultural Mediation – Anthropology of Childhood] 2082-9310 (null) **7 pkt.**
- 542 Filozofia Chrześcijańska 1734-4530 2450-0399 **6 pkt.**
- 543 Filozofia i Nauka. Studia Filozoficzne i Interdyscyplinarne 2300-4711 (null) **4 pkt.**
- 544 Filozofia Publiczna i Edukacja Demokratyczna 2299-1875 (null) **6 pkt.**
- 545 Filozoficzne Aspekty Genezy (null) 2299-0356 **5 pkt.**
- 551 Folia Bibliologica 1230-2376 2449-8246 **6 pkt.**
- 554 Folia Historica Cracoviensia 0867-8294 2391-6702 **9 pkt.**
- 563 Folia Orientalia 0015-5675 (null) **11 pkt.**
- 564 Folia Philosophica 1231-0913 2353-9445 **8 pkt.**
- 567 Folia Praehistorica Posnaniensia 0239-8524 (null) **10 pkt.**
- 574 Forum Artis Rhetoricae 1733-1986 (null) **9 pkt.**
- 575 Forum Bibliotek Medycznych 1899-5829 2450-0437 **7 pkt.**
- 577 Forum Filologiczne Ateneum 2353-2912 (null) **5 pkt.**
- 582 Forum Oświatowe 0867-0323 (null) **12 pkt.**
- 583 Forum Pedagogiczne 2083-6325 2449-7142 **10 pkt.**
- 584 Forum Philosophicum 1426-1898 2353-7043 **13 pkt.**
- 587 Forum Socjologiczne 2083-7763 (null) **4 pkt.**
- 588 Forum Teologiczne 1641-1196 (null) **9 pkt.**

- 593 *Fragile* – Pismo Kulturalne 1899-4261 (null) **2 pkt.**
 597 *Fraza. Poezja – Proza – Esej* 1230-4832 (null) **4 pkt.**
 604 *Gdański Rocznik Ewangelicki* 1898-1127 (null) **8 pkt.**
 605 *Gdańskie Studia Azji Wschodniej* 2084-2902 2353-8724 **4 pkt.**
 610 *General and Professional Education* 2084-1469 (null) **9 pkt.**
 624 *Germanica Wratislaviensia. Acta Universitatis Wratislaviensis* 0435-5865 (null) **14 pkt.**
 629 *Glaukopis* 1730-3419 (null) **4 pkt.**
 632 *Glottodidactica* 0072-4769 (null) **12 pkt.**
 642 *Górnślaskie Studia Socjologiczne. Seria Nowa* 0072-5013 2353-9658 **6 pkt.**
 643 *Góry – Literatura – Kultura* 2084-4107 (null) **7 pkt.**
 644 *Guliwer. Czasopismo o Książce dla Dziecka* 0867-7115 (null) **4 pkt.**
 653 *Heteroglossia – Studia Kulturoznawczo-Filologiczne* 2084-1302 (null) **4 pkt.**
 654 *Historia i Polityka. Półrocznik Poświęcony Myśli Politycznej i Stosunkom Międzynarodowym* 1899-5160 (null) **10 pkt.**
 655 *Historia i Świat* 2299-2464 (null) **7 pkt.**
 656 *Historia Slavorum Occidentis* 2084-1213 (null) **4 pkt.**
 657 *Historyka. Studia Metodologiczne* 0073-277X (null) **13 pkt.**
 659 *Homines Hominibus* 1895-3883 (null) **3 pkt.**
 660 *Homo Ludens* 2080-4555 (null) **9 pkt.**
 661 *Homo Politicus: Rocznik Politologiczny* 1896-1770 2391-5110 **2 pkt.**
 662 *Horyzonty Polityki* 2082-5897 2353-950X **7 pkt.**
 663 *Horyzonty Wychowania* 1643-9171 2391-9485 **13 pkt.**
 664 *Human Movement* 1732-3991 1899-1955 **14 pkt.**
 665 *Humaniora. Czasopismo Internetowe* 2353-3145 (null) **6 pkt.**
 666 *Humanistyczne Zeszyty Naukowe Prawa Człowieka* 2082-971X (null) **6 pkt.**
 667 *Humanistyka i Przyrodznawstwo* 1234-4087 (null) **7 pkt.**
 668 *Humanities and Social Sciences* 2300-5327 2300-9918 **14 pkt.**
 671 *Hybryda Pismo Artystyczno-Literackie Stowarzyszenia Twórczego Polart* 1731-9668 (null) **3 pkt.**
 675 *Idea. Studia nad Strukturą i Rozwojem Pojęć Filozoficznych* 0860-4487 (null) **9 pkt.**
 676 *Ido Movement for Culture. Journal of Martial Arts Anthropology* 1730-2064 2082-7571 **8 pkt.**
 680 *Imponderabilia. Biuletyn Piśmudczykowski* 2080-8011 (null) **3 pkt.**
 681 *In Gremium. Studia nad Historią, Kulturą i Polityką* 1899-2722 (null) **7 pkt.**
 682 *Indigena. Przeszłość i Współczesność Tutejszych Kultur Amerykańskich* 2083-1382 (null) **2 pkt.**
 688 *Inskrypcje. Półrocznik* 2300-3243 (null) **2 pkt.**
 690 *Intercathedra* 1640-3622 (null) **10 pkt.**
 692 *Interdisciplinary Studies in Musicology* 1734-2406 (null) **6 pkt.**
 693 *Interdyscyplinarne Konteksty Pedagogiki Specjalnej* 2300-391X (null) **9 pkt.**
 706 *International Studies. Interdisciplinary Political and Cultural Journal* 1641-4233 2300-8695 **11 pkt.**
 708 *Internetowy Magazyn Filozoficzny Hybris* 1689-4286 (null) **9 pkt.**
 710 *Investigationes Linguisticae* 1426-188X 1733-1757 **9 pkt.**
 726 *Italica Wratislaviensia* 2084-4514 (null) **9 pkt.**
 727 *Itinerarios. Revista de Estudios Linguísticos, Literarios, Historicos y Antropologicus* 1507-7241 (null) **11 pkt.**
 732 *Język – Szkoła – Religia* 2080-3400 (null) **6 pkt.**
 733 *Język a Kultura* 1232-9657 (null) **12 pkt.**
 734 *Język w Komunikacji* 2084-5111 (null) **5 pkt.**
 735 *Język. Komunikacja. Informacja* 1896-9585 (null) **5 pkt.**
 736 *Języki Obce w Szkole* 0446-7965 (null) **8 pkt.**
 737 *Językoznawstwo* 1897-0389 (null) **6 pkt.**

- 738** Journal for Perspectives of Economic Political and Social Integration. Journal for Mental Change. 1733-3911 2300-0945 **9 pkt.**
- 754** Journal of Education Culture and Society 2081-1640 (null) **13 pkt.**
- 755** Journal of Education, Health and Sport (null) 2391-8306 **7 pkt.**
- 762** Journal of Intercultural Management 2080-0150 (null) **11 pkt.**
- 763** Journal of International Studies 2071-8330 2306-3483 **10 pkt.**
- 766** Journal of Language Modelling 2299-8470 2299-856X **8 pkt.**
- 780** Journal of Preschool and Elementary School Education 2084-7998 (null) **6 pkt.**
- 797** Katecheta 0209-1291 (null) **4 pkt.**
- 798** Keryks 1643-2444 (null) **7 pkt.**
- 799** Kieleckie Studia Teologiczne 1730-072X (null) **6 pkt.**
- 803** Klio. Czasopismo Poświęcone Dziejom Polski i Powszechnym 1643-8191 (null) **13 pkt.**
- 805** Kolo Historii. Czasopismo Afiliowane z Instytutem Historii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie 1505-8530 (null) **3 pkt.**
- 806** Komunikacja Specjalistyczna. Communication for Special Purposes. Fachsprachenkommunikation. Professionalnaja Kommunikacija. 2080-3532 (null) **5 pkt.**
- 807** Komunikacja Społeczna. Czasopismo Elektroniczne 2299-5382 (null) **5 pkt.**
- 810** Komunizm: System – Ludzie – Dokumentacja 2299-890X (null) **6 pkt.**
- 811** Konińskie Studia Językowe 2353-1983 2353-5148 **6 pkt.**
- 814** Konteksty Kultury 2083-7658 2353-1991 **8 pkt.**
- 815** Konteksty Pedagogiczne. 2300-6471 (null) **4 pkt.**
- 816** Konteksty Społeczne 2300-6277 (null) **3 pkt.**
- 817** Konteksty. Polska Sztuka Ludowa 1230-6142 (null) **13 pkt.**
- 822** Kościół i Prawo 0208-7928 (null) **8 pkt.**
- 823** Kościół w Polsce. Dzieje i Kultura 2080-1238 (null) **5 pkt.**
- 825** Krakowski Rocznik Archiwalny 1233-2135 (null) **6 pkt.**
- 826** Krakowskie Pismo Kresowe 2081-9463 2392-120X **6 pkt.**
- 827** Krakowskie Studia Małopolskie 1643-6911 (null) **5 pkt.**
- 828** Krakowskie Studia Międzynarodowe 1733-2680 (null) **9 pkt.**
- 829** Krakowskie Studia z Historii Państwa i Prawa 2084-4115 2084-4131 **13 pkt.**
- 831** Kronos Philosophical Journal 2392-0963 1899-9484 **6 pkt.**
- 832** Kronos. Metafizyka, Kultura, Religia 1897-1555 (null) **12 pkt.**
- 835** Krzysztofory. Zeszyty Naukowe Muzeum Historycznego Miasta Krakowa 0137-3129 (null) **3 pkt.**
- 836** Kształcenie Językowe 1642-5782 (null) **6 pkt.**
- 837** Kulon 1427-3098 (null) **5 pkt.**
- 838** Kultura – Historia – Globalizacja 1898-7265 (null) **8 pkt.**
- 840** Kultura i Edukacja 1230-266X (null) **12 pkt.**
- 841** Kultura i Historia 1642-9826 (null) **8 pkt.**
- 842** Kultura i Polityka 1899-4466 (null) **8 pkt.**
- 843** Kultura i Społeczeństwo [Culture and Society] 0023-5172 2300-195X **14 pkt.**
- 844** Kultura i Wartości 2299-7806 (null) **7 pkt.**
- 845** Kultura i Wychowanie. Międzynarodowe Elektroniczne Czasopismo Naukowe 2083-2923 (null) **7 pkt.**
- 846** Kultura Populama 1644-8340 2391-6788 **10 pkt.**
- 847** Kultura Współczesna. Teoria, Interpretacje, Praktyka 1230-4808 2300-1704 **11 pkt.**
- 848** Kultura-Media-Teologia (null) 2081-8971 **8 pkt.**
- 849** Kultura-Społeczeństwo-Edukacja 2300-0422 (null) **10 pkt.**
- 850** Kultury Wschodniosłowiańskie – Oblicza i Dialog 2391-470X (null) **3 pkt.**

- 851 Kwartalnik Architektury i Urbanistyki 0023-5865 (null) **11 pkt.**
 852 Kwartalnik Bellona 1897-7065 (null) **7 pkt.**
 853 Kwartalnik Edukacyjny 1230-7556 (null) **4 pkt.**
 854 Kwartalnik Filmowy 0452-9502 (null) **13 pkt.**
 855 Kwartalnik Filozoficzny 1230-4050 (null) **5 pkt.**
 856 Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 0023-589X (null) **6 pkt.**
 857 Kwartalnik Historii Żydów – Jewish History Quarterly 1899-3044 (null) **8 pkt.**
 858 Kwartalnik Historyczny 0023-5903 (null) **11 pkt.**
 859 Kwartalnik Językoznawczy 2081-5441 (null) **2 pkt.**
 862 Kwartalnik Młodych Muzykologów UJ 2353-7094 (null) **5 pkt.**
 865 Kwartalnik Naukowy Fides et Ratio 2082-7067 (null) **8 pkt.**
 866 Kwartalnik Naukowy OAP UW „e-Politikon” 2084-5294 (null) **8 pkt.**
 867 Kwartalnik Naukowy Uczelni Vistula 1733-3156 (null) **7 pkt.**
 868 Kwartalnik Neofilologiczny 0023-5911 (null) **12 pkt.**
 869 Kwartalnik Opolski 0023-592X (null) **5 pkt.**
 870 Kwartalnik Polonicum 1895-8427 (null) **5 pkt.**
 877 Labor et Educatio 2353-4745 (null) **6 pkt.**
 878 Laboratorium Kultury 2084-4697 (null) **4 pkt.**
 881 Language and Literary Studies of Warsaw 2083-120X (null) **5 pkt.**
 882 Latopisy Akademii Supraskiej 2082-9299 (null) **5 pkt.**
 884 Lectiones & Acroases Philosophicae 2082-9221 (null) **4 pkt.**
 887 Lehaayer. Czasopismo Poświęcone Dziejom Ormian Polskich 2082-6184 2449-870X **4 pkt.**
 893 Lingua ac Communitas 1230-3143 (null) **5 pkt.**
 894 Lingua Legis 1231-5370 (null) **2 pkt.**
 895 Linguistica Copernicana 2080-1068 2391-7768 **13 pkt.**
 896 Linguistische Treffen in Wrocław 2084-3062 (null) **8 pkt.**
 897 Linguodidactica 1731-6332 (null) **9 pkt.**
 898 Lingvaria Półrocznik Wydziału Polonistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego 1896-2122 2392-1226 **13 pkt.**
 899 Lingwistyka Stosowana. Applied Linguistics. Angewandte Linguistik 2080-4814 (null) **13 pkt.**
 900 Literatura i Kultura Popularna 0867-7441 (null) **11 pkt.**
 901 Literatura Ludowa 0024-4708 (null) **11 pkt.**
 902 Literaturoznawstwo 1897-340X (null) **1 pkt.**
 903 Littera Antiqua (null) 2082-9264 **8 pkt.**
 904 Litteraria Copernicana 1899-315X (null) **10 pkt.**
 905 Liturgia Sacra. Liturgia – Musica – Ars 1234-4214 2391-9353 **10 pkt.**
 913 Logos i Ethos 0867-8308 2391-6834 **8 pkt.**
 914 Lubelski Rocznik Pedagogiczny 0137-6136 2449-8327 **10 pkt.**
 915 Lublin Studies in Modern Languages And Literature 0137-4699 (null) **8 pkt.**
 916 Lumen Gentium. Zeszyty Misjologiczne 2083-5019 (null) **3 pkt.**
 917 Łambinowski Rocznik Muzealny. Jeńcy Wojenni w Latach II Wojny Światowej 0137-5199 (null) **7 pkt.**
 920 Łódzkie Studia Teologiczne 1231-1634 (null) **7 pkt.**
 923 Magazyn Antropologiczno-Społeczno-Kulturowy „Maska” 1898-5947 2449-9153 **7 pkt.**
 929 Małopolska: Regiony – Regionalizmy – Małe Ojczyzny 1641-1102 (null) **6 pkt.**
 948 Mazowsze Studia Regionalne 1689-4774 (null) **6 pkt.**
 952 Media – Kultura – Komunikacja Społeczna 1734-3801 (null) **8 pkt.**
 953 Media – Kultura – Społeczeństwo 1896-7132 (null) **3 pkt.**

- 954** Media i Społeczeństwo. Medioznawstwo, Komunikologia, Semiologia, Socjologia Mediów 2083-5701 (null) **7 pkt.**
- 981** Medżat – Studia Egipologiczne 2300-3448 (null) **3 pkt.**
- 983** Meritum – Rocznik Koła Naukowego Doktorantów-Historyków Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie 2080-4547 (null) **6 pkt.**
- 989** Między Oryginałem a Przekładem 1689-9121 2391-6745 **14 pkt.**
- 990** Między Wisłą a Pilicą. Studia i Materiały Historyczne 1731-7932 (null) **4 pkt.**
- 992** Międzynarodowe Studia Społeczno-Humanistyczne Humanum 1898-8431 2450-0313 **7 pkt.**
- 996** Miscellanea Anthropologica et Sociologica 2084-2937 2354-0389 **10 pkt.**
- 998** Miscellanea Historico-Archivistica 0860-1054 (null) **4 pkt.**
- 999** Miscellanea Historico-Iuridica 1732-9132 (null) **8 pkt.**
- 1000** Miscellanea Posttotalitariana Wratislaviensia 2353-8546 (null) **5 pkt.**
- 1001** Moda Humanistyka 2353-6950 (null) **3 pkt.**
- 1004** Modus. Prace z Historii Sztuki 1641-9715 (null) **5 pkt.**
- 1015** Multicultural Shakespeare: Translation, Appropriation and Performance 2083-8530 2300-7605 **9 pkt.**
- 1017** Musica Ecclesiastica 2353-6985 (null) **4 pkt.**
- 1018** Musicology Today 1734-1663 2353-5733 **11 pkt.**
- 1019** Muzealnictwo 0464-1086 2391-4815 **12 pkt.**
- 1020** Muzyka 0027-5344 (null) **14 pkt.**
- 1021** Muzyka. Historia. Teoria. Edukacja 2084-5081 (null) **3 pkt.**
- 1023** Myśl Ludowa 2080-0029 (null) **5 pkt.**
- 1025** Nadwarciański Rocznik Historyczno-Archiwalny 1231-3033 (null) **4 pkt.**
- 1028** Napis. Pismo Poświęcone Literaturze Okolicznościowej i Użytkowej 1507-4153 (null) **12 pkt.**
- 1030** Nasza Przeszłość 0137-3218 (null) **8 pkt.**
- 1032** Nauczyciel i Szkoła 1426-9899 (null) **6 pkt.**
- 1033** Nauka 1231-8515 (null) **10 pkt.**
- 1034** Nauka i Szkolnictwo Wyższe 1231-0298 (null) **6 pkt.**
- 1035** Nauka Polska. Jej Potrzeby Organizacja i Rozwój 1230-5480 (null) **5 pkt.**
- 1042** Naukowy Przegląd Dziennikarski 2084-8064 (null) **5 pkt.**
- 1045** Neofilolog 1429-2173 (null) **7 pkt.**
- 1046** Neophilologica. Etudes Semantico-Syntaxiques des Langues Romanes. Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach 0208-5550 (null) **12 pkt.**
- 1052** New Eastern Europe 2083-7372 2084-400X **5 pkt.**
- 1053** New Educational Review 1732-6729 (null) **15 pkt.**
- 1055** Niepełnosprawność – Zagadnienia, Problemy, Rozwiązania 2084-7734 (null) **8 pkt.**
- 1056** Niepełnosprawność i Rehabilitacja 1642-1981 (null) **7 pkt.**
- 1057** Niepełnosprawność. Dyskursy Pedagogiki Specjalnej 2080-9476 (null) **11 pkt.**
- 1058** Niepodległość i Pamięć 1427-1443 (null) **12 pkt.**
- 1059** Niepodległość. Czasopismo Poświęcone Najnowszym Dziejom Polski. 0272-0280 (null) **5 pkt.**
- 1061** Nomos – Czasopismo Religioznawcze 1230-7858 (null) **5 pkt.**
- 1062** Normy, Dewiacje i Kontrola Społeczna 2299-7725 (null) **5 pkt.**
- 1063** Notae Numismatae-Zapiski Numizmatyczne 1426-5435 (null) **6 pkt.**
- 1064** Notatki Płockie Kwartalnik Towarzystwa Naukowego Płockiego 0029-389X (null) **6 pkt.**
- 1065** Notatnik Teatralny 0867-2598 (null) **3 pkt.**
- 1066** Notes Konserwatorski 1509-5681 (null) **4 pkt.**
- 1067** Novensia 0860-5777 (null) **10 pkt.**
- 1069** Nowa Biblioteka 1505-4195 (null) **4 pkt.**
- 1071** Nowa Krytyka. Czasopismo Filozoficzne 0867-647X (null) **6 pkt.**

- 1075 Nowa Res Publica 1230-2155 (null) **5 pkt.**
 1077 Nowa Ukraina. Zeszyty Historyczno-Politologiczne 1895-7897 (null) **5 pkt.**
 1078 Nowe Media 2082-4351 (null) **3 pkt.**
 1084 Nowy Prometeusz 2081-206X (null) **7 pkt.**
 1086 Nurt SVD 1233-9717 (null) **9 pkt.**
 1088 Oblicza Komunikacji 2083-5345 (null) **4 pkt.**
 1093 Ochrona Zabytków 0029-8247 (null) **5 pkt.**
 1096 Ogrody Nauk i Sztuk 2299-2014 2084-1426 **5 pkt.**
 1104 Onomastica 0078-4648 (null) **12 pkt.**
 1106 Open Access Library 2083-5191 (null) **4 pkt.**
 1115 Opinie Edukacyjne Polskiej Akademii Umiejętności. Prace Komisji PAU do Oceny Podręczników Szkolnych 1733-5175 (null) **5 pkt.**
 1121 Opuscula Musealia 0239-9989 2084-3852 **13 pkt.**
 1122 Opuscula Sociologica 2299-9000 (null) **5 pkt.**
 1123 Orbis Linguarum 1426-7241 (null) **10 pkt.**
 1124 Ordines Militares Colloquia Torunensia Historica. Yearbook for the Study of the Military Orders 0867-2008 2391-7512 **9 pkt.**
 1127 Orientalia Christiana Cracoviensia 2081-1330 (null) **7 pkt.**
 1135 Our Europe. Ethnography – Ethnology – Anthropology of Culture 2299-4645 (null) **4 pkt.**
 1136 Paedagogia Christiana 1505-6872 (null) **10 pkt.**
 1139 Pamięć i Sprawiedliwość. Pismo Naukowe Poświęcone Historii Najnowszej 1427-7476 (null) **10 pkt.**
 1140 Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej 0551-3790 (null) **6 pkt.**
 1141 Pamiętnik Literacki 0031-0514 (null) **12 pkt.**
 1142 Pamiętnik Teatralny 0031-0522 (null) **14 pkt.**
 1143 Panoptikum 1730-7775 (null) **7 pkt.**
 1144 Państwo i Prawo 0031-0980 (null) **13 pkt.**
 1145 Państwo i Społeczeństwo 1643-8299 (null) **7 pkt.**
 1146 Państwo Prawne 2083-4330 (null) **4 pkt.**
 1151 Pedagogia Ojcostwa 2082-3487 (null) **5 pkt.**
 1152 Pedagogika Katolicka 1898-3685 (null) **6 pkt.**
 1153 Pedagogika Przedszkolna i Wczesnoszkolna 2353-7140 2353-7159 **6 pkt.**
 1154 Pedagogika Rodziny. Family Pedagogy 2082-8411 (null) **7 pkt.**
 1155 Pedagogika Społeczna 1642-672X (null) **11 pkt.**
 1156 Pedagogika Szkoły Wyższej 2083-4381 (null) **5 pkt.**
 1157 Pedagogika. Badania, Dyskusje, Otwarcia 2299-9299 (null) **2 pkt.**
 1162 Peitho. Examina Antiqua 2082-7539 (null) **7 pkt.**
 1163 Peregrinus Cracoviensis 1425-1922 2083-3105 **8 pkt.**
 1164 Periodyk Młodych Religioznawców Ex Nihilo 1689-9202 (null) **2 pkt.**
 1165 Periodyk Naukowy Akademii Polonijnej 1895-9911 (null) **6 pkt.**
 1166 Perspectiva. Legnickie Studia Teologiczno-Historyczne 1730-4172 (null) **6 pkt.**
 1167 Perspektywy Kulturoznawcze 1899-4334 (null) **1 pkt.**
 1168 Perspektywy Kultury 2081-1446 (null) **6 pkt.**
 1183 Piotrkowskie Zeszyty Historyczne 2081-2663 2449-738X **6 pkt.**
 1184 Pisma Humanistyczne 1506-9567 (null) **5 pkt.**
 1188 Podkarpackie Studia Biblioteczne 2084-9338 (null) **3 pkt.**
 1189 Podstawy Edukacji 2081-2264 (null) **7 pkt.**
 1191 Pogranicze. Polish Borderlands Studies 2353-3781 (null) **8 pkt.**

- 1192** Pogranicze. Studia Społeczne 1230-2392 (null) **7 pkt.**
- 1193** Poliarchia 2300-4584 2392-1218 **4 pkt.**
- 1195** Polilog. Studia Neofilologiczne 2083-5485 (null) **6 pkt.**
- 1198** Polish Archaeology in the Mediterranean 1234-5415 2083-537X **12 pkt.**
- 1202** Polish Journal for American Studies 1733-9154 (null) **8 pkt.**
- 1204** Polish Journal of Applied Psychology 2354-0052 (null) **8 pkt.**
- 1205** Polish Journal of Cosmetology 1731-0083 (null) **7 pkt.**
- 1209** Polish Journal of Philosophy 1897-1652 2154-3747 **10 pkt.**
- 1210** Polish Journal of Political Science (null) 2391-3991 **5 pkt.**
- 1212** Polish Journal of Social Science 1896-7817 (null) **5 pkt.**
- 1215** Polish Libraries 2300-9217 (null) **9 pkt.**
- 1216** Polish Political Science Review. Polski Przegląd Politologiczny (null) 2353-3773 **6 pkt.**
- 1217** Polish Political Science Yearbook 0208-7375 (null) **13 pkt.**
- 1218** Polish Psychological Bulletin 1641-7844 (null) **15 pkt.**
- 1222** Politeja. Pismo Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego 1733-6716 (null) **13 pkt.**
- 1229** Polonia Sacra 1428-5673 2391-6575 **8 pkt.**
- 1230** Polonica 0137-9712 (null) **10 pkt.**
- 1241** Polskie Forum Psychologiczne 1642-1043 2449-6871 **12 pkt.**
- 1245** Porównania. Czasopismo Poświęcone Zagadnieniom Komparatystyki Literackiej oraz Studiom Interdyscyplinarnym 1733-165X (null) **14 pkt.**
- 1257** Postscriptum Polonistyczne 1898-1593 (null) **12 pkt.**
- 1258** Poznan Studies in the Philosophy of the Sciences and the Humanities 0303-8157 (null) **12 pkt.**
- 1261** Poznańskie Spotkania Językoznawcze 2082-9825 2450-0259 **7 pkt.**
- 1262** Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Językoznawcza 1233-8672 (null) **10 pkt.**
- 1263** Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Literacka 1233-8680 (null) **13 pkt.**
- 1264** Poznańskie Studia Sławistyczne 2084-3011 (null) **9 pkt.**
- 1265** Poznańskie Studia Teologiczne 0209-3472 (null) **12 pkt.**
- 1266** Poznańskie Studia z Filozofii Nauki 0137-9976 (null) **8 pkt.**
- 1267** Poznańskie Zeszyty Humanistyczne 1732-1174 (null) **5 pkt.**
- 1269** Praca Socjalna 0860-3480 (null) **8 pkt.**
- 1270** Prace Filologiczne 0138-0567 (null) **12 pkt.**
- 1271** Prace Filologiczne. Literaturoznawstwo 2084-6045 (null) **12 pkt.**
- 1281** Prace Językoznawcze 1509-5304 (null) **12 pkt.**
- 1283** Prace Komisji Historii Nauki PAU 1731-6715 2392-1749 **8 pkt.**
- 1284** Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego 1896-1460 (null) **13 pkt.**
- 1285** Prace Komisji Kultury Słowian Polskiej Akademii Umiejętności 1734-2139 (null) **6 pkt.**
- 1286** Prace Komisji Środkowoeuropejskiej PAU 1233-0558 (null) **7 pkt.**
- 1287** Prace Kulturoznawcze 0860-6668 (null) **6 pkt.**
- 1288** Prace Literackie 0079-4767 (null) **9 pkt.**
- 1289** Prace Literaturoznawcze 2353-5164 (null) **5 pkt.**
- 1290** Prace Naukowe AJD. Edukacja Plastyczna. Fotografia 1896-7736 (null) **5 pkt.**
- 1291** Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Pedagogika 1734-185X (null) **8 pkt.**
- 1292** Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Edukacja Muzyczna 1895-8079 (null) **6 pkt.**
- 1293** Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Filologia Polska. Historia i Teoria Literatury 1896-7884 (null) **5 pkt.**
- 1294** Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Filozofia 2080-2005 (null) **5 pkt.**

- 1295 Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Językoznawstwo 2391-8616 (null) **2 pkt.**
- 1297 Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Rocznik Polsko-Ukraiński 2391-8594 (null) **5 pkt.**
- 1300 Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Zeszyty Historyczne 1898-4630 (null) **3 pkt.**
- 1307 Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego. Romanica Silesiana 1898-2433 2353-9887 **8 pkt.**
- 1308 Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego. Z dziejów Prawa 1898-6986 (null) **11 pkt.**
- 1312 Prace Polonistyczne 0079-4791 (null) **14 pkt.**
- 1315 Prakseologia 0079-4872 (null) **13 pkt.**
- 1316 Praktyka Teoretyczna 2081-8130 (null) **10 pkt.**
- 1323 Prawo Kanoniczne 0551-911X 2353-8104 **14 pkt.**
- 1330 Pro Fide Rege et Lege 0867-6771 (null) **5 pkt.**
- 1331 Pro Georgia 1230-1604 (null) **9 pkt.**
- 1332 Pro Lusatia. Opolskie Studia Łużyckie 1643-1391 (null) **5 pkt.**
- 1333 Pro Musica Sacra 2083-4039 2391-6729 **5 pkt.**
- 1334 Probacja 1689-6122 (null) **6 pkt.**
- 1347 Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze 0552-2188 (null) **8 pkt.**
- 1351 Problemy Profesjologii 1895-197X (null) **11 pkt.**
- 1354 Problemy Wczesnej Edukacji 1734-1582 (null) **14 pkt.**
- 1360 Profilaktyka Społeczna i Resocjalizacja 2300-3952 (null) **8 pkt.**
- 1366 Prosopon 1730-0266 2450-033X **6 pkt.**
- 1368 Pruthenia. Pismo Poświęcone Prusom i Ludom Bałtyjskim 1897-0915 (null) **6 pkt.**
- 1375 Przegląd Archeologiczny 0079-7138 (null) **12 pkt.**
- 1376 Przegląd Archiwalny Instytutu Pamięci Narodowej 1899-1254 (null) **6 pkt.**
- 1377 Przegląd Badań Edukacyjnych 1895-4308 2392-1544 **13 pkt.**
- 1379 Przegląd Biblioteczny 0033-202X (null) **7 pkt.**
- 1380 Przegląd Biblioterapeutyczny 2391-971X (null) **5 pkt.**
- 1383 Przegląd Edukacyjny 1231-322X (null) **5 pkt.**
- 1386 Przegląd Europejski 1641-2478 (null) **14 pkt.**
- 1387 Przegląd Filozoficzny – Nowa Seria 1230-1493 2300-2573 **11 pkt.**
- 1395 Przegląd Historyczny 0033-2186 (null) **12 pkt.**
- 1397 Przegląd Humanistyczny 0033-2194 (null) **12 pkt.**
- 1399 Przegląd Kulturoznawczy 1895-975X 2084-3860 **14 pkt.**
- 1406 Przegląd Nauk Historycznych 1644-857X (null) **10 pkt.**
- 1407 Przegląd Nauk Stosowanych 2353-8899 (null) **5 pkt.**
- 1409 Przegląd Naukowy Disputatio 1898-3707 (null) **5 pkt.**
- 1415 Przegląd Pedagogiczny 1897-6557 (null) **8 pkt.**
- 1420 Przegląd Polsko-Polonijny 2083-3121 (null) **4 pkt.**
- 1428 Przegląd Prawa Wyznaniowego 2080-3788 (null) **8 pkt.**
- 1433 Przegląd Psychologiczny 0048-5675 (null) **12 pkt.**
- 1434 Przegląd Rusycystyczny 0137-298X (null) **11 pkt.**
- 1438 Przegląd Socjologiczny 0033-2356 (null) **15 pkt.**
- 1439 Przegląd Socjologii Jakościowej 1733-8069 (null) **13 pkt.**
- 1447 Przegląd Tomistyczny 0860-0015 (null) **12 pkt.**
- 1451 Przegląd Wschodnioeuropejski 2081-1128 (null) **10 pkt.**
- 1452 Przegląd Zachodni 0033-2437 (null) **12 pkt.**
- 1453 Przegląd Zachodniopomorski 0552-4245 (null) **12 pkt.**
- 1455 Przekładaniec. A Journal of Translation Studies 1425-6851 1689-1864 **14 pkt.**

- 1456 Przekłady Literatur Słowiańskich 1899-9417 2353-9763 **10 pkt.**
- 1459 Przestrzenie Teorii 1644-6763 (null) **13 pkt.**
- 1460 Przestrzeń & Regiony 2299-9329 (null) **1 pkt.**
- 1461 Przestrzeń i Forma 1895-3247 2391-7725 **9 pkt.**
- 1462 Przestrzeń Społeczna (Social Space) 2084-1558 (null) **7 pkt.**
- 1464 Przeszłość Demograficzna Polski 0079-7189 (null) **14 pkt.**
- 1469 Psychiatria 1732-9841 1733-4594 **7 pkt.**
- 1470 Psychiatria i Psychologia Kliniczna 1644-6313 (null) **10 pkt.**
- 1471 Psychiatria i Psychoterapia 1895-3166 (null) **6 pkt.**
- 1472 Psychiatria po Dyplomie 1732-1190 2449-934X **3 pkt.**
- 1473 Psychogeriatrya Polska 1732-2642 (null) **5 pkt.**
- 1474 Psychologia Ekonomiczna 2084-137X 2353-7132 **8 pkt.**
- 1475 Psychologia Rozwojowa 1895-6297 2084-3879 **13 pkt.**
- 1476 Psychologia Społeczna 1896-1800 (null) **13 pkt.**
- 1477 Psychologia Wychowawcza 0033-2860 (null) **7 pkt.**
- 1478 Psychologia – Etologia – Genetyka 1508-583X (null) **8 pkt.**
- 1479 Psychology of Language and Communication 1234-2238 2083-8506 **12 pkt.**
- 1480 Psychoonkologia 1429-8538 1644-4116 **6 pkt.**
- 1481 Psychoterapia 0239-4170 2391-5862 **11 pkt.**
- 1483 PTINT Praktyka i Teoria Informacji Naukowej i Technicznej 1230-5529 (null) **8 pkt.**
- 1487 Quart. Kwartalnik Instytutu Historii Sztuki Uniwersytetu Wrocławskiego 1896-4133 2449-9285 **7 pkt.**
- 1488 Racjonalia. Z Punktu Widzenia Humanistyki 2083-9952 2391-6540 **4 pkt.**
- 1489 Radzyński Rocznik Humanistyczny 1643-4374 (null) **7 pkt.**
- 1498 **Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education** 2299-9922 2391-9418 **7 pkt.**
- 1501 Res Facta Nova. Teksty o Muzyce Współczesnej 1897-824X (null) **8 pkt.**
- 1502 Res Historica 2082-6060 2449-8467 **12 pkt.**
- 1504 Research in Language 1731-7533 2083-4616 **12 pkt.**
- 1506 Resocjalizacja Polska 2081-3767 2392-2656 **12 pkt.**
- 1507 Resovia Sacra. Studia Teologiczno-Filozoficzne Diecezji Rzeszowskiej 1234-8880 (null) **7 pkt.**
- 1511 Revue – Periodique Multidisciplinaire des Etudiants des Langues Romanes 2084-8730 (null) **4 pkt.**
- 1514 Rocznik Andragogiczny 1429-186X 2391-7571 **14 pkt.**
- 1515 Rocznik Antropologii Historii 2084-1418 (null) **11 pkt.**
- 1518 Rocznik Bibliologiczno-Prasoznawczy 2080-4938 (null) **7 pkt.**
- 1519 Rocznik Biblioteki Narodowej 0083-7261 1689-3182 **7 pkt.**
- 1520 Rocznik Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie 0079-3140 (null) **6 pkt.**
- 1525 Rocznik Filozoficzno-Społeczny Civitas Hominibus 2391-5145 (null) **6 pkt.**
- 1526 Rocznik Filozoficzny Ignatianum 2300-1402 (null) **3 pkt.**
- 1528 Rocznik Historii Filozofii Polskiej 1689-6289 (null) **4 pkt.**
- 1529 Rocznik Historii Prasy Polskiej 1509-1074 2084-8552 **11 pkt.**
- 1530 Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej 1732-1395 (null) **14 pkt.**
- 1531 Rocznik Instytutu Polsko-Rosyjskiego 2084-1701 (null) **6 pkt.**
- 1532 Rocznik Integracji Europejskiej 1899-6256 (null) **11 pkt.**
- 1533 Rocznik Kognitywistyczny 1689-927X 2084-3895 **5 pkt.**
- 1535 Rocznik Komisji Nauk Pedagogicznych PAN 0079-3418 (null) **6 pkt.**
- 1536 Rocznik Komparatystyczny 2081-8718 2353-2831 **9 pkt.**
- 1537 Rocznik Krakowski 0080-3499 (null) **8 pkt.**

- 1538 Rocznik Lubelski 0080-3510 (null) **5 pkt.**
- 1539 Rocznik Lubelskiego Towarzystwa Genealogicznego 2080-9212 (null) **7 pkt.**
- 1541 Rocznik Łódzki 0080-3502 (null) **8 pkt.**
- 1542 Rocznik Muzeum „Górnosławski Park Etnograficzny w Chorzowie” 2353-2734 (null) **3 pkt.**
- 1543 Rocznik Muzeum Narodowego w Kielcach 0137-2866 (null) **7 pkt.**
- 1544 Rocznik Muzeum Papiernictwa 1897-7685 (null) **3 pkt.**
- 1545 Rocznik Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu 2084-2732 (null) **4 pkt.**
- 1547 Rocznik Naukowy Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy. Transdyscyplinarne Studia o Kulturze (i) Edukacji 1896-5903 (null) **5 pkt.**
- 1549 Rocznik Orientalistyczny 0080-3545 (null) **13 pkt.**
- 1551 Rocznik Pedagogiczny 0137-9585 (null) **13 pkt.**
- 1553 Rocznik Polskiego Towarzystwa Heraldycznego, Nowa Seria 1230-803X **7 pkt.**
- 1554 Rocznik Polsko-Niemiecki 1230-4360 (null) **12 pkt.**
- 1555 Rocznik Prasoznawczy 1897-5496 (null) **7 pkt.**
- 1556 Rocznik Przekładoznawczy. Studia nad Teorią, Praktyką i Dydaktyką Przekładu 1896-4362 2392-1552 **7 pkt.**
- 1557 Rocznik Przemyski. Zeszyt Historia 2449-7347 (null) **5 pkt.**
- 1558 Rocznik Przemyski. Zeszyt Historia Wojskowości 2449-7355 (null) **4 pkt.**
- 1559 Rocznik Przemyski. Literatura i Język 0137-4168 (null) **7 pkt.**
- 1562 Rocznik Slawistyczny – Revue Slavistique 0080-3588 (null) **13 pkt.**
- 1565 Rocznik Teologiczny 0239-2550 (null) **9 pkt.**
- 1566 Rocznik Teologii Katolickiej 1644-8855 (null) **9 pkt.**
- 1567 Rocznik Tomistyczny 2300-1976 (null) **7 pkt.**
- 1568 Rocznik Toruński 0557-2177 (null) **5 pkt.**
- 1569 Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego 0860-5637 (null) **8 pkt.**
- 1571 Roczniki Biblioteczne 0080-3626 (null) **7 pkt.**
- 1573 Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych 0080-3634 (null) **15 pkt.**
- 1576 Roczniki Filozoficzne 0035-7685 2450-002X **14 pkt.**
- 1578 Roczniki Historii Socjologii 2084-2031 (null) **5 pkt.**
- 1579 Roczniki Historyczne 0324-8585 (null) **12 pkt.**
- 1580 Roczniki Humanistyczne 0035-7707 (null) **15 pkt.**
- 1583 Roczniki Kulturoznawcze 2082-8578 (null) **7 pkt.**
- 1585 Roczniki Nauk Społecznych 0137-4176 (null) **13 pkt.**
- 1593 Roczniki Pedagogiczne 2080-850X (null) **8 pkt.**
- 1594 Roczniki Psychologiczne 1507-7888 (null) **12 pkt.**
- 1595 Roczniki Socjologii Morskiej 0860-6552 (null) **6 pkt.**
- 1596 Roczniki Socjologii Rodziny 0867-2059 (null) **4 pkt.**
- 1597 Roczniki Teologiczne 2353-7272 (null) **12 pkt.**
- 1600 Rodzina i Prawo 1895-5797 (null) **2 pkt.**
- 1602 Romanica Cracoviensia 1732-8705 2084-3917 **10 pkt.**
- 1603 Romanica Wratislaviensia 0557-2665 (null) **13 pkt.**
- 1605 Rozprawy Komisji Językowej 0084-2990 (null) **8 pkt.**
- 1606 Rozprawy Komisji Językowej 0076-0390 (null) **8 pkt.**
- 1607 Rozprawy Muzeum Narodowego w Krakowie 1508-4302 (null) **6 pkt.**
- 1610 Rozprawy Społeczne 2081-6081 (null) **7 pkt.**
- 1612 Rozprawy z Dziejów Oświaty 0080-4754 (null) **10 pkt.**
- 1614 Ruch Biblijny i Liturgiczny 0209-0872 2391-8497 **11 pkt.**
- 1615 Ruch Filozoficzny 0035-9599 (null) **6 pkt.**

- 1616 Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny 0035-9629 (null) **11 pkt.**
- 1618 Rusycystyczne Studia Literaturoznawcze 0208-5038 2353-9674 **5 pkt.**
- 1619 Rynek – Społeczeństwo – Kultura 2300-5491 2449-948X **6 pkt.**
- 1623 Rzeszowskie Studia Socjologiczne 2299-6044 (null) **1 pkt.**
- 1624 Sacrum et Decorum. Materiały i Studia z Historii Sztuki Sakralnej 1689-5010 (null) **8 pkt.**
- 1625 Saeculum Christianum 1232-1575 (null) **8 pkt.**
- 1626 Salvatoris Mater 1507-1669 (null) **6 pkt.**
- 1630 Scientia et Fides 2300-7648 2353-5636 **9 pkt.**
- 1631 Scientific Bulletin of Chełm – Section of Pedagogy 2084-6770 (null) **8 pkt.**
- 1635 Scripta Biblica et Orientalia 2081-8416 (null) **3 pkt.**
- 1636 Scripta Classica 1732-3509 2353-9771 **6 pkt.**
- 1637 Scripta Judaica Cracoviensia 1733-5760 2084-3925 **13 pkt.**
- 1638 Scripta Neophilologica Posnaniensia 1509-4146 (null) **6 pkt.**
- 1639 Scripta Philosophica. Zeszyty Naukowe Doktorantów Wydziału Filozofii KUL 2300-9357 (null) **6 pkt.**
- 1640 Scriptura Sacra 1428-7218 2391-9396 **5 pkt.**
- 1646 Semina Scientiarum 1644-3365 2391-6850 **7 pkt.**
- 1647 Seminare. Poszukiwania Naukowe 1232-8766 (null) **15 pkt.**
- 1648 Sensus Historiae 2082-0860 (null) **11 pkt.**
- 1650 Silva Iaponicarum 1734-4328 (null) **7 pkt.**
- 1651 Slavia Antiqua. Rocznik Poświęcony Starożytnościom Słowiańskim 0080-9993 (null) **11 pkt.**
- 1652 Slavia Meridionalis 1233-6173 2392-2400 **14 pkt.**
- 1653 Slavia Occidentalis 0081-0002 (null) **10 pkt.**
- 1654 Slavia Orientalis 0037-6744 (null) **12 pkt.**
- 1655 Słowo Krzyża. Rocznik Poświęcony Teologii Krzyża oraz Duchowości i Historii Pasjonistów 1897-7618 (null) **2 pkt.**
- 1656 Słowo. Studia Językoznawcze 2082-6931 (null) **7 pkt.**
- 1659 Słupskie Studia Historyczne 1641-9650 (null) **9 pkt.**
- 1660 Societas et Ius 2299-9930 2300-1658 **2 pkt.**
- 1661 Societas / Communitas 1895-6890 (null) **12 pkt.**
- 1662 Socjolingwistyka 0208-6808 (null) **10 pkt.**
- 1664 Sosnowieckie Studia Teologiczne 1642-8846 (null) **3 pkt.**
- 1665 Sowiniec [Półrocznik Centrum Dokumentacji Czynu Niepodległościowego] 1425-1965 2449-8718 **6 pkt.**
- 1666 Space-Society-Economy 1733-3180 (null) **7 pkt.**
- 1667 Społeczeństwo i Edukacja 1898-0171 2450-0356 **7 pkt.**
- 1668 Społeczeństwo i Ekonomia 2353-8937 2449-979X **9 pkt.**
- 1669 Społeczeństwo i Polityka. Pismo Edukacyjne 1733-8050 (null) **8 pkt.**
- 1670 Społeczeństwo i Rodzina 1734-6614 (null) **11 pkt.**
- 1671 Społeczeństwo. Edukacja. Język 2353-1266 2449-7983 **4 pkt.**
- 1672 Społeczeństwo. Studia, Prace Badawcze i Dokumenty z Zakresu Nauki Społecznej Kościoła 1426-4196 (null) **4 pkt.**
- 1673 Sprawozdania Archeologiczne 0081-3834 (null) **15 pkt.**
- 1675 Sprawy Narodowościowe. Seria Nowa 1230-1698 2392-2427 **14 pkt.**
- 1681 Steciana 1689-653X (null) **7 pkt.**
- 1687 Studenckie Zeszyty Naukowe 1506-8285 2449-8262 **7 pkt.**
- 1688 Student Niepełnosprawny. Szkice i Rozprawy 1689-6416 (null) **6 pkt.**
- 1689 Studi Polacco-Italiani di Toruń / Toruńskie Studia Polsko-Włoskie 2083-1986 2391-7865 **9 pkt.**

1692 Studia Anglica Posnaniensia. An International Review of English Studies 0081-6272 2082-5102 **14 pkt.**
1693 Studia Anglica Resoviensia 1898-8709 (null) **7 pkt.**
1694 Studia Antyczne i Mediewistyczne 0039-3231 (null) **9 pkt.**
1697 Studia Białorutenistyczne 1898-0457 2449-8270 **9 pkt.**
1698 Studia Bobolanum 1642-5650 (null) **8 pkt.**
1699 Studia Bydgoskie 1898-9837 (null) **3 pkt.**
1700 Studia Ceranea. Journal of the Waldemar Ceran Research Centre for the History and Culture of the Mediterranean Area and South-East Europe 2084-140X 2449-8378 **9 pkt.**
1701 Studia Choreologica 1508-1354 (null) **4 pkt.**
1703 Studia Dydaktyczne 1230-1760 (null) **6 pkt.**
1704 Studia Ecologiae et Bioethicae 1733-1218 (null) **11 pkt.**
1705 Studia Edukacyjne 1233-6688 (null) **13 pkt.**
1711 Studia Etymologica Cracoviensia 1427-8219 2084-3836 **11 pkt.**
1712 Studia Europaea Gnesnensia 2082-5951 (null) **13 pkt.**
1713 Studia Europejskie 1428-149X (null) **12 pkt.**
1714 Studia Filmoznawcze 0860-116X (null) **9 pkt.**
1715 Studia Filologiczne Uniwersytetu Jana Kochanowskiego 2300-5459 2450-0380 **6 pkt.**
1716 Studia Gdańskie 0137-4338 (null) **9 pkt.**
1717 Studia Gdańskie. Wizje i Rzeczywistość 1731-8440 (null) **6 pkt.**
1718 Studia Geohistorica 2300-2875 (null) **7 pkt.**
1721 Studia Germanica Gedanensia 1230-6045 (null) **8 pkt.**
1722 Studia Germanica Posnaniensia 0137-2467 (null) **7 pkt.**
1723 Studia Gilsoniana 2300-0066 (null) **7 pkt.**
1724 Studia Gnesnensia 0239-9407 (null) **4 pkt.**
1725 Studia Historica Gedanensia 2081-3309 2391-6001 **8 pkt.**
1726 Studia Historyczne 0025-1429 (null) **12 pkt.**
1727 Studia Humana (null) 2299-0518 **7 pkt.**
1728 Studia Humanistyczne AGH 2084-3364 2300-7109 **10 pkt.**
1729 Studia Humanistyczno-Społeczne 2081-2493 (null) **10 pkt.**
1730 Studia i Analizy Europejskie 2081-5530 2300-536X **5 pkt.**
1731 Studia i Badania Naukowe 1897-2829 (null) **5 pkt.**
1734 Studia i Materiały do Badań nad Neolitem i Wczesną Epoką Brązu na Mazowszu i Podlasiu 2084-4042 (null) **4 pkt.**
1741 Studia i Szkice Slawistyczne 1644-4191 (null) **5 pkt.**
1742 Studia Iberystyczne 2082-8594 2391-7636 **10 pkt.**
1743 Studia Indologiczne 1232-4663 (null) **2 pkt.**
1746 Studia Interkulturowe Europy Środkowo-Wschodniej 1898-4215 (null) **8 pkt.**
1751 Studia Językoznawcze. Synchroniczne i Diachroniczne Aspekty Badań Polszczyzny 1730-4180 (null) **11 pkt.**
1752 Studia Judaica. Półrocznik 1506-9729 (null) **10 pkt.**
1754 Studia Katechetyczne 0138-0672 (null) **5 pkt.**
1756 Studia Koszalińsko-Kołobrzeskie 1230-0780 (null) **9 pkt.**
1757 Studia Kulturowo-Edukacyjne 2084-4832 (null) **2 pkt.**
1758 Studia Kulturoznawcze 2084-2988 (null) **7 pkt.**
1759 Studia Lednickie 0860-7893 2353-7906 **6 pkt.**
1760 Studia Leopoliensia 2353-6632 (null) **6 pkt.**
1762 Studia Linguistica 0137-1169 (null) **9 pkt.**
1763 Studia Linguistica Universitatis Jagellonicae Cracoviensis 1897-1059 2083-4624 **13 pkt.**

- 1764 Studia Litteraria et Historica (null) 2299-7571 **8 pkt.**
- 1765 Studia Litteraria Universitatis Jagellonicae Cracoviensis 1897-3035 2084-3933 **14 pkt.**
- 1766 Studia Loviciensia. Łowickie Studia Teologiczne 1509-2380 (null) **3 pkt.**
- 1769 Studia Maritima 0137-3587 2353-303X **11 pkt.**
- 1770 Studia Mazowieckie 1231-2797 (null) **6 pkt.**
- 1771 Studia Medioznawcze 1641-0920 (null) **12 pkt.**
- 1773 Studia Metodologiczne 0039-324X (null) **3 pkt.**
- 1776 Studia nad Autorytaryzmem i Totalitaryzmem. Studia nad Faszyzmem i Zbrodniami Hitlerowskimi 0137-1126 (null) **14 pkt.**
- 1777 Studia nad Rodziną 1429-2416 (null) **8 pkt.**
- 1778 Studia Nauk Teologicznych PAN 1896-3226 (null) **12 pkt.**
- 1779 Studia Neofilologiczne. Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie 1897-4244 (null) **7 pkt.**
- 1780 Studia Niemcoznawcze 0208-4597 (null) **12 pkt.**
- 1781 Studia Norwidiana 0860-0562 (null) **13 pkt.**
- 1782 Studia o Książce i Informacji 0524-4471 (null) **7 pkt.**
- 1785 Studia Oecumenica 1643-2762 2391-940X **13 pkt.**
- 1786 Studia Orientalne 2299-1999 (null) **6 pkt.**
- 1787 Studia Paedagogica Ignatiana. Rocznik Wydziału Pedagogicznego Akademii Ignatianum w Krakowie 2299-4890 (null) **8 pkt.**
- 1788 Studia Paradyskie 0860-8539 (null) **7 pkt.**
- 1789 Studia Pastoralne 1734-4433 (null) **5 pkt.**
- 1791 Studia Pedagogiczne 0081-6795 (null) **10 pkt.**
- 1792 Studia Pedagogiczne. Problemy Społeczne, Edukacyjne i Artystyczne 1730-6795 2449-8971 **9 pkt.**
- 1793 Studia Pelplińskie 0239-4456 2391-8713 **7 pkt.**
- 1794 Studia Periegetica 1897-9262 (null) **6 pkt.**
- 1795 Studia Philosophiae Christianae 0585-5470 (null) **11 pkt.**
- 1796 Studia Philosophica Wratislaviensia 1895-8001 (null) **10 pkt.**
- 1797 Studia Podlaskie 0867-1370 (null) **6 pkt.**
- 1803 Studia Polonijne 0137-5210 (null) **10 pkt.**
- 1805 Studia Pragmalingwistyczne 2080-5853 (null) **2 pkt.**
- 1813 Studia Psychologica 1642-2473 2449-5360 **8 pkt.**
- 1814 Studia Psychologiczne 0081-685X 2300-8520 **10 pkt.**
- 1815 Studia Quaternaria 1641-5558 2300-0384 **14 pkt.**
- 1816 Studia Redemptorystowskie 1731-710X (null) **9 pkt.**
- 1817 Studia Regionalia 0860-3375 (null) **6 pkt.**
- 1818 Studia Regionalne i Lokalne 1509-4995 (null) **14 pkt.**
- 1819 Studia Religiológica – Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego (null) 2084-4077 **12 pkt.**
- 1820 Studia Romanica Posnaniensia 0137-2475 2084-4158 **14 pkt.**
- 1821 Studia Romologica 1689-4758 (null) **9 pkt.**
- 1822 Studia Rusycystyczne Uniwersytetu Jana Kochanowskiego 2084-4026 (null) **6 pkt.**
- 1823 Studia Salvatoriana Polonica 1898-3596 (null) **5 pkt.**
- 1824 Studia Sandomierskie. Teologia Filozofia Historia 0208-7626 (null) **7 pkt.**
- 1825 Studia Slavica 1803-5663 (null) **8 pkt.**
- 1826 Studia Słowianoznawcze 1644-9657 (null) **4 pkt.**
- 1827 Studia Socialia Cracoviensia 2080-6604 2391-6710 **7 pkt.**
- 1828 Studia Socjologiczne 0039-3371 (null) **14 pkt.**
- 1829 Studia Społeczne 2081-0008 2449-9714 **5 pkt.**

- 1830 Studia Śląskie 0039-3355 (null) **11 pkt.**
 1831 Studia Teologiczne. Białystok. Drohiczyn. Łomża 0239-801X (null) **7 pkt.**
 1832 Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego 0137-3420 2391-937X **7 pkt.**
 1833 Studia Theologica Varsaviensia 0585-5594 (null) **11 pkt.**
 1834 Studia Translatoria 2084-3321 (null) **7 pkt.**
 1835 Studia Ucrainica Varsoviensia 2299-7237 (null) **3 pkt.**
 1836 Studia Ukrainica Posnaniensia 2300-4754 (null) **6 pkt.**
 1837 Studia Warmińskie 0137-6624 (null) **10 pkt.**
 1838 Studia Włocławskie 1506-5316 2449-8777 **6 pkt.**
 1839 Studia Wschodniosłowiańskie 1642-557X (null) **10 pkt.**
 1843 Studia z Dziejów Państwa i Prawa Polskiego 1733-0335 (null) **10 pkt.**
 1844 Studia z Dziejów Polskiej Historiografii Wojskowej 1234-2041 (null) **6 pkt.**
 1845 Studia z Dziejów Średniowiecza 2084-4492 (null) **9 pkt.**
 1846 Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej 0081-7090 2392-2435 **14 pkt.**
 1847 Studia z Filozofii Polskiej 1897-8584 (null) **5 pkt.**
 1849 Studia z Historii Filozofii 2083-1978 2391-775X **9 pkt.**
 1850 Studia z Historii Społeczno-Gospodarczej XIX i XX Wieku 2080-8313 (null) **8 pkt.**
 1851 Studia z Kognitywistyki i Filozofii Umysłu 2082-7083 (null) **5 pkt.**
 1852 Studia z Prawa Wyznaniowego 2081-8882 (null) **7 pkt.**
 1853 Studia z Teorii Wychowania 2083-0998 (null) **8 pkt.**
 1856 Studia Zachodnie 1428-0663 (null) **9 pkt.**
 1858 Studia Żydowskie. Almanach 2083-5574 (null) **4 pkt.**
 1860 Studies in Ancient Art and Civilization 0083-4300 2449-867X **13 pkt.**
 1861 Studies in Polish Linguistics 1732-8160 2300-5920 **13 pkt.**
 1862 Studies in Second Language Learning and Teaching 2083-5205 2084-1965 **13 pkt.**
 1863 Studies in Sport Humanities 2300-6412 (null) **9 pkt.**
 1864 Studies of the Department of African Languages and Cultures 0860-4649 (null) **7 pkt.**
 1865 Styles of Communication 2065-7943 2067-564X **7 pkt.**
 1866 Stylistyka 1230-2287 (null) **11 pkt.**
 1867 Symbolae Europaeae 1896-8945 (null) **5 pkt.**
 1868 Symbolae Philologorum Posnaniensium 0302-7384 (null) **13 pkt.**
 1869 Sympozjum 1429-558X (null) **6 pkt.**
 1871 Synergies Pologne 1774-7988 2261-3455 **7 pkt.**
 1874 Szkice Archiwalno-Historyczne 1508-275X (null) **4 pkt.**
 1875 Szkice Humanistyczne 1642-6363 (null) **6 pkt.**
 1877 Szkoła – Zawód – Praca 2082-6087 (null) **6 pkt.**
 1878 Szkoła Specjalna 0137-818X (null) **10 pkt.**
 1879 Sztuka Ameryki Łacińskiej / Arte de América Latina 2299-260X (null) **3 pkt.**
 1880 Sztuka Edycji. Studia Tekstologiczne i Edytorskie 2084-7963 2391-7903 **5 pkt.**
 1881 Sztuka Europy Wschodniej / Art of the East Europe 2353-5709 (null) **4 pkt.**
 1882 Sztuka i Dokumentacja 2080-413X (null) **8 pkt.**
 1883 Sztuka i Filozofia 1230-0330 (null) **10 pkt.**
 1887 Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka 0037-7511 (null) **11 pkt.**
 1889 Śląskie Sprawozdania Archeologiczne 0520-9250 (null) **10 pkt.**
 1890 Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne 0137-3447 (null) **10 pkt.**
 1891 Śląskie Studia Polonistyczne 2084-0772 (null) **7 pkt.**
 1892 Średniowiecze Polskie i Powszechne 2080-492X (null) **10 pkt.**
 1895 Świat i Słowo 1731-3317 (null) **8 pkt.**
 1896 Świat Idei i Polityki 1643-8442 (null) **5 pkt.**

- 1898 Świat Tekstów. Rocznik Słupski 2083-4721 (null) **7 pkt.**
- 1899 Świdnickie Studia Teologiczne 1733-8034 (null) **2 pkt.**
- 1900 Świętokrzyskie Studia Archiwalno-Historyczne 2353-1223 (null) **1 pkt.**
- 1901 Tamara – Journal for Critical Organization Inquiry 1532-5555 (null) **10 pkt.**
- 1902 Tamowskie Studia Historyczne 2080-6906 (null) **3 pkt.**
- 1903 Tamowskie Studia Teologiczne 0239-4472 2391-6826 **4 pkt.**
- 1905 Teaching English with Technology 1642-1027 (null) **9 pkt.**
- 1914 Teka Komisji Historycznej Polska Akademia Nauk Oddział w Lublinie 1733-5388 (null) **7 pkt.**
- 1918 Teka Komisji Polsko-Ukraińskich Związków Kulturowych 1733-2249 (null) **9 pkt.**
- 1921 Tekst i Dyskurs – Text und Diskurs 1899-0983 (null) **10 pkt.**
- 1922 Tekstoteka Filozoficzna 2299-8152 (null) **2 pkt.**
- 1923 Tekstualia. Palimpsesty Literackie Artystyczne Naukowe 1734-6029 2299-9906 **11 pkt.**
- 1924 Teksty z Ulicy. Zeszyt Memetyczny 2081-3961 2081-397X **5 pkt.**
- 1927 Tematy i Konteksty 2299-8365 (null) **12 pkt.**
- 1928 Teologia i Człowiek 1731-5638 2391-7598 **10 pkt.**
- 1929 Teologia i Moralność 1898-2964 (null) **7 pkt.**
- 1930 Teologia Młodych 2299-9809 (null) **4 pkt.**
- 1931 Teologia Praktyczna 1642-6738 (null) **8 pkt.**
- 1932 Teologia w Polsce 1732-4572 (null) **12 pkt.**
- 1933 Teologiczne Studia Siedleckie 1733-7496 (null) **3 pkt.**
- 1934 Teoria Muzyki. Studia, Interpretacje, Dokumentacje 2299-8454 (null) **2 pkt.**
- 1935 Terapia 1230-3917 1689-4316 **5 pkt.**
- 1936 Terminus. Czasopismo Wydziału Polonistyki UJ 2082-0984 2084-3844 **14 pkt.**
- 1937 Text Matters: A Journal of Literature, Theory and Culture 2083-2931 2084-574X **12 pkt.**
- 1938 The Americanist: Warsaw Journal for the Study of the United States 1896-2556 (null) **4 pkt.**
- 1940 The Biblical Annals 2083-2222 (null) **12 pkt.**
- 1943 The Peculiarity of Man 2083-9235 (null) **7 pkt.**
- 1944 The Person and the Challenges: The Journal of Theology, Education, Canon Law and Social Studies Inspired by Pope John Paul II 2083-8018 2391-6559 **7 pkt.**
- 1947 Themis Polska Nova 2084-4522 (null) **4 pkt.**
- 1948 Theologica Wratislaviensia 1734-4182 (null) **4 pkt.**
- 1949 Theological Research 2300-3588 2353-7078 **5 pkt.**
- 1954 Toruńskie Studia Bibliologiczne 2080-1807 (null) **6 pkt.**
- 1958 TransCanadiana 1899-0355 2392-2990 **5 pkt.**
- 1959 Transformacje Pismo Interdyscyplinarne 1230-0292 (null) **11 pkt.**
- 1969 Trzeci Sektor 1733-2265 (null) **6 pkt.**
- 1972 Turystyka Kulturowa 1689-4642 (null) **9 pkt.**
- 1974 Twórczość Ludowa. Kwartalnik Stowarzyszenia Twórców Ludowych 0860-4126 (null) **7 pkt.**
- 1975 U Schyłku Starożytności. Studia Źródłoznawcze 2080-8097 (null) **8 pkt.**
- 1977 Unia Europejska – Perspektywy Społeczno-Ekonomiczne 2084-5146 (null) **6 pkt.**
- 1978 Unia Europejska.pl 2084-2694 (null) **10 pkt.**
- 1979 Universitas Gedanensis 1230-0152 (null) **5 pkt.**
- 1981 Uniwersyteckie Czasopismo Socjologiczne 2299-2367 (null) **2 pkt.**
- 1983 Verbum Vitae 1644-8561 (null) **7 pkt.**
- 1986 Vox Patrum 0860-9411 (null) **11 pkt.**
- 1987 W Dobrym Rytmie 1896-7892 2300-7389 **4 pkt.**
- 1988 Wadoviana. Przegląd Historyczno-Kulturalny 1505-0181 (null) **4 pkt.**
- 1989 Warmińsko-Mazurski Kwartalnik Naukowy, Nauki Społeczne 2084-1140 (null) **5 pkt.**
- 1990 Warsaw East European Review 2299-2421 (null) **4 pkt.**

1992 Warszawskie Studia Pastoralne 1895-3204 2353-8147 **8 pkt.**
 1993 Warszawskie Studia Teologiczne 0209-3782 (null) **6 pkt.**
 1998 Wiadomości Archeologiczne 0043-5082 (null) **12 pkt.**
 2004 Wiadomości Historyczne 0511-9162 (null) **10 pkt.**
 2005 Wiadomości Konserwatorskie – Journal of Heritage Conservation 0860-2395 (null) **13 pkt.**
 2008 Wiadomości Numizmatyczne 0043-5155 (null) **12 pkt.**
 2012 Widok. Teorie i Praktyki Kultury Wizualnej 2300-200X (null) **11 pkt.**
 2014 Wiek Oświecenia 0137-6942 (null) **12 pkt.**
 2015 Wieki Stare i Nowe 1899-1556 2353-9739 **8 pkt.**
 2016 Wielkopolskie Sprawozdania Archeologiczne 1734-4549 (null) **4 pkt.**
 2017 Wielogłos. Pismo Wydziału Polonistyki UJ 1897-1962 2084-395X **12 pkt.**
 2022 Wolność i Solidarność 2082-6826 (null) **3 pkt.**
 2024 Wratislaviensium Studia Classica Olim Classica Wratislaviensia 0578-4387 2449-6901 **7 pkt.**
 2026 Wrocławski Przegląd Teologiczny 1231-1731 (null) **7 pkt.**
 2027 Wrocławski Rocznik Historii Mówionej 2084-0578 (null) **4 pkt.**
 2028 Wrocławskie Studia Erazmianskie 2080-332X (null) **6 pkt.**
 2031 Wrocławskie Studia Wschodnie 1429-4168 (null) **13 pkt.**
 2033 Wschodni Rocznik Humanistyczny 1731-982X (null) **7 pkt.**
 2034 Wschodnioznawstwo 2082-7695 (null) **9 pkt.**
 2042 Wychowanie na Co Dzień 1230-7785 (null) **4 pkt.**
 2043 Wychowanie w Rodzinie 2082-9019 2300-5866 **10 pkt.**
 2045 Yearbook of Conrad Studies (Poland) 1899-3028 2084-3941 **7 pkt.**
 2046 Yearbook of Eastern European Studies 2300-5424 (null) **5 pkt.**
 2047 Yearbook of Polish European Studies 1428-1503 (null) **10 pkt.**
 2048 Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi 1897-0788 (null) **9 pkt.**
 2050 Z Teorii i Praktyki Dydaktycznej Języka Polskiego 0208-5011 2353-9577 **9 pkt.**
 2053 Zabawy i Zabawki. Studia Antropologiczne 1428-2259 (null) **5 pkt.**
 2057 Zagadnienia Informacji Naukowej 0324-8194 2392-2648 **8 pkt.**
 2058 Zagadnienia Naukoznawstwa 0044-1619 (null) **11 pkt.**
 2059 Zagadnienia Rodzajów Literackich / Problems of Literary Genres 0084-4446 (null) **14 pkt.**
 2060 Zagłada Żydów. Studia i Materiały 1895-247X (null) **11 pkt.**
 2062 Zamojskie Studia i Materiały. Seria: Pedagogika 2084-5405 (null) **7 pkt.**
 2063 Zapiski Historyczne. Poświęcone Historii Pomorza i Krajów Bałtyckich 0044-1791 2449-8637 **15 pkt.**
 2064 Zarządzanie Biblioteką 2081-1004 (null) **5 pkt.**
 2066 Zarządzanie i Edukacja 1428-474X (null) **5 pkt.**
 2075 Zarządzanie w Kulturze 1896-8201 2084-3976 **14 pkt.**
 2076 Zarządzanie Zasobami Ludzkimi 1641-0874 (null) **13 pkt.**
 2080 Zeitschrift des Verbandes Polnischer Germanisten (null) 2353-4893 **7 pkt.**
 2081 Zeszyt Naukowy Uniwersytetu Szczecińskiego. Współczesne Problemy Ekonomiczne. Globalizacja. Liberalizacja. Etyka 2081-9579 2353-2815 **6 pkt.**
 2084 Zeszyty Artystyczne 1232-6682 (null) **5 pkt.**
 2087 Zeszyty Cyrylo-Metodiańskie (null) 2449-8297 **6 pkt.**
 2088 Zeszyty Etnologii Wrocławskiej 1642-0977 2084-560X **7 pkt.**
 2089 Zeszyty Formacji Katechetów 1642-090X (null) **6 pkt.**
 2091 Zeszyty Historyczne WiN-u 1230-106X (null) **2 pkt.**
 2092 Zeszyty Historyczno-Teologiczne. Rocznik Zmartwychwstańców 1732-0356 (null) **6 pkt.**
 2093 Zeszyty Kaliskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk 1426-6547 (null) **6 pkt.**
 2094 Zeszyty Komiksowe 1733-3008 (null) **4 pkt.**

2095 Zeszyty Łużyckie 0867-6364 (null) **12 pkt.**
2107 Zeszyty Naukowe Centrum Badań im. Edyty Stein 1895-2984 (null) **4 pkt.**
2108 Zeszyty Naukowe Collegium Balticum 2391-9094 (null) **5 pkt.**
2118 Zeszyty Naukowe KUL 0044-4405 (null) **10 pkt.**
2122 Zeszyty Naukowe Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego 0860-9608 (null) **9 pkt.**
2124 Zeszyty Naukowe Pedagogiki Specjalnej 2300-6463 2449-8815 **4 pkt.**
2135 Zeszyty Naukowe Rozprawy Humanistyczne 1731-2221 (null) **3 pkt.**
2140 Zeszyty Naukowe Szkoły Wyższej Przymierza Rodzin – Seria Pedagogiczna 2082-2944 (null) **4 pkt.**
2142 Zeszyty Naukowe Towarzystwa Doktorantów Uniwersytetu Jagiellońskiego. Nauki Humanistyczne 2082-9469 (null) **5 pkt.**
2143 Zeszyty Naukowe Towarzystwa Doktorantów Uniwersytetu Jagiellońskiego. Nauki Społeczne 2082-9213 (null) **5 pkt.**
2145 Zeszyty Naukowe Uczelni Vistula 1509-3670 (null) **6 pkt.**
2148 Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Etnograficzne 0083-4327 2299-9558 **10 pkt.**
2150 Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historyczne 0083-4351 2084-4069 **15 pkt.**
2154 Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego. Seria Filologiczna Glottodydaktyka 1643-0506 2084-4816 **5 pkt.**
2156 Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego. Seria Filologiczna. Dydaktyka / Dydaktyka Polonistyczna 1643-0484 (null) **4 pkt.**
2179 Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas. Pedagogika 1896-4591 (null) **7 pkt.**
2186 Zeszyty Naukowe Zbliżenia Cywilizacyjne 1896-4087 (null) **4 pkt.**
2195 Zeszyty Pracy Socjalnej 1507-4285 2449-6138 **9 pkt.**
2196 Zeszyty Prasoznawcze 0555-0025 2299-6362 **14 pkt.**
2203 Zeszyty Wydziału Humanistycznego 2082-5862 (null) **3 pkt.**
2205 Znaczenia. Kultura-Komunikacja-Społeczeństwo 1899-9670 (null) **4 pkt.**
2207 Zoon Politikon 2082-7806 (null) **2 pkt.**
2211 Sophia. Pismo Filozofów Krajów Słowiańskich 1642-1248 (null) **9 pkt.**

Abstract in Polish / Abstrakt po polsku

Publikacja jest tekstem fragmentów załącznika do Komunikatu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie wykazu czasopism naukowych wraz z liczbą punktów przyznawanych za publikację w tych czasopismach. To wybór z Części B – zawierającej liczbę punktów za publikacje w czasopismach naukowych nieposiadających współczynnika wpływu Impact Factor (IF). Tekst podaje punktację (ocenę) naukowych humanistycznych i społecznych czasopism w Polsce (23 grudnia 2015).

Key words in Polish / Słowa kluczowe po polsku

Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, czasopisma naukowe, Polska, ocena czasopism naukowych, zasady oceny czasopism, XXI wiek, nauka,

Title in English:

Scholarly humanities and social sciences periodicals in Poland (2015) in editorial choice

Abstract in English:

The publication is the fragments of a text of announcement by Ministry of Science and the Universities in question of the scholarly journals ranking list together with the number of the points (evaluation) for the papers (publications) in the periodicals. It is a choice from the Part B – that contains the number of points for publications in scholarly periodicals that not have Impact Factor (IF). The text presents evaluation of scholarly humanistic and social sciences' periodicals in Poland (December 23, 2015).

Key words in English

Ministry of the Science and the University, scholarly periodicals, Poland, scholarly periodical evaluation, rules of periodical evaluation, the 21. Century, science,

Bibliography / Bibliografia:

Komunikat w sprawie wykazu czasopism naukowych wraz z liczbą punktów przyznawanych za publikację w tych czasopismach [...] Część B – zawierająca liczbę punktów za publikacje w czasopismach naukowych nieposiadających współczynnika wpływu Impact Factor (IF) - 2212 czasopism naukowych 20151223 Część B.

http://www.nauka.gov.pl/g2/oryginal/2015_12/57768c2cb322779eb01734014ff4be38.pdf [dostęp: 23.12.2015]

MINISTERSTWO NAUKI
I SZKOLNICTWA WYŻSZEGO (Warsaw, Poland)
E-mail: sekretariat.bm[at]nauka.gov.pl

Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 27 października 2015 r. w sprawie kryteriów i trybu przyznawania kategorii naukowej jednostkom naukowym¹ (fragmenty)

Na podstawie art. 44 ust. 2 ustawy z dnia 30 kwietnia 2010 r. o zasadach finansowania nauki (Dz. U. z 2014 r. poz. 1620 oraz z 2015 r. poz. 249 i 1268) zarządza się, co następuje:

§ 1. Rozporządzenie określa kryteria i tryb przyznawania kategorii naukowej jednostkom naukowym, w tym:

- 1) szczegółowe parametry i kryteria oceny jednostek naukowych;
- 2) sposób przeprowadzania kompleksowej oceny jakości działalności naukowej lub badawczo-rozwojowej jednostek naukowych, zwanej dalej „kompleksową oceną”;
- 3) sposób dokumentowania wyników oceny. (...)

§ 6. Do kompleksowej oceny, z zastrzeżeniem § 13, stosuje się następujące kryteria:

- 1) osiągnięcia naukowe i twórcze;
- 2) potencjał naukowy;
- 3) praktyczne efekty działalności naukowej i artystycznej;
- 4) pozostałe efekty działalności naukowej i artystycznej.

§ 7. Kompleksowej oceny dokonuje się w grupach nauk, o których mowa w art. 39 pkt 2–5 ustawy, obejmujących obszary wiedzy określone w przepisach wydanych na podstawie art. 3 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2014 r. poz. 1852 oraz z 2015 r. poz. 249 i 1767):

- 1) w grupie nauk humanistycznych i społecznych – obszar nauk humanistycznych i obszar nauk społecznych; (...)
- 4) w grupie nauk o sztuce i twórczości artystycznej – obszar sztuki oraz dyscyplinę naukową nauki o sztuce.

¹ Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 27 października 2015 r. w sprawie kryteriów i trybu przyznawania kategorii naukowej jednostkom naukowym, Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa, dnia 2 grudnia 2015 r., pozycja 2015.

§ 8. 1. Ocena osiągnięć naukowych i twórczych jednostki naukowej, o których mowa w § 6 pkt 1, obejmuje następujące parametry:

- 1) publikacje naukowe, zwane dalej „publikacjami”, w czasopismach naukowych wymienionych w części A wykazu ministra, o której mowa w § 14 ust. 2 pkt 1;
- 2) publikacje w czasopismach naukowych wymienionych w części B wykazu ministra, o której mowa w § 14 ust. 2 pkt 2;
- 3) publikacje w czasopismach naukowych wymienionych w części C wykazu ministra, o której mowa w § 14 ust. 2 pkt 3;
- 4) recenzowane publikacje w języku innym niż polski o objętości co najmniej 0,5 arkusza wydawniczego, zamieszczone w zagranicznym czasopiśmie naukowym niewymienionym w wykazie czasopism naukowych, o którym mowa w § 14 ust. 1;
- 5) publikacje w recenzowanych materiałach z konferencji międzynarodowych uwzględnionych w uznanej bazie publikacji o zasięgu międzynarodowym;
- 6) monografie naukowe, redakcję naukową monografii, rozdziały w monografiach; (...)

11) utwory z zakresu sztuk pięknych, projektowych oraz konserwacji i restauracji dzieł sztuki, utwory fotograficzne, muzyczne, słowno-muzyczne, sceniczne, choreograficzne i pantomimiczne, audiowizualne (w tym filmowe) oraz z zakresu sztuk wykonawczych, w tym aktorstwo, dyrygentura, wokalistyka, instrumentalistyka, balet, zwane dalej „dziełami artystycznymi”.

2. Przez publikację rozumie się recenzowany artykuł naukowy zamieszczony w czasopiśmie naukowym, prezentujący wyniki badań naukowych lub prac rozwojowych o charakterze empirycznym, teoretycznym, technicznym lub analitycznym, przedstawiający metodykę badań naukowych lub prac rozwojowych, przebieg procesu badawczego i jego wyniki, wnioski – z podaniem cytowanej literatury (bibliografię). Do artykułów naukowych zalicza się także opublikowane w czasopismach naukowych recenzowane opracowania o charakterze monograficznym, polemicznym lub przeglądowym oraz glosy lub komentarze prawnicze.

3. Monografie naukowe, w tym edycje naukowe tekstów źródłowych i artystycznych, atlasy i mapy, tematyczne encyklopedie i leksykony, komentarze do ustaw, słowniki biograficzne i bibliograficzne, bibliografie oraz katalogi zabytków, zalicza się do osiągnięć naukowych i twórczych jednostki naukowej, jeżeli spełniają łącznie następujące warunki:

- 1) stanowią spójne tematycznie opracowania naukowe;
- 2) przedstawiają określone zagadnienie w sposób oryginalny i twórczy;
- 3) poddane były procedurze recenzji wydawniczych;
- 4) są opatrzone właściwym aparatem naukowym (bibliografia lub przypisy), z wyłączeniem map;
- 5) posiadają objętość co najmniej 6 arkuszy wydawniczych lub są mapami odpowiadającymi tej objętości tekstu;

6) są opublikowane jako książki lub odrębne tomy (z wyłączeniem map), których egzemplarze obowiązkowe zostały przekazane uprawnionym bibliotekom, zgodnie z art. 3 ustawy z dnia 7 listopada 1996 r. o obowiązkowych egzemplarzach bibliotecznych (Dz. U. Nr 152, poz. 722, z późn. zm. 2), lub są opublikowane w formie elektronicznej w Internecie;

7) posiadają nadany numer ISBN lub ISMN lub identyfikator DOI (Digital Object Identifier – cyfrowy identyfikator dokumentu elektronicznego).

4. Podstawę do uznania monografii naukowej za dzieło „wybitne” stanowi prestiżowa nagroda, przyznana w okresie objętym oceną: nagroda Prezesa Rady Ministrów, ministra, właściwego Wydziału Polskiej Akademii Nauk, Komitetu Naukowego Polskiej Akademii Nauk, Fundacji na Rzecz Nauki Polskiej, zagranicznego towarzystwa naukowego, organizacji międzynarodowej lub ogólnopolskiego towarzystwa naukowego o szczególnym prestiżu.

5. Do osiągnięć naukowych i twórczych jednostki naukowej zalicza się publikacje w suplementach lub zeszytach specjalnych czasopism naukowych pod warunkiem, że stanowią kolejne numery czasopisma naukowego umieszczonego w wykazie czasopism, o którym mowa w § 14 ust. 1.

6. Do monografii nie zalicza się skryptów akademickich i podręczników akademickich, jeżeli nie spełniają wszystkich warunków określonych w ust. 3, monograficznych artykułów opublikowanych w czasopismach, powieści, zbiorów poezji, zbiorów opowiadań i reportaży, pamiętników i dzienników oraz wznowień monografii naukowych.

7. Do osiągnięć naukowych i twórczych jednostki naukowej zalicza się rozdział w monografii naukowej stanowiący opracowanie naukowe o objętości co najmniej pół arkusza wydawniczego lub odpowiadające tej objętości tekstu odrębnie publikowane mapy oraz hasła opublikowane w wydawnictwach encyklopedycznych i słownikowych o objętości co najmniej 0,25 arkusza wydawniczego, spełniających wymagania określone w ust. 3.

8. Podstawę do uznania dzieła artystycznego „za wybitne” stanowi prestiżowa nagroda krajowa, bądź zagraniczna przyznana w konkursie wykonawczym, kompozytorskim, baletowym, filmowym, plastycznym, projektowym, konserwatorskim lub innym, charakterystycznym dla twórczości artystycznej, a dla dzieła plastycznego lub projektowego – także jego umieszczenie w prestiżowej kolekcji.

9. Do kompleksowej oceny jednostki naukowej o zakresie działalności należącym do grupy:

1) nauk humanistycznych i społecznych – stosuje się parametry określone w ust. 1 pkt 1–6, (...)

§ 9. 1. Autor lub współautor publikacji lub monografii naukowej wskazuje jednostkę naukową lub jednostki naukowe jako miejsce realizacji badań naukowych lub prac rozwojowych, których wyniki stanowią podstawę do opracowania tej publikacji lub monografii naukowej, zwane dalej „afiliacją”.

2. Przy kompleksowej ocenie nie są uwzględniane publikacje w czasopiśmie naukowym lub monografii naukowej zamieszczone przez jednostkę naukową w wykazach, o których mowa w ust. 3 części B ankiety:

- 1) więcej niż raz;
- 2) jednocześnie jako monografia naukowa lub rozdział w monografii naukowej;
- 3) niezgodnie z afiliacją podaną przez ich autora lub autorów.

3. W przypadku wielu afiliacji autora w jednej publikacji lub monografii, punkty otrzymać może tylko jedna, wskazana przez autora jednostka naukowa. W przypadku publikacji lub monografii naukowej z więcej niż jedną afiliacją autora i wykazania jej przez różne jednostki naukowe, w tym niewskazania przez autora właściwej jednostki naukowej, publikację lub monografię zalicza się do osiągnięć tej jednostki, która wykazała autora w wykazach pracowników, o których mowa w § 15 ust. 2.

§ 10. 1. Ocena potencjału naukowego jednostki naukowej, o którym mowa w § 6 pkt 2, obejmuje następujące parametry:

- 1) posiadanie na dzień składania ankiety uprawnień do nadawania stopni naukowych lub stopni w zakresie sztuki, jeżeli w okresie objętym ankietą przeprowadzono co najmniej jedno postępowanie na podstawie tego uprawnienia;
- 2) rozwój naukowy własnej kadry naukowej i udział w rozwoju naukowym osób niebędących pracownikami jednostki naukowej;
- 3) mobilność pracowników jednostki naukowej, w tym pobyty naukowe pracowników jednostki naukowej w innych ośrodkach naukowych oraz podmiotach wdrażających wyniki badań naukowych lub prac rozwojowych;
- 4) inne osiągnięcia świadczące o potencjale naukowym jednostki naukowej:
 - a) członkostwo pracowników jednostki naukowej we władzach zagranicznych lub międzynarodowych towarzystw, organizacji i instytucji naukowych lub artystycznych, których członkowie pochodzą co najmniej z 10 państw,
 - b) pełnienie funkcji redaktora naczelnego czasopisma naukowego wymienionego w części A wykazu, o którym mowa w § 14 ust. 1,
 - c) członkostwo w zespołach eksperckich powołanych przez organy i instytucje państwowe lub organy i instytucje zagraniczne lub międzynarodowe,
 - d) udział w jury konkursu lub festiwalu z dziedziny sztuk muzycznych, plastycznych (sztuk pięknych, sztuk projektowych, konserwacji dzieł sztuki), filmowych lub teatralnych, zorganizowanych poza jednostką naukową przez renomowany ośrodek artystyczny, instytucję kultury lub uczelnię artystyczną,
 - e) wydawanie czasopisma naukowego wymienionego w części A lub C wykazu, o których mowa w § 14 ust. 2 pkt 1 i 3; (...)
- 6) aktywność w koordynowaniu, realizacji oraz pozyskiwaniu środków finansowych na realizację projektów międzynarodowych i krajowych, obejmujących badania naukowe lub prace rozwojowe. (...)

§ 14. 1. Minister ogłasza, w formie komunikatu, w Biuletynie Informacji Publicznej na stronie podmiotowej ministra, wykaz czasopism naukowych wraz z liczbą punktów przyznawanych za publikację w tych czasopismach oraz okres stosowania wykazu do celów kompleksowej oceny.

2. Wykaz czasopism naukowych składa się z:

1) części A – zawierającej tytuły czasopism naukowych posiadających współczynnik wpływu, ujętych w wiodących, indeksowanych, międzynarodowych bazach czasopism naukowych o największym zasięgu, wraz z liczbą punktów przyznawanych za publikacje w tych czasopismach;

2) części B – zawierającej tytuły krajowych czasopism naukowych, których wydawcy działają zgodnie z ustawą z dnia 26 stycznia 1984 r. – Prawo prasowe (Dz. U. Nr 5, poz. 24, z późn. zm. 3), nieuwzględnionych w części A lub C, wraz z liczbą punktów przyznawanych za publikacje w tych czasopismach;

3) części C – zawierającej tytuły czasopism naukowych nieujętych w części A wykazu, znajdujących się w wiodących, indeksowanych międzynarodowych bazach czasopism naukowych o największym zasięgu, innych niż w pkt 1, właściwych dla nauk humanistycznych i społecznych wraz z liczbą punktów przyznawanych za publikacje w tych czasopismach.

3. Do ustalenia wykazu czasopism naukowych minister powołuje zespół, o którym mowa w art. 52 ust. 1 ustawy, zwany dalej „zespołem”.

4. Kryteria, tryb oceny czasopism naukowych oraz sposób ustalania liczby punktów za zamieszczone w nich publikacje określa załącznik nr 4 do rozporządzenia.

5. Ocenę czasopism naukowych przeprowadza się nie rzadziej niż co dwa lata.

6. Minister ogłasza komunikat o terminie przeprowadzenia oceny czasopism na stronie internetowej urzędu obsługującego ministra. (...)

§ 26. Traci moc rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 13 lipca 2012 r. w sprawie kryteriów i trybu przyznawania kategorii naukowej jednostkom naukowym (Dz. U. z 2014 r. poz. 1126).

§ 27. Rozporządzenie wchodzi w życie z dniem 1 stycznia 2017 r.

Abstract in Polish / Abstrakt po polsku

Publikacja jest fragmentem tekstu *Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 27 października 2015 r. w sprawie kryteriów i trybu przyznawania kategorii naukowej jednostkom naukowym*, Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa, dnia 2 grudnia 2015 r., pozycja 2015. Tekst precyzuje zasady oceny jednostek naukowych w Polsce (od 2017 r.).

Key words in Polish / Słowa klucze po polsku

Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, czasopisma naukowe, Polska, ocena czasopism naukowych, zasady oceny czasopism, XXI wiek, nauka,

Title in English:

Regulation by Minister of Science and the Universities, October 27, 2015 in question criteria and the mode of scholarly evaluation the scholarly units (Fragments)

Abstract in English:

The publication is the fragment of the text *Regulation by Minister of Science and the Universities, October 27, 2015 in question criteria and the mode of scholarly evaluation the scholarly units*, The Act of Polish Republic Parliament, Warsaw, December 2, 2015 r., position 2015. The text specifies the rules of scholarly periodical evaluation in Poland (since 2017).

Key words in English

Ministry of the Science and the University, scholarly periodicals, Poland, scholarly periodical evaluation, rules of periodical evaluation, the 21. Century, science,

Bibliography / Bibliografia:

Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 27 października 2015 r. w sprawie kryteriów i trybu przyznawania kategorii naukowej jednostkom naukowym, Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa, dnia 2 grudnia 2015 r., pozycja 2015.

MAREK MARIUSZ TYTKO (Cracow, Poland)

E-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

Wychowawcze cele i zadania szkoły katolickiej (wybrane zagadnienia)

1. Wstęp

W zależności od sformułowania zagadnienia dotyczącego szkoły katolickiej możemy uzyskać rozmaite ujęcia problematyki jej celów, zadań i możliwości¹. Spróbujemy się skupić na celach i zadaniach, korzystając ze specjalistycznych wypowiedzi i oficjalnych dokumentów (w wyborze). Tekst niniejszy ma charakter materiału mogącego być przyczynkiem do dyskusji tytułowego zagadnienia, bynajmniej nie wyczerpuje tematu. Przy opracowaniu korzystano z historiograficznej metody analizy dokumentu źródłowego.

Katolicka szkoła z pewnością powinna wpisywać się w ramy prawne państwa, aby działać legalnie. Szkoła katolicka w Polsce powinna zatem respektować słuszne ustawodawstwo w zakresie oświaty i wychowania, tj. działać zgodnie z przepisami prawa dotyczącymi publicznych bądź niepublicznych szkół w naszym kraju. Kwestie prawnego umocowania szkół katolickich w świeckim prawie państwa pojawiają się w statutach tychże szkół². Poza tym szkoły katolickie działają w oparciu i prawo kościelne³, np. uchwały synodów danej archidiecezji w spra-

¹ Chodzi o: 1) Wychowawcze cele, zadania i możliwości szkoły katolickiej, 2) Formacyjne cele, zadania i możliwości szkoły katolickiej, 3) Edukacyjne cele, zadania i możliwości szkoły katolickiej, 4) Kształceniowe cele, zadania i możliwości szkoły katolickiej, 5) Pedagogiczne cele, zadania i możliwości szkoły katolickiej.

² Np. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty, tekst jednolity (Dz. U. z 2004 r. nr 256, poz. 2572) z późniejszymi zmianami; Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutowych przedszkola oraz szkół publicznych (Dz. U. z 2001 r. nr 61, poz. 624) z późniejszymi zmianami; Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 września 2004 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych (Dz. U. z 2004 r. nr 199, poz. 2046) z późniejszymi zmianami; *Konwencja o prawach dziecka, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r.*, Dz.U. 1991 nr 120 poz. 526.

³ Min. chodzi o *Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską, podpisany w Warszawie dnia 28 lipca 1993 r.*, (Dz.U. 1998 nr 51 poz. 318), np. w zakresie katolickiego charakteru

wie tego rodzaju szkół, tu każda jednostka kościelna ma (lub może mieć) swoje własne, szczegółowe ustalenia w tej mierze, stąd trudno o uogólnienia i wyczerpanie tematu.

Cele kształceniowe (edukacyjne) szkoły katolickiej dotyczą nauczania w zakresie przyjętych tzw. ramowych planów nauczania, poczynawszy od przeprowadzania rekrutacji uczniów w oparciu o zasadę powszechnej dostępności, poprzez pełen cykl dydaktyczny aż po ukończenie szkoły. Cel kształceniowy wiąże się z zatrudnieniem nauczycieli posiadających kwalifikacje, wymagane odrębnymi określonymi prawnie przepisami. Szkoła dla spełnienia warunków *sine qua non* swego istnienia powinna realizować programy nauczania, które uwzględniają co najmniej minimum, czyli tzw. podstawę programową kształcenia ogólnego, obowiązującą dla danego typu szkół (odpowiednio: podstawowych, gimnazjalnych, ponadgimnazjalnych), ustalanych przez Ministerstwo Edukacji Narodowej. Szkoła katolicka w ramach realizacji celu dydaktycznego wypełnia określonymi treściami (konkretnymi, zawartymi w dokumentach szkolnych) podczas poszczególnych lekcji tzw. ramowy plan nauczania, uwzględniając przy tym ministerialne zasady przeprowadzania sprawdzianów wiedzy, oceniania i klasyfikowania uczniów.

Moim zdaniem, nauczanie w szkole katolickiej nie powinno jednak ograniczać się do minimum, ale powinno być prowadzone na wysokim poziomie po to, aby absolwenci (bądź abiturienti) szkół stali się ludźmi samodzielnie i logicznie myślącymi, używającymi rozumu, należącymi do światłej części narodu, tj. posiadającymi rzetelną wiedzę. Celem dydaktycznym szkoły katolickiej nie jest więc na pewno minimum, tj. „przepchnięcie” ucznia do kolejnych klas, aby mógł po jej ukończeniu dostać się do szkoły wyższego stopnia. Ogólnym celem dydaktycznym szkoły jest kształcenie, usprawnianie rozumu uczniów. Warto korzystać tu z dobrych wzorów nauczania wypracowanych przez klasyczną szkołę, np. Herbartowską a także naszą polską – pijarską itd.

Jan Paweł II odniósł się do celów i zadań szkoły katolickiej m.in. w jednym ze swoich publicznych wystąpień pt. *Zadania Szkoły katolickiej dzisiaj. Przemówienie do uczestników Międzynarodowego Kongresu Katolickich Szkół Europy* (28 kwietnia 2001 r.). Tamże wypowiedział się w dłuższym wywodzie na ten temat następująco (cytuję fragment obszerniejszej wypowiedzi):

„1. (...) nowa świadomość roli i szczególnej misji szkoły katolickiej w europejskiej przestrzeni historycznej i kulturowej. Czerpiąc z bogactwa swoich tradycji pedagogicznych, macie odważnie poszukiwać właściwych odpowiedzi na wyzwania, jakie niosą z sobą nowe style myślenia i postępowania dzisiejszej młodzieży, aby dzięki temu szkoła katolicka była środowiskiem wychowania integralnego,

wychowawczego tej szkoły. Poszczególne diecezje mają swoje partykularne prawa (lokalne wytyczne), np. w Diecezji Legnickiej istnieje dokument prawny pt. *Instrukcja o tworzeniu i funkcjonowaniu instytucji nauczania i wychowania katolickiego w Diecezji Legnickiej*.

które kieruje się jasnym programem wychowawczym i ma fundament w Chrystusie. Temat waszego kongresu: «Misja wychowania — dawać świadectwo o ukrytym skarbie», stawia w centrum programu wychowawczego szkoły katolickiej podstawowe zadanie każdego chrześcijańskiego wychowawcy: przekazywać prawdę nie tylko słowami, ale dawać o niej wyraziste świadectwo własnym życiem. Zapewniając nauczanie na wysokim poziomie, szkoła katolicka ukazuje zarazem chrześcijańską wizję człowieka i świata, która umożliwia młodym podjęcie owocnego dialogu między wiarą a rozumem. Jej powinnością jest też przekazywanie wartości, które mają sobie przyswoić, oraz prawd, które winni odkrywać, «ze świadomością, że wszystkie ludzkie wartości znajdują pełne urzeczywistnienie i w konsekwencji swą jedność w Chrystusie» (Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego, *List okólny* z 28 grudnia 1997 r., n. 9).

2. Gwałtowne przemiany kulturowe, globalizacja kontaktów, relatywizacja wartości moralnych i niepokojący rozkład więzi rodzinnych — wszystko to rodzi w wielu młodych ludziach żywe poczucie zagrożenia, które nieuchronnie wpływa na ich style życia, proces uczenia się i wizję własnej przyszłości. Ta sytuacja jest wezwaniem dla europejskich szkół katolickich, aby przedstawiły autentyczny program wychowawczy, który pozwoli młodym nie tylko osiągnąć dojrzałość psychiczną, moralną i duchową, ale także włączyć się czynnie w dzieło przebudowy społeczeństwa i pracować gorliwie, aby przyszło Królestwo Boże. Będą wówczas mogli wносить w kulturę społeczeństw europejskich, a także krajów rozwijających się, których postęp szkoła katolicka może wspomagać, ukryty skarb Ewangelii, aby budować cywilizację miłości, braterstwa, solidarności i pokoju.

3. Aby sprostać licznym wyzwaniom, jakie muszą podejmować, środowiska wychowawcze winny kłaść nacisk na formację nauczycieli zakonnych i świeckich, tak aby coraz głębiej uświadamiali sobie swoją misję wychowawczą, łącząc kompetencje zawodowe z dobrowolnie przyjętym zadaniem konsekwentnego dawania świadectwa o wartościach duchowych i moralnych, inspirowanych ewangelicznym orędziem «wolności i miłości» (*Gravissimum educationis*, 8). Świadom wzniosłości, ale także trudności misji nauczania i wychowywania w dzisiejszych czasach, pragnę dodać otuchy wszystkim pracownikom katolickiego systemu wychowawczego, zachęcając ich, aby umacniali nadzieję w młodych i mieli ambicję «proponować im zdobycie możliwie jak najszerszej i najgłębszej wiedzy, a jednocześnie stawiając im wysokie wymagania, wychowywali konsekwentnie do prawdziwej ludzkiej wolności oraz prowadzili dzieci i młodzież, powierzoną ich pieczy, do najwyższego ideału, jaki istnieje: do Jezusa Chrystusa i Jego ewangelicznego orędzia» (przemówienie do Rady Światowej Unii Nauczycieli Katolickich, 1983 r.). Doświadczenie zdobyte przez wspólnoty wychowawcze szkół katolickich w Europie, w duchu «twórczej wierności» charyzmatowi realizowanemu i przekazanemu przez założycieli i założycielki rodzin zakonnych działających na polu edukacji, jest niezastąpione. Pozwala ono zacieśniać nieustannie więź łączącą pierwotne intuicje wychowawcze i duchowe z ich konkretnym zastosowaniem w dążeniu do integralnego rozwoju młodzieży objętej pracą wychowawczą. A czyż można nie podkreślić również potrzeby ścisłej współpracy między szkołą a rodziną, zwłaszcza w obecnym okresie, kiedy więzi rodzinne są osłabione? Niezależnie od tego, jaka jest struktura szkolnictwa, rodzice zawsze ponoszą największą odpowiedzialność za wychowanie własnych dzieci. Zadaniem wspólnot wychowujących jest pobudzanie tej współpracy, tak aby rodzice na nowo uświadomili sobie właściwą sobie rolę wychowawczą i byli wspomagani w spełnianiu swego podstawowego zadania, ale także po to, aby program wychowawczy i duszpasterski szkoły katolickiej odpowiadał słusznym oczekiwaniom rodzin.

4. Szkoły katolickie muszą też podejmować jeszcze jedno wyzwanie, jakim jest konstruktywny dialog w wielokulturowym społeczeństwie naszej epoki. «Wychowanie przyczynia się w szczególności do budowy świata bardziej solidarnego i pokojowego. Może też sprzyjać rozkrzewianiu integralnego humanizmu, otwartego na wymiar etyczny i religijny, który potrafi dostrzec, jak istotne znaczenie ma znajomość i poszanowanie kultur i wartości duchowych różnych cywilizacji» (*Orędzie na XXXIV Światowy Dzień Pokoju 2001 r.*, 8 grudnia 2000 r., 20; «L'Osservatore Romano», wyd. polskie, n. 2/2001, s. 29). Tak więc należy kontynuować wysiłki podejmowane w celu udostępnienia szkół

katolickich młodym reprezentującym inne tradycje religijne, choć nie powinno to bynajmniej przesłaniać właściwego charakteru tych instytucji ani ich katolickiej specyfiki. Taka postawa otwartości nie tylko pozwala młodym zdobywać wiedzę we wspólnym środowisku wychowawczym, ale tworzy też więź społeczną, ułatwia wzajemne poznanie dzięki przyjaznemu dialogowi oraz pozwala razem patrzeć w przyszłość. Ten konkretny środek przezwyciężania lęku przed innym jest z pewnością decydującym czynnikiem pokoju społecznego.

5. Szkoły katolickie w Europie są też powołane, aby być dynamicznymi wspólnotami wiary i ewangelizacji, powiązanymi ściśle z duszpasterstwem diecezjalnym. Służąc dialogowi między Kościołem a społeczeństwem i zabiegając o integralny rozwój człowieka, przypominają one Ludowi Bożemu, co stanowi istotę jego misji: ma on pomagać każdemu człowiekowi w znalezieniu sensu życia, ukazując mu światło, jakim promieniuje jego «ukryty skarb», a w ten sposób wzywać ludzkość do przyjęcia Bożego planu, objawionego w Jezusie Chrystusie. (...)»⁴.

Podążając szlakiem wytyczonym przez papieża Jana Pawła II z kolei ks. prof. dr hab. Jan Zimny⁵ (KUL), współczesny teoretyk wychowania katolickiego w Polsce, którego zawsze warto cytować i którego myśl wartościową należy szerzej upowszechniać, w swoim artykule pt. *O nową szkołę katolicką* opisał problem celów, zadań i możliwości wychowania katolickiego szerzej, odwołując się do naszej polskiej tradycji bardzo dobrych wzorców szkolnictwa katolickiego. Ze wskazówek polskich mistrzów wychowania z przeszłości warto korzystać także współcześnie, sięgając po sprawdzone wzorce wychowania klasycznego, patriotycznego i religijnego (cytuję):

„Na początku III tysiąclecia, kiedy stajemy z coraz trudniejszymi do wykonania zadaniami wychowawczymi młodego pokolenia, należy pochylić się nad zagadnieniem nowego oblicza szkoły. Można zastanawiać się, nad kształtem takiej szkoły, która spełni swoje zadania i oczekiwania społeczeństwa. Refleksja nad tym zagadnieniem może iść w różnych kierunkach. (...) Warto choćby na chwilę spojrzeć na zagadnienie szkół katolickich przez pryzmat historii. Szkolnictwo katolickie w Polsce sięga początków XIII wieku. Wtedy to powstały pierwsze szkoły przyklasztowe i parafialne. Były to najpierw pojedyncze, elitarne placówki. Pierwsi uczniowie, głównie chłopcy, uczyli się nie tylko podstaw pisania, czytania czy też liczenia, ale również zasad uprawy roli. Były to placówki o charakterze dzisiejszych szkół podstawowych i zawodowych. Bardziej zaawansowane szkoły przy-

⁴ Jan Paweł II, *Zadania Szkoły katolickiej dzisiaj. Przemówienie do uczestników Międzynarodowego Kongresu Katolickich Szkół Europy*, opr. mg/mg na podstawie: L'Osservatore Romano (6/2001). Przemówienie miało miejsce 28 kwietnia 2001 r. w Sali Klementyńskiej, gdzie papież przyjmował na audiencji uczestników Międzynarodowego Kongresu Katolickich Szkół Europy, obradującego w Rzymie na temat: «Misja wychowania — dawać świadectwo o ukrytym skarbie». Jak czytamy w pracowni tego tekstu: „W przemówieniu podkreślił, że chrześcijański wychowawca ma nie tylko przekazywać prawdę słowami, ale musi dawać o niej wyraziste świadectwo własnym życiem, zaś szkoły katolickie powołane są, aby być dynamicznymi wspólnotami wiary i ewangelizacji”. Źródło internetowe:

http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/przemowienia/szk_katolickie_28042001.htm [dostęp 28.03.2014].

⁵ Ks. Dr hab. Jan Zimny, *O nową szkołę katolicką*, źródło:

<http://www.pedkat.pl/index.php/248-ks-zimny-jan-o-nowa-szkole-katolicka> [dostęp: 28.03.2014].

katedralne uczyły już według ustalonego programu nauczania [trivium i quadrivium – dop. M. M. T.]. Była więc w nich gramatyka, arytmetyka, retoryka, [dialektyka – dop. M. M. T.], geometria, astronomia czy też muzyka. Podstawową metodą nauczania było wówczas uczenie na pamięć. Wielkie zasługi w szkolnictwie katolickim mieli m.in. jezuici i pijarzy. Ich szkolnictwo miało charakter wybitnie etyczny i patriotyczny. W placówkach, które prowadzili, uczono między innymi zasad dobrego zachowania się, jak również poprawnej polszczyzny.

W okresie zaborów działalność edukacyjna Kościoła katolickiego miała na celu podtrzymanie w młodzieży polskości oraz nauczanie w duchu pozytywistycznym. Otóż szkolnictwo katolickie intensywnie rozwijało się po odzyskaniu niepodległości. Powstał wówczas np. Katolicki Uniwersytet Lubelski. Po wojnie rozwój szkolnictwa katolickiego był systematycznie hamowany m.in. poprzez masową kasację szkół katolickich. Dopiero w latach 90. pozwolono na nieskrępowany rozwój szkolnictwa związanego organizacyjnie i duchowo z Kościołem katolickim. Obecnie powstaje coraz więcej szkół, choć ciągle jest ich za mało. Jak wynika ze statystyk, większość szkół katolickich prowadzona jest w dużych ośrodkach miejskich. Szkoły katolickie mają tam ogromne powodzenie. Przykładem może być Kraków, gdzie we wrześniu 1997 roku o 100 miejsc w podstawowych szkołach katolickich starało się aż około 400 dzieci. Szkoły katolickie tworzą zgromadzenia zakonne, diecezje i parafie oraz inne organy, stowarzyszenia i towarzystwa, stawiające sobie za główny cel prowadzenie szkół w duchu nauki Kościoła katolickiego. Aby szkoła stała się katolicką, musi spełnić szereg warunków. Prawnie szkołę uważa się za katolicką, jeżeli kierowana jest przez kompetentną władzę kościelną lub kościelną osobę prawną albo też uznana jest za katolicką. Musi wtedy uzyskać dokument wydany przez odpowiednią władzę kościelną. Szkoły katolickie mogą być zarówno państwowe, jak i prywatne. Obecnie najwięcej szkół katolickich prowadzą zakony – prawie 35 proc. Wśród nich prymat wiodą salezianie, do których należy ponad 50 szkół katolickich w Polsce. Najwięcej szkół katolickich znajduje się na terenach województwa mazowieckiego – 18,7 proc., śląskiego – 13 proc., i małopolskiego – 12 proc. W Polsce w szkołach katolickich uczy się przeszło 60 tys. dzieci i młodzieży”.

Powinniśmy, tworząc szkołę katolicką, mieć zawsze świadomość, do jakich wzorców nawiązujemy, co chcemy osiągnąć poprzez przyjęcie takiego lub innego patrona, takiej a nie innej linii katolickiego wychowania w szkole (jaką tradycję chcemy kontynuować i twórczo rozwijać?). Ks. prof. Jan Zimny zauważył współczesne dylematy związane ze szkołą katolicką i brak zadowalającego modelu takiej szkoły w Polsce (cytuje):

„Podjmując zagadnienie szkół katolickich warto zapytać, czy te szkoły są rzeczywiście szkołami katolickimi, ale jeśli tak, to czy w każdym aspekcie. Moje spostrzeżenie na ten temat nieco różni się od tego, jakie spotyka się w polskiej literaturze czy w praktyce. Uważam, że pomimo, iż w Polsce mamy około 450 szkół katolickich, to jednak w pełnym tego słowa znaczeniu nie ma jeszcze wypracowanego modelu szkoły katolickiej. Owszem[,] są wciąż podejmowane próby organizacyjne i programowe idące w tym kierunku. Jednak, gdy spojrzymy na obowiązujące programy edukacyjne jak również i na wychowawcze, można się łatwo przekonać, że jest to model, któremu wiele brakuje by stał się modelem szkoły katolickiej, w pełnym tego słowa znaczeniu. Warto choćby spojrzeć na obowiązujące programy dydaktyczne, które pozostały z dawnej epoki. A jeśli nawet dokonano pewnych zmian, to raczej stanowią one niewielki retusz w tym zakresie, by można nadać im w jakimś stopniu wymiar programu katolickiego. Ponadto w wielu przypadkach podstawą do określenia szkół mianem »szkół katolickiej« jest dobór kadry administracyjnej czy wychowawczej mającej związek z Kościołem. Bywa też, że elementem katolickim dającym podstawę do określenia szkoły tym mianem jest to, że w program działalności szkoły zostały włączone pewne elementy oparte na wartościach chrześcijańskich. Ale czy i w takim przypadku możemy powiedzieć, że jest to szkoła

katolicka? Czy rzeczywiście taka szkoła z tytułem »szkoły katolickiej« w pełni realizuje misję kształcenia i wychowania katolickiego? Mam prawo mieć poważne wątpliwości. Co więcej, pogląd ten podziela coraz więcej osób, które analizują to zagadnienie m.in. przez ocenę skuteczności kształcenia i wychowania młodego pokolenia. Nie oznacza to jednak, że szkoły te nie spełniają w znacznym stopniu celów i zadań określonych w statucie czy regulaminie szkoły. Należy więc postawić kolejne pytanie, jakie podjąć działania, aby skuteczność wychowania katolickiego w tych szkołach była bardziej efektywna? Co należy zatem uczynić, aby szkoły katolickie były miarodajne temuż określeniu?».

Ks. prof. Jan Zimny, zakwestionował realność wychowania katolickiego w szkołach nazywających się katolickimi, ale nie zakwestionował możliwości istnienia modelu wychowawczego szkoły katolickiej, a przynajmniej nie zakwestionował możliwości stworzenia takowego modelu w przyszłości. Wręcz przeciwnie, stara się swoimi pytaniami przybliżyć ów model, tylko zauważył mankamenty w rzeczywistości tych szkół. Należy podążać tropem myślenia tego KULowskiego teologa-pedagoga, aby spróbować znaleźć rozwiązanie, jeśli nie tu, to w dyskusji, do czego zachęcam. Na pewno samo nazwanie szkoły 'katolicką' nie czyni ją jeszcze katolicką. Z pewnością także formalnoprawne umocowanie danej szkoły w dokumentach kościelnych (np. zatwierdzenie przez biskupa) to za mało, aby móc powiedzieć, że w danej szkoły wychowanie jest rzeczywiście katolickie i że cele realizowane przez tę szkołę wypełniają znamiona "katolickości". Ks. J. Zimny napisał w cytowanym tekście szerzej, jak rozumie cele i zadania szkoły katolickiej (i tu w pełni należy się z nim zgodzić). O celach twierdził następująco (cytuję):

„Aby udzielić odpowiedzi na tak postawione pytanie, należy przeprowadzić refleksję nad następującymi i to zasadniczymi kwestiami a mianowicie: należy wyraźnie określić cele i zadania szkoły katolickiej, określić sylwetkę ucznia, opracować odpowiedni program wychowawczy szkoły, program kształceniowy, przygotowanie kadry i jasno określić kształt i metody formacyjne uczniów. Zagadnienia te w ujęciu integralnym, według mojej oceny, mogą dopiero spowodować, że szkoła ta będzie nie tylko nosić miano szkoły katolickiej, ale też będzie wypełniać misję szkoły katolickiej i formować ucznia w pełni w duchu katolickim.

1. Cele i zadania szkoły katolickiej. Szkoły katolickie wyróżniają się na tle innych przede wszystkim odniesieniem do chrześcijańskiej koncepcji świata, w centrum której jest Chrystus. Przede wszystkim szkoła katolicka jest wspólnotą wychowującą, którą tworzą nauczyciele, uczniowie i rodzice. Istotą szkół katolickich jest to, że taka placówka uczy i wychowuje, kładzie nacisk i na dydaktykę, i na wychowanie, które opiera się na wartościach patriotyczno-religijnych. Stosuje się zasady ewangeliczne, mając na uwadze dobro osoby ludzkiej, zgodnie z twierdzeniem, że drogą Kościoła jest człowiek. W encyklice »O chrześcijańskim wychowaniu młodzieży« Pius XI powiedział, że szkoła albo jest świątynią, albo spelunką. Patrząc na naszą polską rzeczywistość, te słowa się sprawdzają. Istnieją szkoły dobre, ale i złe, gdzie nauczyciele są maltretowani i poniżani.

Jan Paweł II podczas pobytu w Polsce w dniu 14 czerwca 1999 roku w Łowiczu powiedział: »Cieszy mnie fakt, że w Polsce powstaje coraz więcej szkół katolickich. Jest to znak, że Kościół jest obecny w sposób konkretny w dziedzinie szkolnictwa. Szkoły te należy popierać i stwarzać takie wartości, aby we wspólnocie z całym szkolnictwem w Polsce mogły przysłużyć się wspólnemu dobru społeczeństwa«[1].

Mówiąc zatem o celach szkoły katolickiej należy pamiętać, że nadrzędnym jej celem jest wychowanie jako:

- wychowanie do wiary i osobistej więzi z Bogiem,
- wychowanie do życia wartościami ewangelicznymi,
- wychowanie do umiejętnej pracy nad sobą,
- wychowanie do odpowiedzialności za życie własne i innych,
- wychowanie do życia we wspólnocie rodzinnej, lokalnej, wspólnocie Kościoła i do życia społecznego w Ojczyźnie.

Ponadto celem szkoły katolickiej jest:

1. Troska o rozwój duchowy i moralny ucznia. Szkoła realizując misję wprowadzenia uczniów w świat uniwersalnych wartości ewangelicznych (por. »Fides et ratio«) daje możliwość pogłębienia wiary i osobistego spotkania z Bogiem w myśl słów Kardynała Karola Wojtyły: »Pomóc każdej młodej duszy przeżyć swoją własną tajemnicę »prezentacji«, pomóc jej stanąć wobec Boga żywego, który jest Miłością i ukształtować z tej świadomości życie, jako odpowiedź na tę Miłość - to powołanie, któremu warto poświęcić siebie...«. Celem formacji duchowej i moralnej jest integracja postaw i zachowań z wyznawaną wiarą.
2. Troska o rozwój intelektualny ucznia. Wszyscy nauczyciele wykorzystując swoją wiedzę i doświadczenie uczą umiejętności zdobywania, przyswajania i wykorzystywania zdobytej wiedzy starając się przede wszystkim o to, by każdy uczeń rozwinął się intelektualnie i posiadał wiedzę na miarę swoich możliwości. Nauczyciele rozpoznają uzdolnienia uczniów i wykorzystując dostępne środki ułatwiają im rozwój zainteresowań. W doborze treści nauczania szkoła uwzględnia współczesną sytuację społeczno-kulturalną wymagającą równowagi między wiedzą a praktyką, głęboką formację patriotyczną i rozwój krytycznego myślenia.
3. Troska o rozwój emocjonalny i fizyczny ucznia. W ramach zajęć lekcyjnych i pozalekcyjnych szkoła stwarza takie sytuacje, których przeżycie stanowi ważny element procesu dojrzewania emocjonalnego, społecznego i fizycznego dzieci i młodzieży. Wszyscy nauczyciele dbają o higieniczne i bezpieczne warunki pracy uczniów. Nauczyciel wychowania fizycznego jest szczególnie odpowiedzialny za ogólny rozwój sprawnościowy wszystkich uczniów».

Ks. Zimny *per analogiam* odniósł się tamże do zadań szkoły katolickiej ('zadanie' to dookreślenie realizacji celu), cytując:

„Niemał analogicznie przedstawiają się zadania szkoły. Należy tu wymienić rozwój intelektualny, rozwój emocjonalno-moralny, społeczny oraz rozwój fizyczny i zdrowotny ucznia. Zadaniem szkoły katolickiej jest stwarzanie środowiska, w którym młodzież może ujawniać i rozwijać swoją aktywność (w sferze duchowej, apostołskiej, działalności charytatywnej). Szkoła winna dostosować działania wychowawcze, metody pracy do potrzeb uczniów tworząc atmosferę domu rodzinnego. Ważnym też jest otoczenie szczególną opieką i stworzenie środowiska domowego dla dzieci osamotnionych i sierot oraz zapewnienie rozwoju uczniom dobrze wychowanym (stymulowanie i promowanie prawidłowych relacji między uczniami opartej na wzajemnej życzliwości, pomocy, solidarności, odpowiedzialności i serdeczności).

Istotnym zadaniem szkoły katolickiej winno być tworzenie wspólnoty wychowawczej, dostarczanie wychowankom wzorów osobowych i autorytetów, podejmowanie współpracy z rodzinami dla dobra wspólnoty szkolnej w duchu ewangelicznej miłości i wolności, uaktywnienie tych rodzin, które mogłyby działać dla wspólnego dobra. Ponadto ważnym zadaniem w wychowaniu jest budzenie świadomości wychowawczej w rodzinach i stworzenie warunków do praktyk religijnych i przeżywanie uroczystości roku liturgicznego oraz życia sakramentalnego.

Kolejnym zadaniem jest poznanie, interpretowanie i porządkowanie kultury w świetle wiary, stworzenie warunków i umożliwienie rozwoju intelektualnego wychowanka, odkrywanie i dbałość o rozwój talentów, stworzenie warunków dla rozwoju zdrowia fizycznego i psychicznego ucznia-wychowanka”.

Konkretyzacją zadania jest nakreślenie sylwetki ucznia – wychowanka szkoły katolickiej. Model szkoły powinien uwzględniać jednak nie tylko proces wychowania i sylwetkę wychowawcy katolickiego, ale i postać modelową ucznia, o ile takowy da się określić. Ks. Jan Zimny nakreślił ową sylwetkę ucznia / wychowanka szkoły katolickiej następująco (cytuje):

„2. Kreowanie sylwetki ucznia. Całkowite szczęście każdej społeczności polega na roztropności tych, co rządzą, i na starannym wychowaniu młodzieży. Tak często mawiał ksiądz Stanisław Konarski (...). Według księdza Konarskiego, dobrymi obywatelami i jednocześnie prawdziwymi patriotami mogli być jedynie ludzie szczerze religijni, o zdrowych zasadach moralnych. Celem szkoły jest: integralne wychowanie ludzko-chrześcijańskie, które daje uczniom możliwość stania się osobą odpowiedzialną, otwartą na wartości, zdolną żyć w dzisiejszej rzeczywistości i przekształcać ją w duchu chrześcijańskim oraz realizować osobistą syntezę między wiarą a kulturą oraz wiarą i życiem. Szkoła katolicka podejmując zadania kształcenia i wychowania młodego człowieka ma wychować dobrego obywatela i chrześcijanina.

Wychowanie chrześcijańskie, patriotyczne i obywatelskie młodzieży, to główne zadania a zarazem obraz wychowanka szkoły katolickiej. Trudno wchodzić w szczegóły, ale jest rzeczą oczywistą, że szkoły katolickie winny wychowywać uczniów na dobrych obywateli i wzorowych chrześcijan. Warto pamiętać, że życie religijne jest ściśle związane z życiem społecznym i politycznym. W kategorii obowiązku należy uważać religię za podstawę i źródło wychowania i kształcenia młodzieży. Odpowiedzialność za kreowanie sylwetki ucznia ponoszą wszyscy tworzący wspólnotę szkolną.

Wszyscy winni uważać za swój obowiązek pomagać stale młodzieży, aby się starała poznać i zrozumieć w sposób właściwy i zgodny ze swymi możliwościami religię katolicką, oraz aby dobrze wbiła sobie w pamięć zasady i wskazania Ewangelii. Aby czciła Kościół jak swoją matkę i aby była gotowa wzorem przodków przełać krew i oddać życie w obronie dziedzictwa swej wiary. Cele te stanowią istotny element wychowawczy młodego pokolenia”.

U ks. Jana Zimnego znaleźć można także program wychowawczy oraz program dydaktyczny szkoły katolickiej, bo wychowanie i nauczanie są ze sobą powiązane (wychowanie nauczające, nauczanie wychowujące), przy czym pytanie o przyczynę (dlaczego?) jest naukotwórcze (cytuje):

„3. Program wychowawczy szkoły. Każda szkoła może się wyróżniać na tle wszystkich innych szkół tworzonymi u siebie własnym szkolnym programem nauczania i szkolnym programem wychowania. Szczególnie wyróżniać się powinna szkoła katolicka. Szkolny program wychowawczy, obejmuje w sposób całościowy wszystkie treści i działania o charakterze wychowawczym i jest realizowany przez wszystkich nauczycieli. Szkolny program wychowania powinien zawierać całościowy opis zadań wychowawczych, których podjąć się chce dana szkoła. W programie wychowawczym szkoły harmonijnie się łączą wiara, kultura i życie. Program wychowawczy szkoły katolickiej winien być zakorzeniony w chrześcijańskiej wizji życia, człowieka, historii, w której Chrystus jest centrum. Program ten ukazuje kulturę jako proces poznawania i nabywania uzdolnień w interpretacji rzeczywistości i nadawania jej sensu, krytycznego i twórczego poszukiwania wartości i modeli kulturalnych

uznanych za fundamentalne: godność ludzka, odpowiedzialna wolność, solidarność i pokój, sens pracy, zdrowy optymizm, zdolność daru i wiarę. Program wychowawczy ma przedstawiać szkołę jako miejsce poszukiwań, konfrontacji i twórczej transformacji kultury w świetle zasad ewangelicznych. W świetle tych zasad program wychowawczy opracowany w oparciu o podzielane wartości i uwzględniający sytuację młodzieżową, sprzyja rozwojowi młodych w wymiarach: - personalnym: dynamiczny wzrost ku autonomii i odpowiedzialności; - pozytywnym: zdrowa postawa odnośnie życia, nauki, pracy; umotywowane wybory, oparte na solidnej znajomości kultury; - społecznym: otwarcie, uczestnictwo i współpraca w społeczeństwie pluralistycznym będącym w stałej ewolucji; - etyczno-religijnym: otwarcie na transcendencję i poszukiwanie sensu życia.

Tak więc podstawowym założeniem systemu wychowawczego jest wszechstronny rozwój intelektualny, emocjonalny, duchowy i fizyczny wychowanka. Bardzo ważną rolę w realizacji programu odgrywa nauczyciel cieszący się prawdziwym autorytetem[2].

4. Program kształceniowy (edukacyjny). Program edukacyjny jaki jest realizowany w polskich szkołach stanowi odniesienie do szkoły świeckiej. Nawet w przypadku obecnych szkół katolickich, program kształceniowy niewiele się różni się od pozostałych programów szkół publicznych. Zawarte są w nim pewne założenia rozwoju intelektualnego w określonych dziedzinach wiedzy – nauki. Zwykle bywa tak, że nauczyciel przekazuje pewną wiedzę podręcznikową. Brak natomiast dalszych wyjaśnień, które łączą się z daną dziedziną wiedzy, np. matematyką, fizyką. W szkole świeckiej dochodzi się do danego etapu stwierdzenia, przekazania wiedzy, bez wyjaśnienia danej prawdy i próby poszukania odpowiedzi na pytanie: »dlaczego?« (...) Uważam, że w szkole katolickiej nauczyciel winien iść dalej i stawiać pytanie dlaczego wraz z nakreśleniem odpowiedzi na to pytanie.

(...) Nauczyciel ukazuje, przekazuje pewne zasady, reguły, prawa i na tym kończy się jego rola. Nie idzie on dalej w swych rozważaniach, nie podejmuje trudu szukania odpowiedzi na pytanie: dlaczego to prawo czy dana zasada zawiera w sobie takie prawidła, gdzie jest ich źródło? Zadanie to winno mieścić się w ramach programu szkoły katolickiej. Każdy człowiek, a szczególnie młody człowiek, oczekuje odpowiedzi na wszystkie nurtujące go pytania. Pozostawienie wychowanka w »połowie drogi« poznania wiedzy, prawdy, nie jest rzeczą sprawiedliwą. Tylko integralne poznanie pewnych treści może nie tylko dać satysfakcję uczniom, ale ubogaci ich w wiedzę, poprowadzi ich do źródła mądrości. Ten sposób rozumowania, prowadzenia zajęć, realizacji programu edukacyjnego, winien obejmować wszystkie dziedziny wiedzy, choćby np. wychowanie fizyczne, zajęcia z historii, geografii itp. Przy każdym temacie z tych dziedzin nauczyciel zawsze winien stawiać pytanie, dlaczego? To jest bardzo ważny problem w kształceniu młodego człowieka. Nie należy zawieszać w próżni pewnej wiedzy, pewnych pytań, ale iść dalej, to znaczy zadawać pytanie i szukać odpowiedzi »dlaczego?«. Miniona [komunistyczna – dop. M.M.T.] epoka nie pozwalała na prowadzenie takiej refleksji w zakresie przedmiotów na poziomie szkoły podstawowej czy średniej. Wyjątkiem były dopiero niektóre uczelnie, które z racji swego charakteru i prowadzenia określonych kierunków studiów, w pewnym stopniu podejmowały próby stawiania tego typu pytań i szukania na nie odpowiedzi.

Wydaje się, że w dzisiejszych czasach, gdy dysponujemy wielką gamą różnych narzędzi badawczych, wiedzą, znajomością wielu dyscyplin naukowych, nie możemy pozostawać na samym przekazaniu treści, lecz owa treść ma mieć swoje uzasadnienie. Myślę, że dorośliśmy do takiego etapu rozwoju wiedzy i wolności w jej przekazywaniu, że jej »suchy« przekaz byłby wyrządzeniem wielkiej krzywdy uczniom. To zadanie powinny w pierwszej kolejności podjąć szkoły katolickie, które swoją misję i zadanie opierają na pełnej Prawdzie i w duchu Prawdy”.

Katolickość szkoły zależy w dużej mierze od katolickości nauczycieli. Należy pamiętać, że pedeutologia katolicka, mówiąca o nauczycielu (mistrzu) katolickim rozwija się w Polsce w pewnych ramach rzeczywistości Kościoła Rzymskokatolickiego. Ks. Jan Zimny napisał dalej następująco (cytuje):

„Jednak aby kształcenie mogło być prowadzone w takim kształcie, konieczne jest odpowiednie przygotowanie kadr nauczycieli. // 5. **Przygotowanie kadry dydaktycznej.** Jednym z bardzo istotnych czynników mających ogromne znaczenie w kształceniu i wychowaniu uczniów, jest kadra pedagogiczna - nauczycielska. Nawet najlepsze programy czy metody nigdy nie zastąpią człowieka jako wychowawcy czy dydaktyka. Realizacja stojących przed szkołą katolicką zadań i celów zależy jednak również od doboru nauczanych przedmiotów i programów wychowawczo-dydaktycznych, ale przede wszystkim od osób je realizujących. Szkoła katolicka jest instytucją mającą podmiotowość kościelną i działającą w systemie edukacji narodowej. Podmiotowość eklezjalna decyduje o jej istocie i posłannictwie. Natomiast podmiotowość w systemie edukacyjnym objawia się w realizowaniu przez nią typowych dla szkoły funkcji i celów, ponieważ nie może być szkołą katolicką, jeśli nie jest najpierw szkołą (por. Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego, Szkoła Katolicka art. 25 i 26). W szkole katolickiej szczególnie ważne miejsce zajmuje nauczyciel – wychowawca, który nie ogranicza się jedynie do rzetelnego przekazywania wiedzy, lecz jest mistrzem wspierającym swoich uczniów w nabywaniu sprawności pozwalających żyć w prawdzie i miłości. Katolicki wychowawca wezwany jest do kierowania się w swojej pracy i życiu nauczaniem Kościoła (por. DWCH, n. 8). Istotnym jest zatem należyte przygotowanie kadry do pracy w szkołach katolickich. Sobór Watykański II jasno stwierdził: »Szkoła katolicka, nie mniej niż inne szkoły, zdąża do celów kulturowych i do prawdziwie ludzkiej formacji młodzieży. Właściwością zaś jej jest to, że stwarza w społeczności szkolnej atmosferę przesiąkniętą ewangelicznym duchem wolności i miłości, dopomaga młodzieży, aby w rozwijaniu własnej osobowości wzrastała zarazem według ideału nowego stworzenia, którym stała się przez chrzest, a całą ludzką kulturę porządkuje ostatecznie zgodnie z orędziem zbawienia, tak aby poznanie, które wychowankowie stopniowo zdobywają odnośnie do świata, życia i człowieka, było oświecone wiarą«[3].

Podstawowym problemem w wychowaniu chrześcijańskim jest autentyczność postaw samych wychowawców, jako osób indywidualnych ale szczególnie jako wspólnoty. Zgodność kultury i ewangelii ma swoje podłoże w syntezie wiary i życia samych wychowawców. Ogromnie dużo zależy również od całego klimatu wiary w widzeniu świata, historii i całej postawy otoczenia. Dokonywanie życiowych wyborów w duchu wiary, świadectwo chrześcijańskiego życia, ewangeliczna animacja środowiska wychowawczego w powiązaniu z aktualnymi uwarunkowaniami kulturowymi, świadomość tożsamości chrześcijańskiej w klimacie pluralizmu, umiejętność prowadzenia dialogu – oto postawy, jakich oczekuje się od wspólnoty wychowawczej w szkole. Tylko taka wspólnota może istnieć i prawdziwie działać w imieniu Kościoła. Jest ona wezwana, aby tworzyć i budować klimat atrakcyjnej duchowości pedagogicznej, która harmonijnie łączy w życiowej syntezie rolę wspólnoty Kościoła i społeczności świeckiej. Jest zadaniem wychowawców ubogacać walorami wychowawczymi dydaktyczny program szkoły, włączając go w całokształt działań wychowawczych w szerokim tego słowa znaczeniu. Koordynacją tych czynników wychowawczych powinna zająć się wspólnota, starając się włączyć wychowanie chrześcijańskie w ogólną działalność.

Nauczyciel musi więc umieć zamieniać swoje naukowe przygotowanie i swoją chrześcijańską wiarę na pedagogiczny trud. Musi potrafić harmonijnie łączyć rozum i wiarę w zakresie przedmiotu, którego uczy. To właśnie jest ten rys charakterystyczny w dziele ewangelizacji kultury. Do zadań i sztuki wychowawczej nauczyciela należy, aby przekazywane treści przyczyniały się również do integralnego wychowania i osobowego dojrzewania ucznia. Jego rola nie może ograniczać się tylko do przekazywania wiedzy. Przez swój przedmiot powinien on przyczyniać się do wychowania. Odnosi się to w sposób szczególny do przedmiotów humanistycznych, takich jak: filozofia, literatura, historia, psychologia, socjologia itd. Te »szkolne« przedmioty nie mogą pozostawać poza zagadnieniami wiary. Nie można ich pozostawić tylko w formie suchego przekazu, ale trzeba nadawać im specyficzny wymiar. Ten sposób nauczania musi różnić się od nauczania laickiego, kłamliwie nazywanego »neutralnym« [światopoglądowo – dop. M.M.T.]”.

Ksiądz Jan Zimny słusznie wyartykułował postulat stworzenia w Polsce kierunku studiów o nazwie 'pedagogika katolicka'. Do przedstawionych przez niego argumentów na rzecz stworzenia takowego kierunku należy dodać i to, że ponad 90% społeczności w Polsce to zadeklarowani katolicy (a nie tylko ochrzczeni). Cele i zadania szkoły katolickiej zostaną wypełnione, moim zdaniem, jeśli ponad 90% szkół w Polsce, zgodnie z proporcją, będzie szkołami katolickimi. Obecne ok. 450-500 szkół katolickich to zaledwie kilka procent wszystkich szkół w Polsce razem wziętych. Jak to się ma do ilości zadeklarowanych (rzymskich) katolików w Polsce (ponad 90%)? Proporcje są odwrócone, należy je zmienić na korzyść szkół katolickich. Ks. Jan Zimny napisał (cytuje):

„Nauczanie w szkole katolickiej ma swój oryginalny charakter i nie stoi w sprzeczności z kompetencją i naukową powagą. Tym oczywiście musi się odznaczać. Ma jednak służyć przekazywaniu pełnej obiektywnej prawdy. I to jest również argument na to, by nie uważać szkoły katolickiej tylko za formę zastępczą. Ma ona właściwe sobie cechy, która ją charakteryzuje i w czasach obecnych zobowiązuje do ważnych zadań związanych z nową ewangelizacją. Jesteśmy przekonani, że posiada ona nieodzowne wartości, które prowadzą do kulturowej dojrzałości. Do takich zadań nauczyciela w szkole katolickiej potrzeba odpowiedniego przygotowania w ramach nowego kierunku studiów: pedagogiki katolickiej. W polskiej rzeczywistości mamy pedagogikę ogólną i specjalną. W Polsce, gdzie mamy ponad 450 szkół katolickich, ponad 100 ośrodków kulturalno-oświatowych prowadzonych w duchu katolickim, brak jest kierunku studiów z zakresu pedagogiki katolickiej. Trudno jest zatem zgodzić się, że dzisiejsza kadra dydaktyczna i wychowawcza – także w szkołach katolickich – posiada odpowiednie przygotowanie. Jest to więc wyzwanie dla chwili obecnej.

Do podjęcia pracy w szkole ważne jest także przygotowanie z zakresu kultury ogólnej, tak humanistyczne jak i techniczne, teoretyczne i praktyczne, jak również przygotowanie do nawiązywania i utrzymywania dobrych stosunków z ludźmi, oparte na prawdziwie ludzkich wartościach, a przede wszystkim na umiejętności braterskiego współzycia i współpracy oraz nawiązywania dialogu. Jak zaleca Dekret o apostołstwie świeckich, wszystko to nie powinno polegać tylko na przygotowaniu teoretycznym, ale na kształtowaniu i doskonaleniu siebie wraz z innymi, poprzez działania i stopniowe zaprawianie się do podejmowanych zadań, mając zawsze na uwadze jedność i całość osoby ludzkiej, jej harmonijność i równowagę”.

Cele i zadania szkoły katolickiej mogą być realizowane poprzez przyjęte metody. Metody te należy sobie uświadomić, przyjąć do wiadomości lub w dyskusji wypracować nowe, lepsze. Ks. Jan Zimny napisał w tym kontekście o wychowawcy katolickim (cytuje):

„**6. Metody.** (...) powołanie wychowawcy Urząd Nauczycielski Kościoła uważa za szczególnie powołanie we wspólnocie Ludu Bożego. Posłannictwo szkoły katolickiej ściśle łączy w sobie nauczanie i wychowanie, które jest oparte na religii chrześcijańskiej. W związku z tym, wychowawcy świeccy pracujący w tejże szkole, są wezwani w sposób szczególny do współpracy i podejmowania działania apostołskiego wraz z hierarchią. To oni stanowią przeważającą większość wśród grona pedagogicznego i to właśnie »od świeckich katolików przede wszystkim zależy, czy szkoła katolicka może spełniać swoje cele i zamiary«. Cechy powołania apostołskiego ludzi świeckich w Kościele odnoszą się w sposób szczególny właśnie do tych, którzy żyją tym powołaniem w szkole.

Oprócz osoby wychowawcy czy nauczyciela, ważnym elementem w kształceniu i wychowaniu uczniów szkoły katolickiej, są odpowiednie metody. Metoda jest sposobem kształcenia i wychowania. Zastosowanie odpowiedniej metody jest szansą na skuteczność w zakresie kształcenia i formacji. Mówiąc o metodzie jesteśmy świadomi, że jest to układ czynności nauczyciela i ucznia stosowany świadomie w celu wprowadzenia założonych zmian w osobowości ucznia. O wartości metody kształcenia decyduje charakter czynności nauczyciela i uczniów oraz środków dydaktycznych i – w jakim stopniu wywołuje ona poznawczo – emocjonalną i praktyczną aktywność samych uczniów niezbędną w badaniu rzeczywistości i oddziaływaniu na nią. Metoda: widzieć, oceniać, działać jest bardzo popularną metodą pracy Kościoła. Źródła tej metody sięgają między innymi czasów Soboru Watykańskiego II, gdzie w Konstytucji o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes* widać jej obecność. Kościół żyjący i działający w świecie musi dostrzegać problemy świata, ocenić je i tak działać, aby prowadzić świat ku Królestwu Bożemu. Nauczyciel – wychowawca winien być człowiekiem umiejącym każdą kwestię przedstawiać w kontekście potrójnego wymiaru metody sylogizmu praktycznego. Tak więc ogólną dyrektywę metodologiczną – jaka należy stosować w pedagogice katolickiej – formułuje Jan XXIII w encyklice *Mater et Magistra*. Według niego najpierw bada się, jaki jest rzeczywisty stan rzeczy, następnie dokonuje się wnikliwej oceny tego stanu w świetle wspomnianych zasad, a wreszcie ustala się, co można i należy czynić, by podane zasady wprowadzić w życie odpowiednio do okoliczności miejsca i czasu. Papież zaleca tu, jak widzimy, metodę, wypracowaną w praktyce działalności społeczno-wychowawczej w organizacjach młodzieżowych przez późniejszego kardynała J. Cardijna. Metoda ta upowszechniła się potem w niektórych naukach praktycznych, np. w pedagogice, jako sposób dokonywania syntezy wyników różnych dyscyplin naukowych, w celu wypracowania norm lub dyrektyw praktycznych. Nie jest to zresztą metoda nowa i niewiele odbiega ona od znanego arystotelesowskiego sylogizmu praktycznego, stosowanego w myśleniu etycznym jako sposób wypracowywania szczegółowych norm etycznych. Nie znaczy to, że jest to metoda łatwa i że ów na pozór prosty schemat myślowy nie może budzić wielu zastrzeżeń, zwłaszcza że jego stosowanie z zachowaniem wszystkich wymogów dyscypliny metodologicznej napotyka często na poważne trudności praktyczne, a przede wszystkim wymaga od badacza niemałego doświadczenia. Nie sposób nie wspomnieć tu także o zastrzeżeniach tych, którzy wszystkim naukom praktycznym odbierają rangę naukowości, ale to zależy także w dużej mierze od tego, jak konstruują oni definicję nauki”.

Patron szkoły katolickiej wyznacza w pewnej mierze jej katolicki kierunek wychowawczy, swoisty charyzmat katolicki, oparty o Ewangelię, ale nie – „dosłownie” stosowaną, lecz dopasowaną do współczesności (aktualizm chrześcijaństwa w wychowaniu i nauczaniu), jednak bez utraty jakiegokolwiek ewangelicznego przesłania. Ks. Jan Zimny podsumował swoje wywody o szkole katolickiej następująco (cytuje):

„Wszystko co wynika z Ewangelii i odwołuje się do jej wartości, nie lęka się próby czasu. Szkoły katolickie dziedziczą wielki spadek myśli pedagogicznej świętych i błogosławionych założycieli wspólnot powołanych do pracy wychowawczej, które zdały już swój egzamin. We wszystkich okresach historycznych wspólnoty te potrafiły odpowiedzieć na znaki czasu i stworzyć taki model wychowania, który pozwolił na realizację celów zgodnych z duchem epoki. Można więc z uzasadnionym optymizmem przypuszczać, że szkoła katolicka, bazując na wielkiej tradycji, potrafi odpowiedzieć na oczekiwania współczesnego społeczeństwa. Trzeba powiedzieć bardzo wyraźnie, że nie wystarczy, by szkoła katolicka była tylko szkołą prowadzoną przez katolików lub szkołą, w której pracują katolicy. To ma być szkoła, która jest uformowana według mentalności katolickiej i chce przekazywać wartości katolickie, wychowywać całościowo człowieka w duchu tych wartości. Chodzi

o to, by młodzieży przekazać nie tylko wiedzę, ale także pewną postawę. Do wielu szkół katolickich chodzą także niekatolicy, z tym, że to nie może naruszyć tożsamości szkoły. Niekatolicy rodzice, decydując się na wysłanie dziecka do szkoły katolickiej, muszą zdawać sobie sprawę, jakie wartości są tam przekazywane. Istnieje bardzo dużo organizacji międzynarodowych szkolnictwa katolickiego, takich jak np. Biuro Katolickiej Edukacji Międzynarodowej (OIEC). Warto zaznaczyć, że szkół katolickich na świecie jest ok. 200 tysięcy i uczęszcza do nich ok. 45 milionów dzieci⁶.

Wychowanie katolickie powinno być oparte o zasady personalizmu (zasady integralności osoby ludzkiej), tj. chodzi o traktowanie uczniów, rodziców i nauczycieli jako osoby, integralnie, a ów integralizm jest celem wychowania personalistycznego. Ks. Jan Zimny, dostrzegając ważną relację mistrz-uczeń, opisał rzecz następująco (cytuje):

„Mówiąc o wychowaniu katolickim należy podkreślić, że wychowanie to musi być integralne czyli obejmować całą osobę. W dokumentach Kościoła mowa jest o czterech istotnych elementach: Najpierw chodzi po prostu o wychowanie człowieka – żeby uczeń stał się kimś, na kogo można liczyć, był uczciwy, szlachetny, zdolny do poświęcenia. Drugim elementem jest wychowanie duchowe. Żeby człowiek był w pełni człowiekiem, musi być w kontakcie z Bogiem. Zadaniem szkoły katolickiej jest pomóc wychowankowi wejść w ten kontakt, żeby z tego Źródła mógł czerpać siłę. Trzeci element to przekazywanie wiedzy, przy czym ważne jest, by jednocześnie młody człowiek uczył się myśleć, wybierać w sposób wolny wartości. Dopiero czwartym elementem jest przygotowanie do zawodu. Dzisiaj, niestety, mamy w świecie do czynienia z taką tendencją, że ten element przesłania wszystkie inne. A przecież sama wiedza, pozbawiona pierwiastka duchowego, może zostać użyta także do złych celów – wojen, aktów terroryzmu. Zatem należy wychować takiego człowieka, który wykorzysta tę wiedzę dla dobra narodu, Kościoła, ludzkości. Uczeń powinien widzieć w nauczycielu przyjaciela, który chce dla niego dobra. Ideał nauczyciela to człowiek, który dostrzega w swoim zawodzie powołanie. Przy dzisiejszym rozchwianiu ideowym i swoistym neutralizmie wychowawczym, w wychowaniu chrześcijańskim jedno jest jasno określone: Osoba Mistrza, kogoś, kto jest podstawą i punktem docelowym. To może być dla ludzi, nawet spoza chrześcijaństwa, powodem uznania. Wychowanie chrześcijańskie jest bowiem ukierunkowane w stronę Osoby wyjątkowo cenionej, nawet przez tych, którzy nie uznają Chrystusa za Syna Bożego.

To prawda, że wychowanie jest niesłychanie trudne, ale radość sprawia tym, którzy kochają dzieci, np. św. Jan Bosko, Janusz Korczak czy pasjonista ojciec Bernard Kryszkiewicz. Korczakowi zawdzięcza się wiele. Ponadto bardzo ważne dla nauczyciela są kompetencje zawodowe, psychopedagogiczne, a przede wszystkim umiejętność nawiązywania kontaktu. Często słyszy się od kuratorów, że nauczyciele posiadają kwalifikacje przedmiotowe, natomiast zupełnie nie są zorientowani w komunikacji interpersonalnej. Kompletnie brakuje im sztuki kontaktowania się, nie są do tego zaprawieni. Na zachodzie Europy, w USA kładzie się wielki nacisk właśnie na kontaktowość. Tego się uczy, przygotowuje się specjalne ćwiczenia i dzieci też się w tym kształcą. W szkole ma uczyć tego nauczyciel, a dzieci powinny się ćwiczyć w kontaktach indywidualnych, w umiejętności pomagania sobie wzajemnie. To sprawa zasadnicza, a u nas zupełnie zaniedbana.

Zakładając szkoły katolickie musimy być świadomi, że nie możemy tworzyć gett katolickich, lecz przygotowywać ewangeliczny zaczyn i podtrzymywać kontakt ze szkołami publicznymi. Rodzenie się szkół katolickich w Polsce jest wielką nowością, dlatego w tej chwili nie wytworzył się jeszcze ich profil⁶.

⁶ Ks. Zimny odwołał się w cytowanym tu tekście do trzech dokumentów:

Na zakończenie warto zacytować w obszernych fragmentach (prawie w całości) i poddać dyskusji podczas konferencji ważny, oficjalny dokument jednej z polskich diecezji, istotny w zakresie szkół katolickich. Dokument ten może posłużyć jako wzorzec także w innych diecezjach, bo jego ustalenia są uniwersalne. To zależy od woli lokalnego biskupa. *Instrukcja o tworzeniu i funkcjonowaniu instytucji nauczania i wychowania katolickiego w Diecezji Legnickiej* jest dokumentem oficjalnym Kościoła, dostępnym publicznie on-line.

Aneks

Instrukcja o tworzeniu i funkcjonowaniu instytucji nauczania i wychowania katolickiego w Diecezji Legnickiej stanowi, co następuje:

I. WPROWADZENIE.

1. ZNACZENIE INSTYTUCJI NAUCZANIA I WYCHOWANIA KATOLICKIEGO Instytucje nauczania i wychowania katolickiego dają wyjątkową i niezwykłą szansę szerzenia Ewangelii wśród młodego pokolenia, rodziców oraz innych osób dorosłych. Kościół w nauczaniu poświęca bardzo wiele uwagi tym placówkom, widząc w nich ważną drogę wypełniania misji powierzonej przez Chrystusa: »Idźcie na cały świat i głoscie Ewangelię wszelkiemu stworzeniu« (Mk 16,15). Zadanie to jest niezwykle ważne zwłaszcza teraz, w okresie rozprzestrzeniania się ideologii liberalnych w sferze kulturowo-mentalnej. Następuje systematyczny odwrót od tradycji i uznawanych wartości w imię promocji relatywizmu poznawczego i moralnego. Z uwagi na wieloaspektowość tego zadania, wielką odpowiedzialność za jego prawidłową realizację oraz efektywność, działania te powinny być skoordynowane oraz oparte na jasnych i powszechnie przyjętych zasadach.

2. INSTYTUCJE NAUCZANIA I WYCHOWANIA KATOLICKIEGO W DIECEZJI (...). Dla rozwoju wiary i troski o chrześcijańską tożsamość nauczycieli i wychowanków niezmiennie ważne jest stworzenie takich warunków kształcenia, które umożliwiłyby pogłębianie wiary i katolicką formację uczniów i studentów. W tym celu konieczne staje się tworzenie jak największej liczby przedszkoli oraz szkół katolickich na terenie diecezji, promowanie już istniejących oraz zachęcanie absolwentów katolickich szkół ponadgimnazjalnych do podejmowania studiów na wyższych uczelniach katolickich w Polsce. Ważnym postulatem jest tworzenie katolickich szkół z oddziałami integracyjnymi dla uczniów niepełnosprawnych.

W diecezji (...) funkcjonuje szereg instytucji, w których jednym z istotnych zadań statutowych jest również kształcenie katolickie i to w różnym wymiarze. Do instytucji tych zalicza się: a) przedszkola, b) szkoły podstawowe, c) gimnazja, d) szkoły ponadgimnazjalne, e) ośrodki oświaty pozaszkolnej (np. świetlice parafialne), f) domy dziecka, g) warsztaty terapii zajęciowej, (...). Organem prowadzącym w/w instytucje są osoby fizyczne i prawne związane z Kościołem katolickim.

[1] Jan Paweł II, *Homilia wygłoszona w Łowiczu w dniu 14 czerwca 1999 roku.*

[2] J. Zimny, *Współczesny model autorytetu nauczyciela*, Sandomierz 2006.

[3] *Gravissimum educationis* 8.

3. PODSTAWA FORMALNO-PRAWNA FUNKCJONOWANIA INSTYTUCJI NAUCZANIA I WYCHOWANIA KATOLICKIEGO. Podstawę formalno-prawną funkcjonowania tych instytucji określa prawo państwowe, statuty zatwierdzone przez biskupa (...), zasady katolickiej nauki społecznej oraz Statut Rady Szkół Katolickich. Instytucje nauczania i wychowania katolickiego mają do wykonania niezwykle odpowiedzialne zadania zarówno w odniesieniu do laikatu (edukacja, wychowanie, formacja duchowa), jak i do duchowieństwa (formacja duchowa, rozwijanie osobowości, ustawiczne doskonalenie i formacja stała).

4. CELE INSTYTUCJI NAUCZANIA I WYCHOWANIA KATOLICKIEGO. Celem instytucji nauczania i wychowania katolickiego jest przekazywanie pełnej wiedzy religijnej, w oparciu o naukę Kościoła katolickiego, propagowanie chrześcijańskich kryteriów wartości i poszanowania autentycznej wolności religijnej w myśl zasady personalizmu chrześcijańskiego – do odpowiedzialności za siebie i za innych oraz za dobro wspólne w życiu rodzinnym i społecznym. Wszelkie działania opierają się na trzech filarach: rozum, wiara, miłość.

5. ROZWÓJ SIECI INSTYTUCJI NAUCZANIA I WYCHOWANIA KATOLICKIEGO. Mając na względzie stojące wyzwania i potrzeby społeczne, wskazane jest podjęcie wszelkich starań, aby w każdej większej parafii, zwłaszcza w miastach, funkcjonowała przynajmniej jedna szkoła katolicka i przedszkole. Odpowiedzialność za to dzieło ponoszą wszyscy członkowie Kościoła. Szkoły te mają być otwarte dla każdego, również dla osób niewierzących lub wyznających inną religię, pod warunkiem, że zobowiążą się one do respektowania zasad obowiązującego statutu oraz pełnego uczestnictwa w realizowanych programach z poszanowaniem ich wolności sumienia i wyznania poza szkołą. Zgodnie z nauczaniem Kościoła, proboszcz, rodzice katolicy i inne osoby odpowiedzialne za wychowanie mają obowiązek popierania, wspomagania i propagowania szkół katolickich (zob. DWCH 5-9, KPK kan. 793-795).

II. ZASADY WYCHOWAWCZE OBOWIĄZUJĄCE W PLACÓWKACH NAUCZANIA I WYCHOWANIA KATOLICKIEGO.

1. WZORCE I PRZYKŁADY. Najważniejszym wzorcem dla każdego człowieka jest Jezus Chrystus. W przypadku szkół katolickich wzorec ten jest systematycznie kultywowany. Przykłady realizacji w codziennych zadaniach tego wzorca należy zaczerpnąć z życia świętych, przede wszystkim z życia Najświętszej Maryi Panny, ale również świętych Polaków. Do ważnych przykładów należą np. św. Stanisław Kostka, bł. ks. Jerzy Popiełuszko, bł. papież Jan Paweł II czy bł. Karolina Kózkówna. Następnie przykładami są osoby, które wiernie służy lub służyły Ojczyźnie, np. sługa Boży kard. August Hlond, sługa Boży kard. Stefan Wyszyński.

2. RELACJE INTERPERSONALNE. Relacje interpersonalne na linii wykładowcy – wykładowcy, wykładowcy – słuchacze, wykładowcy/słuchacze – kadra kierownicza, szkoła katolicka – rodzice uczniów, podmioty szkoły katolickiej – władza duchowna, powinny być oparte na Ewangelii, szczególnie na zasadach wzajemnej miłości, empatii, szacunku dla każdego człowieka, wzajemnej odpowiedzialności za siebie i innych, budowaniu więzi z Kościołem, parafią i diecezją, na wzajemnym zaufaniu i otwartości oraz respektowaniu prawa do poszanowania wolności sumienia.

3. PRAWA I OBOWIĄZKI UCZNIA. Do obowiązków ucznia należy: a) kierowanie się w życiu zasadami Kościoła katolickiego, b) dawanie swoim zachowaniem i postawą w szkole i poza nią świadectwa przynależności do wspólnoty Kościoła katolickiego, c) dbanie o rozwój duchowy, d) dbanie o dobre imię szkoły, regularne i punktualne uczęszczanie na lekcje i zajęcia pozalekcyjne, systematyczne odrabianie prac domowych i rzetelne przygotowywanie się do zajęć szkolnych itp., e) branie

udziału w religijnym życiu szkoły (codzienna modlitwa poranna, szkolne Msze św., szkolne nabożeństwa Drogi Krzyżowej w Wielkim Poście, rekolekcje itp.), f) kształtowanie postawy prawdomówności, uczciwości, wrażliwości na potrzeby innych, g) otaczanie opieką młodszych i słabszych, h) szanowanie pracy własnej, rodziców i innych, i) przestrzeganie zasad obowiązujących w szkole. Uczeń ma prawo do: a) znajomości: statutu szkoły, obowiązujących w szkole regulaminów, obowiązujących programów nauczania i wychowania, wymagań dotyczących sposobów oceniania jego wiedzy i umiejętności, dokładnego terminu prac klasowych i sprawdzianów, b) wyrażania wychowawcom opinii dotyczących szkoły, c) korzystania z zajęć pozalekcyjnych wg dokonanego wyboru oraz do korzystania z pomieszczeń i urządzeń szkoły, d) opieki nad jego zdrowiem fizycznym, psychicznym i umysłowym, e) poszanowania jego godności osobistej.

4. PRAWA I OBOWIĄZKI NAUCZYCIELA. Szczególną odpowiedzialność w każdej z instytucji nauczania i wychowania katolickiego posiadają powołani do tego nauczający. Powołanie to wymaga szczególnych przymiotów umysłu i serca, jak najstaranniejszego przygotowania i ciągłej gotowości do odnowy i dostosowania się. Wspólnym zadaniem dla każdej instytucji nauczania i wychowania katolickiego jest stała troska o formację i podnoszenie kwalifikacji kadry nauczającej. Do obowiązków nauczyciela należy: a) realizowanie zadań wynikających z nauczanego przedmiotu i czynności dodatkowych przydzielonych przez dyrektora szkoły, punktualny, regularny i aktywny udział w radach pedagogicznych, wewnątrzszkolnym doskonaleniu nauczycieli, spotkaniach z rodzicami, przebywanie wśród uczniów podczas wszystkich przerw międzylekcyjnych (wg harmonogramu), przestrzeganie statutu szkoły, regulaminu szkoły i innych regulaminów, b) angażowanie się w życie szkoły jako szkoły katolickiej (świadectwo życia Ewangelią, Msze św., modlitwa, udział w uroczystościach szkolnych o charakterze religijnym i patriotycznym, życie sprawami szkoły i utożsamianie się z nią jako szkołą katolicką), c) wychowywanie uczniów w duchu nauczania Kościoła katolickiego. Nauczyciel ma prawo do: a) korzystania (tak jak w innych szkołach) z biblioteki szkolnej, b) jako opiekun do bezpłatnych biletów na wszelkie wydarzenia organizowane przez szkołę dla uczniów, c) premii i nagród ustalanych przez dyrektora szkoły.

5. PROGRAM WYCHOWAWCZY W SZKOŁACH KATOLICKICH.

(1) Założenia programu wychowawczego (części specyficznej dla instytucji nauczania i wychowania katolickiego). W katolickiej szkole przekazuje się nie tylko wiedzę, ale uczy wzrastać w prawdzie i wolności. Wykorzystuje się pasję poznawczą uczniów, aby przekazać im prawdę i nauczyć ich, jak ją odkrywać. Uczy się ich, że świat wartości jest nie mniej ważny niż wiedza i dobro. Wartości chrześcijańskie winny przenikać wszystkie przedmioty nauczania i oddziaływania wychowawcze. Wśród nich wymienić można: a) szacunek dla własnej wiary i Kościoła wyrażany w słowie i czynie, b) miłość i szacunek do innych, w tym szczególnie do rodziców oraz tolerancję i szacunek wobec innych narodów i religii, c) godność własnej osoby jako dziecka Bożego, d) wolność odpowiedzialna, w tym wolność od nałogów, e) szacunek dla pracy i jej wytworów, f) uczciwość, g) pracę nad sobą i dążenie do doskonałości, h) szacunek dla życia rodzinnego i miłości małżeńskiej. Każdy członek społeczności szkolnej, od dyrektora, poprzez wszystkich pracowników szkoły aż do każdego ucznia jest osobą, istotą wolną, zakorzenioną w Bogu, obdarzoną ludzką godnością, której należy się szacunek niezależnie od zdolności i możliwości intelektualnych.

(2) Obszary pracy wychowawczej. Powyższe założenia implikują następujące obszary pracy wychowawczej: a) religijny, b) kulturowy i patriotyczny, c) osobowościowy, d) wspólnotowy. [Ad] Obszar religijny. Czas spędzony w szkole jest czasem kształtowania ducha, wzrostu pobożności i dojrzałości religijnej. Program winien uwzględniać działania zmierzające do zrozumienia przez ucznia prawdy o Bożej miłości i umiejętnej na nią odpowiedzi, znajdując tym samym swoje miejsce w Kościele. Mogą to być: a) codzienna modlitwa przed i po lekcjach, b) katecheza, c) rekolekcje wielkopostne, d) dni skupienia, e) uczestnictwo we wspólnotach i ruchach Kościoła, f) ukazywanie

wzoru osobowego patrona szkoły, g) uczestnictwo w uroczystościach Kościoła lokalnego. [Ad] Obszar kulturowy i patriotyczny. Największą wartością po Bogu jest rodzina i Ojczyzna. To oznacza, że w życiu szkoły we wszystkich wymiarach powinien być widoczny szacunek i miłość dla narodowego dziedzictwa, kultury, historii, literatury oraz języka. Można to uzyskać m.in. poprzez: a) odwoływanie się do tożsamości narodowej opartej na tradycji rodzinnej i kulturze chrześcijańskiej, b) wycieczki krajoznawcze w celu poznania piękna ziemi, kultury i historii ojczystej, c) uroczyste obchodzenie świąt i rocznic narodowych, d) uczestnictwo w kulturze (sztuka teatralna, koncerty, wystawy, muzea, film), e) ukazywanie bohaterów narodowych, f) kształtowanie umiejętności korzystania ze środków masowej informacji. [Ad] Obszar osobowościowy. Okres dorastania i dojrzewania wychowanków to okres intensywnego dojrzewania, kształtowania i krzepnięcia ich charakteru i osobowości. Jest to szczególnie istotne w czasach agresywnej promocji hedonizmu i materializmu. Aby wychować człowieka szczególnie, umięającego ustalić cel swojego życia i dążyć do jego osiągnięcia, musimy nauczyć go m.in.: a) dążyć do harmonii między sobą i Bogiem, b) walczyć ze swoimi słabościami, egoizmem, ludzką zachłannością, c) rozumieć drugiego człowieka, d) umieć przeciwstawić się złu. Można to osiągnąć np. poprzez: a) ukazywanie niepowtarzalności osoby ludzkiej, b) formację duchową, c) kształtowanie woli, d) kształtowanie kultury osobistej, e) ukazanie konieczności poznawania siebie (poprzez naukę, umiejętne korzystanie z dóbr kulturalnych oraz środków masowego przekazu), f) wyrabianie poczucia godności i odpowiedzialności, g) pobudzanie do twórczego działania, h) ukazywanie prawidłowego rozumienia wolności jednostki, i) kształtowanie umiejętności obrony słusznych przekonań – własnych i cudzych, j) naukę dyscypliny i samokontroli, k) kształtowanie umiejętności pracy w zespole, l) uczenie samodzielności w podejmowaniu i rozwiązywaniu zadań. [Ad] Obszar wspólnotowy.

Wspólnota, począwszy od rodziny, a skończywszy na narodzie, jest warunkiem szczęśliwego życia na ziemi i prawidłowego określenia jego celu. Powinniśmy więc kształtować ucznia jako świadomego patriotę miłującego Boga i Ojczyznę, pełnego szacunku dla innych religii i kultur oraz świadomego, że wspólnota ta jest na każdym poziomie wartością, a rozumna troska o nią jednym z zadań życia ludzkiego. Cel ten można osiągnąć np. poprzez: a) poruszanie problematyki życia rodzinnego, zespołowego, wspólnot lokalnych i państwowych, b) działalność samorządu szkolnego i klasowego, c) kształtowanie umięętego współżycia w grupie klasowej i szkolnej, d) kształtowanie potrzeb służenia innym, e) budzenie wrażliwości na potrzeby bliźnich, f) podejmowanie działań charytatywnych.

(3) Metody i formy realizacji programu wychowawczego. Jako podstawowe formy oddziaływania wychowawczego w placówce katolickiej należy wskazać: a) formację nauczyciela i wychowawcy, b) pracę z uczniem, ze szczególnym uwzględnieniem kształtowania chrześcijańskiego systemu wartości i życia we wspólnocie klasowej, c) współpracę szkoły z rodzicami, w tym: – angażowanie ich w życie szkoły (...), np. włączanie w rozwiązywanie problemów szkolnych, opiniowanie programów proponowanych przez szkołę i uczestnictwo w proponowanych inicjatywach, wspólnotowe Msze św., pomoc w organizacji uroczystości szkolnych, – ewangelizacja rodziców, formacja duchowa i pedagogiczna, – wspieranie rodziców w przezwyciężaniu trudności szkolnych dziecka.

(4) Charakterystyka absolwenta placówki nauczania i wychowania katolickiego. Poprzez dobrą formację intelektualną, religijną i patriotyczną dążymy do tego, aby absolwent: a) świadomie i rozumnie kierował się w życiu wskazaniami moralnymi Dekalogu, b) kochał Ojczyznę, rodzinę i każdego człowieka, c) potrafił pokój, radość i ład życia zakorzenić w Bogu, d) posiadał wysoką kulturę osobistą, e) pielęgnował cnoty, zwłaszcza prawości, sumiennosci i pracowitości, f) pracował ciągle nad sobą, by coraz pełniej stawać się człowiekiem, g) posiadał duży zasób wiedzy i umiejętności umożliwiające skuteczne podjęcie następnego etapu kształcenia.

III. KRYTERIA NABORU DO SZKÓŁ KATOLICKICH.

1. KRYTERIA NABORU KADRY NAUCZAJĄCEJ. Do najważniejszych kryteriów, będących podstawowym weryfikatorem kadr w szkołach, zaliczyć należy: a) nienaganną postawę etyczno-moralną, b) aktywne zaangażowanie religijne, c) światopogląd katolicki, d) uregulowane życie religijne, np. sakrament małżeństwa, chrzest dzieci, e) przygotowanie i kompetencje zawodowe.

2. KRYTERIA NABORU UCZNIÓW/SŁUCHACZY. Realizacja sformułowanych w *Deklaracji o wychowaniu chrześcijańskim* Soboru Watykańskiego II (DWCH 5-7) postulatów jest możliwa pod warunkiem zaakceptowania przez rodziców kandydata i niego samego wartości oraz zasad, które stanowią o tożsamości szkoły, i gotowości utożsamienia się z nimi. W tym celu zainteresowani szkołą muszą zapoznać się z jej statutem oraz misją i zasadami obowiązującymi w szkolnej wspólnotcie. Przyjmowani mogą być również kandydaci niekatolicy, pod warunkiem zaakceptowania w/w reguł. W statucie szkoły winny znajdować się zapisy dotyczące katolickiego systemu wartości, który jest w niej kształtowany i obowiązuje. Tak więc statut szkoły narzuca obowiązujący system wartości, a uczeń ma go pisemnie zaakceptować. Proboszczowie, nauczyciele religii i katecheci w okresie naboru powinni służyć kandydatom i rodzicom informacją oraz zachętą do wstępowania do szkół katolickich. Przy prowadzeniu naboru uczniów/słuchaczy do instytucji nauczania i wychowania katolickiego należy ustalić, czy: a) uregulowane są sprawy sakramentów świętych kandydata i jego rodziców (dotyczy kandydatów katolickich), b) uznawany jest katolicki system wartości i wynikające zeń zaangażowanie religijne oraz prawidłowa postawa kandydata i jego rodziców (w miarę możliwości na podstawie opinii proboszcza, nauczycieli oraz wspólnot funkcjonujących w środowisku), c) kandydat zapoznał się z obowiązującymi w szkole zasadami – pełna ich (pisemna) akceptacja oraz deklaracja współpracy w realizacji misji szkoły, d) jest złożona deklaracja rodziców (opiekunów) dotycząca pełnej współpracy w realizacji misji szkoły.

IV. WSPÓŁPRACA MIĘDZY INSTYTUCJAMI NAUCZANIA I WYCHOWANIA KATOLICKIEGO.

Akceptując niezbywalne prawo każdego człowieka do wychowania i wykształcenia, instytucje nauczania i wychowania katolickiego łączy wspólny cel i zadanie, jakim jest doprowadzenie wychowanków do poznania oraz do głębokiej zażyłości z Chrystusem. Ten cel zespala i jednoczy je we wspólnym wysiłku i otwiera na różne możliwości wzajemnej współpracy na polu naukowym i kulturalnym. Każda z instytucji nauczania i wychowania katolickiego ma swój specyficzny charakter, zachowując autonomię i odrębność, nieustannie powinna poszukiwać możliwości wzajemnej współpracy i otwierać się na różnorodność zadań i pomysłów płynących ze wspólnego środowiska wiary. Świadectwem jedności w realizacji wspólnych zadań Kościoła jest realizowanie przez instytucje nauczania i wychowania katolickiego wspólnych projektów edukacyjnych, wychowawczych i naukowych. W dziedzinie nauki takimi wspólnymi działaniami mogą być: seminaria, konferencje, odczyty, sesje naukowe, dzielenie się wynikami badań i wzajemnymi osiągnięciami. Na polu kulturalnym: organizacja wydarzeń kulturalnych, pielgrzymek, zawodów sportowych, koncertów itp. Płaszczyznami współpracy między instytucjami nauczania i wychowania katolickiego mogą być: – kontakty uczniów, słuchaczy i nauczycieli. W ramach współpracy instytucji nauczania i wychowania katolickiego postuluje się wzajemną wymianę słuchaczy, uczniów oraz nauczycieli. Służy to wzajemnemu poznawaniu, wymianie doświadczeń, odkrywaniu bogactwa płynącego z poszczególnych charyzmatów instytucji nauczania i wychowania katolickiego, możliwości podejmowania wspólnych działań i zadań; – korzystanie z pomocy różnych instytucji. W diecezji szczególną pomocą służą instytucje do tego powołane: Diecezjalne Centrum Edukacyjne i Papieski Wydział Teologiczny, jako miejsca kształcenia i doskonalenia kadry nauczającej. Ponadto pomocnym jest korzystanie z odpowiednich

instytucji świeckich, szczególnie z ośrodków doskonalenia nauczycieli oraz współpraca z Duszpasterstwem Nauczycieli w diecezji (...). Korzystanie z pomocy różnych instytucji stwarza możliwość kontynuowania nauki na kolejnym etapie kształcenia; – wzajemne korzystanie ze zbiorów bibliotecznych. Współpraca różnych instytucji nauczania i wychowania katolickiego ułatwienie oraz szeroki dostęp do wzajemnych zbiorów bibliotecznych (np. FIDES) dla uczniów i pracowników instytucji nauczania i wychowania katolickiego. Do tej zasady powinny być dostosowane przepisy wewnętrzne poszczególnych bibliotek; – podejmowanie wspólnych inicjatyw promujących kulturę chrześcijańską i styl życia zgodny z nauczaniem Kościoła katolickiego. Inicjatywy, które powinny łączyć wszystkie instytucje nauczania i wychowania katolickiego to np.: olimpiady, konkursy międzyszkolne, regionalne oraz ogólnopolskie.

V. FORMY I ZASADY PROMOCJI SZKÓŁ KATOLICKICH

Rodzice z coraz większym zainteresowaniem słuchają opinii na temat szkoły, do której będzie uczęszczało ich dziecko. Wybór nowej szkoły jest świadomym wyborem zarówno dziecka, jak i jego rodziców. Z tym wiąże się zjawisko konkurencyjności. Rodzice i ich dzieci stają się odbiorcami proponowanych przez szkołę działań. Coraz większą rolę odgrywa zorganizowana i umiejętnie prowadzona promocja szkoły. Ponieważ istnieje ogromna konkurencja, a oferty poszczególnych szkół różnią się od siebie tylko w niewielkim stopniu, ten pozyska do swojej szkoły uczniów, kto potrafi ich do niej przekonać. Dlatego należy opanować umiejętność promowania szkoły, czyli tworzenia odpowiedniego jej wizerunku w środowisku, w którym znajdują się osoby (rodzice, uczniowie) zainteresowane szkołą. Promocja szkoły obejmuje swoim zakresem szereg działań informacyjnych. Promocja powinna: a) być planowa, b) mieć jasno określony cel, c) zdefiniowanego odbiorcę, d) odpowiednio dobrane metody i formy. Ponadto promocja szkoły to przede wszystkim: a) kreowanie pozytywnego wizerunku szkoły, b) ukazywanie osiągnięć i potencjału wspólnoty szkolnej, c) eksponowanie odrębności szkoły, d) kształtowanie więzi emocjonalnych ze szkołą. O jakości działań związanych z promocją szkoły świadczy jej popularność w środowisku, przekładająca się na ilość uczniów chętnych do podjęcia nauki w danej konkretnej szkole. Każda szkoła powinna wybrać dla siebie najbardziej odpowiednie formy promocji uwzględniające jej specyfikę.

Najczęściej powtarzającymi się, a jednocześnie najbardziej pożądanymi formami są: a) kultywowanie tradycji szkoły, b) prezentacja szkoły na łamach prasy katolickiej, c) właściwa reakcja szkoły na zapotrzebowanie rodziców (zwracanie uwagi zwłaszcza na wychowanie), d) włączanie się w inicjatywy Kościoła diecezjalnego skierowane do dzieci i młodzieży (konkursy, spotkania, obchody okolicznościowe, uroczystości), e) celebrowanie sakramentów świętych i przeżywanie we wspólnocie szkolnej wydarzeń roku liturgicznego (np. wspomnienia patrona dzieci i młodzieży św. Stanisława Kostki 18 września), f) ewangelizowanie i formacja rodziców, g) zaangażowanie i pomoc bliźnim. Każda szkoła, której zależy na właściwym wizerunku posiada swoje własne, wypracowane przez lata formy i metody działań. Podjęty trud w zakresie promocji oraz jej systematyczne i konsekwentne prowadzenie owocuje umocnieniem szkoły w środowisku.

Cele, jakie stawiają sobie szkoły katolickie, mają ścisły związek z ich promocją: a) rozwijanie miłości, b) wdrażanie do wypełniania obowiązków rodzinnych opartych na zasadach wychowania chrześcijańskiego, c) tworzenie i realizacja programu wychowawczego opartego na prawdach ewangelicznych, d) kalendarium szkoły (udział w uroczystościach o charakterze religijnym, wychowawczym, patriotycznym i kulturalnym). Z zadaniami szkoły w zakresie promocji związane są również elementy jej misji oraz wizji (po co jesteśmy? do czego dążymy?). Przykładami możliwych do podjęcia działań promujących szkoły katolickie są: a) organizowanie obchodów poszczególnych jubileuszy szkoły, b) wydawanie biuletynów, folderów, kalendarzyków, gazetek, c) udział w olimpiadach, konkursach, turniejach, d) organizowanie cyklicznych uroczystości wynikających z przyjętego kalendarium szkoły, e) prowadzenie ciekawej strony WWW, f) prezentacje multimedialne na temat szkoły, g) udział

w spotkaniach młodzieży szkół katolickich, h) udział i organizowanie konkursów międzyszkolnych, organizowanie prezentacji teatralnych, i) aktywny udział w targach edukacyjnych, j) ścisła współpraca z katechetami oraz Stowarzyszeniem Rodzin Katolickich, k) zapraszanie rodziców na spotkania z wychowawcą (odejście od formy typowej wywiadówki), l) festyny – szkolne i parafialne, ł) prezentacja efektów kształcenia np. poprzez udział w różnych festiwalach nauki czy panelach edukacyjnych, m) włączanie młodzieży szkolnej w działalność grup i stowarzyszeń kościelnych.

Szkoły katolickie powinny być wyjątkowo konkurencyjne dla innych placówek oświatowych ze względu na promowany system wartości, a tym samym tworzyć standardy edukacyjne, zwłaszcza wychowawcze dla pozostałych szkół. Promocja szkół katolickich powinna objąć następujące obszary: a) aktywność w środowisku lokalnym: – wszyscy, wszędzie dają dobre świadectwo o szkole swoim zachowaniem, – systematycznie poznajemy opinie uczniów i rodziców o szkole, – szkołę promuje nie tylko dyrektor, ale i rada rodziców oraz wszyscy pracownicy, – oferta szkoły skierowana jest do wszystkich, – ważny jest wygląd zewnętrzny budynku oraz zadbane otoczenie szkoły, – ważne jest, aby każdy gość wiedział, w którą stronę ma się udać, dlatego już przy wejściu do szkoły powinien uzyskać taką informację, – ważna jest kultura powitania (uśmiech, uścisk dłoni), – wykorzystywany jest papier z logo szkoły, – dni otwarte, – panele edukacyjne, – wycieczki przedmiotowe, pielgrzymki, rajdy integracyjne, wyjazdy na narty, łyżwy, wyjścia do muzeum, kontakt i współpraca ze szkołą zagraniczną, – opinie na temat szkoły wyrażane przez samych uczniów i ich rodziców, b) działania na rzecz parafii – w różnych grupach formacyjnych, c) prasa katolicka – systematyczne artykuły o działaniach i osiągnięciach szkół katolickich, d) prezentacja szkół i ich osiągnięć przez proboszcza każdej parafii, e) zasady aktywnej preorientacji – wizyty w szkołach, f) aktywność katechetów – np. organizowanie odwiedzin w wybranych szkołach, wycieczki, filmy promocyjne na zajęciach, g) udział w uroczystościach o charakterze religijnym oraz patriotycznym z wyraźnym zaznaczeniem obecności, h) media i multimedia – szeroko stosowane.

VI. ZAKOŃCZENIE

Spśród wszystkich rodzajów instytucji oświatowych szczególne znaczenie mają instytucje nauczania i wychowania katolickiego, a zwłaszcza szkoły katolickie. Stanowią one ważne uzupełnienie systemu oświaty w Polsce. Z wzorców przez niewypracowanych chętnie korzystają inne szkoły. Opiekę nad nimi rozciąga Rada Szkół Katolickich. Szkoły te odegrały też znaczącą rolę w nadaniu odpowiedniej rangi sprawom wychowania. Formacja osobowości młodego człowieka odbywa się tutaj w ścisłej współpracy szkoły i domu rodzinnego. Rodzice mają poczucie sprawstwa i własności celów. Kształcenie i wychowanie w tych szkołach, respektując chrześcijański system wartości, służy rozwijaniu u dzieci i młodzieży poczucia godności, odpowiedzialności, miłości Ojczyzny oraz wszechstronnego rozwoju osobowości. Nauczyciele szkół katolickich w swojej pracy bazują na dobru, które jest w każdym uczniu, a także zapobiegają złu i wszelkim negatywnym doświadczeniom i zranieniom. Wychowanie młodego człowieka realizuje się tutaj w klimacie miłości, która czyni z wychowawcy osobę bez reszty oddaną dobru wychowanków. Personalny wpływ nauczyciela-wychowawcy dociera do świadomości wychowanka i ukierunkowuje go ku prawdziwym wartościom. Jest to miłość bezinteresowna. Wyraża się codzienną serdecznością, życzliwością, rodzinnym dialogiem, bliskością i wzajemnym szacunkiem.

Usytuowanie ucznia w centrum działalności szkolnej oraz służebne podejście nauczyciela powoduje, że nauczyciel staje się rzeczywistym podmiotem działalności edukacyjnej. Z tych też względów należy dołożyć wszelkich starań, aby tego typu instytucje edukacyjne na terenie diecezji (...) były powoływane, a istniejące funkcjonowały w sposób jak najlepszy dla dobra całego społeczeństwa oraz sukcesywnie się rozwijały.

[1996]

Abstract in Polish / Abstrakt po polsku

Autor przedstawia wychowawcze cele i zadania szkoły katolickiej (wybrane zagadnienia pedagogiki). Cytuje prace ks. prof. Jana Zimnego z Katedry Pedagogiki Katolickiej w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II. Dodaje także w aneksie ważny dokument pt. *Instrukcja o tworzeniu i funkcjonowaniu instytucji nauczania i wychowania katolickiego w Diecezji Legnickiej*. Tekst ten może być pomocny dla tworzenia szkół katolickich.

Key words in Polish / Słowa kluczowe po polsku

edukacja, wychowanie, cele wychowania, zadania wychowawcze, szkoła katolicka, cele i zadania szkoły katolickiej, Jan Zimny, Diecezja Legnicka, Jan Paweł II,

Title in English:

Educational aims and goals of the Roman Catholic school (selected issues)

Abstract in English:

The author presents educational aims and goals of the Roman Catholic school (selected issues of pedagogy). He quotes works by father professor Jan Zimny from the Catholic Pedagogy Department at John Paul the Second Catholic University in Lublin. He adds also in the appendix the important document entitled *Instruction on creation and action the Catholic institutions of the teaching and upbringing in Legnica Diocese* (in Polish: *Instrukcja o tworzeniu i funkcjonowaniu instytucji nauczania i wychowania katolickiego w Diecezji Legnickiej*). The text can be helpful for creation Catholic schools.

Key words in English

education, upbringing, aims of education, educational goals, Catholic school, aims and goals of Catholic school, Jan Zimny, Legnica Diocese, John Paul II,

Bibliography / Bibliografia:

Instrukcja o tworzeniu i funkcjonowaniu instytucji nauczania i wychowania katolickiego w Diecezji Legnickiej <http://synod.diecezja.legnica.pl/KSIEGA/TOMI/27-I04.pdf> [dostęp: 25.03.2014]

Jan Paweł II, *Zadania Szkoły katolickiej dzisiaj. Przemówienie do uczestników Międzynarodowego Kongresu Katolickich Szkół Europy*, opr. mg/mg na podst. L'Osservatore Romano (6/2001), źródło: http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/przemowienia/szk_katolickie_28042001.html [dostęp 28.03.2014].

Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską, podpisany w Warszawie dnia 28 lipca 1993 r., Dz.U. 1998, nr 51, poz. 318.

Konwencja o prawach dziecka, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r., Dz.U. 1991, nr 120, poz. 526.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 września 2004 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych (Dz. U. z 2004 r. nr 199, poz. 2046).

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutow publicznego przedszkola oraz szkół publicznych (Dz. U. z 2001 r. nr 61, poz. 624).

Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty, *tekst jednolity* (Dz. U. z 2004 r. nr 256, poz. 2572).

Zimny Jan, *O nową szkołę katolicką*, źródło: <http://www.pedkat.pl/index.php/248-ks-zimny-jan-o-nowa-szkole-katolicka> [dostęp: 28.03.2014].

Zimny Jan, *Współczesny model autorytetu nauczyciela*, Sandomierz 2006.

MAREK MARIUSZ TYTKO (Cracow, Poland)

E-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

Audiodeskrypcja (glossa)

Osoby niewidome lub niedowidzące są wykluczone z odbioru sztuki plastycznej, zwłaszcza jeśli nikt im ich nie opowie, nie opisz na głos. Owo opowiadanie (opis) w czasie o dziełach przestrzennych (trójwymiarowych) lub rzutowanych na płaszczyźnie (dwuwymiarowych) nazywa się audiodeskrypcją. Na temat audiodeskrypcji istnieje już literatura przedmiotu w Polsce¹. Zastosowanie audiodeskrypcji jest podobne jak zastosowanie audiobooka (audiobook to zapis czytania na głos tekstu książki przez lektora). Jednym ze współczesnych zastosowań jest opisywanie dzieł sztuki na głos (audio). Czyni to Fundacja Audiodeskrypcja z Białegostoku². Stworzyła ona w 2015 r. portal iSztuka. Czytam na ten temat:

„[Powstał] Portal internetowy iSztuka z dziełami sztuki opisanymi za pomocą audiodeskrypcji, dzięki czemu mogą z niego korzystać osoby niedowidzące i niewidzące, opracowała Fundacja Audiodeskrypcja. Obecnie znajduje się tam 60 dzieł, a ma być 350 - od prehistorii do współczesności. »To pionierski projekt; dotąd nie było miejsca, w którym osoby niedowidzące i niewidzące mogły zapoznać się tak szeroko z zagadnieniami sztuki« — powiedziała na konferencji prasowej jedna z twórczyń portalu – Barbara Szymańska z białostockiej Fundacji Audiodeskrypcja. Jak mówiła, portal to też odpowiedź na potrzeby edukatorów osób niepełnosprawnych, którym brakowało materiałów do przeprowadzenia lekcji plastyki w szkole. Stąd też pomysł, by stworzyć platformę, gdzie za pomocą audiodeskrypcji, opisane zostałyby najważniejsze dzieła sztuki. Audiodeskrypcja, której białostocka fundacja jest pionierem, to technika ułatwiająca odbiór kultury przez osoby niewidome i niedowidzące. Organizacja tworzy w ten sposób opisy do filmów, spektakli teatralnych, ostatnio też spektakli operowych, a teraz opisy do dzieł sztuki.

¹ Agnieszka Chmiel, Iwona Mazur, *Audiodeskrypcja*, Wydział Anglistyki UAM, Poznań 2014, ss. 337, bibliogr. s. 319-333, filmogr. s. 335-337. Praca naukowa finansowana ze środków na naukę w latach 2009-2014 jako projekt badawczy Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego pt.: „Intersemiotyczny przekład audiowizualny - opracowanie zasad polskiej audiodeskrypcji na podstawie wzorców anglojęzycznych” N N104 178236; *Audiodeskrypcja*, pod red. Anny Jankowskiej i Agnieszki Szarkowskiej, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2014, ss. 213, [2], seria: Przekładaniec, ISSN 1425-6851 nr 28 (2014); Marek Kalbarczyk, Janusz Mirowski, *Świat opisywany dźwiękiem*, Fundacja Szansa dla Niewidomych, Warszawa 2015, ss. 147, [3].

² Fundacja Audiodeskrypcja, <http://www.audiodeskrypcja.org.pl/> [dostęp: 31.12.2015].

Portal iSztuka jest dostępny pod adresem www.iSztuka.edu.pl. Znajdują się tu opisy dzieł sztuki od prehistorii do prerenesansu. Ale – jak podkreśla Tomasz Strzyński z Fundacji Audiodeskrypcja – wybrane do opisu są dzieła sztuki aż do współczesności. Ma być ich w sumie 350. Obecnie można poznać np. słynne malowidła z jaskini w Lascaux, rzeźbę Nike z Samotraki, mozaikę z Hagia Sofia z Konstantynopola czy tryptyk Hieronima Bosha. Znajdują się tu opisy zarówno architektury, rzeźb, mozaik, reliefów czy obrazów. Każde dzieło osadzone jest w kontekście historycznym. Strzyński mówił, że zbieranie materiałów do opisów było czasochłonne, bo nie wszystkie informacje znajdują się w podręcznikach. »Nie ma tam często podanej wysokości, co – jak zauważył – dla osoby niewidzącej jest potrzebne, by mogła sobie wyobrazić, jak duże jest dane dzieło«. Dlatego też audiodeskrypcy w wielu przypadkach kontaktowali się z muzeami na całym świecie, by te pomogły im w zebraniu szczegółów na temat opisywanego dzieła. Strona dostosowana jest do potrzeb osób niepełnosprawnych. Oprócz osób niewidzących, mogą z niej korzystać także np. osoby niesłyszące. Twórcy chcą, aby w przyszłości była możliwość wydrukowania sobie przestrzennych dzieł sztuki w 3D.

Fundacja Audiodeskrypcja to organizacja pozarządowa, założona przez niewidomych białostoczan – Tomasza Strzyńskiego i Barbarę Szymańską, którzy popularyzują audiodeskrypcję i pokazują jej znaczenie dla niepełnosprawnych. Głównym celem działalności organizacji było od początku wprowadzenie tej techniki do wielu instytucji kultury w kraju. Fundacja po kilku latach działalności ma na koncie m.in. ok. 60 warsztatów, szkoleń i kursów, w czasie których w zakresie tworzenia audiodeskrypcji do dzieł filmowych, scenicznych i plastycznych przeszkolonych zostało ponad tysiąc osób. Fundacja prowadziła też takie projekty jak tworzenie przewodników audio z audiodeskrypcją dla muzeów, przewodników po miastach, audycji radiowych o sztuce z wykorzystaniem audiodeskrypcji, zainicjowała też akcję społeczną pod hasłem »Sztuka, której nikt nie widział«. Dotychczas udało jej się przygotować audiodeskrypcję m.in. do kilkudziesięciu filmów.³

Audiodeskrypcja jest obszarem działalności kulturalnej, która przyczynić się może do zmniejszenia lub likwidacji wykluczenia osób niepełnosprawnych wzrokowo z kręgu odbiorców sztuk plastycznych (filmu, fotografii, opery, teatru, malarstwa, grafiki, rzeźby, architektury, rzemiosła artystycznego). Audiodeskrypcja może włączyć do sfery odbioru sztuki kręgi osób niewidomych oraz niedowidzących lub słabowidzących jako pełnoprawnych odbiorców plastyki. Odbiorcy sztuki wizualnej jednak nie tylko są osobami widzącymi. Niepełnosprawność nie może być przyczyną wykluczenia z uczestnictwa w kulturze, kulturowej marginalizacji.

Audiodeskrypcja jest nadzieją dla sfery edukacji, która zyskuje nowe narzędzie niejako „techniczne” do wprowadzenia osób niepełnosprawnych wzrokowo w kulturę wizualną. Audiodeskrypcja to obszar działalności kulturowej i wychowawczej polegający na słownym (na głos przez lektora) opisie dzieł dwuwymiarowych i trójwymiarowych. Audiodeskrypcja to osoba dokonująca słownego (na głos) opisu dzieł dwuwymiarowych i trójwymiarowych. Audiodeskrypcja to odbiorca słuchający słownego (dźwiękowego) opisu dzieł dwuwymiarowych i trójwymiarowych (plastycznych, przestrzennych), statycznych lub dynamicznych (filmowych, teatralnych, operowych, operetkowych, plastycznych etc.).

³ Autor: wSumie.pl, ann/PAP, *Powstał portal z audiodeskrypcją dzieł sztuki dla niewidzących*, <http://wpolityce.pl/lifestyle/273388-powstal-portal-z-audiodeskrypcja-dziel-sztuki-dla-niewidzacych> [dostęp: 28.11.2015]. Opublikowano: 28.11.2015.

Abstract in Polish / Abstrakt po polsku

Tekst jest glossą do projektu Fundacji „Audiodeskrypcja”, autor opisuje audiodeskrypcję (opis dźwiękowy) dzieł sztuki (dzieł wizualnych) dla osób niewidomych i niedowidzących. W tekście cytuje się informacje dotyczące edukacyjnego projektu iSztuka oraz portalu Fundacji Audiodeskrypcja z Białegostoku.

Key words in Polish / Słowa kluczowe po polsku

audiodeskrypcja, Fundacja Audiodeskrypcja (Białystok), dzieła sztuki, opisywanie dzieł sztuki (ekfrazja), osoby niewidome, osoby niedowidzące,

Title in English:

Audiodescription (a gloss)

Abstract in English:

The text is the gloss to Audiodeskrypcja Foundation project. The author describes audiodescription (sound description) art works (visual works) for blind persons and visually impaired persons. The text includes information that concerns the educational project iSztuka [iArt] and the Internet service of Audiodescription Foundation from Białystok.

Key words in English

audiodescription, „Audiodeskrypcja” Foundation (Białystok), art works, art work description (ekphrasis), blind persons, visually impaired persons,

Bibliography / Bibliografia:

Audiodeskrypcja, pod red. Anny Jankowskiej i Agnieszki Szarkowskiej, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2014, ss. 213, [2], seria: Przekładaniec, ISSN 1425-6851 nr 28 (2014).

Chmiel Agnieszka, Mazur Iwona, *Audiodeskrypcja*, Wydział Anglistyki UAM, Poznań 2014, ss. 337.

Fundacja Audiodeskrypcja, <http://www.audiodeskrypcja.org.pl/> [dostęp: 31.12.2015].

iSztuka <http://www.isztuka.edu.pl/i-sztuka/> [dostęp: 28.11.2015].

Kalbarczyk Marek, Mirowski Janusz, *Świat opisywany dźwiękiem*, Fundacja Szansa dla Niewidomych, Warszawa 2015, ss. 147, [3].

wSumie.pl, *Powstał portal z audiodeskrypcją dzieł sztuki dla niewidzących*, <http://wpolityce.pl/lifestyle/273388-powstal-portal-z-audiodeskrypcja-dziel-sztuki-dla-niewidzacych> Opublikowano: 28.11.2015 [dostęp: 28.11.2015].

MAREK MARIUSZ TYTKO (Cracow, Poland)

E-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

O wolności artysty

Artysta jest człowiekiem wolnym z natury, lecz cóż to jest natura? Cóż to jest człowiek? Cóż to jest artysta? Cóż to jest wolność? Mnogość rozwiązań filozoficznych - takich prostych, zdawałoby się z pozoru – pytań prowadzić może do chaosu, konfliktu postaw. Pytający znajdzie się chcąc, nie chcąc – w samym środku ognia walk toczonych od setek czy tysięcy lat pomiędzy deterministami a indeterministami.

[1996]

To pytanie (w zestawie lub osobno) zadawane było wiele lat temu przez myślicieli innym osobom. Stawiali je sobie samemu różni mędrcy. Także i ja sam kiedyś (1996) postawiłem sobie to pytanie. A odpowiedź – nawet dziś, po wielu latach doświadczeń ze sztuką¹ – nie przychodzi łatwo. Można tu co najwyżej udzielić odpowiedzi powierzchownych, cząstkowych, bynajmniej wcale nie zadowalających. Artysta jest człowiekiem wolnym z natury. Spróbuję to zdanie zanalizować krótko, czyli płytko, pobieżnie, ale w jakiś sposób syntetycznie i ogólnie (albo zarazem zbyt ogólnikowo) w ramach uwag z zakresu filozofii sztuki.

¹ M. M. Tytko, *Spotkanie Innego*, słowo o autorze: Jan Kielbasa, Jerzy Piątkowski, Bogusław Żurkowski, Księgarnia Akademicka, Kraków 1997, seria: Biblioteka „Eschatonu”, nr 1, s. 127, [1]; idem, *Znak światła*, słowo o autorze: Jan Kielbasa, SF TR-Bractwo Literackie Białego Pasterza, Katolicka Fundacja „Eschaton”, Kraków 1998, seria: Biblioteka „Eschatonu” nr 2, s. 138; idem, *Eschatologizm. Szkice z teorii i teologii sztuki*, SF TR-Bractwo Literackie Białego Pasterza, Katolicka Fundacja „Eschaton”, Kraków 1998, seria: Biblioteka „Eschatonu”, nr 3, s. 192; idem, *Koncerty metafizyczne*, słowo o autorze: Eligiusz Dymowski, Ryszard Matuszewski, Fundacja „Eschaton”, Kraków 2000, seria: Biblioteka „Eschatonu”, nr 4, s. 95; idem, *Setkání s Jiným*, transl. Libor Martínek, Literature & Sciences, Opava 2009, s. 122; idem, *Zuстріč z Іншим*, słowo pro avtora, preklad: Oleksandr Gordon, Vikonavčij komitet L'vivkoï miškoï Radi, L'viv 2013, s. 120, [4]; vide: *Nowa metafizyczność? Eschatologizm? Studia i szkice o twórczości Marka Mariusza Tytko. Praca zbiorowa*, pod red. Jerzego Piątkowskiego, Eschaton, Kraków 2000, seria: Biblioteka „Eschatonu”, nr 5, s. 160.

1. Cóż to jest człowiek?

Cóż to jest człowiek? Człowiek jest bytem duchowo-cielesnym z gatunku *homo sapiens*. Odpowiedź ta stanowi sama w sobie poniekąd tautologię. Jednak w zdecydowany sposób oddziela ludzkie od nie-ludzkiego, człowiecze od nie-człowieczego. Człowiek, niezależnie od stanu, w jakim się znajduje, przymiotów potencjalnych lub aktualnych – pozostaje człowiekiem, czyli istotą rodzaju ludzkiego, osobą ludzką.

2. Cóż to jest artysta?

Cóż to jest artysta? Artysta to człowiek tworzący dzieła sztuki. Po takiej odpowiedzi natychmiast pojawia się jednak drugie pytanie: ale co to jest sztuka? I wtedy już nie można odesłać do twierdzenia, że sztuka jest tym wszystkim, co tworzy artysta, bo nastąpiłby tu błąd typu *petitio principii* (błędne koła we wnioskowaniu). Sztuka jest wynikiem samoświadomego, z własnej woli wynikającego, działania ludzkiego w określonym zakresie dotyczącym piękna bytu stworzonego przez człowieka. Artysta zatem jest człowiekiem świadomie, z własnej woli działającym w zakresie piękna bytu, tworzącym byty piękne w określonym zakresie, np. wizualnym (plastyka), audialnym (muzyka), słownym (literatura) lub ich połączeniu, np. audio-wizualno-słownym (teatr, film, opera, operetka...) itp.

3. Cóż to jest wolność?

Cóż to jest wolność? Wolność dotyczy osoby (Boga, anioła, człowieka). Wolność jest dyspozycją osoby do spełnienia aktów woli, czyli aktów rozumnych, samoświadomych, wyrażających chcenie, pragnienie, skierowanych do wewnątrz (wolność wewnętrzna) lub na zewnątrz (wolność zewnętrzna). Wolność jest zawsze potencjalna, to znaczy zawsze człowiek może realizować jakieś akty swojej woli. Wolność zaktualizowana oznacza nic innego jak tylko konkretny akt wolnej woli, który nastąpił, lecz jednak tym samym wolność nie przestaje być potencjalna jako taka u danej osoby. Wolność jest aspektem osobowym rzeczywistości, to znaczy, że zwierzęta, rośliny, przedmioty martwe itd., czyli byty nieosobowe, nie mają wolności, tzn. wolność nie cechuje ich bytu.

4. Cóż to jest natura?

Cóż to jest natura? Natura, czyli istota danej rzeczy lub osoby – oznacza to, co jest ogólnie substancjalnie niezbędne, wymagalne, aby coś istniało lub aby ktoś istniał. To takie swoiste ogólne minimum cech koniecznych, jakie charakterują dany przedmiot lub podmiot. Natura rzeczy dotyczy istoty (substancji o cechach

istotnych ogólnych) danego przedmiotu a natura osoby dotyczy istoty (substancji o cechach istotnych ogólnych) danej osoby.

5. Co to znaczy: artysta jest człowiekiem wolnym z natury?

Artysta jest człowiekiem wolnym z natury. Co to zatem w tym kontekście znaczy: artysta jest człowiekiem wolnym z natury? Reasumując powyższe uwagi, można napisać, jak poniżej.

Artysta (czyli człowiek samoświadomie, z własnej woli działający, tworzący byty piękne w określonym zakresie) jest człowiekiem (bytem duchowo-cieleśnym z gatunku *homo sapiens*) wolnym (dysponownym osobowo do spełnienia aktów woli, czyli aktów rozumnych, samoświadomych, wyrażających chcenie, pragnienie) z natury (czyli z istoty, tj. z tego, co jest ogólnie substancjalnie niezbędne, wymagalne, aby on istniał).

Każdy artysta jest człowiekiem wolnym z samej swej istoty, natomiast zupełnie inną kwestią pozostaje, jak dany, konkretny artysta swoją wolność wykorzysta, użyje do tworzenia konkretnych dzieł sztuki.

Bez wolności nie ma sztuki. Bez wolnej osoby żadna sztuka nie powstanie. Nie oznacza to wcale jednak, że wolność ma być Absolutem i zastępować Boga człowiekowi, w tym także artyście. Parafrazując

Ceterum censeo Palātium Culturae et Scientiae delendam esse.

Abstract (Summary) in Polish / Abstrakt (Streszczenie) po polsku:

Autor zanalizował jedno zdanie: artysta jest człowiekiem wolnym z natury. Ukazuje ogólne elementy takie jak: człowiek, artysta, wolność, natura oraz natura ludzka. Tekst jest refleksją na temat fragmentu filozofii sztuki.

Key words in Polish / Słowa kluczowe po polsku:

wolność, artysta, człowiek, sztuka, natura ludzka, filozofia sztuki

Title in English / Tytuł po angielsku:

About freedom of an artist

Abstract (Summary) in English / Abstrakt (Streszczenie) po angielsku:

The author analyses one sentence: "an artist is a man who is free by nature". He discusses such general elements as a man, an artist, freedom, nature and human nature. The text is a reflection upon an excerpt from philosophy of art.

Key words in English / Słowa kluczowe po angielsku:

freedom, artist, man, art, human nature, philosophy of art

Bibliografia / Bibliography:

Nowa metafizyczność? Eschatologizm? Studia i szkice o twórczości Marka Mariusza Tytko. Praca zbiorowa, pod red. Jerzego Piątkowskiego, Eschaton, Kraków 2000, seria: Biblioteka „Eschatonu”, nr 5, ss. 160.

Titko Marek Mariuš [Tytko Marek Mariusz], *Zuстріč z Іншим*, słowo pro autora, przekład: Oleksandr Gordon, Vikonavčij komitet L'vivkoï mis'koï Radi, L'viv 2013, ss. 120, [4].

Tytko Marek Mariusz, *Eschatologizm. Szkice z teorii i teologii sztuki*, SF TR-Bractwo Literackie Białego Pasterza, Katolicka Fundacja „Eschaton”, Kraków 1998, seria: Biblioteka „Eschatonu”, nr 3, ss. 192.

Tytko Marek Mariusz, *Koncerty metafizyczne*, słowo o autorze: Eligiusz Dymowski, Ryszard Matyszewski, Fundacja „Eschaton”, Kraków 2000, seria: Biblioteka „Eschatonu”, nr 4, ss. 95.

Tytko Marek Mariusz, *Setkání s Jiným*, transl. Libor Martinek, Literature & Sciences, Opava 2009, ss. 122.

Tytko Marek Mariusz, *Spotkanie Innego*, słowo o autorze: Jan Kielbasa, Jerzy Piątkowski, Bogusław Żurkowski, Księgarnia Akademicka, Kraków 1997, seria: Biblioteka „Eschatonu”, nr 1, ss. 127, [1].

Tytko Marek Mariusz, *Znak światła*, słowo o autorze: Jan Kielbasa, SF TR-Bractwo Literackie Białego Pasterza, Katolicka Fundacja „Eschaton”, Kraków 1998, seria: Biblioteka „Eschatonu” nr 2, ss. 138.

MAREK MARIUSZ TYTKO (Cracow, Poland)

E-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

Nowa metafizyczność¹

Poezja wstępującej generacji jest pozbawiona bezpośrednio polityki, kon-
testacji wobec totalitaryzmu. Nasycona jest prywatnością, wnętrzem. Dominuje
w niej metafizyka, duchowość, skupienie się na sytuacji człowieka wpisanego
w relację z Niepoznawalnym. Próba opisania dziwności, niezwykłości siebie
jako osoby, świata jako kosmosu dramatu ludzkiego, Boga jako tajemnicy wpisa-
nej immanentnie w świat i w człowieka — oto nowa metafizyczność w poezji
kręgu „Sfery” w połowie lat dziewięćdziesiątych [XX wieku]. Nawet w erotykach
daje się odczuć poczucie wstydu wobec intymności, poczucie smaku i umiar. Poe-
zja ta dąży do uchwycenia wartości. Chce pokazać godność człowieka, miłość,
tajemnicę istnienia.

Zauważalne jest wyraźne odejście od panseksualizmu i liberalizmu
(bez)ideowego, lansowanego maniakalnie, zarówno przez pokolenie lat osiemdzie-
siątych z prymitywnym, płaskim, wulgarnym i chamskim „bruLionem”, jak i przez
antychrześcijański krąg postkomunistycznych „Wiadomości Kulturalnych”, serwu-
jących miąłkie, banalne teksty młodych z uległego komunistom nowego ZLeP-u.

Poezja metafizyczna jest subtelna, delikatna, wzniosła, wytworna i cicha.
Kunszt artystyczny znaczy w niej tak samo wiele jak przesłanie idei. Nawet bunt
wyrażony jest w formie estetycznie łagodnej. „Powrót pokorny do rzeczy istot-
nych” — oto esencja nowej poezji metafizycznej. Ta poezja stoi w opozycji wobec
o'haryzmu, postmodernizmu, czy po prostu niechlujstwa brulionowego. Nowością
jest także odkrywanie tradycji, powrót do korzeni wielkiej poezji. Odwrócenie się
od płaskiej, banalnej poetycko propozycji „tekstów szybkiej obsługi” z przełomu
ostatnich dekad, na rzecz głębszego spojrzenia, namysłu, intelektualnego dystansu
połączonego z napięciem emocjonalnym — oto jakość którą próbują realizować
młodzi poeci. Polska znalazła się w tragicznie absurdalnym położeniu dziejowym.

¹ Pierwodruk: M. M. Tytko, *Nowa metafizyczność*, „Sfera. Nieregularne Pismo Koła Młodych Stowa-
rzyszenia Pisarzy Polskich w Krakowie”, r. 1: 1996, nr 2, s. 1-2; przekład czeski tegoż tekstu: idem,
Nová metafyzičnost, přeložil Libor Martinek, „Dokofán. Bulletin Obce Spisovatelů” [Praha], ročník 2:
1998, číslo 8, s. 50.

Czyż głupota polityków nie domaga się kontrapunktu w postaci sztuki ukazującej świat bez krzyku, obrzydzenia, głupoty, chamstwa i prymitywnej manipulacji narodem? Głupota domaga się mądrości.

Taką mądrość można dostrzec w utworach nowych poetów. Mądrość wiary, mądrość która pozwala zachować twarz w sytuacjach wolnego wyboru pomiędzy dobrem a złem. Dostrzegam w tej poezji wierność ideałom piękna, prawdy i dobra. W tekstach przebija nuta zadumy nad sobą i szukanie spełnienia. Herbert, Miłosz, Brodski, Zagajewski, ks. Jan Twardowski, Żurkowski... to przykład niektórych tylko poetów, którzy przywiązani do swoich ideałów — wbrew lewicowej nagonce — pozostali wierni Absolutowi. Poezja nie może opierać się na czymś, co jest relatywne, lecz domaga się fundamentu z wartości niezmiennych. Podstawowe wartości są obecne w poezji „sferycznej”, twórczości z wysokich sfer powiększającej jak okular szczegóły dnia w świetle wartości.

Metafizyczna sfera poetycka pulsuje odkryciami w sztuce. Udowadnia, że wartości są możliwe. Przyzwoitość, granica miary, estetyzm, szacunek dla tradycji, przy jednoczesnym szukaniu nowych dróg. Kondensacja, odchodzenie od lingwizmu, próba połączenia wiersza wolnego z wierszem regularnym, dążenie do skupienia, wyciszenie, odrzucenie brutalizmu, ekspresjonizmu nowych dzikich (brulionowych i styropianowych) są cechami nowej poezji wstępującej na Parnas. Skupienie się na sytuacji egzystencjalnej, dostrzeżenie paradoksów, odrzucenie fałszywych bożków liberalizmu, praktycznego materializmu, dobra wola szukania osobistej drogi, wbrew głupocie krytyków lansujących swoje idiotyczne schematy i próbujących narzucić te schematy młodym — zaowocowały uchwyceniem tego, co uniwersalne. Bunt przeciwko przemijaniu, niezgoda na bylejąkość, dbałość o warsztat literacki — oto nowa poezja metafizyczna. Trzeba tu dodać, że warstwa estetyczna nie jest celem, ale środkiem do celu. Formalna warstwa wartości artystycznych odsyła do sfery *sacrum*, sfery tajemnicy, sfery metafizycznej. Autorzy „Sfery” tworzą taką sztukę osobistą, poezję osobową. Podać wielką prawdę o ludzkim życiu w prostych słowach i pokazać wartość — oto ideał. Zachwycać, unieść, zadziwić — jest programem intuicyjnie realizowanym przez tak różnych poetów jak: Białas, Buska, Fajto, Grzesiak, Kantor, Kumorek, Lisak, Mazurkiewicz, Tytko, Ziółko.

Poezja jako poznanie siebie. Poezja jako ogród metafizyki. Poezja jako duchowa spowiedź, konfesja. Poeta nie jest kapłanem, ani też nie jest błaznem. Poeta jest wiernym. Wiernym sobie, wiernym ideałom, wartościom metafizycznym, nadrzędnym wobec świata biologii i zmysłów. Poeta jest wierny *sacrum*, Bogu. Poezja nie jest jednak ilustratorką idei, lecz głębokim przeżyciem rzeczy istotnych. Poezje te budzą nadzieję w zdehumanizowanym świecie, są ucztą duchową wśród nudnego chaosu przedmiotów materialnych, konsumpcji. Odwaga poetycka dzisiaj jest w cenie, jeśli przez poezję rozumiemy uobecnianie wartości w słowie, sugerowanie tego, co najważniejsze. Jak dobrze, są jeszcze młodzi, którzy wybierają poe-

zję a nie bierność, apatię wobec świata. Poezja metafizyczna jest próbą aktywnej kreacji, współdecydowania o wyglądzie świata (a skoro nie można inaczej — to jest taką próbą przynajmniej na papierze...).

Kraków, dnia 17 lutego 1996 r.

Abstract in Polish / Abstrakt po polsku

Autor wprowadza nowy termin do literaturoznawstwa – „nowa metafizyczność” jako określenie estetyczne dla młodej poezji duchowej lat 90 XX w. w Polsce w grupie krakowskiej „Sfery” w Kole Młodych przy Stowarzyszeniu Pisarzy Polskich. Autor opisuje cechy „nowej metafizyczności” w literaturze pięknej.

Key words in Polish / Słowa kluczowe po polsku

filozofia, literaturoznawstwo, metafizyczność, poezja, interpretacja poezji, poezja metafizyczna, poezja religijna, poezja liryczna, grupa poetycka „Sfera”,

Title in English:

New Metaphysics

Abstract in English:

The author introduces a new term into literary studies – “a new metaphysics” (a new metaphysical quality) as an aesthetical description of the young spiritual poetry of the 1990s in Poland in the Cracow group “The Sphere” (“Sfera”) in the Circle of the Young at the Polish Writers’ Association (Stowarzyszenie Pisarzy Polskich, SPP). The author describes the features of the “new metaphysics” in literature.

Key words in English

philosophy, metaphysics, poetry, interpretation of poetry, theory of literature, metaphysical poetry, religious poetry, lyrical poetry, the “Sfera” poetry group,

The author presents new term to the literary studies – “new metaphysics” (“new metaphysicness”) as the aesthetical description for young spiritual poetry in the years 90. of the 20. century in Poland in the Cracow group “the Spehere”

(“Sfera”) in Young Circle at the Polish Writers Association (Stowarzyszenie Pisarzy Polskich, SPP). The author describes the features of the “new metaphysics” (“new metaphysicsness”) in literature.

Key words in English

philosophy, metaphysics (metaphysicsness), poetry, poetry interpretation, theory of literature, metaphysical poetry, religious poetry, lyrical poetry, the “Sfera” poetry group,

Bibliografia:

Tytko Marek Mariusz, *Nowa metafizyczność*, „Sfera. Nieregularne Pismo Koła Młodych Stowarzyszenia Pisarzy Polskich w Krakowie”, r. 1: 1996, nr 2, s. 1-2.

Tytko Marek Mariusz, *Nová metafyzičnost*, přeložil Libor Martinek, „Dokorán. Bulletin Obce spisovatelů” [Praha], ročník 2: 1998, číslo 8, s. 50.

IV. A Sacred Picture

(IV. Obraz sakralny)

Ilustracja 1 / Illustration 1: Ikona Matki Bożej Śnieżnej (*Salus Populi Romani*), Bazylika Santa Maria Maggiore, Rzym, V-XIII w. (Basilica di Santa Maria Maggiore, Roma).

MAREK MARIUSZ TYTKO (Cracow, Poland)

E-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

Ikona Matki Bożej Śnieżnej (*Salus Populi Romani*)

Ikona Matki Bożej Śnieżnej, inaczej ikona Najświętszej Maryi Panny Śnieżnej, ikona Matki Boskiej Śnieżnej, w języku włoskim zwana *Salus Populi Romani* (Ocalenie Ludu Rzymskiego) — jest wizerunkiem Maryi – Bożej Rodzicielki. Obraz znajduje się w Bazylice Matki Bożej Większej (po włosku: Santa Maria Maggiore) w Rzymie na Eskwilinie i uznaje się go za najpopularniejszy maryjny wizerunek we Włoszech.

W potocznej opinii to dzieło średniowiecza (XII wiek), jednak to datacja niepewna, ponieważ bywa ono datowane na okres od V do XIII wieku (o czym niżej). Popularna Wikipedia w wersji polskiej przekazuje taki oto opis ikony Matki Bożej Śnieżnej:

„Ten (...) wizerunek Najświętszej Maryi Panny pochodzi z XII wieku. Bizantyński w stylu obraz zdobią greckie litery. Obraz przedstawia Matkę Boską Śnieżną, obejmującą prawą ręką Dzieciątko Jezus, które trzyma na lewym przedramieniu. Widoczna dłoń ozdobiona jest pierścieniem, zaś na naszyjniku wisi duży krzyż. Dzieciątko trzyma w dłoni Ewangelię. Obraz, otoczony kultem jako cudowny, zdobią papieskie korony”¹.

Ks. Stanisław Hołodok, opierając się na publikacjach Krystyny S. Moisan² i Wincentego Zaleskiego³, bez podania tytułów ich opracowań (a nawet bez podania pełnych imion tychże autorów), opisał rzymską ikonę Matki Bożej Śnieżnej nieco bardziej szczegółowo, a uczynił to w następujących słowach:

¹ Hasło: *Matka Boska Śnieżna*, Wikipedia, portal online, źródło elektroniczne, URL: https://pl.wikipedia.org/wiki/Matka_Boska_%C5%9Anie%C5%BCna [dostęp: 29.07.2015].

² Vide: *Ikonografia nowożytnej sztuki kościelnej w Polsce*. [1], Nowy Testament. T. 2, *Maryja orędowniczka wiernych* / pod red. Janusza Stanisława Pasierba ; [aut. cz. 2] Krystyna S. Moisan, Beata Szafraniec., Akademia Teologii Katolickiej, Warszawa 1987.

³ Vide: Wincenty Zaleski, *Sanktuaria polskie*. Katalog encyklopedyczny miejsc szczególnej czci Osób Trójcy Przenajświętszej, Matki Bożej i Świętych Pańskich, oprac. Maria i Jacek Lempiecy, Wydawnictwo Salezjańskie, Warszawa 1988.

„Ikona Matki Bożej pochodzi z XII wieku i należy do bizantyjskiego typu Panagia Hodegetria. Tego rodzaju przedstawienia Matki Bożej »ukazującej drogę« do Chrystusa opierały się na wzorze ikony przypisywanej św. Łukaszowi, czczonej w jednym z kościołów Konstantynopola. Matka Boża jest ukazana w postawie stojącej, w półpostaci, Maryja podtrzymuje na lewym ramieniu błogosławiące Dzieciątko Jezus, które trzyma w lewej ręce księgę. Matka Boża ma pierścień na rękę, bogaty naszyjnik na szyi z dużym kosztownym krzyżem. Maryja w rękę trzyma chustę. Popularnie tłumaczy się, że Matka Boża tą chustą ociera ludzkie łzy, jest Matką Pocieszenia. Obraz jest ozdobiony papieskimi koronami (K[rystyna]. S. Moisan, W[incenty]. Zaleski)”⁴.

Geneza świątyni oraz obrazu sięgają jednak późnej starożytności, ale rozpowszechniony kult ikony to czasy znacznie późniejsze. W potocznym przekazie funkcjonuje takie oto ujęcie sytuacji narodzenia się kultu i jego upowszechnienia:

„Zgodnie z przekazami w upalne lato 5 sierpnia 352 r. na rzymskie wzgórze Eskwilin spadł śnieg. Wydarzenie to miały poprzedzić objawienia, w których Najświętsza Maryja ukazała się patrycjuszowi Janowi, wieszcząc mu, iż zostanie ojcem długo oczekiwanego potomka, w zamian za co ma ufundować świątynię oraz papieżowi Liberiuszowi [biskupowi Rzymu w latach 352-366 po Chr. – dop. M.M.T.], uprzedzając o prośbie o zgodę wystawienia kościoła. Znakiem miejsca, w którym ma zostać wzniesiona budowla, miał być śnieg. Dla upamiętnienia tego wydarzenia nadano świątyni wezwanie Matki Bożej Śnieżnej.

Tradycję podjął papież Sykstus III [biskup Rzymu w latach 432-440 – dop. M.M.T.], rozbudowując świątynię jako wotum upamiętniające ogłoszenie przez sobór w Efezie dogmatu Theotokos (o Bożym Macierzyństwie Maryi). Wezwanie przebudowanej bazyliki zmieniono na Santa Maria Maggiore – Matki Bożej Większej, jako jednej z czterech bazylik większych Rzymu.

Paweł V [papież w latach 1605-1621] wybudował w bazylice, naprzeciw Kaplicy Sykstyńskiej, wyłożoną marmurami kaplicę (kaplica Borghese), w której na wykładanym agatami, ametystami i lapis lazuli ołtarzu umieszczono wizerunek Matki Boskiej Śnieżnej.”⁵.

Nieco inaczej, szerzej, rzecz ujął ks. Stanisław Hołodok, cytując Jerzego Józefa Kopcia (1938-2010) i pisząc następująco o genezie owych rzymskich objawień maryjnych i kulcie ikony Matki Bożej Śnieżnej:

„Tytuł »Śnieżna«, nadany przez tradycję Matce Bożej, związany jest z największą świątynią Jej dedykowaną na Zachodzie, mianowicie Bazyliką Matki Bożej Większej w Rzymie. Według legendy, upowszechnionej w końcu XIII wieku,

»za papieża Liberiusza (352-366) patrycjusz rzymski Jan i jego szlachetna małżonka, nie mając potomstwa postanowili Matkę Bożą uczynić spadkobierczynią swego wielkiego majątku. Oboje małżonkowie prosili gorąco Boga, by wola Najświętszej Panny[,] dotycząca dobrego zużytkowania ich posiadłości[,] została im w jakiś sposób objawiona. Matka Boża wysłuchiwała ich prośby i potwierdziła to niezwykłym zjawiskiem. W nocy 5 sierpnia, a więc w czasie, gdy w Rzymie bywały największe upały, część wzgórza eskwilińskiego pokryła się śniegiem. Tej nocy Matka Boża objawiła się we śnie obojgu małżonkom i każdemu z nich przedłożyła swoje życzenie, aby tam, gdzie znajdą śnieg

⁴ Ks. Stanisław Hołodok, *Matka Boska Śnieżna*, (opr. aw/aw), „W Służbie Miłosierdzia”, r. 2010, nr 8 (sierpień), źródło: http://www.opoka.org.pl/biblioteka/T/TA/TAL/w_sluzbie_08_2010_sniezna.html [dostęp: 29.07.2015].

⁵ Wikipedia, *Matka Boska Śnieżna*, op. cit., ibidem.

na wzgórze, ku Jej czci zbudowali kościół. W taki właśnie sposób chciała zostać ich spadkobierczynią. Patrycjusz Jan powiadomił o tym papieża Liberiusza, który miał identyczny sen. Rano więc udał się papież, otoczony klerem i ludem, w uroczystej procesji na pokryte śniegiem wzgórze i tam oznaczył miejsce na budowę kościoła Panny Maryi« ([cyt. wg:] J[erzy]. J[ózef]. Kopeć).

Bazylika rzeczywiście została wybudowana za papieża Liberiusza i przez niego poświęcona. Kolejni papieże przebudowywali tę świątynię i ją upiększali. W tej Bazylice są relikwie żłóbka Pana Jezusa, groby siedmiu papieży, wśród nich relikwie św. Piusa V oraz kaplica z cudownym obrazem Matki Bożej Śnieżnej, zwanym też Salus Populi Romani, czyli Ocalenie Ludu Rzymskiego.⁶

Włoska wersja Wikipedii upowszechnia z kolei następujące fakty związane z początkami ikony Salus Populi Romani (Matki Bożej Śnieżnej), przypominając o nadanym jej tytule Królowej Nieba (**Regina Coeli**) i wskazując na niepewną datację ikony mogącej powstać w czasie od piątego do trzynastego wieku. Nie licząc późniejszych przemalowań, najstarszy zrab ikony (podstawowa forma dzieła ukryta pod kolejnymi przemalowaniami średniowiecznymi) pochodzi z późnego antyku, czyli w konsekwencji – z V wieku, zdaniem M. Wolfa, jak rozumiem kontekstowo jego słowa. Rzecz pozostaje nierozstrzygnięta do końca i stanowi problem dla historyków sztuki, nawet w tak podstawowej kwestii, jak technika (opisywana jako „nieznana”).

„L'immagine attuale, che mostra varie ridipinture successive risalenti al medioevo che ne rendono difficile una precisa collocazione temporale[,] »è stata datata con sicurezza a quasi ogni possibile periodo compreso tra il V secolo e il XIII« Anche il recente studio di M. Wolf, »afferma, con cautela, che è probabilmente tardoantica« nella sua forma originale.

Per secoli l'icona venne posta sopra la porta del battistero della basilica e nel 1240, come si evince da un documento, le venne attribuito il titolo di **Regina Coeli**. In seguito fu spostata nella navata e dal XII secolo fu conservata in un tabernacolo di marmo. Dal 1613 è stata sistemata sopra l'altare della Cappella Paolina (costruita appositamente per essa).⁷

W moim swobodnym przekładzie z włoskiego ten sam tekst brzmi następująco:

„Obecne wyobrażenie, które ukazuje różne kolejne przemalowania, sięga [korzeniami] średniowiecza, co utrudnia precyzyjne umieszczenie w czasie[,] »datowanie [ikony] dla bezpieczeństwa, zamyka się w niemal każdym możliwym okresie między piątym [stuleciem] a trzynastym wiekiem. Niedawne badania przeprowadzone przez M. Wolfa »wskazują ostrożnie [na fakt], że [ikona] pochodzi prawdopodobnie z późnego antyku«, w swojej pierwotnej formie.

Przez wieki ikona pozostawała umieszczona nad drzwiami baptysterium bazyliki i w 1240 roku, jak wynika z dokumentu, została wyróżniona tytułem **Regina Coeli**. Później została przeniesiona do nawy i od XII wieku przechowywano ją w marmurowym tabernakulum. W 1613 została umieszczona na ołtarzu kaplicy Paulinów (zbudowanej specjalnie dla niej [tj. dla tej ikony – dop. M.M.T.]”.

⁶ Ks. Stanisław Hołodok, *Matka Boska Śnieżna*, op. cit., ibidem.

⁷ Wikipedia (italiana), *Salus Populi Romani*, https://it.wikipedia.org/wiki/Salus_populi_romani [dostęp: 29.07.2015].

Kult ikony Matki Bożej Śnieżnej rozwijał się stopniowo, nie tylko w Rzymie na Eskwilinie, ale i poza Wiecznym Miastem, następnie zaś w innych krajach, docierając także do ziem polskich, samo święto Matki Bożej Śnieżnej obchodzono w Polsce już w XV wieku, ale sam obraz upowszechnił się na ziemiach polskich dopiero po 1600 roku. Np. od XVII wieku wizerunek ten znany był na Podlasiu, a w XVIII wieku pojawił się na Dolnym Śląsku, w Sudetach w kaplicy na Górze Iglicznej koło Bystrzycy Kłodzkiej, gdzie w Masywie Śnieżnika zbudowano Sanktuarium Matki Bożej Przyczyny Naszej Radości „Maria Śnieżna”).

„Początkowo kult Matki Boskiej Śnieżnej miał charakter lokalny, od XIV wieku objął inne świątynie Rzymu, a za sprawą Piusa V [papieża w latach 1566-1572] od 1568 [roku] upowszechniony został na cały Kościół i przetrwał do czasów nam współczesnych, mimo iż Benedykt XIV [papieża w latach 1740-1758 – dop. M.M.T.] chciał znieść wspomnienie. Szczególnie czci się wizerunek w Rzymie, gdzie nosi on wezwanie *Salus Populi Romani* (Ocalenie Ludu Rzymskiego) i gdzie był obnoszony w procesjach w czasach klęsk. Rzymianie przypisują cudownemu wizerunkowi zażegnywanie niebezpieczeństw.

Istnieją na całym świecie kopie obrazu w setkach świątyń poświęconych Matce Boskiej Śnieżnej, w innych (np. w poświęconym w 1782 r. sanktuarium na Górze Iglicznej) – figury, z których wiele jest koronowanych. W Polsce kilkadziesiąt sanktuariów nosi to wezwanie, a w kilkunastu wizerunki udekorowane są papieskimi koronami. [Koronowania figury w sanktuarium na Górze Iglicznej dokonał papież Jan Paweł II dnia 21 czerwca 1983 r. – dop. M.M.T.]. Kopia obrazu jest jednym z symboli Światowych Dni Młodzieży [w Krakowie w 2016 r. – dop. M.M.T.]”⁸.

Szerzej rzecz ujął ks. Stanisław Hołodok, który opisał kult Matki Bożej Śnieżnej w okresie nowożytnym, opierając się m.in. na publikacji ks. Jana Drozda SDS (jednak bez podania autora imienia oraz jakiegokolwiek adresu bibliograficznego).

„Nazwa ikony — Ocalenie Ludu Rzymskiego — nawiązuje do przekonania mieszkańców Wiecznego Miasta, że Matka Boska Śnieżna wiele razy spieszyła im z pomocą. Najbardziej tego doświadczone w roku 1571, w którym miała miejsce jedna z największych bitew morskich pomiędzy zjednoczonymi flotami chrześcijańskimi a flotą turecką. W dniu 7 października [1571 r.], niedaleko miejscowości Lepanto, zjednoczona armada Hiszpanii, Wenecji i Państwa Kościelnego odniosła zwycięstwo nad o wiele większą flotą turecką. Tego dnia pod przewodnictwem papieża Piusa V odbywała się w Rzymie wielka pokutna procesja różańcowa. W procesji papież szedł boso, niesiono obraz Matki Boskiej Śnieżnej. Uczestnicy procesji byli przekonani, że to Matka Boża kolejny raz przysłała z pomocą i ocaliła chrześcijaństwo. Na tę pamiątkę papież Pius V wprowadził święto Matki Bożej Różańcowej, obchodzone współcześnie 7 października jako wspomnienie obowiązujące.

W dzień dedykacji Bazyliki Matki Bożej Większej, 5 sierpnia, w kaplicy Matki Bożej z kopty spуска się płatki białych róż na znak wielu łask, jakie spływają na ludzi za Jej wstawiennictwem. Maryjna świątynia z biegiem czasu nabrała wielkiego symbolicznego znaczenia.

⁸ Wikipedia, *Matka Boska Śnieżna*, ibidem.

»W myśl legendy w żarze namiętności, które zżerają rodzaj ludzki, Maryja stoi jak śnieg nie-
tknięta w swoim dziewictwie, czysta jak pierwszy śnieg«⁹ ([ks.] J[an]. Drozd [SDS]).

W tej Bazylice przed cudownym obrazem często modlił się św. Stanisław Kostka [1550-1568]. Z dniem Matki Boskiej Śnieżnej łączy się śmierć kardynała Stanisława Hozjusza [1504-1579], biskupa warmińskiego, który tego dnia rano odmawiał brewiarz w kaplicy Matki Bożej wraz ze swoim sekretarzem ks. Tomaszem Treterem [1547-1610], który w mowie pogrzebowej wspominał:

»tak tedy w dzień Najświętszej Maryi Panny, którą zawsze szczególną otaczał pobożnością, w wigilię Przemienienia [Pańskiego (tj. 5 sierpnia 1579 r.) dop. M.M.T.] przeszedł do wesela« (J[erzy]. J[ózef]. Kopec).

Święto Matki Boskiej Śnieżnej rozpowszechniło się w Polsce w wieku XV, natomiast liczne Jej wizerunki, często przywożone z Rzymu, zaczęły się upowszechniać od 1600 roku. Często te obrazy umieszczano w kaplicach bractw różańcowych, dlatego też nazywano je obrazami Matki Bożej Różańcowej. W Archidiecezji Białostockiej, w parafii Klimówka, cieszy się kultem obraz Matki Boskiej Śnieżnej od roku 1689 i w dniu 5 sierpnia jest tam uroczystość odpustowa. Łaskami słynący obraz Matki Bożej w Krypnie nosi nazwę Matki Bożej Pocieszenia, a w kościele parafialnym w Białymstoku Bacieczkach jest czczony pod tytułem Najświętszej Maryi Panny Królowej Rodzin. Również w kościele pw. św. Andrzeja Boboli w Białymstoku znajduje się obraz Matki Boskiej Śnieżnej.

Liturgiczny obchód ku czci Matki Boskiej Śnieżnej nosi nazwę »Rocznicy Poświęcenia Rzymskiej Bazyliki Najświętszej Maryi Panny«, ma charakter dowolny i przypada na dzień 5 sierpnia.»¹⁰.

Z kultem obrazu Matki Bożej Śnieżnej (*Salus Populi Romani*) związane są pewne piękne zwyczaje ludowe oraz odpusty dla wiernych w Kościele Katolickim, do uzyskania pod pewnymi warunkami.

„Kościół katolicki obchodzi święto Matki Boskiej Śnieżnej 5 sierpnia, czcząc rocznicę znanu[.] jakim był śnieg na Wzgórzu Eskwilińskim. W kaplicy bazyliki w czasie obchodów dorocznie z kopuły zrzucane są białe płatki róż przypominające śnieg i symbolizujące wyprośzone łaski. Warunkiem uzyskania odpustu zupełnego w roku świętym jest pielgrzymka do wszystkich czterech bazylik większych znajdujących się w Rzymie tj. do: [1] Bazyliki Matki Bożej Większej, [2] Bazyliki Laterańskiej, [3] Bazyliki św. Piotra na Watykanie, [4] Bazyliki św. Pawła za Murami.»¹¹.

Matka Boża Śnieżna została uznana za patronkę niewiast oczekujących poczęcia, osób dotkniętych chorobami oczu, nadto sportowców oraz turystów¹². W dzień Matki Bożej Śnieżnej w Kościele Katolickim, zwracając się do ikony Maryi *Salus Populi Romani*, wierni modlą się następującymi słowami:

⁹ Ks. Jan Drozd SDS, *Maryja w roku kościelnym*, Zgromadzenie św. Michała Archaniola – Michalium, Struga Warszawska, Kraków 1983, s. 250. URL: <http://milosierdzie.info.pl/upload/rokkos.pdf> [dostęp: 29.07.2015].

¹⁰ Ks. Stanisław Hołodok, *Matka Boska Śnieżna*, op. cit., ibidem.

¹¹ Wikipedia, *Matka Boska Śnieżna*, op. cit., ibidem.

¹² Vide: Henryk Fros SJ, Franciszek Sowa, *Księga imion i świętych*, t. 4: M-P. Kraków: WAM, Księża Jezuici, 2000, s. 151.

„Miłosiemy Boże, odpuść winy nam, swoim sługom, a ponieważ nasze czyny nie mogą się Tobie podobać, niech nam wyjedna zbawienie Matka Twojego Syna, Jezusa Chrystusa”¹³.

Autor: nieznamy (tradycyjna atrybucja, według legendy: św. Łukasz Ewangelista). **Data powstania:** nieznana (V-XIII w.). **Technika:** nieznana. **Wymiary:** 117×79 cm. **Umiejscowienie:** Basilica di Santa Maria Maggiore, Roma.

Abstract (Summary) in Polish / Abstrakt (Streszczenie) po polsku:

Tekst jest komentarzem do ikony *Matki Bożej Śnieżnej* (*Salus Populi Romani*) w Bazylice Matki Bożej Większej (Santa Maria Maggiore) w Rzymie.

Key words in Polish / Słowa kluczowe po polsku

ikona, Matka Boża Śnieżna, Salus Populi Romani, Bazylika Matki Bożej Większej, Santa Maria Maggiore, Rzym, sztuka średniowieczna

Title in English: *The Icon of God's Mother of the Snows (Salus Populi Romani)*

Abstract (Summary) in English / Abstrakt (Streszczenie) po angielsku:

The text is a commentary on the icon of *God's Mother of the Snows (Salus Populi Romani)* in the Basilica of St. Mary Major (Santa Maria Maggiore) in Rome (Italy).

Key words in English / Słowa kluczowe po angielsku:

The icon, God's Mother of the Snows, Salus Populi Romani, the Basilica of St. Mary Major, Santa Maria Maggiore, Rome, medieval art

Bibliografia / Bibliography:

Drozd Jan, SDS, *Maryja w roku kościelnym*, Zgromadzenie św. Michała Archaniola – Michalineum, Struga Warszawska, Kraków 1983, s. 250. URL: <http://milosierdzie.info.pl/upload/rokkos.pdf> [dostęp: 29.07.2015].

Fros Henryk, SJ, Sowa Franciszek, *Księga imion i świętych*. T. 4, M-P. WAM, Księża Jezuici, Kraków 2000.

Holodok Stanisław, *Matka Boska Śnieżna*, (opr. aw/aw), „W Służbie Miłosierdzia”, r. 2010, nr 08 (sierpień 2010 r.), źródło: http://www.opoka.org.pl/biblioteka/T/TA/TAL/w_sluzbie_08_2010_sniezna.html [dostęp: 29.07.2015].

Ikonografia nowożytnej sztuki kościelnej w Polsce. [1], Nowy Testament. T. 2, *Maryja orędowniczka wiernych* / pod red. Janusza Stanisława Pasierba ; [aut. cz. 2] Krystyna S. Moisan, Beata Szafraniec, Akademia Teologii Katolickiej, Warszawa 1987.

Wikipedia (italiana), *Salus Populi Romani*, https://it.wikipedia.org/wiki/Salus_populi_romani [dostęp: 29.07.2015].

Wikipedia, *Matka Boska Śnieżna*, źródło:

https://pl.wikipedia.org/wiki/Matka_Boska_%C5%9Anie%C5%BCna [dostęp: 29.07.2015].

Zaleski Wincenty, *Sanktuaria polskie. Katalog encyklopedyczny miejsc szczególnej czci Osób Trójcy Przenajświętszej, Matki Bożej i Świętych Pańskich*, oprac. Maria i Jacek Łempiccy, Wydawnictwo Salezjańskie, Warszawa 1988.

¹³ Ks. Stanisław Holodok, *Matka Boska Śnieżna*, op. cit., ibidem.

V. Information for Authors

(V. Informacje dla Autorów)

Evaluation Form

Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education

CODE of the reviewed article (identification details, including author's name, affiliation, title, and rank are encoded and known only to the editorial board up to the time of publication, because of the double-blind review process)

Title of the reviewed article (text)

Topic of the reviewed article (text)

The review of the article

Rank/title, first name and surname of the reviewer:

1. Table of evaluation according to the criteria

The criteria of evaluation for the text review and the assesment of coherence between the text and the criteria:	Very weak	Marginal	Acceptable	Good	Excellent
1. Coherence with the profile of the journal					
2. Originality (does the text contain new, important research statements or results, or new, significant information)					
3. Quality of scholarly methodology (research methodology, application of proper methods for research and the principles of publishing scholarly texts)					
4. Practical applicability					
5. Completeness (are all elements of the scholarly text present)					
6. Comprehension by the reader (is the text coherent and logical)					
7. Quality of references and documentation (footnotes)					
8. Structure and style of presentation [organization of material and style of presentation]					
9. Clarity/quality of tables, diagrams					
10. Relevance or topicality of the subject					

Implications: Does the text correctly identify its implications for further scholarly research, theoretical or practical solutions, or social development?	
---	--

Does the text reveal or illustrate a connection between theory and practice?	
Can this text be used in practical education, further research, utilizing the input of the article?	
Are the research results presented in the text coherent with the research issues?	

2. RECOMMENDATION

Recommendation/Quality of the article: (please mark only one answer)

ACCEPT WITHOUT REVISIONS (recommended unconditionally)

Accept **after minor** editorial revisions (recommended with some revisions – text fails several criteria)

Accept **after serious** revisions (another review required) (not recommended, text shows promise but does not fulfill the criteria in its current form)

REJECT WITH POSSIBILITY OF REVISION AND RESUBMISSION

REJECT (text does not fulfill the criteria)

signature of the reviewer (or a sign):

3. JUSTIFICATION

.....

.....

.....

[Scholarly value of the reviewed text (no more than 600 characters)]

4. Comments on particular points (1-10) of the criteria:

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.

[no more than 600 characters]

.....

Legible signature of the Reviewer

Place....., date (dd.mm.yyyy)

Формуляр рецензии

Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education

КОД рецензируемой статьи (идентифицирующие данные - фамилия и имя Автора, его место работы, научная степень и звание - закодированы и известны только Редакции до момента публикации, поскольку процесс рецензирования анонимный в обоих случаях) ...

Название рецензируемой статьи (текста)

Тематика рецензируемой статьи (текста)

Рецензия статьи Степень/звание, имя и фамилия Рецензента:

Таблица оценки рецензента по критериям

Критерии рецензирования текста и оценка соответствия текста критериям:	Очень слабое	Слабое (граничное)	Приемлемое	Хорошее	Очень хорошее
1. Соответствие тематике журнала					
2. Оригинальность (есть ли в тексте, важные результаты исследований, новая научная информация, т. е. 'добавочная стоимость')					
3. Качество научного уровня (исследовательская методология, точное использование методов исследования и требований к публикациям научных текстов)					
4. Практическое значение					
5. Полнота (присутствие всех составляющих научного текста)					
6. Связь с читателем (последовательность и логичность содержания)					
7. Качество ссылок, качество цитирования (ссылок)					
8. Организация и способ подачи информации (содержания)					
9. Ясность / качество оформления таблиц, диаграмм					
10. Актуальность темы					

Итоги: Правильно ли определено в тексте влияние содержания на осуществление научных исследований, теоретических и практических	
---	--

исследований или на общественную жизнь?	
Наблюдается ли в тексте связь между теорией и практикой?	
Может ли текст использоваться в практике обучения, в дальнейших исследованиях?	
Совпадают ли результаты исследования, представленные в тексте, с научными выводами?	

2. РЕКОМЕНДАЦИЯ

Рекомендация / Качество статьи: (отметить только один ответ)

ПОДДЕРЖИВАЮ БЕЗ ИЗМЕНЕНИЙ (рекомендуется без условий)

Рекомендуется **после некоторых** правок редакции (рекомендуется с условием – текст не соответствует нескольким критериям)

Рекомендуется после **значительных** правок (требуется повторная рецензия) (не рекомендуется, текст не соответствует критериям)

НЕ РЕКОМЕНДУЕТСЯ, ВОЗВРАЩАЕТСЯ (в данном виде) (отклоняется, текст не отвечает требованиям)

Собственноручная подпись Рецензента

3. ОБОСНОВАНИЕ

.....

[ценность рецензируемого текста (максимум 600 знаков)]

4. Некоторые замечания по отдельным пунктам (1-10) критериев:

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.

[максимум 600 знаков]

.....
 Собственноручная читаемая подпись Рецензента

Город..... дата (день-месяц-год)

Formularz recenzji

Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education

KOD recenzowanego artykułu (dane identyfikacyjne nazwisko i imię Autora, jego afiliacja, stopień i tytuł, są zakodowane i znane tylko Redakcji aż do momentu publikacji, ponieważ proces recenzowania jest podwójnie anonimowy)

Tytuł recenzowanego artykułu (tekstu)

Tematyka recenzowanego artykułu (tekstu)

Recenzja artykułu

Stopień/tytuł, imię i nazwisko Recenzenta:

1. Tabela oceny recenzenckiej według kryteriów

Kryteria recenzji tekstu i ocena zgodności tekstu z kryteriami:	Bardzo słaba	Marginalna	Akceptowalna	Dobra	Bardzo dobra
1. Zgodność z tematyką czasopisma					
2. Oryginalność (czy tekst zawiera nowe, ważne ustalenia badawcze, nowe, znaczące informacje, tj. 'wartość dodana')					
3. Jakość warsztatu naukowego (metodologia badawcza, czy autor stosuje prawidłowe metody badań i czy stosuje zasady wymagane dla publikacji tekstów naukowych)					
4. Przydatność praktyczna					
5. Kompletność (czy są wszystkie elementy tekstu naukowego)					
6. Komunikacja z czytelnikiem (czy treść jest spójna, logiczna?)					
7. Jakość odniesień do literatury, jakość cytowań (przypisów)					
8. Organizacja i sposób prezentacji treści					
9. Przejrzystość / jakość sporządzenia tabel, wykresów					
10. Aktualność tematu					

Implikacje: Czy tekst prawidłowo identyfikuje wpływ jego treści na realizację badań naukowych, przedsięwzięć teoretycznych, praktycznych lub rozwój społeczności?	
Czy tekst stanowi pomost pomiędzy teorią i praktyką?	

Czy tekst może być wykorzystany w praktyce edukacji, w dalszych badaniach?	
Czy wyniki badawcze przedstawione w tekście są zbieżne z wnioskami badawczymi?	

2. REKOMENDACJA

Rekomendacja / Jakość artykułu: (proszę zaznaczyć tylko jedną odpowiedź)

DO ZAAKCEPTOWANIA BEZ ZMIAN (rekomenduję bezwarunkowo)

Do akceptacji **po drobnych** poprawkach redakcyjnych (rekomenduję warunkowo – tekst nie spełnia paru kryteriów)

Do akceptacji **po znaczących** poprawkach (wymagana ponowna recenzja) (nie rekomenduję, tekst nie spełnia kryteriów)

NIE ZAAKCEPTOWANY, ODRZUCONY (w obecnej postaci) (odrzucaam, tekst nie spełnia kryteriów)

własnoręczny podpis Recenzenta (lub parafka)

3. UZASADNIENIE

.....

.....

.....

[merytoryczne walory recenzowanego tekstu (maksymalnie 600 znaków)]

4. Ewentualne uwagi do poszczególnych punktów (1-10) kryteriów:

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.

[maksymalnie 600 znaków]

.....
własnoręczny, czytelny podpis Recenzenta

Miejscowość....., data (dd.mm.rrrr)

The Authors of Texts in the Issue 4 (12) 2015

Autorzy tekstów w tomie 4 (12) 2015

Karol Alichnowicz, PhD, Wąbrzeźno (Poland).

Hana Bednaříková, PhD. PhD – Olomouc, Czech Republic.

Boris Īvanovič Bunčuk [Borys Ivanovič Bunčuk, Boris Ivanovich Bunchuk], PhD, with a post-doctoral degree in philology, Professor at the Yuriy Fed'kovych Chernivtsi National University in Chernivtsi / Czerniowce (Ukraine).

Aneta Drabek, PhD, the Silesian University in Katowice (Poland).

Mikola Vasil'ovič Guculâk [Nikolaj Vasil'evič Guculâk, Mikola Vasil'ovic Guculyak], M.A., M.Philol. – the Yuriy Fed'kovych Chernivtsi National University in Chernivtsi / Czerniowce (Ukraine).

Irena Kosiorowska-Majka, M.A. – the University of Opole (Opole, Poland).

Magdalena Piwnikiewicz, M.A. – Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw (Poland).

Arkadiusz Marek Pulikowski, PhD., the Silesian University in Katowice (Poland).

Fr Stefan Radziszewski, PhD, ThD with habilitation, university professor – at the College of Commerce in Radom (Poland).

Ewa Rozkosz, M.A., the University of Wrocław (Wrocław, Poland).

Svitlana Volodimirivna Suharêva [Svetlana Vladimirovna Suhareva / Svitlana Sukharieva], PhD with a post-doctoral degree in philology – at the Lesya Ukrainka East-European National University in Luck (Ukraine).

Marek Mariusz Tytko, Ph.D. – the Jagiellonian University, Cracow (Poland).

The Authors of the Reviewed Papers in the Issue 4 (12) 2015: Autorzy artykułów recenzowanych w tomie 4 (12) 2015:

Hana Bednaříková, PhD. PhD – Olomouc, Czech Republic.

Boris Ivanovič Bunčuk [Borys Ivanovič Bunčuk, Boris Ivanovich Bunchuk], PhD, with a post-doctoral degree in philology, Professor at the Yuriy Fed'kovych Chernivtsi National University in Chernivtsi / Czerniowce (Ukraine).

Mikola Vasil'ovič Guculâk [Nikolaj Vasil'evič Guculâk, Mikola Vasil'ovic Guculyak], M.A., M.Philol. – the Yuriy Fed'kovych Chernivtsi National University in Chernivtsi / Czerniowce (Ukraine).

Irena Kosiorowska-Majka, M.A. – the University of Opole (Opole, Poland).

Magdalena Piwnikiewicz, M.A. – Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw (Poland).

Fr Stefan Radziszewski, PhD, ThD with habilitation, university professor – at the College of Commerce in Radom (Poland).

Svitlana Volodimirivna Suharêva [Svetlana Vladimirovna Suhareva / Svitlana Sukharieva], PhD with a post-doctoral degree in philology – at the Lesya Ukrainka East-European National University in Luck (Ukraine).

**Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education**

VII. Information on the Editors

(VII. Informacje o Redaktorach)

Ilustracja 2 / Illustration 2. Bogusław Żurkowski w Krakowie 10 VI 2012 r. podczas swego wieczoru autorskiego, odbywającego się w ramach cyklu „Poezja religijna” w Podziemnym Salonie Artystyczno-Literacko-Muzycznym (PSALM-ie) przy Parafii p.w. Matki Bożej Różańcowej na Piaskach Nowych (Kraków-Piaski Nowe). W tle zasłonięty – Marek Mariusz Tytko (prowadzący spotkanie autorskie). Autor fotografii: Andrzej Szełęga („Czysta Kultura”). Zdjęcie ze zbiorów prywatnych Marka Mariusza Tytko (Kraków).

MAREK MARIUSZ TYTKO (Cracow, Poland)

E-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

Information about the Chief of the International Scholarly Council of *Religious and Sacred Poetry* [in English]:

Bogusław Żurkowski (Prof. Dr hab. Ph.D.) is a retired extraordinary professor of Jagiellonian University and a doctor habilitatus of the humanistic sciences in philology and pedagogy with specializations in didactic studies, cultural sciences, and literary studies. He was an academic teacher of the Jagiellonian University (1982-2010), the vice-president of the Pedagogical Institute (1996-2002), the founder of the Institution of Education through Art (1996-2000), the founder and the head of the Institution of the Pedagogy of Culture (2000-2009), a professor of the Higher Humanistic School in Gdańsk (2010-2013), a scholar and teacher of the Department of Artistic Education, a scholar and teacher at the Institution of Education through Art and Literature in the Higher School of Philosophy and Pedagogy „Ignatianum” (Jesuits) in Cracow (1994-2004), and a scholar and teacher in Institute of Polish Philology in the Higher School of Pedagogy in Opole (1968-1982). His dissertation for his habilitation was, „Literatura – Wartość - Dziecko” [“Literature – Value – Child”] (Kraków 1993). His doctoral dissertation was, „W świecie poezji dla dzieci” [“In the World of Poetry for Children”] (WSP Opole 1975). He has multidisciplinary fields of investigation: pedagogy of culture; literary studies; education through literature and art; communication of culture; axiological education; axiology of literature; literary education. He has diversified experiences of creativity in poetry, practical animation of literary culture („Poezja i Gwiazdy” – „Poetry and Stars”), and literary criticism. He is a member of PEN-Club. He has been elected by writers to be vice-president (1992-1996) and president (1996-2008) of the Cracow Department of the Polish Writers’ Society (when two Polish laureates of the Nobel prize belonged to the department: Czesław Miłosz and Wisława Szymborska). He is a laureate of the International PEN-Club Prize (London 1964) and the only Polish laureate of the International Foundation Carlo Collodi „Pinocchio” Prize (Rome 1983). As a poet, he represented Poland in the United Nations Organization in New York (May 2000) by reading poems. He is a Roman Catholic.

e-mail: boguslaw.zurkowski[at]gmail.com

or through his secretary:

marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

marek.mariusz.tytko[at]gmail.com

[at] = @

<http://www.religious-and-sacred-poetry.info>

(Translated by Sr Adelajda Sielepin CHR, Mark Simon Bonnet and Muir Alan Evenden)

MAREK MARIUSZ TYTKO (Cracow, Poland)

E-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

Informacja o Przewodniczącym Międzynarodowej Rady Naukowej „Religious and Sacred Poetry”:

Information about the Chief of the International Scholarly Council of *Religious and Sacred Poetry* [in Polish]:

Bogusław Żurkowski (Prof. UJ dr hab., Ph.D.), emerytowany profesor nadzwyczajny Uniwersytetu Jagiellońskiego, doktor habilitowany nauk humanistycznych w zakresie nauk filologicznych, pedagogiki, specjalności: dydaktyka, kulturoznawstwo, literaturoznawstwo. Nauczyciel akademicki Uniwersytetu Jagiellońskiego (1982-2010), wicedyrektor Instytutu Pedagogiki (1996-2002), założyciel Zakładu Wychowania przez Sztukę (1996-2000), założyciel i kierownik Zakładu Pedagogiki Kultury (2000-2009), profesor Gdańskiej Wyższej Szkoły Humanistycznej (2010-2013), pracownik naukowo-dydaktyczny Katedry Edukacji Artystycznej, Zakładu Wychowania przez Sztukę i Literaturę w Wyższej Szkole Filozoficzno-Pedagogicznej „Ignatianum” (Towarzystwa Jezusowego) w Krakowie (1994-2004), pracownik naukowo-dydaktyczny Instytutu Filologii Polskiej w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Opolu (1968-1982), rozprawa habilitacyjna: *Literatura – Wartość – Dziecko* (Kraków 1993), habilitacja (Wydział Filozoficzny UJ, Kraków 1994), dysertacja doktorska *W świecie poezji dla dzieci* (WSP Opole 1975). Zainteresowania badawcze multidyscyplinarne (pedagogika kultury, literaturoznawstwo, wychowanie przez literaturę i sztukę, komunikacja kulturowa, edukacja aksjologiczna, aksjologia literatury, wychowanie literackie, dziecko i sacrum). Różnorodne doświadczenia pozaakademickie: twórczość poetycka, praktyczna animacja kultury literackiej („Poezja i Gwiazdy”), krytyka literacka. Członek PEN-Clubu, wielokrotnie demokratycznie wybierany głosem pisarzy – wiceprezes (1992-1996) i prezes (1996-2008) Krakowskiego Oddziału Stowarzyszenia Pisarzy Polskich (w tym czasie członkami tego Oddziału m.in. było dwoje polskich noblistów: Czesław Miłosz i Wisława Szymborska). Laureat Nagrody Międzynarodowej PEN-Clubu (Londyn 1964), jedyny polski laureat Nagrody Międzynarodowej Fundacji Carlo Collodi „Pinocchio” (Rzym 1983). Jako poeta reprezentował Polskę (czytał wiersze) w siedzibie Organizacji Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku (V 2000). Rzymski katolik.

Kontakt e-mail: boguslaw.zurkowski[at]gmail.com lub przez sekretarza:

marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

marek.mariusz.tytko[at]gmail.com

[at] = @

<http://www.religious-and-sacred-poetry.info>

MAREK MARIUSZ TYTKO (Cracow, Poland)

E-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

Information about the Chief of the International Scholarly Council of *Religious and Sacred Poetry* [in Czech]:

Informace o předsedovi Mezinárodní vědecké rady *Religious and Sacred Poetry*

Bogusław Żurkowski, Prof. GWSH, dr hab. Ph.D., profesor Vyšší odborné školy humanitních studií Gdaňsk, emeritní mimořádný profesor Jagellonské univerzity, docent (dr hab.) humanitních věd v oblasti filologie a pedagogiky; specializace: didaktika, kulturní studia, literární věda. Přednášející na Jagellonské univerzitě (1982–2010), zástupce vedoucího Ústavu pedagogiky (1996–2002), zakladatel Katedry výchovy prostřednictvím umění (1996–2000), zakladatel a vedoucí Oddělení pedagogiky kultury (2000–2009), vědecko-pedagogický pracovník Katedry umělecké výchovy – Oddělení výchovy prostřednictvím umění a literatury ve Vyšší odborné škole filozofie a vzdělávání „Ignatianum“ (Tovaryšstva Ježíšova) v Krakově (1994–2004), vědecko-pedagogický pracovník Ústavu polské filologie na Vyšší odborné pedagogické škole v Opoli (1968–1982); habilitační práce „Literatura – Wartość – Dziecko“ („Literatura – Hodnoty – Dítě“; Krakov, 1993), habilitace (Filozofická fakulta Jagellonské univerzity Krakov, 1994), disertační práce „W świecie poezji dla dzieci“ („Ve světě poezie pro děti“; WSP Opole, 1975). Multidisciplinární výzkumné zájmy: pedagogika kultury, literární věda, vzdělávání prostřednictvím literatury a umění, kulturní komunikace, axiologické vzdělávání, axiologie literatury, literární výchova, dítě a sacrum). Různé mimoakademické zkušenosti: básnická tvorba, praktická animace literární kultury („Poezja i Gwiazdy“; „Poezie a hvězdy“), literární kritika. Člen PEN-klubu, opakovaně demokraticky zvolen hlasy spisovatelů – místopředseda (1992–1996) a předseda (1996–2008) krakovské pobočky Asociace polských spisovatelů (v té době členy pobočky byli dva polští nositelé Nobelovy ceny: Czesław Miłosz a Wisława Szymborska). Laureát Mezinárodního PEN-klubu (London, 1964), jediný polský laureát Ceny Mezinárodní nadace Carlo Collodi „Pinnocchio“ (Roma, 1983). Jako básník reprezentoval Polsko (čtení poezie) v sídle Organizace spojených národů v New Yorku (2000). Římský katolík.

Kontakt e-mail: boguslaw.zurkowski[at]gmail.com nebo přes tajemníka: ma-

rek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl nebo:

marek.mariusz.tytko[at]gmail.com

[at] = @

<http://www.religious-and-sacred-poetry.info>

(Přeložil Libor Martinek)

MAREK MARIUSZ TYTKO (Cracow, Poland)

E-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

Information about the Chief of the International Scholarly Council of *Religious and Sacred Poetry* [in Slovak]:

Informácie o predsedovi Medzinárodnej vedeckej rady *Religious and Sacred Poetry*

Bogusław Żurkowski, Prof. GWSH, dr hab. Ph.D., profesor Vyššej odbornej školy humanitných štúdií Gdaňsk, emeritný mimoriadny profesor Jagellonskej univerzity, docent (dr hab.) humanitných vied v oblasti filológie a pedagogiky; špecializácia: didaktika, kulturológia, literárna veda. Prednášajúci na Jagellonskej univerzite (1982–2010), zástupca vedúceho Ústavu pedagogiky (1996–2002), zakladateľ Katedry výchovy prostredníctvom umenia (1996–2000), zakladateľ a vedúci Oddelenia pedagogiky kultúry (2000–2009), vedecko-pedagogický pracovník Katedry umeleckej výchovy – Oddelenia výchovy prostredníctvom umenia a literatúry na Vyššej odbornej škole filozofie a vzdelávania „Ignatianum“ (Tovaryšstva Ježišovho) v Krakove (1994–2004), vedecko-pedagogický pracovník Ústavu poľskej filológie na Vyššej odbornej pedagogickej škole v Opole (1968–1982); habilitačná práca „Literatura – Wartość – Dziecko“ („Literatúra – Hodnoty – Dieťa“; Krakov, 1993), habilitácia (Filozofická fakulta Jagellonskej univerzity Krakov, 1994), disertačná práca „W świecie poezji dla dzieci“ („Vo svete poézie pre deti“; WSP Opole, 1975). Multidisciplinárne výskumné záujmy: pedagogika kultúry, literárna veda, vzdelávanie prostredníctvom literatúry a umenia, kultúra komunikácia, axiologické vzdelávanie, axiológia literatúry, literárna výchova, dieťa a sacrum). Rôzne mimoakademické skúsenosti: básnická tvorba, praktická animácia literárnej kultúry („Poezja i Gwiazdy“, „Poézia a hviezdy“), literárna kritika. Člen PEN-klubu, opakovane demokraticky zvolený hlasmi spisovateľov – miestopredseda (1992–1996) a predseda (1996–2008) krakovskej pobočky Asociácie poľských spisovateľov (toho času členmi pobočky boli dvaja poľskí nositelia Nobelovej ceny: Czesław Miłosz a Wisława Szymborska). Laureát Medzinárodného PEN-klubu (London, 1964), jediný poľský laureát Ceny Medzinárodnej nadácie Carlo Collodi „Pinocchio“ (Roma, 1983). Ako básnik reprezentoval Poľsko (čítanie poézie) v sídle Organizácie spojených národov v New Yorku (2000). Rímsky katolík. Kontakt e-mail: boguslaw.zurkowski[at]gmail.com alebo cez tajomníka: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl alebo: marek.mariusz.tytko[at]gmail.com [at] = @ <http://www.religious-and-sacred-poetry.info>

(Preložila Ivica Hajdučeková)

MAREK MARIUSZ TYTKO (Cracow, Poland)

E-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

Information about the Chief of the International Scholarly Council of *Religious and Sacred Poetry* [in Russian]:

Информация о Председателе Международного Научного Совета *Religious and Sacred Poetry*

Богуслав Жураковский, Проф. ГВШГ, доктор наук, профессор Гданьской Высшей Гуманитарной Школы, в прошлом до пенсии профессор Ягеллонского университета, доктор наук в сфере филологии и педагогики, специальность: дидактика, культурология, литературоведение. Академический преподаватель Ягеллонского университета (1982-2010), заместитель директора Института Педагогики (1996-2002), основатель кафедры воспитания искусством (1996-2000), основатель и руководитель кафедры педагогики культуры (2000-2009), научно-дидактический сотрудник кафедры художественного обучения, кафедры воспитания искусством и литературой в Высшей философско-педагогической школе „Ignatianum” (Общества иезуитов) в Кракове (1994-2004), научно-дидактический сотрудник Института польской филологии в Высшей педагогической школе в Ополе (1968-1982), докторская диссертация: „Литература – Ценности – Ребенок” (Краков 1993), защита (Филологический факультет ЯУ, Краков, 1994), кандидатская диссертация на тему „В мире поэзии для детей” (ВШШ, Ополе, 1975). Широкие научные интересы (педагогика культуры, литературоведение, воспитание литературой и искусством, культурная коммуникация, аксиологическое обучение, аксиология литературы, литературное воспитание, ребенок и сакрум). Разнообразный вневузовский опыт: поэтическое творчество, практическая анимация литературной культуры („Поэзия и Звезды”), литературная критика. Член ПЕН-Клуба. Многократно демократически избирался писателями вице-председателем (1992-1996) и председателем (1996-2008) Краковского отделения Общества польских писателей (членами которого в это время были двое польских писателей – лауреаты Нобелевской премии: Чеслав Милош и Вислава Шимборская). Лауреат Международной награды ПЕН-Клуба (Лондон, 1964), единственный польский лауреат Международной награды Фонда Карло Коллоди „Пиноккио” (Рим, 1983). Как поэт представлял Польшу (читал стихи) в штаб-квартире Организации Объединенных Наций в Нью-Йорке (V 2000). Исповедует католицизм.

Контакт e-mail: boguslaw.zurkowski[at]gmail.com

или через секретаря: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

или: marek.mariusz.tytko[at]gmail.com [at] = @

<http://www.religious-and-sacred-poetry.info>

(Перевод Светлана Ивановна Кравченко)

MAREK MARIUSZ TYTKO (Cracow, Poland)

E-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

Information about the Chief of the International Scholarly Council of *Religious and Sacred Poetry* [in Ukrainian]:

Інформація про Голову Міжнародної Наукової Ради *Religious and Sacred Poetry*

Богуслав Жураковський, проф. ГВШГ, доктор наук, професор Гданської вищої гуманістичної школи, професор Ягеллонського університету на пенсії (відставний), доктор гуманітарних наук у галузі філології, педагогіки; спеціалізація: дидактика, культурологія, літературознавство. Академічний викладач Ягеллонського університету (1982-2010), віце-директор Інституту педагогіки (1996-2002), засновник кафедри мистецького виховання (виховання засобами мистецтва) (1996-2000), засновник і керівник кафедри педагогіки культури (2000-2009), науково-педагогічний працівник кафедри художнього навчання, кафедри мистецького і літературного виховання у Вищій філософсько-педагогічній школі „Ignatianum” (Товариства Ісуса) у Кракові (1994-2004), науково-педагогічний працівник Інституту польської філології у Вищій педагогічній школі в Ополі (1968-1982); докторська дисертація: „Література – Вартості – Дитина” (Краків 1993), захист: Філологічний факультет ЯУ, Краків 1994; кандидатська дисертація „У світі поезії для дітей” (ВПШ, Ополі 1975). Інтердисциплінарні дослідницькі зацікавлення: педагогіка культури, літературознавство, виховання літературою і мистецтвом, культурна комунікація, аксіологічна освіта, аксіологія літератури, літературне виховання, дитина і сакрум. Різноманітна позаакадемічна діяльність: поетична творчість, практична анімація літературної культури („Поезія і Зірки”), літературна критика. Член ПЕН-клубу, багато разів обирався демократичною більшістю голосів письменників – віце-головою (1992-1996) і головою (1996-2008) Краківського відділу Спілки польських письменників (тоді членами того Відділу були двоє відомих польських нобелівських лауреатів – Чеслав Мілош і Віслава Шимборська). Лауреат Міжнародної нагороди ПЕН-клубу (Лондон 1964), єдиний польський лауреат Нагороди Міжнародного фонду Карло Коллоді „Піноккіо” (Рим 1983). Як поет представляв Польщу (читав поезії) у штаб-квартирі ООН у Нью-Йорку (V 2000). Римокатолик.

Контакт e-mail: boguslaw.zurkowski[at]gmail.com

Або через секретаря: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

та: marek.mariusz.tytko[at]gmail.com

[at] = @

<http://www.religious-and-sacred-poetry.info>

(Переклад: Світлана Іванівна Кравченко)

MAREK MARIUSZ TYTKO (Cracow, Poland)

E-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

Information about the Chief of the International Scholarly Council of Religious and Sacred Poetry [in Belarusian]:

Звесткі пра Старшыні Міжнароднага навуковага савета *Religious and Sacred Poetry*

Багуслаў Журакоўскі, праф. ГВШП, др хаб. Ph.D., прафесар Гданьскай вышэйшай гуманітарнай школы, у мінулым прафесар Ягелонскага ўніверсітэта, доктар хабілітаваны гуманітарных навук у галіне філалагічных навук, педагогікі, спецыяльнасці: дыдактыка, культуралогія, літаратуразнаўства. Выкладчык Ягелонскага ўніверсітэта (1982-2010), віцэ-дырэктар Інстытута педагогікі (1996-2002), заснавальнік кафедры выхавання праз мастацтва (1996-2000), заснавальнік і кіраўнік кафедры мастацкай адукацыі (2000-2009), навукова-дыдактычны супрацоўнік кафедры мастацкай адукацыі, кафедры выхавання праз мастацтва Вышэйшай філасофска-педагагічнай школы «Ignatianum» (Езусавага Таварыства) у Кракаве (1994-2004), навукова-дыдактычны супрацоўнік Інстытута польскай філалогіі Вышэйшай педагагічнай школы ў Аполно (1968-1982), хабілітацыйная праца: «Літаратура – Каштоўнасць – Дзіця» (Кракаў 1993), хабілітацыя (філасофскі факультэт Ягелонскага ўніверсітэта, Кракаў 1994), кандыдацкая дысертацыя «У свеце паэзіі для дзяцей» (ВПШ Аполе 1975). Шматдyscyплінарная даследчыцкая зацікаўленасць (педагогіка культуры, літаратуразнаўства, выхаванне праз літаратуру і мастацтва, культуралагічная камунікацыя, аксіялагічнае выхаванне, аксіялогія літаратуры, літаратурнае выхаванне, дзіця і святасць). Разнастайная пазаакадэмічная дзейнасць: паэтычная творчасць, практычная анімацыя літаратурнай культуры («Poezja i Gwiazdy»), літаратурная крыпка. Член ПЭН-клубу, шматразова дэмакратычна абраны галасаваннем пісьменнікаў – віцэ-старшыня (1992-1996) і старшыня (1996-2008) Кракаўскага аддзялення Таварыства польскіх пісьменнікаў (у гэты час членамі гэтага аддзялення, між іншым, былі польскія лаўрэаты Нобелеўскай прэміі Чэслаў Мілаш і Віслава Шымборская). Лаўрэат міжнароднай узнагароды ПЭН-клуба (Лондан 1964), адзіны польскі лаўрэат узнагароды Міжнароднага фонду Carlo Collodi «Pinocchio» (Рым 1983). У якасці паэта ён прадстаўляў Польшчу ў штаб-кватэры ААН у Нью-Ёрку (V 2000). Вернік рымска-каталіцкай царквы. Кантакт e-mail:

boguslaw.zurkowski[at]gmail.com

або праз сакратапа: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

або: marek.mariusz.tytko[at]gmail.com [at] = @

<http://www.religious-and-sacred-poetry.info>

(Translation into Belarusian: Eugeniusz Pańkow, Olga Pańkowa, пераклад на беларускую мову: Яўгеній Аркадзевіч Панькоў, Вольга Яўгеньеўна Панькова)

MAREK MARIUSZ TYTKO (Cracow, Poland)

E-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

**Information about Editor-in-Chief
and the Secretary of the International Scholarly Board
of *Religious and Sacred Poetry* [in English]:**

Marek Mariusz Tytko (M.A., Ph.D.) is a doctor of humanistic sciences in pedagogy (2007). His doctoral dissertation was, “Stefana Szumana koncepcja wychowania przez sztukę” [“Stephan Szuman’s concept of educating through art”]. He is a graduate of Jagiellonian University in three faculties: 1) history, 2) philology, and 3) philosophy. He is a historian of art, a pedagogue and a scientific information specialist. Since 1991, he has been employed at Jagiellonian University. From 1997 to 1998, he was a scholar and teacher in the Institute of Polish Philology at the Higher School of Pedagogy in Cracow. He has multidisciplinary fields of research in pedagogy, philosophy, literary studies, the history of culture, the history of art, the history of literature, science information and library studies. He has rich private experience in writing poetry and the practical animation of literary, artistic, and religious culture. He is Roman Catholic and open for patriotic, Christian, familial, and national values of European cultures.

E-mail contact:

marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

marek.mariusz.tytko[at]gmail.com

[at] = @

<http://www.religious-and-sacred-poetry.info>

(Translated by Sr Adelajda Sielepin CHR, Mark Simon Bonnet and Muir Alan Evenden)

**Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education**

MAREK MARIUSZ TYTKO (Cracow, Poland)

E-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

**Information about Editor-in-Chief
and the Secretary of the International Scholarly Board
of *Religious and Sacred Poetry* [in Polish]:**

**Informacja o Redaktorze Naczelnym
i Sekretarzu Międzynarodowej Rady Naukowej
„*Religious and Sacred Poetry*”:**

Marek Mariusz Tytko (M.A., Ph.D.), doktor nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki (2007), dysertacja doktorska pt. *Stefana Szumana koncepcja wychowania przez sztukę*, dotycząca również wychowania przez literaturę piękną (Kraków 2006); absolwent trzech Wydziałów: 1) Filozoficzno-Historycznego, 2) Filologicznego i 3) Filozoficznego w Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie (Polska), historyk sztuki, pedagog, informacjolog, pracownik Uniwersytetu Jagiellońskiego (od 1991 r.), obecnie nauczyciel akademicki, wcześniej pracownik naukowo-dydaktyczny Instytutu Filologii Polskiej Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie (1997-1998), zainteresowania badawcze multidyscyplinarne (pedagogika, filozofia, literaturoznawstwo, historia kultury, historia sztuki i literatury, informacja naukowa i bibliotekoznawstwo), różnorodne doświadczenia pozaakademickie: twórczość poetycka, praktyczna animacja kultury literackiej, artystycznej i religijnej, rzymski katolik, otwarty na wartości patriotyczne, chrześcijańskie, rodzinne, narodowe kultur europejskich.

Kontakt e-mail:

marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

marek.mariusz.tytko[at]gmail.com

[at] = @

<http://www.religious-and-sacred-poetry.info>

**Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education**

MAREK MARIUSZ TYTKO (Cracow, Poland)

E-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

**Information about Editor-in-Chief
and the Secretary of the International Scholarly Board
of *Religious and Sacred Poetry* [in Czech]:**

**Informace o šéfredaktorovi a tajemníkovi Mezinárodní vědecké rady
*Religious and Sacred Poetry***

Marek Mariusz Tytko, M.A., Ph.D., doktor humanitních věd v oblasti pedagogiky (2007), disertační práce „Stefana Szumana koncepcja wychowania przez sztukę“ („Koncepcie vzdělávání prostřednictvím umění Stefana Szumana“), která se týkala také výchovy prostřednictvím krásné literatury (Krakov 2006); absolvent tří fakult: 1) Filozoficko-historické, 2) Filologické a 3) Filozofické na Jagellonské univerzitě v Krakově (Polsko); historik umění, pedagog, informatik, zaměstnanec na Jagellonské univerzitě (od roku 1991), v současné době akademický učitel, předtím vědecko-pedagogický pracovník Ústavu polské filologie Vyšší odborné pedagogické školy Národní vzdělávací komise v Krakově (1997–1998). Multidisciplinární výzkumné zájmy: pedagogika, filozofie, vědecké informace a knihovnictví, literární věda, dějiny kultury, dějiny umění a literatury). Různé mimoakademické zkušenosti: pedagogika kultury, literární věda, vzdělávání prostřednictvím literatury, umění a náboženství. Římský katolík otevřený vlasteneckým, křesťanským, rodinným, národním a evropským kulturním hodnotám.

Kontakt e-mail:

marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

marek.mariusz.tytko[at]gmail.com

[at] = @

<http://www.religious-and-sacred-poetry.info>

(Přeložil Libor Martinek)

**Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education**

MAREK MARIUSZ TYTKO (Cracow, Poland)

E-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

**Information about Editor-in-Chief
and the Secretary of the International Scholarly Board
of *Religious and Sacred Poetry* [in Slovak]:**

**Informácie o šéfredaktorovi a tajomníkovi Medzinárodnej vedeckej rady
*Religious and Sacred Poetry***

Marek Mariusz Tytko, M.A., Ph.D., doktor humanitných vied v oblasti pedagogiky (2007), disertačná práca „Stefana Szumana koncepcja wychowania przez sztukę“ („Koncepcia vzdelávania prostredníctvom umenia Stefana Szumana“), ktorá sa týkala aj výchovy prostredníctvom krásnej literatúry (Krakov 2006); absolvent troch fakúlt: 1) Filozoficko-historickej, 2) Filologickej a 3) Filozofickej na Jagellonskej univerzite v Krakove (Poľsko); historik umenia, pedagóg, informatik, zamestnanec Jagellonskej univerzity (od roku 1991), v súčasnej dobe akademický učiteľ, predtým vedecko-pedagogický pracovník Ústavu poľskej filológie Vyššej odbornej pedagogickej školy Národnej vzdelávacej komisie v Krakove (1997–1998). Multidisciplinárne výskumné záujmy: pedagogika, filozofia, vedecké informácie a knihovníctvo, literárna veda, dejiny kultúry, dejiny umenia a literatúry). Rôzne mimoakademické skúsenosti: pedagogika kultúry, literárna veda, vzdelávanie prostredníctvom literatúry, umenia a náboženstva. Rímsky katolík otvorený vlasteneckým, kresťanským, rodinným, národným a európskym kultúrnym hodnotám.

Kontakt e-mail:

marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

marek.mariusz.tytko[at]gmail.com

<http://www.religious-and-sacred-poetry.info>

(Preložila Ivica Hajdučeková)

**Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education**

MAREK MARIUSZ TYTKO (Cracow, Poland)

E-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

**Information about Editor-in-Chief
and the Secretary of the International Scholarly Board
of *Religious and Sacred Poetry* [in Russian]:**

**Информация о Главном Редакторе и секретаре Международного
Научного Совета *Religious and Sacred Poetry***

Мареk Мариуш Тыtko, M.A., Ph.D., кандидат педагогических наук (2007), кандидатская диссертация „Концепция воспитания искусством Стефана Шумана”, касающаяся также воспитания художественной литературой (Краков 2006); выпускник трех факультетов: 1) философско-исторического, 2) филологического и 3) философского в Ягеллонском университете в Кракове (Польша), историк искусства, педагог, информациолог, сотрудник Ягеллонского университета (с 1991 г.), В настоящее время академический преподаватель, раньше научно-дидактический сотрудник Института Польской филологии Высшей педагогической школы им. Комиссии Народного Образования в Кракове (1997-1998), широкие научные интересы (педагогика, философия, литературоведение, история культуры, история искусства и литературы, научная информация и библиотековедение), разнообразный вневузовский опыт: поэтическое творчество, практическая анимация литературной, художественной и религиозной культуры, исповедует католицизм, открыт на патриотические, христианские, семейные, национальные ценности европейских культур.

Контакт e-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

marek.mariusz.tytko[at]gmail.com

[at] = @

<http://www.religious-and-sacred-poetry.info>

(Перевод Светлана Ивановна Кравченко)

**Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education**

MAREK MARIUSZ TYTKO (Cracow, Poland)
E-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

**Information about Editor-in-Chief
and the Secretary of the International Scholarly Board
of *Religious and Sacred Poetry* [in Ukrainian]:**

Інформація про Головного Редактора і Секретаря Міжнародної Наукової Ради *Religious and Sacred Poetry*

Маре́к Мари́уш Титко, кандидат гуманітарних наук у галузі педагогіки (2007), кандидатська дисертація „Концепція мистецького виховання (виховання мистецтвом) Стефана Шумана”, стосується також виховання художньою літературою (Краків 2006); випускник трьох факультетів: 1) філософсько-історичного, 2) філологічного і 3) філософського в Ягеллонському університеті у Кракові (Польща), історик мистецтва, педагог, інформаціолог, працівник Ягеллонського університету (від 1991 р.), на сьогоднішній день викладач, раніше науково-педагогічний працівник Інституту польської філології Вищої педагогічної школи ім. Комісії народної освіти Кракові (1997-1998); інтердисциплінарні наукові зацікавлення: педагогіка, філософія, літературознавство, історія культури, історія мистецтва і літератури, наукова інформація і бібліотекознавство; різноманітні непрофесійні зацікавлення: поетична творчість, практична анімація літературної культури, мистецької і релігійної; римокатолик, прихильник патріотичних, християнських і сімейних цінностей національних європейських культур.

Контакт e-mail:

marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

marek.mariusz.tytko[at]gmail.com

[at] = @

<http://www.religious-and-sacred-poetry.info>

(Переклад: Світлана Іванівна Кравченко)

**Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education**

MAREK MARIUSZ TYTKO (Cracow, Poland)

E-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

**Information about Editor-in-Chief
and the Secretary of the International Scholarly Board
of *Religious and Sacred Poetry* [in Belarusian]:**

**Звесткі пра галоўнага рэдактара і Сакратара Міжнароднага навуковага
савета *Religious and Sacred Poetry***

Марэк Марыюш Тытко, М.А., Ph.D., доктар гуманістычных навук у галіне педагогікі (2007 г.), кандыдацкая дысертацыя «Канцэпцыя выхавання праз мастацтва Стэфана Шумана» ўздыхала пытанні выхавання праз мастацкую літаратуру (Кракаў 2006); выпускнік трох факультэтаў: 1) філасофска-гістарычнага 2) філалагічнага і 3) філасофскага ў Ягелонскім універсітэце ў Кракаве (Польшча), гісторык мастацтва, педагог, інфармацыёлаг, працаўнік Ягелонскага ўніверсітэта (з 1991 г.), у далейшы час выкладчык, раней навукова-дыдактычны працаўнік Інстытута польскай філалогіі Вышэйшай педагагічнай школы імя Камііі Адукацыі Народнай ў Кракаве (1997-1998). Шматдысцыплінарныя даследаванні (педагогіка, філасофія, літаратуразнаўства, гісторыя культуры, гісторыя мастацтва і літаратуры, навуковая інфармацыя і бібліятэчная справа), разнастайныя пазаакадэмічныя інтарэсы: паэтычная творчасць, практычная анімацыя літаратурнай, мастацкай і рэлігійнай культуры. Вернік рымска-каталіцкай царквы, адкрыты да патрыястычных, хрысціянскіх, сямейных, нацыянальных каштоўнасцей еўрапейскіх культур.

Кантакт e-mail: marek.mariusz.tytko[at]uj.edu.pl

або: marek.mariusz.tytko[at]gmail.com [at] = @

<http://www.religious-and-sacred-poetry.info>

(Translation into Belarussian: Eugeniusz Pańkow, Olga Pańkowa, пераклад на беларускую мову: Яўгеній Аркадзевіч Панькоў, Вольга Яўгеньеўна Панькова)

**Religious and Sacred Poetry:
An International Quarterly
of Religion, Culture and Education**